Briefwisseling. Deel 4: 1644-1649

Constantijn Huygens

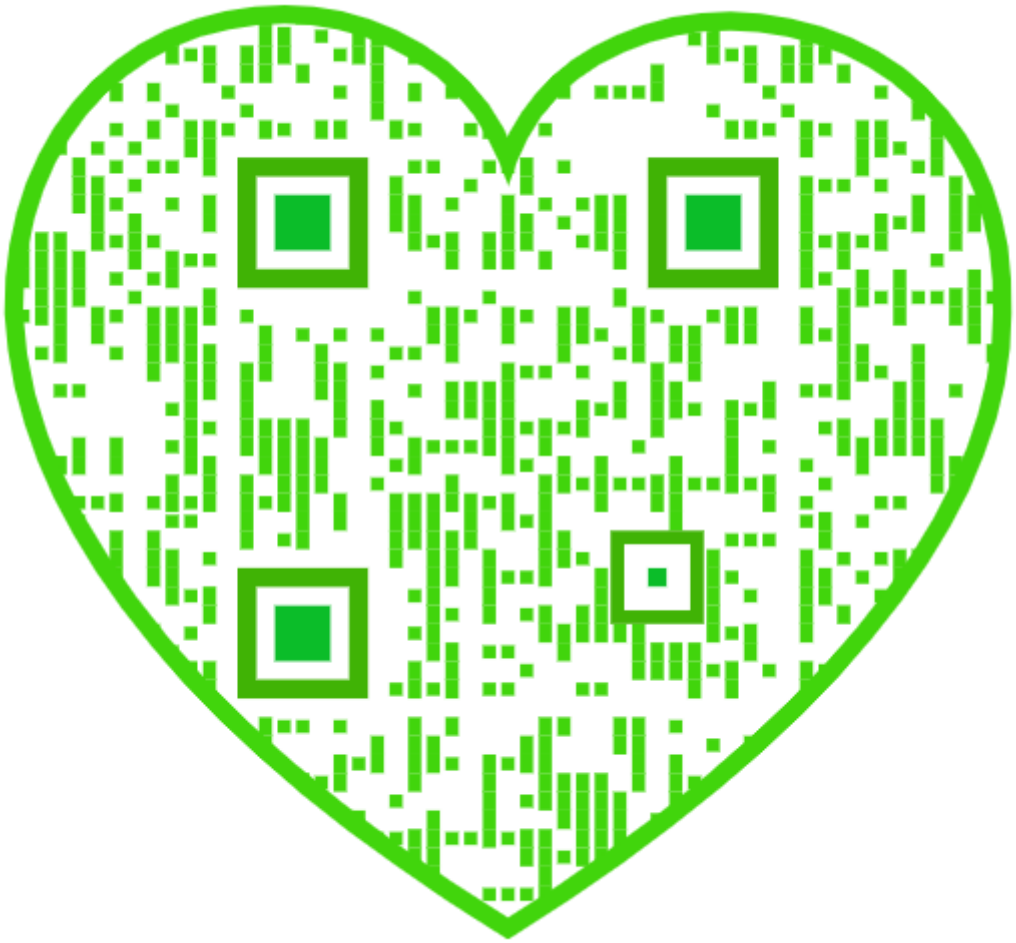
editie J.A. Worp

bron
Constantijn Huygens, *Briefwisseling. Deel 4: 1644-1649* (ed. J.A. Worp). Martinus Nijhoff, Den Haag 1915

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/huyg001jawo06_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

Verklaring der afkortingen en teekens.

A.B. = Bibliotheek der Amsterdamsche Universiteit.
B.M. = Britsch Museum.
H.A. = Huisarchief van H.M. de Koningin.
K.A. = Bibliotheek der Kon. Akademie, te Amsterdam.
K.B. = Kon. Bibliotheek, te 's Gravenhage.
L.B. = Bibliotheek der Leidsche Universiteit.
R.A. = Rijksarchief te 's-Gravenhage.

Eng. = Engelsch.
Fr. = Fransch.
Gr. = Grieksch.
It. = Italiaansch.
Lat. = Latijn.
Ned. = Nederlandsch.
Sp. = Spaansch.

* Brief zelf van Huygens, in tegenstelling van minuut of kopie.

Het leven van Constantijn Huygens[1)]. 1644-1649.

Hoofdstuk VII.

Den 20sten Mei 1644 verliet Huygens den Haag, om zich met den Prins naar het leger te begeven. De veldtocht werd weer ondernomen in overleg met de Fransche regeering; beide partijen zouden een leger van ongeveer 25000 man te velde brengen en de Staten zouden 30 oorlogsschepen laten kruisen voor de Vlaamsche kust. De hertog van Orleans sloeg het beleg voor Grevelingen, terwijl Tromp, die het bevel voerde over de Hollandsche vloot, er voor zorgde, dat de toevoer van levensmiddelen en krijgsbehoeften hem niet kon worden afgesneden. De Prins van Oranje kwam, na vele moeilijkheden en veel manoeuvreeren en nadat een groot aantal forten genomen was, bij Sas van Gent, een klein plaatsje, maar eene sterke vesting, die den weg naar Gent en Brugge beheerschte. Den 27sten Juli werd een begin gemaakt met de belegering, in het gezicht van den vijand, die met een groot leger de belegeraars dreigde aan te vallen. Er is bij Sas niet alleen veel gevochten, maar een hevige storm zette op een nacht alle werken van den Prins onder water. Den 6den September gaf de plaats zich over, na eene belegering, die weder de schitterende veldheerstalenten van Frederik Hendrik had getoond.

Terwijl Huygens met den Prins te velde was, zagen zijne *Momenta desultoria* het licht. Een groot aantal presentexemplaren werd gezonden aan vrienden en bekenden in de Zeven Provinciën en elders. In vele dier exemplaren schreef Huygens als opdracht een klein of groot Latijnsch vers, dat hij in de meeste gevallen al in het voorjaar had gedicht. Brieven, waarin voor het geschenk werd bedankt, kwamen dan ook in groot aantal in; vele van deze heeft hij bij de tweede uitgave van het boek geheel of gedeeltelijk laten drukken onder de afzonderlijke rubriek *Rescripta de Momentis*, waaraan hij de *Momentorum Inscriptiunculae autoris* vooraf deed gaan. Hij zond het werk o.a. aan Mazarin en aan prinses Elisabeth van Boheme, later ook aan de Koningin van Zweden en aan die van Polen.

Na de inneming van Sas van Gent bleef het leger nog een tijd lang in

1) Vervolg van dl. III, blz. XIV.

de buurt, om de vestingwerken, die zeer geleden hadden, te herstellen. In die dagen van betrekkelijke rust beantwoordde Huygens een gedicht, dat de vriendenkring, te Muiden vereenigd, hem had gezonden[1)], en schreef ook eenige Latijnsche verzen op het beleg en de inneming van de vesting[2)]. En toen hij den 27sten October in den Haag was teruggekeerd, werd al spoedig de strijd met Tesselschade over het geloof weer aangebonden en een tijd lang voortgezet[3)]. Aan dien poëtischen strijd danken wij het mooie vers,

Mijn' Tong en was noijt veil, *mijn' Penne noijt verkocht*, enz.

Uit dezen tijd dateeren ook een Fransch en een Latijnsch lofdicht op Corneille's *Le Menteur*[4)], die in 1644 was uitgekomen; beide verzen zijn in verscheidene Fransche uitgaven van het blijspel opgenomen. Den 31sten December begon Huygens aan eene kleine serie stichtelijke gedichten op christelijke feestdagen; zij werden met een vers opgedragen aan Leonora Hellemans, de echtgenoote van Hooft, en in een bundeltje met den titel *Heilighe Daghen* door Barlaeus uitgegeven. Binnen enkele dagen was de oplage uitverkocht[5)] en van den eersten en tweeden druk, die dadelijk volgde, schijnt geen enkel exemplaar meer over te zijn. Met een uitvoerig vers, vol theologie, werd het bundeltje aan Tesselschade gezonden[6)]. In 1647 en 1648 is het nog eens herdrukt.

Door dien theologischen strijd is de vriendschap tusschen de schoone weduwe en Huygens niet bekoeld; in Februari 1645 kwam zij bij Huygens in den Haag logeeren. Barlaeus was ook genoodigd, maar hij verontschuldigde zich. Waarschijnlijk is de strijd toen voortgezet, maar tevens heeft de gastheer zeker, volgens de door hem en door Barlaeus aangenomen gewoonte, een beetje het hof gemaakt aan de bekoorlijke logée[7)]. Zij vertrok binnen eene week en eerder dan haar gastheer vermoed had[8)], om naar Alkmaar terug te keeren. Om welke reden zij haar bezoek bekortte, is niet bekend; misschien is zij echter te vinden in het vers '*T misverstant*[9)], dat Huygens den 24sten Augustus aan haar richtte en waarin o.a. deze regels voorkomen:

‘Hoe? meent ghij, daer mijn' Penn eens om den deun den dief stelt,
Dat flux mijn' weecke breijn syn' sinnen op een Lief stelt,
En dat ick inde boeij' of in de dood moet gaen?
Neen, Weew; leert weewenaers haer' hoofsche Tael verstaen,
En hoofsche dichters toe. Mijn hert en is niet banger
Dan Dicht en Rijm vereischt: mijn vier en brandt niet langer
Dan tot het leste vers,’ enz.

Het is te hopen, dat de vrouw, aan wie Huygens een paar maanden vroeger het vers richtte, *Een minnaer aen een weduwe op een mugge-nett*, *hem*

1) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 321.
2) T.a.p., blz. 326, en IV, blz. 1, 2.
3) Zie de verzen *Tesselschades vraegh nopende de kerck* (IV, blz. 8), *Ad Barlaeum* (blz. 9) en *Aen Tesselschade* (blz. 25).
4) T.a.p., blz. 11, 12.
5) T.a.p., blz. 13, Noot 3, en het gedicht *Aan Barlaeus uytgever van myn' Heilighe Daghen*, t.a.p., blz. 35.
6) Zie t.a.p., blz. 31.
7) Zie b.v. *Tesselschade aen 't weven*, t.a.p., blz. 47.
8) T.a.p., blz. 49 en 51.
9) T.a.p., blz. 55.

bij haer vereert[1], de hoofsche taal van weduwnaars en dichters beter heeft verstaan dan Tesselschade. Zij was eene dochter van kolonel Charles Morgan en Elisabeth van St Aldegonde, en de weduwe van haar neef Louis Morgan, een Schotsch edelman. De Wilhem noemt haar eens in een brief aan Huygens 'vostre pretendue maistresse'[2]. Anna Morgan is in 1646 hertrouwd met Walter Strickland, den afgevaardigde van het Parlement bij de Staten-Generaal.

Den 11^{den} Mei vertrokken Huygens' twee oudste zonen, Constantijn en Christiaan, naar Leiden, om er hunne opvoeding te voltooien en er een tijd lang in de rechten te studeeren[3], zooals hun vader ook gedaan had. Zij kwamen daar aan huis bij een Italiaan, Paravicino, bij wien niets dan Italiaansch, Fransch en Engelsch werd gesproken en waar zulk eene strenge orde heerschte[4], dat de jongelui, die met groote vrijheid waren opgevoed, er tegen opkwamen[5]. Zij legden zich verder ook op wiskunde en teekenen toe.

Den 27sten Mei trok Huygens met den Prins te velde. Evenals het vorige jaar ging de tocht naar Vlaanderen, met het grootsche doel Antwerpen te nemen. Het Fransche leger hield zich op in de nabijheid van Duinkerken, terwijl verscheidene Spaansche legers de pogingen der bondgenooten moesten beletten. Windstilte en tegenstroom verhinderden echter den Prins op een gunstig oogenblik zijne troepen te IJzendijke te doen landen, en zoo moest de aanval voorloopig worden opgegeven. Toen het Fransche leger eenige voordeelen behaald en zich bij dat der Staten had aangesloten, zou de poging worden hervat; de Prins bracht zijn leger over de Schelde, maar de Franschen weigerden mee op te trekken, de vijand vertoonde zich in groot aantal en de aanslag mislukte voor de tweede maal. Dit was des te meer te betreuren, omdat men met recht kon vermoeden, dat de bevolking van Antwerpen zich gaarne bij de overwinnaars zou hebben aangesloten. Nu trok de Prins snel terug en stond twee dagen na het overtrekken van de Schelde, nl. den 5^{den} October, voor Hulst. In weerwil van het late jaargetijde, werd het beleg voor de stad geslagen, de rondom liggende forten werden spoedig genomen en den 4^{den} November gaf de sterke vesting zich over. Het prachtige herfstweer had de krijgsverrichtingen bijzonder begunstigd.

Tijdens den veldtocht, nl. den 13^{den} Juni, stierf Huygens' oudere ambtgenoot Junius in den Haag. De beide collega's hadden het nooit bijzonder goed met elkander kunnen vinden en Huygens wist den Prins te bewegen, geen opvolger van Junius te benoemen. Waarschijnlijk had hij twee redenen, om daarop aan te dringen; hij wenschte nl. dat zijn oudste zoon Constantijn later de plaats zou krijgen, en vreesde zeker voor nieuwe onaangenaamheden, wanneer hij een ander tot ambtgenoot kreeg.

Natuurlijk was Huygens, die zoovele veldtochten had meegemaakt, er aan gewend, plotseling vrienden en kennissen door den dood te zien weggerukt. Hij had bij het sterfbed gestaan van vele bevriende officieren. Maar tijdens den veldtocht van 1645 zag hij een man des vredes heengaan, dien hij zeer betreurde, nl. Abraham de Mory, een Fransch veldprediker. Bij het vermelden van zijn dood op 13 Sept. teekent hij in zijn Dagboek aan: 'amicus integer-

1) T.a.p., blz. 53.
2) Zie No. 4417.
3) Zie *Oud-Holland*, XXXI, 1913, blz. 232.
4) Zie No. 3959.
5) Zie No. 4001 en den brief, dien Bruno hun den 14^{den} Mei schreef, in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 11.

rimus, et heu! mihi instar fratris'. Drie maanden vroeger was Dr. Rumph, de lijfarts van den Prins, in het leger gestorven; Huygens had hem lang gekend en was peter geweest van één zijner kinderen, Christiaan Constantijn Rumph, die later diplomaat en gezant der Staten in Zweden is geweest.

Dat Huygens, zeker door zijne briefwisseling met Zuid-Nederlandsche geleerden, in de Spaansche Nederlanden zeer bekend was geworden, blijkt o.a. uit het feit, dat zijn naam voorkomt op eene sterrenkaart, in 1645 uitgegeven door Michiel Floris van Langren[1)], kosmograaf en mathematicus van den Koning van Spanje. In latere jaren heeft Huygens hem op wetenschappelijk, maar tevens practisch gebied geholpen.

De belegering en inneming van Hulst gaven Huygens vele verzen in de pen, meestal in het Latijn geschreven[2)]; onder deze zijn de aansporingen aan Antwerpen en Gent, om zich aan den Prins toe te vertrouwen, niet de slechtste. Volgens gewoonte bleef het leger nog een poos in de nabijheid der veroverde stad en eerst den 19^{den} November reisde Huygens in het gevolg van den Prins naar den Haag terug.

Intusschen was hij de gunst van zijn meester blijven genieten. Eene aardige illustratie van hunne verhouding geeft het verhaaltje, dat hij opteekende in de beschrijving van de jeugd van zijn dochtertje Susanna[3)]. Hij vertelt nl., dat de Prinses het kleine ding in de kerk had opgemerkt en 'een sonderling vermaeck in haer hadde; oock in April (1641) haer eens bij haer onboodt, ende met een present van een' kistjen met silvere fleskens weghsond, lacchende Mijn Heer de Prince, als ik S. Ho.^{t} verhaelde, hoe sij geseght hadde, niemand by de Princesse gesien te hebben als een oud man - 'twelck hij was - die veel goeds van haer seide.' - In April 1645 schonk de Prins hem 'acte van pandschap' van de heerlijkheid Zeelhem, dicht bij Hasselt gelegen; den 14^{den} Mei 1647 heeft Willem II die pandschap in eigendom veranderd[4)]. In 1646 werd Huygens door den Prins benoemd tot curator der nieuw opgerichte Illustre School te Breda, eene stichting van hem en van Prinses Amalia[5)]. En in het begin van dat jaar bracht hij zijn zoon Constantijn aan het hof en stond de Prins hem toe, den jongen man 'dagelix in sijne camer (te) laten komen, om te beghinnen te sien, hoe het daer toegingh met mijnen dienst, ende sich allengkens daertoe te formeren.' Eenige maanden later benoemde de Prins den jongen Huygens tot collega van zijn vader en had hij 'noch het geluck van een campagne onder dien grooten Capitein te sien in Vlaenderen[6)].'

Die veldtocht leverde niet veel op. Den 30sten Mei verliet de Prins den Haag, maar eerst den 17^{den} Juli kwam hij bij het leger in Vlaanderen. Het plan was weer, om met de hulp der Franschen Antwerpen te nemen, maar het leger veroverde slechts een paar schansen en voerde verder niet veel uit. De Prins was te ziek en had al zijne energie verloren. Het leger bleef zoo goed

1) Zie No. 3962, en *Gedichten*, IV, blz. 54.
2) Vgl. *Gedichten*, IV, blz. 57-64.
3) Zie over dit Hs., *Oud-Holland*, t.a.p., blz. 209, vlgg.
4) Zie A.D. Schinkel, *Bijdrage tot de kennis van het karakter van Constantijn Huygens* .... blz. 19. - De heftige aanval, wegens die schenking op Huygens gedaan door J.A. Alberdingk Thijm (vgl. *Dietsche Warande*, VIII, blz. 563), werd afgeslagen door Dr. J. ten Brink in *Taalen Letterbode*, 1870, I, blz. 94.
5) Zie No. 4397.
6) Zie *Oud-Holland*, t.a.p., blz. 234.

als werkeloos een paar maanden in Vlaanderen liggen, trok daarna in het begin van October naar Venlo, beschoot de stad een paar dagen, maar brak toen, daar het jaargetijde te ver gevorderd was, het beleg op en begaf zich naar de winterkwartieren[1].

Gedurende en na dezen ongelukkigen veldtocht heeft Huygens een onaangenaam leven gehad. Aan de secretarie was vroeger een zekere François van der Lee als klerk verbonden geweest. Toen Willem II in 1641 naar Londen reisde, om zijn huwelijk te laten voltrekken, behoorde hij tot het gevolg en had den titel van secretaris[2]. Later werd hij requestmeester. Deze man wist zich in te dringen bij den zieken Prins, matigde zich de rechten van diens secretaris aan en beleedigde dezen op alle mogelijke manieren. Zelfs werden Huygens de papieren uit de handen genomen en aan Van der Lee gegeven, om te verzenden. Dat plagen en beleedigen begon in Juni, toen de Prins zich langen tijd te Breda ophield, en ging steeds door. Huygens luchtte zijne boosheid aan zijn zwager De Wilhem, die hem telkens raad gaf en bijstond[3]. Nu en dan was de Prins weer vriendelijk tegen hem en zeide, dat hij hem volkomen vertrouwde, maar al spoedig begon het spelletje weer.

Het heette, dat die achteruitzetting plaats had zonder goedvinden der Prinses[4], en dat zij den secretaris de hand boven het hoofd hield. Maar waarom maakte zij er dan geen einde aan? De stadhouder stond in het laatst van zijn leven, toen zijne gezondheid heel slecht was en zijn geheugen hem dikwijls in den steek liet, geheel onder den invloed zijner gemalin. Waarschijnlijk zou een enkele brief van haar aan den Prins in het leger aan de moeilijkheden van den trouwen secretaris een einde hebben gemaakt. Maar integendeel beschuldigde zij Huygens in September, dat hij erge dingen rondvertelde over de gezondheid en de memorie van den Prins[5], eene beschuldiging, die Huygens met kracht bestreed[6]. De intrigue tegen hem schijnt toen te zijn opgegeven. Maar slechts voor korten tijd. In de eerste dagen van Februari 1647 hoorde Huygens, dat men hem er van beschuldigde, dat hij zijn dienst veronachtzaamde, dat men hem nooit zag en dat hij slechts dacht aan zijn genoegen. Vol verontwaardiging nam hij de pen op en schreef een uitvoerigen brief aan de Prinses[7], waarin hij zich niet alleen verdedigde tegen die onzinnige beschuldiging, maar tevens aantoonde, welk eene ongeloofelijke massa werk hij gedurende de 21 jaren van zijn secretariaat had verricht, hoe zijne bezigheden voortdurend waren toegenomen en hoe hij minder tijd tot verpoozing had gehad dan ‘een ellendige slaaf in Turkije of een arme soldaat hier.’ Maar hij vraagt aan het slot van zijn brief *geen* ontslag aan en het schijnt, dat men hem verder met rust heeft gelaten.

Tot hen, die de intrigue tegen Huygens hadden opgezet, behoorden waarschijnlijk De Knuyt en Heenvliet[8], maar zeker de griffier Buysero. En had zij soms een politieken achtergrond? Naar aanleiding van eene benoeming

1) Huygens heeft gedurende dezen veldtocht, evenals gewoonlijk, de Prinses op de hoogte gehouden van alles wat er voorviel (zie No. 4413), maar heeft zijne brieven niet teruggekregen en zij zijn verloren gegaan.
2) Zie *De Navorscher*, 1864, blz. 200, 226, 291, 321, 354.
3) Zie No. 4395, 4396, 4458.
4) Zie No. 4397.
5) Zie No. 4447.
6) Zie No. 4452.
7) Zie No. 4538.
8) Zie No. 4453.

tegen den zin van Buysero en door hem aan Huygens' invloed toegeschreven, had hij gezegd: ‘Que ne pourra faire Monsieur de Zuylechem avec les ministres de la France’[1)]? In de jaren, die den vrede van Munster voorafgingen, is er in den Haag vóór en tegen dien vrede op alle mogelijke wijzen geintrigeerd. Dat Amalia, die zeer vóór den vrede was, haar invloed krachtig heeft doen gelden, staat vast. Heeft zij, uit vrees voor Fransche sympathieën bij den secretaris van haar echtgenoot, dezen den voet willen lichten[2)]? Of heeft de hartstochtelijke vrouw, zenuwachtig over den droevigen toestand van den Prins, waardoor zij zelve spoedig op het tweede plan zou worden geplaatst, toegegeven aan eene plotselinge opwelling en tegenzin tegen den trouwen dienaar? De gegevens ontbreken, om met zekerheid tusschen deze beide mogelijkheden te kiezen. Maar dat Amalia de oorzaak is geweest van de ongenade, die Huygens in het laatste jaar van Frederik Hendriks leven heeft ondervonden, is niet te betwijfelen.

Dat Huygens onder deze omstandigheden met weinig opgewektheid het huwelijk van den Grooten Keurvorst met Frederik Hendriks oudste dochter, Louise Henriette, dat 7 December 1646 in den Haag werd gesloten, heeft meegevierd, is zeer waarschijnlijk; ook één der hoofdpersonen bij de plechtigheid had weinig reden tot feestvieren, al heeft zij later den eens genomen stap allerminst betreurd[3)]. Dat Huygens bij deze gelegenheid op nieuw met den Keurvorst in aanraking is gekomen, met wien hij later zooveel heeft gecorrespondeerd, blijkt uit den keten van ƒ 1000 waarde, hem in het voorjaar van 1647 door den vorst vereerd[4)]. Trotsch op zijne onschuld bij alles, wat hij den laatsten tijd had ondervonden, hield hij opgewektheid genoeg, om een gedicht van langen adem op touw te zetten en te voltooien.

Lucretia van Trello, eene vriendin uit zijne jonge jaren[5)], nu eene bedaagde maagd geworden, werd bedreigd door blindheid aan één harer oogen en Huygens schreef voor haar *Eufrasia. Ooghen-troost aen Parthenine*, dat hij 5 Jan. 1647 voltooide. Hij spoort haar daarin aan tot lijdzaamheid en geduld, zegt, dat ook hij steeds vreest door dezelfde ramp getroffen te zullen worden, en somt dan eene lange rij van menschen op, die blind zijn door hartstocht, onkunde of vooroordeel. Zieke en gezonde, ‘geruste’ en ‘onrustige’, ‘gierighe’ en ‘quistighe’, ‘machtighe’ en ‘eersuchtighe’ menschen, enz. enz., zij allen zijn blind, want zij zien slechts één kant van de dingen dezer wereld. Uit het gedicht blijkt de rijke menschenkennis van den schrijver. De *Eufrasia* zag in 1647 bij de Elseviers te Leiden het licht en werd in 1651 en 1653 te Amsterdam herdrukt; waarschijnlijk was dit nadruk.

Ruim eene maand, nadat Huygens zijne verdediging aan Amalia had gezonden, nl. den 14^{den} Maart, stierf Frederik Hendrik. De minder goede

1) T.a.p.
2) Zie Jorissen, *Constantin Huygens*, *Studiën*, blz. 318-325; *Mémoires de Constantin Huygens*, XIX-XXXII, en Blok, *Huygens' ambtelijk leven*, in *Nijhoff's Bijdragen*, 4de *Reeks*, II, blz. 78 en 79.
3) Uit brieven van den jongen Aerssen, heer van de Plaat, ongeveer in 1655 uit Berlijn aan Constantijn Huygens Jr. geschreven, blijkt, dat de hartstochtelijke liefde van het jonge paar een gewoon onderwerp was van de gesprekken in de hoofdstad van Brandenburg.
4) Zie Aitzema, 4°, VI, blz. 368.
5) Zie, I, blz. 45.

verstandhouding, die er in de laatste maanden tusschen den Prins en zijn trouwen dienaar had bestaan, heeft bij dezen geen wrok achtergelaten. Hij heeft Frederik Hendrik innig betreurd en zijne liefde voor hem getoond door zijn heele verdere leven te waken voor de belangen van de weduwe, den zoon en den kleinzoon van den geliefden meester.

Hoofdstuk VIII.

Met den dood van Frederik Heindrik eindigde een zeer belangrijk tijdperk van Huygens' leven. Hij was de vertrouwde secretaris van den Prins geweest en er was geene enkele belangrijke zaak, die het Huis van Oranje betrof, of zij was door zijne handen gegaan. De onderhandelingen over het Engelsche huwelijk waren door zijne tusschenkomst gevoerd en de agenten der Stuart's, die tijdens den burgeroorlog hier hulp en steun zochten, richtten zich tot hem met hunne voorstellen en plannen. Hij was volkomen op de hoogte van de politiek van zijn meester. Of hij somtijds gepoogd heeft op die politiek invloed te oefenen, valt zeer te betwijfelen. Huygens was een zeer voorzichtig man, die zich ongaarne met een andermans zaken bemoeide[1]. Zeker was hij eerzuchtig en een weinig ijdel. Maar zijne eerzucht richtte zich niet op het streven naar macht; hij wilde zich verdienstelijk maken op het gebied van wetenschap en kunst en bekend zijn als een Maecenas, die, wanneer het lot het zoo beschikt had, een groot kunstenaar of geleerde had kunnen worden. Bovendien wenschte hij van zijne positie gebruik te maken, door velen, hoog en laag, aan zich te verplichten, en hij stond altijd klaar voor ieder, die zijne hulp inriep. Ontelbaar zijn de menschen, die hij, door middel van zijne goede verstandhouding met den Prins, aan betrekkingen, aan geld, aan de vervulling hunner wenschen heeft geholpen.

Aan dien invloed kwam nu een einde. Van vertrouwelijken omgang tusschen den nieuwen stadhouder, die 21 jaar en een hartstochtelijke jonge man was, en den 50-jarigen secretaris kon natuurlijk geen sprake zijn. Wel heeft Huygens bij den zoon dezelfde waardigheid bekleed als bij den vader en volgde hij den Prins trouw op zijne vele reizen. Ook bleef hij raad en rekenmeester van den Prins, die in October 1647 den Raad plotseling had ontbonden[2], zij het zonder bepaalde aanstelling. Maar hij zal zich wel eenigszins vreemd hebben gevoeld aan het lichtzinnige hof, waar nu een geheel andere toon heerschte dan vroeger, en dikwijls het hoofd hebben geschud over het gebrek aan zakenkennis, de geldverspilling en de genotzucht van den jongen Prins.

Thuis had Huygens het stil. Wel vond hij er het gezelschap van zijn oudsten zoon Constantijn, door Frederik Hendrik tot secretaris benoemd (welke benoeming door Willem II niet officieel bekrachtigd schijnt), maar hij liet den jongen man weldra groote reizen doen. Christiaan en Lodewijk studeerden te

1) Hoe voorzichtig heeft hij b.v. gehandeld in de quaestie over het stadhouderschap van Friesland en Groningen in 1640!

2) Vgl. *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 244, 246.

Breda en Philips, de jongste, die niet goed kon of wilde leeren, was bij een dorpsdominee in de kost gedaan. Als eenig gezelschap bleven hem dus zijn dochtertje Susanna, de oude Catharina Zuerius, die de huishouding bestuurde, en zijne boeken en muziekinstrumenten over. En de oude vrienden ontvielen hem. Door den dood van Hooft op 12 Maart 1647 verloor de Muiderkring zijne grootste aantrekkelijkheid. Den 14^{den} Januari 1648 stierf Barlaeus na een langdurig lijden en Vossius volgde hem in 1649. En op 24 Juni van hetzelfde jaar stierf Tesselschade;

> 'Laet niemand zich vermeten
> Haer' onwaerdeerlickheit in woorden uijt te meten;
> All watmen vande sonn derft seggen gaet haer af',

schreef Huygens in haar grafschrift[1]. Zoo werd in korten tijd de Muiderkring opgelost en bleef Huygens, die trouwens de jongste was, alleen over. Wel was hij, ten gevolge van zijne drukke ambtsbezigheden, zelden in de gelegenheid geweest deel te nemen aan de bijeenkomsten op het Muiderslot of in Hooft's woning te Amsterdam, maar sedert zijne jongelingsjaren was hij bevriend geweest met al de hoofdpersonen en de enkele keeren, dat hij van hun gezelschap kon genieten, waren feestdagen voor hem.

Intusschen ging het gewone leven zijn gang. Den 25sten Mei verliet Huygens den Haag en vergezelde den Prins op eene reis door Overijsel, Gelderland en Utrecht, waar de nieuwe stadhouder werd ingehuldigd. In Juli deed hij een reisje met zijn oudsten zoon en op 15 Augustus volgde hij Willem II naar Breda, Maastricht en Luik. Telkens moest hij trouwens op tocht met den onrustigen jongen man, die o.a. gaarne op het Huis te Dieren, dat hij juist gekocht had, vertoefde, om er de genoegens van de jacht te smaken. En hij hielp de Prinses Douairière, zooals Amalia van Solms nu genoemd werd, bij de voltooiing van het Huis ten Bosch.

Terwijl dit gebouw, waarvan in 1645 de fondamenten waren gelegd, oorspronkelijk bestemd was als een buitenverblijf voor de Prinses, besloot zij na den dood van Frederik Hendrik, het tot een monument voor dezen in te richten. De groote zaal, die eerst als ontvangzaal dienst zou doen, moest nu gewijd worden aan de nagedachtenis van haar onvergetelijken echtgenoot door tal van deels symbolische schilderijen. Daarom werd er, nog in 1647, een koepel op geplaatst en later aan Huygens opgedragen, zich in verbinding te stellen met een groot aantal meestal Zuid-Nederlandsche schilders. Vooral in 1649 zullen wij hem om die reden in druk verkeer zien met de mannen, die aan de Oranjezaal luister zouden verleenen.

In Dec. 1647 zag een bundel composities van Huygens het licht met den titel: *Pathodia sacra*, *et profana occupati*[2]. Hij bevat 20 bewerkingen van psalmen met Latijnschen tekst, 12 Italiaansche en 7 Fransche liederen, die alle onder begeleiding van luit of theorbe werden gezongen. Het werk is te Parijs bij eene bekende, oude muziekuitgeversfirma gedrukt; in de Zeven Provinciën, zoo beroemd om hun drukwerk, was daarvoor geene gelegenheid. Thomas

1) Zie *Gedichten*, IV, blz. 154.
2) (Vignet.) *Parisiis*, *Ex Officina Roberti Ballard*, *unicae Regiae Musicae Typographi.* M.DC.XLVII. *Cvm privilegio Regis*.

Gobert, ‘maistre de la chapelle du Roy’, heeft toezicht gehouden op het drukken, dat tien maanden geduurd heeft en aanleiding gaf tot heel wat correspondentie. De *Pathodia*, die aan Utricia Swann was opgedragen, werd door den componist aan tal van vrienden en belangstellenden, hoog en laag, hier te lande en elders ten geschenke gezonden.

Het voorjaar en de voorzomer van 1648 schijnen voor Huygens zeer rustig te zijn geweest; hij heeft althans bijna niets over dien tijd opgeteekend in zijn Dagboek, waarin hij meestal trouw zijne reizen en reisjes vermeldde. Den 2^{den} Augustus woonde hij te Cleef de doopplechtigheid bij van Willem Hendrik, den eerstgeborene van Frederik Willem, den Keurvorst van Brandenburg, en van Louise Henriette van Oranje. En tegen het einde van de maand reisde hij, zonder naar den Haag teruggekeerd te zijn, met den Prins naar Groningen, waar eens weder quaesties waren op te lossen tusschen Stad en Ommelanden. Huygens zou een heelen tijd in het Noorden vertoeven. Want nauwelijks te Groningen aangekomen, hoorde Willem II, dat zijn zwager, de Prins van Wales, in het land was, en hij snelde terug naar den Haag. Huygens maakte van die gelegenheid gebruik, om met eenige andere heeren van het gevolg een uitstapje van vijf dagen naar Oostfriesland te maken, Emden en Aurich te bezichtigen en bij vorst Ulrich II een bezoek af te leggen. De Prins keerde spoedig terug, maar om na ruim veertien dagen weer weg te vliegen, omdat de latere Karel II zich nu werkelijk in de Zeven Provinciën ophield; gedurende die afwezigheid maakte Huygens met zijn oudsten zoon en een paar bevriende officieren een tochtje door Friesland en bezocht Dokkum, Leeuwarden, Franeker en Harlingen. Tijdens zijn verblijf te Groningen toonde hij veel belangstelling in de hoogeschool, die in dezen tijd, vooral ten gevolge van de voortdurende oneenigheden tusschen de beide leden der provincie, alles behalve bloeide, en wijdde daaraan verscheidene Latijnsche verzen[1)].

Den 27sten October in den Haag teruggekeerd, vertrok hij al weer den 10^{den} November naar Antwerpen, waar hij eene week bleef en waarschijnlijk logeerde bij de familie Duarte, de rijke en kunstlievende bankiers en juweliers. Den 14^{den} verscheen hij in den raad der stad en maakte zijne opdracht bekend, nl. om namens den Prins den eed af te leggen als burggraaf van Antwerpen, reisde later naar Brussel en kweet zich den 24sten October van zijne taak voor het Hof aldaar[2)]. Burggraaf van Antwerpen was nl. sedert lang een titel der Nassau's geweest. Huygens maakte gedurende zijn verblijf te Brussel kennis met den gouverneur der Spaansche Nederlanden, aartshertog Leopold Wilhelm, dien hij later nog meermalen zou ontmoeten, en keerde naar Antwerpen terug, om in eene zitting van den raad mededeeling te doen van den afloop zijner zending. De raad bood hem een maaltijd aan en Huygens vertrok, om den 3^{den} December in den Haag terug te keeren.

Maar wederom slechts voor korten tijd, want den 26sten December werd hij naar Oostfriesland gezonden. Daar was Ulrich II overleden en nam zijne weduwe

1) Zie *Gedichten*, IV, blz. 138-141. Een paar dier gedichten werden te Groningen in plano uitgegeven.

2) Hierbij zij aangeteekend, wat ergens in papieren van Huygens te vinden is, dat voor ‘t' verheff van ende aengaende het Borchgraeffschap van Antwerpen’ ter griffie van het Souverein Leenhof van Brabant betaald moest worden 163 gld. 12 st., zijnde de dubbele rechten, omdat Frederik Hendrik niet betaald had.

Juliana de regeering waar voor haar oudsten zoon Enno Lodewijk. Deze jonge man, geboren in 1632, werd op 9-jarigen leeftijd verloofd met Henriette Catharina, eene der dochters van Frederik Hendrik, die vier jaar oud was. Het schijnt wel, dat men aan het Haagsche hof er naar streefde, de Stuart's op het gebied van vroege verlovingen te overtreffen. Den 27sten December 1641 was het huwelijkscontract in den Haag geteekend door vorst Ulrich. Enno Lodewijk werd van nu af aan het hof van den stadhouder opgevoed en Prinses Amalia hield toezicht op die opvoeding. Maar er was niet veel van het jonge mensch te maken. Door zijne geweldige vraatzucht haalde hij zich niet alleen allerlei kwalen op den hals, maar was hij zoo vet geworden, dat elke beweging moeilijk werd. In 1646 werd hij nu in gezelschap van een gouverneur op reis gestuurd, om zijn vet kwijt te raken en eenigszins goede manieren te leeren, en hij vertoefde een tijd lang, steeds onder goed geleide, in verschillende Fransche steden. Die reis werd, evenals alles wat de opvoeding van den jongen graaf betrof, geregeld door het hof in den Haag. Toen Ulrich II den 11den November gestorven was, bleek, dat Prins Willem II, Christiaan Lodewijk, Hertog van Brunswijk-Luneburg, en Adolf Frederik, Hertog van Mecklenburg, tot voogden over de kinderen waren benoemd, maar de twee laatsten trokken zich terug[1]. En zoo toog Huygens dan den 26sten December uit den Haag over Zwolle, Zuidlaren, Bellingwolde en Leer naar Aurich, om met de moeder van den jongen vorst over nieuwe plannen te spreken en het verlangen van zijn voogd en van Prinses Amalia, dat Enno Lodewijk een poos te Parijs zou vertoeven, kenbaar te maken. Van 31 December tot 3 Januari 1649 was Huygens te Aurich. Toen werd de terugtocht aanvaard, maar het was eene lastige reis. Het was vinnig koud, de wegen waren slecht en de Eems was bevroren, zoodat Huygens over het ijs de rivier moest oversteken en drie dagen noodig had om over Bellingwolde en Zuidbroek Groningen te bereiken, vanwaar de reis over Zwolle en Amersfoort werd voortgezet naar Utrecht. Onderweg schreef hij tal van Latijnsche verzen, o.a. op Heiligerlee, dat hij voorbij was gekomen[2], vele gedichten op Anna Maria Schuerman[3], die hij op de heenreis geen bezoek had kunnen brengen[4], en op kerken en andere gebouwen te Utrecht[5]; de laatstgenoemde werden met een *Epilogus*[6] aan de geleerde vrouw opgedragen. En daar hij een dag in Utrecht bleef om uit te rusten, bracht hij haar een bezoek en vond haar aan de studie van het Aethiopisch, wat hem weer een paar verzen in de pen gaf, die door Anna Maria op dezelfde wijze werden beantwoord[7]. Den 12den Januari kwam hij weer t'huis.

1) Vgl. voor het bovenstaande Dr. Ernst Kaeber, *Die Jugendzeit Fürst Enno Ludwigs von Ostfriesland*, Aurich, 1911, blz. 1-39.
2) Zie *Gedichten*, IV, blz. 142.
3) T.a.p., blz. 143-146.
4) T.a.p., blz. 141.
5) T.a.p., blz. 144-147.
6) Zie t, a.p., blz. 147, het versje *Ad Schurmannam*, van 10 Jan.
7) T.a.p., blz. 147 en 148.

[Brieven]

3598. J. de Knuijt[1]. (H.A.)

De gezanten in Engeland zenden eene missive aan Z.H. over Zeeland en eene andere aan de Staten van dit gewest. Daar ik meen, dat het eene zaak ‘van importantie’ geldt, stuur ik het stuk spoedig over en hoop, weldra bericht te krijgen van Z.H., als hij ‘eenige order op de cust- ofte eenige andere s'lantschepen geliefde te stellen ..... om de schepen, die thuys ende seylree syn, naer aevenant te mogen gelasten’. Middel[burg], den 12 July 1644.

3599. J. Heilersieg[2]. Lat.

Hartelijk dank voor uwe *Momenta desultoria*. 12 Jul. 1644.

3600. J.C.K. van Goethem. (L.B.)

Wilt gij aan brenger dezes het paspoort meegeven? De Bruges, le 12 de Jullet 1644.

3601. L. Buysero[3]. (L.B.)

Voor zijn vertrek uit den Haag gaf Z.H. mij eene memorie over de inkomsten der heerlijkheid van de Lier onder Adam van Lochorst[4]; de rentmeester Catshuysen[5] heeft inlichtingen ingewonnen en zegt, dat ook nu nog de inkomsten 3355 ℔ 's jaars bedragen. Hij raadt den koop aan. Ik zend nog nader bericht. ‘Van dage ontfangt UEd. naerder brieven van den 10^{en} deser mette teickening ende concept van Monsieur Post[6], daernaer my sal reguleren ende terstont den inhoud bevorderen; dan twyffele, off men een overslach van

1) Zie I, blz. 324.
2) Het Hs. schijnt verloren. Afgedrukt in de ‘Rescripta de Momentis’ en in *Gedichten*, V, blz. 322. - Zie II, blz. 469.
3) Zie II, blz. 89.
4) Adam van Lockhorst (1616-1699), heer van de Lier, was van 1643 tot 1647 ritmeester, werd toen gelicentieerd, maar in 1661 sergeant-majoor der cavalerie. Hij was ook lid der ridderschap van Utrecht en in 1639 gehuwd met Cornelia Pauw († 1641). Hij ruilde de Lier en twee andere heerlijkheden voor Maarsen en ter Meer.
5) Zie II, blz. 114.
6) T.a.p., blz. 437.

de groote timmeragie sal connen maken, sonder alvoren daervan een besteck te formeren, doch sal alles onderstaen ende by Mons.r Post t'selve bevorderen; by provisie connen altyts terstont de bestecken van de thuynen maken, daer vry oock al wat aen vast sal wesen, doch niet in comparatie van 't gebouw. De dyckagie is sooveel als claer ende sal men overmorgen die gaen opnemen; wy hebben Douw[1] daertoe naeder beschreven. Den dyck wordt by een yder gepresen, die der vandaen comt. Hiernevens gaet het schryven van den schilder van Santen[2] met syn bult, daertoe my gedrage. Ick hebbe hem noch 100 gulden op rekeninge gesonden, alsoo anders schreeff herwaerts [niet] mochte comen door gebreck van gelt. Ick en weet niet anders, off hebbe UEd. oock geadviseert aengaende UEd. mastboomen[3] ofte gesayde mastbrekers(?), die heel particulier hebbe gesien; van de mannekes syn der jegen het heck van de vliet veel opgecomen ende naer advenant veel meer en beter als tot mynent, maer de wyffkes syn tot mynent beter[4]. Ik sal noch een reveue doen van UEd. plantagie, soo het my doenlyck is voor myn reysken naer Isselstyn ende Bueren met mynheer de Wilhem, en sal dan met eenen eens over Haerlem sien weder te comen, omme met Mons.r Post van alles mondeling te connen spreken, dan sal het evenwel van avond noch alles toeseynden ..... La Pize[5], dunckt mij ende alle redelycke menschen, dat sich wel behoorde stil ende gerust te houden met de commissie ende gage van duysent gulden 's jaers, hem by S.H.t vergunt, t welck in die quartieren meer als drymael sooveel is, gelyck UEd. weet, en beter als eenige charge in Orange; dit hebbe hem dickmaels geseght, maer 't en sal niet wesen, off S.H.t moeste hem 't selve expres laten aenseggen, sich te retireren en daermede gerust te houden ende te contenteren' ..... Hage, desen XIII July 1644.

3602. Aan J. van der Burgh[6]. (K.A.)

Het papier, waarop de naam stond, is verloren gegaan en daardoor kon ik u het stuk niet eerder zenden. Dezen herfst hoop ik u te zien. Maldegh[em] in castris, XIII Jul. 1644.

3603. A. de Pollot[7]. (L.B.)

De Prinses voelt zich sedert eenige dagen niet goed; zij heeft Cnofelius[8] en andere medici laten komen, o.a. Florensius[9] van Leiden en Van der

1) De naam is niet duidelijk. Misschien Jan Douw, die in 1662 voorkomt als landmeter.
2) Gerard van Santen, een schilder van krijgstafereelen, verheugde zich in de gunst van den Prins. Hij leefde nog in 1650.
3) Nl. op Hofwyck.
4) Buysero bezat het buitengoed Duyn-Zight bij Rijswijk.
5) Zie II, blz. 229.
6) Zie III, No. 3584a.
7) Zie II, blz. 167. - Pollotti (1603?-1668) werd in 1648 hofmeester van Amalia van Oranje, maar ging eenige jaren later naar Genève, waar hij gestorven is. Hij was een zeer geleerd man.
8) Zie III, blz. 320.
9) Misschien Henricus Florentius, die sedert 1617 te Leiden lijken ontleedde voor studenten, zonder echter hoogleeraar te zijn: zoo iets gebeurde wel meer.

Straten[1] van Utrecht. Ook wilde zij Rompf[2] hebben, die zeer tot haar vreugde gekomen is. Waarschijnlijk is het de gal, die haar ziek maakt. Wilt gij Z.H. op de hoogte stellen? Du chasteau de Bure, le 13 de Juillet 1644, a 12 du matin.

3604. G. van Arnhem[3]. (L.B.)

Ik heb u vroeger gesproken over mijn zwager Lubbert Torck[4], maar hij is nu zeer tevreden over zijn garnizoen en zou gaarne blijven. A la Haye, ce 13 de Jullet 1644.

3605. R. Honywood[5]. (L.B.)

Mijn vader[6] is op weg naar Spa en thans te Antwerpen; hij wil mij gaarne tot geleider hebben. Wilt gij nu een paspoort verzoeken voor mij en vier anderen? Hay, le 13/3 Juliet 1644.

'Je pars tout incontinent vers Buerren pour visiter Madame la Princesse de la part de la Reyne[7], laquelle on a rapporté a sa Maj.[té] de s'estre fort mal porté depuis quelque jours.'

3606. J. Brasset[8]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden van uwe gedichten. Alle straten en gebouwen van den Haag kijk ik nu met andere oogen aan dan vroeger[9]. De la Haye, le 13 Juillet 1644.

3607. Aan J. Polyander van Kerckhoven[10]. (K.A.)

Ik heb geen tijd gehad u te schrijven, wat ik bij Z.H. gedaan heb voor uw vriend en ambtgenoot, maar stel vertrouwen in mij; ik verlang toch hetzelfde als gij. Maldegh[em], in castris, XIII Jul. 1644.

1) Willem van der Straten (1593-1681), geboren te Utrecht, studeerde in de medicijnen, werd in 1636 professor aan de nieuw opgerichte hoogeschool en in 1646 lijfarts van den Prins. Later is hij burgemeester van Utrecht geweest.
2) Zie I, blz. 319.
3) No. 3604a. In een brief van 25 Juli (L.B.) bedankt hij voor Huygens' goeden raad. Zie II, blz. 479.
4) Lubbert Torck († 1644), een broeder van Johan T. (zie II, blz. 149), was kapitein en drost van Wageningen. Hij is gehuwd geweest met Hendrina en daarna met Jacoba van Arnhem.
5) Zie II, blz. 203.
6) Hij heette ook Robert.
7) Nl. de Koningin van Boheme.
8) Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 325. - Zie I, blz. 345.
9) Wegens al de verzen daarop van Huygens in het boek *Haga vocalis*.
10) Zie III, No. 3591.

3608. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gerucht, dat er in Grevelingen vele troepen zouden zijn geworpen, is niet waar; wel is er eene krachtige poging toe gedaan, maar zij is mislukt. De bezetting houdt zich echter dapper. De werken der beide maarschalken[1)] gaan goed vooruit en de stad zal zeker binnen weinige weken worden genomen, als ten minste Engeland niet tusschen beide komt, waar men Grevelingen liever in handen ziet van de Spanjaarden dan van de Franschen. Z.H. is gisteren naar Sluis en Cadsant geweest.

Au camp à Maldeghem, le 14e de Juïllet 1644.

3609. P. Winsemius[2)]. (L.B.)

Vriendelijk dank voor de toezending uwer *Momenta desultoria*, waarvan de titel mij veel te nederig schijnt. Prid. Id. (14) Julii CIↃ IↃC XLIV.

3610. A. de Pollot[3)]. (L.B.)

De Prinses voelt zich wat beter. Dr. Florencius is vertrokken en ook Dr. van der Straten, maar deze komt terug, om met Dr. Rompf verder voor H.H. te zorgen. Zij reist zoo spoedig mogelijk naar den Haag. Ik heb een draagstoel van Mevr. van Brederode[4)] laten komen, als zij het rijtuig niet verdragen kan, maar het best zou nog zijn met een schip te gaan. Wij kunnen het jacht van den graaf van Culemborg[5)] leenen. De Prinses zal van middag aan Z.H. schrijven. Schrijf, dat Rompf hier moet blijven. De Bure, ce 14 de Juillet 1644, a 10 heures.

3611. Aan M. Zuerius Boxhorn[6)]. (K.A.)[aant.]

Uw verzoek is billijk. Z.H. wil wel voor de Academie en voor uw ambtgenoot opkomen, maar op zijne eigene manier, zooals ik wel voorspeld had. Ik heb alles aan uw ambtgenoot geschreven. Maldeg[hem] in castris, 14 Jul. CIↃIↃCVLIV.

1) De la Meilleraye en Gassion (zie II, blz. 95 en 454), die de stad belegerden
2) Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 323. - Zie I, blz. 344.
3) Zie No. 3603.
4) Nl. Louise Christina van Solms, de tweede vrouw van Johan Wolfert van Brederode (zie II, blz. 447).
5) Philips Theodoor van Waldeck, graaf van Culemborg (zie III, blz. 282).
6) Zie III, No. 3590.

3612. W.J. Cabeliau[1]. (A.B.)

(Geruchten van troepenbewegingen.) In Lyfkenhoeyck, den 14 Jully 1644.

3613. Aan D. Heinsius. (K.A.)

Non distuli, ne momento quidem desultorio, Principi referre quae in rem tuam et Academiae una mihi cum amplissimis collegis Polyandro ac Boxhornio commendata voluisti. Neque ille quidquam decessisse testatus est prolixae voluntatis[2], quâ te usque amplexum esse ego testor. Caeterum, quod illico augurabar, evenit. Indicavit Princeps, ex privato rei relatu vel fama non videri consentaneum, sese literis ut commoveat erga Rempublicam, quam designatis, et quam, nec ipse dubito, precibus nostris aut commendationi facile accessuram. Publico nomine si rogetur, puta Senatus Academici vel Curatorum, tum se libentius dispecturum, quid suis verbis decore satis et cum fructu praestari possit. Vides, amice, quo loco res sit; nullo, si te negligis; bono, si effectum das, quod in tua est manu. Meam hic opellam et ubique commodis tuis addictam et devotam puta, et vale, meum decus. Maldegh[em] in castris, XIV Jul. CIↃIↃCXLIV.

3614. L. Buysero[3]. (L.B.)

Ick hebbe aen Monsieur Post d'intentie ende begeerte van S.H.^{t} geschreven aengaende het gereet maken der bestecken voor den grooten ende cleynen thuyn, alsmede aengaende de estimatie van t gebouw; hiernevens gaet syn rapport van syne Buerensche reyse, daertoe my referere, ende sullen wegens de stellinge der wapenen in t wulffsel van de gallery d'intentie van S.H.^{t} verwachten. Morgen gaen wy te samen naer den Orangienpolder met landtmeters ende andere, omme te procederen tot opneminge van den dyck, dan de speuye ende heulen syn noch niet sonderling aengedaen, maer de sluyse is volmaeckt; altyts men sal het principaelste eens affsien, eer alle het volck wech is, offer yets noodich aen den dyck gebrack. Ick sal UEd. dan naerder schrijven, ende oock toeseynden myne informatien van de Lier, die nu pertinent hebbe becomen ..... Hage, den XIIII July 1644.

3615. Heenvliet[4]. (L.B.)

Gisteren heb ik mij met den datum vergist. Dr. Florentius[5] is vertrokken en Hare Hoogheid voelt zich beter. Dr. Rompf zal aan Z.H. schrijven. Le 14 Juillet 1644, Buren.

1) Zie II, blz. 110.
2) Er staat: *voluntati*
3) Zie No. 3601
4) Zie I, blz. 356.
5) Zie blz. 2.

3616. J. van Reede[1]. (H.A.)

'Den Coning heeft geslagen drie regimenten van Waller[2] en eenige paerden, oock becomen acht stucken geschut, en [is] weder gegaen naer Bombury ofte Oxfort. Prins Robbert[3] was den 10 maer 12 mylen van Jorck, waerop men de stadt verliet en ginck hem te gemoet. Alle dagen werden hier Hollantse schippers opgebracht, rykelyck geladen, omdat sy willen met haer coopman-schappen nae des Coninckx havens, die wij gaerne los hadden, maer becomen geen audientie; nu begeert men, *inaudita*, dat wij dit *scriptis* sullen versoeken; wy sullen het doen, om contentement te geven en de sieken te gemoet te comen'. London, 15 July 1644.

Het gerucht loopt, dat prins Robbert geslagen is.

3617. H. Bruno[4]. (L.B.)

Aan Vinnius[5], Screvelius[6] en Dedel[7] heb ik exemplaren van de *Momenta* gezonden, ook aan Aiguebere[8] door middel van Brasset[9]. Ik geloof niet, dat het boek al in den handel gebracht is. Er zijn zoo wat zeventig exemplaren aan u gestuurd en ten geschenke gegeven. Hagae, XVII Kal. Aug. (= 15 Juli) CIↃIↃCXLIV.

De heer de Wilhem zeide mij, dat Salmasius een vers op uw boek heeft geschreven[10]. Ik ben er nieuwsgierig naar, want ik heb nooit een enkelen versregel van hem gezien.

3618. J. van der Burgh. (L.B.)

Ik kom u niet meer plagen om het paspoort voor Carancy[11]. Als de graaf d'Isembourgh[12] een trompetter zendt, wilt gij dan uw best doen, dat ik ook een paspoort krijg? Ook de heer Aegidio Henny wenscht er een. De Liege, ce 16^{e} Juillet 1644.

3619. Egidio Henny[13]. (L.B.)

Ik ben u zeer verplicht voor uwe heuschheid en zal zeer dankbaar zijn, als ik door uwe bemiddeling een paspoort mag ontvangen, nu mijn meester, de Keurvorst[14], mij naar het hof heeft ontboden. Liege, alli 16 di luglio 1644.

1) Zie III, blz. 473.
2) T.a.p., blz. 424.
3) Zie II, blz. 417.
4) Zie II, blz. 452.
5) Zie I, blz. 13.
6) Zie beneden.
7) Zie I, blz. 4.
8) T.a.p., blz. 435.
9) T.a.p., blz. 345.
10) Inderdaad heeft Saumaise bedankt met een Latijnsch vers (vgl. *Gedichten*, V, blz. 318).
11) Zie III, blz. 496, 501 en 508.
12) Zie II, blz. 193.
13) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXIII, Noot. - Zie III, blz. 450.
14) Nl. van Keulen.

3620. Aan graaf Hendrik van Nassau[1]. (H.A.)

'Pour ne laisser passer ceste femme à vuide, ce que vous n'avez jamais faict volontiers, quand elles ont esté fort belles, je la charge de ce mot, afin de vous supplier, que par le bon loisir que vous en avez, il vous plaise me faire tenir une liste pertinente des compagnies qui vous sont venues, tant à Nimmeghe qu'à Grave, aveq specification aupres de chascune où vous les avez employées jusques à present. Je pense assez bien sçavoir, ce qui en est, parce que vous l'avez donné à Crevecceur et au hault et bas Betauw, mais pour quand en un soudain (?) S.A. viendra à en demander un estat, il sera bon de l'avoir ainsy en forme, et aussi de changer là dessus les variations qui pourront venir à arriver, au lieu d'estre obligé de produire pour preuve les lettres que vous avez esté soigneux d'escrire de temps en temps.'

De graaf de Marcheville[2], voor de tweede maal gezonden door den hertog van Orleans, is gisteren vanhier vertrokken, na pas van Grevelingen gekomen te zijn. Hij zeide, dat, nu de halve maan genomen is, men beginnen zal met het vullen van de gracht met takkebosschen. Men heeft weddingschappen aangegaan, dat de stad zich vóór het einde van Juli zal overgeven. Dat zou een kort beleg wezen van zulk eene belangrijke plaats. Maldeghem, le 17^{e} de Juillet 1644.

3621. Aan Chr. Romph[3]. (K.A.) Lat.

Z.H. beveelt u de Prinses niet te verlaten, voordat zij genoeg hersteld is, om naar den Haag of elders te worden vervoerd. Maldegh[em], 18 Jul. 1644.

3622. J. van Roij. (L.B.)

Sedert mijn laeste raport aen Sijn Hocheijt, ghedaen den sestienden deser, ben den 18^{en} vederom in t legher voor Grevelinghe ghearriveert, ende [hebbe] bevonden, dat in de approssijn van de maresijael de Gassyon[4] den risdam over de stadtsgracht was ghepasseert ende alreede de muier hadde doen sprijnghen; hebben den 19^{en} in het bollewerck begonnen te wercken, develcke desen avont seer waren gheavanseert, en twiffele niet, of sullen desen nacht cordegarde maken op het bollewerck. Wt de halve maen wert een vlot gaende brugghe overghebracht in t mijdden van de gardijn. Wat aengaet de approssijn van La miliere[5], sijnnen rijsdam was ten naesten bij over, maer hadden den 18^{en} een mijn doen sprijnghen in de muier, die groote operatie heeft ghedaen, doch waren de mineurs wederom besich met een ander mijn te maken, die ghespronghen hebbende goet logement [sal] maken in de wal. Soude selve aen Sijn Hocheijt raport commen doen, maer vreese, de stadt over soude wesen, eer ick wederom soude connen commen; sal, in[dien] moghelick is, soo langhe bliven, om Sijn Hocheijt van het overgeven te versekeren ..... In t legher voor Grevelynghe, den 19^{en} Jullij 1644.

1) No 3620 a. Een brief van 21 Juli (H.A.) is geheel onbelangrijk. - Zie I, blz. 453.
2) Hij wordt ook genoemd III, blz. 497.
3) Kopie. - Zie No. 3610.
4) Zie II, blz. 454.
5) Nl. de la Meilleraye; zie II, blz. 95.

3623. J. de Knuijt. (H.A.)

Hierbij gaat een brief van den agent de Glarsius[1] aan Z.H. Nu door het overlijden van den raadsheer Couwenburgh[2] eene plaats in het Hof open is gekomen en door het gaan van Crommon[3] naar den Hoogen Raad spoedig eene tweede open komt, wil de secretaris de Hubert[4] gaarne zijn post verwisselen voor ééne dier plaatsen. Ik wil hem wel helpen, maar het is voor hem met zijn groot gezin eene heele verandering. Midd[elburg], den 19^{en} July 1644.

3624. Aan prinses Elisabeth van Boheme[5]. (K.A.) Fr.

Ik waag het, u een slecht boek aan te bieden. 20 Jul. 1644, Maldeghem.

3625. Aan C. Barlaeus[6]. (K.A.)

Est in epithalassijs Bataviae nobilis sive vicus, sive municipium, sive pagus, sive, ut volunt nuperi magnae urbis epoptae, metropolis vel emporium aulicum[7], cui, nisi fallor, Haga nomen est. In eo mihi domunculam habitare aiunt, quae tribus acroterijs, totidem faeminarum gerulis, salutare sub introitum videtur advenas peregrinos, nisi quod hae vivas bipedes austeritate suâ creduntur arcere et novercae inprimis erga novercas esse. Heic si deponi cures quas ad me pertaesus otij literas daturus es, curabuntur scilicet quam ocyssime, et quindecim sic totos dies compendij facies. Nam, ut e paraphrasi prodeam, quas ad me 4 Julij dabas, hodie 20 redditae fuerunt. Tanto circuitu tantillum dixi. Itaque quod reliquum est, triduo nuptijs tuis ut intersim jubes. Bene est, chorage mi, et adero, si quâ tamen me instruxeris Daedaleâ merce, et e talis vel galerulo facundi nepotis[8], vel *τῆς ἱπποχρήνης* volucri fossore[9] plumulam transmiseris. Nam, ut nunc est, non sum volandi peritior quam aut ardea natandi aut levissima molarum. De primogenito item quod mones, curabitur proximis ab hisce nuptijs utriusque nomine ut accedat, patris et suo. Nunc uterque se ut excusatos habeas efflictim rogant. - Quemadmodum e paraphrasi modo, nunc e joco item prodire lubet, et increpare te quidem serio, mi Barlaee, quod, sive serius sive ridens, effari ausus sis, exiguo me Rhenensi cadulo quidquam retribuere intendisse, quod illustris operae per te nobis impensae pretium audiat vel quasi; non tu mercenariam mihi manum locasti, non ego conductitiâ usus sum. Memor es, quam plenâ, quam liberali tuâ sponte factum sit quod fecimus, et intelligo ipse, quam amicae humanitatis officia pensari nefas sit ullâ mercede. Cadulum ergo illum, de quo nimius hic dudum sermo est, quid significasse putas, nisi te Barlaeum esse, me Hugenium? Qui tum quoque, cum vulgi dentem subiturus non sum, nec praefationem cuiuscumque indigebo, non desinam Barlaei amicitiam colere, et hoc testari cadulis cadisve,

1) Nl. de Glarges; zie II, blz. 252.
2) Zie III, blz. 508.
3) Zie I, blz. 400.
4) Zie III, blz. 366, 512.
5) T.a.p., blz. 276.
6) Zie III, No. 3583.
7) Zie III, No. 2627.
8) Fortunatus' wenschhoed?
9) Nl. Pegasus.

alijsve *lis* vel *isve*, prout in mentem manumque venerint. - De conjugio, quod clarissima affinitatum nomina indicant, perquam opportuno, omnia fausta apprecor. Sapis mehercle, qui, dum tempus est et tu superstes, bonum facis. Ego enim ita censeo, plures esse, qui se Barlaei generos profiteri malint quam haeredes. - *Momenta* nostra hactenus excipiuntur quo par est plausu, te proxenetâ. Exemplarium dono offerendorum vixdum finem invenio, et est haec, nescio quae amicorum hydra, ut confectis tot capitibus alia itidem succrescant. Ridebis aliquando et fortasse non contemnes varietatem tot epigrammatum, quibus plerisque sua inscripsi; nisi me sufflamino, ipsa haec libellus fient, nec vestibulum triclinio cedet. Quos mihi convivas Hoofdios, Vicquefortios, Vossios et instar omnium Tesselas recenses, quibuscum, si meus essem, vivere et pergraecari dares, livori nunc meo et aegritudini nata nomina narras. Pascere sis tacitus, habebis tantumdem dapis et rixae multo minus. Nam de vidua, ne crede, nondum sic debellatum est inter nos, et hoc olim argumento auctiorem dabimus alteram editionem. Interim vale, mi amice, et totum hoc lepidissimum choragium tuum verbis officiosissime saluta. Maldegh[em] in castris, XX Jul. 44.....

3626. Chr. Rumph. (B.M.)

De Prinses heeft zich al lang in het hoofd gezet, dat zij hier te Buren zou sterven. Misschien komt dat voor een deel, omdat het plaatsje zoo vervelend is. Maar zij is toch ook werkelijk ziek, hoewel er alle hoop bestaat, dat zij weer beter zal worden. Ik heb haar verschillende geneesmiddelen toegediend en, na een consult met Dr. Florentius uit Leiden en professor Stratenus[1] uit Utrecht, werd besloten, de zieke naar den Haag of elders per schip te vervoeren. Daar zij echter bepaald met rijtuig wil reizen, zijn wij juist bezig alles voor hare reis in gereedheid te brengen. Bürae, die 21 Julij 1644.

3627. J.F. Gronovius[2].

Uwe Latijnsche gedichten heb ik met het grootste genoegen gelezen. Terwijl ik uwe andere verzen onder de beste reken, die na de herleving der oude letteren zijn geschreven, geloof ik, dat gij in het puntdicht alle latere schrijvers overtreft. Daventriae, ad V Id. (11) Iulias Iulianas[3] CIↃIↃCXLIV.

3628. H. Bruno. (L.B.)

Ik heb bedankbrieven ontvangen van Schrevelius[4] en Johnsonius[5]; prinses Elisabeth zal u, hoor ik, ook schrijven. Hagae, XXII Julij CIↃIↃCXLIV.

1) Van der Straten; zie blz. 3.
2) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 320. - Zie III, blz. 461.
3) Dus 21 Juli n. st.
4) Nl. Ewald Screvelius (1581-1659), Med. Dr. in den Haag en sedert 1624 professor in de geneeskunde te Leiden. Zijn brief aan Bruno van 20 Juli is afgedrukt in *Gedichten*, V, blz. 325.
5) Dr. Samuel Johnson was van 1646 tot 1655 Engelsch predikant te Breda.

3629. Chr. Rumph. (L.B.)

H.H. is gisteren morgen van Buren afgereisd en heeft niet geklaagd over den last van de reis. Van daag rusten wij uit te IJselstein en morgen wil zij naar den Haag gaan. Iselstenij, 22 Julij 1644.

3630. J. Golius[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het toezenden uwer *Momenta desultoria* en ook daarvoor, dat gij in uw boek zoo eervol melding van mij maakt[2]. Hagae Comitis, XXII Iul. M.IↃCXLIV.

3631. J. van Reede[3]. (H.A.)

De Coninginne, maer 15 dagen verlost synde, is gegaen nae Pendennis Castel by Falmouth, latende de jongst geboorne princesse binnen Exeter met een garnisoen van 4000 man; prins Maurits[4] is daerontrent met 6000 en noch een ander van wege die geassotieerde provintien met 5000; Essex[5] is daerontrent, maer men hoort niet wat hy doet. Nadat de coronel Waller[6] enige regimenten hadt affgeslagen en syn 13 stucken becomen, heeft door enige paerden Greenlandhuys op de Teems doen ontsetten en [is] gegaen, soo men seyt, nae Worster en voorts noortwaerts. Of Waller sou volgen, of hem eerst verstercken, weet men niet. De generael majoor Bruijn[7] alhier, een coolcoper, gaet nae Oxfortshire, om die excursien te beletten. Prins Robbert[8] is twe dagen met syn leger in en om Jorck geweest en [heeft] den 13/3 bataelije gelevert en sijner partije linckervluegel, bestaende in Manchester[9] en Fairfax[10] sijn forces, geruineert; daernae, seyt men, als syn volck was aen t plunderen, dat Lesleij[11] daerop was gevallen en hem gants geruineert, canon en bagagie becomen [heeft]; dit laeste is ons geseyt, dat de generaels voor Jorck en den gantschen handel hadden geschreven, en dat het in druck sou comen, maer men verneemt dat niet, maer wel een particulier scrift sonder naem, soodat wy hier seer ongelovich worden. Mons. Sabran[12] quam huyden acht dagen van Oxfort;

1) Afgedrukt bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 327. - Zie I, blz. 145.
2) In het vers *In thesaurum librorum Orientalium a I. Golio ex Oriente in patriam allatorum* ..... (vgl. *Momenta*, blz. 71, en *Gedichten*, II, blz. 209).
3) Aan het slot van den brief zijn enkele woorden in cijferschrift, waarboven Huygens de verklaring schreef. Zij zijn hier cursief gedrukt.
4) Zie III, blz. 94.
5) Zie I, blz. 237.
6) Zie III, blz. 424.
7) Nl. Browne; t.a.p., blz. 509.
8) Zie II, blz. 417.
9) Zie III, blz. 431.
10) T.a.p., blz. 502.
11) Alexander Leslie, graaf van Leven (1580-1661), was in dienst der Staten en daarna tot 1638 generaal onder Gustaaf Adolf. In 1639 was hij opperbevelhebber van het leger der Schotten, verzoende zich in 1641 met Karel I en veranderde ook daarna nog eenige malen van partij.
12) Hij was een Fransch diplomaat.

sey, dat men aldaer over prins Robbert syne victorie danckten en vierden, waerover men hier seer te onvreden is en men het hem heeft doen aenseggen, maer een Fransman het spreken te beletten is niet te doen, als met het vwtsnijden van de tonge; hy is by ons en wy by hem geweest en mercken, dat veel spreken syn leven is. Alle dagen brengt men hier op nieuwe scepen, gisteren een van de Lamsens[1)], tot Vlissingen geladen met cooren, willende nae Dublin, om de versmachte protestanten te subleveren. Mij wort geadviseert, dat dit in Hollandt oogesalve wort, en beginnen enige seer claer te sien; het waer te wenschen, dat sy de Westphalingers hadden geslacht, die maer seven dagen blint syn, maer men seijt, soo ijmant aldaer acht dagen blint is, die siet daernae te scherper. Het schrijven aen *S. Hoogh.*[t], als het raeckt de proceduren van *'t parlement*, hoopen wij, uit *het leger* aen *de Staten Generael* sal werden gecommuniceert, om het te brengen secrete aen T[2)], en soo T niet toesiet, a c t u m e r i t . Huyden hebben wy t a n d e m audientie gehadt by het parlement en in t ingaen geen gebreck van roock van toback. Sullen voorders aenhouden om antwoort. London, 22 July 1644.

3632. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nu loopt weer het gerucht, dat de Franschen een verdedigingswerk van Grevelingen, dat zij genomen hadden, verloren hebben en dat de vijand eene wanhopige poging zal doen, om de stad te ontzetten. Onze gezanten in Engeland melden, dat het Parlement het voorstel van den Spaanschen gezant, om tusschen beide te komen, verworpen heeft. Misschien zal de poging tot ontzet morgen plaats hebben. Au camp à Maldeghem, le 24e de Juïllet 1644.

3633. S. Desmarets[3)].

Dank voor uwe *Momenta desultoria*. In uw vrijen tijd en al spelende brengt gij het verder dan anderen, die hun leven aan de dichtkunst wijden. Groeningae, 14/24 Iul. 1644.

3634. A. Heereboort[4)].

Hartelijk dank voor uwe gedichten. Ik ben aan het bestudeeren van Descartes' wijsbegeerte en vol bewondering voor dien grooten man. Lugd. Bat., e Coll. Ord., 9 Kal. Sext. (= 24 Juli) 1644, stylo Gregoriano.

1) De bekende reeders Adriaan en Cornelis Lampsins te Vlissingen, van wie de eerste bewindhebber was der O. Indische Compagnie en de ander burgemeester zijner woonplaats en afgevaardigde ter Staten-Generaal.
2) Het is niet duidelijk, wat deze letter beteekent; *de Staten-Generael* even te voren worden aangeduid door *T mannen*.
3) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 327. - Zie II, blz. 174.
4) Het Hs. schijnt verloren. Afgedrukt in de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 329, - Zie III, blz. 265.

3635. Chr. Rumph. (B.M.)

De Prinses is gisteren avond in den Haag aangekomen en voelt zich beter dan voor haar vertrek. Florentius[1)] en ik hebben haar eenige geneesmiddelen toegediend; eene lating is tot morgen uitgesteld. Hagae, 25 July die, 1644.

3636. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)* aant.

'Quelques avantcourreurs que je n'ay peu prevenir, demeurant toute la nuict et le jour à cheval aveq S.A. pour le servir selon les occurrences, auront porté à V.A. en general ce qu'elle me permettra de luy specifier du mieux qu'il me sera possible, en un estable de porceaux, sans chaise ny table.

S.A. ayant travaillé quelques jours à ajuster les ordres d'une attaque sur ce canal du Sass, enfin a resolu d'en faire la tentation la nuict entre le 25 et 26e, ayant pour cest effect envoyé devant en une embuscade les regimens du coronel Puchler[2)], du Sr de Noordwijck[3)] et du lieutenant coronel Bijma[4)], qui sont quelques compagnies ramassées qu'il commande. - Vers les huict heures du soir, le 25e, S.A. mesme partit aveq environ la moitié de l'infanterie, le reste demeurant soubs M. de Brederode[5)] pour marcher quelque temps apres nous aveq le bagage, et la pluspart de la cavallerie, de Maldeghem vers lesdits trois regimens qui lors s'estoyent avancez, selon leur ordre, jusques aupres d'Oost Eeckeloo, où on ne pût arriver aveq ce gros que vers les trois heures du matin, quoyque, pour diligenter, la moitié des gardes fust postée par tours sur des chevaux de chartiers, et le reste de l'infanterie en crouppe de la cavallerie. - Le soleil donq estant prest à se lever, et nous restant encor quatre ou cinq heures de chemin à marcher jusqu'au canal, où il ne falloit nullement arriver de jour, S.A. se resolut prudemment de s'arrester audit Oost-Eeckeloo, où tout le monde triste et plein de regret, croyant l'entreprinse faillie, et mesmes eventée par tant d'intervalles de temps, S.A. bien advisée de nouveau que le canal demeuroit tousjours esgalement degarny de gens, apres ce qu'on en avoit tiré vers France, se resolut de bien achever la nuict d'apres, ce qu'elle avoit projecté et determiné aveq tant de peine. - Le soir donq d'hier 26e vers les huict heures nous remontames à cheval, et marchames toute la nuict selon les premiers ordres, à peu près, qui estoyent tels en somme.

Le lieutenant coronel la Capelle[6)] commandant une grande trouppe de braves gens tant officiers que soldats et quelques volontaires choisis pour bons nageurs, marcha à la teste de tout, suivi du Sr de Noordwijck aveq son regiment, aveq ordre d'attaquer le fort de Roijenhuijse; suivit le lieutenant coronel Bijma aveq sondit regiment, pour attaquer le fort ter Doncke. Apres luy vint ledit Puchler, aveq son regiment, pour attaquer le Sandfort, et coucher incontinent apres deux ponts de batteaux qu'il menoit, outre un pont de jonqs, comme les deux dits regimens avoyent aussi chascun son pont de jonqs. Ces deux premiers regimens debvoyent particulierement estre soustenus au besoin par les regimens de

1) Zie blz. 2.
2) Zie II, blz. 376.
3) Zie III, blz. 180.
4) T.a.p., blz. 53.
5) Zie I, blz. 427.
6) Zie II, blz. 303.

Starckenburg[1] et de Wijnberghe[2], comme Puchler des Escossois. S.A. marchoit apres ceux cy aveq l'infanterie et la cavallerie.

Sur les deux heures et demy, apres minuict, on arriva dans la mousquettade du canal, vers lequel M. de Beverweert[3] - qui a merveilleusement servi en tout ce long et penible affaire - quelque temps devant avoit distribué chascune desdites trouppes vers leurs postes, où elles firent leur execution aveq tant d'emulation les unes des autres, que j'ose dire qu'en une petite heure depuis l'alarme donnée tout fut heureusement faict et parfaict. S.A. qui venoit tout contre l'attaque de Puchler, comme la plus importante, entendant que le pont de jonqs estoit passé, fit avancer les extraordinaires, les regimens escossoiz, et puis les françois pour soustenir et seconder. Mais celuy de Puchler avoit desjà si bien faict, que ne marchans que trois ou quatre cent pas apres luy, nous trouvames ses drapeaux sur les remparts, et aussitost S.A. fit coucher un des ponts de bateaux au canal, où aveq grande diligence toute la cavallerie passa au galop, aveq grand bruict de trompettes et tambours, à mesure que les trouppes arrivoyent. - L'histoire des braves comportemens de tous les officiers en ceste occasion seroit trop longue. Je suis obligé de dire, que tous y ont acquis beaucoup d'honneur, et que peut estre de longtemps il ne s'est veu entreprinse plus joliment exploictée. Ces nageurs, quoyque mis en desordre par un grand fossé, à cent pas du canal, où on leur blessoit desjà du monde, ne laisserent pas de passer à corps perdu, aveq piques et espées au poing, tant qu'il fut possible de les transporter, et emporterent ainsi leur fort en blessans et tuans quelques uns des enemis, et faisans honeste quartier au reste, apres mesmes avoir soustenu un choq de neuf cavalliers, qui vindrent se fondre sur peu d'entre eux, mais furent tellement receus, qu'ils lascherent le pied honteusement, et sans tirer coup. De ces nageurs a esté le S.r du Buat[4], le S.r de Boetzeler[5], le S.r d'Aumale[6] et autres, qui n'ont point eu du mal, mais Daumale y a receu quelque nombre de coups, qui ne l'ont pas empesché de passer outre à la nage, comme on espere qu'il n'a point eu de blessure mortelle. Le capitaine Gentillot[7] aussi y a eu quelque blessure, mais plus legere. De Puchler le capitaine Viry[8], mary de la fille de Mario[9], a esté tué d'un coup de mousquet au coeur. Ailleurs un capitaine Hume[10] a esté blessé, aussi un Morgan, mais sans danger. Et ne se doibt oublier la genereuse action du

1) Zie III, blz. 56.
2) Zie I, blz. 438.
3) Zie II, blz. 186.
4) Henry Frédéric de Culan, Sieur de Buat, een zoon van Philippe Henry (zie II, blz. 218), deed 17 Nov. 1646 den eed als ritmeester. (Meded. van den Heer Wakker.) Hij is later gehuwd met Elisabeth Musch en is de bekende ongelukkige onderhandelaar van 1666.
5) Zie III, blz. 514.
6) Of Charles d'Aumale, Sieur de Haucourt, die in 1640 kapitein en in 1648 kolonel werd, of Nicolas Sieur d'Aumale, die 21 Oct. 1645 den eed als kapitein deed. (Meded. van denzelfden.)
7) Elie de Gentillot werd in 1637 kapitein, in 1646 sergeant-majoor, in 1662 luitenant-kolonel en diende tot 1672. (Meded. van denzelfden). Hem werd in 1650 bij den voorgenomen aanslag op Amsterdam eene belangrijke taak opgedragen.
8) Zie II, blz. 357.
9) Johan Hendrik Mario werd in 1656 kapitein, in 1669 sergeant-majoor, in 1673 luitenantkolonel en in 1674 kolonel. (Meded. van denzelfden.)
10) Sir Alexander Hume was sedert 1643 kapitein, Henry H. sedert 1642, George H. sedert hetzelfde jaar ritmeester. (Meded. van denzelfden.)

S.r Groustins[1], capitaine du regiment de M. le comte de Solms[2], qui s'estant faict enroller pour nager, quoyque tres-ignorant de ceste science, quand c'est venu au prendre, pour quelques *rijxdalers* s'est faict trainer par des soldats au travers de l'eau aveq des chordes, et estant passé, s'est comporté de mesme que les plus braves. - A mesure que les autres forts, et plus qu'on n'en avoit proposé d'assaillir furent occupé, il fut mené à S.A. au bord du canal quantité d'officiers et soldats prisonniers[3] et blessez, une recreuë de 600 hommes estant venue hier seulement en ce quartier hors de celuy d'Anvers. Le comte de Meghen, commandant icy, estoit aussi venu aveq son regiment, mais apprenant qu'estions passez, se retira plus viste que le pas, vers le Sass, où ils auront bien jetté du monde, voyans comme il est en estat de pouvoir estre assiegé. - S.A. mandant à M. de Brederode de s'avancer aveq l'arrieregarde de l'armée vers icy du costé d'Assenede - où il luy a faict mettre deux regimens d'infanterie et un de cavallerie - luy a faict apprester un pont sur le canal, où il vient d'arriver. - Le soleil estant desjà bien levé et la cavallerie passée, S.A. a passé aussi à la teste de l'infanterie jusques icy, et en marchant a faict sommer et rendre les forts de Rimen, le Heijfort et celuy de Selzate, de sorte qu'en avons ainsi raflé d'une venue jusqu'à cinq ou six. Plusieurs pressent S.A. d'assieger Hulst, mais il semble plus se disposer au Sass'. Vergeef het slechte schrift, maar ik heb het vreeselijk druk gehad en de beide laatste nachten te paard gezeten. Au camp à Selzaten, le 27e de Juïllet 1644.

3637. N.N.[4] (H.A.) Hd.

Ik zend u hierbij een cijfer, waarvan wij gebruik kunnen maken. Men bericht, dat Yorck is overgegaan[5], de Koning in de buurt van Bristol is en de Schotten naar Newcastle zijn getrokken. Men zegt, dat de Koningin te Exeter is, maar naar Frankrijk zal gaan[6]. Lord Rockford, de oudste zoon van den graaf van Dover[7], is hier gevangen. Men heeft voor 130000 £ aan land verkocht, dat toebehoort aan de partijgenooten van den Koning.

Bekenter Freund en Diener, welcher Hattom[8] an *S. Hooch.* f[9] hat recomendiert.

1) Kapitein Sjoerd Grovestins is in 1654 gestorven. (Meded. van denzelfden.)
2) Zie I, blz. 363.
3) Aan den brief zijn de namen van elf gevangen officieren toegevoegd. In het geheel waren er 180 gevangenen.
4) De brief heeft plaats, datum, noch jaar, maar Huygens teekende er op: R. Assen., 5 Aug. 44.
5) Na den slag bij Marston Moor (2 Juli) gaf de stad York zich den 16den over aan het leger van het Parlement.
6) Zij was daar den 16den Juni van eene dochter bevallen; den 14den Juli vertrok zij naar Frankrijk.
7) Zoowel lord Rockford als de graaf van Dover zijn onbekend.
8) Misschien Christopher Hatton, lord Hatton (1605?-1670), die streed onder den Koning en ook eene hofbetrekking bekleedde. Hij week in 1648 uit en werd na de restauratie gouverneur van Guernsay.
9) Door Huygens geschreven boven de letters *A.B.*, die de schrijver van den brief gebruikt.

3638. Elisabeth van Boheme[1].

Si un autre m'eut faict veoir le livre que vous m'avez envoyé, je n'y aurois admiré que l'excellence de vostre poësie. Mais à cest' heure vous m'y donnez subject d'admirer encore l'exces de vostre civilité; celle là requiert des louanges, cestui cy des remerciements; et le grand nombre de qualitez estimables et extraordinaires que vous possedez, authorisant le mespris que vous faictes de vostre Muse, rendroit son panegyrique une injure à vous, quoyqu'il fust composé d'une personne qui le sceut faire avecq autant d'ornement que de verité; mais la bonté que vous me tesmoignez, me persuade que vous en accepterez ma recognoissance par le seul moyen qui reste au pouvoir de ..... De la Haye, ce 17/27 de Iuil. 1644.

3639. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Je fay suivre ce mot de près à une mauvaise lettre, mais de bonne nouvelle, que je fus hier obligé d'escrire à V.A. du quartier de Selzaten, dans un lieu, où ceux qui me virent, ne sçavoyent s'ils me devoyent railler, ou avoir pitié de moy. Revenu donq au viel quartier, que S.A. se disposant au siege du Sass, a choysi pour le plus important, je repete aveq plus de commodité, que dans ceste glorieuse action d'hier et soldats et officiers et volontaires ont rendu une si digne preuve de leur valeur et affection au service de l'Estat et de S.A. qu'il ne se peut rien desirer davantage, et de l'air seulement que tout le monde marchoit à ceste execution les deux nuicts consecutives l'on pouvoit juger ce qui se devoit attendre de gens si bien disposées à faire en soldats d'honneur. - J'avoy obmis au recit, qu'apres le pont mis, et le Sandfort prins par Mons.r Puchler, il avoit envoyé quelque monde à entreprendre le plus proche du costé de Selzaten, soubs le capitaine Viry[2], et que cestuyci se trouvant foible contre 200 hommes du comte de Meghen qui luy firent teste en un chemin, M. Arskin[3] y fut envoyé aveq son regiment, où encor il y eut combat de main, jusques à ce que ces gens estants chassez et battus, ce prochain fort fut aussi enlevé, où un jeune fils dudit coronel Arskin fit des merveilles et mena des prisonniers d'importance à S.A. - Une autre remarque considerable est, que sur les instances que le comte de Meghen, commandant en ce quartier, avoit faictes au comte d'Ysenburgh[4], au moyen des advis qu'il eut de nostre marche, cestuyci luy avoit envoyé le regiment de Don Stefano de Gamarra, qui justement survint hier sur l'heure que nous donnames, et ensuitte se destournant par des chemins d'au dedans du païs, fit en sorte qu'il entra dans le Sass ceste mesme nuict. De maniere qu'aveq ce qu'il y a de recreuë du costé d'Anvers, dont j'ay parlé en ma derniere, de par le comte de Meghen, et de par quatre ou cinq compagnies de garnison ordinaire l'on peut assez supputer, qu'il ne s'en fault gueres qu'il n'y ayt de 15 a 17 eens hommes en ceste place, de laquelle pourtant aveq l'ayde de Dieu, nous viendrons à bout,

1) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de ‘Rescripta de Momentis’ en in *Gedichten*, V, blz. 329. - Zie No. 3624.
2) Zie blz. 13.
3) James Arskin († 1655) was sedert 1644 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie II, blz. 193.

si les François sont soigneux de bien recognoistre d'effect les bons offices que S.A. leur a rendu jusques ores, et que journellement ils advouent assez en lettres et paroles de bouche. Pour tousjours presser S.A. - dans la difficulté qui se rencontre tousjours au siege de Graveline - le comte de Marcheville[1] arriva icy - je dis à Selzate - hier au soir de la part de M. le duq d'Orleans, et s'en retourna aujourdhuy tesmoing oculaire de ce qu'il venoit nous prescher. Ce mesme soir il fut envoyé quatre regimens à entreprendre le fort S^{t}. Estienne vers le Sass, mais cestuyci se sachant asseuré d'un fossé bon en non guayable, se laissa et tirer des salves de mousquet, et des petites volées de canon, sans s'esmouvoir autrement qu'à bien bravement respondre et de saluer de mousquet et de canonades, et à nous blesser bon nombre de gens, sans que pour ce coup il fust possible de l'emporter. Cy apres, comme il faudra l'avoir, on faict estat, qu'un bon pont de jonqs, et quelque multitude de grenades le feront promptement resoudre à ce qu'il nous refuse jusques ores. Cependant nostre circonvallation, tracée dès hier au soir, se va entreprendre à coups de pesle aujourdhuy, et y a desjà deux quartiers arrestez outre celuy de S.A., dans l'un desquels commandera M. le comte Guillaume[2], qui est entre icy et Selsaten, et dans l'autre M. de Brederode vers Selzaten mesme. Pour nous accroistre aussi en nombre, S.A. vient d'envoyer quinze compagnies d'infanterie de celles qui sont avec le comte Henry à Nimmeghe et Grave, et, si mon astrologie ne me trompe, je prevoy que par cest' affaire il y aura encor de la bourgeoisie obligée à garder les villes, dont nous aurons besoing de tirer des gens. Au camp à Assenede, le 28e de Juillet 1644.

3640. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'J'espere que mon messager du 27e, jour de nostre glorieux passage, et celuy d'hier, qui aussi m'a promis toute diligence, ne m'auront pas trompé, et qu'en suitte V.A. aura sceu à temps ce qui est des premieres particularitez de ceste belle entreprinse, que l'on pousse aveq tant d'ardeur, que je puis dire, et le dis aveq estonnement, qu'au moyen de la grande diligence du Sr Perceval[3], nostre ligne de circonvallation fut toute tracée dès le mesme soir dudit 27e, et à l'heure que j'escris se void tellement en defense, que nous, qui la voyons faire, avons de la peine à la croire faicte. - Cependant ce sera icy une piece d'oeuvre qui coustera quelque monde. Nous en voyons quelques commencemens aux seules attaques de ces meschantes redouttes, qu'il fault occuper. La nuict passée la plus proche du grand fort St Antoine, nommée St Pierre, a esté prinse, apres avoir soustenu trois coups de petit canon, mais c'a esté à la perte du povre lieutenant coronel de Bije, S.^{r} d'Albransweert[4] qui d'abord y fut percé d'un coup de mousquet, apres lequel il n'a tesmoigné aucun sentiment, qu'à dire, "O Dieu je suis blessé", et en est mort dans une demie heure apres, regretté premierement par S.A. extremement, et ensuitte par

1) Hij wordt ook genoemd III, blz. 497, en boven, blz. 7.
2) Nl. Willem Frederik, stadhouder van Friesland.
3) Zie II, blz. 282.
4) Zie III, blz. 459.

toute l'armée, comme officier de sens et de franc courage et tres-honeste homme de conversation. Son frere[1], icy present, l'est allé aujourdhuy transporter vers la Haye, où il sera receu comme l'on peut croire par une vefue[2] grosse d'enfant. - Tost apres une autre de ces redouttes nommée Ronblé a esté prise sans coup ferir, par où maintenant la mauvaise de St Estienne, dont j'ay parlé, se trouvant couppée se monstrera moins revesche, et je croy que ceste nuict on en pourroit venir à bout. On y vient d'envoyer deux mortiers et quelques grosses pieces de canon, qui, plantées de près à près, la feront dancer d'un estrange air. - A ce soir l'ingenieur Manteau[3], qui a autrefois esté garde-cartes de S.A., a esté frisé d'un coup de canon de ce dit St Estienne au travers d'un gabion, qui luy a faict une contusion au ventre grande comme le chapeau, par où voilà certainement un homme mort. Messrs de Gentillot[4] et d'Aumale[4], desquels le dernier a plus de vingt coups, se jugent hors de danger et n'en auront que la douleur et l'honneur, que certes ils ont fort merité. C'est une particularité notable du passage de ce canal, que par la mauvaise conduitte de quelques guides le Sr de Noordwijck a attaqué et prins le fort de Roijenhuijse, qu'il ne debvoit qu'occuper et garder, quand il seroit prins par les nageurs, et que ceux cy se sont rendus maistres du fort de Terdoncq, qui estoit le poste du lieutenant coronel Bijma, lequel seul se plaint d'y avoir esté prevenu, et son fort occupé par autruy, quoyque pour son pont de jonqs, qu'il a couché selon ses ordres, il s'y est aussi comporté en tres homme de bien. D'ailleurs le coronel Arskin a prins un fort par occasion dont il n'avoit point d'ordre. S.A. monte deux fois par jour à cheval, et faict des traictes, pour ordonner toutes choses, qui en lassent de bien plus vigoureux' ..... De brief moest van nacht blijven liggen. Nu komt juist het bericht, dat Grevelingen is overgegaan. Men zegt, dat er maar 400 man zijn uitgetrokken. Au camp à Assenede, le 29e de Juïllet 1644.

3641. H. Bruno. (L.B.)

Na Lucianus zijn wij met Homerus aan den gang gegaan en ook bezig met philosophie en logica. Moeten wij verder Aristoteles of Cartesius volgen? Zal Lodewijk, na Caesar, Florus, Curtius of Livius lezen? De laatste schrijver is misschien nog wat moeilijk voor hem en hij geeft de voorkeur aan Curtius. In het Grieksch gaat hij goed vooruit. Zal ik de *Dialogi deorum*, *marini* en *mortuorum*[5] met hem lezen? Mijn vader[6] dankt u zeer voor uw geschenk; hij houdt erg veel van gedichten. Hierbij gaan een paar brieven om te bedanken voor het zenden van exemplaren. Hagae, IV Cal. Aug. (= 29 Juli) CIↃIↃCXLIV.

1) Er waren vele officieren van dien naam.
2) Zij heette Mechtelt van Zuylen van Nyevelt.
3) Pieter Manteau was sedert 1636 ingenieur. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie blz. 13.
4) Zie blz. 13.
5) Alle van Lucianus.
6) Zie III, blz. 72.

3642. W. Boreel. (H.A.)aant.

Toutes les sepmaines nous n'avons manqué d'envoyer des lettres a S.A., mais une chose nous trouble, que deulx paquets du 5/15 de ce moys ont failly de venir aux mains de mon nepveu, le bailliff de Middelbourgh[1], la sepmaine passëe; si ce n'est qu'ils ayent faict ung passage par Anvers. Je vous supplie de nous advertir pour nous asseurer, car dans lesdits paquets il y avoit la chose promise, signee de nous trois. Et de manquer a ceste fois, la ou nous n'avons failly jamais auparavant, seroit chose dure. - A ce soir nous nous sommes informez, qu'il ne se faict aulcun equipage pour la mer, ny du publicq, ny par les particuliers, de sorte que je veulx esperer que nostre apprehension, dont nous avons mentionné dans celle la a S.A., esvanouyra. Entre Mercredy et Jeudy ont jouë deulx mines a Grevelinges, mais du succes nous n'en sçaurions sçavoir aulcune chose certaine. On parle que la ville de Newcastle se veult mettre soubs le Parlement par composition volontaire, ce qui feroit perdre au Roy tout le Nord. Le chevalier Waller[2] est venu a Abbington proche d'Oxford sur quelque bruict de dissention, qui seroit survenu entre les seigneurs et officiers qui sont dans la ville. Sur quoy Sa Ma.te auroit este necessite de venir de Worchesterhir pour remedier auxdites dissentions. Dieu nous donne la paix; elle est tres necessaire ..... A Londres, ce 19/29 de Juillet 1644.

3643. J. van der Burgh[3]. (L.B.)

Uw brief van den 21sten heb ik eerst gisteren gekregen. Uit den brief, dien ik aan Z.H. schreef, blijkt, dat ik niet lichtvaardig inlichtingen gaf over den marsch van den hertog van Lotharingen. ‘Le bon Egidio Henny[4] confessera vous avoir mille obligations pour la faveur qu'il vous a pleu luy faire en luy envoyant un passeport; sur l'esperance de l'obtenir, il s'est hazardé de se mettre en chemin et est de present à Bonne, là où je luy feray tenir sondit passeport’. De Liege, ce 30e Juillet 1644.

3644. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Depuis la redoutte de S.t Pierre prinse, celle de Romblé s'est aussi rendue, qui fut hier au matin. Vers le soir ceux de S.t Estienne, voyans qu'on les menaçoit d'un mortier, firent signe de vouloir capituler, et apres avoir demandé douze heures de terme et quelques autres sottes conditions, qui furent rejettées, ils en sortirent encor devant la nuict, et aujourdhuy ont esté menez vers Gant, au nombre de 162 hommes, dont il y en avoit quelques soixante d'Espag-

1) Nl. Theodoor Boreel; zie III, blz. 329.
2) T.a.p., blz. 424.
3) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 238, en voor een deel door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CLXIV.
4) Zie No. 3618.

nols du regiment de Don Stephano de Gamarra, entré au Sass. On y a trouvé une piece de bronze de douze livres la bale, une autre de six livres, et une troisiesme de fer aussi de six, cinq tonneaux de poudre, et quelqu'autre munition à l'advenant. - Au moyen de ce fort la ligne de circonvallation a esté abregée d'un grand espace, qu'il avoit fallu laisser, pour l'eviter, et ainsi peu à peu le costé de la mer s'asseure en sorte, que je ne voy pas que l'enemi puisse esperer de mettre du secours dans la place de ce costé là, qui est un des plus importans. Et partout ailleurs les ouvrages, mesmes desjà quelques dehors, sont en tel estat qu'il n'est pas croyable, à considerer les trois jours qu'on y a mis. - S.A. a permis au major du Sass d'envoyer dehors sa fille de l'aage de six ou sept ans, et deux petites niepces, par lesquelles on entend que desjà il y auroit cherté à huict sols pour le pot de biere. Et y a apparence, que ceste place, qui se voyoit journellement fournie de vivres fraiz par la Hollande et Zelande, se soit gueres mise en debvoir de faire grandes provisions. - Les assiegez ont commencé à pousser quelque nouveau dehors vers deça, mais on se met en posture de les y troubler ceste nuict.' - Z.H. heeft van nacht een beetje jicht gevoeld. Au camp à Assenede, le dern.^{r} de Juïllet 1644.

3645. Anna Maria van Liefvelt[1)]. (L.B.)

Kunt gij ons een paspoort bezorgen, waarmede wij drie van onze kinderen, die ons hier zijn komen bezoeken, naar Gent terug kunnen zenden? Au fort St Antoine, le premier d'Aoust 1644.

3646. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand trekt troepen bijeen, om het beleg van Sas te verhinderen. Edellieden, teruggekeerd van Grevelingen, verhalen, dat er bij het binnentrekken van de vesting oneenigheid ontstond tusschen de beide maarschalken, zoodat zij zelfs met den degen tegenover elkander hebben gestaan. De hertog van Orleans heeft den twist weer bijgelegd. Men vertelt, dat de maarschalk de la Meilleraye zeer tegen de Hollanders is.

Z.H. zendt morgen den heer van Zuylestein[2)] met eenige edellieden, om den hertog van Orleans geluk te wenschen met zijne overwinning. Deze heeft een vleienden brief aan Z.H. geschreven, waarvan ik de kopie zend[3)]; ook Kardinaal Mazarin heeft Z.H. zeer bedankt en beloofd 'de procurer à S.A. de pardelà une veritable et entiere correspondence d'offices et d'assistence pour tout ce qu'elle entreprendra. Ce sont les paroles du texte. Le temps est venu, que nous allons veoir ce qui s'en suivra, et si nous sommes aussi bons amis en campagne qu'en papier.

Depuis la nuict d'hier nous avons avancé un ouvrage proche du Sass, qui donne bien subject au gouverneur de consumer de la poudre inutilement. S.A.

1) De brief begint met 'Mons. mon cousin'. Zie No. 3646
2) Nl. Jhr. Frederik van Nassau; zie I, blz. 442.
3) Die kopie is bij den brief aanwezig.

me permit hier de faire sortir hors du fort St Antoine des petits enfans du commandeur, qui est mon cousin germain, par la fille d'un chancelier de Brabant que mon oncle avoit espousée[1]. Par tout ce que j'ay peu recognoistre du discours des chambrieres qui conduisoyent ces enfans, on est bien ayse au Sass d'avoir eu beaucoup de monde pour secours, mais plus en peine de quoy les nourrir longtemps, et au reste, une aversion universelle du superbe gouvernement espagnol'. De aanvallen van jicht bij Z.H. zullen dezen keer waarschijnlijk niet lang duren. Au camp devant le Sass de Gant, le 2^{e} d'Aoust 1644.

3647. D. de Wilhem. (L.B.) Fr.

De heer Saumaise heeft eindelijk zijn boekje *De virorum capillitio et mulierum coma*[2] uitgegeven. Wilt gij mij het vers zenden, dat hij voor u gemaakt heeft[3]? 2 Augusti 1644, Hagae Comitis.

3648. A. van Boetzelaer[4]. (L.B.)

Gaarne zou ik wijlen kolonel de Bije[5] willen opvolgen; wilt gij een goed woord voor mij doen? Ce 2 de Aug., de la fortresse de Genp, A.^{o} 1644.

Hierbij gaat een brief aan Z.H.

3649. H. Bruno. (L.B.)

Permetuo, ne indulgentiam tuam fatigem ac irritem, perillustris domine. Toties eâdem chorda stultissima oberrans, equidem merui, ut id mihi in ner-

1) Balthasar Hoefnagel, een broeder van Huygens' moeder, was secretaris van den Grooten Raad van Mechelen en getrouwd met Anna van Liefvelt, eene dochter van Diderik van Liefvelt, (1521-1601), kanselier van Brabant. Zijn zoon Jacob Gilles Hoefnagel was sergeant-majoor van een Waalsch regiment in Spaanschen dienst, bevelhebber van het fort St Antonie en later van het fort Margaretha. Hij was getrouwd met Anna Maria van Liefvelt en had bij haar zeven kinderen, die jong of ongehuwd zijn overleden.

2) Het werkje zag bij Elzevier te Leiden het licht. - In 1643 was, onder het pseudoniem Irenaeus Poimenander, waaronder de Dortsche predikant A. Colvius zich schijnt te hebben verscholen, een werkje uitgegeven met den titel: *Absalons Hayr off discours*, *daerinne ondersocht wordt*, *wat daer te houden zij vande wilde vliegende Hayr-trossen*, *off afhangende Hayr-locken*, *die in onsen tydt*, *van allerley Mans ende Vrouwspersoonen*, *soo veyl ende sonder achterdencke gedragen werden*, enz. Het werkje was de aanleiding tot het schrijven van vele boekjes. Florens Schuyl, prof. in de philosophie te 's Hertogenbosch, Zuerius Boxhorn, Ds. Borstius en zelfs Saumaise schreven over het geval, waarbij I Corinthen, 11, 14, te pas kwam. Het bovengenoemde werkje van Saumaise is in 1645 in het Hollandsch vertaald en werd in hetzelfde jaar gevolgd door eene tweede verhandeling van den Franschen geleerde. Den 3^{den} Oct. 1644 schreef Huygens een versje op den twist met den titel: *In controversiam de coma*, *in Batavis agitatam* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 2).

3) Zie No. 3617.

4) Zie II, blz. 522.

5) Zie No. 3640.

vum aliquando erumpat. Sed quid faciam? Non lupum, non Lycaona, sed asinum hominem auribus teneo. Semeinium[1] dico, Egmondanorum, Hercle, comitum nepotem, Principis nostri *βουλήφορον ἄνδρα*, tum apud nobilissimos piscatores Enchusanos caussarum sine controversia patronum. Vult autem ille meus patroni cliens, me exobsecrare te, ut apud celsissimum Principem pro Paulo suo Geerlovio, homicidij reo, intercedas' ..... Hagae Com., IV Non. (2) Aug. MIↃCXLIV.

3650. Cornelia Duijck[2]. (L.B.)

Kunt gij mijn zoon niet voorthelpen, die nu al zoo lang vaandrig is zonder soldij? Mijn man en kinderen laten u groeten. Outcaspel, desen 2 Augustes 1644.

3651. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Nous vous demandons encor ces neuf compagnies, parce que de tous costez nous avons advis, que l'enemy assemble ce qu'il peut, pour nous venir donner une venue au plustost. Je suis marry que vous vous trouviez distraict entre l'affection pour un cher frere malade[3] et le dessin d'acquerir de l'honneur en quelque belle occasion. Dieu veuille que vous puissiez avoir loisir de satisfaire à l'un et à l'autre. Je le vous souhaitte, comme estant plus que personne ..... Au camp devant le Sass de Gant, le 3e d'Aoust 1644, en grande haste.

3652. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is weer iets beter en heeft geen erge pijn. 'Hier il se fit mener en carosse du long de tous les ouvrages, qui vont se reparans et redoublans de telle sorte, que c'est tousjours grand' merveille à veoir'. Onze sloepen zijn van Grevelingen teruggekomen[4] en zullen nu hier gebruikt worden aan de zeezijde. De vijand trekt zooveel mogelijk troepen bijeen, zelfs de matrozen van zijne oorlogsschepen op de Schelde. De vijftien compagnieën van graaf Hendrik en ééne van Wesel zijn op weg hierheen. Au camp devant le Sass de Gant, le 3e d'Aoust 1644.

3653. V.A. Desselius[5].

Vriendelijk dank voor uwe *Momenta*; in den derden druk mijner *Bibliotheca Belgica* hoop ik er melding van te maken. Lovanii, 3 Aug. 1644.

1) Zie III, blz. 394.
2) Zie III, blz. 187.
3) Nl. Johan Maurits; zie No. 3658.
4) Zie III, No. 3532, 3535.
5) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 330. - Zie I, blz. 311.

3654. J. Cats. (A.B.)

Desen dient om U. Ed. hoochelick te bedancken over de vereeringhe, mij in afwesen van deselve geschiet, van het jonxste werck by U. Ed. vuijtgegeven, dat onder den naem van *Momenta desultoria* onse werelt met groote aengenaemheyt is omhelsende. *Tibi gratulor*, *mihi gaudeo*. - Ick schrijve benevens desen aen syn Hoocheyt in faveur van D. Boij[1] tot desselfs recommandatie tot het vacerende raetsheerschap door het overlyden van den raetsheer Couwenburgh van Belloys[2]. U. Ed. wert gebeden daertoe mede de goede hant te willen leenen. Ick ben en blijve ..... Haghe, 4 Augusti 1644.

3655. A. Rivet[3]. (L.B.)

Wilt gij den bijgaanden brief over een paspoort voor Prins Radzivil[4] aan den heer Pollot[5] geven? - De kanselier der Sorbonne heeft al de exemplaren laten ophalen van een werk, dat Milletière te Parijs heeft laten drukken[6], en weigert het privilege aan de *Annotationes* van Grotius op het Oude Testament[7]. De aartsbisschop van Rheims[8] heeft den heer du Moulin[9] te Sedan bijzonder vriendelijk behandeld. Ik schrijf maar weinig, omdat ik weet, dat gij het zoo druk hebt. De la Haye, le 4 Aoust 1644.

Hierbij gaat een brief van den heer Liger[10], die lang te Constantinopel heeft gewoond en ook in de dalen van Piémont heeft gewerkt. Het is goed, dat Z.H. hoort, hoe die arme menschen daar mishandeld worden.

3656. J. de Brune[11]. (L.B.)

Gisteren ben ik met de heeren gecommitteerden van Zeeland in het leger geweest, maar had geen tijd, om met u te spreken. Hierbij gaat een exemplaar van mijne *Psalmen*[12]. 'Wat geluyd deze harpe slaet, zullen uwe Ed. geleerde ooren puntelick konnen oordeelen, wiens vingheren zelfs zoo raeck en raed-konstigh zyn'. Middelb., 4 Aug. 1644.

1) Zie III, No. 3585.
2) T.a.p.
3) Zie I, blz. 259.
4) Zie II, blz. 411.
5) T.a.p., blz. 167.
6) Nl. *Le Pacifique véritable sur le débat de l'usage légitime du sacrement de pénitence*, Paris, 1644. - Den 18den Juni 1644 was het boek door de Sorbonne gecensureerd. - Zie over Milletière, III, blz. 177.
7) *Hugonis Grotii Annotata ad Vetus Testamentum* zag in 1644 in 3 dln. te Parijs het licht.
8) Léonor d'Estampes Valençay was van 1642 tot 1651 aartsbisschop van Reims.
9) Zie II, blz. 89.
10) Antoine Léger (1594-1661), geb. in Piémont, was van 1628 tot 1636 predikant bij Haga, den gezant der Staten te Constantinopel. Later was hij professor in de theologie en de Oostersche talen te Genève.
11) Johan de Brune (1589-1658), geb. te Middelburg, studeerde te Leiden, bekleedde verschillende ambten in Zeeland en werd in 1649 raadpensionaris van die provincie. Hij heeft verscheidene bundels gedichten uitgegeven.
12) De titel is: *De CL Davids Psalmen*, *uyt de Hebreeusche in de Nederlantsche tale woord tot woord overgeset*, Middelburg, 1644. - In 1650 verscheen een tweede druk.

3657. J. van Reede[1]. (H.A.)

De Coninginne is gegaen naer Vranckrijck[2]; Warwijck[3] volchde haer met all sijn macht, sijn vice-admirael seer up haer Majesteit schietende, maer wel sijnde beseijld is tot Brest gearriveert, hetwelke hier veel doet omme dencken, dat Vranckrijck daer niet bij en sal laeten. Den Conink is ontrent Exeter met 12 m[ille] man, prince Maurice[4] met 8000 ende Hopton[5] ende Greenfield[6] met een ander legher, sodat Essex[7] de principalste platsen, daerontrent ingenomen, weder heeft verlaeten ende wijkt nae de zee, allwaer Warwijck leijd met sijn vlotte. Of nu den Conink hem sall laeten passeren, verwacht men daegelijx te hooren. Waller[8] is gants geruineert ende niet bequaem om ijets te connen doen, ende [heeft] daerom veel vijanden becomen; heeft aen het Parlement up haer ordre mede gerefuseert te senden eenige paerden aen Essex. Vor Yorke in de battaille[9] sijn wel gebleven 10 m[ille] man, waerover de generaels schryven om niew volck en geld, daertoe alhier 12 m[ille] man word geprest, maer sullen die quaelijck door de unwillicheijt connen becomen. Prince Rupert[10] is in Lankashire ende werd gehouden sterk 9000 paerden, behalven het voetvolck. Onse propositie aen het parlement[11] is in 't Engelsch in druck comen. Syne Ma.teit heeft door Essex op Woensdach lastleden een brieff gesonden aen het parlement, waerinne sijne Ma.teit presenteert den vrede ende versoch[t] commissarissen, welke vrede Essex het Parlement mede ten hoochsten aenraet. Up denselfsden dach quaeme mede een missive van de drie generaelen tot Yorke[12], daerinne sij mede tot vrede raeden, ende dat de gereformeerde religie mocht werden gestabiliert, die sij anders vresen dat perikel loopt. Hierup begint het volke gaende te worden ende, onmachtich langer te contribueren, om vrede te roepen. Nietteghenstaende onse groote devoiren worden hier daegelijxs de upgebrochde Nederlantsche goederen en schepen, willende naer 's Coninkxs havenen, vercocht. Wij hebben op onse propositie noch gheen antwoorde becomen. London, den 5 Augusti 1644.

3658. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

En suitte de beaucoup d'advis conformes, dont j'ay faict mention par

1) De brief is door andere hand geschreven en alleen de onderteekening, de datum en een postcriptum zijn van Van Reede zelf.
2) Zie No. 3669.
3) Zie II, blz. 265.
4) Zie III, blz. 94.
5) T.a.p., blz. 425.
6) Bedoeld is Sir Richard Grenville (1600-1658), die, na in Ierland gestreden te hebben, in 1644 de partij des Konings koos en tot 1646, toen hij uitweek, den oorlog meemaakte.
7) Zie I, blz. 237.
8) Zie III, blz. 424.
9) Bedoeld is de slag bij Marston Moor (2 Juli), waarin prins Rupert verslagen werd; de stad York, die al vroeger belegerd was door het Parlement, moest zich den 16den Juli overgeven.
10) Zie II, blz. 417.
11) Het gezantschap, gezonden door de Zeven Provinciën, om bemiddeling aan te bieden, was eerst bij den Koning geweest en had in het laatst van Juli audientie in het Parlement.
12) Den 18den Juli richtten Fairfax, Leven en lord Manchester, generaals van het leger van het Parlement, een brief aan dat lichaam, waarin zij den raad gaven, acht te slaan op middelen tot het sluiten van vrede.

mes precedentes, D. Francisco de Mello[1], ayant amassé tout ce qu'il luy a esté possible de monde, et puis renforcé des trouppes de M. de Lorraine[2], s'en est venu vers nous, paroissant des hier au matin de là le Leij, vers le quartier de M. de Brederode, où tout le long du jour nous les avons peu veoir marcher, le visage tourné vers Gant, aveq grande suitte de bagage, tandis que de leur cavallerie, s'approchant assez de nos lignes, donnoit subject de quelques escarmouches et coups de canon s'y entremeslans. Ce qu'ils firent hier de plus substantiel, estoit, qu'ils vindrent r'occuper les forts du canal, que nous avions laissez en partie vuides, et en partie pourveus de peu de gens, qui passans l'eau, selon leur ordre, se sont venu rendre vers ce quartier par le païs de contribution. Ceste nuict les enemis ont couché un pont de bateaux sur le canal, à l'endroict du fort de Riemen, où dès la poincte du jour ils ont faict passer l'on ne sçait encor combien de trouppes à pied et à cheval. Il faudra veoir en quelle posture ces gens se pretendront mettre, pour incommoder ce siege, dont les lignes sont si merveilleusement renforcées, qu'au moins ce n'est pas par elles qu'ils nous viendront manger, s'ils sont lés mesmes gens, qui n'ont rien osé entreprendre sur la circonvallation de Graveline, où il est asseuré qu'en divers endroits les soldats passoyent au travers des lignes à pied et à chevel, et n'y avoit rien de comparable à ce qui nous enferme.

Sans ouvrir de trenchée vers le Sass, on y a avancé un ouvrage jusques à 200 pas près de sa contrescarpe, d'où par une methode inusitée on sappe à reculons, vers une baterie de six demy canons qui se va achevant. Au Polder d'Autriche M. de Noordwijck a aussi esté pourveu de quelques pieces et deux mortiers, qui commenceront à jouer aujourdhuy. Et ainsi peu à peu nostre offensive s'ira mettant en train. - Les quinze compagnies du comte Henry, composées de fort bons hommes, arriverent bien à point hier, et on a envoyé querir encor neuf aveq ledit S.^{r} comte en personne[3], qui en passant a permission de faire une visite à M. le comte Maurice[4] à la Haye. - Ne pouvant S.A. encor bonnement marcher à cheval, elle se prevault tousjours du carosse. Une couple ou deux de mulets luy pourroyent faire grand service en telle occurrence.

On dit que M. de Lorraine n'est pas icy en personne, mais aveq Piccolomini[5] contre la France. - Voyci qu'on apperçoit l'enemy se retrencher vers le fort de Riemen, au front de son armée. - S.A. se refaict manifestement, marche beaucoup mieux qu'hier, et a quitté aujourdhuy une escharpe de la main gauche - la droicte n'a rien souffert - qui est comme guerie. Au camp devant le Sass de Gant, le 5e d'Aoust 1644.

3659. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hierbij ingesloten gaat een brief van Z.H. Het is nog maar een paar uren geleden dat ik schreef. ‘Dans ce temps il n'est rien arrivé de nouveau.

1) Zie III, blz. 287.
2) Zie I, blz. 425.
3) Zie No. 3651.
4) Nl. Johan Maurits van Nassau.
5) Zie II, blz. 243.

qu'un trompette de S.A. qui ayant esté porter à Don Francisco de Mello le passeport qu'il avoit desiré pour deux fregattes qui doibvent porter sa famille et son bagage en Espagne, rapporte qu'entre autres discours des gentilshommes flamens luy ont dit en presence de beaucoup d'Espagnols, qu'ils feroyent quelque chose pour satisfaire au peuple, mais que pour eux de ces provinces, ils sçavoyent bien que le païs s'en alloit perdre.' - Z.H. zal wel spoedig weer paard kunnen rijden. Au camp devant le Sass de Gant, le 5e d'Aoust, apres souper, 1644.

3660. S. Sorbière[1]. (L.B.)

Ik heb u niet willen bedanken, voordat ik uw boek geheel had doorgelezen. Ik bewonder het, dat gij onder al uwe bezigheden nog tijd hebt om te dichten, en vergelijk u met Michel de l'Hospital[2] in de vorige eeuw. Te Parijs hoorde ik door Mersenne en anderen steeds met veel lof over u spreken en in Holland, waar ik toch zoovele beroemde mannen heb opgezocht, heb ik nooit met u kennis kunnen maken. Ik hoop, dat gij eens meer tijd zult vinden dan thans voor uwe studiën. Slusis Flandrorum, Nonis Sext. (= 5 Aug.) Anni Christi Dionysiani CIↃIↃCXLIV.

3661. H. Bruno. (L.B.)

Ik heb de presentexemplaren rondgestuurd in den Haag en vele bedankbrieven ontvangen. Aan Cartesius heb ik geen exemplaar kunnen zenden; hij is naar Frankrijk vertrokken. Hagae, Non. Sextil. (= 5 Aug.) MIↃCXLIV.

3662. H. Bruno. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van Gronovius[3]. Heinsius laat u groeten en Winsemius heeft een bedankbrief[4] geschreven. Hagae, Nonis (5) Aug. CIↃIↃCXLIV.

Constantijn heeft een vers geschreven op het innemen van Grevelingen.

1) Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten* V, blz. 330.
Samuel Sorbière (1615-1670) vestigde zich als medicus in Nederland - in Sept. 1646 werd hij als Med. Dr. in het Leidsche album ingeschreven - en bekleedde later eene wetenschappelijke betrekking te Orange. Nadat hij katholiek was geworden, werd hij benoemd tot historieschrijver van den Koning van Frankrijk.
2) Michiel de l'Hôpital (1504?-1573) was een bekend staatsman en sedert 1560 kanselier van Frankrijk.
3) No. 3627.
4) No. 3609.

3663. C.B. de Petersdorff[1]. (L.B.)

Ik zou gaarne willen, dat mijne beide zoons deel namen aan den volgenden veldtocht van Z.H. 'M. de Turaine[2] - pour vous confier ce secret - m'a fait l'honneur de leur offrir ce que leur naissance en Allemagne pouvoit demander. D'autre part m'a M. le prince de Conde[3] fait celui de m'en escrire avec affection, pour les asseurer tous deux es troupes de Mess.rs ses fils[4], se persuadant peut estre, que je les aye destiné, residant que je suis en France, aux armes d'icelle. Mais s'agissant de deux jeunes garcons, qui se veulent premierement apres leur theorie faconner à la practique de la guerre, ils l'apprendront mieux dans une guerre reiglée, voire dans la Republique d'Israël, quelque grand advantage qu'on m'en promet ailleurs. Ayez donc, Monsieur, en despost, je vous en supplie, une chose qui me touche tant, et faictes l'honneur d'un mot d'advis, dans quel regiment vous croyez que je les puisse mettre'.

In de laatste zes of acht jaren heb ik u tweemaal geschreven, maar geen antwoord ontvangen. Mijne brieven handelden over het graafschap Charny en over de handelwijze van den hertog de Longueville[5], die al de goederen van het huis Chalon-Orange in Bourgondië liet inventariseeren.

Ik heb groote onaangenaamheden, doordat een paar dames, na Maastricht verlaten te hebben, zich bij Tongeren hebben gevestigd en zich zeer hebben weten te dringen in de gunst eener oude bigotte vrouw, van wie mijne vrouw moet erven[6]. Zij hebben allerlei valsche actes en getuigen bijeengebracht en het is moeilijk tegen al die slechtheid op te roeien, maar ik geef het niet op. Zij werken met aanbevelingen uit Weenen, Brussel en Keulen en hebben zich zelfs in den Haag over mij beklaagd. Het is alles werk van de Jezuïeten. 'Ceux de Merode, Duras, Barlemont, Warfusé, voire tous les principaulx dudit pays, nos parens, pleurent ce mien traictement, mais n'osent à cause de la catholicité parler pour la justice'. De heer Stein Callenfels[7] had mij wel willen helpen, maar hij had daartoe geen bevel.

'Mess.rs le prince de Conde et le duc de Longueville m'ont tasté le poulx et ont fait sonder par d'autres, battans obliquement les mesmes buissons, avec des grandes promesses, s'il n'y avoit moyen d'avoir certaines instructions et memoires, touchant les pretensions que ledit Seig.r de Longueville a es biens de la Maison de Chalon'. Maar dat is natuurlijk niet gelukt. De Genet, ce 6 Aoust 1644.

3664. J. van der Burgh[8]. (L.B.)

Le gros des affaires estant maintenant en Flandre, il ne se passe rien icy qui merite de vous estre mandé; j'ay creu mon devoir pourtant de vous faire sçavoir qu'on m'a informé que

1) Zie I, blz. 388.
2) Zie III, blz. 334.
3) Zie I, blz. 413.
4) O.a. de hertog van Enghien; zie III, blz. 393.
5) Zie II, blz. 298.
6) Blijkens een Latijnsch stuk, dat aan den brief is toegevoegd, heette die bloedverwante Mechtilde de Schrootz, vrouwe van Warem, en de intrigeerende dames Maria en Catharina de Wael van Vronenstein.
7) Zie II, blz. 391.
8) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande,* V, 1860, blz. 238.

Liviorum Satrapa auroit quelque commandement sur des trouppes en voz quartiers, que l'enemy voudra emploier contre le dessain de S.A.; j'espere que vous m'entendrez en vous souvenant de vostre peintre de Leide[1)], mon chiffre s'estant esgaré parmy mes papiers. Selon touttes mes supputations cet homme là estoit un des chefz de la ligue des *ἀντισπάνις*[2)], dont S.A. m'avoit donné ordre il y a deux ans de m'informer. Si vous me comprenez, Monsieur, je vous donne à considerer s'il ne seroit pas à propos de le mesnager pour s'en servir en ces conjoinctures. Je ne sçay si vous sçavez que Dieu a retiré de ce monde le pauvre Bannius[3)]; j'espere qu'il entendra meilleure musique, qu'il ne s'est imaginée estant en vie; s'il avoit des erreurs, il avoit l'ame bonne. La grosse dondon[4)] m'a faict l'honneur de venir prendre la collation dans ma maison; elle m'a prié de vous faire ses tres humbles baisemains. De Liege, ce 6e d'Aougst 1644.

3665. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

On eut avanthier l'alarme assez chaude d'une entreprinse qu'auroit eu l'enemi sur la ville de Ter Neuse, à cause que, les portes de Hulst se tenant fermées, grand amas avoit esté faict de barques servant au diguage de Stoppelsdijck, proche dudit Hulst, et aussitost une compagnie du païs de Ter Goes y fut envoyée aveq un vaisseau de guerre et quelques chalouppes. Mais depuis hier au soir le dessein de ces barques a changé de visage. Le commandeur d'Axele mande qu'hier apresdiner elles avoyent toutes esté assemblées aupres du fort de Nassau, et aveq la marée descendante s'estoyent rendues, au nombre de 47, vers le fort Ferdinand, d'où à ce matin elles avoyent passé les forts de Moncado et St Jacques, et enfin avoyent mouïllé l'ancre à St Marcq. Ce qui donnant à croire que l'enemi vouloit au Polder d'Autriche, pour, en le forçant, mener par là du secours au Sass, tout aujourdhuy on a esté apres à y pourveoir, en y envoyant à Monsr de Noordwijck du renfort de gens, tant du costé de M. de Brederode, que de cestuy ci, par où, au moyen de beaucoup de chalouppes, pontons, et bateaux de guerre, qui occupent toutes les creques dudit *polder*, il semble peu vraysemblable que l'enemi puisse rien effectuer de ce costé là. - A ce soir sur les huict heures plus chaude alarme est venue du costé de M. de Brederode, que l'armée de l'enemi marchoit en bataille de cà et là le canal, tout droict vers nos lignes, et encor qu'on ayt eu de la peine à croire que l'enemi marchast de jour, pour donner la nuict, au contraire de toute prattique de guerre, on n'a pas laissé de donner les ordres tout de mesme que si ainsi estoit. Et S.A. a monté à cheval vers les neuf heures apres soupper, mais comme nous sommes venus vers le quartier de M. le comte Guillaume[5)] qui est entre icy et celuy de M. de Brederode, advis contraires aux premiers sont arrivés, et que de vray on avoit veu marcher quelque monde, mais que maintenant tout estoit à recoy. De sorte qu'on vient de r'entrer au quartier, d'un voyage, où on a plus beu de poussiere que de poudre à canon. - Ceste apresdisnée S.A. a esté proprement donner ordre à l'ouverture des trenchées d'approche, quoyque depuis quelques jours on y ayt faict d'assez considerables

1) Jan Lievens?
2) Waarschijnlijk is hiermede de anti-Spaansche, dus Franschgezinde, partij in Luik bedoeld.
3) Ban (zie II, blz. 182) was den 27sten Juli gestorven.
4) Blijkbaar eene Luiksche schoone.
5) Nl. Willem Frederik van Nassau; zie III, blz. 513.

progrez, par forme de preambule. La baterie aussi estant achevée, on y a planté six demy canons, qui ont commencé à jouër vers le soir, et apres avoir bientost ruiné le moulin, qui avoit tourné gayement toute l'apresdisnée, entreprendront demain de certaines tourrelles et eminences de la maison du gouverneur, qui descouvrent tout ce qui se faict de nostre costé. Ce premier soir M. de Haulterive[1] a son tour aux approches, qui dorenavant feront le principal subject de mes lettres'.

Z.H. is vandaag éénmaal in zijn karos en tweemaal te paard uitgereden en is bijna geheel genezen.

'A Graveline on a refusé congé à tous officiers qui en ont demandé, et nous faict on esperer, que l'une main lavera l'autre, et que ceste armée victorieuse n'est pas encor à bout de sa derniere entreprise. S.A. faict compliment par lettre à la Reine[2] et au Cardinal Mazarini sur leur victoire.' Au camp devant le Sass de Gant, le 7e d'Aoust 1644.

3666. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

..... M. d'Haulterive, durant sa garde, a avancé environ 150 pas vers les enemis, qui aujourdhuy ont faict quelques petites sorties, pour chasser nos travailleurs, mais sans aucun effect considerable. A ce soir ce sera le tour de M. Ferens l'aisné[3], et S.A. vient de s'y acheminer, pour ordonner ce qu'il conviendra faire pour le mieux. De quelque chose que les assiegez ayent besoin, ce n'est pas au moins de poudre, car ils en disposent assez liberalement, et pour peu de subject. Au camp devant le Sass de Gant, le 8e d'Aoust 1644.

3667. Aan baron de Couvrelles[4]. (K.A.)

'Vous estiez en prison, et moy en liberté, quand j'eus l'honneur de vous entretenir la derniere fois. La chance a tourné; vous estes hors des liens, et je m'y suis mis, j'entens les fers aux pieds, pieds poetiques, qui vous vont trouver, jà boiteux de naissance. C'est ce que j'ay voulu dire par un mauvais epigramme, que vous trouverez au front de ce plus mauvais livre[5], et qui, peut estre, sans ceste glosse vous eust laissé dans l'ambiguïté où je vous ay veu à Londre sur la *quintâ parte sui nectaris*. Je vous envoye, tant y a, un livre, mais que je n'ay pas faict. C'est le Sr Barlaeus qui l'a mis *in compagem*, ne voulant souffrir, je ne sçay pourquoy, que les fueillets en volassent par le monde, *ludibria ventis et bono cuique*.' Ik durf u niet om uw oordeel vragen. Uw zoon heeft zich moedig gedragen. Assen[ede], 8 d'Aoust 1644.

1) Zie I, blz. 295.
2) Nl. Anna van Oostenrijk, Koningin-regentes van Frankrijk.
3) Zie III, blz. 33.
4) Zie III, No. 3478.
5) Nl. *Ad Baronem Couvrellium* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 316), geschreven in het present-exemplaar der *Momenta desultoria*.

3668. Aan J.L. Guez de Balzac[1]. (K.A.)

Qui feroit la recolte dans un cimetiere, et d'un amas de beaucoup de pieces mortes penseroit renouër un beau scelete, je m'imagine qu'il y reusciroit, comme a faict le S.r Barlaeus en l'assemblage de ces os pourris. Je vous supplie de considerer s'il y a comparaison moins seiche que je me puis appliquer. Voire, Monsieur, j'apprehende que vous en preniez la peine et me dedis de ma supplication. C'est un livre que je vous presente. Demeurons en là, s'il vous plaist. Tout ce qui va au destail est nuisible, et ne sera pas necessaire que vous me sachiez mauvais poete, pourveu que vous apperceviez qu'à quelque prix de mon honneur mesme que ce puisse estre, je suis ravi de me ramentevoir à l'honneur de vostre souvenir, venerable relique à mon ame en cest esloignement, qui semble ne devoir jamais souffrir que je vous puisse dire qu'en papier que je suis ..... Devant le Sass de Gant, 8e d'Aoust 1644.

3669. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Le commandeur Coulster[3], qui a fait le transport de la Reine, dont parlent les papiers cy joincts, m'en ayant recité quelques circonstances, j'ay creu que V.A. n'auroit à desplaisir de les sçavoir à peu pres. Il dit, qu'estant venu à Falmouth, il y trouva desj à cinq vaisseaux du Roy prests pour ce transport, mais que bien autant de vaisseaux du Parlement guettans la sortie de la Reine devant ce port, où entre autres se trouva un vice-amiral aveq 58 pieces de canon à bord, S.M. eut grand' peine à se resoudre au voyage. Toutefois, comme ce commandeur luy representa, que plus elle tardoit, et plus il viendroit de monde à l'incommoder, y ayant desjà eu quelque patache envoyée par ces gens pour plus de renfort de navires, la Reine s'embarqua, principalement sur l'esperance et asseurance que luy donna le commandeur, de ce que son bateau, estant net, pourroit gaigner les autres à la voile. Que là dessus il print sa routte tout droict vers ce vice amiral, et que l'ayant approché d'assez pres, et attendu cinq volées de canon, qui toutes passerent dessus luy, il fit en sorte par l'adresse des voiles, qu'en un tournemain il gaigna le vent et le devant de cest enemi principal, qui, voyant qu'il ne respondoit pas de canonades - la Reine le luy defendant tousjours - luy tira encor deux coups sans bale, et ainsi ne le suivit que de loin, ne pouvant plus l'approcher. Durant ces entrefaictes la Reine estoit deseendue jusques parmi le ballast, où il luy avoit accommodé quelque lieu de seureté contre les coups de canon, mais de senteur et logement peu aggreable pour une femme de trois sepmaines apres sa couche. Le danger passé, la Reine, dit il, remonta dans la galerie, et apres s'estre faict monstrer ces navires du Parlement, grinça

1) Uitgegeven door J.A. Worp, in *Oud-Holland*, 1896, blz. 175. - Zie over Balzac, I, blz. 346.
2) Een gedeelte van den brief is uitgegeven in de *Archives*, 2e *ser.*, IV, blz. 106.
3) Willem van Coulster († 1646), geb. te Schiedam, was in 1629 kapitein op 's lands vloot en heeft zich vooral tegen de Duinkerkers en in den slag bij Duins onderscheiden. Bij deze gelegenheid voerde hij blijkbaar het bevel over een privaten Hollandschen kruiser, met medeweten van den Prins naar Engeland gezonden, om de Koningin over te brengen. Zeker had hij aan dezen tocht den titel te danken van 'Ridder ende baron, vrijheer van de Camer van sijne Con. Majt. van Engeland en Groot-Brittangie'.

des dents, et laissa tomber quelque larme de despit, et là dessus s'alla mettre sur son lict, transportée par un beau temps en une nuict jusques à Conquest en Bretagne, où ayant mis pied à terre, de la noblesse du païs s'y assembla aveq chevaulx et carosses, et la mena à Brest, d'où M. Jermijn[1] et le docteur Goff[2] furent envoyez à Paris.

Nos approches se sont avancées ceste nuict un peu moins que la precedente, par quelque routte mal entendue de l'ingenieur. Ceste nuict y va M. de Maisonneufve[3]. Les assiegez sont si mauvais, qu'ils taschent de jetter de grosses grenades dans nostre baterie, sans pourtant l'avoir touchée jusques ores. Une à ce matin tombée sur le ventre à un Anglois dormant, sans jouër, n'a pas laissé de le crever de sa pesanteur. On leur appreste force payement de mesme monoye. - A ce soir une autre alarme vient d'estre donnée par un homme assez considerable, que ceste nuict l'enemy pretendroit nous attaquer quelque part, et de passer sur nos fossez et ouvrages aveq ponts et eschelles, qui leur seroyent venues pour cest effect. S'ils sont si fols que de le tenter, là où tout le monde est sur ses gardes, M. de Mondevis[4], qui ne doibt partir aveq ces lettres que demain au matin, en pourra rendre compte à V.A. Quelque peu d'apparence qu'il y ayt, S.A. ne neglige ny ne mesprise rien, et vers une heure apres minuict va monter à cheval. Au camp devant le Sass de Gant, le 9e d'Aoust 1644.

3670. H. Bruno. (L.B.)

..... Domina Zueria[5] dicit mihi, cupere te longinquum itinerarium meum Leidense de litteris meis cognoscere, tum qua fronte, quibus verbis, quam sicce, quam madide fuerim apud singulos exceptus. Equidem singula, quatenus memoria repetere potero, hinc canere incipiam, imo hercle scribere, ne et hic insaniam furibundus Bruno poëta. Egressi clarâ Leidam contendimus Haga, *centauro magna invecti*[6], sed quam tamen unus, mirabile dictu, Palinurus sine velis uno equo agebat regebatque. Postquam vento ferente Leidam appulimus, *anchora de prora jacitur*, *stat littore puppis*[7]. Ego, ut terram tetigi, homo negotiorum gerulus, me in pedes [conjeci] quantum queo ad *ἀρίστους Ἀχαιῶν*. Golium[8] vidi primum, primum compellavi, primo librum et salutem abs te dedi, primus item ille gratias, ut deinceps omnes, cumulatissimas bibliographo et bibliophoro amplissimis verbis quidem reddidit. Cui ego, ne nihilo domini mei beneficium et meum officium constaret, operam dentium in prandio diligenter, neque perfunctorie, locavi. Quid ederim, non Hercle satis commemini, neque sum memor comestor, nisi quod bonis, non avibus quidem, sed piscibus fuisse scio tamen. Quid biberim, non quaeres; eum videlicet liquorem, a quo bonus senex Pindarus, sed aquae potor, quia olim principio operis sui male ominatus erat, edicto Anacreontis modimperatoris perpetuo abstinere cogitur. Salutem tuam egoge et Golius faucibus nostris hausimus, quod et alibi,

1) Zie III, blz. 159.
2) T.a.p., blz. 497.
3) Zie II, blz. 278.
4) Zie III, blz. 188.
5) Zie II, blz. 251.
6) Naar Verg., *Aen.*, V, vs. 122.
7) Naar Verg., *Aen.*, VI, vs. 902.
8) Zie III, No. 3630.

nec apud unum, nec semel factum fuisse jam narro, ne saepius idem repetam. A Golio adij Salmasium recta; aliquanto autem confidentius quam pro more meo aut dignitate viri tanti gradum ad eum struebam, quia foecundi calices me jam utcunque disertum fecerant, et poëtam, ut vides nimirum ex hoc epigrammate, quod *ὡς τάχιστα* ad ipsum Leidae in auditorio philosophico paulisper sedens scripsi[1)]. Sed una res mihi miraculo, una re Bruno Brunoni sibimet ridiculus fuit. Ego ambitiose meditata oratione Latina vix coeperam dicere, cum Salmasius, mediam vocem interrumpens, ut Gallice loquerer, postulavit. Ilicet et ratio et oratio voxque Brunonem fugerat ipsa, refugerat misero sanguis[2)] atque exalbescebat metu, *καὶ ἐπὶ ποσὶ κάππεσε θυμός*[3)]; neque enim didiceram esse bisulca lingua quasi proserpens bestia. Quid tamen? Gallezandum utcunque et sic tenuiter fuit. Sane ego Atticam meam ubertatem, valde ad Laconismum redactam, in minus quam paucula verba contuli. Ita autem me dimisit vir incomparabilis, ut qui promitteret, se per litteras perillustri nomini tuo gratias prolixe acturum. Inde ad Spanhemium[4)] propero, ubi linguam meam Latinam non largiloquam tamen recuperavi; terruit me torrens incredibilis eloquentiae et, quicum loqui non audeam, singultij. Litteras ab eo eucharisticas haud dubie jam accepisti. De domino de Hubert[5)], caussarum patrono, quid responderit, jam ante scripsi. Heinsio Hagae me invisenti exemplar exhibui pridie quam Leidam eram profecturus; ejus jam literas et item alias a Boxhornio[6)] ad vos misi. Vorstio[7)] quod alijs hominibus occupatus erat, uno duntaxat verbo locutus sum. Sed et ille propediem scribet. Heidanus[8)], Revius[9)], Heereboordius[10)], Scriverius[11)] negabant se excogitare, cur se tanto honore, ipse tantus vir, dignareris. De Scriverio, nisi grave est, audi aliquid propius prolixiusque. Ut tradebam ipsi librum tuo nomine, Eho, inquit, librum ab heroë Zulichemio? Quid nunc agam? Non audeo tibi pro hac opera offerendi offerre honorarium. Imo, inquam ego, jamdudum si das porrexi manum. Ille, ut est homo facetus ad facetias unice, et facetiarum intelligentissimus, ridere suaviter. Interim ego inscriptionem tuam[12)] ostendere, et inter alia carmina prout quaeque allegabat occasio, illud praelegere de Vitaulio[13)]. Ibi homo - sine figura loquor - exclamare ilico, exultare, demirari, divina esse dicere. Quid opus est verbis? Ἠ*ηνιχωτάτῳ* Lyaeo, Lyaeo odoro, spumeo Vitaulianis et Woelwicanis secessibus[14)] largiter fecimus, et tuam salutem vicissim nobis propinavimus, et *Momenta desultoria* in desuctoria transformavimus. Ad postremum lepidus senex commendavit se tibi, meque abiturientem Dijs vialibus, dixitque insuper, se litaturum bono eventui, quod secum illo die cum tot elegantijs fuissem. Ita utrimque discessum est. Caeterum Leidae biduum fere prope totum fui, diebus videlicet Saturni et Solis; quia enim omnes conveniri volueras, expectandum

1) Het vers is aan den brief toegevoegd.
2) Er staat: *sanguem*
3) *Ilias*, XV, vs. 280.
4) Zie III, No. 3576.
5) Zie I, blz. 18.
6) Zie III, No. 3590.
7) Zie II, blz. 219.
8) Zie III, blz. 144.
9) T.a.p., blz. 265.
10) Zie No. 3634.
11) Zie I, blz. 227.
12) Nl. het gedicht *Ad Petrum Scriverium* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 312).
13) Waarschijnlijk het vers *Vitaulium inauguratum Prid. Id. Febr.* CIↃIↃCXLII (t.a.p. blz. 174).
14) Woelwijk was het buitentje van Scriverius; het lag in de buurt van den weg naar Voorschoten. In de 18de eeuw is het gesloopt en in 1789 werd de grond toegevoegd aan dien van de buitenplaats Vredehoef.

fuit, dum nonnullos invenirem die Solis, quos die Saturni frustra quaesiveram. Cum viderem istic pernoctandum esse, aedes adibam Heereboordij, quicum viro mihi intima est amicitiae consuetudo; apud hunc speraveram habere stabile stabulum et coenam sapidam, certe philosophicam; sed cum audirem, hominem cum amicis, qui ex Geldria advenerant, exijsse, neque rediturum nisi a coena foris sumpta, ilicet decollaverat et illa mea spes coenatica et altera de hospitio. Itaque praesidium ab amicis argenteis praesentissimum sumpsi, loculorumque fiducia commodum locum quaerens, ad diversorium celocem meam converti. Sed satis historiarum est. Profecto incipiens modo, nunquam credideram, me tam multos logos de re nihili consarcinaturum. Vale atque ignosce tolutiloquentiae. Hagae, V Id. Sextil. (= 9 Aug.) CIↃIↃCXLIV.

3671. G. van Arnhem[1]. (L.B.)

Mijn broeder, de heer van Rosendael[2], en ik hebben vroeger met u gesproken over het rechterambt te Wageningen, waarover wij ook spraken met Z.H., ‘afin qu'il lui pleut permettre que cette charge engagee pour certaine somme de l'argent puisse estre conservee au fils de nostre soeur, Lubbert Torck[3], en y procedant par la voie ordinaire de justice, selon les constitutions et ordres des Estats de Gueldres’. De zaak is nu zoover, dat het Hof uitspraak heeft gedaan ten gunste van mijn neef; Z.H. moet dus alleen nog commissie geven aan dezen. Mijn neef brengt dezen brief; wilt gij hem in deze zaak voorthelpen? De la Haye, ce 10 Aoust 1644.

3672. Theod. Boreel[4]. (H.A.)

Voor de pakketten zal ik zorgen; dat aan den heer Tassin[5] gaat morgen ‘met den ordinarijsen’; dat aan baron de Couvrelles[6] heb ik gisteren meegegeven aan iemand, die met een oorlogsschip naar Calais ging; het briefje aan den agent de Glarges[7] heb ik daarbij gedaan en ook gevraagd, of de vorige boeken en brieven van u wel zijn overgekomen. Ik neem de Engelsche brieven aan de heeren Renswoude en Boreel mee en ik dank u voor uwe goede wenschen. Ik zal mijn best doen voor ‘Britannia Camdeni’[8] en de

1) Zie II, blz. 479.
2) Robert van Arnhem (1596-1649) werd in 1619 lid der ridderschap van de Veluwe, in 1626 rekenmeester van Gelderland, in 1643 extraordinaris raad dier provincie en in 1646 landdrost van de Veluwe. Door zijn huwelijk met Ermgard Elisabeth van Dorth († 1644), vrouwe van Rosendael, kwam hij in het bezit dier heerlijkheid.
3) Hij was een zoon van Lubbert Torck en Jacoba van Arnhem (zie blz. 3), is rechter te Wageningen geworden, evenals zijn vader, en in 1672 gestorven.
4) No. 3672. Een briefje van 15 Oct. (H.A.) is zonder eenige beteekenis. Zie III, blz. 329.
5) Zie II, blz. 483.
6) Zie No. 3667.
7) Zie II, blz. 252.
8) William Camden (1551-1623), oudheidkundige en geschiedschrijver, had in 1586 uitgegeven: *Britannia*, *sive Florentissimorum Regnorum Angliae, Scotiae, Hiberniae*, *et Insularum adjacentium ex intimâ antiquitate Chorographica Descriptio*. - Het werk heeft vele drukken beleefd.

Engelse gedighten van den ouden Chaucer[1)]'. Den 10[en] Augusti 1644, Middelb.

Mijn broeder, burgemeester Boreel[2)], verzoekt mij u te groeten; hij hoopt in den Raad te zullen blijven.

3673. J. Brosterhuisen. (L.B.)

Ik hoop, dat het briefje, dat ik ter wille van mijn zwager schreef[3)], u bereikt zal hebben. Mijn brief, waarin ik u bedankte voor de *Momenta desultoria*, is zoek geraakt. Ik bewonder de gedichten zeer. 'Ick wensch, en mij dunct, ick sie hoop, dat die schat met den eersten magh aenwassen door 't uijtgheven van UEd. Duijtsche dichten, tot verduijsteringh van alle dozijndichten' .... In Amersfort, den 10 Aug. 1644.

3674. J. de Knuijt[4)]. (H.A.)

Morgen middag, na de vergadering der Staten, kom ik bij Z.H. in het leger. Hierbij gaan de brieven uit Engeland, die gisteren zijn gekomen. 'Tot Londen en wort nu soo breet van den slach voor Jorck[5)] niet gesproken, ten aensien men nu sekerlyck verneempt de uytcompste tot op t laeste gansch dubieux is geweest, ende t' meeste volck aen de zyde van t Parlement gebleven is. T'arrivement van de Coninginne in Britaingen[6)] wert geconfermeert ende dat desselfs vertreck aldaer alteratie ende allerhande naedencken veroorsaeckt. Des Conings brieff tot[7)] aenbiedinge van accomodatie an t Parlement geschreven, geopent, gelesen ende sonder resolutie in bedencken gehouden synde, is op de klachten ende sobere gestaltenisse van [de] parl[am]enti legers ende groote instantie van op t spoedichste van gelt, vivres ende ammonitie van oorloge versien te worden, wederomme gelesen, sonder dat geschreven wert van de resolutie, die daerop genomen is. Het schynt evenwel, dat, onaengesien de oppositien van eenige, die al te grooten gevoelen van de confusie, ende haer mogelyck al t' onversoenlyck geingageert hebben, nu meer apparentie tot accomodatie is als voor desen; de propositie van de heeren ambassadeurs was niet beantwoort' .... Middelb., den 11 Aug. 1644.

3675. H. Bruno. (L.B.)

Den rector de Vries[8)] heb ik het exemplaar niet kunnen aanbieden, daar hij op reis was, maar den schilder de Vries[9)] heb ik getroffen. Ik zend de *Physica*

1) Geoffrey Chaucer (1328-1400), de beroemde dichter der *Canterbury Tales*.
2) Zie III, blz. 320.
3) Vgl. III, No. 3573.
4) Zie I, blz. 324.
5) Nl. bij Marston Moor; zie blz. 23.
6) Nl. Bretagne.
7) Er staat: *tot naer*
8) Johan de Vries († 1657) was in 1627 conrector van de Latijnsche School in den Haag en werd later rector.
9) Misschien de glazenmaker en glasschrijver Albert Albertsz de Vries. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.) Hij kan een familielid zijn geweest van den rector en diens exemplaar in ontvangst hebben genomen.

van Cartesius[1] en die van Burgersdijk[2]; die van Wendelinus[3] heb ik nog niet. Wat gij zegt over Curtius, het Nieuwe Testament en Homerus zal in acht worden genomen. De heer Wicquefort heeft een exemplaar gezonden aan Grotius. Hagae, III Id. (11) Aug. MIↃCXLIV.

3676. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le S.r de Mondevis[4] aura tesmoigné à V.A. comme la nuict d'hier, alarmée d'un faux rapport, s'est passée sans coup ferir, comme en effect les armées estant si proches, c'est chose bien difflcile, où on est tellement sur ses gardes, que l'une puisse rien entreprendre, sans que l'autre en ayt tout aussitost le vent, car d'ordinaire entre icy et là nous avons nombre de petites parties dehors, qui couchées dans les bois, en un moment peuvent advertir de ce qui se remue. Cependant l'advis des eschelles ne semble pas estre du tout illusoire, y ayant des personnes, qui disent en avoir veu faire dans Bruge, à monter deux ou trois hommes de front. Mais tout cela ne secourra pas le Sass. - L'enemi, semblant desesperer d'ailleurs de son dessein par les creques[5] du Polder d'Austriche, a retiré en arriere tous ces petits bateaux, qu'il avoit amassez, mais comme ils ne laissent de demeurer ensemble aveq les masts abattus, dans des coings de creques[5] à l'escart, on ne laisse pas aussi d'avoir l'oeil sur ce qu'ils pourroyent entreprendre ailleurs, comme à Ter Neuse ou Axele, qui vient d'estre pourveu aussi d'hommes et de bateaux. Enfin l'enemi enrage de nous bailler quelque soufflet de diversion, qui est la chose qu'en telles occasions nous devons le plus apprehender. - M. de Zuijlestein revint hier de son ambassade de Graveline[6], où il a esté receu et accueilli aveq beaucoup de demonstration de bonne volonté, et des asseurances fort expresses de ce qu'on fera l'impossible pour soulager et seconder ce dessein de S.A., de qui nommement Mons.r le duq d'Orleans parle aveq les respects incroyables, ses lettres mesmes se conformant toutes au mesme stile.

Nos approches s'avancent tousjours heureusement, et sans perte de guere de gens. M. Herbert[7] en est sorti à ce soir, et luy a succedé M. de Gleser[8] aveq partie des gardes et autres trouppes, comme ou a accoustumé de les mesler icy, où il n'y a encor que ceste seule attaque. - Les enemis d'au dehors ont eslevé une baterie, dont ils s'amusent à canonner les quartiers de M. de Brederode et de M. le comte Guillaume, mais à peu d'effect, tout le monde y pourvoyant aveq des traverses. On leur en rend aussi parfois la pareille. Mais ce sont petits esbats, qui font peu à la chose principale. - De ces trouppes de Lorraine il vient tous les jours du monde se rendre, comme aussi beaucoup de Portugaiz. On les traicte bien et les laisse-on partir vers où ils desirent. -

1) Het is niet duidelijk, welk werk van Descartes hier bedoeld wordt.
2) Waarschijnlijk is bedoeld de *Institutiones Physicae,* of het *Collegium Physicum Disputationibus XXXII absolutum,* Lugd., 1637. - Zie over Burgersdijk, III, blz. 211.
3) Waarschijnlijk de *Contemplationum physicarum sectiones III* van Marcus Friedrich Wendelin (1584-1652), protestantsch geestelijke en rector te Zerbst.
4) Zie No. 3669.
5) Lees: *criques*
5) Lees: *criques*
6) Zie No. 3646.
7) Zie II, blz. 277.
8) T.a.p., blz. 97.

Dans ce voisinage des gardes il arrive quelquefois quelque gagliardise d'escarmouche apres disner. Hier M. de Franckenburg[1] en voulut estre, et y receut un advertissement d'une mousquettade, mais qui ne luy a faict qu'un peu de contusion sur le corps. M. le comte Henry arriva hier, et aujourdhuy encor neuf de ses compagnies.

Outre la querelle du Sass, nous en avons une bien aspre aveq Don Francisco de Mello, sur ce qu'ayans capitulé aveq nos gens, à sortir aveq armes et bagage hors des forts sur le canal qu'ils ont reprins, ils les ont despouïllez, desarmez et menez prisonniers à Gant. De quoy S.A. se formalise grandement, n'en ayant pas usé de mesme à l'endroict des leurs, et ceste guere se demeine par beaucoup de lettres de part et d'autre, dont je me passeroy volontiers. Au camp devant le Sass de Gant, le 11e d'Aoust 1644.

3677. Aan J. Golius[2]. (K.A.)

Ik heb u niet eerder kunnen schrijven. ‘Ad Genevenses quam serio exponamus quod postulastis[3], exemplum literarum hisce adjunctum dicet. Tu Heinsio meo, si me amas, esse haec de minimis arrae, quae tanti in amici gratiam per me effecta cupiam’. Gij stelt mijne gedichten te hoog. Assened., in castris ad Saxum Gandavense, Aug. 44[4].

3678. Aan J.C. Puteanus[5]. (K.A.) Lat.

Hierbij gaat het door u gevraagde stuk[6].

Groet uw vader en Wendelinus van mij.

3679. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is weer volkomen gezond en druk in de weer. - ‘Aujourdhuy un soldat, bien entendu du Sass, s'est venu rendre, esperant nous faire attrapper ce soir deux hommes, qui ont accoustumé de porter et remporter leurs lettres, pour cinquante patacons chascun. Il dit que nos grenades y font grand mal, et que desjà le gouverneur en a esté chassé de son logis, s'estant fourré dans la logette d'un gentilhomme du canon. Qu'aussi le bruict estoit parmi les soldats, que ledit gouverneur seroit malade à la mort; mais il se trouve que ce n'est qu'un pied qu'il s'est demis, et en marche sur potence. Pour preuve plus manifeste de maladie non mortelle j'en ay ceste apresdisnée receu une lettre, par laquelle il me prie d'obtenir de S.A. un passeport pour un cavalier nommé Don Manuel de Luna, qui, griefvement blessé, desireroit se faire transporter par le canal à Gand, et j'ay respondu, que s'il le veut

1) Zie II, blz. 224, 428.
2) Zie No. 3630.
3) Zie III, No. 3590 en 3591.
4) De datum is onleesbaar.
5) Zie II, blz. 41.
6) Zonder plaats, datum en jaar.

envoyer en ce quartier, S.A. est contente de se donner le soin, de le faire passer à Gant aveq tout ce qui se peut de commodité et de seureté. Demain on verra ce qu'il dira. Autre licence a esté accordée à une femme de bourgeois dans le Sass, qui de frayeur ne peut mettre son enfant au monde, y ayant quinze jours qu'elle est entre les mains de la sage femme, dans un logis percé de canonades, et tout prest à tomber. - Les assiegez ont visité M. Gleser et sa garde de quinze grosses grenades, dont il en est tombé une au millieu d'un corps de garde garni de deux compagnies sans blesser personne, et semblable bonheur ont ils en toutes ces vingt quatre heures. Mais peu devant sa sortie, et que Mylord Craven[1] le vinst relever, l'enemi est sorti sur ses sappeurs, en a tué un et blessé deux, et, quoyque secondé de grand nombre de mousquettades, a esté obligé de se retirer fort viste dans une gresle aussi drue que l'autre'. Au camp devant le Sass de Gant, le 12e d'Aoust 1644.

3680. J. van Reede. (H.A.)

Wij moesten eigenlijk elke week bericht hebben van hetgeen bij u voorvalt. 'Men heeft hier genomen het oorlochschip, daer cap[iteyn] op was Kerckhoven, behorende onder de visscherije, inhebbende collonel Ogle[2] met 70 tonnen cruijt, daerover men gisteren heeft gedruckt, dat syn Hooch.^{t} tot het transport van t cruijt aen de admiraliteyt tot Rotterdam hadt gesonden, waerover wij aen den *speaker* hebben geclaecht en remedie versocht. Die het Engels discours tegen Grevelingen hadt doen drucken, is gevangen geweest en gelicentieert; t laeste, men het volck wijs maeckt, op ons versoeck is geschiet. Men geeft hier vwt, dat d vwtheemsche officieren en enige Engelsche Essex hebben willen leveren aen den Coningh, dat het parlement Essex wel hadt gewaerschout, maer niet willen geloven, waerover sy hier ontboden souden syn, en, seyt men, dat enige refuseren te comen en dat Essex scrijft, enige niet te connen missen. Hierup maeckt een yder speculatien. Waller[3] is met alle sijn officieren hier; hadt gaern weder een nieu armee. De Coningh is met prins Maurits[4] geconjungeert. Hoe het met Essex sal gaen, sal men haest connen verstaen. Vwt het noorden hoort men niet, als dat prins Robbert[5] wel 10 m[ille] paerden sou hebben, maer weynich of geen voetvolck; maeckt enige plaetsen sterck in Lancashire. Het parlement concipieert articulen van vrede, maer die haer practiken beginnen te kennen, oordelen, dat het is om het volck mede quasi haere genegentheijt te toonen, gelijck den Coningh tot vrede heeft gedaen. De secten groeijen hier als den boeckweijt van een tot vijfftich en meer, en sal op het lest het niet wesen te stuijten. Men excuseert ons te antwoorden op de menichfuldige affairen en hebben onlangs twe speeldagen in de weeck genomen. Herry Vane[6] seyde, men hadt hem by ons negen maenden nae antwoort doen wachten, dan ick meijne, dat hij wat eijsten, en wij presenteren vruntschap. London, 12/2 Augusti 1644.

Men heeft in t schip, daer Ogle in was, seyt men, brieven gevonden van

1) Zie II, blz. 485.
2) Zie III, No. 3559.
3) T.a.p., blz. 424.
4) T.a.p., blz. 94.
5) Zie II, blz. 417.
6) Zie III, blz. 49.

Beynham[1] tot Rotterdam, daerinne hy schrijft, dat nu een wech heeft gevonden door syn Hooch.t, doch met groote difficulteyt, dat sy alles in de oorlochschepen sullen mogen senden aen des Con[ings] havenen en wederom crijgen [wat] sy begeren, en dat heeft hy, Beijnham, becomen door het faveur van een van syn Hoocht.s secretarisen, door wiens handen dit alles sou gaen, omdat syn Hooch.t quasi onbekent sou blijven. - Enige dagen geleden hebben de Engelsche een Frans ponton, daerop was Tromp en Bancker haer soonen[2], overvallen en geplondert, en soo weder laeten gaen, daervan U Ed. sonder twyfel sult hebben vernomen. - De *lord speaker*, als wij clagen over de genomene scepen, gaf ons tot antwoort, dat sy sulckx altyd hadden gedaen, als[s]e in oorloch waren. *Scimus*, *quantum in jure possessio valeat*. En als wy seyden, dat wy haer mede souden beletten te trafiqueren op Vlaenderen en Spaengien, wanneer sij niet wilden, dat wy op Coninckx havenen souden mogen comen, seyde hy, was geen identiteyt, en docht het hem seer vreemt, en dorven sy ons met geen redenen aen boort comen, maar subterfugieren, ende wil men oock niet toelaten, dat wij ymant van de Commons mogen spreken. Tegens dat de wynen comen, soo sal het tacken[3] hier eerst aengaen; t is my lief, geen Utrechsche scepen in dat vaerwater comen'.

3681. Aan don Andres de Prada y Muxica[4]. (K.A.)

Z.H. wil Don Manuel de Luna[5], wanneer gij hem hierheen zendt, laten doorgaan naar Gent. 12 Aug. 44, devant le Sass.

3682. D. de Wilhem[6]. (L.B.)

Gallas[7] is te Oldenslo, maar kan er niet lang blijven door gebrek aan levensmiddelen. Men bericht, dat de Denen zich bij hem zullen voegen. Torstenson[8] blijft in de buurt van Gottorp en wacht daar den vijand af. De

1) Theophile Baynham was een Engelsch koopman te Rotterdam en lid van de 'English Court' aldaar. Wegens zijne hulp aan den Koning verzocht het Parlement den magistraat van Rotterdam, hem uit te leveren. Maar hij wendde zich 28 Januari 1645 tot de Staten van Holland, met een verzoek om hulp tegen eene acte van het Parlement, zooals ook Webster van hen had gekregen. Om zijne koningsgezindheid werd hij in 1645 door de Engelsche kooplieden, die allen voor het Parlement waren, uit hun 'fellowship' gestooten. Hij schijnt in 1646 te zijn gestorven, maar zijn naam - misschien was het die van van zijn zoon - komt nog voor op eene lijst der 'merchant-adventurers' van 1648 tot 1649.
2) Dus Cornelis Tromp (1629-1691) en Adriaen Banckert († 1684), zoon van den bekenden Joos van Trappen, gezegd Banckert († 1647), die zich vooral tegen de Duinkerkers heeft onderscheiden en in 1646 admiraal werd over de West-Indische vloot. Adriaen Banckert werd in 1642 kapitein, in 1664 schout bij nacht en in 1666 luitenant-admiraal van Zeeland. Hij heeft meegevochten tegen de Engelschen en de Zweden.
3) *tacken* = *nemen*.
4) No. 3681a. Een briefje van 13 Aug. (K.A.) heeft denzelfden inhoud.
Hij was Spaansch gouverneur van Sas van Gent.
5) Zie No. 3679.
6) Het eerste gedeelte van den brief is in het Fransch, het laatste in het Latijn geschreven.
7) Zie II, blz. 94.
8) Zie III, blz. 220.

Zweedsche vloot is bij Kiel in zee gestoken; waar de Deensche is, weten wij niet. Uit Lubeck schrijft men, dat in Denemarken aan onzen eisch aangaande den tol is voldaan. De Hollandsche gezanten zijn te Elseneur; de Koning is nog niet terug, maar houdt zich bezig met het verzwakken van de Zweedsche vloot, die niet zoo goed is als de Deensche. 12 Augusti 1644, Hagae.

3683. D. de Wilhem. (L.B.)

..... Nostre cousin Dedel[1] m'a mis entre main vos papiers qui concernent la vente du Lanternhof[2]. Je suivray precisement vostre ordre. Mais vous me permettrez bien que je vous die que le meilleur expedient seroit de toucher premierement l'argent et puis donner ordre sur le transport, et que je vous prie de le vouloir peser et m'en donner vostre meilleur advis, pour obvier aux inconveniens qui pourroient resulter, si on fait a Anvers le transport et qu'on ne touche ici au mesme temps l'argent. Vous avez a parti un homme caut et double, a ce que j'entens, qui peut estre pretendra qu'on luy passe par decret la portion des orphelins, et la dessus se prevaudra de garder l'argent, et cependant a Anvers le transport seroit passe ..... En haste, le 12 d'Aoust 1644, a la Haye.

3684. L. Goris[3].

Uwe verzen hebben mij, zooals gij ziet[4], ook aan het dichten gebracht. Spoedig hoop ik u als een bewijs mijner dankbaarheid mijne *Commentationes*[5] te zenden. Noviomagi, prid. Eid. (12) Aug. CIↃIↃCXLIV.

3685. Mazarin[6].

Wat ik van uw boek gelezen heb, gaf mij de overtuiging, dat de heer de Beringhen niet te veel van u gezegd heeft. Mij heeft hij tegenover u misschien te veel geprezen, maar in elk geval heb ik groote achting voor mannen van verdienste en dus ook voor u. A Paris, le XII d'Aoust 1644.

1) Zie I, blz. 4.
2) Het goed hij Antwerpen, waarvan een gedeelte aan Huygens toekwam door zijn moeder. In 1644 was er quaestie van het te verkoopen aan zekeren Barlaimont te Antwerpen, maar de koop is niet doorgegaan.
3) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 333. - Zie over Goris, II, blz. 441.
4) In den brief is een Latijnsch vers opgenomen.
5) Goris heeft in 1645 te Nymegen uitgegeven eene *Commentatio ad Tres et viginti priores titulos reformatae Consuetudinis Velaviae*. In dat werk is een lofdicht van Huygens (vgl. *Gedichten*, III, blz. 311) opgenomen, dat hij 24 April 1644 geschreven had.
6) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en în *Gedichten*, V, blz. 332. - Zie III, No. 3562.

3686. Aan J. Brasset[1]. (K.A.)

Wilt gij mijn boek geven aan den heer d'Aigueberre[2]? Gij prijst het werk zeer ten onrechte. Assen[ede], 12 Aoust 1644.

3687. Leonoro Pompei[3]. (H.A.)

Van de gelegenheid, dat de Prinses naar het leger gaat, maak ik gebruik, om u mijne groeten te doen toekomen. Mastricht, Ii 13 Agosto 1644.

3688. H. Bruno. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van den jongen Gentius[4]. Als gij terugschrijft, zal de heer Wicquefort[5] uw brief naar Constantinopel zenden. Hagae, Id. (13) Aug. MIↃCXLIV.

3689. Aan prinses Amalia van Oranje[6]. (H.A.)*

Mons.r de Knuijt, qui aura l'honneur de veoir vostre Alt.e devant ceste lettre, luy aura rapporté comme dès hier au matin l'enemi a commencé à mettre le feu en son quartier, et s'est retiré d'icy aupres vers Gant. On remarque que n'ayant point sonné de diane, il aura remué dès la nuict mesme et faict passer devant son bagage. Apres midy comme tout fut parti, S.A. fit monter à cheval toute la cavallerie du quartier de M. de Brederode, et s'en alla recognoistre celny de l'armée enemie, qui estoit retrenché beaucoup mieux que nous n'en ayons encor veu de leur façon. De sorte qu'il paroissoit, que leur dessein n'estoit pas d'en desloger au premier jour. Nos soldats aussi en ont rapporté une quantité incroyable de bois et de planches, toutes pieces de maisons et utensiles du pauvre païsan, qu'on void bien que ces gens là, quoyqu'en leur propre païs, foulent aveq bien moins de pitié que les nostres. D'abord S.A. eut de la peine à croire ce deslogement, la cause nous en estant incognue. Mais sur le jour - comme encor aura tesmoigné M. de Knuijt - elle nous fut bien declarée par le rapport que vint faire le comte de Marcheville[7], de la part de M. le duq d'Orleans, du succes qu'a eu le mareschal de Gassion[8] sur la riviere de S.t Omer à Watene, ayant passé ce canal sans resistence considerable, Piccolomini[9] aveq ce peu de forces qu'il a, s'estant laissé divertir par une feinte vers Mardijck. Les François, se trouvans l'appetit venu en mangeant, semblent resolus de maintenir et fortifier ce poste, qui est tres avantageux, et leur ouvre

1) Zie No. 3606.
2) Zie No. 3617.
3) Zie III, blz. 162.
4) Zie III, No. 3520.
5) Zie I, blz. 437.
6) Een paar zinnen van den brief zijn uitgegeven in de *Archives*, 2e *ser.*, IV, blz. 107.
7) Zie blz. 7 en 16.
8) Zie blz. 19.
9) Zie blz. 24.

toute la Flandre sans plus d'obstacle. Dont la consternation est terrible dans le païs, qui croistra tousjours, quand le païs de deça se verra tout à faict abandonné aux armes de S. Alt.e. - Le comte de Marcheville s'en retourne aveq un grand compliment aujourdhuy. Il est à present aux approches, pour en rendre compte à son maistre, qui ne sera pas marri de sçavoir que justement ceste nuict M. d'Estrade[1)], qui est de garde, a eu l'honneur de faire emporter la traverse des enemis, qui apres avoir esté mal menez là dedans tout le jour de deux pieces d'une nouvelle baterie à costé gauche de nostre sappe, enfin en ont esté chassez l'espée à la main, jusques dedans et audelà du fossé de la contrescarpe, où un petit pont ne pouvant suffire à la haste de tant de gens, quelques uns en ont esté noyez, d'autres tuez, d'autres faicts prisonniers. Un lieutenant des nostres y a esté blessé et quelques soldats, aussi entre autres Couvrelle[2)], qui a servi de page à S.A., mais pas dangereusement. Ainsi S.A. apperçoit de jour à autre, qu'il ne sera que bien servi par ses gens, quand il trouvera à propos de les commander.

Le gouverneur de Zass m'escrivit encor hier, aveq beaucoup de complimens pour S.A., persistant à supplier que son Don Manuel de Luna[3)] pust estre transporté en bateau, ne le pouvant par terre, pour avoir une jambe couppée par dessus le genouïl, et beaucoup d'autres blessures à la teste, en consideration de quoy S.A. ne luy a pas voulu refuser ceste courtoisie. Je ne parle plus de la disposition de S.A., parce que nous avons desjà oublié de l'avoir veu incommodée. Au camp devant le Sass de Gant, le 14e d'Aoust 1644.

3690. G. de Bie[4)]. (L.B.)

Voor uw paspoort heb ik gezorgd en bij Puteanus zal ik informeeren naar uwe brieven. Brux[elles], le 14 d'Aoust 1644.

3691. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nos enemis retirez ne s'en sont pas allez si loin qu'on avoit creu et souhaitté. Au contraire, ils ont un peu reculé pour un peu mieux sauter. Voyans premierement ne pouvoir rien entreprendre icy que de nous canonner inutilement, et d'ailleurs apprenans la nouvelle des François, ils ont envoyé vers là deux regimens des trouppes de M. de Lorraine, aveq toute sa cavallerie qui sont bien 70 compagnies, et aveq le reste D. Francisco de Mello demeure icy aveq le comte d'IJsembourg[5)] aupres de Roijenhuijse, où faisans un fort d'importance ils pretendent entamer leur nouveau canal, qui, comme j'ay dit par le passé, s'ira joindre vers le fort de S.t Marq, Moncado, et S.t Joseph, là où leur intention seroit de faire le nouveau Sass, et ainsi ne nous laisser que peu de terre occupé aveq cestuyci. Nous y avons trompettes et tambours, qui dans demain nous en pourront porter plus de circonstance.

1) Zie II, blz. 358.
2) Zie blz. 28.
3) Zie No. 3679 en 3681.
4) Zie III, blz. 378.
5) Zie II, blz. 193.

Aux approches tout va bien. Depuis que les assiegez sont pardelà leur premier fossé ils s'amusent à travailler dans le glacis de leur propre contrescarpe, remuants de la terre, qui, quand nous serons là, nous viendra fort à point, et à cela paroist, ce qu'on nous a rapporté, qu'ils n'ont point d'ingenieur là dedans, car veritablement leurs defenses se conduisent assez imprudemment. Il ne laisse pas d'y avoir de braves gens, mais le courage y va par dessus le sçavoir et l'experience.

Aujourdhuy un cavalier espagnol nommé Estevan Montero d'Espinosa, autrefois gouverneur de Faulquemont, s'est adressé par lettres à M. le comte de Solms[1)], qu'il cognoit du voysinage de Maestricht, pour avoir permission de sortir, se disant malade, et fort incommodé d'une ruade de cheval - son tambour mesme dit que c'est une mousquettade - et que la faulte de chirurgiens le porte à ceste supplication. Mais S.A. tient ceste courtoisie en suspens jusques ores, voyant que tout le monde pretend d'en jouïr, là où nostre but doibt estre d'incommoder et presser les assiegez de tout ce qui est possible. Ainsi quatre ou cinq femmes bourgeoises sorties du bas fort du Sass, et demandans permission de passer, en ont esté refusées, nonobstant beaucoup de lamentation. - On peut conclurre qu'à la derniere prinse de leur traverse ils ont eu assez de monde noyé, parce que le lendemain, à une trefve, des officiers des enemis demanderent à Monsr d'Estrade, s'il avoit bien trente prisonniers des leurs, là où de faict il n'en avoit que cinq ou six. - S.A. se porte de mieux en mieux, et de plus en plus aux dangers, à nostre grand regret. Au camp devant le Sass, le 15e d'Aoust 1644.

3692. M. Zuerius Boxhorn[2)]. (L.B.)

Hierbij zend ik u mijn boek over Zeeland[3)]; er staat vrij wat nieuws in. Wilt gij het werk bij den heer de Knuyt aanbevelen? Denkt gij bij de nieuwe verkiezing nog eens aan mijn schoonvader Duvelaer[4)]? Middelburgi Zelandorum, CIↃIↃCXLIV, Aug. XV.

3693. E. Lootius[5)].

Dank voor uwe gedichten. Wanneer alles, wat van de pers kwam, zoo was, zou het er in de wereld beter uitzien. Hagae Comitum, 15 Augusti 1644, raptim.

1) Zie I, blz. 363.
2) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 172.
3) Nl. *Chronijk van Zeeland, eertijds beschreven door d'Heer Jan van Reygersbergh*, *nu verbetert*, *ende vermeerdert door Marcus Zuerius Boxhornius,* Middelburg, 1644, 2 dln.
4) Zie III, blz. 163.
5) Het Hs. schijnt verloren Uitgegeven bij de ‘Rescripta de Momentis’ en in *Gedichten*, V, blz. 233. - Zie over Lootius, III, blz. 23.

3694. Aan M. Mersenne[1].*

Hierbij gaat de opgave van de resultaten der proeven, die ik heb laten doen met het afschieten van een kanon. Het werk *Cogitata Physico-Mathematica*[2] heb ik nog niet ontvangen, wel de *Principia Philosophiae* van Descartes[3]. Au camp devant le Sass de Gant ..... 16 d'Aoust 1644.

3695. H. Bruno. (L.B.)

Er zijn bedankbrieven ingekomen van prinses Elisabeth[4], Schotanus[5], l'Empereur[6], Polyander[7], Barlaeus[8], Heinsius Jr.[9], Lotius[10] Sommelsdijk[11], Van Wijngaerden[12], secretaris Dedel[13], den oud-gezant van Turkije[14], Kinschot[15], Reigersberghen[16], Baeck[17] en Bartelotti[18]. Hagae, XVI Sextil[19]. (Aug.) CIↃIↃCXLIV.

3696. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Du costé de nos approches il n'est rien arrivé de considerable depuis ma derniere. La cause est, que nous nous preparons tout de bon au passage du fossé de la contrescarpe, afin de le pouvoir entreprendre en sorte qu'il reuscisse. A cela l'on ne prepare pas moins que quatre nouvelles bateries, et de fort bons logemens de mousquetterie, au moyen de quoy les assiegez seront tenus si courts et si bas, qu'aveq l'ayde de Dieu, nous viendrons bien à bout de ce dessein là, qui se pourra mettre en oeuvre dans deux ou trois jours. Tout ce qui sort de la place, et il est assez ordinaire qu'il en sorte de jour à autre quelque soldat, confirme la grande misere qu'il y a, à faulte de medicamens, et de grand' espace, qui faict que beaucoup de monde s'y blesse d'heure en heure. Aussi D. Francisco de Mello vient de faire demander permission pour

1) Het Hs. bevindt zich in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is uitgegeven in de *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 545.
Zie over Mersenne, II, blz. 174.
2) Bedoeld is het werk van I. Beeckman (zie II, blz. 309), *Mathematico-physicarum Meditationum*, *Quaestionum*, *Solutionum Centuria*, Utrecht, 1644.
3) Zeker is bedoeld *R. Cartesius*, *Specimina philosophiae. Dissertatio de methodo recte regendae rationis*, *Dioptrica et Meteora. Ex gallico latine versa et ab authore emendata,* Amsterdam, 1644. - Het is eene vertaling van het *Discours de la Methode* (1637).
4) No. 3638.
5) Misschien F. van Schooten Sr., de Leidsche professor; zie beneden.
6) Zie II, blz. 174.
7) Zie I, blz. 309.
8) Waarschijnlijk Lambertus Barlaeus; zie II, blz. 289.
9) Nl. Nicolaus Heinsius.
10) No. 3693.
11) Nl. Cornelis van Aerssen; zie I, blz. 46.
12) Zie II, blz. 135.
13) Zie III, blz. 384 en 390.
14) Nl. Cornelis Haga; zie I, blz. 368.
15) Zie II, blz. 42.
16) Zie I, blz. 400.
17) T.a.p., blz. 220.
18) Zie II, blz. 46.
19) Bruno schreef XVI Kal. Sext.; dat is 17 Juli. Maar de brief van Elisabeth van Boheme is van 17/27 Juli en die van Lootius van 15 Augustus. Vermoedelijk is dus *Kal.* eene schrijffout.

un Don Juan d'Ossorio, capitaine espagnol dans le Sass, qu'il desireroit faire penser de sa blessure dans l'armée, et quoyque S.A. eust declaré, qu'il auroit faict la derniere de ces faveurs à d'Espinosa[1)], recommandé à M. le comte de Solms, il me semble que sa grande bonté le disposera à octroyer encor ceste priere, si grande instance continue de s'en faire. Toutes ces choses estant hors de coustume font bien veoir, que les blessez y sont mal accommodez.

Hier ils quitterent, sans grande necessité, à M. de Brederode une traverse en ses approches, qu'on croyoit devoir couster beaucoup plus de façon, item le fort St Eloy, qui suit apres St Estienne, se contentants d'avoir couppé la digue par une ouverture, qui veritablement donne beaucoup d'eau dans le païs, mais contre laquelle on s'est advisé d'autres expediens, ceste haulte marée du *sprinckvloet* de la pleine lune ayant esté redoublée par la grosse tempeste d'hier, et debvant cesser bientost. - Il avoit esté rapporté à S.A. - et avoit on de la peine à le croire - que dans Anvers il avoit esté crié, *Vive Orange*. Mais du depuis j'ay parlé à un homme de condition, qui ayant luy mesme faict bonne chere dans Bruxelles la nuict du 13e au 14e, tesmoigne qu'un trompette lors y sonna la chanson de *Wilhelmus van Nassauwe* en pleine rue, apres quoy ceste mesme nuict il fut jetté mil et mil cailloux par la ville, aveq un semblable cri de, *Vive Orange*. Il n'est pas croyable comme le discours publiq et particulier des peuples en ceste province de Flandre se rapporte à ces remuemens là, qu'il me semble qu'on pourroit fomenter utilement. - Le mauvais temps qu'il faict n'empesche pas S.A. de se trouver et aux approches et partout ailleurs. Je laisse à V.A. à juger de la disposition que Dieu luy donne. Au camp devant le Sass de Gant, le 18e d'Aoust 1644.

3697. J. Boreel[2)]. (K.A.)

Gisteren heb ik uw pakket ontvangen en de brieven ‘dadelijc elc naer haere plaetsen bestelt’. Hierbij gaat een pakket brieven van mijn oom[3)] voor Z.H. Tijdens de afwezigheid van mijn broer[4)] zal ik uwe brieven aan mijn oom opzenden. Middelb., den 19 Aug. 1644.

Gaarne zou ik willen, dat ik bij de verkiezing voor schepen werd voorbijgegaan, tenzij Z.H. er op staat.

3698. M. Mersenne[5)].

Ik dank u ten zeerste voor uw boek. ‘Je vous asseure que si javois autant de genie à la poesie que vous, je mettrois toute la *Physique* de M. des Cartes en vers, comme Lucrece a faict celle de Democrite, mais avec plus de grace. Car je vous imiterois, c'est à dire, j'en ferois une partie en vers heroiques,

1) Zie No. 3691.
2) Zie III, blz. 320.
3) Willem Boreel.
4) Nl. Theodoor Boreel; zie No. 3672.
5) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de ‘Rescripta de Momentis’ en in *Gedichten,* V, blz. 334.

d'autres Saphiques, d'autres jambiques, etc., selon le caprice qui me prendroit'. Sommige uwer verzen zijn te vergelijken met die van Martialis, andere met die van Horatius. XX (Aoust)[1] 1644.

3699. Jacob van Eyck[2]. (L.B.)

Mijn Ed. Heer ende Neeff, naer behoorlyke salutatie sullen dese alleenlyck dienen, omme te geleijden dit medegaende boexken, geintituleert *Euterpe oft Speelgoddin*[3], door mij gemaeckt ende UEd. toegeeijgent, voor sooveel het voorste aengaet, doch is bijgevoecht den *Fluijt hemell*[4], wt diversche autheuren gecomen; verhoope, UE. t selve mijn niet qualijck sullt afnemen, als niemant bequamer tot het oordeell van t selve vindende, noch wetende; welcke voorss. werck versoecke te sullen gelieven naer te sien bij gelegentheijt, oft saeck waer, datter eenige abuijsen, ofte fauten mochten gecommitteert wesen, soo in t overschrijven als in t drucken, ende sall van deselve, naergesien hebbende, antwoort verwachten, waeraen mijn sonderlinge vrintschap sal geschieden. UEd. sult oock gelieven te laten weten, ofte ick er noch eenige meer aen UEd. sal senden in t leger; des niet, sal ick se behouden ter tijt UEd. met lieff sult thuijs gecomen sijn, dat Godt gunne, in wiens genade ick UEd. ben bevelende, en van herten seer gegroet door, ofte wt den naem van ..... Adij 10 Augustij 1644. In Utrecht. Stilo a[ntiquo][5].

3700. H. Bruno. (L.B.)[aant.]

Ik zal dus de *Physica* van Burgersdijk[6] gebruiken, maar de 24ste quaestie overslaan. De boekverkooper Vogel te Leiden[7] zeide mij, dat hij de heele oplaag van uw boek wel wilde overnemen; wil ik er eens over schrijven? Aug. XXI, CIↃIↃCXIV.

3701. Aan prinses Amalia van Oranje[8]. (H.A.)*

Le passage qu'on a minuté tous ces jours du fossé de la contrescarpe, s'est heureusement effectué à ce matin. Dès la pointe du jour on a commencé

1) Er staat: *April.*, maar dat moet eene vergissing zijn; het boek was toen nog niet gedrukt.
2) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, I, 1883, blz. 102. - Zie II, blz. 487.
3) Het werkje schijnt verloren te zijn, tenzij het de titel was van den eersten druk van '*t Uitnemend Kabinet vol Pavanen, Almanden, Sarbanden, Couranten, Baletten, Intraden, Airs, etc. en de nieuste Voizen om met 2 en 3 Fioolen, of ander speeltuigh te gebruiken .... T'Amsterdam, bij Paulus Matthysz* ..... (1646), welk boek geheel op de wijze van *Der Fluyten Lusthof* is uitgegeven.
4) De titel van den tweeden druk is: *Der Fluyten Lusthof, vol Psalmen, Paduanen, Allemanden, Couranten, Balletten, Airs, konstigh en lieflyc gefigureert met veel veranderingen. Door den Ed. Jr. Jacob van Eyck, musicijn en Directeur van de klok-wercken tot Uitrecht, etc. Den 2 druk op nieuws overhoort, verbetert en vermeerdert, door den autheur, met Psalmen, Paduanen, Allemanden, en de nieuste voyzen en verscheyden stucken, om met 2 Boven zangen te gebruycken. Dienstigh voor alle Konstlievers tot de Fluit, Blaes en allerley speeltuigh. Eerste deel. t' Amsterdam bij Paulus Matthijsz* ..... 1649.

   Uit dezen brief blijkt, dat de eerste druk van 1644 is. Het 2de deel zag in 1646 het licht en werd in 1654 herdrukt. Beide deelen zijn aan Huygens opgedragen.
5) Dus 20 Aug. n. st.
6) Zie No. 3675.
7) Hieronymus Vogel was daar van 1639-1648 boekverkooper.
8) Een paar zinnen van den brief zijn uitgegeven in de *Archives*, 2e *série*, IV, blz. 110.

à foudroyer les enemis de tant de pieces qu'on tenoit ajustées. Vers les six heures les deux ponts ont esté passez, proprement et sans confusion. Là dessus on a faict marcher quelques harquebusiers à rouët, apres quelques piques, puis des mousquets, etc., mais de toutes les piques pas une n'a esté baissée, les enemis par leur fuitte faisants plus de place qu'on n'en avoit osé pretendre. Et fault bien dire - apres le bel ordre qui a esté tenu à emporter ce passage de force, s'il en eust esté besoin - que ces assiegez sont gens rebutez, laschans le pied en ce seul lieu principal, où, si jamais, ils debvoyent livrer combat. Fort peu de gens ont donq esté tuez en ceste occasion, et n'y a eu que les coups de loin qui en ayent emporté quelques uns. De ce nombre a esté le Sieur Boetzelaer, frere de M. de Leewen[1)], garçon brave et hardi au possible, qui apres avoir faict des merveilles entre les nageurs aveq M. d'Estrade[2)], et encor avoir passé le mesme soir le fossé du fort St Estienne à la nage, encor icy a voulu estre des trois fins premiers. Ses camarades ont esté le plus jeusne des seigneurs de Dona[3)], et le jeusne Saijer[4)], gentilhomme de S.A., tous deux revenus aveq beaucoup d'honneur, et sans aucune incommodité. - Au passage du pont le capitaine des charpentiers frisons, homme de coeur, et qui a donné de grandes preuves devant Graveline, apres que tout son faict eust tres bien reüsci, a receu une mousquettade, qui luy a rompu la main droicte, et ce à costé de S. Alt.^{e}, où encor un brave sergeant anglois a esté tué. Monsieur de Dona, capitaine des gardes de cavallerie[5)], a eu un leger coup d'honneur d'une bale, qui s'estant venu briser sur des paniers où il regardoit en bonne compagnie, des petits morceaux luy en ont faict quelques esgratignures au visage. - Apres l'action toute faicte le fils du grand Monsr Herpert[6)] de Ter Goude, deputé des Estats, estant soldat des gardes, a receu un coup de mousquet au travers du col, qui luy en a cassé quelques vertebres et une espaule, dont apparemment il aura de la peine à reschapper. - Voyci quelques particularitez sanglantes, mais peu, graces à Dieu, et bien loing du nombre des pertes de Graveline, où on a esté content d'achepter des passages comme cela pour des 500, 1000, voire pour 2000 hommes, au dire des desinteressez. Et est ce bien icy un coup où de plus jeusnes generaulx doibvent apprendre qu'ils n'entendent pas si bien le mestier que cestuy-cy, à qui, graces à Dieu, nous voyons toute la santé restituée en son entier depuis la derniere atteinte de son mal. - En France le bruict a courru, aveq beaucoup de circonstance, de ce que D. Francisco[7)] avoit forcé nos lignes et secourru le Zass. Et la verité contraire n'y a voulu estre receuë, que comme Jonvillier[8)] l'y est venu maintenir. - Le bonhomme Douchant[9)] arriva icy hier, gay et gagliard autant que jamais. - Apres que nos gens, sortis des forts, ont esté revenus, D. Fran-

1) Zie II, blz. 522.
2) T.a.p., blz. 358. - Hij was ook kolonel in dienst der Staten.
3) Christoph Delphicus, baron van Dohna (1628-1668), de jongste zoon van Christoph van Dohna en van Ursula van Solms. Hij is later Zweedsch veldmaarschalk en gezant geweest.
4) Waarschijnlijk John Sayer, die 2 Nov. 1644 den eed deed als kapitein, in 1649 majoor en in 1655 kolonel werd en tot 1666 in dienst bleef. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Frederik, baron van Dohna (1621-1688), de oudste zoon van Christoph en Ursula van Solms, werd in 1637 kapitein, in 1642 luitenant-kolonel en in 1646 kolonel. (Meded. van denzelfden.) Hij is later gouverneur geweest van Oranje.
6) Nl. François Herbert; zie II, blz. 86.
7) Nl. Don Francisco de Melo.
8) Zie III, blz. 496.
9) Zie II, blz. 188.

cisco envoye la liste de leurs rançons et despens, persistant à pretendre qu'ils les payent, et croyant avoir faict grande civilité de leur avoir faict rendre une partie de leurs armes. Cependant les officiers soustienent et jurent ne s'estre jamais rendus prisonniers, mais capitulans en forme. Pour sortir de la dispute S.A. par une derniere lettre vient de s'en rapporter à la declaration que ledit Don Francisco en voudra faire luy mesme, comme general, n'y ayant autre remede, en ces contradictions d'enemi à enemi. Au camp devant le Sass, le 22e d'Aoust 1644.

3702. Aan G. de Bie[1]. (K.A.)

Ik ben u zeer verplicht voor uwe moeite. ‘Je souhaitteroy fort d'ailleurs de pouvoir acquitter les droits de ces depesches, mais le respect de la main qui les contresigne m'empesche d'y pretendre. C'est une autre grace que je vous demande, de faire valoir ma honte dessus la faulte de mon debvoir envers ce personnage, qui me faict l'honneur de se souvenir de moy par la cognoissance de feu mon pere, s'estant trouvé deputé à Bruxelles lors de l'entrée de la Trefve, où je le suivis à l'aage de quinze ans[2]. J'avoy prins la liberté de le faire consulter sur la durée des passeports en cas de changement au gouvernement, et il luy a pleu me faire asseurer par un trompette de S.A. que cela n'y pouvoit en rien desroger, sur quoy je pense avoir tout subject de m'asseurer’ ..... 22e Aoust 1644, Assenede.

3703. C. Musch[3]. (H.A.)

Wilt gij de hierbij gaande boekjes aan Z.H. laten zien? ‘Soo u Ed.^{t} meijnt, dat deselve vandaer soude connen contribueren tot t' uijtvoeren van de intentie van mijne Heeren de Staten Generael, begrepen in de neffens gaende resolutie[4], soo sal ick vanhier derwaerts meerder exemplaren senden; ondertusschen sullen de coopmansbooden, gaende desen avont, versien worden van eenige der voorss. exemplareu nae Antwerpen, Gent ende Brugge respective, op hoope, dat se geluck mogen hebben in het addresseren van dien’. De Prinses van Oranje had van daag naar Middelburg willen vertrekken, maar de reis is wegens hare ongesteldheid uitgesteld. Ook de deputatie naar Oost-Friesland[5] is nog hier. In den Hage, den 22^{en} Augusti 1644.

1) Zie No. 3690.
2) Zie over dat verblijf te Brussel van Huygens met zijn vader, de *Autobiographie*, blz. 87 vlgg.
3) De brief is alleen door Musch onderteekend.
4) Een afschrift van het besluit is aan den brief toegevoegd. De Staten Generaal hadden nl. besloten van het boekje. *Advis Des-Interessé aux Habitans dés Païs-bas*, *qui sont sous la Domination du Roy d'Espagne*, *Par vue personne neutre*, ‘een goede quantiteyt exemplaren’ te laten drukken en ‘vervolgens een preuve [te] nemen, offer eenige aen d'andere zyde souden connen werden gestroyt ofte andersints gedistribueert’. Het boekje zag ook in eene verkorte uitgave het licht en is tevens in het Hollandsch vertaald.
5) Vier leden van de Staten-Generaal zouden naar Oost-Friesland gaan, om eene quaestie tusschen den Graaf en de Hessen, die het land bezet hielden, bij te leggen.

3704. Aiguebere. (L.B.)

Vriendelijk dank voor de toezending uwer gedichten. Ik denk, dat Sas van Gent spoedig zal moeten vallen. Altijd zal ik een Hollandsch hart blijven houden en niemand heeft met meer vuur dien staat gediend dan ik. En tegenwoordig gaat het goed, als men maar gebruik wil maken van de gelegenheid. ‘Mais vous me permettres, comme à vostre ancien serviteur, et souffrires d'un soldat nourry dans la guerre contre l'Espagne, de vous dire qu'on laisse perir la Lantgrave de Hessen[1] qui est l'honneur de son sexe et de sa nation, et qu'on n'affirmist pas la royauté naissante de Portugal’. De Charleville, le 22 d'Aout 1644.

3705. J. Smithius[2]. (L.B.)[aant.]

Ik dank u ten zeerste voor het zenden der *Momenta desultoria* en ben erg blij met het portret, dat er in staat. Spoedig zend ik u een proefblad van mijn boek[3], dat hij Blaeu gedrukt wordt. Noviomagi, XII VItilis (Aug.) Jul[4]. A. CIↃIↃCXLIV.

‘*Magnetica* Cartesii tuo nuper beneficio Zutphaniae legi, seb ab illo tempore *Centuriam* vidi *Meditationum mathematico-physicarum*, A° 1628 scriptam, recens hoc anno typis editam, Isaaci Beeckmanni, Dordraceni paedagogiarchae[5], in quibus, quae numero 36, 77, 81 et 83 est, ostendit non Cartesio ista corpuscula primum in mentem venisse’.

3706. J. van der Burgh[6]. (L.B.)

Pour la grosse dondon[7], c'est celle aupres de laquelle vous avez esté logé autrefois à Maestricht. Cecy vous servira de commentaire sur ma precedente. Je ne bougeray d'icy tandis que nostre armée sera en campagne, de peur de perdre des occasions qui puissent peut estre concerner le service de S.A. Je vous ay grandissime obligation de ce qu'il vous a pleu me dire en peu de mots où on en est en nostre camp. J'use des mots d'un general d'armée sans y prendre garde, à cause que le fruict de cette campagne concerne generalement tous bons sujects, et y apportant chascun ses voeux, nous pretendons tertous(?) avoir part au succez. Que deviendra Don Francisco à la fin? La fortune le balouëtte[8] d'une estrange façon et la haine du peuple le talonne. On me dit qu'en Brabant on ne prie plus dans le *Pater*: *libera nos a malo*, mais: *libera nos a Melo*. Monsieur, si vous jugez à propos que je vous envoy en cette conjoincture les lettres et offres du party que je vous nommay en lettre grecque dans ma precedente, je n'en manqueray à vostre premier commandement. De Liege, ce 23 Aougst 1644.

1) Zie II, blz. 522. - Amalia Elisabeth, die zich verbonden had met Frankrijk en Zweden, liet jaar in, jaar uit hare troepen in Oost-Friesland liggen, waartegen de Graaf voortdurend protesteerde. Zelfs had zij Jemmigen laten versterken. Ook hier te lande kwamen de Prins en vele leden der Staten-Generaal op tegen het voorwendsel, waaronder al dat onrecht geschiedde.
2) De brief is, zonder het postscriptum, uitgegeven bij de ‘Rescripta de Momentis’ en in *Gedichten*, V, blz. 332. - Zie over Smithius, I, blz. 433.
3) Nl. zijn *Oppidvm Batavorum, seu Noviomagum*.
4) Dus 22 Aug. n. st.
5) Zie blz. 42.
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 238.
7) Zie No. 3664.
8) Waarschijnlijk voor: *balotte*.

3707. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Par ma derniere d'avanthier je me suis donné l'honneur d'informer V.A. de nostre heureux passage sur la contrescarpe du Sass. J'espere que, si V.A. a esté partie de la Haye, de quoy je n'ay peu sçavoir le jour, mon messager l'aura sceu rencontrer en chemin, et n'aura pas porté ma lettre à la Haye, quoyque j'en soye en doubte. - Depuis eeste conqueste nous n'avons travaillé qu'à nous faire valoir, en sappant de part et d'autre vers les bastions qu'on pretend d'attaquer. Et les enemis, continuans en leurs prouësses, ne nous y ont donné jusques ores aucun empeschement ni incommodité. Un tambour de la place cependant tesmoigne, qu'à ce passage il y avoit plus de 400 hommes sur la contrescarpe, qui s'estoyent tous retirez sans ordre, et que, comme nous commencions à travailler pour y loger, le comte de Meghen voulut faire avancer du monde pour nous rechasser, mais qu'il luy fut respondu par des officiers et soldats, Monsieur, marchez devant, on vous suivra. Qui estant un langage assez mutin, et malseant à des gens qu'un chef commande, il paroist visiblement qu'il doibt y avoir de la brouïllerie dans ceste place. Le mesme tambour advouë que le coronel de Roijer, officier de grande estime parmi eux, fut tué le mesme matin. Et cela a esté assez verifié par une lettre que m'escrivit encor hier le gouverneur pour supplier S.A. d'un passeport à faire sortir le corps mort aveq quatre valets et quatre chevaulx et son bagage, ayant paru par son testament, qu'il a voulu estre enterré au païs de Liege, sa patrie; et ceste faveur a encor esté octroyée aujourdhuy, comme fut hier celle que le comte d'IJsenburg[1] avoit demandé pour Don Juan d'Ossorio, blessé à la teste[2]. Mais son passeport a esté renvoyé aveq compliment, sur ce qu'il se portoit mieux, et ne desiroit pas sortir, quoyque le tambour à leur mine croyoit qu'il fust mort.

La dispute touchant la parole donnée ou non donnée à nos officiers et soldats, sortis des forts sur le canal, ayant trop duré, S.A. pour en sortir par la plus courte voye, s'en est remis absolument à la. declaration de Don Francisco de Mello, qui sur ceste courtoisie, a declaré, qu'il se condamne luy mesme à payer la rançon des siens, et en excuse les nostres. Là dessus nous avons renvoyé aujourdhuy tous leurs prisonniers, qui sont 17 officiers et 217 soldats, aveq une liste de leurs rançons et despens, les nostres demeurans defrayez de tout.

J'estime que dans demain nous pourrons lonër le travail de nos galeries. - Aujourdhuy par malheur a esté tué aux approches le capitaine Kerstein, du regiment de Ferents[3], brave homme, qui à la retraicte de Gelder fut estroppié d'un coup violent, que lors il soustint d'un courage memorable. Au camp devant le Zass, le 24e d'Aoust 1644.

3708. J. Gaultier[4]. (B.M.)

Ik heb mijne luit in handen van den secretaris gesteld. Zij is de beste, die ik ken, anders zou ik er niet zulk een hoogen prijs voor vragen. Zij moet

1) Zie II, blz. 193.
2) Zie No. 3696.
3) Zie III, blz. 32 en 33.
4) Zie I, blz. 301.

dikwijls bespeeld worden en dan zult gij bemerken, dat zij beter is dan alle andere. Het spijt mij, dat ik u moet vragen er geld voor te betalen, maar deze luit is zoowat het eenige, dat ik na dertig jaren dienst bij een zoo grooten Vorst en Vorstin bezit, en bovendien ben ik getrouwd[1].

3709. Aan Don Andres De Prada[2]. (K.A.)

Het paspoort, door u gevraagd voor het lijk van kolonel de Royer[3], wordt gebracht door den trompetter, die het naar Antwerpen zal begeleiden. Assenede, 24 Aoust 1644.

3710. Aan Utricia Ogle[4]. (K.A.)

Je veux bien mal aux malheureuses expressions de ma plume, qui vous ont faict comprendre que je mesprisasse une rareté passée par vos belles mains, qui pour cela seul le devoit estre[5]. Je ne sçay comment je m'en seray expliqué; mon intention a esté de dire, que la viande ne vault pas le potage, que la forme surpasse la matiere, et enfin que l'excellente main du peintre faict honte aux intentions triviales du musicien, c'est à dire, qu'il y a *much adoe about nothing*[6]. Ce qu'ayant une fois veu appliquer par une dame à une matiere dont elle estoit plus ignorante que moy de la peinture, je prie que si je me suis mespris icy, nous soyons quittes pour ceste fois, et ne nous reprochions plus rien. Si vous me permettez d'y adjouster encor un mot, je diray, que j'estime si peu le jugement du maistre, que je revere la gentillesse de sa tresexcellente plume. Ne m'entendez-vous pas encore? Je veux dire ce que j'ay dit en ces six vers, lesquels, malgré que vous et le peintre n'en puissiez scavoir, j'ay escrit au front de ce beau livre, esperant que pour l'amour de ceste verité au moins vous perdrez l'envie de le perdre, c'est à dire de me le laisser, qui n'entens point qu'il intervienne des presens, au moyen desquels il soit dit que je devienne plus que je ne suis ..... Assenede, 25 Aoust 1644.

3711. W. Boreel[7]. (H.A.)

Men heeft gewaerschouwt, dat met de compste der Schotsche commissaris I. Johnsson[8], die nu hier is gekeert, men aen de Coninck sal propositien

1) De brief mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. 28 Aug. 44.
2) Kopie. - Zie No. 3681.
3) Zie No. 3707.
4) Zie III, blz. 325.
5) Hier wordt gedoeld op Huygens' versje *Dans le beau livre d'airs de Mad.^le Ogle*, *escrit et peint à la main* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 318), den 1sten Augustus geschreven.
6) Is het eene toespeling op Shakespeare's blijspel?
7) Boven den brief staat: kopie, maar hij is geschreven door Boreel zelf, die hem dateerde 16/26; Huygens teekende er op aan: R. Assen., 3 7b. 44, en schreef de verklaring boven de cijfers. De hier gecursiveerde woorden zijn nl. in cijferschrift.
8) Bedoeld is Archibald Johnston, lord Warriston (1610?-1663), één der vier Schotsche staatslieden, die met 21 leden uit de beide Huizen van het Engelsche Parlement het 'Commitee of Both Kingdoms' vormden, dat in Februari 1644 was ingesteld, 'to order and direct whatsoever doth or may concern the managing of the war ..... and whatsoever may concern the peace of his Majesty's dominions'.

doen en condicien voorleggen, ende indien sijne Maj.^{t} die aenneemt, soo sal t'acord - indien men dat soo nomen mach - getroffen sijn. *Autrement on va faire autre Roy. L'Escosse* doubte quelque peu a cecy, a cause qu'elle ne s'ose promettre ung *de sa nation*. C'est pourquoy on parle *du duq de Glochester*[1] *Roy*, *Prince Electeur*[2] *Protector*, *le Prince de Galles*[3] [et le] *duq de York*[4] *sera*[5] *adjournéz*. Si l'ung et l'autre *refuse*, [ils] seront *forcloz*. Il y en a qui croyent *bien conseiller le Roy qu'il* fera *bien* de *faire accommodement* à toute condicion. *La faction* sera lors pour se *desunir*, et *les factieux* a se *ruiner* et *brouiller* et *bander*, comme il se trouve d'exemples domestiques. Et de vray le *project pour capituler* n'est pas de ceste estoffe, pour se faire *aggreer*, mais *pour necessairement* - a *l'esperance* des *factieux* - *faire degouster* et a leur *possible former l'irreconciliation*. - Les plus entenduz aux affaires du monde jugent que par *guerre le Roy* ne pourra *sortir heureusement*, si *la France* et *les Estats* ne se vueille[nt] *interesser*, ou *la France* seul, ou que *le Roy aye puissance par mer*, ce qui est *faisable*, si bien y pensent. Adieu. 16/26 (Aug. 1644).

3712. J. van der Burgh[6]. (L.B.)[aant.]

De brieven van Z.H. heb ik ontvangen. Wat de persoon betreft, over wie gij schrijft, ‘c'est un homme qui tranche du grand. Le Cardinal de Richelieu l'a fait practiquer pour une affaire, tousjours avecque des promesses de duchez ou pairries. Il le fauldroït traitter un peu à l'advenant ..... Il y a icy des marchands fort portez au service de S.A. et entendus aux humeurs de la Flandre, qui sont d'opinion que si on semoit des billetz dans la ville de Gand qui promeissent liberté de conscience et seurté des biens et benefices à tous ceux qui se rangeroient avec l'Estat, que cela auroit un effect incroyable ..... De Liege, ce 27e Aug.^{ti} 1644.

Mons. le duc de Bouillon, ayant receu les nouvelles de la mort du Pape à Urbin[7], n'en a bougé depuis; il a esté confirmé dans le géneralat de l'Eglise par le college des cardinaux en cet interregne; ilz se sont enfermez dans le conclave le 9e de ce mois, pour eslire un viceroy pour Nostre Seigneur, qui sera un Barbarin, nonobstant que le Duc de Parme[8] soit entré en Rome comme *gonfalonniere* de l'Eglise pour l'empescher.’

3713. Susanna Boudaen-Velt[9]. (L.B.)

Ick hebbe niet willen naerlaeten U Ed. t'adverteren 't ghene mij nu vorgecomen is, van weghen mijne jonckste dochter Constantie, die ten houwelijck

1) Hendrik, hertog van Gloucester (1639-1660), de derde zoon van Karel I.
2) Karel Lodewijk van de Palts (zie II, blz. 82) kwam den 30sten Aug. in Engeland en stelde zich weer even dwaas aan als gewoonlijk.
3) De latere Karel II, geboren in 1631.
4) De latere Jacobus II (1633-1701).
5) Lees: *seront*
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 239.
7) Hij was den 29sten Juli gestorven. Huygens schreef een versje op zijn dood (vgl. *Gedichten*, III, blz. 319).
8) Odoardo Farnese, een kleinzoon van Alexander, was van 1622-1646 Hertog van Parma.
9) De naam Velt is niet volkomen duidelijk. Susanna was de weduwe van den raadsheer Boudaen (vgl. III, blz. 477) en op de eene of andere wijze met Huygens verwant; zij spreekt hem aan met *neef*.

versocht wort van mijnheer Caron[1]; deshalven wenschten wel U Ed. presentie, om daer mondelinghe van te spreken, ende alsoo mij onbekent is, off U Ed. tot groote incommoditeijt soo haest vandaer comen can, alsoo den tijdt op ten 29 Augustij bestemdt is over 't houwelyck te sluijten van mijne dochter, soo hebben goet gevonden, U Ed. twee swaghers, te weten neeff Doublet ende neeff de Wilm, daertoe te versoecken; hiermede eijndende, wil UE. in de protectie des alderhoochste bevelen. In 'S gravenhaghe, den 27 Augusty 1644.

Mijnheere, d'oorsaeck van soo haestighe verreijsen is, dat de schepen sooveel laeter hier gecomen syn, soo moeten sij rekeninghe maecken om over een maendt te gaen.

3714. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

J'ay laissé au Sieur Pollotti[2] de representer à V.A. ce qui estoit arrivé jusques à la matinée de son depart, qui fut la prinse d'une seconde traverse par M. de Coligny[3], non sans perte de quelques honestes gens, comme il l'aura peû dire, nommement du beaufrere de M. d'Estrade[4], qui le regrette aveq beaucoup de ressentiment, comme font tous ceux qui ont connu sa grande vertu. - Du depuis nous n'avons rien peu entreprendre de nouveau, qu'en avançant tousjours les sappes de part et d'autre, et de preparer les deux galeries, qui furent louées avanthier pour 14000 francs l'une et l'autre pour 14500, joignant lesquelles on ne lairra de tenter le passage de ce fossé en toutes autres façons possibles, croyant qu'il y en aura de pratticables, parce qu'il n'est pas des plus larges, et les bastions [pas] fort haults. Ainsi dans quelques jours les gageurs sur le succes de ce siege pourront prendre leurs mesures aveq un pen plus de certitude. - Hier arriva la rançon des prisonniers de l'enemy[5], aveq des lettres extremement courtoises de D. Francisco de Mello, disant qu'il ne pourroit jamais se ressentir assez dignement de celle que S.A. luy avoit escritte, où il y avoit, que S.A. cognoissant sa grande prudence et justice n'avoit jamais attendu autre declaration de luy que celle qu'il avoit faicte sur le subject des prisonniers de part et d'autre. Hier nostre trompette le veid partir vers Dendermonde, pour, dit on, y aller ajuster ses affaires domestiques aveq sa femme, qui est là, et le voyage d'Espagne qu'elle entreprend par mer.

1) François Caron (1600?-1673), geb. te Brussel, trad in 1619 in dienst der Oost-Indische Compagnie, vertoefde lang in Japan als opperkoopman en keerde in 1641 naar Java terug, waar hij het volgende jaar tot raad werd benoemd. Hij huwde - zijne Japansche vrouw, bij wie hij vele kinderen had, was gestorven - in 1644 bij volmacht de 18-jarige Constantia Boudaen. Zij ging naar Indië, waar Caron directeur-generaal werd, maar in 1650 werd hij geschorst en teruggeroepen en het volgende jaar eervol ontslagen. In 1664 stelde hij zich ter beschikking van Colbert en ging in 1666 zonder zijne vrouw, die te Parijs bleef wonen, als directeur der 'Compagnie des Indes Orientales' naar Madagascar. In 1673 is hij op de terugreis verdronken.
2) Zie II, blz. 167.
3) Waarschijnlijk de markies d'Andelot; zie III, blz. 201.
4) Anne Henriette d'Estrades, eene zuster van Godefroy, was in 1632 getrouwd met Jean de Carbonnieres, S.r de la Chapelle-Biron. Waarschijnlijk is het de luitenant-kolonel de la Capelle (zie II, blz. 303, en boven, blz. 12).
5) Zie No. 3707.

Le fils de M. Herpert[1] mourut hier, et fut tué par malheur un brave jeusne ingenieur nommé Scato, aveq un fils du capitaine Wijers[2]. - S.A. se porte parfaictement bien, graces à Dieu, et pense mander encor 18 compagnies sur la nouvelle de quatre regimens de Beck[3] qui ont passé la Meuse vers icy. - Aquilius[4] mande, que la cour de France ne veult resoudre à la construction du fort royal à Watene, à cause des grands fraiz, mais M. d'Estrade veult croire qu'il en viendra d'autres nouvelles, quand on aura veu ses lettres, par lesquelles il a mandé combien S.A. trouve ce poste là important aux desseins de la campagne de l'année 1645, qui sans cela ne pourroyent estre mis en oeuvre. Au camp devant le Sass, le 27e d'Aoust 1644.

3715. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

..... 'Le mal est que la pluspart de ceux mesmes auxquels nostre assistance est necessaire et nostre alliance agreable, n'osent faire demonstration de leur affection, et faudra qu'es villes quelques uns des plus huppez excitent de l'envie et eschauffent le peuple bien fort, devant qu'ils se departent de leur lethargie et patience accoustumee. Nous verrons ce que produiront les billets semez[6]. Selon mon peu de jugement nous ne devions pas donner *tant d'avantage aux Francois que d'aller par concert communicativement* a solliciter ces esprits. Mais il est question de susciter le debris de la cabale de l'an 32, et les catechiser par leurs propres raisons. A Gand, a Malines, a Bruxelles et ailleurs, il y en a des plus qualifiez qui ont de l'affection pour S.A. et cest Estat. Le pis est que les Francois, soubs espece d'amitie, nous rongent en cachette. Pour pourvoir a cest inconvenient, il faudroit employer en chaque ville une personne affidée pour accrediter l'authorite de S.A. et sa constance a maintenir ce qu'il promet; pour le demeurant qu'il leur procureroit toute asseurance aupres de Mess.rs des Estats pour le fait de la religion romaine et de leur[s] charges et benefices pour les gens d'eglise et de la justice et police, afin que inviolablement ils soyent maintenus en leurs libertes et prerogatives sans les conditions de l'an 1632, avec pacte de nous accorder libre exercice de nostre religion reformee en des lieux ou il y auroit nombre suffisant pour former une eglise. Ces personnes qui solliciteroient cest affaire pourroient, comme en passant, parler a nos ministres qui preschent en ces villes sous la croix, sans leur decouvrir leur dessein, seulement pour s'accroistre de ce coste la et s'accrediter a leur deceu. Il y a ici des personnes propres a cela; au moins j'en cognois qui pourroient faire quelque bon service a Anvers et a Malines, estans issus d'Anvers et apparentes en ces villes, *inserti clarissimis familiis*. Mon but seroit qu'ils s'engageassent avec S.A. par la conduite desdits personnes, et que S.A. fist ses conditions a part pour la defence et maintenue de ces villes et de ce qui en depend avec Messieurs des Estats. J'avois commence de dresser un jargon(?) et un project de ceci, pour m'expliquer sur les moyens et difficultez, mais voyant ce qu'il vous a pleu escrire au greffier qu'on fait cas du project et dessein des Francois, je lairray cela' ..... Was het wel noodig geweest, dat Z.H. zich zoo waagde, als wij nu hooren, dat het geval was? Nicht Boudaen wil gaarne antwoord hebben op haar brief aangaande het

1) Zie No. 3701.
2) Johan Hendrik Weijer komt van 1632 tot 1656 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zie II, blz. 261.
4) Zie III, blz. 490.
5) Gedeeltelijk uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 112.
6) Zie No. 3703.

huwelijk van hare dochter Constance[7]. Het is een vreemd huwelijk, want hij kent haar nauwelijks. Maar Caron heeft een zeer goeden naam. - Graaf Maurits heeft wilden meegenomen, die dansen uitvoeren, terwijl zij geheel naakt zijn. De dominées, die er met hunne vrouwen naar waren gaan kijken, vonden dat niets aardig. Lubeck, Hamburg en Bremen zullen gezanten hierheen zenden over vrijheid van handel. 27 d'Aoust 1644, a la Haye.

7) No. 3713.

3716. H. Bruno. (L.B.)

'Woelewici rectorem ac regem[1] die Mercurij proximo, ubi ubi erit, vocalem, spero, Scribonianumque[2] faciam Brunoniana facundia et cogam numerum explere numeris numerosissimis'. De *Logica* van Burgersdijk[3] zijn wij door. Den Leidschen boekhandelaar[4] zal ik aanpakken, zooals gij gelast[5].

3717. Andres de Prada y Muxica[6]. (L.B.)

Kapitein Don Juan Ossorio[7] heeft geen gebruik kunnen maken van het paspoort van Z.H., omdat zijne wonde erger is. Hij zou nu gaarne een paspoort hebben, om per schip van St Antonie naar Gent te gaan. Au Zasse, 28me d'Aoust 1644.

3718. Aan don A. de Prada. (K.A.)

S.A. ayant une fois accordé la permission de sortir à Don Juan Ossorio aux instances de Monsieur le comte d'Ysemburg, dit à present qu'une civilité refusée ne se doibt plus demander, outre qu'il y a des coronels icy qui trouvent les frequentes courtoisies de S.A. mal recognues, en ce qu'on ne leur a seulement voulu permettre de retirer leurs morts, ce qu'on n'a jamais accoustumé de refuser. C'est la response que j'ay à vous faire sur ce subject, demeurant ..... 28 Aoust 1644, Assenede.

3719. J. de Vries[8].

Ik ben u zeer dankbaar voor uwe gedichten, die ik steeds buitengewoon bewonder. Hagae, quarto Calendas Septemb. (= 29 Aug.) Anno CIↃ IↃC XLIV.

3720. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Messieurs de Heenvliet[9] et Soignié s'en retournent si bien informez de ce qui regarde nostre siege, et les incommoditez qu'y donnent les eaux, que les enemis nous envoyent par beaucoup d'ouvertures, que je n'adjousteray rien

1) Nl. P. Scriverius; zie No. 3670.
2) Het is niet duidelijk, op welken der tallooze Scribonii hier gedoeld wordt.
3) Zie III, blz. 211.
4) Nl. Vogel; zie No. 3700.
5) Het briefje mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. Assen., 1 Sept. 44.
6) Zie blz. 37.
7) Zie blz. 43, 48.
8) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 335. - Zie blz. 33.
9) Zie I, blz. 356.

à leurs rapports sur ces matieres. Seulement je rendray ce papier couverte de l'extraict que m'a donné M. d'Estrade de sa main, du dernier evenement des grands combats aupres de Fribourg[1], qui veritablement sont d'une extreme consequence en la presente constitution d'affaires. - D'ailleurs un gentilhomme fraischement venu de France asseure qu'on y seroit resolu de maintenir le poste de Watene, apres les forts de Hannuijn et de Rebuis occupez par le S.r de Manicamp. Dans peu nous sçaurons s'il est bien informé des deliberations de la cour, je dis quant audit poste, car pour les forts il est tres-constant qu'ils sont prins, et peuvent estre beaucoup mieux gardez et defendus que n'ont faict les derniers possesseurs. - V.A. se souviendra de l'Espagnol Don Juan d'Ossorio, auquel S.A. avoyt envoyé la permission de sortir du Zass, à l'instance du comte d'Ysemburg, et comme le passeport fut renvoyé, sur ce que ledit d'Ossorio fut dit se porter mieux, et n'avoir plus envie de sortir. Avanthier le gouverneur m'escrivit que son mal estant rengregé par une fiebvre chaude, je voulusse luy procurer de nouveau la grace de se faire transporter à Gant, mais par ordre de S.A. je luy respondis .....[2]

Don Francisco de Mello ayant tesmoigné à S.A. par lettre le desir qu'il avoit de veoir eslargir deux religieux prisonniers en ceste armée à telle rançon ou eschange qu'elle trouveroit à propos, S.A. luy a mandé, que, s'y en trouvant encor deux d'avantage elle les luy renvoye tous quatre ensemble, aveq les offres de son service ulterieur en toutes autres occasions de son contentement. J'estime que ceste affaire esclattera aveq utilité parmi la prestraille, qui pardelà sont fort après à nous descrier et dénigrer au peuple, en comparaison des François. - L'election du magistrat de Middelburgh s'en va estre depeschée, selon ce que M. de Knuijt en a recommandé à S.A. Au camp devant le Sass, le 30e d'Aoust 1644.

3721. A.S. van Zurck[3]. (L.B.)

Gij hebt dus de *Philosophia* van den heer Descartes[4] ontvangen; ik stond al op het punt u een tweede exemplaar te zenden. Het laatste bericht van onzen vriend was van 8 Juli uit Parijs; hij zou toen den volgenden dag naar Nantes gaan. Pater Mersenne zal zijn adres wel kennen. Men moet hem vanhier eenig goed opsturen; wilt gij daar uw boek ook bij doen? De Bergen, le 30 d'Aoust 1644.

3722. P.C. Hooft[5]. (A.B.) aant.

Terwijl U. Eed. Gestr. daar dondert en blixemt teegens 't Sas met groove stukken van metaal, dondren en blixemen wij hier met fijne stukken van kristaal, teegens U. Eed. Gestr.

1) In de eerste dagen van Augustus was er bij Freiburg hevig gevochten door Enghien en Turenne tegen een keizerlijk leger onder den graaf de Mercy.
2) Hier volgt de zin uit No. 3718.
3) Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 134. - Zie II, blz. 274.
4) Zie blz. 34.
5) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 545; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 150.

achteloosheit in 't stuk van woordthouding aan dit huis, dien d'eere van een bezoek belooft was, bij hantteeken en zeegel[1]. D'een vermeet zich te bewijzen, met den beeker in de handt, dien hij aanneemt daarop uit te veeghen, dat de windt slechts anderhalf aaz meer weeght dan U. Eed. Gestr. D'ander wil staande houden met hetzelfste geweer, dat U. Eed. Gestr. wel drie aazen lichter is. De derde drijft, tot naadeel van U. Eed. Gestr. dat het veel meer scheelt, ende voeght er bij, noit tot noch toe gelooft te hebben, dat 'er ydel in de natuur was, maar dat hij nu, oovertuight door ondervinding, het teeghendeel bekennen moet, houdende U. Eed. Gestr. voor 't ijdel. Elk wat verzacht door 't drinken van den nectar, ons geschonken in haare laatst uitgekoome gedichten[2], bidt daarentussen voor U. Eed. bekeering, ende maakt beurtelinx daarop, gelijk t'effens op haare behoudenis, en den ondergank van 't Sas, een versch vat van drie mutskens leedigh. Ach, moghte dat leedighe wat helpen, om U. Eed. Gestr. eens zoo leedigh te maaken, dat zij zich quaame te beleedighen tot voldoen van haare beloften, dat waare om op te vullen met vreughde, Mijn' Heere,

U. Eed. Gestr.

Dieners en dieneressen,

Leonora Hellemans. Tesselscha Roemers.

P.C. Hooft. Caspar Barlaeus. T. Graswinkel.

Van den Huize te Muide,

30 Aug. 1644.

3723. Aan J.L. Calandrini[3]. (K.A.)

Ne vous estonnez pas, si je vous recommande un moine dans Geneve; en voyci un qu'on y cognoit asseurement, et qu'on y doit moins haïr que tout autre, pour sa candeur, et ce grand sçavoir qui le rend amy de tous ceux qui ayment les belles lettres. C'est donq le pere Mersenne[4], minime à Paris, aveq qui, sans l'avoir jamais veu, j'entretiens depuis beaucoup d'années une intelligence lettrée tres-aggreable. Il va faire un tour à Rome, contre mon advis, notez, *om den mutsaert*, et je l'en ay souvent dissuadé. Apres tout, Monsieur, c'est un personnage à tout, mais surtout profond philosophe musicien, tesmoing de grands volumes qu'il en a escrit. Je luy donne ceste adresse à son instance, et vous prie de le veoir de bon oeil ..... Devant le Sass, le 30e d'Aoust 1644.

3724. Aan J. van Santen[5]. (K.A.)

Brenger dezes is pater Mersenne, met wien ik sedert lang in briefwisseling sta. Hij is op reis naar Rome. Wilt gij hem te Oranje voorthelpen en hem, als hij het verlangt, het kasteel laten zien? Assenede, 30 Aoust 1644.

3725. J. van der Burgh[6]. (L.B.)

1) Zie III, No. 3238.
2) De *Momenta desultoria*.
3) Kopie van andere hand. - Zie over J.L. Calandrini, II, blz. 492.
4) T.a.p., blz. 174.
5) Kopie van andere hand. - Zie over J. van Santen, luitenant te Oranje, II, blz. 138.
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 239.

..... Beck[7] est tousjours logé avec ses quatre regiments le long de l'autre costé de la Meuse, sans qu'il y ait plus d'apparence qu'il passe, mais plustost qu'il rebrousse, veu qu'il

7) Zie No. 3714.

est asseuré que le duc d'Anguien[1] descend le Rhin avecq toute son armée. Je suis bien en peine de la coupure de la digue de la mer, que l'enemy s'est reservée pour eluder les approches de Monseign.r et Maistre, et en comprends bien l'incommodité, veu que le flux et reflux la puisse approfondir. J'espere toutesfois que cela n'empeschera pas qu'on n'en vienne à bout, et que bientost je vous verray tous victorieux à la Haie. De Liege, le 30e Aougst 1644.

3726. Aan H. de Beringhen[2]. (K.A.)

Vostre *agenda* a esté presenté sans compliment, en ayant moins besoin qu'aucun autre que j'aye encor veu venir de France; en suitte il a esté receu aveq l'applaudissement qu'il merite, et c'est maintenant que le tour du compliment est venu. Car j'en ay ordre. Mais je vous prie de me faire la charité, dont usa le Roy Henry 4e à l'endroit de mon maistre en son enfance, l'interrompant sur l'exorde d'une harangue estudiée six sepmaines à Paris, en luy demandant *comment se portoit sa mere*. Je vous en voy sur le point, et me semble que desjà vous estes content, que la harangue demeure deça l'eau, pourveu que je vous die, comment s'avance nostre siege. *Fort bien*, *Sire*, repartit nostre Prince, et ne fust, dit il, jamais si ayse. Grace à Dieu, je puis soudre de mesme toute la question par un *fort bien*, et comme il y a deux jours que nous travaillons aux galleries, qui vont descendre du chemin couvert dans le fossé, les bons gageurs commencent à prendre leurs mesures là dessus, car d'imaginer qu'apres ces bastions occupez, les assiegez ramassent encor leur vertu dans la citadelle, qui est le vray Sass, c'est à mon advis en avoir meilleure opinion qu'ils n'en ont merité jusques ores; ce lieu estant si estroict que quand deux mil hommes et ce qui en depend y sera entré, il y restera fort peu d'espace pour nos grenades, qui pourtant ont la mine d'y aller disputer le rang à D. Andres de Prada et à sa suitte. Cependant comme nous luy distribuons du feu assez liberalement, il nous recompense largement en eau, nous en envoyant par une infinité d'ouvertures de digues, à quoy se joignant les grosses pluyes qu'il a faict ces trois jours et faict encore, il y a tel endroict du Zass, que vous prendriez pour Venize ou pour Boisleduq en plein hiver. La mer est proche, et les grandes marées de la nouvelle et pleine lune y jouent leur jeu effroyablement. Nous voilà donq reduicts dans les approches à de merveilleux expediens de fascines, de banquettes de planches, de ponts et pontons, et je ne sçay quoy point. Si est ce que nous ferons trotter ceux qui pretendent nous faire nager, s'il plaist à Dieu, et ces grandes difficultez rendront le siege un peu plus long, mais beaucoup plus glorieux. - Apres la Sig.ita Leonora[3], à qui je vous ay assez importuné de presenter mes respects, je vous supplie d'en offrir de bien plus humbles de ma part à Monsieur le marquis de Mortemar[4], qu'il y a fort longtemps que j'ay l'honneur de cognoistre et estimer. Bien souvent faisoit-il une partie de mes entretiens aveq le pauvre marquis de Gesvre[5]. J'ayme d'une passion naturelle les

1) Zie III, blz. 393.
2) Kopie van andere hand. Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 11. - Zie over de Beringhen, I, blz. 398.
3) Zie III, blz. 500.
4) T.a.p.
5) Zie II, blz. 346, en III, blz. 430.

ames musicales et, n'en desplaise à ceux qui veulent sembler ne distinguer point le B mol du b quaré, je les tiens avantagées dans l'heritage de la nature d'une portion tres-excellente. Mais s'il plaist à ce seigneur, je veux sonder ses inclinations par quelque air italien que je vous envoyeray du nombre de mes favoris, au moins quand Mad.^{le} Ogle[1] prend la peine de les chanter aveq moy et soubs ma teorbe. Permettez moy de finir icy sur ceste bonne bouche, et de vous dire dans un compliment aussi estendu que le peut permettre ce papier, que je suis plus qu'homme du monde ..... Devant le Sass, le 30 Aoust 1644.

A nous rendre maistres de quelques traverses dans ceste contrescarpe nous avons perdu bien d'honestes gens. M. d'Estrade y en a eu sa part, dans la perte de son cher beau frere[2], qu'il regrette tendrement; le jeusne Couvrelle[3] y a eu trois grands coups en un mesme bras, apres trois autres dont il n'estoit pas encor bien gueri. Il est brave garçon.

3727. Elisabeth von Loewenstein. (H.A.)

Sir Robert Ston[4] zal u meedeelen, hoe dankbaar ik u ben, hoe de gezondheid is van de Koningin en hoe bedroefd Mrs. Carey is[5]. Rhinen[6], in hast, the last of August[7].

3728. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il fault que j'entame ce mois aveq rien, car de faict, il n'arrive que peu ou point de changement icy, qui sera de mesme, tant qu'on travaillera à ces galeries, dont aujourdhuy il a esté mis jusques à quatre et six pilliers dans l'eau du fossé. Demain au matin il y en pourra avoir trois ou quatre de plus, et ainsy fault il remper[8] aveq patience vers la victoire, qu'en Flandres et Brabant mesmes, on nous donne dans peu de jours. Ce que je diray aussi, quand nous serons sur ces bastions icy, ne pouvant imaginer, comme d'autres, que dans ceste petite citadelle tant de monde rebuté et blessé dure gueres contre nos seules grenades. - Les païsans veulent dire, que les enemis quittent le travail de leur nouveau canal. M. le Rhingrave[9] y a veu en un endroict travailler six hommes aujourdhuy, et nous avons de bon lieu, que le gouverneur de Hulst qui doibt travailler au Moerspeij, à une sorte de nouveau Zas bien fortifié, s'est plaint tout hault, que de 6000 hommes qu'il devoit avoir, il n'en a effectivement que 1500, mais qu'il falloit avoir patience, n'ayant à mourir qu'une fois.

1) Zie III, blz. 325.
2) Zie No. 3714.
3) Zie No. 3689.
4) Sir Robert Stone was kapitein, maar werd in 1640 ritmeester en bekleedde dat ambt tot 1648 en van 1656 tot 1668. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Misschien Jane Rolle of Heanton († 1679), de vrouw van Sir Alexander Carew, die 23 Dec. 1644 is onthoofd.
6) Het jaartal ontbreekt.
7) = Rhenen.
8) = *ramper*
9) Zie II, blz. 32.

S.A. a merveilleusement supporté l'incommodité de ce mauvais temps; revenant parfois de dehors, elle se rafraichit une heure ou deux dans le lict, et puis s'en releve aussi gagliarde, comme si de rien estoit. - Je crain que V.A. estant si proche ne trouvera plus bon que je m'avance à l'entretenir de petites choses, que beaucoup d'allans et venants luy peuvent reciter à toute heure. - Nous avons quelqu'advertence de desseins de l'enemi sur Willemstadt, et ce mesme messager en porte des depesches vers là. Au camp devant le Sass, le premier de Sept. 1644.

3729. J.C. Puteanus[1]. (B.M.)

Hartelijk dank voor het zenden van het vrijgeleide; mag ik dat nu aan mijn schoonvader[2] overdragen? Ik zelf heb tot hulp van mijn vader het ambt aanvaard van secretaris in den Grooten Raad van Mechelen en mijn schoonvader gaat wonen op mijn land te Uthem. De ruzie met de soldaten uit Bergen op Zoom is nu geeindigd[3]. Lovanij in Arce, Kal. (1) Septembris M.IↃC.XLIV.

3730. D. de Wilhem. (L.B.)

Aan neef Dedel heb ik uwe papieren over het Lanternhof gegeven[4], toen hij terugkwam van de Synode van Noord-Holland. ‘Devant hier M. van Alphen, burgemaistre et recepveur de Leyden[5], et M.N. Lenartss Coeckebacker, eschevin de Delft[6] et *bewinthebber* de la Compagnie des Indes Orientales, vindrent chez nostre cousine Mad.[le] la vefue de feu M. Balt. de Boudaen[7], pour entendre la resolution prinse sur la recerche et demande qu'ils avoient faite quelques jours auparavant de la part et au nom de M. Caron, conseiller aux Indes et gouverneur de Tituan, requerant pour son espouse Mad.[le] Constance de Boudaen. Mon frere Doublet[8] et moy nous fusmes appellez et on nous [fit] la faveur de nous exposer l'intention et l'offre dudit Caron en presence de la mere et fille de question. Elle accepta de bonne facon l'offre qu'on luy faisoit. La mere y consentist. Mais comme c'est ici le bureau ou les affaires des Indes se rapportent, les susdits Messrs ne trouverent a propos de faire coucher le contract de mariage par quelque personne publique, mais furent d'advis, en attendant que M. Graswinckel[9] retournast a la Haye, que je fisse quelque project de fiancailles comme par provision. Je m'y laissay induire, et traçai l'accord tout pour leur servir et couler plus doucement le contract aux

1) Zie No. 3678.
2) Zie II, blz. 420.
3) T.a.p., blz. 447, 486, 511; III, blz. 8, 129, 130, 162, 261, 287.
4) Zie No. 3683.
5) Daniel Symonsz van Alphen was er meermalen schepen geweest.
6) Dat ambt bekleedde hij van 1644-1648.
7) Zie No 3713.
8) Bedoeld is de Wilhem's zwager (zie II, blz. 477), die getrouwd was met Geertruid Huygens.
9) Zie II, blz. 315.

seuretez et ceremonies requises au cas et temps de queste. Lecture en fust faicte iterativement; tout fust agree et avoue, qu'elle auroit 25 m. ℔b pour douaire et les joyaux que le S.r Caron avoit specifie; la fille et la mere signerent ledit project, les *bewinthebbers* et nous de mesme'. Maar nu is er door de familie van Caron weer aanmerking gemaakt op die geldsom. Le premier de 7b (Sept.) 1644, a la Haye.

3731. J. van Berchem[1]. (L.B.)

Kunt gij ook maken, dat, als het leger uiteengaat, mijn neef van Hofwegen[2] met zijne compagnie te Nymegen in garzizoen komt? Bergen op Zoom, den IIen Septemb. 1644.

3732. H. Bruno. (L.B.)

Mijn broeder[3] schrijft mij, dat mijne beide ouders ernstig ziek zijn. Ik moet dus naar Alkmaar, maar heb het werk voor de drie oudsten gedurende mijne afwezigheid geregeld. Hagae, postrid. Cal. (2) Sept. CIↃIↃCXLIV.

3733. J. van Reede[4]. (H.A.)

Uw brief en den anderen onder het couvert van den heer Boreel heb ik ontvangen. 'De consideratien syn wel considerable, maer omdat de saeke is van soe een groote consideratie, so dient daer wel wat extraordinarie in gegaen. *Syne Hoocheit* con[5] onder de derde hant, hetsij bij B. of door H.S. aen B. doen besteeken, dat *Syne Hoocheit* werde versocht daer de hand aen te willen houden, so waer *Syne Hoocheit* niet geengageert, als het niet succedeerde, en most B ofte *het Parlement* aen T[6] doen remonstreren het groot voordeel T daeruyt was treckende en noch stont te verwachten, en hoe dat alle de progressen van *t Parlement* en T[6] daermede vruchtelooze souden werden gemaeckt en I hem te laesten meester soude maecken van I L[7]

1) Zie II, blz. 109.
2) Nl. Charles Manmaker, heer van Hofwegen. Hij werd in 1638 kapitein, in 1647 sergeant-majoor, in 1666 luitenant-kolonel en in 1669 kolonel. - (Meded. van den heer Wakker.)
3) Zeker Joannes Bruno, een oudere broeder, die 31 Jan. 1635 op 17-jarigen leeftijd te gelijk met Hendrik als student te Leiden werd ingeschreven, waar beide in het Staten-College waren opgenomen. Hij werd in 1644 als proponent te Egmond aan Zee beroepen en was daar predikant tot zijn dood in 1679.
4) De brief is van andere hand; alleen onderteekening, plaats en datum zijn van Van Reede. Een papiertje, dat bij deze brieven is, geeft uitlegging van enkele der hier gebruikte letters van het geheimschrift. Met behulp daarvan en van de kennis van het geheimschrift in andere brieven van Van Reede, is het mij toch lang niet gelukt, alles op te lossen.
5) Er staat: *comt*
6) T beteekent in deze briefwisseling *de predikanten*, of *onsen Staat*, of *S. Hooch*,*t*.
6) T beteekent in deze briefwisseling *de predikanten*, of *onsen Staat*, of *S. Hooch*,*t*.
7) = Ierland?

en *Schotland*. Wij hebben gheen tijt gehadt om over het naerder advijs te consulteren, omdat de brieven laet quaemen en wij desen naemiddach onse eerste saemencomste sullen hebben noopende de genomen schepen. So den voorigen raet niet can werden gebruijckt, so dunckt mijn, het dienstichste soude sijn, dat *wij* waeren in *Holland*, want het met *brieven* bij T niet is te doen. Den Connick heeft de havenstat Foye[1] ingenomen, waerdoor Essex syn vivres ende ammunitie verwachten, ende blijft hij noch omcingelt. Prince Rupert heeft gesonden 6000 man, meest paerden, in't zuijden van Scottlant, ende is den grave van Antrim[2] in t noorden noch eenige duijsenten Yren toegesonden. De Scotten hebben New Castel weder beleghert; de propositien tot vrede sijn bij de Scotten overgesonden ende hier bij de Commons geapprobeert en geaugmenteert; sij sijn seer hart ende, so eenige seggen, onaenneemlijk. London, II Sept. 1644.

3734. Aan den graaf van Arundel[3]. (K.A.)

Uw verzoek aangaande den graaf van Oxford[4] heb ik aan den Prins overgebracht, die den jongen edelman een post heeft gegeven, welke hem past, en mij beveelt u te melden, dat hij u gaarne een dienst bewijst. Het paspoort gaat hierbij. Mijne eigen geringe hulp bied ik u aan. 'I hope not to have fayled in that kind of duty so farr as that I needed to be summoned of it by any mercenarie respects. And yet it has pleased your Lordship to deale with me something that way. But even in this incivilitie of receaving what I never deserved, I will obey and give humble thankes for so gracious a punishment, seeing that it cannot stand together, to bee really your Lordships servant, as I dare professe to bee, and to dispute against any livery you may find fitt to make me weare. Surely, Mylord, the colours of this are most excellent and daintily applyed, and I am to make a perpetual better cheare in these corners of a private kitchen then at any kings table. Though it must please the painter that I make much lesse of his never so cunning hand then of the givers' ..... 2 of Septemb. 1644, Assenede.

3735. A. van Boetselaer[5]. (L.B.)

Ik heb nog altijd geen paspoort uit Brussel gekregen, om in het land van Maas en Waal nieuwe sluizen te mogen maken. Nu tracht ik er een te krijgen

1) Zeke is Fowey bedoeld.
2) Zie beneden.
3) Zie II, blz. 207. Het jaartal van zijn dood is daar verkeerd opgegeven; het is niet 1643, maar 1646.
4) Aubrey de Vere, graaf van Oxford (1626-1703), werd in Friesland opgevoed bij de familie zijner moeder. Hij werd 8 Nov. 1644 benoemd tot sergeant-majoor in het regiment van kolonel Knightly en volgde dezen 10 Dec. 1646 op in zijn ambt. (Meded, van den Heer Wakker.) Hij is later naar Engeland teruggekeerd, werd daar in 1661 kolonel, in 1669 lid van den Privy Council en heeft later zeer gewerkt voor Willem III.
5) No. 3735 a, b. Een brief van 16 Oct. (A.B.) en een andere zonder datum en jaar (L.B.) zijn zonder eenige beteekenis. - Zie II, blz. 522.

voor zes weken van den gouverneur van Geldern; wilt gij mij daarmede helpen? De compagnie van Plettenborch[1)] is gelukkig hier van daan. Het groote bolwerk aan den kant van de Maas ligt geheel open en de werklui zijn weggegaan. Ik heb daarover reeds meermalen aan den Raad van State geschreven. Van den vijand hooren wij niets. Ce 2 de Sept., de la fortresse de Genp, A.^{o} 1644.

3736. Helena Liefferts[2)]. (L.B.)

Er hebben hier allerlei geruchten geloopen, o.a. dat Z.H. en de jonge Prins doodelijk gewond waren en het beleg van Sas was opgeheven. Schrijf toch eens. Wij hopen beiden, u hier te begroeten. Den 3 September[3)].

3737. A. Manmaker[4)]. (H.A.)

Kunt gij maken, dat mijn zoon[5)] na den veldtocht terugkeert naar zijn oud garnizoen Nymegen en niet wordt ingekwartierd in Sas, dat zeker spoedig genomen zal worden? De Berges, ce 3 de Sept. 1644.

3738. Aan prinses Amalia van Oranje[6)]. (H.A.)*

Beaucoup d'avantcourriers se sont pressez à porter vers V.A. les premieres nouvelles de la capitulation du Zass[7)]. Je ne demande pour ma part que l'honneur de sçavoir V.A. contente des tres humbles devoirs que je luy ay rendus ceste campagne, et que pour ma conclusion je puisse luy confirmer ceste grande nouvelle, laquelle veritablement a surprins tout le monde, et non moins S.A. qui un moment devant que les assiegez ont faict leur chamade, pour signe de vouloir parler, a soustenu contre beaucoup d'opinions contraires, que quand desjà le Rapenbourg seroit prins, ils ne manqueroyent de disputer le hault fort ou citadelle aveq opiniastreté. Dieu soit loué de ce que S.A. s'est mescomptée, et que sa precieuse personne a esté conservée, pour jouir pleinement de l'honneur de ceste glorieuse prinse de la plus forte place des Païs-bas, en si peu de temps. - On verra quelle couleur donneront les vaincus à ceste resolution plus soudaine que personne n'a osé imaginer. Le comte de Meghen[8)] en a desjà tenu d'assez foibles discours au bout des ouvrages aveq quelques uns des nostres, se plaignant de ce que leur canon est demonté, qu'ils sont despourveus de canoniers, et l'ont tousjours esté; mais enfin nos galeries ne touchoyent pas encor à leurs bastions, et on juge qu'ils eussent

1) Zie beneden.
2) Zie III, blz. 213 en 267.
3) Plaats en jaartal ontbreken, maar Huygens teekende op den brief aan: R. Assen., 26 7b. 44.
4) Zie I, blz. 152, 304.
5) Zie No. 3731.
6) Gedeeltelijk uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 114.
7) Het stadje gaf zich den 5^{den} September over.
8) Zie blz. 14 en 15.

peu attendre une mine, pour meilleure mine. Il tarde à tout le monde de veoir s'ils n'ont rien en de retrenché au dedans. Cependant S.A. ne laisse de les louër en face, comme de fort braves gens, et qui se sont extraordinairement bien defendus. Le compliment de la guerre le porte ainsi.

Nous avons peu de peine aux conditions qu'ils nous demandent. Elles sont si ordinaires et si peu en nombre - n'y ayant en effect que fort peu de bourgeoisie dans la place - que S.A. n'eust pas faict difficulté de les signer sur le champ. Deux canons, un mortier, bale en bouche, mesche allumée par les deux bouts, enseignes desployées, c'en est le principal continu. Puis liberté de conscience aux habitans qui voudront demeurer, et pour l'exercice de leur religion aux villages du plat païs. Voila des articles que nous voudrions accorder à ceux de Gant et Bruges, non qu'à ceux du Zass. - La nuict passée on leur a enlevé les deux redouttes d'entre la place et St Antoine, sans guere de resistance, tout fuyant quasi d'abord aux premieres alarmes, qu'on leur a données, tant veritables d'un costé, que fausses des autres. - Je souhaitte du fonds de mon ame tout bonheur et contentement à V.A. sur ce grand et important succés, ou l'Estat a tant d'interest, et au moyen duquel V.A. pourra dorenavant dormir aveq moins d'inquietude. Assenede, le 5e de Septemb. 1644.

3739. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Enfin nos cousines Boudaen[2] sont appaisees. Hier se firent les premieres annonces. Je souhaite que l'espouse soit bientost hors d'ici. Sa soeur Susanne l'accompagnera[3]. Je crains qu'on regrettera un jour de ne luy avoir donne une sage gouvernante, comme nostre cousine Cobbe. Je ne pense pas qu'elle feroit difficulte de faire ce voyage. Mais je ne l'ose proposer a ces filles, et d'en parler a la bonne femme ne serviroit de rien. Car elles la gourmandent et font qu'elle devient intraittable, et que toute decouragee elle se tourne en chagrin.

Pour le convi des provinces ennemies j'ay tasche de faire ce que j'estimois estre du devoir d'un fidel serviteur[4]; je n'y songeray plus, veu qu'il est question d'aller de concert avec la France et qu'il semble que S.A. n'y puisse accroistre son authorite, ou s'en mesler. *Fortassis artes Gallorum in viam melioris consilii nos ducent*. - M. Rivet m'a adverti qu'il a pleu a S.A. d'escrire en faveur de M. Heinsius a ceux de Geneve, pour faire changer dans le livre de M. de Croy ce qu'il y a de passionné[5], et ce a vostre recommandation voilee de l'intercession de l'Academie de Leyden, mais qu'il sera bien malaise que ceux de Geneve puissent gratifier a S.A. de ce qu'il desire en cest affaire, attendu que ledit livre est quasi acheve d'estre entierement imprimé. J'estime que vous ayez creu qu'on devoit mettre encore ledit livre sous la presse et que vous avez juge que c'est une chose prejudiciable a nostre religion que nos gens doctes s'entredeschirent les uns les autres pour des petites choses, estans d'accord du principal et necessaire. Mais c'est en effect nourrir le mal et decouvrir l'apprehension ou crainte dudit amy, ou bien, si cela a este procure a son

1) Gedeeltelijk uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 113, een paar zinnen door Fruin in zijne *Aanteekeningen op Droste*, blz. 322.
2) Zie No. 3713 en 3730.
3) Susanna Boudaen was 22 jaar oud. Zij ging met hare zuster mee naar Indië en is daar in Juni 1645 getrouwd met den Zweed Frederik Coyet, toen opperkoopman te Batavia, sedert 1648 te Formosa, waarvan hij van 1656-1662 gouverneur is geweest, toen het eiland verloren ging. Susanna is vóór of in 1650 gestorven.
4) Zie No. 3715.
5) Zie III, No. 3590 en 3591.

desceu par d'autres, cela ne guerit point le mal et n'oste point l'apparence d'intelligence si prejudiciable a sa renommee. Je regrette son malheur. Mais

le chemin qu'il a tenu ne pouvoit aboutir ailleurs. Je n'ose vous importuner par mes advis des plaintes et discours qui se forment contre S.A. a l'occasion de l'armement du Conte d'Oostfrise[1]; j'estime qu'en soyez aussi esclairci et que le tout s'accommodera par la sage conduite de S.A., lequel fera un chef d'oeuvre de persuader ledit conte a donner ses interets pour le temps present au public, sur la semonce de deux couronnes si considerables comme sont celles de la France et de la Suede. Quelques uns commencent a discourir d'un compromis qu'il faudroit faire a ces deux royaumes, ce qui porteroit prejudice a l'authorite de nos provinces, qui ont tousjours eu l'arbitrage de ces differens ..... Hagae, 5 Septemb. 1644.

3740. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ceste enclose de M. de Beringhen arriva hier, incontinent apres le depart du valet de chambre de V.A. C'est ce qui me la faict commettre à cest expres, pour me donner en mesme temps l'honneur de dire à V.A. qu'hier au soir l'un des ostages de l'enemy qui avoit esté porter au gouverneur du Sass les articles de la capitulation, aveq ce peu de changement que S.A. y avoit voulu apporter, pour ne conceder pas tout à la fois, les rapporta vers les neuf heures, aveq ces deux seules instances dudit gouverneur, qu'il emporteroit un mortier aveq les deux pieces de canon, et qu'il ne sortiroit que demain le 7e[2]. Ce qui estant esté aggreé, à ce matin tout sera signé de part et d'autre, et nous commencerons à en veoir l'execution aujourdhuy, en ce que, selon ces articles, nos commis de l'artillerie, des munitions de guerre et de vivres iront par acte d'authorisation de S.A. recevoir du gouverneur le canon, les armes, les munitions de guerre, les vivres, les chalouppes et bateaux qui se trouveront dans la place, appartenants au Roy d'Espagne. - Le comte de Meghen, ayant souppé hier aux approches à la garde du comte de Hoorn, son cousin, a demandé l'honneur de saluer S.A. aujourdhuy, à quoy le temps luy sera appoincté, apparemment vers le disner. - Ces ostages ne veulent rien debiter des causes de leur reddition, mais un de nos gens, coulé dedans la place, rapporte, que dans Rapenburg il n'y a qu'une couppure fort legere, et de peu de valeur. Au camp à Assenede, le 6e de Septemb. 1644.

3741. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Les lettres cy joinctes m'ont esté tant recommandées, et nommement celle de M. le comte Guillaume[3], que je ne les ay osé laisser vieillir jusques à ce que la garnison enemie soit sortie du Sass. Ce qui doibt arriver dès demain au matin à neuf heures, mais il en sera, peut estre, dix ou onze, comme volontiers ces sorties se trainent, avant que tout soit prest et en ordre de

1) Graaf Ulrich lichtte troepen tegen de Landgravin van Hessen; de Fransche en Zweedsche gezant in den Haag protesteerden er tegen, dat hij vanhier geholpen werd, daar de Landgravin nu niet in staat was om hare verplichtingen tegenover hare bondgenooten na te komen. Ook hier te lande waren velen, de Staten van Holland o.a., tegen het 'favoriseeren' van den Graaf, wiens oudste zoon verloofd was met eene dochter van Frederik Hendrik.

2) De artikelen van overgave zijn afgedrukt bij Aitzema, 4°, V, blz. 776.

3) Nl. Willem Frederik van Nassau.

marcher. - Ce jourdhuy il n'est rien arrivé de considerable, qu'une foule incroyable de Zelandois, qui vienent veoir vuider ceste place, et donnent de la peine à S.A. à sortir et entrer dans son logis par tant de presse. Je croy qu'on s'en appercevra à la solitude des rues de Middelburgh et de Flissinghe, car chasque marée regorge d'un nouveau monde. - Le comte de Meghen n'a pas disné aveq S.A. mais aveq le comte de Hornes[1)] en sa garde aux approches, aveq bien une douzaine d'autres officiers, tant Espagnols que d'autres nations, et les a on veu s'escrimer des dents, comme gens qui de quelque temps n'avoyent faict si bonne chere. Apres disner ces messieurs sont tous venus faire la reverence à S.A., ce que nous n'avons jamais veu prattiquer en d'autres sieges, et ceste conversation a duré plus d'une grosse heure, comme il y a mille choses à se dire et demander en telles occurrences. Le comte de Meghen est homme faict tout de mesme que le baron de la Ferté[2)], de bonne façon, bien parlant et un peu beaucoup. - D'ailleurs ils ont laissé entrer au Sass grand monde de nostre costé, qui a esté veoir aveq admiration et horreur le terrible fracas qu'y a faict le canon, les grenades et les mousquets; ils disent qu'ils ameneront plus de 600 blessez, parmi lesquels il y a jusqu'à femmes et petits enfants, griefvement traictez de ces grenades. - Le gouverneur[3)], viellard de fort bonne mine et tres-civil à un chascun, a dit à quelqu'un, que ce n'est pas luy qui a perdu le Sass, mais le comte d'Ysemburg[4)], pour avoir retiré son monde vers Bruges, mesprisant les advis qu'il luy avoit tant donnez, que quelque mine que fit le Prince d'Orange d'en vouloir à ce quartier là, il ne buttoit que vers icy. - Voyci bien de bagatelles dont je m'avance à entretenir V.A., mais ne les disant que par occasion, et pour accompagner ces deux lettres d'un papier qui ne soit pas tout blanq, j'espere que V.A. les recevra en bonne part. Au camp à Assenede, le 6e Septemb. 1644.

3742. D. de Wilhem[5)]. (L.B.)

'J'oubliay hier a vous dire que M. Utenbogaert[6)] mourut le 4, ayant atteint l'aage de 88 ans, terme assez long pour contribuer beaucoup a la paix et reunion des eglises, s'il eut voulu. Il ne se peut faire que les gens de bien n'aient receu un deplaisir extreme de l'obstination recognue en ce personnage, si tant y a qu'on l'aye convie a cest office par les biais qu'il falloit. Ce sont des fautes faites de coste et d'autre comme en la premiere digestion, à mon advis' ..... Gij hebt zeker gehoord, dat Marten Tyssen[7)] de Sont is doorgevaren met 24 schepen, om zich met de Zweedsche vloot te vereenigen. Ik vrees voor een oorlog met Denemarken. 'Je voy que nous sommes mal avec l'Angleterre, avec Portugal, pas trop bien avec la Suede, et nos voisins de pres. Le Roy de Danemarc nous tient avoir donne occasion a la guerre avec les Suedois, par l'alliance faicte avec eux et notamment par l'armement de la flotte de Marten Tyssen. J'espere que S.A. apportera toute son authorite et l'aide qu'elle pourra a la paix et bonne intelligence de cest Estat avec nos voisins et particulierement avec le susdit Roy, attendu que l'interest du commerce et le bien de ceste Republique le requiert' ..... A la Haye, ce 6 de 7b (Sept.) 1644.

1) Zie III, blz. 178.
2) Zie II, blz. 203.
3) Nl. Don Andres de Prada y Muxica.
4) Zie II, blz. 193.
5) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 115. No. 3742 a. Een briefje van denzelfden datum (L.B.) bevat eene aanbeveling.
6) Zie I, blz. 42.
7) Zie II, blz. 237. - Louis de Geer rustte eene vloot van 20 schepen uit, om Zweden bij te staan tegen Denemarken, en stelde Thijssen daarvan aan het hoofd.

3743. H. Bruno. (L.B.)

Ik ben drie dagen te Alkmaar geweest; mijne ouders zijn veel beter en het gevaar schijnt geweken[1]. Ook heb ik Leiden bezocht. ‘Scriverius quidem brevi Scribonius largus futurus est[2], ajebatque, elegiam se bene longam meditari de Woelwico suo, nomini tuo amplissimo inscribendam. Vorstius[3] quoque et Revius[4] - quos tuo nomine salutare consultum putabam, quod neutrum adhuc rescripsisse scirem - gratias propediem litteratas agent. Quod ad bibliopolam[5], fatebatur ille quidem, se sic tenuiter aliquando ostendisse, sibi non displicere monopolion omnium exemplarium, sed jam pretio, ut ajebat, nimio deterreri. Ad postremum ita ab eo discessi, ut qui dies aliquot, tanquam in re magna, maximus nugator ad deliberandum esset sumpturus. Ego negabam, in venditione libellorum paucorum verti fortunas domini mei; negabam te curare, sive XXIV sestertijs, sive pluris, sive minoris, sive adeo omnino cuiquam vendantur. Contra affirmabam, me sponte mea, et forte verborum istorum Vogelij recordatum, et quod commodo ejus utilitatique studerem, haec talia ignaro domino meo inter alios sermones jecisse’ ..... Hagae, VII Septembr. CIↃIↃCXLIV.

3744. Aan prinses Amalia van Oranje[6]. (H.A.)*

Les enemis partants du Sass, ont laissé à S.A. sur quoy exercer sa charité. Ce sont de trente à quarante blessez dans l'eglise, couchez par terre comme des bestes, et en tel estat que nous avons peine à nous en oster l'imagination de l'esprit. Il a esté envoyé trois bateaux de Selzaten pour les y mettre demain, et un tambour des gardes les ira conduire jusqu'à Gant. - Des aujourdhuy on a commencé à demolir les approches, à quoy sert aucunement une infinité de monde curieux, qui les faict esbouler en marchant dessus de tous costez. Les remparts seront bien aysement remis en leur premier estat, mais, si je nous cognoy, c'est de quoy nous ne nous contenterons pas. La place au dedans est faicte quasi selon les execrations de l'Escriture saincte; à peine pierre y est demeuré sur pierre, et peut estre que jamais gens n'ont esté fouëttez dans une place comme celle cy tellement incommodée de toutes parts, qu'enfin à peine y avoit il aucun lieu où se cacher des bales. - Nous apprenons volontiers que le duq d'Elboeuf[7] et le mareschal de Gassion[8] - commandans par tour - ont receu ordre de la cour de maintenir ce beau poste de Watten, au moyen d'un fort royal de cinq bastions, pour la construction duquel 200 mil livres leur ont esté envoyées. De là mesme on mande que M. de Lorraine avoit commencé à marcher dès le 30e du mois passé, et qu'on croyoit qu'il debvoit se retirer tout à faict. D'ailleurs nous sommes

1) Zie No. 3732.
2) Zie No. 3716.
3) Zie II, blz. 219.
4) Zie III, blz. 265.
5) Zie No. 3700 en 3716.
6) Iets uit dezen brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 116.
7) Zie I, blz. 390.
8) Zie II, blz. 454.

asseurez que Beck[1] à mesme faict repasser la Meuse les deux regimens d'infanterie qu'il avoit detachez et envoyez vers Flandre, et s'est retiré vers Luxembourg aveq tout son gros. De sorte que ces deux secours manquans, les peuples, qui en ont esté encouragez jusques ores, se trouveront estrangement alarmez de tant de rencontres infortunez qui les accablent aujourdhuy. Grandes interdictions ont esté faictes partout contre le livret françois[2] que V.A. aura veu, mais c'est le moyen de le faire lire plus soigneusement. - Les gardes ont esté à ce soir relevées par sept compagnies de celles qu'a eu M. le comte Henry à Nimmeghe et Grave, qui sont entrées dans le Sass provisionellement. Au camp à Assenede, le 8e de Septemb. 1644.

3745. Lucresse van Stakenbroeck-de Risoir[3]. (L.B.)

Kunt gij ook maken, dat luitenant Hacket[4] eene compagnie krijgt? Den 8 September 1644[5].

3746. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e}, s'estant faict aujourdhuy donner à disner de bonn' heure, a esté donner une veuë au quartier de l'enemi, vers Roijenhuijse, accompagné de quelques regimens de cavallerie et environ mil hommes de pied. Aveq cela nous avons approché de si près dudit quartier, que de quelques haulteurs nous avons regardé à plomb dedans. L'armée aussi n'en a esté peu esmeuë. L'alarme y a esté chaulde, et comme S.A. suivant son dessein a marché du long les environs de leur petit nouveau canal, de la cavallerie nous a costoyé delà l'eau, et aussi de l'infanterie, qui n'a cessé de nous tirer force mousquettades toute l'apresdisnée, comme en chemin faisant elle en a trouvé subject, aux passages qui nous ont le plus descouvert, mesmes ils ont produict et faict suivre quelques legeres pieces de canon, mais le tout sans aucun domage, fors que d'un cavalier ou deux de blessé. Ainsi l'on a passé du village de Winckele par celuy de Wachbeke, et de là par la bruyere vers Zelsaten, et sommes revenus environ les huict heures du soir. Mais il se fault asseurer, que demain il va un courrier en Espagne, dire que nous estans mis en debvoir de passer ce nouveau canal aveq toute l'armée, nous en avons esté empeschez et repoussez aveq honte et perte en plein midi, et fera on croire au peuple, qu'il void maintenant ce que vault ce nouveau canal, et combien il importe de l'achever. Qui cependant sera un travail inutile, et que les eaux destruiront en peu de temps, au dire de tous païsans, comme il ne passe que par des maraiz. -

1) Zie blz. 52 en 55.
2) Zie No. 3703.
3) Zie II, blz. 55.
4) In 1639 is sprake van een John Hacket, die vaandrig wenscht te worden (vgl. II, blz. 436). Robert Halcket deed 25 Oct. 1644 en Maurits Hacquet 9 Oct. 1647 den eed als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Het jaartal is niet volkomen duidelijk.

A ce soir une femme bourgeoise de Gant est venu dire, et declarer, et jurer à S.A. privément, que le peuple de ceste ville a resolu non seulement de prendre D. Francisco de Mello par le collet, et puis de le faire mourir, mais particulierement de le pendre. Que pour le gouverneur du Sass, ils disent qu'il sera pendu a costé de luy, quoyqu'il ne le merite pas, n'estant qu'un marault. Et qu'hier les derniers blessez estants arrivez à Gant, il en avoit esté mis une partie dans l'hospital, mais que pour le reste, on n'avoit pas daigné le regarder. Ces choses nous semblent aussi incroyables, que la femme met peine à nous les persuader, pour aussi veritables que la verité mesmes. De faict elle s'en retourne demain vers Gant, et en viendra faire un second rapport à S.A. C'est domage, qu'on n'y a de correspondence de meilleure sorte. - Je viens de depescher l'acte du commandement du Sass pour le coronel Ferents l'aisné[1], et de la charge de sergeant major pour le capitaine Wolf. Au camp à Assenede, le 10e de Sept. 1644.

3747. Johanna Lopes de Villanova[2]. (L.B.)

Mijn man, die nu op de synode te Zutphen is, en ik worden steeds gevraagd door onzen neef Benjamin von Siegen[3], u te verzoeken hem voort te helpen. Hij wenscht vaandrig te worden. Zijn vader is uit Duitschland uitgeweken en twee oudere broers van hem zijn ook militair. De Bois le Duc, ce 10 de 7bre (Sept.) A^{o} 1644.

3748. C. Boey[4]. (L.B.)

Van den raadpensionaris hoor ik, dat gij gaarne wilt meewerken tot mijne benoeming, en ik ben u daarvoor zeer dankbaar. Hierbij zend ik u eenige verzen van mij op de inneming van Sas van Gent[5]. Hagae, 10 Sept. 1644.

3749. C. Musch[6]. (H.A.)

Het ontcijfferde gaet hierneffens, om off het mochte sijn, dat daerin ijetwes anders ofte meerder stack als in den brieff aen Sijn Hoocheijt: ‘Soo deselve oordeelt, dat in t' stuck van de manifesten[7] ijetwes dient gedaen te worden, sal t' selffde dienen in Hollandt beleijt ende vastgestelt te worden,

1) Zie III, blz. 32.
2) Johanna Lopes de Villanova was de vrouw van Jacob Suerius (vgl. I, blz. 354), rentmeester-generaal van Brabant.
3) Hij was later officier in Brazilië.
4) Zie III, No. 3585.
5) Die Latijnsche verzen zijn aan den brief toegevoegd; zij zijn uitgekomen met den titel: *Cornelii Boyi, JC^{ti} Epigrammata in Sassam Gandavensem, a ..... Frederico Henrico Nassavio ..... expugnatam. Hagae-Comitis* ..... 1644.
6) Alleen de onderteekening is van Musch zelf.
7) Zie No. 3703.

omdattet schijnt, dat de Kercke in die provincie meest wert beherticht.' Hier is *rumor in casa* geweest, dat de Heeren gedeputeerden te velde niet eer als gisteren de capitulatie van het Zas en hebben overgestuirt. Ondertusschen was *in eventum* geresolveert t' geene men op soodanige gelegentheijt gewoon is te doen, als breeder in den publijcquen brieff aen Sijn Hoocheijt te sien is. Het voorss. rumoer ontstont daeruijt, dat den boeckdrucker Breeckvelt[1], eijgener authoriteijt, de voorss. capitulatie hadde doen translateren uijt de Fransche in de Nederlantsche tale[2] ende bovenaen geset het waepen van de Generaliteijt, bij hem gecontrefeijt, waerover een scherpe resolutie tegens hem is genomen. Doch off deselve bij mijne Heeren van Hollandt, wiens ingeseten hij is, ter executie sal werden geleijt nae sijne forme ende inhout, sal ons den tijt moeten leeren, alhoewel sij daerinne mede hebben geconsenteert. Hage, den 11e September 1644.

3750. A. van Hilten[3]. (H.A.)

Brenger dezes, Cornelis van Bemmelen, wiens vader wachtmeester is van de burgerij, is soldaat in de compagnie van kapitein Vivien[4], maar zou graag in dienst zijn van den ingenieur Mantau van Dalen[5]. Kunt gij hem ook helpen? A Utrecht, le 1/11e de Septemb. 1644.

3751. Aan prinses Amalia van Oranje[6]. (H.A.)*

'La femme qui avoit dernierement faict des rapports de Gant[7], en est revenue, et ne se trouve pas estre beaucoup esloignée de la verité en ce qui est des discours de la populace de sa sorte, mais nous faisons plus d'estat des relations d'un tesmoing oculaire, qui vient de dire à son Alt.e qu'à Dendermonde, où est D. Francisco de Mello, il y eut hier si grande emotion, qu'on n'osa passer par les rues, les gens demandans aveq tumulte d'estre payez par ledit Mello, devant son depart, et que de mesme à Dunkercke on menaca de luy piller ses deux fregattes de bagage. Adjouste, que Piccolomini[8] et le marquis de Castelrodrigo[9] doibvent se trouver audit Dendermonde dans peu de jours, et que lors les ordres d'Espagne y seront ouverts, et Mello partira

1) Ludolph Breeckevelt was drukker van 1630 tot 1649.
2) Het stuk is vertaald onder den titel: *Heilsame en Onpartijdige Raat, Aan alle d'Inwoonders van Nederlandt, die onder de Heerschappy van den Koning van Spanien zijn. Gestelt door een onpartijdig persoon in de Franse sprake en nu in de Nederlantse overgeset.*
Evenals van het Fransche stuk, zijn er ook van het Nederlandsche verkorte uitgaven.
3) No. 3750 a-d. Brieven van 21, 23 en 28 Sept. en van 28 Oct. o. st. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
4) Robert Vivien († 1647) werd in 1642 kapitein en was later sergeant-majoor. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Zie blz. 17.
6) Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 117.
7) Zie No. 3746.
8) Zie II, blz. 243.
9) Zie III, blz. 496.

asseurément. D'ailleurs - ce qui nous est le plus considerable - qu'il luy fut presenté requeste de par les villages du païs de Waes, demandants permission de venir traicter aveq nous de contribution; que là dessus il dit ne pouvoir encor faire aucune response, priant qu'on voulust avoir patience pour quelques jours; mais que pour tout cela, nous ne lairrons d'entendre parler desdits villages en peu de temps, soit qu'on le leur permette ou point. Comme en effect c'est une moquerie, d'imaginer que ce petit meschant canal, qui est comme rien, puisse affranchir le païs de nostre soldatesque'.

Z.H. verwacht met ongeduld de gedeputeerden van den Raad van State, om te beraadslagen over het versterken van Sas, maar krijgt geen antwoord op zijn brief, evenmin als op dien aan de Staten Generaal. Men schijnt in Holland Sas niet erg in de rekening te hebben. - De bewoners der polders hier in de buurt hebben verlof gekregen, om de gaten in de dijken, door de vijanden en door ons gemaakt, weer te stoppen, maar dan moeten zij tevens eene sluis maken. Au camp à Assenede, le 13e Sept. 1644.

3752. W. van Haersolte[1]. (H.A.)

Wilt gij uw best doen, dat de compagnieën van de kapiteins Merwe[2] en Ploos[3] weder in mijn garnizoen komen? Als ééne van beiden naar Sas van Gent gaat, zal hier eene andere compagnie moeten komen. Bredevoort, den 13/3 7bris (Sept.) 1644.

3753. Regeering van Wesel. (L.B.)

Spaansche troepen zijn in Gelderland en aan de Maas in groot aantal aanwezig en wij zijn gewaarschuwd om op onze hoede te zijn. Daar nu ons garnizoen zwak is en wij geene ruiterij hebben, verzoeken wij Z.H. eene compagnie ruiters hierheen te zenden. Wilt gij er met Z.H. over spreken? Wesel, den 13 Sept. 1644.

3754. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

'Les Princes ont beaucoup des yeux et d'oreilles. C'est pourquoi j'estime que vous aurez eu occasion d'entendre que nos Seigneurs ont confere toutes les charges du Sas deux jours devant que leur vinst la capitulation, et ils contemplent encore d'autres dans ces eaux. La prevention et la corruption, a ce qu'on dit, ont reduit les honneurs et les loix soubs leur puissance. Il y a

1) No. 3752 a. Een brief z.d. (K.A.), maar waarop Huygens aanteekende: R. 26 8b. (Oct.) 44, is zonder eenig belang.
Willem van Haersolte († 1646) deed 4 Juni 1628 den eed als kapitein en 8 April 1638 als commissaris van de monstering. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Daniel van der Merwen († 1658) werd in 1638 kapitein. (Meded. van denzelfden.)
3) Zie II, blz. 294, 324.
4) No. 3754 a, b. Brieven van 21 en 27 Sept. (L.B.) bevatten eene aanbeveling.

mesme eu desordre et discorde parmi eux pour ce subject, a raison de quoi ils ont sagement prins resolution de vouloir aux occasions avancer les autres deboutez, pour avoir tousjours plus grand subject d'obliger les malcontens' .... Neef de Vogelaer[1] is niet geslaagd; hij moet er een volgenden keer eerder bij zijn. De la Haye, ce 14 de Septembre 1644.

Wij weten hier niet, om welke reden Sas zich eigenlijk heeft overgegeven.

3755. F. Plante[2]. (L.B.)

Uit Amerika teruggekeerd, hoop ik toegelaten te worden tot uw kring, niet als predikant, maar als dichter. Hierbij zend ik u een bijschrift op het portret van graaf Johan Maurits. Breuckelij, in villa nostra, 14 Sept. 1644.

3756. J. van Wijnbergen[3]. (H.A.)

Dank voor al uwe moeite. Mijn hoofdpijn is nog even erg en ik kan niet in het leger komen. Rijnberck, den 14 7temb. (Sept.) 1644.

'T' is hier in s'viants guarnisoenen armoets werck; der cunnen geen passagiers reysen, sonder van de partien gekrenckt en geransonniert te werden, soowel geestelicke als andere, nyemant wtgesondert. Godt weet, dat my van herten leedt is, dat ick hier als een anderen stoupschyter moet sitten proncken, en dat ick nae quota niet meede heb cunnen deelen d'eer, die voor t' Sas t' haelen is geweest'.

3757. Vondel[4].

Ick ben noch in uwe E. schult voor de paspoorten ten dienst van myne dochter[5] het verleden jaer, door den heer Wickevort my toegezonden, behalven andere genoten gunsten, die ick wenschte te verdienen; nu zyn my door zekeren Bruno uwe E. luchtige en geestige buitensprongen[6] toegezonden, die ick met vermaeck hebbe gelezen, en verwondert blyve, dat uwe E. zonder tyt noch zooveel tyts vindt; dan uwe E. aengebore lust kan zich niet spanen van de hengstebron, die u noch meer schynt te smaken dan alle hoffelycke weelden en leckernyen. Nu hebben zommige liefhebbers en Mecenaten der Nederlantse Poesye myn kleine verstroide

1) Het blijkt niet, welke de Vogelaer hier bedoeld wordt.
2) Franciscus Plante († 1690) werd te Brugge geboren en studeerde te Groningen, waar hij 20 April 1630 werd ingeschreven, en te Oxford in de theologie. In 1636 ging hij als hofprediker met Johan Maurits van Nassau naar Brazilië en keerde met hem terug. Daarna was hij predikant te Breda en te Zevenbergen. Plante heeft Latijnsche gedichten geschreven, maar is door Nicolaus Heinsius in zijne *Saturnalia* bespot onder den naam van Franciscus Santra.
3) Zie I, blz. 438.
4) Het Hs. is in de collectie Morrison. De brief is uitgegeven door Mr. Ad. de Vries in de *Nederlandsche Spectator*, 1879, blz. 151, en door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, II, 1884, blz. 25, en in zijn *Vondel*, 1642-1645, blz. 118, telkens met een facsimile.
5) Anna van den Vondel (1620?-1675) was de eenige dochter van den dichter.
6) De *Momenta desultoria*.

gedichten byeen versamelt en doen drucken[1)], waervan ick uwe ed. hier een exemplaer toezende, hoewel het slechts verwarmden kost is ten meestendeel. Onder het drucken voeghde ick er noch eenige grafschriften by, waeronder een is van uwe zal. gemalïn[2)], uw lelie of rooze, behalven hare lyckklaght[3)], uwe Ed. voor dezen gezonden. Ick wenschte gelegenheit te hebben, om my over uwe Ed. goetgunstigheit te mogen wreken; ondertusschen bidde ick Godt, uwe Ed. en zyn Hoogheit te willen spare ten gemeenen beste, en blyve ..... 't Amsteldam, 1644, den 16 van Herfstmaent.

3758. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[4)]. (L.B.)

Het verheugt mij, dat gij gezond zijt, hoewel gij, die zulk een groot huis bezit, u zoo lang hebt moeten behelpen. Gij moet uwe oudste jongens toch eens hierheen zenden. In Gendt, desen 16 van Septembre 1644.

3759. A. de Pollot[5)]. (L.B.)

Na veel oponthoud ben ik hier aangekomen en zal straks mijne reis voortzetten met huurpaarden. Ik hoop de Koningin van Engeland nog te vinden in de badplaats Bourbon. Volgens het bevel van Z.H. heb ik den heer de Chanut[6)] bezocht; hij had nog niet het bericht ontvangen, dat Sas werkelijk was ingenomen. Over twee dagen vertrekt hij naar Parijs, om daar den winter door te brengen. Maarschalk de Gassion heeft bevel en geld gekregen, om de abdij van Vattencé[7)] en twee andere posten te versterken. Als Z.H. het goed vindt, zal ik ze op mijn terugtocht bekijken en den maarschalk en den hertog d'Elboeuf[8)] begroeten. De Calais, le 17e 7bre (Sept.) 1644.

3760. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nu Uwe Hoogh. te Middelburg is en er vanhier telkens menschen daarheen gaan, is er voor mij weinig nieuws te vertellen. Men is bezig de stad en den dijk te herstellen, terwijl wij wachten op de schepen, die ons weg

1) Nl. *I.V. Vondels Verscheide gedichten; Bestaande in Zegezangen*, *Klinkdichten*, *Lof- en Eerrijmen*, *Bruiloftdichten*, *Lijk- en Grafdichten*, *Mengelrijm*, *en Zangen. Verzamelt door D.B.D.L.B. t' Aemsteldam*, *Gedrukt by Jacob Lescaille* ..... CIↃ IↃ C XLIV. - Het is de eerste verzameling zijner gedichten.
2) Het vierregelige vers *Op Mevrouw van Zuilichem, Suzanne van Baerle* (vgl. Unger's *Vondel*, 1637-1639, blz. 7).
3) Nl. *Aen den Heer Constantyn Huigens ..... op het overlijden van zijn gemalin, Mevrouw Suzanne van Baerle* (t.a.p., blz. 5).
Beide verzen zijn in de *Verscheide gedichten* voor het eerst gedrukt.
4) Zie III, blz. 45.
5) Zie II, blz. 167.
6) Pierre Chanut (1600-1662) was van 1645 tot 1649 Fransch gezant in Zweden, waar hij zeer in de gunst stond van Koningin Christina, en werd in 1653 gezant in den Haag.
7) Zeker Wattene.
8) Zie I, blz. 390.

zullen voeren. - ‘Cependant les maladies croissent, quoyque peu mortelles. Le trespas de Mons.r de Stakenbroeck[1], qui finit sa vie hier au soir, ne se peut quasi imputer qu'à une certaine fiebvre de 86 ans, apres lesquels il est temps de mourir, mesme hors de Flandre’.

De vijand hoopt op een grooten toevoer van soldaten en van geld. Men weet nog niet, of Don Francisco de Mello ontslag heeft gevraagd. Er zullen in Sas 19 compagnieën in bezetting blijven. De vroegere gouverneur van de stad geeft zijne compagnie aan zijn zoon en gaat naar Spanje. Z.H. is gezond. Au camp à Assenede, le 18e de Sept. 1644.

3761. C. Musch[2]. (H.A.)

Hierbij gaat het cijferschrift, dat gebruikt wordt door de gezanten in Zweden en Denemarken[3]. De Staten van Holland zijn niet tevreden over de houding dier heeren in Denemarken. Ik ben zeer verlangend om te hooren, wat daar verder gebeurd is. In den Hage, den 18e Septembris 1644.

3762. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.) Fr.

Ik verheug mij altijd op uwe brieven, want allen die hier komen vertellen mij niet veel. En niets boezemt mij zoo veel belang in als de gezondheid van den Prins. Nu hij hier niet komt, neem ik ook zijn deel aan de beleefdheden in ontvangst. (Sept. 1644)[4].

3763. A.A. van Sevenaer[5]. (L.B.)

Het doet mij genoegen u een dienst te kunnen bewijzen, ‘et vous puis asseurer que son altesse Madame ne s'enieie point de vos letters; au contrere quant elle est deux jours sans en recevoir, elle le remarque forg bien et trouve bien plus de particularite dans vos letters que ce que l'on luy poura dire; secondement elle a grand soing de vos letters[6], si vous aprehandes ma

1) Zie I, blz. 268. - Hij was jaren lang luitenant-generaal der cavalerie en ‘een van de oudste Officieren ende Ritmeesteren, sijnde van slecht Ruyter tot dien oppersten trap opgeklommen; hy was een seer goet Ruyter tot in sijn hoogen ouderdom, maeckte weynich werck van *vier en twintich* uyren te paerde te sitten, self wanneer hy een goede dronck hadde gedaen, daer hy niet vreemdt van was, sijnde wel bemint by Offlcieren ende Ruyters’. (Aitzema, 4o, V, blz. 777.)
2) Alleen de onderteekening is van Musch.
No. 3761 a. Een brief van 22 Sept. (H.A.) is van nog minder belang.
3) Nl. J. de Witt, A. Bicker, G. Schaep, A. Sonck, C. Stavenisse en J. Andreae.
4) De brief is niet gedateerd, maar Huygens teekende er op aan: R. Assen[ede], 20 7b. (Sept.) 44.
5) Zie I, blz. 216.
6) Juffrouw van Sevenaer had op verzoek van Huygens de taak op zich genomen, er voor te zorgen, dat zijne brieven aan de Prinses, die hij gaarne terug wilde hebben, niet zoek raakten.

neglisanse, mais je vous asseure qu'elles vous seront tout bien randu' ..... De Middelborg, ce 19 de Septenber (1644)[1].

3764. I. Gruterus[2]. (L.B.)

Ik ben in de zomervacantie in het leger geweest, maar heb u toen niet gesproken; daarom schrijf ik nu uit den Haag. Ik dank u zeer voor het exemplaar der *Momenta desultoria*, dat Bruno mij ter hand gesteld heeft. XIII Calend. Octob. (= 19 Sept.) CIↃIↃCXLIV.

3765. J. van Reede. (H.A.)

Ik heb uw brief ontvangen. 'Tsedert sal UEd. hebben verstaen door den heere Baelyon[3], hoe schelmachtich den man, vanhier gegaen, heeft gerapporteert, en hoe hy heet en cout vwt ene mont blaest; het is niet wonder, een landt door diergelijcke schelmen can worden geruineert'. - Er wordt hier bericht, dat Essex geheel is verslagen, dat de Koning heel veel buit heeft gemaakt en dat velen tot zijne zijde zijn overgegaan[4]. London, 21 Sept. 1644.

3766. Sopphya van Golstyn, wed. van Bure. (L.B.)

Ik ben u zeer dankbaar voor de vriendelijkheid, aan mijn zoon bewezen. Kunt gij ook iets doen voor mijn vriend Jellis van Brussel, schepen van 's Hertogenbosch[5]? Wt Bocsel, desen 21 September 1644[6].

3767. E. Puteanus[7]. (L.B.)

De drie exemplaren der *Momenta* heb ik ontvangen en twee er van aan Wendelinus en Tuldenus gezonden. Hierbij gaat een brief van den eersten aan mij[8] en van den tweeden aan u[9]. Over uw werk ben ik opgetogen. Lovanij, in Arce, ipso autumni acquinoctio (21 Sept.) M.IↃC.XLIV.

'Ad Principem hae litterae sunt, et a comitibus Nassaviis[10], qui hic studijs vacant.'

1) Huygens schreef het jaartal boven den brief.
2) Gedeeltelijk uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 337. - Zie I, blz. 315.
3) Nl. Johan van Maschereel, heer tot Balgoyen; zie II, blz. 458.
4) Zie No. 3778.
5) Hij komt niet voor onder de schepenen van die stad.
6) Het jaartal is niet duidelijk; het kan ook 1649 zijn.
7) Uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis', in *Gedichten*, V, blz. 335, en in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae*....., 1647, blz. 64.
8) Gedeeltelijk uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 336.
9) Zie No. 3768.
10) Zeker zoons van den katholieken Jan van Nassau.

3768. D. Tuldenus[1]. (L.B.)

Ik dank u ten zeerste voor uw boek, dat ik zeer bewonder. (Sept. 1644)[2].

3769. Regeerders van Rhenen. (K.A.)

Eenige jaren geleden hebben wij al eens om garnizoen gevraagd[3], omdat onze stad zoo achteruitging. Maar nu is er nog geen garnizoen en er is ‘gansch geen neeringe alhier binnen onser stede’, zoodat wij de zware lasten niet kunnen opbrengen. Wilt gij er nog eens over spreken ‘ende de saecke soo helpen dirigeren, dat wij tegens aenstaenden winter met eenich garnisoen - tot soulagement van onse arme, bedroefde gemeijnte - mogen werden versien’? Rhenen, den XI/XXI^{en} Septemb. 1644.

3770. Aan A. Rivet[4]. (H.A.)*

Je vous renvoye la lettre du Sr Liger, que M. de Mori[5] me donne pour un personage de grand merite. Aussi un diocese si barbare qu'il a gouverné en avoit besoing. C'est domage qu'il n'a pû subsister où il a commencé à travailler depuis. Pour la persecution, passe, c'est ce qu'on se faict de part et d'autre, mais les enlevemens de femmes et enfants sont nouvelles violences, et par trop inhumaines. - Je vous supplie, Monsieur, de vouloir par occasion faire tenir ce mot à M. de Saumaise[6]. Je luy rends graces de son present *de Coma*, qui est plus long qu'aucune chevelure des Absolons de nostre temps, mais plein de toute sorte d'erudition. Cest homme est sans pareil, comme son sçavoir sands fonds ny rive ..... Assenede, 22 Sept.[7] 1644.

3771. A. de Pollot[8]. (L.B.)

Gisteren avond ben ik hier aangekomen en morgen reis ik verder naar Bourbon; volgens prins Eduard[9], dien ik gisteren sprak, blijft de Koningin

1) Gedrukt bij de ‘Rescripta de Momentis’, en in *Gedichten*, V, blz. 336.
2) De brief mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. Assen., 2 8b (Oct.) 44.
3) Zie III, No. 3146.
4) Zie No. 3655.
5) Zie II, blz. 89.
6) No. 3774.
7) Het woord is onduidelijk geschreven.
8) Zie No. 3750.
9) Eduard (1625-1684) was de derde zoon van den Winterkoning en van Elisabeth. In 1642 werd hij naar Parijs gezonden onder de hoede van den hertog van Bouillon, omdat er in den Haag geen huis met hem was te houden. Hij huwde daar in 1645 met Anne de Gonzague, hertogin van Nevers, prinses van Mantua, en werd katholiek. In Mei 1651 moest hij uit den Haag vluchten, omdat hij de beide Engelsche gezanten twee malen gewapend had aangevallen; sedert dien tijd woonde hij voor goed te Parijs.

daar nog eenige weken. De beide Koninginnen[1] zullen elkander daar ontmoeten en niet te Fontainebleau. Vuvormes[2] is door maarschalk Turenne genomen, die ook andere plaatsen bedreigt. Maar in Piemont is de citadel van Ast Genal(?) door de Spanjaarden overrompeld. 'Icy on parle fort du passage de Mons.r l'Electeur en Angleterre[3] et on n'en espere rien de bon pour le Roy, et on m'a asseuré que la Royne n'en est pas en une petite alarme'. Als ik hier terug ben, waar ik zal wachten op nadere orders van Z.H., zal ik weer schrijven. Paris, le 22 de 7bre (Sept.) 1644.

De heer Descartes et pater Mersenne zijn niet in de stad.

3772. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gezond, maar staat 's nachts een paar malen op, omdat hij, liggende, drukking op de borst voelt. Hij leest dan eene poos. De Poolsche drank[4] schijnt daartegen niet te helpen. - De hertog van Lotharingen moet met zijne troepen naar Artois zijn gegaan. De vijand is nog altijd bezig aan zijn zoogenaamd kanaal. - 'Hier au soir nous bruslames force poudre, pour faire entendre de loing, que nous faisons grand cas de ceste victoire, que l'on tasche de rendre petite dans les esprits du pauvre peuple tirannisé'. Au camp à Assenede, le 22e Septemb. 1644.

3773. Aan C. Salmasius[5].*

Postquam hic debellatum est non infeliciter, ad Musas paulatim me converto, ampliore nunc otio, silentio et securitate. Imprimis te *de Coma* uberrime, doctissime ac prudentissime disserentem[6] avide arripui, et auspicatus modo lectionem illam, propero laudem tibi dicere et summas gratias, ne, ad calcem ubi ventum erit, obruto utriusque argumenti pondere, stupor ipse silentium imperet. Nimirum, nihil esse quod te fugiat eorum, quae plerosque latent, magis magisque palam facis, cuicumque te rei vel levissimae impendas vel summe gravi; nam in parvis quis expectet quae tu promis, in maximis quis assequatur quo ascendis? Ecce ad veritatem epigrammatis redimus, quod retorquere tibi nuper placuit tanto lepore[7]. Perge tu vero, summe vir, implere saeculum sublimioris momenti eruditissimis commentarijs, quae aut affecta nunc, aut parata habes, et a quibus qui te his talibus nimis avocarent, equidem de re publica parum bene mereri statuerem. Vale, nostrum decus. Assened., in castris, IX Cal. Octob. (= 23 Sept.) MDCXLIV.

1) Van Frankrijk en van Engeland.
2) Bedoeld is Worms, dat zijne poorten voor de Franschen opende.
3) Nl. Karel Lodewijk van de Palts; zie No. 3711.
4) Zie III, blz. 346.
5) De brief is in de Hofbliblіothek te Weenen, het klad in K.A.
6) Zie No. 3647.
7) Zie No. 3617.

3774. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het aantal zieken neemt toe in het leger, maar Z.H. is volkomen gezond. Men is druk bezig met de versterkingen. Na een maaltijd bij Prins Willem is Z.H. gisteren den geheelen dag te paard gebleven. De Franschen hebben bij den post Wattene een fort gebouwd en maarschalk de Gassion, ziende, dat Montcassel door de inwoners verlaten was, heeft daar veel buit gemaakt. Het heet nu weer, dat de Lotharingsche troepen nog op dezelfde plaats zijn. Een gedeelte van ons groot geschut is reeds ingescheept. Au camp à Assenede, le 25e de Sept. 1644.

3775. J. Foreest[1]. (L.B.)

Hierbij gaat een gedicht op de overwinning van den Prins[2]. Het is wat laat, maar ik ben ziek geweest. Ik dank u zeer voor het zenden van uwe schoone gedichten. Egmondae, VII° Calend. Octobris (= 25 Sept.) CIↃIↃCXLIV.

3776. Aan J. van Berchem[3]. (K.A.)

Les semonces d'amitié ont precedé. S'ensuit *d'uijtschrijvinghe van de contributie* sur les plus proches villages de nostre conqueste, et je l'ay mise en rime. Si la Flandre y veult trouver de la raison, ma peine ne sera qu'heureusement employée, mais glorieusement, si vous daignez l'approuver. Considerez la belle piece. Au pis aller vous sçavez de quoy peut servir du mauvais papier, et que je suis ..... Assenede, 26e Sept. 1644.

3777. A. Rivet[4]. (L.B.)

Ik heb uw brief aan den heer de Saumaise[5] gezonden, die juist twee dochtertjes verloren heeft aan de pokken[6]. In Frankrijk is hem een inkomen van 6000 livres aangeboden en hij zal dus wel weggaan. De heer Liger[7] is een vroom en bijzonder geleerd man; ik hoop, dat men hier eene plaats voor hem vindt. Te Sedan wil de oude heer du Moulin[8] toch nog een paar lessen per week geven. De heer Brasset[9] liet mij gisteren brieven zien, waaruit blijkt, dat de hertog van Bouillon te Verona en de hertogin[10] te Rome is. De la Haye, le 26 Septemb. 1644.

1) Gedeeltelijk uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 337. - Zie I, blz. 330.
2) Het gedicht *In Ostia Gandae*, *vulgo Tsas*, *a Frederico Henrico Arausiorum Principe expugnata*.
3) Zie II, blz. 109.
4) Zie No. 3070.
5) No. 3773.
6) Den 15^{den} en den 23sten Sept. werd een 'kindt' van Saumaise in de Pancraskerk te Leiden begraven. (Mededeeling van den Heer Bijleveld, Adjunct-archivaris van Leiden.)
7) Zie No. 3655 en 3770.
8) Zie II, blz. 89.
9) Zie I, blz. 345.
10) Zie III, blz. 316.

3778. W. Boreel[1]. (H.A.)

Enfin l'armée du general Essex ne pouvant plus et estant mise a l'extremité, elle a faict passer a tout hasard environ 2000 chevaulx vers Saltasch es environs de Pleymouth, et apres cela le general mesme avecq milord Robberts[2], marechal de l'armee, se sont embarquez a Froy[3] vers Pleymouth, et l'armee ne voyant autre remede a faicte capitulation avecq le Roy, quittant a sa Ma.^{té} tout son canon, armes, munitions, vivres, train et bagage, dont le Roy se trouve merveilleusement secouru pour le present, comme aussy avec les armes qui ont esté envoyez a Faelmouth par cy devant de Graveline par Monsr le duc d'Orleans. Le peuple du pays, a cause de mauvais traictement receu nonobstant la composition, s'est jetté sur ladicte armee du Parliament, la pillant entierement de toute chose, de sorte que Sa Ma.^{té} pour remedier a ladicte confusion, les a faict fournir de vivres et autres necessitez[4]. On dict que le Roy y a gagné 53 pieces de canon de fonte verte et des armes pour 6000 hommes et beaucoup de munitions, et qu'il a presentement une armee de trente mil hommes fournis d'armes. Il envoya le prince Maurice[5] avec bon nombre de chevaux pour suivre les deux mil chevaux du Parlement evadez, et il y vient presentement icy une nouvelle que ledict prince les auroit attrapez et defaicts et en prins 1500 chevaux, dont la verité est encore doubteuse.

Tout marche presentement vers le Roy, lequel se trouve si fort qu'il a faict deux armees; l'une va vers la province de Kent et l'autre va trouver son ennemy. - On se trouve icy fort empesché pour donner ordre selon la presente occasion; le conte Manchester[6] et le Sieur Cromwel sont arrivez avanthier en ceste ville et leur armee doibt suivre, et tout va d'icy pour resister au Roy. - Les garnisons d'Oxford et Wallingford se sont jettez sur les Parlementaires asseageants Basinghowse, et ont defaict grand nombre d'iceux et levé le siege, ayants secouru la place de toute chose necessaire. Le siege de Bamburry s'est esloigné de deux miles l'Angleterre de ladicte place, et croit on que les Parlementaires le quitteront entierement.

En Escosse il y a une grande emotion entre le peuple du pays, espaulee par le marquis d'Antrim[7], qui a nouvellement receu un secours de six mil, autres disent dix mil Yrlandois, et seroit marché bien avant dans le pays et auroit defaict quelques troupes contraires. Et de vray on tient pour asseuré que le conte Calender[8] avec son armee auroit esté mandé de devant Nieucastel

1) De brief is alleen door Boreel onderteekend.
2) Bedoeld is John Robarts, graaf van Radnor (1606-1685), lid van het Hoogerhuis en kolonel onder Essex, met wien hij van Lostwithiel vluchtte.
3) = Fowey? Zie blz. 60.
4) De ruiterij van Essex had zich door de vijanden kunnen heenslaan, maar het voetvolk, dat volkomen ingesloten was, had zich moeten overgeven en was er heel slecht aan toe.
5) Zie III, blz. 94.
6) T.a.p., blz. 431.
7) Randal Macdonnell, viscount Dunluce, marquis of Antrim (1609-1683), was een tijd lang aan het hof, trouwde de weduwe van Buckingham en leefde een poos in Ierland. Hij heeft eene dubbelzinnige rol gespeeld.
8) James Livingstone, graaf van Calander († 1674), een Schot, heeft gediend in het leger der Staten (vgl. I, blz. 301) en was later luitenant-generaal van het Schotsche leger onder Lesley. Hij was nu eens voor, dan weer tegen den Koning.

pour donner du secours; autres disent que le comte de Leven Lesley[1] seroit aussi suivi en Escosse et que les Escossois auroient quitté le siege de ladicte ville, combien qu'il y en a icy qui en doubtent. - Sa Maj.[té] a esté si benigne, qu'il a voulu - contre l'advis de plusieurs de son conseil - donner la composition a l'armee du conte d'Essex, combien que sur ceste occasion la nouvelle estoit freschement venue que les Escossois avoient faict prisonniers quatre cent Yerlandois, lesquels de sangfroid ils avoient liez dos a dos et noyez en la mer, le Roy disant pour toute raison qu'il laissoit la punition de ce forfaict a Dieu, et qu'il aimoit de conserver son peuple soit de l'un, soit de l'autre parti. - Par les nouvelles qui ensuivront vous entendrez le succez de plusieurs choses qui sont presentement soubs main ..... A Londres, ce 27[me] de Septembre 1644.

3779. A. Rottermont[2]. (L.B.)

Mijn vriend Johan van Bergen, oud-burgemeester van Geertruidenberg, is in Breda gaan wonen en zou daar gaarne schepen worden[3]. Kunt gij hem helpen? Hij staat op de nominatie. Dordrecht, ady 27 September 1644.

3780. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

De Keurvorst van Brandenburg zal optreden als scheidsrechter in het geschil tusschen Zweden en Denemarken, te gelijk met onze gezanten[5] en den heer de la Thuillerie[6]. Het is te hopen, dat de quaestie spoedig beslecht zal worden. - Nicht Boudaen[7] zal a.s. Zondag te Voorburg getrouwd worden; de heeren van Alphen en Coeckebacker[8] zullen optreden voor Caron. Zij is van plan, dan op uw Hofwyck te gaan slapen. ‘Je ne scay qui la pousse a ce dessein, et m'en doute que ce sera l'invention de la belle Susanne[9], laquelle de nagueres se trouvant a Leyde a voulu *grassaten gaen* et faire l'enragee contre les pierres avec l'espee nue parmi des escoliers[10]. Considerez s'il n'est pas plus que temps qu'on les envoye aux Indes. Un certain N. Ouwerschie[11] qui demeure a Voorburg, fait l'amour a ladite Susanne, a ce qu'on dit. Et c'est

1) Zie blz. 10.
2) Zie I, blz. 247. De naam schijnt *Rottermont* te zijn, niet *Rattermont*.
3) Reeds in 1642 was hij schepen van Breda geweest en hij bekleedde het ambt op nieuw in 1644 en 1645. Misschien ook van 1646-1650, als hij ten minste dezelfde is als Jan Willemsz van Bergen.
4) Een gedeelte van den brief is uitgegeven door Fruin in zijne *Aanteekeningen op Droste*, blz. 322.
   No. 3780 a. Een briefje van 29 Sept. (L.B.) bevat eene aanbeveling.
5) Zie blz. 72.
6) Zie III, blz. 185.
7) Nl. Constantia; zie blz. 51.
8) Zie blz. 58.
9) Zie blz. 62.
10) Haar broeder Balthasar (zie III, blz. 477) studeerde te Leiden.
11) Nicolaas Jacobsz Overschie was opperkoopman bij de Oost-Indische Compagnie.

luy qui sera leur conducteur, estant choisi pour commandeur de la flotte des navires qui vont aux Indes[1]. Chez luy logeront Messieurs van Alphen et Coeckebacker et il a desja festine sa maistresse ces jours passez. Il importe que ces gens se comportent plus modestement en leur voyage' ..... Het gerucht gaat, dat graaf Essex eene nederlaag heeft geleden. A la Haye, en haste, ce 28 de Sept. 1644.

3781. L. van der Noot[2]. (A.B.)

Gaarne zou ik het regiment van den heer van Stakenbroeck hebben[3], maar ik ben te ziek, om er zelf werk van te maken; wilt gij mij helpen? ....[4] ce 28 7temb. (Sept.) 1644.

3782. Th. Willeboirts[5]. (L.B.)

Alsoo den brenger deses een liefhebber ende handelaer in de schilderconste is, ende mij gebeden heeft van hem in den Haege de principaelste lyefhebbers aen te wijsen, soo hebbe de vryicheijt genomen van denselven oock aen UE^{t} te addresseren, als wetende, dat hij bij UE. oock wat fraijes vinden sal. Ick hebbe noijt vernomen, ofter yets voirders gedaen is van dye sepulture van den here Morgan[6]; de twee beeltsnijders, dije de teyckeninghen gemaeckt hebben, spreken mij altemets noch aen, om te weten, hoe dat het met haere teyckeningh gevaeren is. Voirders isser yets, waerinne ick UEd. soude konnen dienen, sult mij altyts vinden te syn ..... Antw[erpen], 29 Septemb. 1644.

3783. G. de Bie[7]. (L.B.)

De Leuvensche vrienden heb ik aan hun plicht herinnerd, om u te antwoorden. Het hierbij gaande pakket zal u worden overhandigd door den heer Boreel, baljuw van Middelburg[8]. Gaarne wil ik voor een half jaar een paspoort hebben voor 'le plat pays et lieux neutraux pour y faire mes affaires particulieres, d'autant que j'ay a desmeler une grande fusee avec Monsieur le Duc de Neubourg[9] pour des pretensions de mon feu pere, doiz [pendant] qu'il a esté en son service, dont jusques ores ne sommes satisfaicts, et d'autres affaires a Middelaer, a cause de la tutele de mes nepveux dont je suis tuteur' ..... Anvers, ce 29 de 7bre (Sept.) 1644.

1) Den 9^{den} November zijn de schepen met mooi weer uitgezeild (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 4).
2) Zie II, blz. 55. - Hij is in Nov. 1644 gestorven. Van der Noot was een schoonzoon van Stakenbroeck.
3) Zie No. 3800.
4) De plaats is afgescheurd.
5) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 203. - Zie over Willeboirts, III, blz. 241.
6) Morgan (zie II, blz. 82) had voor zijne vrouw, Elisabeth Marnix van St Aldegonde († 1608), eene dochter van Philips, eene prachtige graftombe laten oprichten in de Oude Kerk te Delft. (Eene afbeelding daarvan vindt men bij Timaretes, *Verzameling van Gedenkstukken*, I, tegenover blz. 14). Van een grafmonument van hem zelf is niets bekend.
7) Zie III, blz. 378.
8) T.a.p., blz. 329.
9) Zie I, blz. 442.

3784. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Lotharingen is toch vertrokken en D. Francisco de Mello reist door Frankrijk. De Franschen zijn bij Wattene druk bezig met hun fort, dat zij Gastonfort noemen. Piccolomini heeft bezetting gelegd in Mont-Cassel. Z.H. wil in den polder van Oostenrijk 39 compagnieën achterlaten, zoodat wij gerust vanhier kunnen weggaan, waartoe men zich langzamerhand gereed maakt, 'S.A. ayant commandé que ceste apresdisnée les coronels tant de cavallerie que d'infanterie le viennent trouver, qui sera apparemment pour la harangue de remerciment, et d'exhortation pour la campagne prochaine. - Ce devant disner M. le comte Maurice[1] a donné à S.A. le divertissement de la dance de ses sauvages nuds, en presence de beaucoup de monde de toute sorte, fors que de femmes de ministres[2].' Au camp à Assenede, le 29e Sept. 1644.

3785. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Misschien heeft Uwe Hoogh. nog niet gehoord van den tocht, dien Z.H. gisteren ondernam naar het kwartier van den heer Hennin te Moerspeije. 'Cela me donne la hardiesse de luy dire quelque chose que la Gazette de Brabant en voudra debiter, que ce ne fut qu'une proumenade, comme celle de Waechbeke et Winckele, passé quelque temps, quasi aveq pareil nombre de cavallerie et d'infanterie. Du costé des digues S.A. approcha d'assez pres dudit quartier, jusques à en pouvoir juger distinctement. Et au retour quelques volontaires courrurent jusques à l'escarmouche aveq quinze ou vingt chevaulx de l'enemy qui sortirent. Nous y perdimes deux chevaulx et les enemis un homme. Dans une demie heure d'apres S.A. se trouva d'un autre costé vers ledit quartier, où aussi quelques compagnies des nostres s'estant avancées, l'enemi fit sonner force trompettes à la charge, mais le canal estoit entre deux, et y eut au depart de S.A. quelques coups de carabin tirez, dont il y en eut un qui rencontra le ritmaistre Winteroy[3] embas de ses armes ..... Cependant ladite gazette marquera cecy pour une attaque de deux endroits, repoussée aveq perte d'officiers et soldats'. - Er wordt nu weer verteld, dat Don Francisco de Mello nog niet weg is, en zelfs dat hij gevangen is genomen. Van den anderen kant heet het, dat hij vele bewijzen heeft van zijn goed gedrag als gouverneur, en dat Piccolomini bezwaar maakt het ambt te aanvaarden. Au camp à Assenede, le 2e d'Octob. 1644.

3786. D. de Wilhem. (L.B.)

Eergisteren heeft de Koningin van Boheme hare ƒ 60.000 gekregen[4];

1) Nl. Johan Maurits van Nassau.
2) Zie No. 3715.
3) Willem van Winteroy († 1659) was van 1632 tot 1650 ritmeester. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Den 30sten Sept. besloten de Staten-Generaal, dat de leening van f 60.000, 'versocht bij en van wegen de Coninginne van Bohemen', door de provincies, 'ijder nae rata van zijne quota (zal) worden gefurneert' binnen veertien dagen, uiterlijk binnen drie weken, bij den ontvanger-generaal Doublet.

het heeft lang geduurd. In Engeland schijnt het voor den Koning iets beter te staan. De gezant de Groot[1] meldt, dat de Keurvorst van de Palts[2], voordat hij naar Engeland ging, het verbond tusschen de Engelschen en Schotten heeft onderteekend. Eene vreemde handelwijze. Hij is in Engeland zeer gesteld op zijn rang. De heer Oxenstiern[3] schreef een brief over uw boek. A la Haye, ce 2 d'Octob. 1644.

3787. J. van Berchem[4]. (L.B.)

Vous continuez si bien vos semonces de la familiarité que j'ay tousjours desirée, que je suis marry de ne pouvoir me satisfaire a moy mesme, ni me revencher de la contribution qu'y faictes par cette communication de vostre *uytschryvinge*, laquelle ne nous revient moins icy que vos precedentes semonces d'amitié, mais surtout la continuation de cette confidence a ..... Middelbourgh, ce 2 d'Octob. 1644.

3788. J. de Knuijt. (H.A.)

Gaarne zou ik een vrijgeleide hebben voor ‘den polder van Vremdycke, liggende op den hoeck van t'lant van der Neusen tegenover Biervliet, de heer greffier Musch ende my in eygendomme toecomende’. Doordat in de laatste jaren er telkens legers doortrokken, hebben wij veel schade gehad; nu is op de hofstede de oogst van het jaar bijeengebracht en wij kunnen die redden door een vrijgeleide, dat Z.H. mij beloofd heeft. Ook zou de vice-admiraal Jan Evertsen[5] ons eigendom kunnen beschermen, door er eenig volk met een schip heen te zenden. Wilt gij er voor zorgen? Middelb., den 3 Octob. 1644.

3789. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er wordt bericht, dat de Franschen, na Fort Rouge vermeesterd te hebben, St Omer belegeren, dat zich wel spoedig zal moeten overgeven; ook dat Don Francisco de Mello op reis door middel van een koerier bevel heeft gekregen, niet uit het land te gaan, en dat hij naar Brussel is teruggekeerd. Misschien wordt hij gevangen genomen, misschien ook wordt hij in zijn ambt bevestigd. - De heer de Pollot schrijft mij uit Parijs[6], dat men zich daar zeer verwondert over het oversteken van den Keurvorst naar Engeland. - Z.H. heeft met de kolonels overlegd over het versterken van deze plaats. Het ambt van den heer van Stakenbroeck is nog niet vergeven. Au camp à Assenede, le 4e d'Octob. 1644.

1) Hugo de Groot.
2) Karel Lodewijk.
3) Zie I, blz. 445. Die brief is verloren gegaan en ook niet opgenomen onder de ‘Rescripta de Momentis’.
4) Zie No. 3776.
5) Zie II, blz. 186.
6) Zie No. 3771.

3790. G. de Bie. (L.B.)

Dank voor het paspoort; voor het uwe zal ik zorgen. Brux[elles], le 4 de 8bre (Oct.) 1644.

3791. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gerucht, dat St Omer belegerd wordt, verspreidt zich meer en meer, maar Z.H. gelooft, dat de Franschen alleen eenige forten en hoogten bij de stad hebben bezet en op die wijze haar van levensmiddelen willen afsluiten. - Don Francisco de Melo is werkelijk teruggekeerd, doch men weet nog niet, om welke redenen. Men mag hem hier niet lijden, maar hij staat op goeden voet met zijn meester. President Rosa[1)] zou wel bisschop van Atrecht willen worden. - Z.H. heeft gisteren aan de Staten meegedeeld, dat het leger binnen enkele dagen zal worden ingescheept, en hen gevraagd, of het niet goed zou zijn, de waardgelders te ontslaan. Au camp à Assenede, le 6e Octob. 1644.

3792. Aan D. de Wilhem[2)]. (K.A.)

Je ne puis comprendre, où c'est que M. Grotius, ou des amis qu'il a voulu faire parler contre moy, m'ont veu mespriser Erasme, Erasme, mon docteur, et mes amours. Je viens de fueilletter mes poemes, m'estant souvenu d'y avoir faict quelque mention de ce personage. Enfin, dans les pages 87 et 88 je trouve tout le rebours de ce qu'on m'impute[3)]. S'il y en a d'autres qui le touchent, et à son prejudice, dont je proteste ne me souvenir pas, *anathema dictum indictum sit*, j'en voudray tousjours mal à ma rage poetique, et me condamne tout le premier. Si cependant ce mauvais livre est encor entre vos mains, je vous supplie de considerer ces dites pages, et si je pouvoy donner plus d'eloge à un sage de Grece. Dit on que je le fay railleur du monde et de ses vanitez? C'est ce que je mets au rang de ses plus belles parties, et jamais personne ne s'en acquitta de meilleure grace. Qu'il a balancé contre les sentimens de Rome et de Luther? Si aucun homme versé en ses oeuvres en peut doubter, ses propres passages que je quote me justifient, et à la bonn'heure me suis-je advisé de les produire, puisqu'il semble que les saillies des rimeurs doibvent subir la censure serieuse, ce que je n'ay jamais creu que M. Grotius trouveroit raisonnable. Autre bonheur, d'avoir cité cest auteur. Il en paroist au moins que j'ay prins la peine de le lire, et que si *je n'en ay apprins beaucoup de belles choses*, comme on me le reproche, qu'il n'a tenu qu'à la foiblesse de mon esprit dont la pauvreté n'est pas vice. C'est trop de defense en cause si juste. J'ose vous dire par conclusion ce que j'ay dit souvent ailleurs, *vicina*

1) Zie II, blz. 188.
2) Boven den brief staat: *Postdate à de Wilhem pour estre envoyée à Grotius en France*.
3) Daar zijn vijf Latijnsche verzen gedrukt *In statuam Erasmi* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 276-279), geschreven op 28 en 31 Dec. 1633 en 3 Jan. 1634. Twee er van zijn echter niet zonder eene hatelijkheid.

Batavorum oppida, quae Erasmum et Grotium edidere, praestitisse huic et patrum saeculo, quod toti antiquitati opponamus. Nosti, an citra spem gratiae loquar. Car que m'importe? Pour mon regard, il n'y a non plus au vivant qu'au mort qui rue ny morde. D'ailleurs vous sçavez, *an sit hoc mutuo mulum scabere*, et si de ce costé là on m'y oblige, où il semble qu'on ne faict que me guetter à tout passage. Assenede, 6 8b (Oct.) 1644.

3793. J. van Reede[1]. (H.A.)

Die van den 27 Sept. is mij wel geworden. De aensichten van velen sijn hier anders geploijt als voor den 17 Sept. Ick soude den 20 mede hebben geadviseert, maer den brenger was mij suspect; hij hangt seer aen '*t parlement* en wilde gaen expres om een recompense te becomen van *S. Hooch.*[t], die hy seyde het gepasseerde van *Essex* ten hoochsten aengenaem sou sijn. Ick vreesde, of hy *S. Hooch.*[t] daerdoor ongelijck mocht doen, want de tijden connen ijmant licht infecteren. Dit alles niettegenstaende soo spreeckt men van geen *vrede*, maer wel van *byeenkomste*, t welck niet sal opereren. Essex syn volck comt veel thuijs; ick heb haer(?) gesien, als een leger eens wert ontwapent, dat het soo veel is alsof het ware geslagen, want de meest[e] verlopen en de rest willen na huys, alsoo het veel trainbanden syn. Veel van Essex syn officieren maeckt men suspect, soodat men niet siet, dat hij licht weer aen volck raeckt, maer alles wert gegeven aen Manchester[2] en Waller[3], die nu nae het westen syn ontrent Salsbury en Reding, om den Coningh te stuijten; haere legers bestaen oock vwt Independente officiere en soldaten, soodat, [als] die opinies hier soeken te floreren, adieu dan, gereformeerde religie. Syn Mat. heeft ingenomen Barnstable aen de zee in Devonshire, en de parlamentairise ontsett Montgomery castel in Walles, ende lord Byron[4] daervan geslagen en enige gevangen genomen. Wij connen noch antwoort becomen op haer Ho. Mo. gepresenteerde entremise, noch restitutie van de schepen, maer worden onderhouden met excepties en cavilaties, imaginerende myn weder te syn i n u n i v e r s i t a t e , en syn wij hier nae mijn oordeel inutiel en souden onsen tijt in de Hage veel beter connen imployeren. Ick heb hier van een oculist geleert schellen van d oogh te nemen, en alsoo ick enige bekenden heb, die daermede gequelt syn, soo verlange ick nae huys, om aen haer myne cure te proberen, die ick anders vrese de schellen soo dick sullen wassen, dat het daernae met perijkel gemengt sal sijn. London, 7 Octob. 1644.

3794. J. van Reede[5]. (H.A.)

Sedert mijnen op huijden afgesonden over zee, soo wort geconfirmeert,

1) Enkele woorden zijn in geheimschrift - zij zijn hier gecursiveerd - waarboven Huygens de verklaring heeft geschreven.
2) Zie III, blz. 431.
3) T.a.p., blz. 424.
4) John Byron, lord Byron, heeft voor den Koning gestreden. Hij is in 1652 te Parijs gestorven.
5) De hier gecursiveerde woorden zijn in geheimschrift, waarboven Huygens de verklaring heeft geschreven.

dat syn Ma.t sterck harwaerts soude comen, alsmede Essex met syn overblijfsel, dat thuys wil syn, en men vreest, dat Essex hem sal moeten engageeren, om ergens door te moeten breken. Het huys der commons heeft tot vier vwren nae den middach geseten; daer moet yet van importantie sijn; men mompelt weder op[1] *prince Rupert* en *prince Maurits* haer afscheyt van *den Coning* souden nemen, misschien door inductie van *den Churfurst*[2], die syn *passage* tot *Londen* heeft gedaen, door *raed* van *Spagne* syn *vrienden* in '*t Parlement*. London, 7 Octob. 1644.

3795. J. van Berchem[3]. (L.B.)

Gaarne zou ik gewild hebben, dat gij nog langer hier in de buurt waart gebleven, maar ook nu 'je n'ay que trop de subjet de me louer des eschantillons de rondeur et candeur deferees a [un] Zeelandois, lequel forclos de toute revanche condigne, ne trouve autre reconnoissance que celle de moines auxquels on renouvelle le frocq, mais les surpasse sans comparaison en integrité ouverte de confession et signée de sa main qu'il est et sera tousjours' ..... De Middelbourgh, ce 7 d'Octobre l'an 1644.

3796. A. de Pollot[4]. (L.B.)

'Hier au soir je fus de retour en ceste ville en bonne santé, graces a Dieu, et ay fait plus long sejour en Bourbon que je ne m'estois proposé, mais ç'a esté avec toute sorte de satisfaction, ayant esté reçeu de la Royne[5] avec tout l'honneur, et tous les tesmoignages d'affection et d'estime vers la personne de S.A. que j'ay pu souhaitter, comme je luy feray sçavoir plus particulierement de bouche en peu de jours, Dieu aydant. Et d'ailleurs la convalescence de S.M.té ne m'a pas donné peu de sujet de joye, car estant arrivé a Bourbon avec une grande deffluction sur un oeil, qui luy troubloit la veüe, et en danger de la perdre, elle en est entierement guerie, comme aussy des commencements de paralisie qu'elle avoit sur un bras et ailleurs, en sorte qu'elle est comme renouvellée. Lundy dernier S.M.té arriva a Nevers d'ou elle ne bougera que vers la fin da present, a ce qu'on dit. Cependant elle se loüe fort du bon traittement qu'on luy fait, ayant desja reçeu 10 m. pistoles pour les frais de son voyage et asseurance de recevoir tous les mois pour son entretien ordinaire 12 m. escus, mais ce qui la resjouït le plus est l'esperance qu'elle a concüe que la Royne Regente et M.r le Cardinal prendront ces principales affaires plus a coeur qu'on n'a fait par le passé, et sur les nouvelles qu'elle a eües de la derniere victoire que le Roy a obtenue sur l'armée parlamentaire[6]; elle envoye Mons.r Jermain[7] a Fontainebleau qui y doit arriver aujourdhuy, si

1) In plaats van *op* zal men *dat* moeten lezen.
2) Zie No. 3771.
3) Zie No. 3787.
4) Zie No. 3771.
5) Nl. van Engeland.
6) Zeker is bedoeld de overgave der infanterie van het Parlementsleger bij Lostwithiel op 2 September.
7) Zie over Henry Jermyn, III, blz. 159.

desja il n'y est arrive hier, d'ou il escrira a S.A. au long, selon qu'il m'a dit en prennant conget de luy; il m'a prie cependant de luy faire sçavoir comme il a receu la lettre qu'il luy a plu de luy escrire le 14 du passé, et de l'asseurer que j'amais le Roy, la Royne et tous leurs principaux ministres n'eurent tant de volonté de faire la paix, comme ils ont a present, et qu'ils se serviront a tel effect du benefice de la victoire obtenue, et se metteront à tous les termes de raison pour y parvenir. - Au demeurant je vous diray, Mons.r, comme je passa[y] une partie de la journée d'hier a Fontainebleau, qui est a la verité l'une les merveilles du monde. La Royne y est en quelque sollicitude pour la maladie de Mons.r le Cardinal, qui est detenu depuis quelques jours au lict d'une fievre double tierce, mais les accez commencant a diminuer, et ayant mieux mangé et dormy depuis deux jours, on en espere en peu de temps un heureuse convalescence. S. Em.ce envoye un de ses[1] gentilhommes, appellé Mons.r de Chamaran, a S.A. pour se conjouir avec elle de la prise du Sasse de Gant, qui apportera en mesme temps a Mad.e un collier de perles de gran prix, et crois que nous ferons le voyage ensemble. De Calais je feray un tour a Vattenee[2], suivant l'ordre que vous m'en avez envoyé par celle qu'il vous a plu de m'escrire le 27 du passé. On vient de me dire que hier au soir la Royne a receu nouvelles de Catalogne de la totale deffaite de l'armée du mareschal de la Motte Audincourt[3], dont Sa M.te et toute la cour en temoignent grande affliction. C'est tout ce que je puy vous dire pour le present, apres vous avoir asseuré que je suis' ..... Paris, 8 8br. (Oct.) 1644.

Woensdag of Donderdag vertrek ik. Ik heb heden geen tijd, om aan Prins Willem en aan Juffr. Sevenaer[4] te schrijven.

3797. J. van Wijnbergen. (H.A.)

Gij hebt zeker al gehoord van het ontmantelen en het doen springen van het huis Angervort; het garnizoen is met andere troepen bij Mühlheim den Rhijn overgestoken. Er zijn drie compagnieën Brandenburgers in Xanthen gekomen; daarop hebben Hessische troepen de stad geplunderd en de Brandenburgers als gevangenen weggevoerd naar Calcar. Rynberck, den 8 Octob. 1644.

3798. Aan C.B. de Petersdorff[5]. (K.A.) aant.

Je verifie fort volontiers par cestes les asseurances que M. le Prince Palatin de Landsberg[6] vous a données de mon affection tres-entiere au bien de vostre service et des vostres. Messieurs vos fils en jugeront par les effects, quand vous ferez l'honneur à nostre milice de la leur donner pour escole. Au

1) Er staat: *ces*
2) = Wattene.
3) Zie over La Motte Houdancourt, III, blz. 490. Hij viel in ongenade wegens zijn tegenspoed in Catalonië.
4) Zie I, blz. 216.
5) Kopie van andere hand. - Zie No. 3663.
6) Nl. Frederik Lodewijk; zie II, blz. 94.

moins pour autant que se pourra estendre mon pouvoir, au delà duquel on ne sçauroit mesurer mes actions, sans me faire tort. Je puis user de mesmes termes en ce qui est de l'affaire de Charni[1)], et aymeroy mieux de faire de bouche que par escrit; mais cependant je pretends que vous me teniez hors de reproche d'estre *herilis fundi calamitas*, et d'avoir perdu les droits de mon maistre par ma negligence. J'espere de rendre une ame à Dieu, qui n'aura point à respondre d'un crime de ceste sorte. Apres tout il reste de veoir si les actions à ce bien sont si peremptoirement prescriptes, comme il semble que vous le posez, et si de tant d'exceptions et causes de relief que fournit la chicane, il n'y a rien qui puisse nous servir. Certes, Monsieur, je pense que si vous prenez la peine d'y songer, tout ne sera pas si desesperé que vous me le depeignez, mesmes vous supplie d'y songer, et d'en donner advis à ceux du Conseil de S.A. qui, residans sans cesse à la Haye - où je suis quasi moins que dehors, et d'où il y a derechef cinq mois que je suis absent - ont moyen de se donner, comme il fault, absolument à ces pensées là, les affaires d'estat et de la guerre ne me permettant pas, à la Haye mesme, d'y mettre souvent le nez de deux mois; ce qui pourtant n'empeschera pas que je ne releve et seconde vos bons offices, quand vous voudrez prendre la peine de nous les despartir sur ce subject et autres, touchants le bien de la Maison. - Sur ce qui regarde le contenu principal de vostre lettre, j'ay faict comprendre au long à S.A. ce qui est de l'estat de vostre proces, et des personnes à qui vous avez à faire. La response a esté courte et bonne, que si vous venez à triompher en droict, S.A. sera bien ayse de vous faire gratifier de sa part de tout ce qui sera juste et convenable. J'estime que vous n'en attendrez pas d'avantage, et à tant m'offre de vous y servir à son temps, aveq tout ce que vous pourriez demander d'un homme, tesmoing oculaire de vos merites, et capable en quelque sorte de les estimer au point de leur valeur. C'est veritablement ..... Assen[ede], 8 8b (Oct.) 1644.

J'ay bien informé M. le comte de Solms de l'intention de S.A. en vostre endroit. Je pense qu'il vous en rendra quelque compte quant et cestes, et qu'en temps et lieu vous en appercevrez l'effect.

3799. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het wordt bevestigd, dat de Franschen eenige punten bij St Omer hebben bezet. Zij waren eerst van plan naar Mont-Cassel te gaan, maar Piccolomini heeft in die stad drie regimenten gelegd. Nu hebben zij bij St Omer het fort Rouge, het kasteel Reneville, het kasteel Bourg d'Arc en de abdij Clairmarais bezet, zoodat het met St Omer niet best staat. ‘Les Flamens la tienent perdue, et apprehendans de plus en plus les progrés des François, souspirent apres nostre alliance, mais ne sçavent par où entamer l'affaire, qui est toujours capitale dans la bouche du premier proposant, s'il plaist à son compagnon de le trahir.’ - Er worden maatregelen genomen, om scheep te gaan. - Don Francisco de Melo heet nu toch in Frankrijk te zijn. ‘V.A.

1) Zie I, blz. 389.

a veu le manifeste de M. l'Electeur[1], mais n'aura pas sceu, peut estre, que, comme là dedans il ne se plaint qu'obscurement du païs d'où il vient, il auroit dit de bouche, que l'une des raisons de son voyage avoit esté les affronts que luy faisoit S.A. et Mess.rs les Estats. L'advis en vient d'une main seure et cognue. Mais je supplie tres-humblement V.A. qu'il luy plaise le mesnager selon sa grande prudence'. Au camp à Assenede, le 9 Octob. 1644.

3800. Aan den heer de Risoir[2] (A.K.)

Je me souvien d'avoir gueri Monsieur d'Obdam[3] d'une assez griefve maladie, au moyen d'une emplastre de papier, dont la composition n'estoit que d'une compagnie de cavallerie. Les ingrediens de celle cy sont sept fois plus forts. Si vostre mal n'excede le sien en plus haut degré, il y a lieu de bien esperer de vostre reconvalescence. Je souhaitte et prie Dieu que le medecin, qui est son Alt.e, reuscisse en ceste cure par la main de l'apothicaire qui est, et sera tousjours ..... Assenede, 9 Octob. 1644.

3801. D. de Wilhem. (L.B.)

Er is nieuws uit Italie over de verkiezing van den nieuwen Paus[4] en uit Spanje, waar Cantelmo[5] zeer in eere is. Het is goed, dat wij hem niet langer bij ons in de buurt hebben; het is een zeer ondernemend man. Grotius heeft een Latijnsch gedicht geschreven op den dood van Uytenbogaert. A la Haye, ce 9 d' 8b. (Oct.) 1644.

3802. Lucresse van Stakenbroeck-de Risoir[6]. (L.B.)

Ik ben ziek geweest, heb mijn vader verloren[7] en ben bezorgd wegens de ziekte van mijn man. Kunt gij hem nu 'son acte de regiment' bezorgen? De Grave, ce 11 d'Octobre 1644.

3803. Aan J. van Berchem[8]. (K.A.)

Voyez comme c'est chose dangereuse de faire bon visage aux poetes. *Omnibus hoc vitium est.* Enfin il en fault boire jusqu'à la lice et veritablement

1) Aitzema (4o, V, blz. 716) deelt iets mede uit het stuk van den Keurvorst van de Palts, dat in onze pamfletten-verzamelingen niet aanwezig is.
2) Kopie. - Zie No. 3781.
3) Jacob van Wassenaer, heer van Obdam; zie II, blz. 117.
4) Zie blz. 50.
5) Zie II, blz. 273.
6) Zie II, blz. 55.
7) Zie blz. 72.
8) Kopie. - Zie No. 3795. - Boven het briefje staat: 'aveq le poeme de la reparation du Zass'. Bedoeld is het gedicht *In Sassam Gandavensem, eodem ex solo instaurari et muniri coeptam quo expugnata fuit* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 1).

ce l'est icy. Consolez vous, nous ne serons plus guere si proche de la Zelande. Puis, ceste chaleur s'attiedera aveq la saison, et vous voyci donq franq et quitte pour ceste année, et moy pour toutes celles que Dieu me lairra vivre ..... Assen[ede], 12 Octob. 1644.

3804. Regeering van Zwolle. (L.B.)

Wij zouden gaarne het krijgsvolk, dat hier geweest is, weder in garnizoen hebben en bovendien nog eene compagnie ruiterij. Zwolle, den 2/12 Octob. 1644.

3805. A. de Jonge[1]. (L.B.)

Is Z.H. op mijne hand bij mijne sollicitatie voor het ambt van griffier der Rekenkamer van Zeeland? Wilt gij mij dat even meedeelen[2]?

3806. Aan prinses Amalia van Oranje[3]. (H.A.)*

Het geheele leger is gisteren ingescheept bij erg koud weer en naar Rammekens gezeild, waar wij moesten wachten op den vloed. Tegen middernacht kwamen wij bij Ter Goes en heden tegen 11 uur met de eerste schepen bij deze stad. - 'S.A. a voulu disner dans sa jachte, avant que mettre pied à terre, et la cuisine de Monseign.r le Prince Guillaume, qui devoit servir S.A., estant demeurée derniere, il a fallu que les cuisiniers travaillassent dans la jachte mesme, où les chaleurs ayant faict fondre du plomb de la cheminée, le feu s'en est prins dans le bois, en sorte que soudainement on en a veu sortir la flamme, sans avoir gueres de quoy l'estancher assez promptement. Et eut on bien peur de la poudre qui estoit vers le devant du navire, assez capable de le faire sauter. Mais elle fut vistement sortie et mise dans un *steigerboot*, qui se trouva à bord, apres quoy du monde survenant aveq chalouppes de touts costéz le feu fut esteint sans estonnement, depuis que la poudre fust dehors, et tout revint à peu ou point de domage'. - De ruiterij wordt langzaam ontscheept en het voetvolk begeeft zich naar het Lang Water, zijne gewone verblijfplaats. - Z.H. ziet er heel goed uit. A Berghen op Zoom, le 13e d'Octobre 1644.

3807. D. de Wilhem. (L.B.)

Men zegt, dat de procureur-generaal bij het parlement van Dole, le Brun[4],

1) No. 3805 a. In een brief van 4 Nov. (L.B.) bedankt hij Huygens voor de hulp bij zijne benoeming. - Zie III, blz. 481.
2) Zonder plaats, datum en jaar.
3) No. 3806 a. Een brief van 14 Oct. (H.A.) is geheel onbelangrijk.
4) Antoine Brun (1600-1654) werd in 1632 procureur-generaal te Dole en in 1643 afgevaardigde wegens Spanje naar den vredeshandel te Munster. Van 1649 tot zijn dood was hij Spaansch gezant in den Haag. Hij heeft verscheidene politieke en andere werken in het Latijn en ook Fransche gedichten geschreven.

nu plenipotentiaris van Frankrijk, een stuk geschreven heeft over de neutraliteit van Bourgogne, waarvan de titel in de Hollandsche vertaling luidt: *Brief van eenen Hollander aen eenen synen vriendt in Vrieslant*, *hem zeyndende seker bericht aengaende de Neutraliteyt tussen de 2 Bourgoignen*, *door de Switsers besorght*[1]. Het stuk is er op ingericht, om oneenigheid te verwekken tusschen Frankrijk en ons. Als le Brun er werkelijk de schrijver van is, moest Z.H. geen paspoort verleenen aan zijne vrouw. Misschien is een ander echter de schrijver, b.v. Bliterswyck[2]. Er staat in dat pamflet heel veel tegen onzen staat en tegen den Prins. Ook moet ik u meedeelen, 'que les Francois animent grandement Madame la Lantgrave de ne quitter ses quartiers d'Oostfrise[3] et luy offrent des gens, s'il sera besoin, pour la maintenir dans ledit pays d'Oostfrise, lesquelles ils promettent d'envoyer mesme par mer, si on veut, en cas qu'on ne se pourroit servir des trouppes francoises qui sont maintenant en Allemagne'. De heer Wicquefort heeft mij dat meegedeeld. 'Monsieur Musch a dit tout hautement que Messieurs les Estats font dessein d'y envoyer bon nombre de nos trouppes pour asseurer et garder les frontieres dudit pays, comme estant de consequence et de bienseance pour nostre Estat. Par ce moyen on donne occasion d'exciter et d'irriter Madame la Lantgrave, laquelle a par advance desja envoye plus de deux mille hommes, a ce qu'on dit, et j'estime qu'il est vray' ..... De la Haye, ce 15 d' 8b (Oct.) 1644, en haste.

3808. D. de Wilhem[4]. (L.B.)[aant.]

..... M. Grotius verra par les passages que vous cottez[5], et par les vers mesmes ce qu'est de vos bonnes intentions, et n'aura besoin d'estre esclairci par vostre postdate, et il se verifiera, tout bien compte, que vous avez dit vray. Je ne scay si M. de Wicquefort a envoye vostre postdate; s'il l'a fait, c'est par vostre ordre, mais il s'est servi de vos traits, et qu'il vous aye defendu contre ce pervers jugement, cela suffit, et alors il n'aura occasion de se plaindre que M. Wicquefort n'aye communique ses lettres, ou d'aller plus reserve avec luy doresenavant. 15 8b (Oct.) 1644, a la Haye.

3809. J. Westerbaen[6]. (L.B.)

..... Hinc interdum aliquid conatuum nostrorum in publicum prorepit[7]. Quod si horum nonnihil aliquando folijs mandatur, veniam fortasse promerebitur apud illos, qui sciunt, praeter-

1) Het pamflet kwam uit zonder naam van den drukker.
2) Willem van Blitterswijk († 1680) was schepen van Brugge, maar werd in 1643 raad en kanselier in het Hof van Opper-Gelderland en daarna lid van de Chambre mi-partie te Mechelen. Hij heeft een paar Latijnsche werken geschreven.
3) Zie No. 3704.
4) Zie No. 3792.
5) Lees: *cotez* = *notez*
6) Uitgegeven door J.A. Worp in *Tijdschrift voor Nederl. Taal- en Letterkunde*, VI, 1886, blz. 260, Noot. De brief zelf is niet aanwezig, maar wel in Westerbaen's hand dit 'Excerptum ex meis ad Zulichemij Toparcham literis, cum *Momenta* sua *desultoria* ad me perferri mandasset'. - Zie over Westerbaen, I, blz. 179.
7) In 1644 werden Westerbaen's *Minnedichten* (1624) herdrukt.

quam quod thuri piperique sui debentur cnculli[1], petisugas quoque hoc genus chartae amare,

Ne quando ellychnia desint
Queis tereti fragrans ardeat herba tubo.

Quid quod videmus illos, qui ad caponum aut perdicum nomina nauseant, aliquando pane atro refici et in vili pisciculo cupedias et gulae irritamenta invenire?

Post nimias distenta dapes cum viscera languent, caet.

3810. H. Bruno[2]. (L.B.)

Constantijn en Christiaan zijn bezig met de *Ilias* en met de *Philosophia naturalis* van Burgersdijk[3]. Seneca tragicus en Curtius hebben wij doorgelezen. Met Philips behandel ik de Latijnsche grammatica. Hagae Com., Idib. (15) Octobr. M IↃC XLIV.

De heer Westerbaen bedankt u zeer voor de *Momenta*.

3811. Aan prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)*

Kapitein Heerdt[5] heeft ons alles verteld van de lastige reis van Uwe Hoogh. met dat slechte weer. De ruiterij gaat morgen naar hare garnizoenen en het voetvolk volgt spoedig. In Vlaanderen blijven 58 compagnieën en hier 20; toch vindt men dat hier niet genoeg. - Graaf Herman Otto van Styrum is juist gestorven[6], zeer beklaagd door Z.H. ‘Les medecins disent haultement, qu'on l'a esteint, ou estouffé, par des pilules d'opium qu'il y a longtemps qu'il s'estoit accoustumé à prendre en abondance’. - De heer Pollotti schrijft mij uit Parijs, dat de Koningin van Engeland te Nevers geheel hersteld is van hare vele kwalen .....[7] Misschien is dit mijn laatste brief aan Uwe Hoogh. dit jaar. Ik hoop eenige dagen naar Zuylichem te mogen gaan, waar mijne heele familie is. A Berghe sur le Zoom, le 17^{e} Octob. 1644 .....

3812. Aan Cl. Salmasius[8].*

Gravi vulnere de coelo tactus es[9]. Sed qui te dicendo hactenus mirabilem praestitisti, nunc denique et agendo stupendum das. Cuiusmodi enim illa sunt, a gemino funere charissimorum pignorum tam subitâ fortitudine

1) Naar Martialis, III, 2, vs. 5.
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 557.
3) De *Idea philosophiae natvralis*, *collecta et consignata a Francone Bvrgersdicio*, is in 1622, 1627, 1635, 1640, 1645 en 1652 te Leiden uitgegeven.
4) Een zin uit den brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 118.
5) Zie beneden.
6) Zie II, blz. 521.
7) Hier volgen eenige aanhalingen uit den brief van Pollotti (No. 3796).
8) De brief is in de Hofbibliothek te Weenen, het klad in K.A.
9) Zie No. 3777.

tibi imperare, ad te redire, ad amoena studiorum, ad ipsas Musas, plane quasi nihil contigisset, et perstrictus tu quidem levi fulmine, non laesus esses. Macte, mi heros, ingentis animi generositate invictâ et, si amicos etiam pateris de suo conferre, quod ad nobile institutum faciat, et avocando tibi ab inutili dolore, ecce meam inter primos curtam supellectilem excutio, ut, si ridendi horae nondum rediere, certe ridentem verum dicere audias, et cum novo Pontifice meo more garrientem, quin imo de electione capularis Papae disserentem, ut qui Pasquino et Marforio maledicendi voluptatem eminus invidere audeam[1]. Adjicio sententiolam de coma[2], quâ, si te satius assecutus sum, gravis controversia dirimi possit. Ignosce nimiae libertati. Statueram Hagâ demum his te nugis obtundere. Invitavit ingenij illa tui alacritas, ut jam nunc illas repraesentarem; deinde novitatis gratiam captare visum fuit, cum ex itinere destinaverim Zulichemum excurrere, Hollandiam non visurus, nisi octiduo post victorem Principem ..... Bergis ad Zomam, XVIII Octob. MDCXLIV.

3813. Aan J. van Foreest[3]. (K.A.)

Ik dank u voor het zenden van uw gedicht; op uw leeftijd hebt gij nog het jeugdige vuur voor het vaderland behouden. Spoedig hoop ik u in den Haag te zien. Bergis ad Zomam, XV Cal. Nov. (= 18 Oct.) XLIV.

3814. Aan kol. Ferd. Knightly[4]. (K.A.)

When you selfe did take it for a desperate case to bee made a coronel at Berghen, ambition and affection made me to undertake the businesse with so much more zeale. With what success, this paper will shew you. Lett my example teach you, that we ought not to dispaire of the favour of princes no more then of ladys for a denyall or two, and that if the deare and lovely countesse[5] undertaketh to play the cruell maide for a time, even time itself concurring with your worth, with your constancie, with your fidelitie and, lett me say, with your new degree of quality, will mollify the white marble into warme wax, so that being apt to receave any figure by your impression, in one happie night you will be able to transforme it from a growing old widdowe into a new wife ..... Berghen, 19 Octob. 44.

1) Kardinaal Guido Bentivoglio, die na den dood van Urbanus VIII veel kans had om tot paus te worden gekozen, stierf, toen het concilie geopend was. Giambattista Pamfili (1572-1655) werd nu den 15den Sept. 1644 tot paus gekozen en nam den naam aan van Innocentius X. Huygens schreef den 11den October op die verkiezing twee Latijnsche versjes (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 3, 4).
2) Nl. in het vers: *In controversiam de coma*, *in Batavis agitatam* (t.a.p., blz. 2). - Zie blz. 20.
3) Zie No. 3775.
4) Zie II, blz. 455.
5) Nl. de gravin van Loewenstein.

3815. Aan de gravin van Levingstone[1]. (K.A.) Fr.

Wilt gij den heer Knightly dit papier ter hand stellen, waarbij hij tot kolonel benoemd is? Hij is uit Bergen vertrokken, om u op te zoeken. Berghe, 19 Octob. 1644.

3816. W. Boreel. (H.A.)

De heer Richard Lovelace[2] wil gaarne in Hollandschen dienst treden; zijn grootvader[3] en vader, beide William geheeten, hebben hier ook gediend en één van hen is bij 't beleg van Grol gesneuveld[4]. Kunt gij iets voor hem doen? Dat zou ook den heer Cornelis van der Myle[5] aangenaam zijn. A Londres, ce 9/19 d'Oct. 1644.

3817. A. Crocq[6]. (L.B.)

Nu de graaf van Styrum gestorven is[7] en de heer van Obdam hem waarschijnlijk zal opvolgen, zou ik gaarne majoor worden. Wilt gij daarover met Z.H. spreken? Oudenbosch, den 20^{en} Octob. 1644.

3818. B. van Gent[8]. (L.B.)

Mijn zoon[9] kan zelf niet vragen om de vacante compagnie van den graaf van Styrum, omdat hij gewond is. Wilt gij mij meedeelen, of één der zoons van den graaf van Styrum er om vraagt? De Bomel, le 21/11 d'Octobre 1644.

1) Nl. de gravin van Loewenstein. - Zie No. 3814.
2) Richard Lovelace (1618-1658) bekleedde eene betrekking aan het Engelsche hof. Hij komt niet voor in onze Staten van Oorlog en in 1645 heeft hij in Engeland voor den Koning gestreden. In 1646 was hij in Franschen dienst, maar keerde in 1648 naar zijn vaderland terug, waar hij in armoede is gestorven. Hij heeft gedichten geschreven.
3) Sir William Lovelace (1561-1629), de grootvader, is geen officier in Hollandschen dienst geweest. Hij was bevriend met Carleton.
4) Zie over Sir William Lovelace (1584-1627), den vader, I, blz. 114. Hij diende onder Horace Vere en is bij Grol gesneuveld.
5) Waarschijnlijk is dit eene vergissing voor Adriaan (zie I, blz. 242). Cornelis van der Myle († 1642), de schoonzoon van Oldenbarnevelt, had geen zoon, die naar hem genoemd is.
6) Zie I, blz. 231.
7) Zie No. 3811.
8) No 3818 a-d. Brieven van 28/18, 1/22, 7/28 October en 25 Nov. (alle L.B.) handelen eveneens over de bevordering van zijn zoon.
   Zie over B. van Gent, II, blz. 458.
9) Zie III, blz. 368.

3819. J. van Reede[1]. (H.A.)

Syne Ma[teit] is met sijn leghers noch aen dese sijde Dorchester; andere seggen, eenige trouppes vooruijt souden wesen gecomen tot Newbury, 14 mijlen van Oxford. De trouppes onder Glenham[2] hebben in Linkolnshire ingenomen Crowland, een seer stercke plaetse door haer waeter ende morasse, waerdoor sy connen comen in de geassocierde provincien. New Castel houdt sterck teghen ende, naer veler opinien ende het drucken der courranten, soude seer difficil sijn om winnen. Syn Ma[teits] schepen hebben genomen een stercke vlotte met kolen, gedestineert up London, t'welck hier een groote dierte ende ongemack causeert. De vijff regimenten, in mijne vorigen vermelt, sijn noch ten laesten uijtgetrocken, doch swack ende onwillich, ende in t velt sijnde loopt het meeste deel wech. Den grave van Manchester ende Cromwell sijn met haer volck tot Reading; is groote dissentie onder de officieren en soldaeten. Een officier, in presentie van velen comende in dispute met een ander nopende die saeke, heeft den Independent met een riet geschlaegen, diewelcke daerover bij den crijgsraet is gecondemneert om te sterven, waerup de Presbyterialen, waeronder vele Scotten, hebben gesonden aen het Parlement, dat den crijgsraet soude worden geordonneert met de executie te supersederen ende de saeke naerder mocht werden geexamineert, ofte dat daer meer up soude volgen, hetwelck het Parlement also heeft geordonneert. Dit vijer is in alle des parlements legers, in dese statt ende door het gantsche lant, sodat niet als up het laeste een generaele massacre hieruijt te vreesen is. London, den 21 Octobris 1644.

Ick heb vermissende van 4 Octob. ontfangen en [ben] mede wel verwondert over het retarderen van *den Coninck*; ick geloof, t en is om *wapenen* vwt *Vranckrijck*.

3820. G. Ploos van Amstel van Oudegein[3]. (L.B.)

Het Sas is op het oogenblik sterk door het vele water en de vijand gaat blijkbaar in zijne kwartieren. Daarom zou ik gaarne verlof krijgen, om in mijne provincie het ambt, dat ik daar bekleed, te gaan uitoefenen[4]. Le 24 d'Octobre 44, au Polder d'Austrichie.

3821. J. Van Wassenaer[5]. (H.A.)

Ik ga overmorgen naar den Haag, kom u onderweg te Zuilichem opzoeken[6] en zend al vast een koppel patrijzen. Heusden, desen 24 8bris (Oct.) 1644.

1) Alleen het postcriptum is door Van Reede zelf geschreven; de oplossing van het geheimschrift, hier cursief gezet, is van Huygens.
2) Sir Thomas Glenham is in dienst der Staten geweest en heeft o.a. deel genomen aan het beleg van 's Hertogenbosch. Later was hij kolonel in het leger des Konings.
3) No. 3820 a. Een brief van 3/13 Nov. (A.B.) behelst een bedankje. - Zie II, blz. 294 en 324.
4) Behalve kapitein was hij luitenant-houtvester in het Sticht van Utrecht.
5) Zie II, blz. 117.
6) Van 22 tot 26 October was Huygens met zijne kinderen te Zuilichem (vgl. *Dagboek*, blz. 42).

3822. A. Thysius[1]. (L.B.)

Ik bied u de hierbij gaande redevoering[2] aan. Maar het is moeilijk den lof van den Prins te verkondigen, die elken lof te boven gaat. Lugduni, ut putatur, Batavorum, 25 Octob. A.^{o} 1644.

3823. W. Ripperda[3]. (L.B.)

Nu de graaf van Styrum gestorven is, zou de ritmeester Simon van Haersolte[4] hem gaarne opvolgen als majoor van het regiment. Deventer, den 29/19 8bris (Oct.) 1644.

3824. D. Graswinckel[5]. (L.B.)

..... conatuum meorum de vita et imitatione Christi sectionem secundam - primam sub tuum e castris reditum Vossio corrigendam transmisi, exinde et hanc missurus - tibi exhibeo[6]. Prid. Kal. Novemb. (= 31 Oct.) 1644.

3825. J.C. Puteanus[7]. (B.M.)

Kunt gij niet maken, dat mijn vrijgeleide op mijn schoonvader Johannes Piercyus wordt overgedragen? Hij woont thans te Uthem. Ook mijn vader zou dat gaarne zien. Kalendis (1) Novembris, M.IↃC.XLIV.

Ik voeg een enkel woord aan den brief toe, om het verzoek van mijn zoon te ondersteunen.

Erycius Puteanus.

3826. A. de Huibert[8]. (L.B.)

Kunt gij brenger dezes, luitenant van Uffelen[9], die gaarne kapitein wil worden, ook helpen? Hij heeft 23 dienstjaren en is getrouwd met de weduwe van mijn broeder. Leyden, den eersten November a. 1644.

1) Antonius Thysius (1603-1665) werd in 1637 buitengewoon en in 1653 gewoon hoogleeraar in de poëzie en welsprekendheid te Leiden en in 1658 ook historieschrijver van Holland.
2) Zij schijnt verloren te zijn.
3) Zie II, blz. 21.
4) Zie III, blz. 446.
5) No. 3824 a, b. Brieven van 23 Aug. (L.B.) en van 1 Sept. (R.A.) bevatten eene aanbeveling.
6) Graswinckel's *Thomae a Kempis*, *de imitatione Christi libri tres*, is eerst in 1661 gedrukt.
7) Zie No. 3729.
8) Zie I, blz. 18.
9) Hij komt niet voor in de Staten van Oorlog.

3827. J. van Santen[1]. (L.B.)

Pater Mersenne is hier geweest en heeft mij uw brief gegeven; het is een aardige man. Ik heb hem hier alles laten zien, wat voor hem merkwaardig was, o.a. de put, waarvan hij de diepte heeft trachten te meten. Vele menschen hier hebben hem een bezoek gebracht. Au chasteau d'Orange, ce 1 de N.^{bre} 1644.

3828. J. Van Reede[2]. (H.A.)

Er wordt bericht, dat Newcastle stormenderhand is ingenomen[3], 'voor de Scotten een seer groote victorie'. De Koning 'heeft gesimileert van willen nae London', maar is naar Oxford getrokken, en Essex is bij Reading. De vele regens verhinderen de krijgsbewegingen. 'Monsr Sabran[4] is wedergekeert van den Coningh; syn Mat. heeft toegestaen de commertie op des parlements havenen, mits dat sy toestaen op [s]Coninghs havenen, welck syn E. den s p e a k e r heeft geseyt, en oock versocht des parlements resolutie, die antwoorden, soo veel besoenges te syn, dat onmogelyck was daer yets op te connen doen; hy seyde, het te sijn als een refues, en dat hy hem versekerden, dat syn Coningh d'Engelschen de commertie weder sou verbieden. Een a l d e r m a n , die sustineerde, dat het verboth der commertie aen vreemde naties soude wesen de ruine van Engelandt, is daerom gecasseert. Soo desen winter het advijs aen *den Coningh* niet wert in t werck gestelt, adieu met hem, en siet toe, *onse staat*; die law sijn, sullen vwtgespogen worden. Sooals men bevindt in t noorden, soo sal men t in [t] westen mede gewaer worden; s e r o m e d i c i n a p a r a t u r[5]. Ick hoop, als het niet vergeet, gelyck ick myn a b niet can vergeten; het is oock tijt, want in *de regiering* van *'t Parlement* leyt de *ruine* van *onsen Staat*. London, 4 Novemb. 1644.

3829. E. Puchler[6]. (H.A.)

Brenger dezes, mijn zwager Jacob Lijseman[7], zou gaarne weer eene compagnie hebben. En nu is juist kapitein Lubbert Tourck[8] van mijn regiment gestorven. Kunt gij iets voor hem doen? Schenckenschans, den 7 Novemb. 1644.

1) Zie No. 3724.
2) De oplossing van het geheimschrift, hier gecursiveerd, is van Huygens.
3) Dit had 19 October plaats.
4) Zie blz. 10.
5) Ovíd., *Remed. amoris*, vs. 91.
6) Zie II, blz. 376.
7) Op 28 Dec. 1647 deed hij den eed als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
8) Zie over Torck, blz. 3.

3830. Aan den markies de Mortemart[1]. (K.A.)

Ik ben u zeer dankbaar voor uwe beleefdheden; mag ik u, als bewijs mijner dankbaarheid, toezenden ‘des pieces de menue monoye italiene’? 7 Nov. 1644.

3831. M. Zuerius Boxhorn[2]. (L.B.)

Ik heb een gedicht geschreven op den veldtocht van den Prins[3]. Lugd. Bat., CIↃIↃCXLIV, Novemb. VII.

3832. J. van Wijnbergen[4]. (H.A.)

Deze dient om u te melden, ‘dat den oversten Ravenhooft[5] voorleeden Vrydaegen nacht t' huys te Reed heeft gesurprennieert end ingenoomen, sulckx dat de Hessische soo hierdoor, als door t' huys te Breedebent, nu een vaste voet in t' furstendom Gulick hebben’. Met de koude dagen voel ik mij iets beter. Rynberck, den 7 9vemb. (Nov.) 1644.

3833. A. van Hilten. (H.A.)

Gij hebt mij altijd geholpen, waar het noodig was, en daarom verzoek ik dringend, ‘qu'il vous plaise me[6] continuer voz faveurs auprez de Son Altesse et ailleurs, comme le jugerez convenir pour justifier ma bonne cause et innocence en une affaire publicque, ou l'on me veult faire practiquer chose que Dieu mesme nous apprend de ne se pouvoir faire, qui est de servir deulx maistres ensemble, je dis en une mesme cause, ou ilz disputent le non et l'ouy, que je ne puis practiquer et observer egalement le commandement qu'ilz m'en font contradictoirement, ce qui me force d'appeller de leur discorde à leur concorde. Comme il vous plaira veoir dans la joincte à Son Altesse, laquelle comme toutes mes aultres lettres je recommande à vostre confidence, discretion et prudence naturelle et experimentée, et vous supplie de considerer les moyens que ce monde practique pour avoir subject de briguer des offices, et dont ilz se servent pour les veoir vacantes’. A Utrecht, le 28e d'Octob. 1644, st. vet[7].

1) Zie III, blz. 500.
2) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 175.
3) Het vers schijnt verloren te zijn.
4) No. 3832 a, b. Brieven van 14 Nov. en 23 Dec. (H.A.) zijn van geene beteekenis.
5) Nl. Rabenhaupt; zie III, blz. 204.
6) Er staat: *me les*
7) Dus 7 November.

3834. H. Hondius[1]. (L.B.)

Ick versta, dat sijne Hoogheijt is thuijs gecomen; soo geloove oock, UEd. mede in den Hage sij gearriveert. Gelieft mij niet qualijck af te nemen, dat mijn Heere doe ghedencken aen de twee gesonden boecken van *Flandriae II pars*, die door mijns Heeren last vuer eenige maenden geleden hebbe gesonden op den Hage, om aen hem geaddresseert te worden; twijffele oock niet, oft sijn wel ter handt gecomen. Is 't dat het den tydt lyden kan, versoecke en bidde, mijn Heere gelieve last te geven tot de betalinge. De prijs, als geschreven hebbe, is gelyck de vorige deelen, te weten veertich gl. t stuck; sy syn vol figueren, t welck de prijs verswaerdt. Ievers anders in mijn Heere konnende gedienen, ghelieft te commanderen, ende blyft na myne gebiedende groetenisse den Heere bevolen. In Amsterdam, desen 8sten Novembris 1644.

3835. C. Barlaeus[2]. (L.B.)

Wilt gij bij den Prins een goed woord doen voor Carel Rijckwaert, die gaarne schout van Beusechem wil worden[3]? Hij woont in die plaats en is een zoon van den Utrechtschen predikant[4]. In Amsterdam, desen 10^{en} 9bris (Nov.) 1644.

3836. A. van Hilten[5]. (H.A.)

Le Sr de Nederhorst[6] ayant hasté son partement pour relater à Son Altesse le succes de ce qu'il a negotié ici pour l'union et bonne intelligence entre les membres de ceste province aux destractions survenues parmy icelles, je n'en ose importuner Son Altesse par mes redites. La presente servira doncq, Monsieur, pour vous preadvertir que ledit S.^{r} van der Horst et aultres ont tasché de me sonder, si je n'avois donné à Son Altesse quelque advertissement sur le subject desdites affaires, parce qu'elle luy avoit dicte d'en avoir receu deulx lettres d'ici et en parla comme bien informé de tout, mais que je me fis l'ignorant de cela pour la consequence, comme vous le jugerez mieulx que moy par vostre experience et discretion, vous suppliant doncq tres humblement de vouloir tenir secret tontes mes lettres, tant celles que j'ay escrittes desja,

1) Zie III, No. 2424.
2) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven* IV, blz. 314.
3) Hij werd in December benoemd tot schout van Beusichem en Zoelmond. (Meded. van den Heer J.W.G. van Haarst te Arnhem.)
4) Cornelis Rijckwaert studeerde te Leiden in de theologie, werd predikant te Oostvoorne, en in 1609 te Utrecht, maar in 1619 wegens zijne remonstrantsche gevoelens afgezet. Van 1631 tot 1650 was hij predikant der remonstrantsche gemeente te Utrecht.
5) No. 3836 a. Een brief van 23 Nov. o. st. (H.A.) is zonder eenig belang.
6) Godard van Reede (1588-1648), heer van Nederhorst, Vreeland en Overmeer, was lid der ridderschap van Utrecht en werd in 1646 afgevaardigde naar de vredesonderhandeling te Munster.

ou que je me donnerois l'honneur d'escrire cy apres, pour m'acquitter de mes tres humbles debvoirs et obeir fidellement aulx commandemens benignes que Son Altesse s'est daignee m'en faire. A Utrecht, le 2/12^{e} de Novemb. 1644.

3837. J. van Berchem[1]. (L.B.).

Indien brenger deses, eertijts in sijn minderjaricheijt door testamentaire voochdie mijnen niet min geaffectioneerden als toevertrouwde soon, jegenwoordich noch weerdig met gelijcke genegentheijt bemindt te werden, soo goeden onthael op dese mijne recommandatie ende eijgen meriten bij U. Ed. vindt, als de laest geboorne kinderen van U. Ed. herssenen bij mij gedaen hebben, soo en twijffele ick niet, off hij sal in sijn sollicitatie soodanich genut vinden van U. Ed. sucht t' sijnewaers ende U. Ed. vermogen ontrent sijn Hoocheijt, als van U. Ed. aengebodene affectie sich soude beloven in sijn particulier, daeronder hij dit versouck oock rekent ..... In Middelburch ..... den 14 Novembris 1644.

3838. Lucresse van Stakenbroeck-de Risoir[2]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor al uwe vriendelijkheid. Na alles wat ick heb doorgemaakt komt nu nog de dood van mijn man[3]. Ik hoop, dat mijn oudste zoon, Lamoraal van der Noot, de compagnie van zijn vader zal krijgen; kunt gij daarvoor iets doen? De Grave, ce 24 de Novemb. 1644.

3839. H. Hondius[4].

My verlatende op UEd. goedertierenheyt, welcke wete de religie en de vrome soect voor te staen en de verdructe te helpen, soo kome tot UEd. met mijn vriendelyck bidden en versoeck, niet voor my self, maer voor een seecker gemeente van een dorp, genaemt Huysen in Goylant, alwaer over de 400 communicanten sijn en maer twee papisten. T is alsoo, myn E. Heere, dat aldaer door den H. drost van Muyden[5] over vier jaren is ghestelt geweest een officier ofte schout[6], die sodanich met der tydt is geworden van quaet leven en comportement, dat hy onweerdich is, niet alleen dit ampt te bedienen, maer selve in een eerlijck dorp ofte ghemeente te leven. Want bovendien dat hy een vuylen dronckaert is, soo misgaet hy hem met vechten, smijten, schelden, vrouwen slaen, hoererye niet vergeten, iedereen te lasteren en te schelden, ja selfs de gerechten aldaer, die gewelt aendoende, met de religie spottende

1) Zie II, blz. 109.
2) Zie No. 3838 a. Een brief van 11 Dec. (L.B.) is zonder beteekenis.
3) Zie No. 3802.
4) Het is onbekend, waar het Hs. zich bevindt, maar de brief is uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 192. - Zie II, blz. 222.
5) Pieter Cornelisz. Hooft.
6) Hij heette Claas de Zwart, zooals blijkt uit een brief, dien Hooft op 19 Juli 1644 aan de schepenen van Huizen schreef (vgl. *Hooft's Brieven*, IV, blz. 143).

en met Godts woordt, geen kercke frequenterende, in somma hem dragende als een dul mensche. Dat ick dese dingen wete, komt doordien ick in desen dorpe seer wel ben bekent, om dies wille myn broeder daer lange jaren is predicant geweest[1)], en naer dato myn susters man[2)], en ook nu, omdat daer een huys heb laten bouwen, om my des somers te verhouden en myn studie in myn eenicheyt te vervolgen, synde de plaetse seer gesont en vermaert om de goede, vreedsame en werckelycke boeren. De saecke nu van desen schout en boeren sal dienen voor de E Ed. Heeren van de Reeckencamer, sijude tot dien eynde dito schout ende die van den gerechte tegenwoordigh aldaer in den Hage, en brengers van desen. Ende, alsoo het schijnt, soo wort desen schout de hant boven 't hooft gehouden van den Heere drost; om wat reden, can men bedencken, alsoo dito schout geen costen spaert. Ende alhoewel die van den gerechte verscheyde malen by den drost hebben geweest en met bidden aengehouden, om van hem ontslagen te syn, hem voorleggende met blijckelycke en actuale getuijgenissen het quaet leven en comportement van ditto officier, soo hebben sy by hem niets connen obtineren, waeromme sy alsnu ten laesten comen om te verschynen voor de camer van EE. Heeren van de Reeckenkamer om hulpe en troost in hare saecke. En also ick wete, myn EE. Heere veel vermach, niet alleen en by alle H. cameren[3)], maer oock by desen, soo bidde om de liefde Godes en syne kercke, dat myn EE. Heere gelieve de behulpelijcke hant dese bedroefde gemeente te bieden, mits een oft meer van de EE. Heeren van ditto collegie in haer faveur te willen aenspreecken, opdat die goede vrome lieden niet werden langer en meer onderdruckt. Bidde om vergiffenisse van myne stouticheyt en verhope, dat van myn EE. Heere te beter sal werden geëxcuseert, omdat de saecke niet is my betreffende, maer Gods kercke en gemeente; bidde oock om een favorabele antwoordt aen brenger deses, en bidde eijntlyck de goede Godt, dat hij mijn EE. Heer gelieve te verleenen een lanck en gelucksalich leven, blyvende alletijt ..... In Huysen in Goylandt, desen 24sten Novembris 1644.

3840. J. van Reede[4)]. (H.A.)

'Hier is niets als het ontsetten van Donnington Castel[5)], waerover het Parlement seer te onvreden is, en men vreest, dat de Independenten wel staen met den Coningh, soodat het ten laetsten sal vwtvallen met *malcanderen* te *verraden*. Indien *S. Hooch.*^{t} goet vint, dat *wij thuijs komen*, soo dient noodsakelyck *Joachimi*[6)] hier *te blijven*, om redenen, dewelcke U E. bij occasie gelieve te vermanen; *de Coningh* schynt te *staen*, maer sonder *secours* can 't niet *duren*, en de *regieringh* van *'t Parlement* is niet lydelick'. - Mijn schoonzoon van Hardenbroek[7)] is in garnizoen te Bergen op Zoom, maar zou gaarne naar Emmerik gaan. London, 25/15 November 1644.

1) Lodewijk Hondius, geb. te Amsterdam, werd 13 April 1616 op 17-jarigen, en 19 Nov. 1618 nog eens op 20-jarigen leeftijd als theologisch student te Leiden ingeschreven. In 1621 werd hij als proponent te Huizen beroepen en werd in 1624 predikant te Schagen, waar hij in 1659 overleed.
2) Na Hondius waren predikant te Huizen Ph. Bevers (1625-1630), J. Petus (1630-1638) en J. van Saenen (1638-1662); wie van deze drie de zwager van Hendrik Hondius was, is onzeker.
3) De bedoeling is zeker: Heeren van alle cameren.
4) De hier gecursiveerde woorden zijn in geheimschrift, waarboven Huygens de verklaring schreef.
5) Het leger van het Parlement, dat de plaats drie weken belegerd had, moest het beleg opbreken, omdat de Koning in de nabijheid kwam.
6) Zie I, blz. 241.
7) Zie III, blz. 509.

3841. G.J. Vossius. (L.B.)

Terwijl gij strijdt met den Prins, vecht ik tegen de barbaarschheid van woorden. Hierbij gaat een exemplaar van het boek[1]. Ik zou het eerder gezonden hebben, maar gij zijt een deel van het jaar moeilijk te vinden. Onlangs heb ik mondeling Bruno bedankt voor het zenden uwer gedichten; ik doe het nu u zelf schriftelijk. Mijn tegengeschenk handelt maar over grammatica, maar spoedig zal er iets beters komen, o.a. *de Natura ac constitutione Poetices*[2] en dan *de arte Poetica*[3]. Amstelodami, III Kal. Decembris (= 29 Nov.)[4].

3842. J. van Reede[5]. (H.A.)

Joachimi moet in elk geval hier voor vele dingen blijven zorgen. Ik zal om de paarden denken en wil den stalmeester gaarne een genoegen doen. 'Basinghuijs[6] heeft den Coningh ontsett, Nieubury ingenomen, de parlementairisen doen retireren in garnisoenen en de paerden tot Bramford, acht mijlen van hier; d'ene seyt, t is door vrese, d ander door gebreck van vivres, d ander, datter is correspondentie tusschen de twe legers, waerover de hooftofficieren hier syn ontboden om rekening te geven; men weet geen raet tot gelt, vivres en clederen voor het leger, soodat bij menichten verlopen. Prins Rupert sou sijn in Sussex, om te sien in Kent te vallen; men ontbiet in alle haest de Scotten van Nieucastel. - De Independenten toonen haer tegenwoordich tegens de presbiterialen, gelyck U E sal sien vwt boexkens by myn huysfrou[7] aen U E. te senden; die gelesen hebbende, gelieve de moeders mede te deylen, opdat sy sien mogen, waervoor sy bidden. - De propositien van vrede syn nae den Coningh, hebbende de gecommitteerden geen anderen last als die syn Mat. voor te lesen en antwoort te versoeken. Ick wilde wel weten, wat voor voordeel *Vranckryck* aen *den Coningh* sou connen doen sonder *geld* ofte *volck*[8]".
London, IJ December 1644.

3843. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Hierbij gaat een Hollandsch gedicht, dat ik tot u richt[9]. Ook nog de

1) Nl. *De vitiis sermonis et glossematis latino-barbaris libri quatuor*, *Amstelodami*, 1645.
2) *De artis poeticae natura ac constitutione liber* zag in 1647 te Amsterdam het licht.
3) Waarschijnlijk is bedoeld *Poeticarum institutionum libri tres*, *Amstelodami*, 1647.
4) Het jaartal ontbreekt.
5) De gecursiveerde woorden zijn in geheimschrift, waarboven Huygens de verklaring schreef.
6) Nl. Basing House.
7) Jacoba van Reede.
8) De Koningin en Jermyn hadden Mazarin trachten over te halen, met soldaten en geld te helpen, maar de Fransche minister was daartoe niet te overreden. Ook de Fransche gezant Sabran gaf den Koning geen hoop.
9) Nl. *Aen den H.r Caspar Barlaeus*, *Doct.r in medicine*, *op de vierdaegsche cortse vanden Heer Hooft*, *Drost van Muijden* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 5), den 2den December geschreven.

vertaling van één mijner verzen uit de *Momenta*[1]. ‘Caussam scriptioni dedit salebrosus interpres, qui eosdem versiculos a se translatos typographo Amstelodamensi vulgandos tradidit; nuper id quidem, ut videtur, sed stilo metroque et verbis mihi valde ingratis. Tu dices, ecquid minus incommode me exposuerim’. 5 Dec. 1644.

‘Suspicantur, alteram illam versionem Vondelij esse[2]. Si accedis conjecturae, gratum erit, si et mea per te videat, sed quasi inscio me, et cui nihil de ipso in mentem venerit’.

3844. St. Goffe[3]. (L.B.)[aant.]

Ik kan de personen in quaestie maar niet te spreken krijgen. Kan ik u nu een half uur spreken? Gij kunt dan Z.H. verzekeren, ‘that he has not beene entertained all this while with empty imaginations’. De zaak is toch waarlijk zoo goed, dat zij meer warmte en ijver verdient. Thursday, Decemb. 6th (1644)[4].

3845. Aan A. de Wicquefort[5]. (K.A.)

Apres que S.A. a eu communication de quelques unes de vos lettres, il luy a esté proposé, de l'advis de Mons.r vostre frere[6], si elle auroit aggreable, que vous la servissiez de ceste sorte d'entretien par les ordinaires de la sepmaine. Et luy a pleu respondre que si vous desiriez vous y employer, elle estoit contente d'en recognoistre la peine par une somme de 400 livres par an. Si vous en aggreez la condition, Monsieur, il ne vous restera que de m'en

1) Nl. *Uyt myn Latynsch, beginnende*: Straffordus omni laude celsior (t.a.p., blz. 6) van 5 December. Het is eene vertaling van *In eandem* (*mortem proregis Hiberniae*), vgl. *Gedichten*, III, blz. 161, van 13 Juli 1641.
2) Die gissing was juist; Vondel had het vers vertaald, dat met den titel *Pyramis Proregis Hiberniae. Grafnaelt van 's Konings Stadthouder in IJrlandt*, met het oorspronkelijke Latijnsche vers, zonder naam der beide dichters, in plano was uitgekomen. Men vindt de vertaling in Unger's *Vondel*, 1641-1642, blz. 9.
3) Zie III, blz. 497.
4) Plaats en jaar ontbreken.
5) In het opschrift van de minuut is de voorletter weggelaten.
Abraham de Wicquefort (1598-1682) werd geboren te Amsterdam, studeerde te Leiden in de rechten en ging na zijne promotie (1626) naar Parijs. In 1646 werd hij daar residentagent van den Keurvorst van Brandenburg, maar nam tevens allerlei dingen waar voor Mazarin, die hem echter in 1657 uit Frankrijk verbande, om hem spoedig terug te roepen. Wicquefort was een zeer listig diplomaat. Hij heeft een tijd lang in den Haag gewoond, is in dienst der Staten getreden en heeft het vertrouwen van de Witt verworven. In 1675 is hij gevangen genomen, beschuldigd van verstandhouding met Frankrijk en geheime briefwisseling met Engeland; hij werd veroordeeld tot levenslange gevangenis, maar is ontvlucht. Wicquefort heeft reisbeschrijvingen in het Fransch vertaald en diplomatieke en historische werken in dezelfde taal geschreven.
6) Nl. Joachim Wicquefort; zie I, blz. 437.

advertir, qui en ce cas auray soin de vous en voir satisfait tous les ans, dont celuy de 1645 prochain pourroit faire le premier. Je n'adjousteray pas qu'il conviendra que ceste intelligence demeure secrette - vous sçavez combien cela importe - seulement vous enseigneray s'il vous plaist, que S.A. a esgard à deux sortes d'advis, l'une d'estat et de ville, l'autre de cour et de cabinet, et que plus vous aurez moyen de luy en donner des uns et des autres audelà de ce que peuvent des ambassadeurs et residens, qui penetrent difficilement partout, plus vous l'obligerez à se tenir vostre redevable[1]. Je me rapporte au surplus aux discours que Mons.r vostre frere et moy en avons tenu, et vous prie de commencer à me croire .....[2].

3846. J. van Reede[3]. (H.A.)

Op het ontsetten van Donnington, Bambury, Basing[4] ende Newbury by den Coninck sijn alle des parlements forces geweeken ende in guarnisoen gegaen, veele van de ruijtterije tot Bramford gecomen, acht mijlen van hier, waerdoor dat men meind, dat Abbington mede niet soude connen houden, welcke plaetse Oxford seer incommodeert, ende soude syn Ma.teit in campanie ende in Sussex sijn. S.r William Waller ende leuttenant generael Cromwell hebben den generael, den grave van Manchester, die het hout met de Presbiterialen, beschuldicht, dat door sijn faute den Coninck dese progressen heeft gedaen[5]. Den grave is daerop hier ontboden en [heeft] gisteren in t parlement hem geexcuseert[6], indien hij sijn leger had geharceleert[7] ende de battaille verloren, dat haere gantsche saeke had desperaet gestaen. Hierover is men seer te onvreden, de burgers ende statt onwillich te contribueren, ende dese grave gesuspendeert sijnde, sall de gantsche militie sijn in handen van de Independenten, daernaer men lang heeft gesien, dat het is gedirigeert. De commissarissen hebben up Sonnendach, den 4 deser, de propositien van vrede tot Oxford sijn Ma.teit voorgelesen ende waeren wel beyegent ende, gevraecht sijnde, of last hadden hierover te tracteren, seijden neen, maer alleen antwoorde te verwachten, t'welck sijn Ma.teit seijde te willen doen. Hier waeren mede present prince Rupert ende Maurice, ende als den Prince Electeur soude wesen gestelt in syn erflanden ende sonder geboorte[8] quaem te sterven, dat die hoochgemelte princen dan souden geschlooten sijn b[u]yten die erffenisse, so hadden sij ende vele met haer daerover seer gelacht[9]. De condemnatie van

1) Wicquefort heeft de taak op zich genomen. In het Rijksarchief in den Haag bevinden zich twee bundels met brieven, van 1645-1647 en van 1651-1653 uit Parijs geschreven, zonder zijn naam en zonder adres. Vele er van zijn, zooals blijkt uit het dikwijls voorkomende ‘Monseigneur’, misschien aan den Prins gericht. Op sommige is met andere hand - *niet* die van Huygens - iets aangeteekend; zij werden dus niet aan dezen toegezonden. De brieven schijnen belangrijk te zijn, want zij zijn meermalen door Fransche geschiedschrijvers geraadpleegd.
2) De brief heeft plaats, jaartal noch datum.
3) Alleen het postcriptum is door Van Reede zelf geschreven.
4) Nl. Basing House.
5) Die beschuldiging werd op 25 November door Cromwell ingebracht in het Lagerhuis.
6) Manchester verdedigde zich in het Hoogerhuis, waarvan hij lid was.
7) Het woord is onduidelijk geschreven.
8) = nakomelingschap
9) Er is in dezen zin iets uitgevallen.

't laegerhuijs, gearresteert over den bisschop van Cantelberg[1)], is aen de Lords gesonden; die vinden swaericheijt een man te condemneren volgens een wett, die nu eerst in sijn regard soude werden gemaekt[2)], doch de *prentises* ende waeterluyden, meind men, dat de Lords daertoe wel sullen bewegen. London, den 9 Decembr. 1644.

U E gelieve aen syn Hoocht te recommanderen Jo.r Johan van Wynberch tot borgemeester van Amersfoort[3)], en sult mijn obligeren.

3847. W. van Liere[4)]. (H.A.)

Je suis en un pays ou les chapeaulx n'ont point esté faicts pour couvrir les testes, et ou l'on devient tout bossu a force de faire de reverences. Ce que je dis pour ce que depuis quinze jours je ne fay que de faire et de reçevoir des visites, et des compliments. J'ay prins le petit dueil comme les autres ambassadeurs pour tesmoigner la part que nous prenons au ressentiment que nos superieurs ont au deces de la Royne d'Espagne[5)], mais Dieu vueille que soubs ce masque il ne nous soit donné suject d'un vray dueil, *ut de corde doleamus et sine teste*. L'abbé de Dole dit lundy passé a l'eglise de Nostre Dame que la Royne Regente avoit causé la mort a la Royne d'Espagne par la forte guerre qu'elle avoit faicte au Roy son mary, et que ladite Royne avoit anime ledit Roy de la poursuivre a outrance, pour monstrer qu'elle portoit plus grande affection a ses enfans qu'a ceux de son frere, de mesme que la Royne Regente, bien qu'Espagnole, tesmoignoit avoir le coeur françois. Vous voyez, Monsieur, que les langues des predicateurs prennent liberté plus grande maintenant qu'elle n'en avoient du temps du feu Cardinal. Je ne veux pas vous entretenir des querelles de ce climat, que le mareschal de Gassion[6)] a faict appeller le duc d'Elbeuf[7)] en duel, ny que le duc de Meclebourg[8)] feit aussi hier donner un cartel au comte de Rouveau[9)]. J'ayme mieulx que d'autres qui ont trop de loisir vous en entretiennent. Pour moy, ce me sera assez que me croyiez ..... Le 10e Decemb. 1644, a Paris.

3848. J. Brosterhuisen. (L.B.)

Kunt gij mijn zwager Antony Aukema[10)], die vraagt naar eene betrekking te Amsterdam, ook voorthelpen? Amersfort, den 10en Dec. 1644.

1) Nl. Laud; zie III, blz. 170. Sedert 1 Maart 1641 zat hij in den Tower gevangen; den 12den Maart 1643 werd een begin gemaakt met zijn proces en den 10den Jan. 1645 is hij onthoofd.
2) Nl. de 'Ordinance of Attainder'.
3) Zie beneden.
4) Zie I, blz. 6.
5) Elisabeth van Frankrijk (geb. 1602), dochter van Hendrik IV en Maria de Medicis, was de eerste echtgenoote van Philips IV (1605-1665), sedert 1622 Koning van Spanje. Zij stierf 6 Oct. 1644.
6) Zie II, blz. 454.
7) Zie I, blz. 390.
8) Waarschijnlijk een zoon van Adolf Frederik I (1588-1658), hertog van Mecklenburg-Schwerin, of van Johan Albrecht II, hertog van Mecklenburg-Güstrow.
9) De naam is niet duidelijk geschreven. Een graaf de Rouveau is onbekend.
10) Zie III, blz. 505.

3849. Aan C. Barlaeus[1]. (L.B.)*[aant.]

Nimium vos benignos interpretes datis interpretatiunculae, mihi quidem momento desultorio et nullo pene negotio effusae. Excudendae autem, quo per ora virum volitet, cave potestatem cuiquam faxis. Est haec subitae rescriptionis causa potissima, absque qua fuisset, poteras silentio expectari, quando te propediem polliceris. Veni vero quantocyus. Visemus ad Penelopen proci, una cum Vicofortijs o. et a., sive mavis *α χαὶ ω*, et explorabimus, uterone laboret an utro. De Tessela item infatuata gryphulis pontificijs coram sermo erit. Ad ea, quae de ineptijs vestrorum hominum scribis[2], sic repente lusi: *Ampullatarum vaegrandiloquentia vocum*, caet[3].

Vale; pluribus occupato non licet. Terribile hodie problema, quadrandum circulum habeo, procerum nostrorum de curia plus quam decuriam orbiculari mensâ excepturus, quos ibi pasco, scilicet, meâ quadrâ. Hagae Com., XIII Dec. CIↃIↃCXLIV.

3850. J. Smithius[4]. (L.B.)[aant.]

‘Vicisti, vir splendidissime, et lentum me publicum in proscenium tandem pertraxisti. En tibi hic commentarium de Batavorum oppido, meum dicam an tuum? Ita non incitamento tantum tuo extusus est, sed et segmenta purpurae tuae medio sinus, et utrique supremae simul et infimae laciniae praetexi vides, ut in exangui nostro saturatiorem lector inveniat colorem, quo oculos pascat. Sed alios mitto lectores, quanquam periculum nunc feci, securus de illorum judiciis; tuum modo, quod antehac meruisse visus sum, mihi si constet judicium, vicimus’. Er zijn nog al drukfouten in gebleven, ook in uw vers. Wilt gij ook aan uwe zoons een exemplaar geven? Noviomagi, VI Xbris (Dec.) Jul.[5] A. CIↃIↃCXLIV.

3851. J. van Reede[6]. (H.A.)

‘Van de m a n d o e t c o n t r a m a n d o sal worden gedient, nae dat den windt wil waeijen; dan alsoo die lange in een quaet gatt heeft gestaen, soo vrese maer weijnich gaeten; maer indien *onse staet*, gelyck men in Laplandt doet, den doeck conde ontknopen, om windt *te geven* nae wensch, gelijck men seyt, dat *Holland meint* te doen *aen Denemarcken* en *Sweden*, om die*ghene*,

1) De minuut is in K.A. - Zie No. 3843.
2) Die brief is van Barlaeus is verloren gegaan.
3) Het zesregelige versje (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 8), dat aldus begint en tegen de Amsterdamsche dichters is gericht, naar aanleiding van Vondel's vertaling, heeft tot titel *Ad Barlaeum* en werd den 12^{den} December geschreven.
4) Zie No. 3850 a. Een briefje van 29 Nov. (L.B.) bevat eene aanbeveling.
5) Dus 16 Dec. n. st.
6) De verklaring van het geheimschrift, hier gecursiveerd, is door Huygens geschreven.

die *geen vrede will*, *op t lijf* te *vallen*, soo waer *goed weder* te ver*wachten*, gelijck t e r t i a p e r s o n a dat huijden aen ons heeft bekent, en seyt het oock te syn noot*sakelick*, bysonder als *Vranckryck* mede wou varen, en hoopen oock, dat het van *Denemarcken* een voorspoock is; daer sla geluck toe'. Als gij mijn schoonzoon[1] nu niet kunt helpen, doe het dan later eens. 'De disputen vermeerderen daechlyckx onder de generaels en het schijnt, het gemunt is om de nobiliteijt te extirperen met de bisschoppen en papisten. Syn Mat. heeft versocht salveconduit van de commissarisen voor den hartoch van Richemont[2] en grave van Southampton[3], om syn antwoort alhier te brengen[4], waerop is gerescribeert, als syn Mat. haer wil kennen voor het parlement van Engelandt, dat dan een salveconduit sal worden gesonden; andere seggen, als die twe bovengenoemde heeren haer sullen addresseren aen haer als aen het parlement. Een predicant heeft op stoel gebeden, dat Godt de heere des Coninckx harte wilde verharden en de propositien van vrede niet doen aennemen. In t parlement sijn 84 personen bedienende ampten, het minste waerdich tienduesent ℔[5] jaerlyckx, daeronder mede van hondert, 50, 40, 30 en 20 duesent ℔; dese hebben duesende van minder officieren onder haer, die mede vett syn; het is hard voor vleijs en bloet van dit alles soo te scheijden, want in vrede die alle niet connen continueren. Een ontfanger van den impost heeft 30 m. ℔ jaerlyckx, en soo syn der met mennichten'. Denkt gij om van Wijnbergen te Amersfoort[6]? London, 16 Decemb. 1644.

'Gisteren is hier gearriveert een Sweets commissaris, van geboorte een Scotsman, genaemt Malren, een quaet teyken; heeft alleen credentialen aen het parlement. Dit werck is enige jaren in den hooven[7] geweest en nu eerst gaer gebacken; a l i q u i d m o n s t r i a l i t u r ; c a v e a n t s i b i T[8], ofte v o l u c r e s . Men seyt, dat Cromwels regiment geheel naer huys is gelopen en dat de graef van Montrose[9] 1500 Scotten sou hebben verslagen [en] elf lords gevangen. - Men seyt, dat de Coningh de commissarisen in syne royale pompe sou hebben ontfangen, sittende in syne coninclyckе stoele en veel gewapende om hem heen hebben[de], t welck de coluere van de commissarisen bleeck deed worden[10]; het schynt te toonen, dat hy noch niet soo deject was, als men hier presumeert en hem acht'.

1) Van Hardenbroeck; zie III, blz. 509, en boven, blz. 99.
2) Zie III, blz. 425.
3) Thomas Wriothesley, graaf van Southampton (1607-1667), koos eerst de partij van het Parlement, maar in 1641 die van den Koning. Hij heeft steeds pogingen gedaan, om den vrede tusschen de beide partijen tot stand te brengen.
4) Zij kwamen den 17^{den} Dec. te Londen.
5) Het teeken is in dezen zin niet duidelijk leesbaar.
6) Jhr. Johan van Wynbergen, die meermalen schepen en burgemeester van Amersfoort was geweest, wenschte op nieuw burgemeester te worden. 10 Jan. 1645 is hij herkozen en heeft het ambt bekleed tot 1649.
7) Lees: *oven*
8) Waarschijnlijk hier = *onsen Staet*; zie blz. 59, Noot 6.
9) Zie III, blz. 168.
10) Den 24sten Nov. werden de afgevaardigden van het Parlement, die met vredesvoorstellen kwamen, te Oxford door Karel ontvangen; den vorigen dag waren zij beleedigd door het gepeupel en door officieren, en de eisch, dat de prinsen Rupert en Maurits zouden worden verbannen, werd met gelach door de hovelingen beantwoord.

3852. Aan H. Groeningh[1]. (L.B.)

S. Hooch.[t] heeft paspoort doen depescheren voor vier cassen schilderijen komende van Antwerpen, om hem verthoont te werden. Ten overvloede versien ick de luyden, die het aengaet, met dit briefken, versoeckende, dat U.E. het ooghe daerop gelieve te helpen houden, soodat men niet gechicaneert en werde met de cassen te moeten openen oft diergelijcke, daer de schilderijen licht mede gequest werden. Soo oock een casse min oft meer daerby mochte wesen, dat sulx met gelycke discretie gepasseert werde, als streckende voor S. Hooch.[ts] particuliere curiositeit ..... Haghe, 19 Dec. 1644.

3853. A. Vorstius[2]. (L.B.)

Exprimere, nobilissime domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me ante octiduum ducere dignatus sis ad magnum ducem ex America reducem, illustrissimum Mauritium, einsque splendidam et invidendam aulam[3]. In qua ea avidissimis oculis usurpavi, ea auribus excepi attentissimis, pendens tecum narrantis ab ore viri et heroïs incomparabilis, quae stuporem utrique incusserunt maximum. Erupit recens admiratio tua, sine mora, in iambos extemporales, doctos, Iupiter, et laboriosos[4], quibus ex me quaeris, qualis visus mihi sit *διοτρεφὴς* iste comes, quidve censeam de omni eius gaza transmarina. Praeivisti, *o dulce decus meum*[5], ac magna proinde cura me exolvisti. Dixisti enim prior sententiam tuam, metris inclusam elegantissimis, quae pariter et mea est. Equidem qui fiat nescio, quod iudicia nostra, de persona ac rebus ijsdem, fere semper conveniant. Neque prae adulatione, a qua alienissimus sum, haec scribo, aut quia plusculum mihi arrogo, sed quia ita sese res habet. Ex animo et sine fuco loquar, amicissime Hugeni; non tam miratus ego sum Occidentis opes, et quidquid coelum, maria, tellus istic producunt aut elegans, aut monstrosum, in nostrum orbem summa cum diligentia translatum ab excellentissimo Nassovij sanguinis comite, quam virtutes illius heroïcas, rebus feliciter gestis spectatas, et in tanta fortunae faventia, tanto honorum cumulo, animum bene compositum, comitatem inusitatam, gravitatem principe dignam, et, quod plerique magnates hoc saeculo parvi facere videntur, eruditionis, elegantiaeque omnis, et eruditorum amorem singularem. Verbo ut absolvam, ipse mihi visus est aedium suarum praecipuum esse ornamentum. Quam recreavit me conspectus tot pictarum affabre plantarum, quas soli sibi vendicat America? Quam piscium, quadrupedum, avium, insectorum? Qua humanitate assidentibus inspicienda porrigebat singula praeclara illa dextra,

1) Hij was ‘Commis tot Lillo’.
2) Zie II, blz. 219.
3) Het Mauritshuis, door den stichter versierd met allerlei merkwaardigheden, die hij uit Brazilië had meegebracht. Zie daarover, Mr. D. Veegens in *Mededeelingen van de Vereeniging ter beoefening der geschiedenis van 's Gravenhage*, II, Den Haag, 1876, blz. 64, vlgg.
4) Nl. het vers *Ad Adolphum Vorstium* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 9), den 15^{den} Dec. geschreven.
5) Hor., *Od.*, I, 1, vs. 2.

ad cuius oscula iampridem se demisit totius Occiduae Indiae fastus barbaricus? Qua oris facundia, quibus sermonum condimentis omnia reddebat acceptiora? Facile ut animadverteres, non ignarum aliquem aut parum idoneum tantarum opum eum esse possessorem, sed totius naturae arcanorum intelligentissimum. Aedificia, munimenta, oppida, amoenissimarum Brasiliae regionum situs, et vasto continenti insula Mauritiana ponte iuncta longissimo, cuncta vivis coloribus artificiosissime in tabulis expressa, quantum nobis pepererunt voluptatis? Nec pictis tantum aut fictis nos pavit imaginibus magnus heros, verum et res ipsae exhibitae, quas repraesentabant. Quanta vis eboris rudis simul sculptique? Quanta lignorum pretiosissimorum, pellium rarissimarum, plumarum variegatarum uno in loco conspiciebatur? Quo artificio e versicoloribus avium Indicarum plumis concinnata erant nobilioris lecti *σχ;επάσματα* illa et ornamenta? Avis certe illius admirandae oblivisci non possum, cui pro lingua pluma est, uti nec cornigerae alterius. Quanquam Europa nostra talium quoque ferax sit, et principum fere aulas, ut optime nosti, id genus avium insideat. Quod partim testari illi possunt, qui, mera blandiloquentia ac byssinis verbis bene delibuti, inanes istinc domum remittuntur, et speratis bonis laeti hiantesque excidunt; partim non ignorant ij, quorum magnus passim et ubique locorum est numerus, quibus uxorum suarum a moechis ita strenue exercentur inguina ac fodiuntur, ut herba illa *στυπτιχ;ή*, quam cum risu nobis ostendebat illustrissimus comes, mirifice ijs ex usu foret. Dolendumque sit, non integra eius advecta esse plaustra, quo et toti Venereae cohorti, quae Hagae tuae vocalis famosiora illa incolit loca[1)], prospectum esset abunde. Nihil non suave et iucundum apud heroëm vidimus, tractavimus, gustavimus, si acetum illud acre et *βηχῶδες*, pipere Brasiliano conditum, excipias, quod nec tuo, nec meo respondebat palato. Mirabar iudicium tuum, quum lagenam eius oblatam, tanquam *δῶρον ἄδωρον*[2)], humaniter repudiares; quod secundus a te etiam ausus sum facere. Sed quid tibi cum mordaci illo et exotico aceto, qui domestico abundas *δηχ;τιχ;ωτάτῳ*, quo dignos perfundere soles, ut epigrammata tua, cum antiquitate certantia, satis superque probaut. Fortassis, si coniecturae locus est, innuere voluit hoc ipso maximus post celsissimum Arausionensem bellator, non totum se sacchareum esse aut tractabilem, sed acetum quoque in pectore gerere, si ita res ferant. Omnia, quae meminisse poteram ex tam infinita rerum copia, conieci in hanc epistolam. Unum tamen est quod studio omisi, pertinens ad Baptistae Portae *τὰ φυσιογνωμονιχ;ὰ*[3)], quod soli et in aurem dicam, proximo congressu. Ne vero sim *φορτιχ;ὸς* nimis nimia prolixitate mea, desinam, mi humanissime Hugeni, in gratiarum, quas tibi debeo, actione, quod beneficium verbis Leidae nuper initum, reipsa comprobaveris, mihique pararij et *ὁδηγοῦ* viam praestiteris gratissimam. Meminero semper istius diei, loci, heroïs, tuique, nec desistam quavis occasione utriusque depraedicare virtutes. Versio tua *ἔμμετρος* Belgica *Pyramidis*[4)], quam Latino carmine, in dijs poëmatibus tuis, infelici Straffordio, publicique odij victimae, erexisti, placuit, perplacuit. Nec habeo quod adijciam doctissimi Barlaei, et Mudensis Satrapae iudicijs, quos

1) Toespeling op het versje *Via Scortaria* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 269) van de serie *Haga vocalis*.
2) Naar Sophocles, *Aiax*, vs. 665.
3) Zie II, blz. 450.
4) Zie blz. 101.

penes huiusmodi elegantiarum est arbitrium. Contuli cum ampullosa Amstelodamensi illa, et comperi *τὸ τῶν μουσικ;ῶν τοῦτο διὰ πασῶν* .....[1] *πρᾶγμα εἶναι*. Epigramma nobilis et eruditae virginis, Annae Schurmannae, libro inscriptum[2], ab eodem divino tuo ingenio est. Ubi Traiectum venero, quod forte fiet propediem, urgebo illam, ut respondeat. Beasti me tot versibus tuis ad stuporem usque elegantibus, et sic soles amicos, quos inter me habere tibi visum. Si fores unquam pepulissem, reponerem aliquid *τοῦ αὐτοῦ κ;όμματος*. Sed Ciceronis hoc habeo, quod non nisi malos versus scribo, idque toto non quater anno. Rancidum tamen hoc admitte distichon, quod *ἡμικ;ρανία* excidit:

Οὐ πάντων ἐστὶν ποιεῖν ἐπίγραμμα τέλειον᾽
Γένιος ταύτῃ ἔξοχός ἐστ᾽ ἀρετῇ.

Non omnes possunt epigrammata scribere lecta:
Hac sese Hugenius praestat in arte virum.

Vale et salve, magne Constantine, cum minore Constantino tuo[3], qui, ut caeteras eius ingenij dotes nunc subticeam, felicissime nuper in dialogo Graeco coepit *Λουκ;ιανίζειν* et *᾽Αττικίζειν*. Prope abest, ut gratulabundus illi dicam, *Οὐκ ᾽Αχιλλέως παῖς, ἀλλ᾽ ᾽Αχιλλεὺς αὐτὸς εἶ*. Deus Opt. Max. et hunc summae spei, summae indolis adolescentem, et caeteros, quibus fortunatus es, liberos tibi servet incolumes diu, teque illis ac mihi. Vale iterum et me ama, qui te aestimo ac colo. Lugd. Bat., A.^{o} CIↃIↃCXLIV, XX Xbris (Dec.)

3854. De Vic[4]. (L.B.)

Het paspoort voor den heer Goffe[5] heb ik gekregen; ik zal het voor hem bewaren. Aan den heer Jermyn[6] heb ik geschreven. Wilt gij den ingesloten brief bezorgen? Brux[elles], ce 20 Decemb. 1644.

3855. J. van Bawyr Franckenbergh[7]. (L.B.)

Gaarne zou ik, als oudste kapitein van mijn regiment, majoor Bentinck[8] opvolgen. Wilt gij daartoe uw invloed aanwenden? Dusseldorff, le 21 de 10bre (Dec.) 1644.

3856. J. Hoefnagel[9]. (L.B.)

Gij en de vrienden zijt voor mij geweest als een vader voor zijn zoon.

1) Hier staat eene afkorting, die mij niet bekend is.
2) Het gedicht *Ad Annam Mariam a Schurman* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 313), den 28sten April geschreven.
3) De jonge Constantijn was 16 jaar.
4) Hij was resident van den Koning van Engeland te Brussel.
5) Zie III, blz. 497.
6) T.a.p., blz. 159.
7) Zie II, blz. 224.
8) Eusebius Burchart Bentinck werd in 1641 sergeant-majoor te paard en in 1665 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
9) Misschien is deze Jacob Hoefnagel de zoon van Joris Hoefnagel en de kleinzoon van den bekenden miniatuurschilder Joris, die in 1600 te Weenen is gestorven. Joris Hoefnagel Jr. was getrouwd met Johanna Becker en had o.a. een zoon, die Jacob heette.

Ik ga spoedig aan boord en roep u allen vaarwel toe. Er is hier een Duinkerker kaper opgebracht. Middelborch, 23 Decemb. 1644.

3857. H. Nobel[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe moeite ter wille van mijn zwager Johan Doedyns, die nu schepen van den Haag is geworden[2]. Wilt gij bijgaande memorie, ten gunste van Hendrick Rammelman[3], die op de nominatie staat voor vroedschap alhier, aan Z.H. overhandigen? Als zij te lang is, deel mij dan even mee, wat weggelaten moet worden. Rotterdam, 23 Decemb. 1644.

3858. I. Gruterus[4]. (L.B.)

Een bloedverwant van mij zou erg gaarne de *Momenta desultoria* hebben. En zij zijn nog niet te koop. Hagae-Comitis ex Museo, 23 Decemb. CIↃIↃCXLIV.

3859. Agnes Ploos van Amstel-van Byler[5]. (L.B.)

Ik ben erg blij, dat de compagnie van mijn zoon[6] weer uit dien ellendigen polder naar Bredevoort teruggekeerd is. Kunt gij ook iets doen voor mijn neef Wynant van Ommeren[7], die gaarne burgemeester van Amersfoort wil worden? In Utrecht, den 24 Desember 1644.

3860. Machaut[8]. (H.A.)

De Landgravin van Hessen heeft er voor gezorgd, dat het garnizoen, gelegd in het huis van Mad.^{le} de Grinsfeld[9] en hare zuster, werd verwijderd. Maar nu er troepen geworven worden voor den Keurvorst van Brandenburg, zullen op nieuw de huizen der edellieden garnizoen moeten opnemen. Kan Mad.^{le} de Grinsfeld nu een verzoek richten aan Z.H., dat haar huis daarvan bevrijd moge blijven? De Rees, le 28me de Decembre 1644.

1) No. 3857 a. Een brief van 9 Jan. 1645 (L.B.) handelt ook over Rammelman. - Zie I, blz. 107.
2) Hij bekleedde dat ambt tot 1648, toen hij burgemeester van den Haag werd, evenals in 1651, 1652, 1655 en 1656.
3) Hij was schepen van 1644 tot 1646 en meermalen lid van den raad en 'boonheer'.
4) Zie I, blz. 315.
5) Zie I, blz. 375, en III, blz. 93.
6) Zie II, blz. 294 en 324.
7) Wijnand van Ommeren was van 1637-1641 burgemeester van Amersfoort, daarna meermalen schepen en in 1649 nog eens burgemeester.
8) No. 3860 a-d. Brieven van 23 Dec. 1644 (B.M.) en van 4 Jan., 3 Febr. en 11 April 1645 (alle H.A.) zijn even onbelangrijk. - Zie over Machaut, II, blz. 480.
9) Zie II, blz. 61.

3861. J. van Reede[1]. (H.A.)

Den hertoch van Richmond ende grave van Southampton[2] sijn up Saterdach alhier gearriveert, waeromme wij up Sonnendach haer Excellenties deden verwillcomen ende versoeken om haer selfs te mogen comen begroeten, waerup wij werden bedanckt, ende dat sij meinden dien naermiddach [te] gaen sien des Coninx kindern ende s'anderndaechs beijde *speakers* van 't Parlement, ende dat sij selfs dan wilden bij ons comen. Des Dingdachs sonden wij weder aen haer Excell.es, dan eer onsen edellman daer quam, waeren de gemelde heeren bij ons en verseekerden ons, hoe dat sijn Ma.teit continuerden in de voorige affectie tot vrede, ende dat sulx aen alle de wereld blyicklyick soude werden gemaeckt, ende indien het Parlement wilde verstaen tot een bijeencomste, allwaer men redenen soude mogen wisselen, dat sij niet en tweifelden aen eene goede uijtcomste. Naer den middach hadden sij eene conferentie met 14 Lords en 28 Commons, ende hebben aldaer eene antwoorde van den Coninck overgelevert, daer een yeder van oordeelt naer sijn opinie, doch de courantiers continueren in 't upritsen ende het blammeren van syn Ma.teit, omdat eenige entreprinses had voorgenomen, die misluckt sijn; de Heere, die regeere beijdersijts herten tot vrede, of ['t] Christenrijck sall daerdoor interest lijden. Het huijs der Communen heeft nu gantsch gearresteert met hondert stemmen teghens 93, dat gheen lidmaeten van 't Parlement eenige militaire of politijke ampden sullen mogen bedienen; nu hangt de conclusie aen de Lords, die van andere opinie sijn. Men is oock besich in de *common councell* van de statt Londen te verlaeten die ampden bedienen, allso die bestaen uijt menschen, gheen middelen hebbende, ende will men de gequalificeersten in haer plaetsen nemen, welcke verkiesinge sall geschieden up Thomas toecomende. - Een Zeuwsch capitain, Frans Jansson, hebbende een groot leck in sijn schip ende willende loopen in Dortmouth, is van twe Parlementsschepen verhindert, die op hem schooten, [had] vijf dooden ende ses gequetsten, waertegens hij een uijre heeft gevochten, sonder dat wij weeten, hoe het met des Parlements schepen is afgeloopen. Wij hebben hierover aen den admirael van Engelant geclaecht, die daervan noch niet hadde verstaen. Sir John Hotthams[3] sententie ter doodt is gesurceert[4]. London, den 30 Decembr. 1644.

Ik ‘sal de twe b o a t s sien te becomen, die met vier o a r e s worde onderrecht(?); daer can maer een man in leggen achter de banck, want de roijers de plaetse beslaen; dese syn goet om tegens de stroom op te gaen, maer avanceren in t afgaen niet meer als twe roijers. Dan sal myn daer naerder op informeren. Van de paerden is mijn noch niet voorgecomen. Huijden is vastgestelt, dat men met den Coninck sal tracteren, soodat veele hoopen, tot een accoort sal comen; siet toe, scheijders, of *hierin de Staten* een ooch in t zeyl wil[len] houden, om een besydenslach af te mogen weeren, of dat *sij* willen, dat

1) Alleen het postscriptum is door Van Reede geschreven; boven het geheimschrift daarin is door Huygens de verklaring geplaatst; het is hier gecursiveerd.
2) Zie No. 3851.
3) Zie III, blz. 414.
4) Hij was den 7den Dec. veroordeeld, maar de executie werd uitgesteld; den 2den Jan. 1645 is hij echter onthoofd.

wij het velt verlaten volgens *haer resolutie*, sal men vernemen. Wy verstaen, dat een Conincks fregatt de pacquettboot op Duijnkercken heeft genomen, tot Grevelingen gebracht en soo gehouden aen den Coningh'. Onze brieven zullen dus niet zijn overgekomen.

3862. Aan Utricia Ogle[1]. (K.A.)

La musique que vous me promettez à Utrecht me faict bien cognoistre que nous n'en jouïrons plus d'aucune de fort longtemps. Car dès l'heure que je parle, nous minutons les ordres de la prochaine campagne, qui asseurement previendra vostre retour de quelques mois. Ainsi toutes nos communications d'oreille se trouvant ruinées, je me suis advisé de nous renouër en quelque sorte par le sens de l'odorat. Je vous supplie, Mad.^{le}, de permettre que ceste pair de sachets nous vaille cest effect. Je m'en sers d'une pareille sur mes couvertes. S'il vous plaist les juger dignes du mesme employ, ce cera me racheminer parfois au bon songe musical *van Ogles bad en onder 't selve laken*. La somme du sens moral de cest emblesme, c'est que je desire vous estre en bonn' odeur toute ceste année, qui s'entame aujourdhuy, esperant de vous tesmoigner par mes services tant de ressentiment que de la faveur que vous m'y ferez, qu'il pourra tendre à vous asseurer de quelque sorte que toutes les années qui me restent je seray infailliblement ..... 1 Janv.^{r} 1645.

Je ne sçay comme vous gouvernez vostre Sibylle[2]. Il y a plus de huict mois que je luy envoyay un livre latin de ma façon, que tous les sçavans et d'autres au dehors ont jugé meriter trois lignes de leur response, et ceste bonne dame se tait. Cela est-il des regles de la philosophie d'Utrecht?

3863. J. Gilenius[3] aan Huygens en Junius. (L.B.)

Hierbij gaat een werkje, dat ik u heb opgedragen. Franekerae, Anno 1645, ipsis Kalendis (1) Januarij.

3864. J. van Wijnbergen[4]. (H.A.)

De heer van Gelden belegert en beschiet het huis Bredebent; wordt dit ingenomen, dan zal het huis Reyd wel volgen. Ik wensch u een goed jaar toe. Rynberck, den 4 Jan. 1645.

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 12. - Zie III, blz. 325.
2) Nl. Anna Maria Schurman, met wie Utricia Ogle zeer bevriend was.
3) Johannes Gilenius, geb. te Montjoye, werd 28 Mei 1639 te Groningen als student ingeschreven. Blijkens de dateering van dezen brief, heeft hij waarschijnlijk daarna te Franeker gestudeerd, en op 3 April 1645 komt hij als 25-jarig jurist in het Leidsche album voor, op 21 Febr. 1657 nog eens als Jur. Lic. - Hij heeft werkjes geschreven, waarin hij katholicisme en protestantisme trachtte te verzoenen.
4) No. 3864 a-c. Brieven van 7 Jan., 1 Febr. en 28 April (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.

3865. J. van Reede[1]. (H.A.)

'Ick ontfange U.E. missive van den 15 Decemb. aengaende twe *boats* alhier te doen maecken, de een met twe en d'ander met vier *oares*, waerop dient tot antwoort, dat alle de *boats* voor vier *oares* ofte riemen worden gemaeckt, om in tyt van haest met vier gebruijckt te connen worden, en syn lanck 24 voeten; dan nu is mijn geseijt, dat enige edeluijden die oock hebben van 30 voet lanck, daer dan mede twe of drie menschen in connen sitten. Maer die men hier ordinaris gebruyckt met vier *oares* syn om goet in te leggen, waertoe ick niet meyne UE. die will hebben, maer alleen om spoet te maken. Ick heb een ordinaris van twe *oares* doen maken van den besten meester en sal costen seven pont sterlings; sou mede een van 30 voet hebben doen maken, maer become een brief van den 28 Decemb. van cap[itein] Heerd[2], om twe ordinarise te hebben, waertoe hij een *werriman* oversend, die ick het nu sal laeten bestellen'.

Ik zal een paspoort voor de paarden verzoeken, maar zij zijn daar erg moeilijk mee, vooral omdat er hengsten bij zijn. De piqueur en de *werriman* hebben mij om geld gevraagd en willen niet in ons huis komen eten; zij 'beminnen de liberteijt'. 'Des Conings commissarissen[3] syn vertrocken; de predicanten en courantiers waeren achter haer her, dat sy verspieders waren en by haer hadden, maer quamen om te bedriegen en het gout vanhier na Oxfort te brengen, t welck in corten hier is schaers geworden; dan gisteren heeft ons een coopman geseyt, dat alle het gout nae Hollandt wort gesonden en dat met de laeste scepen vwt Hollandt hier is gecomen over de 12 tonnen gouts aen silvere ducatons[4], die men hier smelt; twijfele niet, of sal bij ons groote schade veroorsaken. Men predickt hier crachtich tegens den vrede niet alleen van dit landt, maer oock die te Munster en Denemarken, soodat vele weynich hoop tot ene vrede hebben; men wil oock tracteren, als het sou geschieden, met den Coningh in persoon, doch het Parlement heeft noch geen antwoort gegeven, maer sullen die senden met haer gecommitteerden.

Wij hebben nu onse brieven ontfangen, om nae Oxfoort alle drie te gaen; hadt best geweest, dat een hier waere gebleven, om het confisqueren van de scepen te voorcomen. Capitein Frans Jansz, die belett worden in Dormuts[5] te varen van twee Parlementsschepen, heeft vyff mannen verloren en enige gequetst, en is so cruell geweest, dat by de vijfftien in syn resistente twe scepen heeft doot geschoten, waervan men hier weijnich gewach maeckt, tsy omdat men menschenvleysch niet veel acht, of dat men een Duytsmans[6] soo ene couragie niet will ruchtbaer maken. Ick hebbe boven onsen publiken aen Haere Hoocheden niet te scryven; hoope daerom excuse te becomen'. London, 6 Januarij 1645[7].

1) Zie No. 3861.
2) De kapitein van 's Prinsen jacht; zie beneden.
3) Den 17den Dec. waren de afgevaardigden van den Koning, de graven van Richmond en van Southampton, te Londen gekomen.
4) De koers van het goud was zeer gestegen en nu voerden Engelsche kooplui te Rotterdam veel zilvergeld uit, wat de Staten deed besluiten beslag te leggen op de Engelsche schepen, die het overbrachten.
5) Dartmouth.
6) = Dutchman
7) Van Reede schreef 1644; Huygens zette boven den brief: R. 22 Jan. 45.

3866. Aan Juffr. van Osmael[1]. (K.A.)[aant.]

'Je me haste à vous envoyer *le Menteur* de Corneille[2], de peur de passer pour luy mesme. Le voyci donq dans l'equippage, dont j'eus l'honneur de vous parler avanthier, quand j'eusse mieux faict de m'en taire pour moins interrompre la belle musique dont il vous plust nous regaler. Il vous divertira une couple d'heures en vostre heremitage'. Ik doe er iets van mij bij[3]. 6 Jan. 1645.

3867. Aan P.C. Hooft[4]. (L.A.)*[aant.]

Ick en kan niet ontgaen U.E. te bemoeijen met een' boodschapp, die over sooveel schijven loopt, dat ick se met moeijte naertelle. S. Hooch.^{t} is mijn meester; de weduwvrouw van wijlen graaf Wilhem van Nassau[5] S. Hooch.^{ts} goede nicht ende vriendinne; U.E. naerverwant van den heere wachtmeester Hasselaer[6]; dese in welverdient aensien bij de overicheid van Amsterdam; dese laeste tot noch toe wat afkeerigh van 't versoeck bij welgem.^{te} gravinne tot voorgaende vergaderinghen van Holland gedaen[7], by de naestaenstaende te verniewen, mits sij de genegentheit van ettelicke voorneme leden heeft bekuijpt. Dus werd ick gelast U.E. te bidden, voornoemden IIe Hasselaer daerhenen te beredenen, dat hem gelieve, gemeltes overheids gemoederen ten voordeele van de gravinne te verkneden, soodat sij sich met eene versekeren moghe van de Noord Hollandsche stemmen, die geern napijpen wat Amsterdam haer voorsinght. Als ick van last spreke, gelieve U.E. te gedencken, dat ick maer eenen meester in de wereld hebbe, die mij daerneffens bevolen heeft, U.E. te doen verstaen, dat hij dese tuschenspraeck tot een besonder welgevallen sal duijden, ende tegens U.E., mitsgaders den H.^{e} Hasselaer, vollveerdigh zijn te verschulden. Ick duchte, oft U.E. de moeijte in sijne swackheid te lastigh vallen mocht, *sed habe negotium pro solatio*, soo, mij dunckt, van Tiberius geschreven staet[8]. Besigheid is geen quaed behulp tegens slepende qualen. Ick hope, U.E. dese haest te boven sal stijgen met het rijsen van de sonne, en bidder God soo ernstelick om, als ick oprechtelick ben ..... Haghe, 10^{en} Jan. 1645.

1) Waarschijnlijk Margaretha de Hertoghe van Osmael, dochter van Jan de Hertoghe van Osmael, heer van Valckenburg (zie I, blz. 497), en Josina de Bye. Margaretha woonde met hare zusters - waarschijnlijk ook met Anna, de weduwe Treslong (zie III, blz. 374) - op het adellijke huis Pasgeld, op een uur afstand van den Haag. De dames deden aan muziek, schilderen en literatuur.
2) *Le Menteur* van Corneille was in 1642 gedrukt. In 1615 gaven de Elzeviers te Leiden een nadruk, waarin een Latijnsch en een Fransch lofdicht van Huygens (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 11, 12) zijn opgenomen.
3) Waarschijnlijk de beide lofdichten, die op 25 en 28 Dec. 1644 waren geschreven. Naar aanleiding daarvan begon een wedstrijd in Fransche verzen tusschen Margaretha van Osmael en Huygens (t.a.p., blz. 18-21).
4) Uitgegeven door J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 158.
5) Christina, gravin van Erbach, weduwe van graaf Willem van Nassau-Siegen.
6) Nl. Dirck Hasselaer (1581-30 Dec. 1645), koopman en 'kapitein-majoor van 't krijgsvolk binnen Amsterdam'.
7) In de *Res. Holl.* wordt geen melding gemaakt van dit verzoek der gravin, maar het gold eene aanvrage van een pensioen van f 4000, die zij reeds in 1642 bij de Staten-Generaal had ingediend.
8) Naar Tacitus. *Annales*, IV, 13.

3868. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Scribe saepius, dicebas, cum postremum valediceres[1], et ecce, vix absenti protinus me praesentem sisto. Praestantissimae matronae Hoofdiae, cuius humanitati quantum debeam, tute testari potes, visum est inscribere pietatis nostrae hasce quasi quasdam *ἐρευγὰς*, sive flammulas mavis aut scintillas[2], quarum obiter mentionem feci, cum ab eremitis Pasgeldanis rediremus[3]. Postulo autem, nisi grave est, tenuitatem nostram totâ[4] existimatione tuâ denuo ut suffulcias, et hoc volumen, scilicet, quod grave non est, de manu amica tradas in utrique amicissimam. Summa est. Munus nostrum ornato verbis quantum pote. Quod si cui non indignum censebitur quod lucem videat, *οὐκ ἐνίσταμαι*, quominus committatur Blauiorum augusto characteri[5]. Vide vero, quid statuas, nam eo casu ne hic quidem substitero. Certum est mare publicum non ingredi, nisi tuo cortice nitenti, cui tam tuto ac securo semel incubui. Hoc fructu beneficium impudenti datur, ut petat impudentius. Ergo si praescribi pateris: *uijtgegeven door den Professor C. Barlaeus*, et praefatiunculam item brevi prosâ vel epigrammate Latino addere dignaris[6], prodire audeo. Cave tamen suspiceris, me vel ipsam umbram laureolae in hoc mustaceo quaerere[7]. Plane avidus non sum edendi, et nosti tu, plus harum rerum penes me latere quam vulgatum fuit. At isthaec certe necessaria et, si sic loqui liceat, defensiva cautio est. Interpunctionum enim et orthographices meae, in carmine praesertim, soleo non parum anxie curiosus esse. Nosti quippe, quam levi puncto vel apice derogari possit sententiolis per se jam satis imbecillis[8]. At in exscribendo quotusquisque tantillae rei alienae sollicitudinem amat? Proinde, si haec excudantur, velim corrector ipse exemplaribus adhiberi. Sed nihil tanti erit, quod libentius et libentissime patior, modo ne exscribantur, et me ames, amicissime. Hagae Com., XII Jan. 1645.

3869. P.C. Hooft[9]. (A.B.)

De boodschap, mij vertrouwt bij U. Eed. Gestr. schrijven van den tienden deezer, 't welk mij niet voor den elfden in den aavondt ter hand quam, heb ik betracht met eenen ijver, zoo groot als de eere is, die mij daaraan geschiedt, dat zijn H.^{t} zich gewaardight mijne geringheit

1) Barlaeus had de kerstvacantie in den Haag doorgebracht.
2) Nl. de serie verzen, die in 1645 onder den titel *Heilighe Daghen* zijn uitgegeven en aan Eleonora Hellemans, Hooft's vrouw, zijn opgedragen. Zij zijn tusschen 31 December en 8 Jan. geschreven. Barlaeus bezorgde de uitgave van het bundeltje.
3) Nl. de dames van Osmael; zie blz. 113.
4) *totâ*? Het woord is zeer onduidelijk.
5) De eerste druk, waarvan geen exemplaar meer over schijnt te zijn, is dus bij de bekende Amsterdamsche firma uitgekomen.
6) Barlaeus schreef een lang lofdicht; zie de uitgaven van de *Heilighe Daghen*, of zijne *Poemata*, II, blz. 570, of *Gedichten*, IV, blz. 339.
7) Naar Cic., *ad Att.*, V, 20, 4.
8) Huygens was altijd bijzonder gesteld op de nauwkeurige correctie der drukproeven, ook wat de interpunctie betreft; zie I, No. 140 en 211.
9) Ook in afschrift (L.B.) - Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 547; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 159. - Zie No. 3867.

goedt te kennen tot eenighen haaren dienst. Mijn neef de wachtmeester heeft, met bewijs van zonderlinge gewilligheit, den last aangenoomen, en daatlijk begost zich daarin met alle vlijtigheit te quyten. Ik zelf ook, denkende niet te misdoen met den eenen en den anderen vertrouwden vriendt aan te spreeken, heb uit eenen oud burghermeester verstaan, dat het raadzaam waare te verzoeken - gelijk ik doe bij een' brief neevens deezen - op mijnen schoonbroeder, den burghermeester Hasselaar[1)], die althans ter daghvaart is, dat hem gelieve aan zijne amptgenooten te schrijven, ten einde de vroedschap, over de zaak van Mevrouw de graavinne van Nassau, ten tweedenmaale vergaadert worde. Daarentussen, gemerkt van wat gevolgh de voorstemmen in een' zaameninge zijn, ende dat de H. schout Grootenhuis[2)] - bij onvermoghenheit van andren uit ouderdoom - gemeinlijk d'eerste is in 't uiten zijns gevoelens op den voorstel van burghermeesteren, zoo geef ik U. Eed. Gestr. te bedenken, oft een letterken van U. Ed. Gestr. aan hem, die noch maaghschap met haar van weeghe zijner eerste huisvrouwe reekent, niet wel goede vrucht konde doen. Ik zoude mijnen neeven, burghermeester de Graaf[3)] en scheepen Coq[4)], geirne de billykheit der voorzeide zaake ingescherpt, ende de weldaaden erinnert hebben, waardoor zij aan Z.H. altijds moeten verbonden blijven; maar alzoo zij meede naa den Haaghe gereist zijn, kan ik nocht bij hen, nocht ijemandt hunner hier in de vroedschap ijet goeds uitwerken. Indien U. Eed. Gestr. geneeghen is te weeten, wat voordeezen in dit stuk door mijnen gemelden schoonbroeder, den burghermeester Hasselaar, gedaan is, mijn' Heer ende neef van Wikkevoort[5)] zal U. Eed. dies kunnen berichting geeven, gelijk ook van den staat mijner gezontheit. Want de tijdt verbiedt mij yets meer te zeggen, dan dat ik niet alleenlyk in 't beneirstighen van boodschappen, die uit zoo hoogh eenen naame koomen, maar in degeene, die U. Ed. in 't bezonder betreffen, hoop te betoonen, dat ik ben, om altijds te blijven ..... T'Amsterdam, 13^{en} in Louwmaant 1645.

3870. J. van Reede. (H.A.)

Voorleden Woensdach is alhier up Towerhill onthalst capitaine Hottham ende s'daechs daeraen sijn vader, Sr John Hottham[6)], voor desen gouverneur van Hull, diewelcke, stervende in tegenwordicheijt van sijn vier soonen, heeft aldaer voor God ende de wereld verclaert, dat noijt in sijn gedachten en was gecomen, om Hull te leveren aen synen vijant, waeromme hij nu storve, ende dat God de Heere het Parlement, sijne rechters ende alle, die daertoe hadden gecoopereert, t' selvige wilde vergeven; dat hij t van herten dede, ende stirf met so een berouwe van sijn sonden ende diergelijcke constantie, dat noijt met traenen ofte woorden iemant so is beclaecht; deselve verclaeringe hadde sijn soon ende Sr Alexander Carrew[7)] te voorens mede gedaen. Den bisschop van Canterbergh[8)] meind men, dat toecomende weeke mede sal sterven; de courantiers maenen de Lords daegelijxs aen, dat sij den bisschop mede condemneren, als de Commons hebben gedaen, updat de

1) Nl. Pieter Pietersz. Hasselaer; zie I, blz. 338.
2) Dr. Jan ten Grootenhuys (1573-1646) was sedert 1621 hoofdschout van Amsterdam.
3) Zie I, blz. 378.
4) Frans Banning Cocq (1605-1655), heer van Purmerland en Ilpendam, werd in 1642 kapitein der burgerij, later kolonel. Hij was ook meermalen schepen.
5) Zie I, blz. 437.
6) Zie III, blz. 414, en boven, blz. 110.
7) Sir Alexander Carew (1609-1645), voor het Parlement gouverneur van het eiland St. Nicholas bij Plymouth, is wegens eene poging tot verraad onthoofd.
8) Laud.

gemeinte satisfactie mach hebben. Van de leghers hoort men niet, alhoewell eenige duijsenten

paerden in 't westen tegens malcandern sijn gegaen. In Scropshire openbaerdt hem een derde partie, alrede sterck 1500 man, die noch voor den Coninck, noch voor 't Parlement sijn, maer voor haer liberteijt, soals sij seggen, willende van d'een noch d'ander dus geruineert werden, sodat hier noch grooter swaericheijten voorhanden sijn, ende van het senden naer den Coninck om te tracteren hoort men weynich, ende meind men, dat het sal werden gedilaeert ende getenteert, om met het swaert alle te eindigen. London, 13 Janu. 1645.

Den brief aen Mr Cure, die is gehouden by de lords Crawen[1] en Stuward[2] alhier, maer is geen antwoort op becomen. Hier is met geen menschen te doen te hebben; *zyn alle bedrieghelyck*[3] .....

3871. A. van Hilten. (H.A.)

Mijne buurvrouw, eerst weduwe van kolonel Seytone[4], later van kolonel en generaal-majoor Monier[5], zuster van wijlen den raadsheer Modé[6], die weer getrouwd was met de dochter van wijlen den raadsheer Hoogerbitz[7], verzocht mij u den ingesloten brief te zenden, om dien in naam van hare dochter aan Z.H. te overhandigen. Zij wenscht brieven van aanbeveling aan de Koningin van Zweden, waar hare dochter op het oogenblik is[8]. A Utrecht, le 5/15^{e} de Janvier 1645.

3872. C. Barlaeus[9]. (L.B.)

Vide, mi Hugeni, quam feliciter tibi cesserit audacia tua, aut ut mitius loquar, *παρρησία*. Tessela minus aequo animo videtur accepisse responsionem tuam[10]; rotundius enim respondisti me; nec mirum; tuas quippe offensas placabiles puto, meae implacabiles forent. Etiam viduae,

1) Zie II, blz. 485.
2) Zie III, blz. 425.
3) Deze woorden zijn in cijferschrift, waarboven Huygens de verklaring schreef.
4) Alexander Seton komt in 1629 en 1630 voor als luitenant-kolonel in Brazilië.
5) Anthonie Monier was van 1606 tot 1617 controleur van het geschut hier te lande, later geschut- of tuigmeester in dienst van Zweden, een tijd lang ook commandant van Stralsund. In 1624 kwam hij hier te lande en kocht voor den Koning van Zweden 8 of 9 schepen, die bevracht werden met allerlei oorlogsbenoodigdheden.
6) Mr. Dirck Mode werd 22 Oct. 1639 benoemd tot raad in het Hof van Utrecht.
7) Rombout Hogerbeets (1561-1619), 1590-1596 pensionaris van Leiden, lid van den Hoogen Raad van 1596-1617, daarna weder pensionaris van Leiden.
8) De Hollandsche gezanten hebben in Zweden met succes de zaak van juffrouw Seton bepleit.
9) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 314.
10) In het najaar van 1644 was de strijd over het geloof tusschen Tesselschade aan de ééne zijde en Huygens aan de andere op nieuw ontbrand. In November had Barlaeus haar te Alkmaar gesproken en zij had hem daarna een brief gezonden met een versje, waarin hem eene vraag aangaande de kerk werd gedaan (Vgl. *Tesselschade Roemers en hare vrienden*, blz. 47, 48). Van Baerle zond brief en vers aan Huygens, die 14 December antwoordde met het gedicht *Tesselschades vraegh nopende de kerck* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 8). Den volgenden dag zond hij zijn antwoord aan Van Baerle toe (vgl. *Ad Barlaeum*, t.a.p., blz.9).

prout homines sunt, iras cereas vel plumbeas gerunt. Dant veniam corvis, columbas censura vexant. Non respondet tibi, verum apographum responsi tui ad quaestionem sacram misit ad Satrapam, ut amariore hac potione quartanae suae mederetur[1]. Etenim solitus est Satrapa vomicas pontificias acriore apud illam scalpello pertundere et sale non fatuo perfricare. Quare astutissima illa, ut se de duobus ulcisceretur, una fidelia duos parietes non dealbavit, sed denigravit. Mitto quae scripsit Satrapae[2]. Ego, nescio quo fato, inter has tabulas salvus enavigo.

Dies tuos sacros[3], opus divinissimum, tradidi in manus Hoofdiae, quae summa veneratione illos excepit, praesentibus consule van der Meyde[4], Parrio satrapae genero[5], Schuylio[6] et Ryckartio[7], Hoofdiae affinibus, qui ilicet omnes in chartas tuas involarunt. Illa verecundo rubore pingebatur, cum acciperet grande hoc Christiani affectus pignus. Dicam sententiam. Versus sunt erectissimi, gravissimi, acutissimi et sanctissimi; non in atramentum, sed ipsum pietatis succum tinxisti calamum. Non dicis obvia et millies in templis decantata, sed tibi *οἰκεῖα*, hoc est, non dicta prius. Curabo hic imprimi charactere augusto, prout exigit argumenti majestas. Specimina sive *probas*, ut vocant, non erit necesse Hagam mitti; Hoofdius illa mecum leget attentius. Videmur enim assequi mentem et acumina tua. Ego ero editor et fulgebo tua luce. Praefabor ad lectorem jambis, quos heri fudi[8]. Perge pro tuo in me iure imperare, cum tibi morem gerere, dominij, libertatis, gloriae, ac dignitatis speciem interpreter. Quartanam Hoofdij discussit Capricornus. Epigramma in Heynsij lectulum[9] tuum est; nihil addo, licet convenientius fuerit, inter libros vigilare dominum, quam dormire. Epigrammata in templi nostri conflagrationem[10] ipsis flammis magis lucent; non tamen ausim Romam accusare combustionis istius[11], quae negligentia illorum accidit, qui plumbea tecta reficere solent. Vale ..... Amstelod., XVII Jan. an.^{o} CIↃIↃCXLV.

3873. A. van der Capellen[12]. (L.B.)

Nu de luitenant-kolonel Apeldoorn[13] gestorven is, zou mijn neef, kapitein van Essen[14], gaarne sergeant-majoor van het regiment worden, als de tegenwoordige titularis

1) Hooft leed in dezen winter lang aan koorts (vgl. zijne *Brieven*, IV, blz. 315, 375; Huygens' *Gedichten*, t.a.p., blz. 5).
2) Tesselschade zond dus haar antwoord op Huygens' vers, dat verloren is gegaan, maar dat heftig schijnt geweest te zijn, aan Hooft toe.
3) Zie No. 3868.
4) Zie III, blz. 478.
5) Mr. Johan van de Perre, geb. in 1607 te Middelburg, was 6 Mei 1642 getrouwd met Susanna Bartolotti, de oudste dochter van Eleonora Hellemans uit haar eerste huwelijk. Hij woonde te Amsterdam.
6) Zie I, blz. 290.
7) Jacobus Rijckaert (1610-1671), koopman te Amsterdam, was 2 Nov. 1638 getrouwd met Constance Bartolotti (1615-1679), eene dochter van Guillielmo B. en zijne tweede vrouw, Margaretha Thibaut.
8) Zie No. 3868.
9) Nl. *In Heinsij lectulum*, *mediâ bibliothecâ collocatum*, *mathematice* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 10).
10) Den 11^{den} Jan. ontstond er, natuurlijk door loodgieters, een erge brand in de Nieuwe Kerk te Amsterdam, die geheel uitbrandde, terwijl het dak instortte. Huygens schreef op dien brand eenige gedichten (t.a.p., blz. 21-25).
11) De ondertitel van één dier verzen is: *Ad Romam combustricem*.
12) Zie III, blz. 209.
13) T.a.p., blz. 12.
14) Zie II, blz. 522.

tot luitenant-kolonel wordt bevorderd. Kunt gij iets voor hem doen? Zutphen, 7/17 Januar. An. 1645.

3874. F. Spanheim[1]. (L.B.)

Je vous envoye une production esloignée de ma portée, et de ma profession. Le devoir que j'ay à une maison affligée me l'a arrachée, et les sentimens d'autruy plustost que les miens[2]. J'ose la faire passer jusqu'à vous, quoyqu'elle n'en puisse attendre qu'un arrest de condamnation, s'il vous plaist d'y exercer toute la rigueur de vostre exquis jugement. Mais j'en appelle à vostre bonté, Monsieur, et ose me promettre que vous ne vous estonnerez pas, si un estranger parle mal Françoys, et si un theologien est un mauvais politique. Et afin de vous donner plus de matiere d'exercer vostre debonnaireté, et d'estendre vos pardons plus avant, j'y joins un mauvais epigramme sur vostre excellente production[3], que je manie souvent avec une singuliere satisfaction. Je vous demande, Monsieur, une abolition generale de toutes mes fautes ..... Ce 18 Janv. 1645. De Leiden.

3875. C. van Stavenisse[4]. (H.A.)

Hierbij gaat een brief van mij aan Z.H. aangaande de Oost-Indische Compagnie; het is nog niet zeker, hoe de zaak hier zal afloopen. Midd[elburg], den XXIX^{en} January 1645.

3876. Aan C. Barlaeus. (K.A.)[aant.]

Quis hic tumultus, quaeris? ipse edisseram.
Nuper locutus et stilo et linguâ fui,
Nunc aureis licebit[5].

Id est, placuit Principi trecentis te florenulis onerare, pro illustri poemate, quo de expugnata Sassa gratulatus es triumphanti[6]. Hujus nominis, si quid in thesaurario morae est, fidejussorem me habes et Vicofortium, qui, quam primum solvitur acre gelu gratâ vice, persolvendos tibi curabimus, vel transscribendos. - Apud Hoofdium functus es officio liberalis amici[7], et habeo gratiam. De iambis[8] non item. Superant illi captum ipsius gratitudinis, neque verbis pensari debent; possunt affectu tamen, et effectu idem fiet, si quid jusseris. In praefatione, nisi serum est, velim scriptum: *noch boeren-boerterij*

1) Zie III, blz. 364.
2) Waarschijnlijk was het de *Lettre de consolation sur la mort d'un fils unique*, die zonder jaartal is uitgekomen.
3) Een Latijnsch lofdicht op de *Momenta desultoria* is aan den brief toegevoegd.
4) No. 3875 a, b. Brieven van 7 Nov. en 15 Dec. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk. Zie II, blz. 50.
5) In marg.: Lipsij epitaphium juxta cod[icem] Vatic[anum].
6) Barlaeus had in het gedicht *Laurvs Flandrica* (vgl. *Poem.*, I, blz. 328) de inneming van Sas van Gent bezongen.
7) Zie No. 3872.
8) Nl. het lofdicht.

pro: *noch jock*, *noch boerterij*[1], sed parum interest. Hoofdijs *o* et *ae* salutem a me summam, et propediem missurum me, quo splenem refricent. Id hodie fecisse, nisi vagarentur nobiles pagellae, quae nondum scio, an animum revertendi servent, an in feras bestias evaserint. Vale, meum decus. Hagae Com., XIX Ian. 45.

Vidi, qui *fulgetri*[2] penultimam producendom assererent; te corripere video, *quem penes arbitrium est et mos et forma loquendi*[3], ut libentissime assentiam, vel fide implicatâ. Sed *crepusculum mundi*[4] inter iambos cur miscueris, minus capio.

3877. J. van Reede[5]. (H.A.)

Naedat des Parlements forces hadden ontsett in 't westen Taunton Castle ende dat sij wilden vallen up eenige van des Coninxs ruijtterie, so hebben haer de Conninxsche verrast ende het regiment paerden van Ludlow[6] geslaegen ende genomen, ende nu op dese wys[7] noch eene partije van 800 paerden becomen, ende voorts gemarcheert in Sussex, ende up die frontieren ingenomen de statt Pietersfield; wat progressen sijn Ma.teit aldaer voorder sall connen doen door de dissentien alhier, het misnoegen dat men heeft van de generaels, ende die van d'andere, ende haere leghers verre van malcandern gespreijd, sal men hiernaer beter connen weten. Het Parlement heeft goet gevonden te arresteren, dat de bijeencomste der commissarissen om te tracteren sall wesen tot Uxbridge, 15 meilen van hier, aen ijeder sijde 16 personen, maer noch niet genomineert; dat sij eerst sullen tracteren ende afdoen het point van de religie, ende die so mogen stellen als het Parlement sal goet vinden, sonder nochtans aen den Coninck te seggen of versoecken, hoe die soude sijn; ten tweden de militia in des Parlements handen, daer t' sedert bij gevoecht is de gantsche saeke van Irlant, t' welck verstandige meinen gedaen te sijn, omdat het tot geen effect soude comen, want dit alles moet werden gearresteert in den tijt van 20 daegen, ende die geexpireert sijnde, dat de commissarissen dan 't huijs moeten comen. Het Parlement heeft gesonden 100 m. ℔ sterl. aen het Scotsche legher, om herwaerts te comen. Men seijd, dat met populaire cracht gearbeit wordt, om alle de Lords haer ampden te doen quitteren ende [te] comen sitten in het huijs der Communen, om alleen hooft voor hooft te stemmen, daer sij nu een geheel lidt[8] sijn. Naedat S.r Alexander Carrew[9] ende capitein Hottham, als in mijnen voorigen, waeren gedecapiteert en alles ontkent [hadden], waeromme sij storven, so is weinich daegen daernaer desen sijn vrouwe

1) vs. 20 van de opdracht *Aen Vrouw Leonore Hellemans, Drostinne van Muyden* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 17).
2) vs. 17 van het lofdicht van Barlaeus (t.a.p., blz. 339).
3) Hor., *A.P.*, vs. 72.
4) vs. 10 en 11 van het lofdicht van Barlaeus (vgl. *Gedichten*, t.a.p.).
5) Alleen het postscriptum is door Van Reede geschreven; de oplossing van het cijferschrift daarin is van Huygens.
6) Edmund Ludlow (1617?-1692) was kolonel onder Waller, is rechter geweest over Karel I en heeft later als generaal in Ierland gevochten. In 1660 is hij uit Engeland gevlucht.
7) *wys*? Er staat: *vorst*
8) Er staat: *liedt*
9) Zie blz 115.

doll geworden ende de andere, swanger sijnde, subitelijck met het kint gestorven; dese hadde seer gebeden, dat men haer mans executie wilde uytstellen tot haer verlossinge, maer werden niet geconsenteert. Desen dagh is hier onthalst den bisschop van Canterburgh. London, den 20 Janu. 1645.

'De w e r r i m a n is gereet met de b o a t s te vertrecken, alsoo een convoijer gaet op Zelandt. Ick laet een pas voor haer met de booten versoeken, dan men is hier soo vreemt, dat ick vrese, de pas wel mocht worden geweijgert. - Den picqueur ontfanckt geen antwoort op synen gesondenen brief aen Mr Cure[1], waerom hy morgen selfs darwaerts gaet'. Men heeft mij een pas voor de paarden geweigerd; ik zal nu den s p e a k e r er om verzoeken, 'maer is voll difficulteyten; met *dit volck* is *niet te* handelen'.

3878. J. Revius[2].

Ik dank u zeer voor het exemplaar uwer gedichten, die ik zeer bewonder.

'Jam dices, me tibi nimis familiarem esse; id ut ignoscas, mitto *ἀντίδωρον*, psalmos Dathenicos, pridem a me interpolatos[3]. Plebeio charactere eos concinnatos videbis, unde acerrimum tuum judicium reformidant. Sed quia nunc nihil *ἀξιόλογον* ad manus est, boni eos, spero, consules' ..... Lugd. Bat., 20 Jan. 1645.

3879. Aan F. Spanheim[4]. (K.A.) Fr.

Ik dank u zeer voor uw fraai geschenk. 21 Jan. 1645.

3880. C. Barlaeus[5]. (L.B.)

Hartelijk dank voor uwe bemoeiingen, waardoor ik van den Prins zulk een prachtig geschenk heb ontvangen[6]. 'Poëmatum tuorum editioni tridui remoram iniecit Satrapae superstitio; qui cum exemplar tuum nitide descriptum inter sacras relliquias coniugis suae asservari velit, noluit illud a typographis conspurcari; iussit ergo describi; nos correctioni invigilabimus. *Fulgetri* vox bene se habet, similis plane voci *Feretri*, quam Virgilius mediâ corripit: *feretro Pallante reposto*[7], licet autoritatem ullius poetae reperire nequiverim, qui vocem istam *fulgetri* vel producat, vel corripiat; muta cum liquida docet corripi posse, nec obstat aliqua natura longa. Illud quod de scazonte mones, qui inter iambos irrepsit, hallucinatio mea est. Saepius hoc accidit, ut, dum scazontes et jambos eodem interdum die scribo, scazontibus se jambus, jambus scazonti ingerat, ob carminum solo postremo pede discrepantiam. Ideo mos meus est, ut cum excudendos do, prius percurram ultimum carminis pedem, ut videam, an in spondaeum an in jambum desi-

1) Zie No. 3870.
2) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. - Zie over Revius, III, blz. 265.
3) Zij waren in 1640 uitgekomen.
4) Zie No. 3874.
5) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 315. - Zie No. 3876.
6) Barlaeus spreekt dien dank uit in een gedicht *Nobilissimo viro C.H. Eq. Zul.^{i} D.^{o} τῶν τριαχοσίων χήρυχι C. Barl. S.P.D.*, dat aan den brief voorafgaat.
7) *Aen.*, XI, vs. 149.

nant versus. Feci idem hic, et observavi spondaeum non suo loco, quem semovi tempestive. Blaeuius magnifice satis magnificos versus excudit, quos hac habebis hebdomade, ne gratia novitatis ob strenae titulum pereat. Avide exspectamus illa tua splenetica. Vale, vir praestantissime, et me ama. 22 Jan. 1645.

3881. Regeering van Zaltbommel. (L.B.)

Nu kapitein Johan van Welderen[1)] gestorven is, zouden wij gaarne zien, dat de luitenant Ernst Crimnitz[2)] in zijne plaats werd benoemd. Boemel, den 23 January 1645.

3882. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Quid mihi cum Pasgeldio intercesserit, ab eo tempore, quo gynecaeum illud una lustravimus[3)], doleo tibi apparere non posse genuina phrasi. Enimvero Gallice provocato ijsdem armis pugnandum fuit[4)]. Breviter, rem cum virgine rursus habui, Osmalia puta, quam inter praestantissimas sorores eminere aiunt, quibus propius innotuit, quantum lenta solent, caet. Adhibe Hoofdium interpretem; haec sunt, quibus invitandus ad ridendum videbatur. Caeterorum, ut soles, ipse te benignum lectorem praesta. Accessit inter plura epigramma meum Italicum in incendium vestrum, quod hic alicuius praetij habetur. Addo versionem propriam[5)], ne quis me distorqueat duro sermone, qualem nuper experti sumus[6)]. Hic monendus es - neglexi hactenus - nunquam id cogitasse me, Pontificios templum incendisse, ut ascribere videris pueritiae meae. Roman combustricem sic alloquor[7)], quasi indigne rideat Ecclesiae novae incendium, quae veterem primitivam, orthodoxam, nostram exurere ipsa solet. - Addo denique Marini[8)] longe praestantissimum epigramma, quod meo item more verti[9)], ut ex ungue judices, quantus hic leo sit, cuius universam *Posticum*, volumen sic inscriptum, ejusmodi delicijs refertissimam habes. - De Tessela quid sentis[10)]? Ut animum superstitiunculis, stilum quotidie pluribus pluribusque tenebris implicat, intricat, involvit. Dictionario ad haec opus esset, quanquam videmus, nunc plura assequi. Rogavi hisce mensibus hybernis ad me excurreret[11)], neque enim Amstelodami aut Mudae conventurus isto vere, prout ingruere rei bellicae tempestatem video. Expecto, quid ab animo tuo impetratura sit. Tu vale, et tantum simul nimbum inficetiarum boni consule. Nihil reposco praeter

1) Hij komt in 1628 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Ernst von Crimnitz deed 13 Febr. 1645 den eed als kapitein en diende tot 1667. (Meded. van denzelfden.)
3) Zie No. 3868.
4) Vgl. *Gedichten*, IV, blz. 18-21.
5) Het Italiaansche vers is verloren gegaan, maar wij kennen Huygens' Latijnsche vertaling er van (t.a.p., blz. 24).
6) Zie No. 3843.
7) Zie I, blz. 213.
8) Zie No. 3872.
9) *Caput factitium statuae proditoris* (t.a.p., blz. 24) naar Marino's *Testa posticcia nella statua d'un Traditore*, dat o.a. te vinden is in *La Galeria del cavaliere Marino. Distinta in Pitture, et Sculture. In Venetia.* M.DC.LXIV. *Presso Gio: Pietro Brigonci*, blz. 315.
10) Zie No. 3872.
11) Zie beneden.

schedas Gallicas, quas Catsius hactenus detinuit, plurimi autem quotidie molestissime expetunt. Hagae Com., XXV Ian. 45.

3883. J. van Reede[1]. (H.A.)

Ik zal mijn best doen voor een pas. ‘Desen inleggenden gelieve aen den oppersten picqueur te doen geven, myn out maister; ick sou geern noch een greep van hem leeren en weten, hoe men het paert *de Coningh*[2] weder in een goeden asem sou connen crijgen; maer hij hout syn cunst bij hem, en verstae, dat hy selden eyts meer leert of mededeijlt, t welck voor mij en andere onbequame ryders moelyck valt en periculoos om het werck of het paert te vorderen. Den w e r r i m a n geloof dat nu all in Hollant is. Hierbij gaet de harangue van den bisschop van Cantelbury[3]; ick heb een in t duijts op Rotterdam gesonden, die correcter is, die ick meyn, een yder sal connen crijgen binnen weijnich dagen’. London, 27 Janu. 1645.

3884. C. Barlaeus[4]. (L.B.)

Redeunt ad te, nobilissime Hugeni, *Dies* tui *Festi*[5], verum diffusi in *τὰ ἕκαστα*, ne temporum iniuria pereant, quae a pluribus asservari possunt. Secuti sumus autographum tuum, quoad per humanam sedulitatem et curam fieri potuit; licet de dispunctionibus, et syllabarum compositione, et litteris in fine duplicandis vel non, controversiam mihi moverint grandes critici. Sed minus curant illa philosophi Reales, et istos Nominales cum Thoma Aquinate[6] iubent suis facetijs gaudere et securos frui. Ea forma excusi sunt, qua a te scripti, ita ut suspendi possent singula lemmata et iuxta se invicem affigi parietibus et legi. Cum Tessela commissus es:

Egregiam vero laudem, si lactea possit
Tessela Constanti succubuisse viro,
Et mater cessisse Patri; expectanius amici
Praemia, quae victa de Babylone feres.

Respondisti apte ad epistolam[7], sed nondum ad viduae epigramma acre satis et salsum[8]. Non est *ἄχολος*, quicquid tandem de lite sine bile glorieris. Ego extra teli iactum in vestra pugna nolo esse a partibus secundus, ne utrinque vapulem; malim ego viduam istam amare innoxie, quam stylo pungere. Duo cum faciunt idem, non est idem; albae gallinae filius es apud Tesselam et a Jove nutritus; uris illam et secas, et illa te, et mutuo palpum obtruditis. Pelias hasta estis uterque; profitemini amicitias, officia et utilitates, quales ex hostibus petuntur, et eadem linea *caeditis inque vicem praebetis crura sagittis*[9]. Sub mellitis verborum globulis miscetis aconita. Breviter, comoedi estis, et *peruncti fecibus ora*[10]; alij estis, alij videmini.

1) No. 3883 a, b. Brieven van 3 en 23/13 Febr. (beide H.A.) handelen over het zenden van paarden.
2) Het woord is door de letter S aangeduid, zooals in vele andere brieven van Van Reede.
3) Nl. bij zijne terechtstelling.
4) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 317. - Zie No. 3868.
5) De *Heilighe Daghen*.
6) De beroemde Middeleeuwsche wijsgeer (1225?-1274).
7) Misschien is bedoeld Huygens' bekend gedicht, *Mijn' Tong en was noijt veil, mijn' Penne noijt verkocht* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 25), dat hij op 22 Jan. aan Tesselschade richtte.
8) Zie No. 3872.
9) Persius, 4, vs. 42.
10) Hor., *A.P.*, vs. 277.

Quos cum domina Osmalia commutasti versus[11)], intelligam, ubi reversus ad nos fuerit

11) Zie No. 3882.

Satrapa. Hic in praefecturae suae urbibus iam ponit et tollit secures. Marinum magni facio et inter summos seculi nostri poetas loco; redibunt ad te Osmaliae lusus de Hippocrena, Hippocrate et Hippocratico nectare. Caveat sibi a Pegaso, nam caballus est. Reliqua ex dono tuo apponam meis. Si plura exemplaria poematum tuorum petas, mittam ..... Amstelod., XXVIII Jan. CIↃIↃCXLV.

Trecentos istos accepi per D. Vicofortium.

3885. R. Huijghens[1]. (A.B.)

Kunt gij ook iets doen voor Jan de Voss, die jaren lang in de compagnie van mijn broeder[2] heeft gediend? A Arnhem, ce 30 Janvier 1645[3].

3886. Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Uit mijn laatsten brief aan Z.H. hebt gij zeker gezien, 'de quelle façon je me suis rendu puissant seigneur par l'occupation de cette invincible forteresse[4]', en nu zult gij hooren, welk verzoek ik den Prins doe. Gij zijt altijd mijn patroon geweest en zult mij ook nu wel weer willen helpen. De Siegen, ce 21/31me Janvier (1645)[5]. De groeten van mijne broeders.

3887. Aan J. Revius[6]. (K.A.)

Gij hebt een goed werk gedaan door het verbeteren der Psalmen van Dathenus en ik dank u zeer voor uw geschenk. Hierbij gaat een werkje van mij, dat Barlaeus juist heeft uitgegeven. Hagae Com., prid. Cal. Febr. (= 31 Jan.) CIↃIↃCXLV.

3888. A. van Hilten[7]. (H.A.)

Mijn goed oud buurvrouwtje, de weduwe van kolonel Monier, is u zeer dankbaar voor uwe bemoeiingen. Zij heeft den brief van Z.H. dadelijk opge-

1) Zie I, blz. 150.
2) Zie III, blz. 145.
3) Het jaartal is zeer onduidelijk.
4) Toen Johan de Middelste van Nassau-Siegen in 1623 gestorven was, had zijn oudste zoon Jan de regeering aanvaard. Maar hij bekommerde zich niet om het testament, dat zijn vader in 1621 had gemaakt, dat er nl. eene verdeeling moest plaats hebben tusschen Jan, die in dienst van Spanje gegaan en katholiek was geworden, en zijne iets jongere broeders Willem († 1612) en Johan Maurits, en dat er vrijheid van godsdienst zou zijn. Jan van Nassau maakte het den protestanten zeer lastig en na zijn dood (1638) volgden zijne weduwe Ernestine de Ligne en haar zoon Jan Frans Desideratus van Nassau (1620-1699) ijverig dat voorbeeld. Uit dezen en een volgenden brief van Johan Maurits blijkt, dat hij in 1645 gewapenderhand het testament van zijn vader heeft uitgevoerd. In 1649 is het na een vonnis van den Keizer tot eene deeling van Nassau-Siegen gekomen tusschen de protestantsche en de katholieke linie.
5) Het jaartal is weggelaten, maar Huygens teekende op den brief aan: R. 11 Feb. 45.
6) Zie No. 3878.
7) No. 3888 a, b. Brieven van 25 Maart en 29 Apr. o. st. (beide H.A.) zijn onbelangrijk. Zie No. 3871.

zonden naar Amsterdam, vanwaar hij naar Zweden zal gaan. Zij heeft ook brieven van de Staten Generaal aan de Koningin en aan den gezant de Witt. A Utrecht, le 22e de Janvier 1645 st. vet[1)]

3889. Aan F. Spanheim[2)]. (K.A.)

Nostre commerce est bizarre. Vous me pourvoyez de politique, et je vous paye de theologie[3)]. Le mal est, *quod infelicior transfuga sum*, là où vous semblez né partout, et faict à tout d'esgale adresse. Quoy qu'il en soit, Monsieur, voyci de la theologie ajustée aux capacitez d'une femme, mais que des hommes trop, diray-je, mes amis ou mes enemis, ont voulu exposer à touts hommes. N'importe des mediocres, *pridem inter nos experti sumus*. Mais j'ay à procurer ma grace anpres des eminens. Ainsi, Monsieur, je vous la demande devant tous. Car d'esperer que mon langage couvre mes defaults, ce seroit ne sçavoir à qui je parle, n'y en ayant pas mesme d'imparfaict que vous ne parliez parfaictement. Je ne sçay comment vous recevrez ma supplication. Mais vostre bonté me faict esperer, que pour toutes ces incongruitez, quoyque ruiné de credit, vous ne voudrez pas m'oster l'honneur de me dire, ce que je me diray et prouveray toute ma vie ..... 1 Febr. 1645.

3890. Aan D. Heinsius. (K.A.)

'Triumviris, qui ad opera Gomari praefati sunt[4)], prospectum est ut decuit et tu monuisti; simul atque illos nummulos a thesaurario nactus fuero, tibi transmittentur, ut porro Groningam, nisi grave est, cures; graves quidem non esse, ut clitellas frangant, facile conjicies. Eâdem operâ tibi quoque ingens donum tradetur pro affectu, quo de Sassa expugnata triumphanti gratulatus es[5)]. Boxhornio item nostro, pro grandi oratione eiusdem argumenti[6)]'. Hierbij gaat een werkje van mij, door Barlaeus uitgegeven. 1 Febr. 45.

1) Dus 1 Febr. n. st.
2) Zie No. 3874 en 3879.
3) Huygens zond de *Heilighe Daghen*.
4) In 1644 waren te Amsterdam verschenen *Francisci Gomari*, *Brugensis*, *Opera Theologica omnia*, *maximam partem posthuma*, *edita a discipulis Joh. Vereem*, *Ad. Sibelius*, *Mart. Ubbenius*.
   Zie over Gomarus, III, blz. 146.
   Johannes Vereem, geb. te Amsterdam, werd 16 Aug. 1617 als student te Groningen ingeschreven; van 1629 tot zijn dood (1655) was hij predikant te Meeden.
   Adolphus Sibelius, geb. te Elberfeld, werd 8 Juni 1625 als student te Groningen ingeschreven; hij werd in 1634 predikant te Warfhuizen en in 1646 te Warfum, waar hij in 1653 stierf.
   Martinus Ubbenius werd 6 April 1622 als student te Groningen ingeschreven; hij werd in 1634 predikant te Loppersum, in 1638 te Warffum, in 1646 te Enkhuizen en in 1650 te Leiden, waar hij in 1661 stierf.
5) Dit gedicht schijnt verloren te zijn.
6) Zie No. 3831.

3891. C. Boey[1]. (L.B.)

Hierbij gaan twee gedichtjes naar aanleiding van uwe *Heilighe Daghen*[2]. 1 Febr. 1645.

3892. J.B.V. Lemens. (L.B.)

Juffrouw Ogle[3] heeft mij aangespoord u om een paspoort te verzoeken; daarom waag ik het u met dat verzoek lastig te vallen. D'Anvers, le premier de Fevrier 1645.

3893. Aan C. Barlaeus[4]. (K.A).

De exemplaren der *Heilighe Daghen* heb ik ontvangen; zijn zij niet wat erg mooi? Gij hebt uw best gedaan voor de correctie, maar er zijn toch nog fouten in de interpunctie gebleven. O.a. schreef ik: *Hier leit*, *en gaet niet verder mijn ziel*[5]; het leesteeken in den zin is verdwenen en deze is daardoor onverstaanbaar geworden. Het spijt mij erg, dat dit gebeurd is. Er zijn nog maar weinig exemplaren van het boekje over.

'Tessela invitanti rescripsit, facile se intelligere, jucundum iter Hagiense fore, at cum sub tutela sororis Annae[6] - quam rigide averruncandam praeceperam - latere non possit, superesse solos Hoofdios, *um* et *am*, quibus comitibus decore utatur. Hosce vero aestivos, ait, aves hac anni tempestate vix nidum relicturos. Itaque ventura est, nam ipsam Hoofdiam propediem huc adactum iri instante partu filiae, a te habemus. Et pollicitus est nob[ilissimus] Wicofortius, haec se rerum atque temporum momenta concinnaturum, ut Hagae fiat, quod Mudae destinatum erat. Redeo igitur ad antiquum *Vicimus*[7], nec ausit Tessela videri *ἀτεσσελεῖν*. Quod quam nescis tu amoris vim, ego ambitiunculae scintillam interpretor. Fortior haberi vult, et quidem sic meretur, quam qui fortissima vincit moenia. Fiet hoc palam novo, ecce, documento, grandi allocutione, cuius hic exemplum habes; *Dies* illi *festos* inscripsi[8] et quando nos in arenam religionis traxit, semel illi omnem controversiam movendam duxi, semel oggerendas omnes ineptias Romanas. Confodienda fuit capulo tenus. Ut res ceciderit, tu arbitrare; ut casura sit, admodum securus expecto.' ..... Hagae Com., V Feb. XLV.

1) Zie I, blz. 424.
2) De lofdichtjes zijn niet in de latere uitgaven opgenomen.
3) Zie III, blz. 325.
4) Zie No. 3884.
5) vs. 12 van *Kersmis* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 15).
6) Anna Roemers (zie I, blz. 67 en 169), de weduwe van Dominicus Boot van Wesel.
7) Zie het versje *Ad Barlaeum* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 26); het is van 21 Januari. Een veel vroeger geschreven versje begint ook zoo.
8) Nl. het uitvoerige gedicht *Aen Ioff.*[w] *Tesselschade Visscher, met myn Heilighe Daghen* (t.a.p., blz. 31); het is den 3[den] Febr. geschreven.

3894. Aan H. Jermijn[1]. (H.A.)

La sepmaine passée M.r Goff[2] arriva heureusement icy, et dès le lendemain de son arrivée se deschargea de ses depesches et instructions envers S.A., qui estant sur le point d'en escrire de sa main à la Reine et à vous, Monsieur, par ce present ordinaire, s'est trouvé si soudainement accablé d'une goutte presqu' universelle par tout le corps, que force luy est de remettre cest office, pour quand son indisposition presente sera venue à sa periode, ce que nous prions Dieu et esperons de veoir en bref. En attendant, Monsieur, j'ay ordre de vous tesmoigner le grand et parfaict ressentiment qu'a S.A. de l'honneur que luy faict la Reine de son souvenir et de la bonne et gracieuse volonté qu'il plaist à S.M. luy faire paroistre dans la suitte de ceste negotiation, à laquelle je n'ay que faire de vous asseurer que S.A. desire contribuer toute l'extremité de son pouvoir. Il vous est bien aysé de le croire, mais, comme il y a deux choses diverses, qui concourrent en cecy, les unes dependantes des propres mouvemens de S.A., les autres de ceux de cest Estat, j'ay à vous dire distinctement, Monsieur, qu'il ne sera jamais trouvé faulte aux premieres, mais que, pour les autres, S.A. ne sçauroit qu'y apporter ses meilleurs debvoirs, sans pouvoir respondre des evenemens. Par avance il a esté procuré que nos ambassadeurs n'auront à bouger d'Angleterre pour quelque temps, vers où donq, si la France se resoult d'en envoyer de son costé, durant leur sejour pardelà, ils pourront entrer dans les communications que vous sçavez, et veoir à quelle sorte de concert les affaires se pourront conduire entre leurs mains[3]. Pour ce qui est du commandeur Coulster[4], que la Reine tesmoigne de vouloir employer à un autre voyage en Angleterre, S.A. s'est faict produire l'acte qui en fut donnée audit commandeur l'esté passé, et ne la trouvant limitée d'autre clause que de ceste generale, d'ensuivre ce qu'il plaira à S.M. luy commander, ne juge pas qu'il soit necessaire de la renouveller, si ce n'est que vous le desiriez, apres quoy il n'y aura nulle difficulté. Tout ce discours, Monsieur, vous pourra sembler superflu, quand vous aurez leu les depesches que vous aura faict M. Goff, au rapport de qui S.A. se remet des responses particulieres qu'il luy a données sur tous les points principaux de sa commission; mais vous ne serez pas marry de veoir accorder nos relations de point en point, comme je m'asseure qu'elles feront, autant que je vous supplie de vous asseurer de la devotion tres-constante que j'ay à vous faire cognoistre par mes services que je suis d'une affection, que vous ne devez pas trouver estrange, puisqu'elle vient de pere en fils ..... 6 Febv. 1645.

1) Kopie. - Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *sèrie*, IV, blz. 127. Bovenaan staat: moy au Vicomte Jermin, par ordre, communication et approbation de S.A. indisposée. - Zie over Jermyn, III, blz. 159.
2) T.a.p., blz. 497.
3) Henriette Marie had te Parijs toezegging gekregen, dat een leger van Ieren Karel zou komen helpen en dat vele invloedrijke katholieken met groote geldsommen zouden steunen. Zij opende onderhandelingen met Karel van Lotharingen, om hem met zijn leger in dienst te nemen, en liet er Goffe bij den Prins van Oranje op aandringen, dat er een Hollandsch tegelijk met een Fransch gezantschap zou worden gezonden, om het Parlement mee te deelen, dat beide landen gewapenderhand zouden optreden, als Karel niet in zijne rechten werd hersteld. Hielp dat niet, dan moest de Prins zorgen voor transportschepen voor den overtocht der troepen van den hertog van Lotharingen, enz. enz. Ook moest Goffe de onderhandelingen over een huwelijk van Maria Louise, de oudste dochter van den Prins, met den Engelschen kroonprins Karel, die den vorigen zomer waren begonnen, weer op het tapijt brengen.
4) Zie blz. 29.

3895. C. Barlaeus[5]. (L.B.)[aant.]

Mitto, nobilissime, exemplaria aliquot operis tui, quae sola supererant; reliqua omnia distracta sunt. Typographus noster iteram proelo commisit; quare si novas interpunctiones et accu-

5) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 318.

ratiores transmittere libeat, fac ocyus, absque ulla mora. Illam interpunctionem, super qua usque adeo *παρατραγῳδεῖς*[1], ita repperi in apographo Hoofdiani exscriptoris, quod in typographeio etiamnum est. Tuum autographum consulere non licuit, quod apud Hoofdium iam absentem asservatur. Nec video, ita me Deus amet, ullam insignem hallucinationem aut mendum in exemplaribus editis. Sensus optimus est: *En nu te voete light*; quae matrem respiciunt et sensum prioris discursus finiunt et claudunt. Post illud punctum alloqueris animam et dicis, ad modum imperantis: *Hier light en gaet niet voort*, *Mijn siele*; jace hic, anima, nec progredere ulterius. Nullum hic video ulcus; nihil hic pudendi, nihil quod asellum maiorem corruget. Imo, si meo sensu, qui forte est *ἀναίσθητος*, abundare mihi concedas, posthaberem tuam lectionem. Non possum assequi ullum grande acumen, si legas: *En nu te voete light, hier leit.* Sed de his alias. Hoofdius cum uxore Rotterodami est; praevertit filia Constantia[2] partus diem imaginarium; illa filiam peperit. Cum Tessela statariam iam pugnam aggrederis; ego vos commisi. Deus e machina commissos dirimat; gloriosum adversarium nacta est, nec tu ignobilem Camillam. Totam Babylonem invades; omnes meretriculae istius abscessus pertundis acerrime. Redit ad te exemplar tuum; descripsit filius, ut amicis legendum per occasiones detur. Si Tesselam bene novi, non respondebit[3]; amat discursus breves; ego illam ob virtutes summas veneror. Hodie illi scripsi: *Vivamus*, *mea Tessela*, *atque amemus*, *Insultusque senum*, *sed aulicorum*, *Omnes unius aestimemus*, etc. Te disputantem aequo animo ferre potest, me iniquissimo ferat, praesertim si capulo tenus illam vellem confodere. Vale, amicorum princeps integerrime. Amstelod., 8 Feb. 1645.

3896. A. van Vorst[4]. (K.A.)

Brenger deses, genoemt Jacop Cornelissoon den Boeur[5], is een van die Dons, dewelcke in Duijns haer soo mannelicken neffens haeren admirael hebben gequeeten; hadde alsdoen den last van capiteijn op een directeurs schip, ende is tegenwoordich op de nominatie van Noorthollandt, om capiteijn ter zee van wegen de H.H. Staeten te sijn. Wat van den goeden man is, kan genoeuchsaem afgemeten werden bij U Eed.^{t}, alsoo sijnen persoon door den heer admirael selfs tot dit ampt werdt gerecommandeert, ende sal U Eed.^{t} alle noodige onderrichtinge gedaen werden. Mijn ernstich versoeuck is in desen van wegen de heer de Laet[6], wiens bekende vrindt hij is, dat U Eed.^{t} gelieve sooveele door sijn vermogen en credyt bij sijne Hoocheijt te wege te brengen, dat desen man de gewenschte en verdiende electie mochte bekomen, ende alles daertoe contribueren, wat tot dien eijnde noodich is. Dit doende, sal U Eed.^{t} drie persoonen ten hoochsten verplichten, mijn, mijnen ouden vrindt, de heer de Laet, en vooral Jaep Keesz den Boeur, die het hart wel heeft, om noch eens tegens die Spaense Dons aen te gaen, en voor ons te vechten, als wij gemackelick op ons bedde leggen en slaepen. De heer de Laet was belet; soude anders selfs bij U Eed.^{t} om dese saecke gekoomen hebben. Ick bidde U,

1) Zie No. 3893.
2) Zie III, blz. 480, 488.
3) Dat schijnt zij ook niet gedaan te hebben.
4) A. Vorstius; zie II, blz. 219.
5) Jacob Cornelisz de Boer maakte als scheepskapitein den slag bij Duins mee en in 1653 als vice-commandeur onder Jan van Galen dien bij Livorno. In 1655 is hij te Enkhuizen, zijne geboorteplaats, overleden.
6) Waarschijnlijk de aardrijkskundige, Jan de Laet (zie III, blz. 428), die ook te Leiden woonde.

Mijnheer, dat mijn vrindt mach gewaer werden, dat ick U Eed.^{ts} vrindt ben. Waerop mij gantschelick verlaetende, sal U Eed.^{t} met desselfs lieve geselschap

God in schut beveelen, blijvende altijts, gelijck ick nu sooveele jaeren geweest ben ..... Leijden, den 10 Febr. 1645, op het uhr als de maen eclipseerde.

Op morgen vroeuch sal de HH. Heinsius en Bocxhornius gaen verheugen met sijn Hoocheijts goude giften[1]. Ick verwacht van U Eed.^{ts} mildadicheijt noch een exemplaer van desselfs Heijlige Dagen, alsoo de heer van der Hoolck[2], mijnen neve, het mijn gelaeten hebbende.

3897. Agnes Ploos van Amstel-van Bijler[3]. (L.B.)

Ik heb heden Z.H. zelf gesproken over mijne zaak; hij heeft beloofd, dat hij u het stuk zou laten schrijven. Schravenhage, Donderdach s a vons, den 10 Febrewary 1645.

3898. Aan H. Jermyn[4]. (K.A.)

Le subject de ceste lettre de S.A. a esté jugé si important, qu'on a creu qu'elle devoit anticiper sur le voyage de M. Goffe. Je ne croy pas vous debvoir recommander la poursuitte de ce qu'elle porte. Vous sçavez trop mieux que c'est un des principaux ressorts qui doibvent agiter la machine à laquelle nous travaillons. S'il vous en reste quelque doubte, les rapports dudit Sr Goffe vous en esclarciront en peu de temps, et j'ose bien faire estat que vous les trouverez à vostre gré. Je ne sçay s'il a pleu à quelqu'un de me juger peu disposé à servir la Reine en ceste negociation. Il me semble en avoir eu quelque vent. Si vous en avez cognoissance, Monsieur, je vous prie de ne soubscrire jamais à de si sinistres tesmoignages. Je tien l'affaire pour un des plus importants qui se puissent projetter pour le service du Roy, pour l'honneur de la Maison de S.A., pour le repos de l'Angleterre et pour le bien de la Chrestienté, et laisse au jugement de tout sens rassis, si j'ay donq subject d'en affectionner le succes. Sans gaster nia cause de trop d'apologie, j'en demeure là et à tousjours ..... 13 Feb. 45.

3899. P.C. Hooft[5]. (A.B.)

Naadat mij op Donderdaghs aavondt het geluk, van U. Eed. Gestr. zoo ter geheimschrijverije, als t'haaren huijze te vinden, ontstaan was, brak het ook op Vrijdaaghs morgen, mits noodigh aanspreeken van zeekeren raadsheere, mijnēn toeleg, van U. Eed. Gestr. te koomen bedanken voor al de eere en goede siere van haar genooten, ende haar mijnen geringen dienst aan te bieden. Derhalven is deeze om dien plicht te pleeghen, ende U. Eed. Gestr. meteen te verwittighen van 't geen zich hier in de zaake van Mevrouwe de graavinne weeduwe van Nassau heeft toegedraaghen. Mijn schoonbroeder Hasselaar dan heeft eindtlijk uitgewrocht, dat de gemelde zaak weeder in de vroedschap gebraght is, maar - t'zijnen ende mijnen leedweezen - zonder

1) Zie No. 3831 en 3890.
2) Zie beneden.
3) No. 3897 a, b. Brieven van 1 Maart en 3 Dec. (beide L.B) zijn even onbelangrijk.
4) Kopie.
5) Ook in afschrift (L.B.). - Uitgegeven door Huydecoper, t.a p., blz. 548; Van Vloten, t.a.p., IV, blz. 163. - Zie No. 3869.

vrucht, alzoo hij van zijne meedeburghermeesteren niet naar zijn' wensch werd ingevolght. Waaroover ik geen' andre hoope zie, dan dat, indien d'andre leeden beeter geneeghenheidt tot vernoeghing van haare Genaade toonen, Amsterdam, om niet alleen den ondank der weigheringe te draaghen, tot eenighe reklijkheit moghte gebraght worden. Ik vertrouw, hoewel het mij met het volvoeren deezer zaake, die ik mijnen schoonzoone van der Meide[1] ook hooghlijk heb aanbevoolen, ontschooten is, dat U. Eed. Gestr. daarom niet laaten [zal], in alle geleeghentheden met de eere haarder gebooden te erkennen ..... T'Amsterdam, 20^{en} in Sprokkelmaant 1645.

3900. St. Goffe[2]. (L.B.) Eng.

In Antwerpen is men zeer verheugd over de komst van de zilvervloot in Spanje, die veel geld schijnt te hebben meegebracht. De kooplui hebben reeds wissels ontvangen tot een bedrag van 500000 kronen. Lord Stafford[3] weet nu, hoe hij naar Engeland zal reizen. Ik ga naar Parijs en zal vandaar schrijven. Bruxels, Febr. 20 (1645[4]).

Wilt gij den inliggenden brief[5] aan Z.H. overhandigen?

3901. J. Hoefnagel[6]. (L.B.)

Ik ben in goede gezondheid hier aangekomen. Op de ree van St. Jago, op t Hof van Zeelandt, Anno 1645, den 23 Feb.

3902. Johan Maurits van Nassau[7]. (H.A.)

Het spijt mij zeer te hooren, dat Z.H. en de Prinses ziek zijn. Nu het garnizoen dit kasteel verlaten heeft, evenals de Jezuïeten, die thans gehuisvest zijn in het nieuwe gebouw, dat de prinses de Ligne[8] voor hen heeft laten zetten, ben ik druk bezig met het versterken van het kasteel en het bijeenbrengen van eene bezetting van 100 man. Ik ben het eens geworden met mijne broeders over het derde deel van onze vaderlijke nalatenschap, wat dit graafschap aangaat, en heb gisteren den eed van de bewoners in ontvangst genomen. Spoedig reis ik naar Cassel. Ik zal Z.H. niet meer zoo dikwijls lastig vallen met mijne brieven, maar spoedig naar Wesel terugkeeren. De Siegue, ce 16/26me de Febvrier 1645.

Hierbij gaat een brief aan den heer Barlaeus[9], uit welken blijkt, hoeveel

1) Zie III, blz. 478.
2) Zie III, blz. 497.
3) T.a.p.
4 De brief heeft geen jaartal, maar dit werd er door Huygens op aangeteekend.
5) Die brief is afgedrukt in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 129, en handelt over de plannen van den hertog van Lotharingen.
6) Zie No. 3856.
7) Zie No. 3886.
8) Zie III, blz. 255.
9) Barlaeus was in dezen tijd begonnen met het schrijven van een boek over Johan Maurits' achtjarig verblijf in Brazilië.

vertrouwen de Jezuïeten in mij stellen. De schrijver van den brief, pater Sibenius[1], prijst u zeer.

3903. A. Vorstius. (L.B.)

Ziehier de heer Paravicino[2]. Gij kunt met volkomen vertrouwen van zijne diensten gebruik maken. In Leyda, alli 27 Febraio 1645.

3904. N. Lanier[3]. (L.B.)

Long ere this you had receaved my most humble thankes for your kind letter, and these few ill written and worse composed ayres, by the hand of a particular gentleman, a frend of mine, who was desierous to doe me the favour and receave the honour and happinesse to be knowed to you, but a suddayne accident hath cald him another way and left me no other meanes to send you this but by the common post. Good Sir, I know, you are so well stored with most excellent Italian compositions, that were it not to obay you, I should shame to present you these. But I most humbly desier you to consider indulgently, that they come from one, old, unhappye and in a manner in exile, plundred not only of his fortune, but of all his musicall papers, nay, almost of his witts and vertue, and hath nothing left him now, but the happiness to be sincerely ever ..... Antwerp, this first of March 1645.

3905. C. Barlaeus[4]. (L.B.)

Nescio an fatis, an vobis irasci debeam, qui voluptatum dies indicitis mihi plane intempestivos. Cum docendum nobis est, advocatis viduas, et adsunt; cum docendum non est, adsum ego sine illis. Scilicet metuitis, ne, si ad illas accedam, incalescam nimis. Illud scito, me *et amoris aliquid et humoris*, ut Plautinis verbis utar[5], *habere in meo corpore*, *et nondum exaruisse ex rebus amoenis et voluptarijs*. Voluissem interesse vestris coetibus, homo minime morosus; sed visum vobis ea tempora eligere, quibus mihi reddendum temporis tributum. Sed devorabo hoc sive infortunium, sive iniuriam, qui maioribus fui par. Ob Bacchanalium biduum feriati sumus, quod itione et reditione absorptum fuisset. Scripsit Satrapa ex relatu ancillae suae, quae falsa hoc auditione acceperat, me Hagam profectum; non magis vidi Hagam per hos dies, quam Constantinopolin. Mitto exemplar carminum tuorum cum correctionibus, quod mitti petijt D. Bruno. Serius illud accepi, quam ut earum ratio potuerit haberi. Tantum illud tuum *Hier leit*[6] iussi corrigi, quanquam et tu erraveris et ego; nam autographum tuum habet: *hier light*, duobus punctis inclusum; tu scribis legendum: *Hier leit*, cum uno puncto. Aposiopesin iam capio. Posthac mihi manda, si quid recte curatum velis. Mitto epigrammata mea in flammas publicas[7]. Inter illa unum est, quod tuae est inventionis; ignosce, si gloriam tuam mihi vindicem; utere in meis pari jure, et fieri potest, ut in easdem cogitationes incidamus poetae.

1) Martin Siben (1604-1668), geb. in het land van Gulik, was Jezuïet en heeft eenige Latijnsche werken geschreven. Hij is te Keulen gestorven.
2) Zie beneden.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. XXI, Noot. - Zie II, blz. 430.
4) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 319.
5) Naar *Miles*, I, 3, vs. 45, 46.
6) Zie No. 3893 en 3895.
7) Nl. zestien gedichten *In Incendium Templi Amstelodamensis* (vgl. *Poem.*, II, blz. 512-519).

Praestantissimam Tesselam, si istic adhuc est, saluta, et D. Vicofortium, et filios, et D. Brunonem[8)].

8) De brief is niet gedateerd, maar Huygens teekende er op aan: R. 5 Mart. 45.

3906. Aan C. Barlaeus[1]. (K.A.)[aant.]

Nescio an legitimae censeri debeant excusatiunculae, quibus te subducere recriminator satagis nimium nobis perspectae veritati. Etenim te Bacchanalibus diebus Hagae condixeras; quo cur non adnataveris, Leander, ne ipsâ quidem Hero facem exhibente, amplioris otij disceptatio erit. Interim fatemur, te non illepide circumvenisse nos, qui relictâ nobis exangui viduâ, cum succulentis novem puellis securissime rem habuisti. Amplectimur vero calentes et cum ab .....[2] vestro tum a matribus rubentes partus brevi concubio prodidistis. Quod inter eos quendam quasi meum adoptaveritis, quam ego aequo animo patiar, ecce epigrammatio his adjuncto testatus sum[3]. Invenies item alterum eiusdem farinae, an furfuris, in tua incendia, lucidissimis flammis illustriora[4]. Tum vernaculi nonnihil, quo viduam, dum adfuit, oblectare conati sumus et, si ausim dicere, oblectavimus. Discedens enim candidissime professa est, plane se itineris non poenitere. Ut de reditu annuo, quem, ut videbis, stipulati sumus, non arbitrer desperandum ..... Hagae Com., IX Mart 45.

'Quod caput epistolae esse debuit, ecce quas a Iesuitis tibi delicias mittam. Eas mihi comes Mauritius commendavit; commendat vero se quam maxime Baldij[5], inquam, carmen, quo nihil tersius aut elegantius scribi protest. Duo minora folia e Gallia sunt, et mihi quidem stupori, cum illatinam gentem video, quae nihil hactenus hisce comparandum dedit meâ opinione. Tu videris et cum chartulis judicium remittes.

3907. J. van Reede[6]. (H.A.)

Van Tromp heb ik antwoord gekregen. 'Wij hebben met consent van den Coningh aen het Parlement een goetlijcken, eerlijcken voorslach gedaen, om de kercke wel te stellen; sie weynich apparentie, dat het sal worden aengenomen; men seijt, haer theologanten wijs genoch te syn om te adviseren ten besten, sonder wtheemsche. I n t e r i m cruijpen hier in alle secten, noch onlangs een, genaemt Antigospelers, tegen het Evangelium, als de Antinomianen tegens de wett. *Ick verstae*, *dat Joachimi* onder *de handt in Holland werckt*, *om met ons daer te komen*, *t welck S. Hooch.t en den Coningh tot nadeel sal sijn*; dient daerom belett'. Spreek er over met mijn broeder[7] en met Musch. Zullen wij hier nog

1) Zie No. 3905.
2) Onleesbaar.
3) Nl. in het vers: *Barlaeo*, *culpam deprecanti*, *quod epigramma meae inventionis suis verbis exornasset* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 49).
4) *In* (*Barlaei*) *epigrammata*, *quibus templi Amstelodamensis incendium celebravit* (t.a.p., blz. 50).
5) Jacob Balde (1604-1668), Jezuïet, was professor in de rhetorica te Innsbruck en te Ingolstadt, daarna hofprediker te München. Hij heeft Latijnsche verzen uitgegeven en had een grooten naam als dichter.
6) De brief is gedeeltelijk in geheimschrift, waar Huygens de verklaring boven schreef.
7) Nl. Godard van Reede; zie blz. 97.

moeten blijven[1)]? ‘Hier is *gans geen hope*, dat *het Parlement ons sal gebruycken*, soodat het daerom niet behoeft *te geschieden*.’ London, 10 Martij 1645.

3908. M. Zuerius Boxhorn[2)]. (L.B.)

Ik had u al eerder moeten bedanken voor uwe hulp, om mij het mooie geschenk van den Prins te bezorgen[3)], maar ik ben al sedert eenigen tijd ziek. A. Vorstius heeft er mij een heftig verwijt van gemaakt, dat ik u nog niet geschreven had. Uwe *Heilige Dagen* heb ik zeer bewonderd. Lugd. Bat., CIↃIↃCXLV, Mart. X.

3909. C. Barlaeus[4)]. (L.B.)

Jam cum Jesuitis nobis res est; forte quia de Tessela omnis sermo est. Sic *vara vibiam trahit*[5)] et Bitus interesse amat Bacchij rebus. Bum Baldeo Jesuitarum Monachij praefecto[6)] abhine biennio commutavi litteras[7)], occasione epigrammatis cuiusdam, quod in effigiem Bavariae Ducis scripseram[8)], rogatu Joachimi Sandrart pictoris[9)]. Placuit illud Jesuitae usque adeo, ut mihi ob hoc gratulatus fuerit, et Ducis nomine gratias egerit. Edidit iste Baldeus libros poëmatum suorum[10)], a quibus Germanismus omnis abest et Teutonicum *πάθος*. Possum versus eius ferre ob munditiem Latini sermonis et facilitatem. Versus e Gallia missi olent Grotium, ob nitorem, dictionen concisam et sensus erectiores. Si cum alijs eius heroicis, praesertim in Gallia scriptis, conferas, non ovum ovo magis simile. Nihil tale a Gallis expectaverim. Omnes diffluunt isto scribendi genere. Sigenensem istum Jesuitam[11)] non novi. De *Historia Brasiliensi* cogito per otium; excutio chartas comitis; secernendi sunt furfures a polline, et rerum pondera et gemmae ab arenis et gestorum minutijs. Sed motus hic, ut omnis physicus, eget mora; scribitur historia, funditur carmen. Illud tuum in Tesselae discessum[12)] plane divinum est et elegans, ubi ad sortem et usuram alludis. Quod in Latino carminum genere nuper fecisti, velim te facere in Belgico, et colligere in unum, quae sparsim et per intervalla tibi exciderunt, facetias et iocos eruditos et tot semper se moventis ingenij stricturas. Erunt haec ad palatum omnium, secus quam Latina, quae Hecubae nostrates non capiunt. Vale, vir nobilissime.

1) Ook deze twee zinnen zijn grootendeels in geheimschrift.
2) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 177.
3) Zie No. 3890 en 3896.
4) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 922. De brief is niet gedateerd. Aan den brief is een vers: *In Tesselam et Hugenium suppositis lectis cubantes*, toegevoegd, als antwoord op Huygens' versje, *Tesselscha boven mijn slaepkamer* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 48).
5) Ausonius, *Technopaegnion*, 4, praefatio.
6) Zie blz. 131.
7) Zie zijne *Epistolae*, blz. 910 en 936.
8) Nl. *In effigiem Maximiliani*, *Serenissimi Ducis Bavariae*, *etc.* (vgl. *Poem.*, II, blz. 530).
9) Joachim von Sandrart (1606-1688), geb. te Frankfort, heeft in Boheme, Engeland, Italië, Duitschland en ook eenige jaren in de Zeven Provinciën gewoond. Hij heeft het portret van Barlaeus geteekend en deze heeft, behalve op het bovengenoemde schilderij van Sandrart, nog op 14 andere van den meester gedichten geschreven (t.a.p., blz. 507-511).
10) Zij zijn in 1643-1645 uitgekomen.
11) Nl. Sibenius; zie blz. 130.
12) Tesselschade kwam in de laatste helft van Februari bij Huygens logeeren en deze heeft op dat bezoek verscheidene versjes geschreven (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 45, 47, 48, 49, 51); het hier bedoelde, *Aen Tesselschade, vertreckende*, is van 1 Maart.

3910. A. Vorstius[1]. (L.B.) Ned.

S.r Paravicino[2] zou gaarne zien, dat gij spoedig te Leiden kwaamt, om kamers uit te zoeken voor uwe zoons[3]. Er komen ook nog een paar jongelui van den heer Raeye, koopman te Amsterdam[4]. Leyden, 11 Martij 1645.

3911. J. de Knuijt[5]. (H.A.)

Volgens het bevel van Z.H. zal ik nog heden met den vice-admiraal Jan Evertsen spreken. Gij hebt zeker al gehoord ‘de tydinge, die van den 2 deses nyt Ocxfort hier [is] ontfangen, hoe dat Conincx leger in de west Weymouts met de twee casteelen soude verovert hebben[6], het derde noch werde beschoten, daerinne gevonden heeft 16 schepen, 130 stucken geschut ende een groote quantiteijt wapenen in t'magasyn, met vivers ende andere ammonitie van oorloge. Al eer dese tydinge in Seelant vernomen was, souden mede aldaer uijt Spaingen noch aengecomen syn twee rycklyck geladen schepen van Londen, weerdich geestimeert ontrent de 30000 ℔ sterlincs. Ick en hebbe geen tyt, om de andere goede tydinge hier by te voegen’. Middelb., den 11 Martij 1645.

3912. C. l'Empereur[7]. (B.M.)

Dat gij voor mij zoo vriendelijk hebt willen zijn, zooals ik gisteren van mijn bloedverwant A. Vorstius hoorde, overtreft mijne stoutste verwachtingen. Er bestaat reeds een band tusschen ons, doordat de heer De Wilhem familie van ons beiden is. Wij moeten tusschen beide komen in den twist, dien Vorstius en Buphernius[8] nu voeren. De laatste heeft een brief aan u geschreven, waarvan de eerste maar liever niets moet weten. Met Golius[9] heb ik bij beiden mijn best gedaan, dat zij niet verder over de zaak spreken. Lugd. Bat., 3 Id. (13) Mart..... 1645.

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, VIII, 1869, blz. 485.
2) Den 14den Oct. 1644 werd in het Leidsche album op 44-jarigen leeftijd ingeschreven ‘Petrus Paravicinus ex Valatelina, Italus’. Deze Pietro Paravicino nam studenten bij zich aan huis en de beide oudste zoons van Huygens werden aan zijne zorg toevertrouwd. Hij en zijne vrouw waren lang in Engeland geweest en er werd bij hen aan huis niets dan Italiaansch, Fransch en Engelsch gesproken.
3) Den 11den Mei gingen Constantijn en Christiaan naar Leiden, waar zij den volgenden dag in het album werden ingeschreven.
4) Misschien Jeremias van Raay, lijnslager en reeder, ijzerkoopman en handelaar in grof zeezout.
5) No. 3911 a. Een brief van 7 Apr. (H.A.) is zonder beteekenis.
6) Het succes was van korten duur; den 28sten Febr., enkele dagen, nadat Weymouth door troepen van den Koning was genomen, werden zij door het Parlementaire garnizoen van een naburig plaatsje weer verdreven.
7) Zie II, blz. 174.
8) Dit moet eene vergissing zijn van den afschrijver.
9) In het afschrift staat: Holius.

3913. F. Spanheim. (L.B.)

Als men u alleen geschriften kon aanbieden van gelijke waarde als die van u, zou ik u niet den hierbij gaanden brief[1] durven zenden. Maar ik weet, dat gij dat niet verlangt, en dus ‘je m'aventure de vous faire voir un plan plustost qu'une fabrique. Les coups de cloche auxquels nous sommes sujets, mes distinctions d'ailleurs, et mon incapacité m'ont esté de grands obstacles, pour ne passer plus avant. Joint que mon dessein a esté de me desgager plustost d'une persecution qu'on m'a faitte sur ce sujet, et d'en eschapper par quelque moyen, que de presenter un cartel à des esprits veritablement *independens*’ ..... Ce 14 Mars 1645. De Leiden.

3914. J.L. Calandrini[2]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden van uwe gedichten, die bij mij vele aangename herinneringen opwekten. En daarom heb ik het gewaagd zelf nog eens te dichten op uw boek[3]. Gij hebt, toen gij nog zeer jong waart, al op mij gedicht[4]. Van mijn vers zend ik een afschrift, want de Duinkerkers hebben het origineel verloren doen gaan. Mijn zoon, die nog te Amsterdam is, zal u zeggen, hoezeer ik verlang u van dienst te zijn. De Geneve, ce 15 Mart. 1645.

3915. J. van Reede. (H.A.)aant.

Zijn de booten nu aangekomen? De paarden zijn nog hier. - ‘Syn Mat. is bedroeft; de bijeencompste tot Uxbridge[5] is gescheyden; sage die gaerne weder byeen, waertoe wy mede arbeyden, en hadden syne commissa[riss]en t selvige mede versocht, maer hoore niet, dat het Parlement daer eijt op heeft gedaen. Als wij een nationael sinode hadden voorgeslagen met assumtie van alle protestantsche kercken, soo worde ons onder de handt geseyt, dat het onaengenaem waer, waerom wij weder harwaerts syn gegaen. Wij wenschen

1) Nl. de *Epistola ad Davidem Buchananum super controversiis quibusdam*, *quae in Ecclesiis Anglicanis agitantur*, *Lugd. Bat.*, 1645.
David Buchanan († 1652), een Schot, leefde een tijd lang te Parijs, keerde toen naar zijn land terug en gaf in 1644 een herdruk van het werk van John Knox, *Historie of the Reformation in Scotland*, met een leven van Knox en eene voorrede, die van eene zeer eigenaardige opvatting getuigde. In 1645 volgde *Truth its Manifest; or a short and true Relation of divers main passages of things in some whereof the Scotch are particularly concerned*; het was eene beschrijving van het gedrag der Schotten in den burgeroorlog, die in Engeland groote verontwaardiging opwekte. - Spanheim's brief was waarschijnlijk gericht tegen de *Historie*.
2) Uitgegeven bij de ‘Rescripta de Momentis’ en in *Gedichten*, V, blz. 338. - Zie II, blz. 492.
3) Zie t.a.p.
4) Vgl. *Gedichten*, I, blz. 49. - Het Latijnsche vers is van 1613.
5) Daar hadden de onderhandelingen plaats tusschen de afgevaardigden van den Koning en die van het Parlement.

brieven te hebben op ons wedercompste of verblijf; sijn Mat. sal niet lang hier blijven. Die van t Parlement hebben weder ingenomen Waymouts[1], een zeehaven, alsmede de stadt Screwsbury[2], synde van groote importantie, waermede sijn Mat. heeft verloren wel contributien van acht provintien en dier combinatie, die een leger soude hebben gehadt van 20 m. man, om haer selven te defenderen, waerom men nu meijnt, dat het Parlement de sequestre niet sal willen hebben gedecideert als met de wapenen, een scherp middel. Den prins van Walles is gisteren vanhier vertrocken nae Preston, om in t westen een armee te werven; heeft by hem syn gouverneur, den grave van Barckshire[3], de lords Capel[4], Hopton[5], Culpeper[6], Hide[7] en eenige anderen; Richemont[8], Harford[9] en Suythampton[10] hebben geexcuseert mede te gaen. Wy hooren hier niet van de gemuytineerde troupes van Essex[11], maer in t harwaerts comen verstonden, 1500 ruyters de Teems gepasseert te syn, roepende: *for God and King Charles*, en gingen nae Wicham, alwaer het Parlement geen forces heeft. Ick verstae dese proceduren niet; by ons sou men hen daer anders van dienen. Ick heb aen syn Hoocheit geen materie te scrijven, te meer alsoo nu pynelyck is. Oxford, desen 16 Martij 1645.

Arbeid, *dat Joachimi hier blijve*[12].'

Ik heb naar den heer van Wilhuijsen, die nu te Oxford is, laten vragen; hij is ernstig ziek. Z.M. heeft aan Prins Willem den g a r t e r geschonken. Uit Londen hoor ik, dat men daar niet denkt over ons voorstel.

3916. J.G. Vas Dias[13]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uw boek, dat mij reeds veel genoegen schonk en mij in Brazilië zal helpen om den tijd te dooden. Hagae Comitis, 18 Martii 1645.

3917. J. van Reede[14]. (H.A.)

Den heere Sabran, resident van wegen sijn Ma.[teit] van Vranckrijck[15], heeft voorleden weeke een memorie aen het Parlement gesonden, verhaelende, dat

1) Zie No. 3911.
2) Screwsbury werd 22 Februari bij verrassing door Parlementaire troepen ingenomen.
3) Dit moet eene vergissing zijn. Sedert 1641 was William Seymour, markies van Hertford (zie III, blz. 424), gouverneur van Karel II. Misschien is bedoeld John Berkeley, baron Berkeley van Stratton († 1678), die generaal was en tevens 'manager of the Duke of York's house'.
4) Arthur Capel, lord Capel van Hadham (1610?-1649), was één der afgevaardigden van den Koning bij de onderhandelingen te Uxbridge. Hij is in 1649 onthoofd.
5) Zie III, blz. 425.
6) Zie I, blz. 333, en III, blz. 492.
7) Robert Hyde (1595-1665) heeft voor den Koning verschillende ambten bekleed.
8) Zie III, blz. 425.
9) Nl. Seymour; zie Noot 3.
10) Zie blz. 105.
11) De ruiterij van Essex was geplaatst onder generaal Waller, maar kwam 20 Februari te Henley in opstand en eischte haar vroegeren aanvoerder terug en betaling van soldij.
12) Deze woorden zijn in cijferschrift, waarboven Huygens de verklaring schreef.
13) De naam is onduidelijk geschreven.
14) Alleen het postscriptum is van Van Reede. De secretaris heeft zich blijkbaar telkens verschreven. Zoo staat er b.v. *wandtbetaelinge* voor *wanbetaelinge*.
15) Zie blz. 10, 11, 95.

de bijeencomste tot Uxbridge veeleer was geinterrumpeert dan gedissolveert, te meer, omdat sijn Ma.teit van Engelant had' versocht prolongatie van tijt, ende oock gepresenteert up honorable ende verseekerde conditien binnen London bij het Parlement te willen comen, ende dat daerup bij het Parlement noch niet en was geantwoordt, so versocht hij, resident, dat het haer wilde gelieven daerup de handelinge te resumeren, hopende, dat het tot een goede uijtcomste soude comen, d'welck sijnen Coninck ende Coninginne Regente seer waeren wenschende ende naer verlangende; maer hij up Dingsdach hier gecomen sijnde, referreert niets daerup geresolveert te sijn, ende omdat sijn Ma.teit siet, dat bij het Parlement of de vergaederinge alhier bedanckt van haere goede advisen, ende t' selvige gesurgeert tot den 16 Octobris toecomende, met belofte alle middelen van vrede te sullen amplecteren, so eenige hem comen te openbaeren[1)]. - De 1500 ruijtters, van het Parlement affgeweken door wanbetaelinge, en dat sij onder niemand wilden dienen als Essex[2)], grasseren ende plunderen in des Parlements geassocieerden provincien, waerom een placaet is gepubliceert, om haer tegens den 25/15 deser weder onder subjectie te begheven, ende dat sij sullen werden betaelt als andere haere soldaeten ende, so niet, dat men teghens haer sall procederen als verraders, waerup sij laeten weten, dat eerst geldt begheren, ende so men een cleine partie teghens haer sendt, deselvige te sullen resisteren, indien een stercke, te willen gaen nae den Coninck. Tot Croidon leggen oock noch 3000 so te voet als te paerd, die deselve taele spreken, ende hebben haer aldaer begraeven. Den Coninck heeft door Marmaduke Langdale[3)] in Yorkshire ontsett Pomfret castle[4)] ende aldaer geslagen ende gevangen 2000, de rest gedissipeert ende door dit ontsett vele edelluyden van die provincie gedelivreert, die men hier hoopt, dat nu aldaer een goede armée sullen connen formeren, om de herwaerdscomste der Scotten te beletten. Wij staen alle daege up ons vertreck. Oxford, desen 23 Martij 1645 .....

3918. G. Ploos van Amstel van Oudegein[5)]. (L.B.)

De edelen hebben op mijn aandringen besloten, het request spoedig ter tafel te brengen. Velen zijn er voor, maar toch kan men niets van den afloop zeggen. Ik kom spoedig in den Haag, om u mondeling rapport te doen. Den 25/15 Marty 1645, Utrecht.

3919. St. Goffe. (L.B.)

Having considered the discourse we had this morning, I conceive upon the whole matter, that I can make no satisfactory dispatch unto Her Majestie,

1) De zin is foutief.
2) Zie No. 3915.
3) Marmaduke Langdale, lord Langdale (1598?-1661), een katholick, was hoofdofficier in het leger van Karel.
4) Pontrefact werd 1 Maart bevrijd van het beleg.
5) Zie II, blz. 294 en 324.

unles you please to give me some answere in writing to the paper I gave you yesterday, wich I do beseech you very earnestly to do, or at least to give me a promise, that at your convenience I shall receive it. And however, if you remember, the answer to the 6th article was absolutely mistaken, upon an opinion that it had reference to the states shipps[1], wich were not thought upon, as since you understand, and the matter it imports is not difficult, but may wel give roome for a good answer, I am very unwilling to returne that paper you gave me, just as it is, and the ground of that unwillingnes is an ambition, wherein yourselfe and I am aemulous, wich is, to serve both their Majesties and His highnes in this treaty in such a manner, that both may receive perfect satisfaction by it, as I will hope that in conclusion they shall do. If you please to let the bearer bring word, when you wil be at leisure this night, I[2] shall not faile to attend you. Hage, March 27, st. no., 1644.

3920. Johan Maurits van Nassau[3]. (H.A.)

Hartelijk dank voor uw brief en voor al uwe welwillendheid. Aan de paters Jezuïeten zal ik uwe woorden overbrengen. De luitenant van den heer Munnich[4] heeft verkeerd gehandeld met dat konvooi en geheel buiten mijn weten. Ik ga spoedig naar Wesel, De Siegue, ce 18/28me de Mars 1645.

3921. J. van Reede[5] (H.A.)

Onse brieven, vwt Hollant laest ontfangen, syn geweest van 9 deser; de volgende post, seyt men tot London, dat in zee soude syn vergaen, en onsen dienaer, daer comende met ons pacquett van 23 Martij, is van de wacht in de stadt comende aengetast, hem vwttreckende en ondersoeckende met opsnydinge syner clederen, seggende met te vragen nae syn passepoort, en niet vindende als ons pacquett, brachten hem by den Maior, vandaer nae het Committee en vandaer nae het Parlement, en doen ten huijse van den heere Joachimi, alwaer sy wilden, dat Mons. Rivet[6] het pacquett in haer presentie soude openen, welck hij refuseerden, maer als hem toebetrout [werd] in prive, dat te willen doen, waerop sij ten laesten het pacquett aldaer hebben gelaten en sijn vandaer gegaen, als Mons. Rivet had geseyt: wilt ghij het met gewelt openen, dat

1) In het stuk van Goffe van 21 Maart luidt artikel 6: ‘d'avancer la proposition qui a esté faicte pour les vaisseaux de guerre, et l'argent pour cet effect aussi sera osté de celuy de la dote’ (vgl. *Archives*, t.a.p., blz. 133).
Van wege den Prins werd daarop 22 Maart geantwoord (t.a.p., blz. 135): ‘pour l'armement des vaisseaux de guerre de cest Estat, cela ne se pourra effectuer qu'apres ladite ligue offensive et defensive conclue’.
2) Er staat: *and I*
3) Zie No. 3902.
4) Johan Munnich deed 2 Nov. 1644 den eed als ritmeester, werd in 1666 majoor en diende tot 1670. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Eén zin is in geheimschrift, waar Huygens de verklaring boven schreef.
6) Nl. Frédéric Rivet, de jongste zoon van André, die secretaris was van het gezantschap.

can ick niet beletten. Den heere Joachimi sent een van sijn domestiquen nae Hollandt, om met UE te consuleren aen een ronde tafel, of hy oock sal gaen nae Saxen nopende de goederen van syn kint[1]. - *Habet emphasin om hem mede in Holland te doen komen*, *dat de Coning mede vreest*. Wy senden op London om paerden en carossen, nemen hier ons affscheijt en gaen, wille Godt, toecomende Woensdach onse reyse ondernemen op London, en die gevalediceert op Nederlandt. Ick scrijve niet aen sijn Hooch.t Oxfort, 30 Marty 1645.

3922. G. Wendelinus[2]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het exemplaar der *Momenta desultoria*. Een jaar geleden zond ik u mijn werkje over de eclipsen van 1600 tot 1643, dat te Antwerpen gedrukt is; ik heb er van u niets over gehoord, en dat is maar goed, want er zijn vele drukfouten in. Gassendi[3] heeft mij ook opgaven gezonden, maar die komen niet overeen met mijne waarnemingen. Golius moest nu eens uitmaken, wie van ons beiden gelijk heeft. Voor korten tijd heb ik weer eene eclips waargenomen. Hercio, prid. Cal. Apriles (= 31 Maart) 1645.

3923. A. Hamilton Casselens[4]. (A.B.)

In Leiden komt, door de benoeming van den heer van Beveren tot burgemeester van Dordrecht, een nieuwe curator[5]; wilt gij dan nog eens uw best doen voor mij? (Apr. 45)[6].

3924. J. van Reede[7]. (H.A.)

Volgens ordre van haere Hoo. Mo. hebben wij op Sonnendach voorleden, den 2 Aprilis, ons afscheid genomen van syn Ma.teit in eene publycke audientie, allwaer sijn Ma.teit ons heeft verclaert, hoeseer hij hem versekert vondt van de goede vrindschappen der Geunierden Nederlantsche Provincien, dewelcke bij dese haer Ho. Mo. ambasade tot wechneminge van desen bedroefden oorloch oock in hem noch meer was versterckt, seggende, dien ijver altijt te sullen erkennen aen haer Ho. Mo., sijn oude ende sincere vrinden ende geallierden, ende dat hij noch persisterden bij sijne goede inclinatie tot vrede van dit coninckrijck, ende dat wij sulxs aen 't Parlement, of afscheid nemende, mede souden mogen verclaeren. In 't particulier afscheid nemende, heeft sijn Ma.teit

1) Nl. zijn kleinzoontje, A. Snouckaert van Schauburg; zie III, blz. 234.
2) Het eerste gedeelte van den brief, waarin een paar verzen zijn opgenomen, is uitgegeven bij de 'Rescripta de Momentis' en in *Gedichten*, V, blz. 342.
3) Zie II, blz. 225.
4) Zie III, blz. 368.
5) Dat was niet juist; Cornelis van Beveren (zie I, blz. 334) is van 1644 tot 1662 curator gebleven der Leidsche Hoogeschool.
6) De brief heeft plaats, datum, noch jaar, maar Huygens teekende er op aan: 5 Apr. 45.
7) Alleen het postcriptum is door Van Reede zelf geschreven.

so tot het eene als het andere noch ijveriger eere ende expressien betoont. Hiernaer sijn wij up Woensdach van Oxford gescheiden ende huijden alhier wel gearriveert, alwaer wij verstaen, dat Goringe[1] ende Hopton[2] in t' westen van Waller wel 6000 man souden hebben geslaegen ende gevangen. Prince Rupert heeft het castel Piston, een passe up Chester, ontsett ende des Parlements forces doen retireren. Het nieuwe legher van den prince van Walles tot Bristoll begon hem seer te verstercken, sodat het desen somer een bloedigen oorloch sall gheven. Op het schriftlijck versoeck van sijn Ma.teit tot resumptie van de handelinge tot Uxbridge, ende om selver te willen comen binnen London, ende dat een national sinode met assumptie van uijtlantsche gereformeerde kercken mocht werden beroepen, tot herstellinge van dese kerckelijcke disputen, heeft het Parlement noch niet geantwoordt. Van Oxford gaende ende comende voor de statt Henley, daer het guarnisoen bestaet alleen bij Independenten, seer bitter teghens de Presbiterialen, hebben ons soeken een affront te doen ende uijtgesonden eenige soldaeten, die een brief up den wech hebben geworpen, als geschreven binnen Oxford, ende als eenige onser carossen waeren voorbij gepasseert, den brief opgenomen ende comen vraegen aen de carossen, of ijemant een brief had laeten vallen, waerup een antwoorde, neen, so hebben sij onse dienaers versocht den brief mede naer London te willen nemen, die het alle refuserden, als te vooren van ons verboden sijnde, gheen brief van Oxford mede te neemen, waerup de soldaeten seijden, so willen wij dien upbreken, t'welck gedaen hebbende, sijn daermede gegaen naer den gouverneur, die daerup bij ons quaem, seggende, een brief van onse carossen gevallen bij sijne soldaeten upgeraept te sijn van grote consequentie, ende dien te sullen senden aen het Parlement. Wij gaeven hem daerup ons gevoelen, ende dat men sodaen[ig]e schelmstucken dickwils hier heeft gesien, ende nu hebben wij drie getuijgen, die een jongen hebben horen seggen, dat hij gesien had, dat een soldaet den brief eerst in den wech wierp ende daernaer weder upraepte. London, den 7 Aprilis 1645.

Hier comende, seyt men ons, dat in de commissie van Essex heeft gestaen, dat hy altijt sou in groote achting nemen den persoon van den Coninck en de plaetse, daer syn Mat. in sou mogen wesen, en dat de Commons dat souden hebben gelaten vwt de commissie van Fairfax, den nieuwen generael, enige seggende, omdat den Coninck nu haeren grootsten vyant was, waerop Essex seggende, dat geen man met eeren soo eene commissie conde aennemen, en dat hy daerdoor sou meriteren de naem van rebel, seyt men, dat men het daer weder in sou doen, maer die haer humeur kennen, geloven het contrarie.

3925. E. Puteanus. (L.B.)aant.

Mijn zoon Maximilaan[3] heeft weer een verzoek aan Z.H.; wilt gij hem helpen? Lovanij, in Arce, VII Eid. (7) April M.IↃC.XLV.

1) Zie III, blz. 329.
2) T.a.p., blz. 425.
3) T.a.p., blz. 255.

3926. O. van Limburg Styrum[1]. (A.B.)

Wilt gij Z.H. nog eens herinneren aan de brieven ten gunste van mijne oudste zuster, Agnes Marie, om abdis te worden van Freckenhorst en van Bouchorst? 1645[2].

3927. J. Brosterhuisen. (L.B.)

Hierbij gaat het landschapje; ik zal er later meer en betere zenden. In Amersfort, den 10 April 1645.

3928. J. Gaultier[3]. (L.B.)

..... Vous m'avez faict l'honneur de me commander de vous trouver un luth de Boulogne a neuf cottes. Je vous diray, Monsieur, que tous les luths de Bologne a neuf cottes sont de Laux Maller[4] qui est mort il y a six vingt ans, et sont tous la pluspart de moiyenne taille et non propre pour chanter. Et croy qu'il n'y en a en tout le monde cinquante; pour icy je suis certain qu'il n'y en a pas six. Il y a eu deux autre maistres, l'un se nomme Anstrin[5] et l'autre Sigismon Maller[6], qui on fait un peu apres plus grande cantité de luths et de grande taille, mais ilz ont honze cottes. Je me suis mis desja en devoir et fais recherche tant qu'il m'est possible. Il y a bien icy d'autre sorte de luths qui pourront servir et peut estre ausy bien rayusir pour le chanter, ausy bien qu'un luth de Bologne. Il en [est] de Sconuel (?) qui sont grands. S'il vous plaist me mander de quelle façon le manche soit, et sy vous voulez qu'il soit pour jouer des piesces et ausi pour chanter, je le feray acommoder .....[7].

3929. J. van Reede[8]. (H.A.)

'Desen dient tot antwoort van U E drie brieven van 13, 20 en 27 Martij; in den eersten verhuechden ick mijn, alsof goede apparentie was, dat het vogeltijen, daer ick van screef, syn a b wel sou hebben geleert, daer Uw Ed.^{t} weder mijn de hoope van wechneempt, t welck alleen is geweest mijn oochmerck, dan de catt mocht ten lesten met dat vogeltijen wel doorgaen, *alsoo dit de affectie van S. Hoocheyt niet* sal vermeerderen. - Des cameniers goeden invall in U E eersten quam niet vwt haer, maer *ons*; de boeren, weet U E, moet men met ons dwingen tot haer welvaeren. Dat U E seijt in synen tweeden, dat ick op U E vragen mach antwoorden: wat roert het yow, sou civielder hebben connen geschieden met een o n g e h o u d e n , maer om U E te ant-

1) Zie beneden.
2) Zonder plaats en datum.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCVII. - Zie No. 3708.
4) Lucas Mahler was een beroemd luitenmaker, die in de 16de eeuw te Bologna leefde.
5) Waarschijnlijk is Hans Frey bedoeld.
6) Waarschijnlijk een zoon van Lucas Mahler.
7) De brief mist plaats, datum en jaar.
8) Boven het geheimschrift - hier gecursiveerd - is de oplossing door Huygens geschreven.

woorden volgens myn devoor, *worden bij ons geen naerder instantien gedaen in t Parlement*, *omdat het Parlement daerdoor was* versett, *voelende* den weerslach van t hoochstaende *volck* voor een vwre off twee aen malcander, sonder stilswijgen *in Nederlandt*, *Vranckrijck*, *Duytsland* en anderen; sagen, dat met dien verrekijker men sou hebben gesien selfs in de harten, en daer sou men *hypocrisie* gevonden hebben, en daer was *den oorlogh met uijt* geweest, en men *socht geen vrede*, maer *republiq*; daerom beet men in den steen, en seyden *die uijt Schotland* en *de eerste* in '*t Parlement*, dat sulckx noyt sou geschieden, en *ander scerpe woorden*, t welck *ons* deed geloven, dat men hoorn branden, en deed haer het stoff van de schoenen schudden en tot een ander *Coningh* gaen ..... Men verhuecht hem hier seer in dissentien, die sij seggen in ons landt souden sijn tusschen de provintien en syn Hooch.^{t}, dat men volck tegens malcanderen aennam, en dat syn Hooch.^{t} doot sou sijn. Wij connen t haer qualijck vwt het hooft praten; q u o d v o l u m u s , f a c i l e c r e d i m u s . De Heere wil ons daervoor bewaren, want *daer wort toe gearbeyt*'. Wij hebben geen schepen voor ons transport en nog geen antwoord van het Parlement op ons verzoek om audientie. London, 14 Aprilis 1645.

3930. E. Puchler[1]. (H.A.)

Lambertus Waterlaet[2] heb ik heden op het Tolhuis hooren preeken. De classis van Nijmegen wil niet, dat een proponent in dit district preekt zonder toestemming van de *deputati* der classis; ik heb dus Waterlaet afgeraden hier vooreerst weer op te treden. Schenckenschans, den 4/14 Apprillis 1645.

3931. J. van Bawyr Franckenbergh[3]. (L.B.)

Baron de Blommendaal[4], commissaris-generaal van den Keizer, zal naar Brabant reizen, om daar troepen te monsteren. Op zijne terugreis wil hij mij hier bezoeken, om met mij over mijne particuliere zaken te spreken. Kunt gij hem een paspoort bezorgen? Maestricht, ce 15 d'Avril 1645.

3932. Anna van Eyck[5]. (L.B.)

Hartelijk dank, dat gij mijn neef geholpen hebt; ik hoop, dat gij hem ook verder zult voorthelpen. Den 18 April 1645.

1) No. 3930 a, b. Brieven van 9/19 en 31 Maart (beide H.A.) zijn even oubelangrijk.
2) Zie III, blz. 265.
3) No. 3931 a. Met een briefje van 8 April (L.B.) verzendt hij wijn. - Zie II, blz. 428.
4) Nl. Blumenthal; zie III, blz. 128.
5) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, I, 1883, blz. 105.
No. 3932 a. Een ander briefje van 9 Mei (L.B.; uitgegeven t.a.p., blz. 106) bevat nogmaals een woord van dank.
Zie over Anna van Eyck, III, blz. 380.

3933. Aan G. Wendelinus[1]. (K.A.)

Met groot genoegen hoor ik, dat mijn lang stilzwijgen u niet van mij vervreemd heeft. Hagae, XIIX Apr. 1645.

3934. Aan H. Jermyn[2]. (K.A.)

Par ce dernier ordinaire vous aurez esté informé du discours que j'ay tenu au D^{r}. Goffe sur l'heure de sa depesche, et ce par ordre de S.A. qui par ceste methode pretend d'achever par les plus courtes voyes l'un et l'autre affaire que nous traictons, celuy de la chose proposée et celuy des interests du Roy. Comme je suis bien persuadé que vos intentions sont sinceres et reelles à l'esgard de l'un et de l'autre, je ne puis doubter que vous ne goustiez autant que nous ceste façon de proceder, franche et desembarassée; ces deux grands traictez[3] pouvans et debvans bien marcher ensemble, mais non pas se laisser comprendre en une mesme suitte d'articles relatifs et conditionels. Ainsi donq, Monsieur, faisons les choses rondement, et croyez moy que le plus court vault le mieux, voire qu'il est un peu necessaire de depescher. Je dis pour ce qui est de nous. Pour ce qui est de vos affaires, il l'est encor plus; et soyez asseuré que vous n'avez pas à faire à un Prince qui les vueille negliger, ni qui ayt besoin d'autres esguillons que de ceux du temps passé, de la memoire qu'il a toute recente de si grands bienfaicts, de l'affection naturelle et tres-ardente qu'il a pour les interests de S.M., et celle qu'il doibt avoir pour ceux de la cause commune, et surtout de cest Estat, qui ne peut estre heureux en vos adversitez, ny bien survivre à vostre ruine. M. d'Estrades[4], porteur de ceste, vient de prendre congé de S.A. tres-bien instruict et animé pour ce qui est de ce bon article de *Lorraine*[5], que j'estime pour un des plus importans en beaucoup d'esgards. Il me tardera extremement d'en sçavoir l'evenement, comme tousjours d'avoir subject de vous faire cognoistre à quel point j'honore vostre anciene amitié, et combien je suis desireux de me la faire continuer par des services qui vous fassent veoir d'effect que je suis ..... 19 Avril 1645.

3935. Aan J. Smithius[6]. (K.A.)

Kunt gij ook iets doen voor brenger dezes, Waterlaet[7]? ‘Inde ab expugnata Gennepa a nobis stat, et orthodoxiam ecclesiae tuetur exercitationibus frequentissimis sub Gisb. Voetio, nemini ignoto’. 19 Apr. 45.

1) Zie No. 3922.
2) Kopie. - Zie No. 3898.
3) Nl. het huwelijkscontract en de overeenkomst met den Koning, om hem te helpen.
4) Zie II, blz. 358.
5) Nl. het overbrengen der troepen van den hertog van Lotharingen. Mazarin had daarin raad gegeven en d'Estrades werd er in gemoeid (vgl. *Archives*, t.a.p., blz. 135).
6) Zie I, blz. 433.
7) Zie No. 3930.

3936. D. Tuldenus[1]. (B.M.)

Het zenden van uwe smaakvolle gedichten beantwoord ik door u *Bivium* te sturen van onzen gemeenschappelijken vriend[2]. In weerwil van de vijandschap der volken zijt gij vriendelijk tegenover de geleerden. Mag ik voor den volgenden zomer nog eens een vrijgeleide hebben? Lov[anii], 20 Apr. 1645.

3937. J. van Reede[3]. (H.A.)

Den admirael, grave van Warwijck[4], heeft sijn commissie oock moeten nederleggen ende sal den vice-admirael Batten[5] commenderen ende eerstdachs in zee gaen. Hier syn weder drie schippers gecomen, die, met haere schepen ende soutladingen willende naer Ireland, van 't Parlements schepen sijn genomen. Den Coninck heeft aldaer ingenomen Doncarnoncastle of Waterforthaven, sijnde de beste haven in Irelant; oock twee schepen met waepenen, vanhier gesonden naer Irelant, sijn tot Bristoll ingeloopen ende [hebben] die aen den Coninck gebracht. Waller heeft een nederlage gehadt, maer werdt gesupprimeert. Men heeft der Scottsche commissarissen haere brieven opengebroken, waerdoor sij seer sijn gemiscontenteert, als over andere proceduren ende discoursen, waeromme men seijd, dat den *canceller* vanhier gaedt. Het gebreste[6] volck is seer onwillich om tegens den Coninck te dienen; roepen sulxs met luijder stemmen ter plaetsen, daer sij voorbij werden gevoert. Vele oude officieren hebben haere commissien nedergeleijd, omdat sij sonder Essex niet willen dienen. Gistern hebben wij audientie gehadt in het Parlement en ons afscheid genomen; verwachten schepen tot ons transport, allso gheen of weinich in zee zijn. De Heere gheve ons met geluck te comen in ons vaderlant. London, desen 21 Aprilis 1645.

3938. A. van der Capellen[7]. (L.B.)

Vóór mijn vertrek uit den Haag heb ik met u gesproken over het aannemen van volk en officieren, die te water en te land gediend hebben, voor Denemarken. Nu biedt zich aan de gewezen sergeant-majoor van het regiment van graaf Maurits in Brazilie, Qaey, die van 1626 tot 1642 in dienst der West-Indische Compagnie is geweest en daar veel heeft meegemaakt. Wilt gij hem bij Z.H. aanbevelen? Utrecht, den 14/24 Apr. Anni 1645.

1) Zie I, blz. 288.
2) Een werkje van Erycius Puteanus.
3) Door andere hand geschreven.
   No. 3937 a. Een briefje van 15 Mei (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
4) Zie II, blz. 365.
5) Sir William Batten († 1667) was sedert 1642 onderbevelhebber van den graaf van Warwick.
6) Lees: *gepreste*
7) No. 3938 a. Een brief van denzelfden datum (L.B.) bevat eveneens eene aanbeveling.
   Zie III, blz. 105.

3939. H.G. van Stein Callenfels[1]. (L.B.)

Men bericht mij, dat de vijand dicht bij Waveren, rechts van Namen, gelegerd is. Ook zijn er troepen de Maas overgestoken, waarschijnlijk om naar Vlaanderen te trekken. Piccolomini heeft te Luik laten informeeren naar ons garnizoen. De graaf van Solms zal wel spoedig hier terug zijn. (April 1645)[2].

3940. C.B. de Petersdorff[3]. (L.B.)[aant.]

Uw brief van 8 Oct. heb ik ontvangen, maar ik ben steeds op reis geweest. Ik ben met mijne zoons naar Luik gegaan; de prins van Talmont[4] heeft ze in zijn cavalerieregiment opgenomen, waar zij als vrijwilligers zullen dienen. Ik wil ze nu in uw leger afleveren, maar mijn paspoort is niet gekomen; waarschijnlijk is het onderschept. Het is een erge tegenvaller voor mijne jongens, die er vurig naar verlangen in Holland te dienen. Ik hoop, dat zij er eene betrekking zullen vinden en er zullen blijven.

Als men wist, dat ik mij bemoeide met het graafschap Charny, zou ik geruineerd zijn. Als ik maar spreek van het onvervreemdbaar domein van het Huis van Beaufremont[5], zet men een vreemd gezicht. Ik hoop, dat gij mijne memorie in den Haag hebt gevonden. Het is jammer, dat men de zaak zoo lang heeft uitgesteld; nu hebben de erfgenamen van den heer de M.[6] veel kans en is het graafschap domein van den Koning geworden. Men vertelt van ‘des grandes entreprises et usurpations qu'on fait sous le nom du Roy sur les droits de S.A. à Chasteau-Renard[7]. Mais vous sçaurez mieux ce qui en est.’ De hertog van Longueville[8] laat zoeken naar stukken tegen u met betrekking tot Orange. Ik hoop, dat Z.H. mij zal helpen in het behouden van mijne goederen bij Maastricht, als de justitie de zaak heeft uitgemaakt. De Dyon, ce 26 Apvril 1645.

3941. G. Wendelinus[9]. (L.B.)

Quas mihi laetitias insperatas pleno dimensi(?) in sinum effudit tuus, vir nobilissime, Coolsius[10], cum te renunciavit *Sale-Heimi* toparcham[11], etsi ob-

1) Zie I, blz. 363.
2) De brief mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R, 27 Apr. 45.
3) Zie No. 3798.
4) Zie II, blz. 487.
5) Zie de genealogie in I, tegenover blz. 389.
6) Waarschijnlijk is bedoeld Jacques Chabot, markies van Mirabeau.
7) Eene bezitting van den Prins in Bourgondië.
8) Zie II, blz. 298.
9) Zie No. 3933.
10) Zie II, blz. 521.
11) Den 17^{den} April had de Prins aan Huygens ‘acte van pandschap’ verleend van de heerlijkheid Zeelhem bij Diest; den 14^{den} Mei 1647 kreeg hij van Willem II in plaats van het pandschap de heerlijkheid in eigendom.

mutui gaudio, si tamen eas vel nunc narrare occipiam, fecero quod ebrij solent, quibus temulentia stimulat loquentiam. Enimvero ebrium me tanto isto gaudio - nec pudet - fateor, ac neque iam vel eius capiendi, vel - utut captum feram - eloquendi compotem. Summa eius est, quod iam porrho scio, apud quem dissertationem instituam, quem iudicem deligam diatribae iam adfectae *De natali solo legis Salicae*[1]. Rem altissima ignoratione dudum sepultam primus ego intra istos quindecim annos protraxi in lucem, atque, ut fit, colloquia conserendo cum amicis feci communem, ostendique Francos Salios - Ammiano[2] commemoratos - ausos quondam in Romano solo prope Toxiandriam locum habitacula sibi figere, quorum etiam legationem Iulianus, anno 358, cum Tongros venisset, audivit, illos ipsos esse, qui hodieque *Seleheim* incolunt, accolunt, confines non vico ignobili aut ignorabili, sed pago amplissimo *Tessender-loo*. Nam et ex adversa Seleheimo ripâ Tamerae fluvij - qui Tabuda est Ptolemaeo[3] - *Salicus* vicus adiacet *Zelck*, et Hercam inter et Luminium protenduntur prata Salia - *die Seelbemden* - et quod agri superiacet inter Halonem - *Halen* - et Hercam *Francia* vocatur - *het Vranckryck* hodieque. Praelibationem Vindiciarum Lotharingicarum anno superiore Chifletus edidit. In illis a me haec ipsa professus accepisse, gloriam tamen fecit suam, cum Wosgastum, Bodegastum, Salegastum, Windegastum ex villis *Bode-Heim* - Bautershem - *Sele-Heim* - tuo ecce Seelheim - *Winde-Heim* - Wintersheim agnoscis, sive Wintershoven - convenientes ad tres Mallos ostendit his ipsis in locis Salicam legem perscripsisse. Macte, vir nobilissime, tua ista gloria, quod ampliorem eam refundis loco nobilissimo, quam ab illo accipias. Ego recte Mactum me audentiâ praedico, aliquando plenioribus buccis ista praedicandi, ubi tu favere te affectui significabis tuo, vir nobilissime, atque exhinc *Comes de Seelheim*. Ex aedibus Coo[l]sianis, Distio, Cal. (1) Majis[4] 1645.

3942. F. Rivet[5]. (B.M.)

Ik heb steeds gewacht met het beantwoorden uwer brieven van 20 Maart, 3 en 16 April, omdat ik wachtte op het vertrek der gezanten. Gaultier[6] heeft eene zeldzame, maar dure luit voor u gevonden; wij hebben haar gekocht

1) Dit is de titel van een onderdeel van het boek. Het werk zelf is getiteld: *Leges Salicae illvstratae: illarvm natale solvm demonstratvm: cvm glossario Salico vocvm Advoticarvm: avtore Gottefrido Wendelino*, *Taxandro-Salio*, *I.V.D. Canonico Condatensi*, *et Officiale Tornacensi*. *Antverpiae*, *Ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti*. M.DC.XLIX.

2) Ammianus Marcellinus, Romeinsch geschiedschrijver uit de 4de eeuw na Chr., heeft de *Historiae* van Tacitus vervolgd; van zijn werk is maar een klein gedeelte overgebleven. In zijne *Rerum gestarum libri qui supersunt*, XVIII, 8, § 3, worden de 'Franci Salii' genoemd.

3) Zie Claudius Ptolemaeus, *Geographiae libri octo*, II, Galliae Belgicae situs, c. 9.
Deze Ptolemaeus, geb. in Egypte, leefde in de 2de eeuw na Christus en heeft over aardrijkskunde, wiskunde, sterrenkunde, chronologie en muziek geschreven.

4) De maand is niet volkomen duidelijk geschreven.

5) Het eerste gedeelte van den brief is grootendeels uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Versl. en Meded. der Kon. Akad. v. Wetensch.*, *Afd. Letterk.*, 3de *reeks*, II, blz. 65, en in *Tijdschr. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 221. - Zie over Frédéric Rivet, III, blz. 423, en boven, blz. 137.

6) Zie No. 3928.

voor 30 £, maar onder beding, dat de verkooper haar terugneemt, als zij u niet aanstaat, of te duur is. De gezanten nemen haar mee. In de kist zult ge ook de zes partijen vinden der fantasieën van Gibbons[1].

'Pour l'huile et l'esprit dont vous faictes mention, on m'a asseuré qu'on est fort subject a y estre trompé, outre que les meilleurs chymistes qui estoient ici, et notablement celuy qui demeuroit au Covent Garden, en sont chassez par la guerre. Un mien ami m'a pourtant promis de m'en faire veoir un qui est le seul qui reste et demeure dela l'eau. Nous verrons ce que nous pourrons avoir de luy et sçavoir ce que vous desirez entendre touchant les autres extraicts qu'il peut tirer, et ne manqueray de vous avertir du tout au plustost'. De Londres, le premier May 1645.

3943. Graaf J.A. van Solms[2]. (H.A.) aant.

'J'ay par la jointe adverty S.A. de la constitution des nouvelles compagnies icy levees, et remonstré que le nombre des vieilles, qui devront aller en campagne, seroit necessaire d'estre amoindry. Je vous en ay voulu donner part par cette et prier d'en vouloir avoir la memoire, afin que la lyste puisse estre diminuee, ou bien s'il failloit que vingt compagnies sortissent d'icy, que soubz le bon plaisir de S.A. cinq des nouvelles y fussent meslees pour estre mises dans une autre garnison, car n'estant pas jusques à presant donné aucun ordre ny pour la monstre ny pour le payement desdites nouvelles compagnies, il y en a encore un grand dereglement parmy icelles. Mastricht, ce 3 de May 1645.

3944. Aan D. Tuldenus[3]. (K.A.)

Elk bewijs van uwe vriendschap is mij zeer aangenaam. Tot mijn spijt heb ik Andreas Desselius[4] niet kunnen helpen. Haga, IV Non. (4) Maij CIↃIↃCXLV.

3945. W. van Stakenbroeck-van den Brouck[5]. (L.B.) Ned.

Ik zou gaarne eene sauvegarde hebben voor mijne heerlijkheden Nuylant en Vinckel[6]. La Haye, le 7e May 1645[7].

1) Orlando Gibbons (1583-1625) was organist te Londen en componist. Hij schreef o.a. fantasieën met eene zeer eigenaardige instrumentatie.
2) No. 3943 a, b. Twee brieven (beide H.A.), één van denzelfden datum, de andere van 6 Mei, zijn even onbelangrijk. - Zie I, blz. 363.
3) Zie No. 3936.
4) Zie I, blz. 311.
5) Zie II, blz. 520.
6) Beide liggen in de Meierij van den Bosch.
7) Het jaartal is onduidelijk; het kan ook 1647 zijn.

3946. H. Tuthill[1]. (L.B.)

Ik ben lang bezig geweest met de uitvoering van mijn plan, waarover ik u meermalen gesproken heb, nl. ‘to make an iron globe or engine, which by the meanes of men working within it, should be able to breake the battle of an enemie with ease’. Ik heb 500 gulden aan de proeven ten koste gelegd, maar deze zijn mislukt.; het gewicht van den bol werd te groot, om hem in beweging te krijgen. De droevige tijden, die wij beleven, waar Christenen tegen elkander strijden en elkander vervolgen, brachten mij er toe het hierbijgaande boekje uit te geven. Ik ben u nog altijd dankbaar, dat gij door een schrijven van Z.H. aan de Staten van Zeeland bewerkt hebt, dat mij mijn achterstallig pensioen voor negen jaren werd uitbetaald. Rotterdam, Adij 9 Maij 1645.

3947. A. Vorstius[2]. (L.B.)

‘Koome mits desen versoeucken van U Eed.^{t} een paspoort voor Franciscus Godtschalck, der medicinen licentiaet tot Iperen in Vlaenderen, mijnen goeden vrindt, met denwelcken ick correspondere in materie van planten. Sal herwaerts overkomen, om den hof van onse Academie te versien met verscheijden rare planten vandaer, ende werdt hooch tijt, dat dese reijse vordere’. Als uwe zoons hier komen, zal ik toonen, dat ik uw ‘toegedane dienaer’ ben. Wilt gij hen laten meebrengen de *Opera Francisci Salinae de musica*[3], die gij van den heer Verschootenf[4] te leen hebt en die ik gaarne eens zou willen inzien? Leijden, den 10 Meij 1645.

3948. A. de Prada y Muxica[5]. (L.B.)

Ik keer met mijne familie naar Spanje terug en zou gaarne een paspoort hebben van Z.H., om te Duinkerken scheep te gaan. Brusselles, se 10me de May de 1645.

3949. J. van Wijnbergen[6]. (H.A.)

Nu kapitein Sels[7] gestorven is, zou ik graag willen, dat mijn luitenant Bassem[8] in zijne plaats benoemd werd. Hij is een dapper en geschikt man en ‘my - confidentlick gesprooken - op 't naeste in bloot bestaende’. Rynberck, den 12/2 Mayo 1645.

1) De schrijver onderteekent: Henry Tuthill, bookseller. Onder de boek verkoopers te Rotterdam wordt hij echter niet genoemd, wel zijne weduwe in de jaren 1649 en 1650.
2) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, VIII, 1869, blz. 485. - Zie II, blz. 219. No. 3947 a. In een briefje van 24 Mei (L.B.), in het Ital. en uitgegeven, t.a.p., blz. 486, wordt het verzoek herhaald.
3) Zie III, blz. 452.
4) Misschien Fr. van Schoten; zie beneden.
5) Zie blz. 35, vlgg.
6) No. 3949 a-c. Brieven van 17 en 31 Mei en van 5 Dec. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
7) Johan Sels deed 5 Febr. 1645 den eed als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker).
8) Waarschijnlijk Johan Hendrik van Bassum, die in 1658 kapitein werd en van 1670 tot 1672 majoor was te Rijnberk. (Meded. van denzelfden.)

3950. V. Conrart[1]. (L.B.)

Brenger dezes is de broeder van den heer de Fremont[2]; ook hem wilt gij zeker wel voorthelpen. Le 13 May 1645.

3951. Leonoro Pompei[3]. (H.A.)

Terwijl ik bevel heb gekregen om naar het leger te gaan, heb ik daaraan geen gevolg kunnen geven, daar de graaf van Solms mij arrest heeft opgelegd, op verzoek van den commissaris, die mij valschelijk er van beschuldigt, dat ik afwist van een twist tusschen hem en een soldaat van mij. Toch kan ik bewijzen, dat die beschuldiging onwaar is. Wilt gij mij dus bij Z.H. rechtvaardigen? Mastricht, a di 13 Maggio 1645.

3952. W. Canther[4]. (L.B.)

Ik hoop de krijgsdaden van Z.H. gedurende den veldtocht, die nu aanstaande is, te bezingen. Hagae, hoc 19 Maij 1645.

3953. J. Gaultier[5]. (L.B.)

Depuis ma laittre escrite il c'est rencontre un gentilhomme de mes amis qui avoit fait accommodér un luth et enmanché de neuf et me l'a apporté pour me le faire toucher. Il s'est trouvé que le luth est absolument le plus beau et meilleur luth de Bologne qui soit en Engletterre, de sa grandeur ainsi que le desirez, plustost plus grand que petit; il est a neuf cottes et de Laux Maller; il est barré et enmanché par maister Nicolles[6] que [nous][7] tenons icy pour le plus e[x]cellent qui soit icy. Pour le barré et pour les reste aussi, c'est un luth propre a chanter aussi qu'a jouer des piesces. Ayant monstré vostre lettre a ce gentilhomme, à ma prierre il [l']a voulu laisser aller. Le pris est dessus de telles conditions que ne serez forcé a rien que cet qu'il vous plaira, qui est que le gentilhomme et moy nous nous obligons par escrit a Monsieur Civait[8], que cy n'agreez le luth, le renvoiyant nous rendrons la somme que sera trente livres esterlin. Je ne vouldrois pour toutes les choses du monde faire aucune action pour vostre service qui ne fust cincére et naitte et san aucune falcification. A mon jugement le luth est le plus excellent que j'aye jamais ouy de sa grandeur .....'[9].

1) Zie II, blz. 171.
2) Zie III, blz. 23, 147, 148, 166, 284.
3) Zie III, blz. 162.
4) Er waren in dezen tijd verschillende personen, die den naam Willem Canter droegen. Deze afstammeling van het beroemde geleerdengeslacht schrijft Canther, zooals hij ook *chalamus* voor *calamus* schrijft. Zijn gedicht is niet bekend.
5) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCVIII. - Zie No. 3928 en 3942.
6) Zeker is Nicholas Lanier (vgl. II, blz. 430) bedoeld.
7) Er staat: *ne*
8) Lees: Rivet.
9) De brief mist plaats, datum en jaar.

3954. A. van Lochorst[1]. (L.B.)

Ik zou gaarne voor drie weken verlof hebben, om mij uit het leger te verwijderen, ‘aenghesien de reddinghe van mijn gansche staet daeraen hanght’. Deesen 20 Maij 1645, Uytrecht.

3955. Leonoro Pompei[2]. (H.A.)

Ik kan u niet zeggen, in welke groote moeilijkheden ik verkeer. De commissaris Hackefort[3] weigert mij afschrift te geven van de reden, waarom hij mij gevangen laat houden. Hij schijnt te meenen, dat ik die ruzie heb bevorderd, maar de verklaring van den gevangen soldaat kan het tegendeel bewijzen. Hij zegt, dat hij uitgedaagd werd door een dronken man, die hem een duw gaf, wat tot eene vechtpartij leidde. Er kwamen vele menschen bij en ik zelf ook, om er een einde aan te maken. Wilt gij mij bij Z.H. rechtvaardigen? Di Mastricht, a di 22 Maggio 1645.

3956. J. van Reede. (H.A.)

Ick sende hier de genealogie, daer ick met U E mentie van hadt gemaeckt, en alsoo den eersten vader is geweest *autor mendacij*, laete tot U E oordeel over haere jegenwoordige procedueren, of dien angel daer noch niet in is overgebleven; soo sy haer niet beteren, loopen perikel met haer oude vaertijen gestraft te worden, waervoor die niet liegen can haer genadelyck wil bewaren. (Mei 1645)[4].

3957. P. Rechtenbach[5]. (B.M.)

Ik ben balling, ben ziek en heb te Leiden een boek geschreven *De Christi persona et fortuna*, dat ik aan den Prins opdroeg. Maar mijne vrouw kreeg geen antwoord; kunt gij haar niet met raad en daad bijstaan? Leydae, die ascensionis Domini nostri Iesu Christi (25 Mei) Ao 1645.

1) Zie blz. 1.
2) No. 3955 a-c. Brieven van 3 en 20 Juni en 10 Juli (alle H.A.) handelen over dezelfde zaak. Zie No. 3951.
3) Johan Hackfort was commissaris van de monstering. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Het briefje heeft plaats, datum, noch jaartal, maar Huygens schreef er boven: 24 May 1645.
5) No. 3957 a. Een briefje z.d. (B.M.) behelst hetzelfde verzoek.
Onder zijn naam schreef hij: in Ecclesia olim Dessau V.D. Minister per exil.
Petrus Rechtenbach komt niet in het Leidsche album voor.

3958. F. Rivet[1]. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van den heer Gaultier[2]. Het verwondert mij, dat gij de luit, die ik zond, te duur vindt. Ik heb mij trouwens laten leiden door den heer Gaultier, want zelf ben ik geen kenner. De eigenaar wil haar wel terugnemen; van afdingen kan geen sprake zijn. Den scheikundige heb ik nog niet gevonden en kan dus nog niets berichten van de 'essences'. De Londres, ce 26^{e} May 1645.

3959. P. Paravicino[3]. (R.A.)

Trovando expediente et necesario di metter qualche ordine nella nostra casa, ho composte le incluse ordenante[4] le quali mando hora a V.S. Illma avante di produrle a questi Sig.^{ri} per che le sottoscrivano e cio per saper se agrada ancora a lei, che li suoi figliuoli li aprovino e conferendone con il Sig.^{r} Vortius[5] mi ha consigliato di mandarle a V.S. avanti di monstrarle a suoi figliuoli, et insieme habbiamo giudicato per il particular desiderio ch'abbiamo del lor bene, che V.S. Illma faria molto bene de scriver una lettera al sudetto Sr Vortius o a me, con notificarci se li agrada che sottoscrivano insieme con li altri, et insieme ci esorti d'haver particolar cura di veder che li suoi figliuoli non eschino doppo cena senon conforme l'ordenanza alegata ne l'inclusa[6], e ciò ho trovato eser necesarijssimo per evitar qualche malrincontro,

1) Zie No. 3942.
2) No. 3953.
3) Zie blz. 133.
4) Dat stuk luidt aldus:
   Petrus Paravicinus rogat Nobilissimos Dominos comensales, ut subscribant his legibus, ut domus bene regatur.
   1. Quod inter nos nomen Dei colatur, et unusquisque sibi caveat a iuramento, quo Deus potest offendi.
   2. Nemo ullas rixas moveat, et si per accidens id fiat, dominationes vestras rogo, ut ad me res deferatur, ut possem reconciliationem procurare.
   3. Qui non erunt domi quadrante hora post meridiem, et hora septima cum dimidia, ad cenandum non erunt expectandi, et pene loco erunt contenti analectis, et iis cibis, qui domi habebantur.
   4. Nemo exeat domo post cenam, nisi prius indicatum sit suis ephoris vel mihi, ut videam, an erit e re sua, et si quis aliter fecerit, ac infortunium ei contigerit, erga parentes a negligentia excusabor.
   5. Post cenam quisque teneatur explicare aliquid ex Italica lingua in Gallicam, vel de Gallica in Italicam, quibus vero non est cordi tale exercitium, ne obsint alijs qui progressum facere cupiunt.
   6. Unusquisque discat aliquam historiam, quam recitet in prandio vel in cena prout poterit, vel in una vel altera lingua, et si quis intermiserit hoc exercitium ad minus semel in die, tenetur solvere singulis vicibus stuferum pro pauperibus.
   7. Die Domini post cenam habendum erit exercitium, legendo sacra cum reverentia et attentione, ut possimus sperare a Deo benedictionem.
5) Nl. A. Vorstius.
6) De beide zoons van Huygens, die vrij waren opgevoed, kwamen krachtig op tegen al die baasspelerij van hun hospes en kregen daarin voor een deel gelijk van hun vader, zooals blijkt uit een brief van Bruno aan hen van 11 Mei (vgl. *Oeuvres de Christiaan Huygens*, I, blz. 11).

e non è una setimana che un alemano fu ferito a quel hora in una coseia d'un colpo di pistola, hor giudichi V.S. Ill.ma se convien andar cauti o non, ma scrivendo, prego sua signoria de scriver in modo tale che si possi mostrare la lettera alli suoi figliuoli per farli veder quello che desidera da noi, senza dar ad esse nesuna sorte de conoscenza d'haver visto l'inclusa afine li suoi figliuoli non mene vogliono male il Sig.r Vortius me ho detto che baciasse le mani de V.S. Ill.ma ..... Di Leiden, li 26 Maggio 1645.

3960. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

Ik ben door mijne vrienden lang opgehouden en eerst gisteren avond hier aangekomen. 'La premiere bienvenue qui m'a esté donnée estoit par deux dames dont Mad.le Nijs n'estoit pas la plus laide'. Zij is u zeer dankbaar voor haar paspoort. De Liege, ce 27e May 1645.

3961. P.G. Vas Dias[2]. (L.B.)

Z.H. is buitengewoon vriendelijk voor mij geweest, maar ik was te verlegen om hem voor zijn vertrek er voor te bedanken, zooals ik had behooren te doen. En nu spijt het mij zeer, dat ik zoo dom ben geweest. Ook u heb ik, daar ik u niet t'huis vond, niet bedankt voor uwe edelmoedigheid. Schrijf mijne lompheid toe aan mijne langdurige afwezigheid van het hof en mijn verblijf onder boeren en barbaren. Wilt gij voor mij pleiten bij Z.H.? Haga, 29 de Mayo 1645.

3962. E. Puteanus[3]. (L.B.)

Mijn zoon Maximiliaan is u ten zeerste dankbaar; hij kan nu veilig op zijn landgoed wonen. Hierbij gaat mijn werkje *De munitionibus lineae*[4] en eene kaart van mijn vriend M.F. van Langren[5], mathematicus van den Koning, waarop de maan wordt voorgesteld en waarop ook uw naam met die van Heinsius, Vossius en Barlaeus voorkomt. Ook de Prins staat er op. Lovanij, in Arce, III Kal. Iunij (= 30 Mei) M.IↃC.XLV.

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 240.
2) No. 3961 a. Een briefje zonder plaats, datum en jaar (L.B.) is volkomen onbelangrijk. - Zie No. 3916.
3) Zie No. 3925.
4) Elders wordt als titel opgegeven: *Civilis doctrinae lineae*, *quibus Aristotelis Politicorum libri tres primi ad perpetuos reducti Aphorismos*, *Latine*, *breviter ac dilucide repraesentantur* ..... Lovanii, 1645.
5) Michiel Floris van Langren († 1675), waarschijnlijk te Arnhem geboren, woonde te Brussel en was kosmograaf en mathematicus van den Koning van Spanje. Als cartograaf en waterbouwkundige heeft hij zich grooten roem verworven.
Er wordt hier gedoeld op *Pleniluni lumina Austriaca Philippica Michael Florentius Langrenius*, 5 *idus Februarii* 1645. Daarop komen de namen voor van allerlei bekende menschen, o.a. ook van Huygens.

3963. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

Juffr. Nijs vindt uw portret erg mooi en ik moest op uwe gezondheid drinken, ‘à la mode de Liege, à quoy elle se monstroit dame de raison’. Zij zendt u bijgaanden brief. De Liege, ce 30 May 1645.

3964. J. van der Burgh[2]. (L.B.)

Un messager venant de Namur debite icy pour asseuré que Beck avecq ses trouppes doibt passer aujourd'huy par ladite ville. Les trouppes du duc de Lorraine ne bougent pas encore. Luy pour sa personne faict tousjours le mécontenté, nonobstant le grand present qu'il a receu; le marquis de Castel Rodrigo[3] et Piccolomini[4] devoient partir de Brusselles le 27e du courant. Je suis sur mon departement pour faire un voyage à Maestricht. De Liege, ce 31 May 1645.

3965. P.G. Vas Dias[5]. (B.M.)

Ik dank u voor uw brief en voor het vrijgeleide van graaf Maurits. Als ik in Brazilië ben, hoop ik mijne correspondentie met u in het Spaansch te mogen voortzetten. Haga, 3 de Junio 1645.

3966. A. de Pollot[6]. (L.B.)

De vijand heeft het grootste deel van zijne werklui en sloepen naar den polder de Hopeldick(?) gezonden en ze weggenomen van het kanaal en van de vestingwerken tusschen de forten St Marcus et het Roode Huis. De werklui zijn echter vroeger al twee malen uit den polder teruggeroepen en eenige deelhebbers zijn niet geneigd te betalen en laten zelfs een deel van hunne landerijen verkoopen; anderen daarentegen denken, dat alles terecht zal komen en de oogst de kosten van het bedijken wel zal dekken. Ik hoop te weten te komen, of de gouverneur van Hulst van plan is nog verder in den polder te laten werken; in dat geval zou het niet kwaad zijn er wat land te koopen. Ik hoop mijne compagnie hier te krijgen, anders verloopt zij heelemaal; des noods kan ik ruilen met een ander. Du fort St Anne dans le polder de N[amur], le 4 Juin 1645.

3967. De Netz[7]. (K.A.)

De markies de Carassena[8], generaal der cavalerie van den vijand, verlangt een paspoort voor eene dame, die naar Spanje wil reizen. De Bosleduc, ce 5^{e} Juin 1645.

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 240. - Zie No. 3960.
2) Uitgegeven door Van Vloten, t.a.p.
3) Zie III, blz. 496.
4) Zie II, blz. 243.
5) Zie No. 3961.
6) No 3966 a. Een briefje zonder plaats, datum en jaar (L.B.) bevat eene aanbeveling.
7) Philippe de Netz († 13 Juni 1645) komt in 1637 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
8) Lees: Caracena.

3968. J. Brosterhuisen[1]. (L.B.)

De heer Barlaeus heeft mij van weghen U' Ed.^{t} ghesonden een packsken met 46 Fransche cronen, waervoor ick U' Ed.^{t} seer bedanck. Ick wensch U' Ed.^{t} veel ghelucks met de heerlickheijdt van Zelhem[2]; sijn Hoocheijdt magh de verdiensten van U' Ed.^{t} niet minder beloonen. Ick ben besich om met den eersten U' Ed.^{t} met een heele stadt en een heerlickheijdt daerbij te vereeren, om sijn Hoocheijdt niet te wijcken, trouwen in schilderije ..... In Amersfort, den 6^{en} Jun. 1645.

3969. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Son Alt.^{e} arriva hier au soir sur les huict heures en ceste ville, rencontrée à Wouw de deux compagnies de cavallerie et de deux cens hommes de pied, suivant les ordres qui en avoyent esté donnez, de sorte qu'une grosse partie des enemis qu'on disoit estre dedans et aux environs de Roosendael au nombre de deux ou trois cens hommes, n'avoit garde de se laisser veoir'. - De wind is om en vele schepen voor het leger komen hier aan. - Men zegt, dat Beck den 3den in Hulst is gekomen met een regiment Bourgondiërs; er zijn nog drie of vier andere regimenten in het land van Waes. - Z.H. heeft nog eenigen last van jicht. Berghen op Zoom, le 7e Juin 1645.

3970. J. van der Burgh. (L.B.)

Beck est passé vers le Brabant; il a trois regiments de cavallerie de l'armée du duc de Lorraine, a la place de trois regiments d'infanterie qu'il a donné audit duc. Vous sçavez que Beck commandera le corps qui sera employé contre nostre Estat, lequel on est apres à faire. L'armée de Lorraine n'est pas encor passé et on m'asseure que son rebroussement est incertain. De Liege, ce 7 Juin 1645, debout et sur mon chapeau; pardonnéz la nonchalance.

3971. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft vandaag twee malen paard gereden en is vroolijk; de jicht is over. - 'M. de Brederode advise, qu'estant parti, selon son ordre, de devant Rammekens le 6e jour du partement de S.A. de Breda, et de l'armée d'aupres de Dordrecht, il estoit arrivé l'apresdisné à deux heures au Sass, où il mettroit pied à terre le lendemain, et marcheroit vers Selzaten, pour de là veoir ce que les forces de l'enemi luy permettroyent d'entreprendre de plus considerable. Il n'avoit encor rien peu sçavoir d'asseuré des trouppes logées contre luy, et au païs de Waes, mais on les faisoit monter à un nombre considerable, et sembloit que le plus grand amas se faisoit vers Roodenhuijse, qui est à une heure

1) Uitgegeven door Van Vloten in *Nederlandsche Volks-almanak voor* 1858, blz. 91.
2) Zie blz. 144.

et demie de Gand'. - De vijand schijnt te denken, dat wij hier zijn, om de Franschen gelegenheid te geven Duinkerken aan te vallen, en dat wij daarna tegen Geldern of Stevensweert zullen optrekken. Over enkele dagen zal hij wel wijzer wezen. Berghen op Zoom, le 8e Juin 1645.

3972. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Au matin il vient lettres de M. de Brederode, qui avise, qu'ayant esté hier recognoistre aveq 500 chevaulx les ouvrages de l'enemi au nouveau canal, il a trouvé qu'on y travailloit en diligence, et qu'ayant entre autres advisé un nouveau fort non achevé, pourveu de peu de gens, et couvert d'un petit quartier, où on l'asseuroit qu'il n'y avoit gueres plus de 200 hommes, il avoit resolu d'attaquer ce fort la nuict passée, et, le prenant, de se loger et retrencher de part et d'autre dudit canal. De quoy ce porteur ne pouvant estre si bien informé que moy, j'ay creu en devoir donner cest advis à V.A., afin qu'elle ayt cognoissance de nos premieres entrées de guerre ouverte. Nous en sçaurons le succes à quelqu'une des premieres marées, et V.A. en aura part à la premiere occasion. B[erghen] op Zoom, le 9e Juin 1645.

3973. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La nouvelle que nous attendions de M. de Brederode est arrivée à ceste heure mesme, et toute bonne. Il mande, qu'estant arrivé à ce matin à Wachbeke aveq ses trouppes, il a passé le Moervaert, et prins le fort dont j'ay parlé aujourdhuy, nommé la Misere, travaillant à mettre un pont sur ledit canal, et à s'y fortifier en sorte, qu'il puisse resister à ceux qui le voudroyent attaquer. A quoy S.A. vient de l'exhorter par une lettre que luy porte Perceval[1)], pour ensemble recognoistre le tout et en venir faire rapport. Il part encor ceste nuict. Ce succes donne lieu à diverses deliberations, qu'on agitera demain au matin, et peut estre les premieres resolutions en recevront quelque changement. Car la chose est d'importance, si elle est poursuivie à temps. L'enemi se laissoit veoir autour de M. de Brederode, mais non encor en grand nombre. De marée à marée nous pourrons avoir advis de ce qui se passe, et V.A. sera servie de tout, tant que je trouveray de porteurs fideles et adroicts. Berghen op Zoom, le 9e de Juin 1645.

3974. R. Descartes[2)].

De schrijver van het boek, dat gij mij gezonden hebt, heeft, dunkt mij, mijne werken niet heel goed gelezen. En zijne bewering, dat mijne beginselen

1) Zie II, blz. 282.
2) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is, zonder adres, voor het eerst gedrukt bij Clerselier, I, blz. 491. Ook in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 222. Het schijnt te betwijfelen, of de brief aan Huygens gericht is.

niet genoeg op ervaring steunen, ‘ce qui empeschera mes principes d'estre receus dans l'escole’, schijnt mij zonder grond. Ik zou ‘les argumens de l'escole’ een slechten dienst bewijzen, als ik ze wilde weerleggen, maar ik heb mij met opzet daarvan onthouden. De heer Van Zurck[1] zal u wel meedeelen, wat er te Utrecht voorvalt. (Juin 1645)[2].

3975. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Perceval, revenu ceste nuict d'aupres de M. de Brederode, rapporte, d'y avoir laissé toutes choses en tres bon estat, et en general, pour ce qui est du passage du canal, que tout le monde y a tres-bien faict, entre autres Mess.rs de Rummen[3] et de Chombergh[4], qui ont passé aveq leurs compagnies à la nage et ont fait de fort bonnes executions parmi les enemis. L'infanterie aussi avoit passé, aveq l'eau jusques aux aisselles ou au menton. Deux regimens de l'enemi estoyent venus le mesme jour en posture de vouloir reprendre le fort, mais n'avoyent point faict d'attaque, et cependant en escarmouchant y avoyent bien laissé jusqu'à soixante hommes. - Monseigneur le Prince Guillaume vient d'entrer, ayant, selon les ordres de S.A., laissé la cavallerie en halte sur la bruyere entre icy et Wouw, en attendant qu'il soit donné ordre à son embarquement, maintenant que l'infanterie est toute partie’. - De nederlaag van Piccolomini is nog niet tegengesproken.

‘Ceste lettre n'ira pas si viste qu'à l'ordinaire, parce que l'on faict faire au porteur le tour du païs de Sevenberghe, de peur qu'il ne luy en prenne comme au chasseur de M. d'Haulterive, à qui ses lettres ont esté ostées’. Na den eten gaat Z.H., die zich heel wel voelt, scheep. Berghen op Zoom, le 11e Juin 1645.

3976. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren na den eten is Z.H. scheep gegaan en heden zijn wij te Philippine aangekomen, vanwaar Z.H. hierheen is gereden. Morgen gaat Z.H. het kwartier te Wachbeke zien. Bij het kanaal is verder niets voorgevallen. Aangaande de Spaansche gevangenen, waaronder een neef van mij is, een kapitein[5], heeft Z.H. eene beslissing genomen. De schepen gaan naar Bergen terug, om de cavalerie te halen. - Het nieuws van de overwinning der Franschen is nog niet bevestigd. Wel hooren wij, dat het Fransche leger voortgerukt is tot het fort Lincque, drie mijlen van Winoxberghen gelegen. Z.H. is gezond en vroolijk. Au camp à Selzaten, le 12e Juin 1645.

1) Zie II, blz. 274.
2) De brief heeft geen datum, maar schijnt in Juni 1645 geschreven te zijn.
3) Zie II, blz. 266.
4) Frederik baron van Schombergh werd in 1642 ritmeester en diende tot 1656. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Zie No. 3646 en 3979.

3977. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Bien que ma derniere fut d'hier, je ne puis m'empescher de dire à V.A. qu'aujourdhuy S.A. a esté recognoistre le passage de Monsieur de Brederode à Wachbeke, où veritablement on a trouvé quelque sorte de miracle en ce succès, en ce qu'on y est arrivé en plein jour apres la garde retirée, et les officiers comme en repos, et un quart d'heure devant la venue de bon nombre de soldats espagnols et italiens, qui devoyent occuper ce poste, et auquel, à ce compte là, on n'eust pas reusci qu'aveq perte de beaucoup de monde, où maintenant un seul homme n'a esté tué. Derriere ce Moervaert les enemis ont travaillé tout du long à un nouveau canal bien royal, mais non encor achevé, et en tels endroits se trouve le Moervaert mesme double, de sorte que leur intention estoit de se couvrir de trois canaulx, au lieu de l'un que nous leur avons osté au Sass.

S.A. a employé toute la matinée à recognoistre les avenues depuis ce nouveau fort vers les quartiers de l'enemi à Saffelaer, qui sont proches et à l'opposite, mais derriere des prairies plus basses que celles d'entre la Haye et Riswick, entrecouppées de plusieurs autres tant petits canaulx que grands fossez. Un chemin estroit, qui va droict audit Saffelaer a esté couppé de traverses avancées par les enemis. Une desquelles Perceval[1] ayant esté envoyé recognoistre, aveq quelque nombre de cavallerie et d'infanterie, l'ardeur de quelques volontaires les a porté à s'y avancer, mesmes à pied, le pistolet à la main, chose de plus de gloire que d'utilité, et au grand regret de tout le monde mal en a pris à M. le comte Jacob de Waldeck[2], percé d'un coup de mousquet, qui entre aux reins et sort par le ventre, dont l'avons laissé comme mourant au quartier de M. de Brederode. Apres luy au S.r de Nets[3], capitaine au regiment de M. Desloges[4], tué d'un coup de carabine; en troisiesme lieu, au pauvre S.r de Jonvillier[5], blessé premierement d'un coup à l'espaule, et incontinent après, d'un autre, qui le jetta par terre, le corps mort n'ayant peu estre retiré, parquoy un trompette vient d'y estre envoyé; pour quatriesme, au jeusne Gevershaen, lieutenant de M. de prince de Talmont[6]; pour cinquiesme au quartiermaistre dudit prince, et pour sixiesme à un fils de son escuyer, nommé Boisvert, outre peu d'autres cavaliers des compagnies. Tant de treshonestes et des plus honestes gens de l'armée ayant esté emportez en un moment comme de la foudre, ne faisans que de sortir de table d'aveq nous, qui disnions çà et là chez nos amis communs. - A ce soir M. le comte Maurice[7] vient d'arriver aveq une partie de la cavallerie. Demain la pluspart suivra. - Des gens venus du païs de Waes nous quotent jusques à quarante compagnies de cavallerie de M. de Lorraine, qui auroyent passé le pont de Rupelmonde samedi passé, et seroyent entrées au païs de Waes, outre dix neuf autres qui estoyent venues aveq quelqu'infanterie le long du canal de Bruxelles, et enfin trois autres, et onze d'infanterie, passées sur le pont d'Anvers. - La joincte de S.A. rendra temoignage de la belle disposition où, graces à Dieu, nous la

1) Zie No. 3773.
2) Zeker een jonge broeder van den graaf van Culemborg.
3) Zie blz. 152.
4) Zie I, blz. 462.
5) Zie III, blz. 496.
6) Zie II, blz. 487.
7) Nl. Johan Maurits van Nassau.

voyons, suivant sa coustume en campagne. - Ce sont icy les trouppes de ce beau duq de Lorraine qui l'hiver passé a donné par escrit parole de prince de ne plus jamais joindre ses gens aux Espagnols, sur quoy il nous a escroqué la neutralité. Au camp à Selzate, le 13e Juin 1645.

3978. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Graaf Maurits is hier gisteren aangekomen met een deel van de cavalerie en van daag wachten wij den Rhijngraaf met de rest. Dan moeten de schepen weer naar Bergen op Zoom terug, om de karren te halen. Er is veel mee te doen, om een leger van het eene land naar het andere te brengen. 'En cestuyci tout demeure alarmé, et, à bon subject, le devient de plus en plus. De sorte qu'on nous veult asseurer, que du costé de France vers icy il auroit esté envoyé deux mil hommes de recreuë. Quoy qu'il en soit, les François semblent avoir eu quelqu'escheq, et M. Destrade ne debite que maigrement le contenu de quelques advis qu'il en a. Nous en sçaurons la verité bientost. - Hier les enemis firent saulter deux de leurs forts sur la digue de la mer, aujourdhuy un troisiesme, nommé S.t Marc, à l'opposite d'Axele. L'on juge qu'apprehendans le siege de Hulst, ils veullent inonder deux ou trois beaux polders de là autour, au moyen de quoy ces dits forts demeureroyent separez d'aveq eux. On vient d'y envoyer veoir s'il s'y pourroit travailler de nouveau aveq avantage'.

De graaf van Waldeck is eergisteren avond gestorven, de Jonvillier en de Nets zijn heden begraven[1]. Au camp à Selzaten, le 15e Juin 1645.

3979. J.G. Hoefnagle[2]. (L.B.)

'Je vous avois dernierement supplie, me vouloir faire la faveur envers son Alteze qu'il luy eut pleu laisser aller mon *alferez*[3] soubz ma caution, pour tacher d'avancer nostre delivrance'. Wilt gij daaraan nog eens denken? Du Sas, le 15e de Juing 1645.

3980. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft een brief gekregen van den hertog van Orleans uit het kamp van Drinckham, bij het fort Lincken, om te vragen, wat hier gebeurt, en te melden, dat de vijand al zijne troepen heeft verzameld, om hem in zijne plannen te hinderen. Maar hij schrijft niet van een gevecht, dat, naar het zeggen van anderen, moet hebben plaats gehad en waarin beide partijen nog al volk hebben verloren. De heer van Ranzou[4], die de rivier al over was, moet daarbij gedwongen zijn geweest terug te keeren. De Spanjaarden moeten wel 600 man verloren hebben. De hertog van Orleans is teruggetrokken naar het fort Watten. Au camp à Selzaten, le 16e Juin 1645.

1) Zie No. 3977.
2) No. 3979 a. In een briefje van 17 Juni (L.B.) wordt het verzoek herhaald. - Zie No. 3646 en 3976.
3) Het Spaansche woord voor: vaandrig.
4) Zie II, blz. 274.

3981. Aan Frederik Hendrik[1]. (K.A.)

Je suis adverti de la Haye, que l'infirmité de mon collegue Junius[2] s'empire de la sorte, que les medecins ne luy donnent que peu de temps à vivre. Il n'y a d'ailleurs point de doubte qu'il n'y ayt des gens qui le veillent soigneusement, en intention de venir demander sa charge de secretaire, quand Dieu l'en pourra avoir retiré. Pour prevenir en temps les importunitez que V.A. en recevroit, mesme de tels qui pourroyent s'estudier à preoccuper la bonté de vostre Alt.e avant le cas escheu, j'ose la supplier en toute humilité, de me faire entendre de sa grace, si elle ne voudroit aggreer, qu'aux occasions de tels discours, je fisse cognoistre au monde l'esperance que j'ay, en cas que je survive à mondit collegue, de me veoir seul continué dans l'honneur de cest employ.

J'advouë veritablement, Monseigneur, que ceste esperance me flatte depuis quelques années en cà, qui peut estre auront faict veoir à V.A. dans le peu de function que Junius a faict, et dans l'assiduité que j'ay apportée à ne veoir V.A. desservie à son default, que ceste presumption ne m'esleve point au dessus de ce que je puisse estre capable d'executer. - Il y a huict ans que je manie seul les depesches de la milice, qui autrefois ont occupé un homme entier[3], outre ce qui est de toutes autres expeditions, qui en ont peu fatiguer deux. Et tant s'en fault que V.A. ayt voulu m'en juger surchargé, qu'il luy a pleu me faire l'honneur d'y adjouster de ses plus grandes affaires domestiques et dont le soing proprement regardoit son greffier, comme est entre autre tout le traicté du mariage d'Angleterre, qui a devoré une si extreme quantité de grandes et difficiles expeditions. Dieu m'a faict la grace, Monseigneur, de m'acquitter de tout ce travail en sorte, que V.A. de sa grande bonté, n'a jamais voulu faire paroistre de s'en tenir mal satisfaicte, et j'ay tousjours opposé cest honneur aux avantages que beaucoup d'autres ont tiré de ceste negociation et de son succes, à l'exclusion de moy seul, qui seul en ay soustenu toute la peine.

Je retourne donq à supplier tres-humblement V.A. de ne trouver par trop insolente la pretension que j'ose luy avancer, de n'avoir autre successeur à mon collegue que moy mesme, c'est à dire, de pouvoir continuer à faire ce que je fay il y a si longtemps. Et que par la mention que j'en feray discretement je puisse divertir avant main ceux qui en pourroyent avoir d'autres pensées.

Je voy que d'ordinaire c'est le fruict et la recompense des longs services que l'honneur des charges reparties entre plusieurs officiers revienne au dernier survivant. De quatre secretaires qu'avoit laissé feu Monseign.r le Prince, pere de V.A., Monseign.r le Prince Maurice s'est reposé au seul S.r Melander[4]. De quatre qu'il y en avoit au Conseil d'Estat la function demeura, sans plus de collegues, à feu mon pere, qui survescut aux trois autres. Et V.A. s'est

1) Boven den brief staat: nunquam exhibitum.
2) Zie I, blz. 206. - Junius is den 13den Juli gestorven.
3) In December 1637, toen Pieter Coenen, een ambtenaar aan de secretarie, gestorven was, had Huygens diens taak op zich genomen. (Vgl. II, blz. XII).
4) Nl. Alexander - hij wordt ook Johan genoemd - Melander, heer van Poederoyen.

contentée d'un maistre d'hostel et d'un escuyer, restez l'un et l'autre apres leurs compagnons en vie et seuls en la function.

Une difficulté, que je sache, semble estre de quelque consideration, à l'encontre de ce que dessus. C'est que, ceste charge requerant une assiduité perpetuelle, un homme seul venant à manquer, par indisposition ou absence necessaire, le service de l'Estat et de V.A. en demeureroyent interessez. J'ay pensé là dessus, Monseigneur, et m'asseure que V.A. ne le jugera hors de propos que, comme le greffier Musch, le secretaire du Conseil d'Estat et toutes autres sortes d'officiers en chef ont accoustumé d'estre soulagez d'un substitut, la mesme grace me pourroit estre accordée. Et V.A. venant à m'en gratifier, je luy nommeroy personne de telle capacité que j'entretiendray à ma charge, et sans qu'il en coustast un sol à V.A., que, le cas escheant, elle ne me trouveroit aucunement à dire[1)].

Ainsi, Monseigneur, V.A. demeureroit servie d'un train esgal et sans interruption, et ayant seul à respondre de l'administration de ceste secretairie, j'auroy moyen de luy en rendre tousjours un compte tres exact et punctuel. Au lieu que les associations, dont les envies et les emulations sont inseparables, ne sçauroyent produire que des desordres et confusions, à ce que l'experience de vingt années continuelles m'en a trop apprins[2)].

V.A. autrefois m'a faict l'honneur d'astipuler à des honestes gens qui m'ont voulu tenir capable de plus haults employz, et peu souvent la fortune nous monte sur le premier degré que l'ambition ne nous donne envie du second et troisiesme. Mais si V.A. daigne me gratifier de ceste marque publique de sa bienvueillance, que je luy propose soubs son bon plaisir, et dont je tiendray l'ouverture pour non faicte, si elle luy desplaist, je lairray là toute autre imagination estrangere et m'estimeray obligé d'un nouveau lien au service de sa tres-illustre Maison pour le nombre de jours qui me reste, et apres moy les enfans que Dieu m'a donnez, et que par tous les soings qui me sont possibles je nourris à mesme dessein, et aveq des succes qui me font esperer qu'un jour ils se trouveront capables de faire cognoistre par leur obeïssance et fidelité[3)], qu'ils ne degenerent point de celuy qui ne veult cognoistre de plus haulte condition que d'estre reputé toute sa vie ..... Selzate, 17 Juin 45.

3982. J. van Wassenaer[4)]. (H.A.)

'Madame de La Looren[5)] m'ast dit, que Son Altesse lui a promis, de lui envoyer demain le provost, pour empescher que les soldats ne coupent son bois ny son bled. Elle vous supplie tres humblement d'en vouloir rafraichir la memoire a Son Altesse'. Du quartier de Hoogh Selsaten, ce 17^{e} de Juin 1645.

1) Huygens doelt op zijn oudsten zoon, Constantijn.
2) Hij heeft het met zijn ambtgenoot Junius nooit goed kunnen vinden. (Vgl. I, blz. XLIV, XLV.)
3) Er staat: *fidelitez*
4) No. 3982 a, b. Brieven van 28 Mei en van 6 Juli (beide H.A.) zijn eveneens zonder belang.
5) Onbekend.

3983. A. de Pollot[1]. (L.B.)

..... ‘J'eus l'honneur dernierement de faire la reverence a sadite A., lorsqu'elle estoit a l'ancre a deux ou trois heures d'icy, mais la marée contraire m'ayant empesché de pouvoir abborder son batteau devant la minuit et ayant un audience a l'instant mesme que je y fus entré et ordre de m'en retourner, j'obeis’. Ik had u anders graag eens gesproken over het aankoopen van land in dien polder. Ik hoor, dat er van mijne compagnie steeds meer soldaten wegloopen[2]; hoe zal dat gaan bij de monstering? Als mijne compagnie niet hierheen komt, dan moet ik ten minste het verlof krijgen, om, evenals mijn voorganger de Brussaut[3], bij de monstering al mijne bedienden te laten aantreden. Au P[older] de N[amur], le 18 de Juin 1645.

3984. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand heeft toch het fort St Marc weer bezet. - ‘L'on parle ores diversement du secours de M. de Lorraine. Il est vray qu'il y a de ses trouppes au païs, mais on adjouste, qu'elles refusent de servir, contre la parole donnée par leur seigneur. Qui est ainsi une belle grimace, que je pense qu'on verroit bientost esvanouïr, si nous venions à faire un effort, où l'enemi eust fort besoin de leur assistence. Trois regimens de ces gens là, logez aupres d'Anvers - cela s'appelle ne servir point - y font des outrages effroyables, jusques à pendre le païsan dans la cheminée, pour le forcer à donner de l'argent, ou par la flame, ou par la fumée. Le peuple y souhaitte haultement la venue du Prince d'Orange’.

Men meldt, dat bij het terugtrekken van den hertog van Orleans 500 of 600 man van den vijand de rivier overtrokken, om zijne achterhoede aan te vallen, maar verslagen werden door den heer de Gassion[4]. Daarentegen heeft de vijand door eene batterij de Franschen zeer benadeeld. - Den 29sten Mei is Rozes in Catalonië overgegeven; de gouverneur is er met de 800 man, die van de 2000 waren overgebleven, uitgetrokken. - Het huwelijkscontract van Mad.^{le} de Rohan met Chabot[5] is geteekend. - Alle karren zijn nog niet uit Bergen hier. Au camp à Selzaten, le 18e Juin 1645.

3985. J. Brosterhuisen[6]. (L.B.)

Hiernevens send' ick de stadt, die ick U' Ed.^{t} dees daghen toeseijde; het is ons soete Amersfoort, soo 't hem vertoont teghen 't Suijdt-oosten, en teghen Randenbroeck, de hofstede

1) No. 3983 a. Een briefje van 8 Juni (L.B.) is ook zonder beteekenis.
2) Zie No. 3966.
3) Er waren verscheidene officieren, die Broucsault heetten.
4) Zie II, blz. 454.
5) Marguérite de Rohan († 1684), de eenige overgebleven dochter van Henri de Rohan (1579-1638) en van Marguérite de Béthune, was vroeger verloofd geweest met Bernard van Saksen-Weimar en daarna met den graaf de Soissons (vgl. II, blz. 185, 375); zij huwde in 1645, tegen den zin harer moeder, Henri de Chabot.
6) Uitgegeven door Van Vloten in *Nederlandsche Volksalmanak voor* 1858, blz. 92. - Zie No. 3968.

van Mons.r van Campen, waervan ick een ghedeelte daer bij gheteeckent heb. Ick hoop, dat het U' Ed.t aengenaam sal sijn. U' Ed.t, weet ick, maeckt gheen werck van dromen of grillen van schilders, maer houdt veel van 't gheen dat nae 't leeven, of 't wesen self gheteeckendt is; ick houd 't daer oock mede, en indien ick een prins waer, ick soud' al mijn steden en sloten wel afgheteeckent willen hebben. Mijn voornemen is, Amersfoort en de andere steden van 't Sticht te etzen, soo haest als ick gheëtzt sal hebben enighe West Indische landtschappen voor sijn Excell.e graef Maurits, daer ick nu mede besich ben. Vaert wel ..... In Amersfort, den 20en Jun. 1645.

Mess.rs Campen, Colterman en Bor[1] doen haer dienstighe ghebiedenisse aen U' Ed.t.

3986. Aan baron de Jamoigne. (K.A.)

J'honore trop les commandemens de Madame de Somerghem[2], pour souffrir que ses amis payent d'argent ce qui est deu à l'honneur de ses bonnes graces ..... Selzaten, 20 Juin 1645.

3987. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er gebeurt hier heel weinig. Men zegt, dat de Franschen weer ongelukkig zijn geweest. - Het kwartier hier is slecht voor de cavalerie, zoodat men het voeder ver weg moet halen, waarin men somtijds door den vijand verhinderd wordt. ‘Hier au matin il vint quelque trouppe à pied et à cheval attaquer nostre garde de cavallerie, et y eut quelque cavalier blessé, mais les attaquans y en laisserent trois ou quatre sur l'herbe. Un homme, soy disant sergeant major d'un regiment Croate, soldat de bonne façon, fut porté blessé en ce quartier, où il mourut peu apres, le S.r Goethals[3] l'ayant encor induit à ne reclamer que le nom seul de son Sauveur, au lieu de Jesus Maria qu'il avoit tousjours eu dans la bouche. - Hier apresdisner le lieutenant du ritmaistre Wijers[4] s'estant allé proumener trop proche de quelques ouvrages enemis, par curiosité de les recognoistre, fut tué d'un coup de carabine, officier fort regretté, pour avoir esté soldat et guide assez signalé. - Je suis bien ayse de veoir encor ce papier rempli jusques icy. Bien s'en fault que je n'en avoy tant esperé, et V.A., en considerant la matiere, me donnera raison. Au camp à Selzaten, le 21e Juin 1645.

3988. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hierbij zend ik Uwe Hoogh. afschrift van een brief uit Calais[5]. Wij kregen bericht, dat de hertog van Lotharingen te Gent is aangekomen met ongeveer 8000 man, die men naar het kanaal van Gent naar Brugge zal zenden. Selzaten, le 22e Juïn 1645.

1) Paulus Bor († 1669) was schilder en woonde te Amersfoort.
2) Zie III, blz. 45.
3) Johannes Goethals (1610?-1673), geb. te Hoorn, werd in 1627 student in de theologie te Leiden, daarna predikant te Purmerend en sedert 1640 te Delft. Tevens was hij ‘Hof-predikant van zijn Hoogheid in 't Leger’.
4) Waarschijnlijk dezelfde als de op blz. 52 genoemde kapitein.
5) Dit afschrift van den brief van De Glarges (zie II, blz. 252) is er bij gevoegd.

3989. Eleonore Maurice van Portugal[1]. (H.A.)

Je croirois faire un grand crime si je ne vous tesmoingnois par ses trois lingnes l'obligasion que je vous ay de la payne que vous aves pris de m'escrire, et de vous souvenir de la dispute que nous avons a vider, qui me donne l'alarme bien chaude, car je crois que puisque vous commance a panser a vostre consience, qu'asurement vous ires en lieux dangereus, se qui me fait panser a moy et regretter que nous avons tarde si longtemps a nous mestre d'acord, que si en cas que vous ne me donnes quelque esperance que nous aurons bientost le bonheur de vous voir, je crins que je me presipiteroit jusques la de prandre des chauses et un pourpoint et venir comme sela me presanter a vous pour mettre toute chose *in een goude ploy*. Pardonne moy ma sottise, car je vous promest qu'il vient d'un *goud hert* ..... Arnhem, 22^{e} Jun[2].

3990. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Orleans schrijft aan Z.H., dat hij Mardijk heeft ingesloten. Wordt die plaats ingenomen, dan heeft Duinkerken niets meer te beteekenen. Toch heeft Piccolomini dat insluiten niet belet. Misschien wacht hij op den hertog van Lotharingen, die zich, volgens een gerucht, met hem zal vereenigen, om dan de Franschen te dwingen slag te leveren. Als de Franschen dan mochten winnen, ziet het er voor Piccolomini slecht uit. - De edelman, die den brief van den hertog van Orleans zou brengen, heeft hem uit Zeeland hierheen gezonden en is naar den Haag doorgereisd, om de Staten te verzoeken, oorlogsschepen naar de kust van Vlaanderen te zenden en zoo het brengen van hulp aan Mardijk van de zeezijde te verhinderen. Z.H. heeft ook dadelijk aan de Staten geschreven met hetzelfde doel.

Au camp à Selzaten, le 23e Juin 1645.

3991. Aan prinses Elizabeth van Boheme[3]. (K.A.)

V.A. n'aura peut estre pas sceu le partage qui luy compete au continent de la Lune. Voyci toutefois un certain mareschal des logis qui vous y assigne vostre quartier[4]. Encor est il de nos enemis. Le tiltre semble en avoir plus de justice. Quoy qu'il en soit, Madame, cest homme, beaucoup plus inconnu à mes yeulx que les mesmes tasches de la Lune qu'il distribue, me charge de l'adresse de ces pacquets. Je supplie tres-humblement V.A. d'aggreer l'office d'amy et d'ennemy que je ne puis refuser de luy rendre, et que par quelqu'un des vostres, Madame, je puisse estre informé de ce que j'ay à luy rescrire de la part de V.A..... Selzaten, 23e Juin 1645.

1) Zie I, blz. 364.
2) Het jaartal ontbreekt.
3) Zie III, blz. 276.
4) Nl. M.F. van Langren op zijne kaart; zie No. 3962.

3992. Theod. Boreel[1]. (H.A.)

Den ingesloten brief heb ik heden ontvangen; de heer de Knuyt neemt hem mee. Het is de eerste, dien ik kreeg, sedert Z.H. in Vlaanderen is, ‘en daerme vertrouw, dat Uwe Ed. correspondentie sal een aenvangh nemen, daertoe mij andermael gedienstigh presentere’. Mocht ik afwezig zijn, dan worden de brieven mij toegezonden. Den 24^{en} Junij 1645, Middelb.

3993. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gerucht loopt, dat de Franschen het fort Lincke, met twaalf kanonnen, stormenderhand hebben genomen in het gezicht van Piccolomini, die het niet kon verhinderen; dat zij vervolgens met goeden uitslag een aanval op het Spaansche leger hebben gedaan en nu Mardijk beschieten, dat het niet lang zal kunnen houden. Ook wordt gezegd, dat de hertog van Lotharingen Gent nog niet heeft verlaten, ‘tandis que ces trouppes lorraines faisoyent le diable, et pis, dans tout ce beau païs, la ville de Gand se trouvant remplie en un jour de plus de deux mil chariots, pour fuir ceste tirannie, jamais ne s'estant veu chose pareille aux violences de ces gens là, qui s'estoyent mocquez des bateaux qu'on leur tenoit prests, pour estre transportez de Gant vers Bruges, disans qu'ils n'estoyent nullement las de marcher à pied, et ainsi s'escartans de tous costez au païs comme des furies infernales.’ - De zoon van Dr. Romph[2] heeft zeker gehoord, dat zijn vader[3] gisteren op ongelukkige wijze is omgekomen. Toen hij een oogenblik alleen gelaten was door zijn bediende, heeft hij een groot stuk opium ingeslikt en men heeft hem niet weer wakker kunnen krijgen. Den laatsten tijd leed hij wel aan verstandsverbijstering. Wien zullen de Staten nu benoemen, want thans is het leger, als 't ware, zonder doctor, ten minste Z.H. en het hof. Au camp à Selzaten, le 25e Juïn 1645.

3994. T. Volbergen[4]. (L.B.)

Den ridder Wicquefort, die ƒ 8765 te vorderen heeft, heb ik verwezen naar den rentmeester te Klundert, maar hij is daarmee niet tevreden. Over het algemeen is er veel te weinig geld in kas, zoodat ik de leveranciers niet behoorlijk kan betalen. Haege, 26 Junij 1645.

1) Zie III, blz. 329.
2) Christiaan Constantijn Rumpf (1628-1706) was een peetekind van Huygens. Hij studeerde te Leiden in letteren en medicijnen en koos later de diplomatieke loopbaan. In 1660 ging hij met Van Beuningen naar Parijs, werd daar particulier secretaris van den gezant Boreel en in 1668 secretaris van legatie. Van 1674 tot zijn dood was hij resident der Staten te Stockholm.
3) Zie I, blz. 319.
4) De brief is met andere hand geschreven. - Zie I, blz. 168.

3995. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is nog geen bericht van Duinkerken. Men zegt, dat de troepen van den hertog van Lotharingen van Gent naar Brugge zijn gegaan en zich van avond daar zullen inschepen naar Duinkerken, op verzoek van Piccolomini. Maar nu komt weer het bericht, dat zij nog te Gent zijn. - Gisteren werd op eene kermis hier in de buurt verteld, dat Mardijk was ingenomen. De Lotharingsche troepen plegen de ergste rooverijen, wreedheden en schanddaden. Au camp à Selzaten, le 27e Juin 1645.

3996. J. van Raesvelt[1)]. (A.B.)

Ick sende hierneffens een missive, om reden wille bij mij niet onderteeckent, waeruijt U Ed. eenichsints connen affnemen den jegenwoordigen bedroeffden ende elendigen staet van Brazil, van wegen het ontdecte verraet ende conspiratie der Portugesen hier te lande, refererende mij tot den inhoudt van dien, neffens de bijgaende copijen, die ick bidde, dat U Ed. gelieve met mijn onderdaenichste dienstpresentatie an Sijn Hooch.^{t}, mijnheer den Prins van Oranien, te communiceren, met seer dienstich versoeck, dat an niemant anders bekent gemaect werde, dat sodaenich schrijvens van mijn soudt zij[n] gecomen, waerom ick daeronder mijn naem niet en hebbe gestelt. U Ed. can het nae sijne gewoone wijsheit en discretie menageren, soo ende daer het deselve geraeden sal vinden. Ende bevele U Ed. hiermede, neffens mijn seer dienstige eerbiedenisse, in Godes heijlige protectie. Datum met haest in Pharnambuco de Brazil, op het Reciffe d'Olinda, den 27 Junij 1645.

P.S. Indien het Sijn Hooch.^{t} aengenaem is, sal voortsaen continueren te adviseren t'ghene alhier in t' toecomende voorvalt, ende, om daervan verseeckert te zijn, sal een brieffken van rescriptie ten eersten van U Ed. verwachten, als t' U Ed. belieft.

3997. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij weten nog niets zekers aangaande de Lotharingsche troepen. Het schijnt, dat zij Gent hebben verlaten, maar later weer zijn teruggekeerd. ‘V.A. peut juger en quelle abomination sont ces gens icy par le compliment que fit hier nostre curé d'Assenede à M. de Beverweert[2)], qui luy fit accroire que M. de Lorraine, son bon ami, venoit les veoir au pais de contribution, ce gentil curé luy disant, que si ainsi estoit, il souhaistoit qu'autant de diables l'eussent emporté qu'il a de soldats en son armée’. Au camp à Selzaten, le 28e Juin 1645.

1) Zie II, blz. 306.
2) Zie II, blz. 186.

3998. C. Barlaeus[1]. (L.B.) Lat.

Brenger dezes heet Piso, niet de man, aan wien de *Ars poëtica* door Horatius is opgedragen, maar iemand, met wien ik meer dan twintig jaren bevriend ben. Hij is medicus en in Brazilië lijfarts geweest van graaf Maurits[2]. Nu de heer Romph gestorven is, zou hij dezen gaarne in het leger opvolgen. Kunt gij iets voor hem doen? Ik ben druk bezig met de geschiedenis van Brazilië. De drost[3] lijdt aan jicht. Amstel., 28 Jun. 1645.

3999. Aan J. van Beverwyck[4]. (K.A.)

Met Z.H. heb ik over uwe zaak gesproken, maar hij heeft haar aan de Staten overgelaten[5]. Misschien is door dezen ook nog niets besloten en hebt gij goede kansen. Selzatae in castris, III Cal. Iul. (= 29 Juni) CIↃIↃCXLV.

Zoodra Casembroot[6] iets overkomt, moet gij mij waarschuwen.

4000. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van de troepen van den hertog van Lotharingen gaan 4000 man naar Piccolomini; de rest blijft hier, om de Zuidleye en het Noorden van Vlaanderen te beschermen. Z.H. zal hem schrijven, om hem aan zijn woord te herinneren. Natuurlijk zal hij liegen, om zich er uit te redden. - Men zegt, dat drie regimenten Polen door den Keurvorst van Keulen[7] naar het land van Waes zijn gezonden. Vele soldaten geven zich aan de Franschen over wegens honger en armoede. Men zegt, dat Don Juan de Borgia, twee jaren geleden gevangene van Prins Willem[8], in een gevecht tegen de Franschen is gesneuveld. - Z.H. is vrij goed. Casembroot, de commissaris voor de schuiten[9], is ernstig ziek weggegaan naar Dort. De arme Lanoy[10] is nog niet tot luitenant bevorderd; Uwe Hoogh. moest nog eens over hem schrijven. Au camp à Selzaten, le 30e Juin 1645, au soir.

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 320.
2) Willem Piso (1611-1678), geb. te Leiden, studeerde daar in de medicijnen, promoveerde in 1633 te Caen en ging in 1636 met graaf Johan Maurits naar Brazilië. Met dezen teruggekeerd, vestigde hij zich als dokter te Amsterdam. Hij heeft eenige wetenschappelijke werken geschreven.
3) Nl. Hooft.
4) Zie II, blz. 176.
5) Beverwyck vroeg om de betrekking van Rumph; zie No. 3993.
6) Zie No. 4000.
7) Nl. Ferdinand I; zie II, blz. 381.
8) Zie III, blz. 440-443.
9) Mr. Johan Casembroot was van 1638 tot 1653 commissaris-generaal van de schepen. (Meded. van den Heer Wakker.)
10) Misschien Charles de Lannoy; zie III, blz. 222, 405.

4001. Aan P. Paravicino[1]. (K.A.)

Sin adesso à pena ho potuto trovar il tempo da far risposta à la sua, mandatami su 'l partir di S. Alt.[a] dalla Haya, hora che vò respirando vengo à dirle in quanto alle sue leggi domestiche propostemi, che veramente ne trovo la sostanza buona assai et importante ma per quelli miei giovani, che ne anco in casa mia si viddero mai astretti ad ordinanze cosi regolate e precise, non havendo io, la dio gratia, havuto bisogno di governargli con rigore, anzi havendogli condotti sempre con dolcezza et ammonitioni paterne, mi pare ch' il caricargli d'un giogo nuovo senza necessità, sarebbe render loro la liberta honesta che pretendono possedeye emancipati, men' grata e più semile della soggettione faniculesca dalla quale horamai sono usciti. Oltreche havendo io occupato le loro hore e momenti con ordini e regole di studiare in varie scienze gravi e difficili, non stimo che sia à proposito di prescrivergliene più di quello che ho già con temperamento .....[2]. Nondimeno. Sig.[ito] mio, haverò gusto singolare che tal hora fra' compagni e commensali siano indutti discretamente ad essercitarsi mella lingua Italiana. Il che facilmente si può per occasione di discorsi di tavola overo dopò cena, col produrgli qualche libro piacevole e che contenga più tosto materie da videre che nissuna altra di più consideratione. La Sig.[ita] sua consorte potrebbe ajutarni assai, se le tornasse à commodo, come spero. Dal uscir di casa versola notte mi farà piacere V.S. di divertirne i miei con termini raggionevoli, che più gli persuaderanno d'ogni altra legge obligatoria. Finalmente glieli raccommando caramente, aspettando che, se gli trova colpevoli di cosa ch'importi di correggere, vorra darsi il fastidio d'avvertirmene à tempo, che sono di pienissimo affetto di V.S.[rie] ambedue ..... Dal campo à Selzaten, 1 di Luglio 1645.

4002. Aan prinses Amalia van Oranje[3]. (H.A.)*

Een Zeeuwsch luitenant brengt een brief van den hertog van Orleans van Mardijk, waarin hij meldt, dat de plaats is ingesloten en dat den 3[den] Juli de loopgraven zullen worden geopend. De maarschalk de Gassion heeft admiraal Tromp alles laten zien. De hertog vraagt om de platboomde sloepen, die hij vroeger bij Grevelingen gehad heeft[4]. Piccolomini plaatst groote batterijen op de duinen, om de Gassion in zijne legerplaats te bestoken. - De brief aan den hertog van Lotharingen is heden afgezonden. Au camp à Selzaten, le prem.[r] de Juïllet 1645.

1) Zie No. 3959.
2) Onleesbaar.
3) No. 4002 a. Een briefje van 3 Juli (H.A.) is zonder beteekenis.
4) Zie III, No. 3532.

4003. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Hierbij gaat eindelijk het geschrift van den heer van Hoochlande[2], dat ik reeds eenige weken geleden ontving, maar telkens moest uitleenen. Wilt gij het zenden aan den heer Pollot, of anders de kopie met mijn brief? Hij zal dan zijn vriend gewroken zien ..... A la Haye, ce 2 de Juillet 1645.

4004. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij gaan morgen vanhier naar Oost-Eeckeloo. - De trompetter, aan den hertog van Lotharingen gezonden, is nog niet terug; deze zal tijd noodig hebben om iets te bedenken. De hertog moet zich beklaagd hebben, dat zijn plan, om den hertog de Longueville[3], die met een grooten stoet en vele kostbaarheden reisde, uit te plunderen, niet is gelukt.

'Ce soir nous envoyons ordre à l'admiral Tromp, par advis de Mess.rs les Estats generaulx, de complaire à M. le duq d'Orleans en ce qu'il luy demande pour la ruine du fort de bois devant Mardijck, quand ce seroit au hazard de deux ou troix vaisseaux de guerre de l'Estat, qui est une resolution bien genereuse et liberale de nos messieurs'. - De kapitein der garde[4] is ziek en gaat naar den Haag. Au camp à Selzaten, le 4e Juïllet 1645.

4005. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

Hierbij gaat de brief aan den heer Pollot en de kopie van het stuk, dat ik u eergisteren toezond[6]. Gij moet beslissen, of het gedrukt zal worden, of niet. De heer Descartes krijgt raad van te veel vrienden. Ce 4 de Juillet 1645, a la Haye.

1) Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 245.
2) Cornelis van (ab) Hogelande, in 1590 geb. te Leiden, werd daar 20 Juni 1609 als student ingeschreven, waar hij in de letteren studeerde, terwijl hij zich elders den graad van Med. Dr. verwierf. Hij oefende in zijne geboortstad de praktijk pro deo uit onder de armen en onder zijne kennissen. Hij was een vertrouwde van Descartes, met wiens wijsbegeerte hij het echter niet eens was. Van Hogelande heeft eenige wijgeerige werken geschreven.
Waarschijnlijk is hier sprake van het handschrift van Corn. ab Hogelande *Cogitationes*, *quibus Dei existentia*, *item animae spiritualitas*, *et possibilis cum corpore unio*, *demonstrantur*, caet. Het boek kwam in 1646 te Amsterdam uit en was aan Descartes opgedragen.
3) Zie II, blz. 298. - Hij was hoofd der Fransche deputatie voor de vredesonderhandelingen te Munster, maar keerde, toen hij bemerkte, dat Servien geheime orders van Mazarin had, naar Parijs terug en stelde zich aan het hoofd van de Fronde.
4) Waarschijnlijk Gleser (zie II, blz. 97). In Nov. 1643 waren de compagnieën der garde tot een regiment samengevoegd, waarvan Gleser tot kolonel en Gerrit van Loo tot luitenantkolonel werd benoemd. Misschien is hier echter nog zijn vroegere titel gebruikt; hij bleef immers toch kapitein.
5) Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 244.
No. 4005 a. Een briefje (L.B.) van denzelfden datum is zonder eenig belang.
6) Zie No. 4003.

4006. Constance de Wilhem[1]. (L.B.)

Ma zegt, dat ik u moet schrijven, dat ik op Hofwijck geweest ben, waar het erg mooi is, want de tuin is rood van al de kersen en aalbessen. Le 4 de Jullet 1645.

4007. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

En suite de ma derniere d'hier, nous avons decampé aujourdhuy à la poincte du jour, et l'armée est entrée en ce quartier sur le midi, S.A. ayant demeuré tout ce temps là à cheval, par une pluie continuelle, qui a bien percé des meilleures casacques. V.A. peut juger de là de l'estat de sa santé, qui, sans ce tirement de nerfs, est telle, que la pourrions souhaitter de la main de Dieu. - Le quartier de Selzate, despourveu de logemens, donnoit subject de plainte à plusieurs, qui maintenant souhaitteroyent d'avoir encor les mesmes commoditez, car ce pauvre village en est grandement sterile, et la pluspart des officiers n'y trouve point de couvert.

Vers le soir nostre trompette est revenu d'aveq M. de Lorraine, qui l'a receu amiablement, et dit, qu'il eust à asseurer S.A. qu'il est son ami et serviteur. Le contenu de sa response porte ensuite, qu'estant venu en diligence des frontieres de Lorraine pour joindre l'armée du duc d'Amalphi - ainsi se qualifie Piccolomini - dans la creance qu'il eust besoin de quelque renfort, neantmoins iceluy luy ayant faict sçavoir depuis, qu'il n'avoit pas necessité de son secours, il avoit faict halte, pour raffraischir ses trouppes dans les lieux où il est, pouvant asseurer S.A. qu'il n'a nulle pensée de rien faire qui puisse choquer son armée, ny les interests de Messieurs les Estats, dans la creance qu'il a que S.A. en usera de mesme sorte en son endroict, et qu'au reste il s'estimera tres heureux hors de ces païs de luy rendre toute sorte de service de sa personne, et de tout ce qui peut dependre de luy. - Ce stile verifie qu'il n'y a encor rien de bien conclu entre les Espagnols et luy, selon ce que nous en a rapporté aujourdhuy une femme affidée, qui dit, qu'il leur auroit demandé jusques à deux millions de livres, en quoy cest argent qui se debvoit tirer des cheminées de Gand feroit une grande part, les gens d'eglise ayans à fournir le reste. Sur quoy n'ayans peû se resoudre, ce seroit le subject pourquoy le marquis de Castelrodrigo[2] s'en seroit allé à Bruxelles, pour y resoudre finalement. Cependant l'on est pardèla en grandissimes inquietudes et jalousies, de ce que ce duc de Lorraine s'entend aveq nous, et qu'estant de l'un costé du canal et nous de l'autre, il tendra la main, quand l'occasion sera venue, pour ainsi nous saisir de Gand, ou de Bruges, pour le moins. Et maintenant que nous remuons vers icy, ces ombrages ne diminueront gueres.

L'on a fort entendu tirer avanthier du costé de Dunkercke, sans que l'on sache encor ce qui s'y passe. Au camp à Oost-Eeckeloo, le 5e Juïllet 1645.

1) Dit dochtertje van De Wilhem en van Constantia Huygens was 21 Dec. 1633 geboren.
2) Zie III, blz. 496.

4008. W. Liebergen[1]. (B.M.)

Ick en hebbe niet cunnen naerlaten U Ed. met dese weinighe [regelen][2] te begroeten ende eerbiedelyck te bedancken over de sonderlinghe affectie en goede genegentheijt, die U Ed. buiten myne merite mij is toedraghende geweest in het voordraghen van myn persoon aen Syne Hoocheyt, omme te succederen in den dienst, door 't overlijden van wijlen D.r Rumph jegenwoordig vacerende. Het sal my in het toekoomende te meer obligeren, om[3] in voorvallende occasien soo veele te vlytigher te betrachten de diensten, die ick, naar myne geringhe capaciteijt, of aen U Ed. of iemand van den sijnen soude cunnen aenwenden.

Wat nu den dienst selfs aengaet, en hebbe - in alle vrijicheyt en oprechticheijt tegens U Ed. gesproocken - tot nog toe bij mijn selven en met eigen raet niet cunnen vinden, dat het goet soude syn, off voor de persone van sijn Hoocheijt, off voor het vaderlant, off oock voor mijn eigen particulier, die plaetse by iemant te versoecken off te besolliciteren, liever hebbende, dat andere eerlijcke luiden van myn persoon souden vrielyck oordelen, off ick oock bequaem soude syn dien last aen te nemen, als dat ick bij mijn selven die praesumptie soude voeden. T en is geen geringhe saecke, advysen te geven over lyf en leven van menschen, late staen van sulcke hooge en wtsteeckende personagien.

Ick en kan in het beroep, daer my Godt de Heere in gestelt heeft, off oock noch toe soude gelieven te vorderen, mij niet ontrecken van den dienst van myn evennaesten, veel min van diegene, die van myn en alle het myne, als patronen en regenten van myn vaderlant, hebben te disponeren, maer myn selven daertoe te gaen presenteren en gelyck als in te dringen, houde ick my, myne Heere, ongeoorloft te sijn, latende die saecke aen de sonderlinghe bestieringhe Godes, de discretie van U Ed. en het rijp oordeel van andere getrouwe dienaren van Syne Hoocheijt.

Waermede eindighende, Myne Heere, omme U Ed. niet langer op te houden, beveele ick mij in U Ed. goede gunste, de persoone van syne Hoocheijt, sijne doorluchtighe familie, U Ed. ende alle andere getrouwe dienaers van het vaderlant in de genadighe protectie des Alderhoochsten. 's Graven Hage, 5 Julij Anno 1645.

4009. D. de Wilhem. (L.B.)

De leveranciers klagen erg, dat de thresorier Volbergen hun niet betaalt[4]. Ook de heer Wicquefort klaagt. Z.H. moest ons bevel geven, om met den heer Sherwouters[5] de maandstaten van den thresorier na te gaan, of de heer Wicquefort niet betaald kan worden en vele anderen eveneens. A la Haye, ce 6 de Juillet 1645.

1) Willem Liebergen was in 1637 stadsdokter in den Haag. Hij was huisarts bij Huygens.
2) Staat niet in het afschrift.
3) Het afschrift heeft: *en*
4) Zie No 3994.
5) Zie II, blz. 252.

4010. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is vanhier niets te berichten. ‘Bien sçavons nous au vray, que quelques regimens du duq de Lorraine ont esté transposez et remplacez par d'autres sur ce canal de Bruge, mais tout cela doibt passer soubs l'article du rafraichissement de ce bon seigneur, auquel je voudroy fort que S.A. voulust faire demander, à luy, qui proteste si haultement de n'avoir aucune pensée de choquer les interests de Mess.rs les Estats, si nous nous mettions en devoir de passer ledit canal, en quelle posture nous l'y trouverions’.

Onze sloepen, die naar Mardijk werden gezonden, zijn vier dagen geleden gezien op de hoogte van Blanckenbergh. Als zij maar goed zijn overgekomen met den storm, die er sedert dien tijd geweest is, want het zijn geene zeewaardige schepen. - Het leger is hier in een goed kwartier en in eene mooie streek. Jammer maar, dat er zoovele mooie eiken moeten worden gekapt. Au camp à Oost Eeckeloo, le 7e Juïllet 1645.

4011. A. de Pollot[1]. (L.B.)

Graaf Pompei[2] schrijft mij, dat hij mijne hulp moet inroepen. Hij wordt vervolgd door een commissaris van Maastricht, die door één zijner bedienden beleedigd is. De zaak zal voor den Raad van State komen en er is gevaar voor den graaf, als hij niet krachtig wordt geholpen. Kunt gij dat niet doen? - Dat laten inlijven van bedienden bij eene compagnie komt werkelijk wel voor en moet in sommige gevallen wel voorkomen. F[ort] S.t A[nne], P[older] de Namur, le 7 de Juillet 1645.

4012. Aan R. Descartes[3]. (K.A.)

Ce n'est que depuis hier que le contentement m'est arrivé de veoir la glorieuse piece qui vous est venue de Groninghe[4]. Vous voyez donq comme j'ay de la peine à me retenir de vous en dire la bonn'heure. Enfin, Monsieur, la verité a faict son effect ordinaire, et tost ou tard a triomphé de mensonge[s]. Je ne scay si je doibs dire tost ou tard. Il y aura eu du tard en vostre attente, et en ceste juste impatience, que vous avez eue, de vous veoir justifié de la calommie; mais je n'en trouve pas en ce qu'il a esté necessaire et fort a propos que vos adversaires eussent du temps à s'embourber jusqu'aux oreilles, là où, à plus de diligence de vos amis, ils n'eussent barbouillé que la pointe des pieds. Je n'ay, grace à Dieu, point l'ame vindicative, mais d'ailleurs j'ayme passionnement la justice, et comme tel, et comme vostre serviteur tres-acquis, me rejouis passionnement de vous la veoir administrée si franchement. A la prudence de Mes-

1) Zie No. 3983.
2) Zie No. 3951 en 3955.
3) Kopie van andere hand. Uitgegeven in *Oeuvres de Descarles*, IV, blz. 242.
4) Descartes had zich bij de Staten van Groningen beklaagd over den laster van M. Schoockius, toen professor aldaar, en de Academische Senaat nam dezen den 10den April 1645 danig onder handen. (Zie het uittreksel uit de ‘Acta Senatus’ in *Oeuvres*, t.a.p., blz. 196-199). Een afschrift van het vonnis van den Senaat werd aan Descartes toegezonden.

sieurs d'Utrecht le reste[1]. S'ils sont si charitables que d'aymer tousjours leur favori aveq tous ses defaults, en vostre esgard cela ne rue ny ne mord plus. Mais en tout cas ladite piece de Groninghe imprimée seroit un plaisant parallele à costé de ce que le bon Voetius a produict aveq tant de seureté [2].

Si vous me permettez, M[onsieur], de tourner ce feuillet, j'adjousteray que, depuis vostre philosophie aucunement comprise, je deviens de plus en plus amoureux de l'anatomie des choses. Et pour autant que l'industrie mechanique y peut aller, les operations chimiques estant les plus apparents moyens d'en tirer de l'advantage effectif, il y a longtemps que je brusle d'envie de vous en entendre discourrir, pour veoir en combien peu de nomenclature vous comprenez tant d'eaux, de sels, d'huiles, d'essences, d'esprits, de magisteres et autres differences chimeriques, au moins superflues, que ces bonnes gens nous estallent en leurs laboratoires. Autrefois, Monsieur, j'ay esté assez effronté et heureux, pour vous arracher ces trois beaux fueillets de la *Mechanique*, dont le monde m'a sceu tant de gré. Je ne sçay combien ceste maniere icy en requerroit, mais bien que, si vous daignez vous desrober quelque loysir, pour me faire part de ce que je suis bien asseuré que vous en avez d'arresté à part vous, aveq autant de determination qu'il n'y eschet plus ny doubte ny changement, je le recevrois aveq une satisfaction si pleine, que je ne sçay s'il y a autre chose au monde, au moyen de laquelle vous pourriez plus m'obliger à devenir, plus que je ne suis, qui est desjà à un point extreme ..... Au camp à Oost Eeckeloo, le 7 Juillet 1645.

4013. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Orleans schrijft aan Z.H., dat la Mothe is ingenomen en het Spaansche leger in Catalonië bij de rivier de Segre door Harcourt is verslagen[3], waarbij vele gevangenen zijn gemaakt. Mardijk is geheel ingesloten en Piccolomini[4] is niet uit zijn kamp gekomen; de loopgraven zijn den 4den geopend door de Gassion en Ranzou[5]. De belegerden hebben een belangrijk voorwerk verlaten en een ander laten springen. Men zegt, dat de bezetting van de plaats slechts 600 man sterk is.

Hier is geen nieuws. ‘Le bon duq de Lorraine a enfin conclu marché aveq nos enemis, sans qu'on sache à quelles conditions, sinon qu'hier on l'a veu partir aveq ses trouppes hors du quartier de Gand vers celuy de Bruges, sept ou huict cens hommes de Beck estans venus remplacer dans les forts et postes qu'il a vuidez. On verra s'il passera vers Piccolomini, qui n'est pas apparent, ou bien s'il continuera de nous faire teste sur ce canal. - S.A. se porte tousjours egalement bien, mais a grand regret de l'eschecq qu'a eu le Roy d'Angleterre’[6]. Au camp à Oost Eeckeloo, le 9e Juïllet 1645.

In Frankrijk twijfelt men niet langer aan het huwelijk van de prinses Maria van Mantua met den Koning van Polen[7]. De heer van Beringhen[8] schrijft mij, dat hij volstrekt geene trouwplannen heeft.

1) Huygens wist niet, dat de Staten van Utrecht zich ook reeds met de quaestie tusschen Descartes en Voetius hadden bemoeid (t.a.p., blz. 226).
2) Dit slaat op een oordeel van den Academischen Senaat van Utrecht, den 27sten Maart 1643 uitgesproken (t.a.p., III, blz. 551).
3) Den 23sten Juni versloeg Harcourt (zie III, blz. 46) Cantelmo bij Llorens.
4) Zie II, blz. 243.
5) T.a.p., blz. 274.
6) Waarschijnlijk de nederlaag bij Naseby (14 Juni).
7) Nl. Wladislaus IV, van 1632-1648 Koning van Polen.
8) Zie I, blz. 398.

4014. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De troepen van den hertog van Lotharingen zijn nu toch naar Gent teruggekeerd tot grooten schrik van de bewoners. - Het gerucht loopt, dat Mardijk is ingenomen en Z.H. heeft den heer van Zuylestein al aangewezen, om den hertog van Orleans te gaan gelukwenschen, als het bevestigd wordt. ‘Ce succes nettoyera bien nos mers, et ne se peut que desjà nostre commerce ne s'en ressente.... Le petit Sr Goethals[1] faict grand bien icy et se trouve universellement sa conversation d'une innocence aussi aymable, que ses presches utiles et excellens. L'on ne peut assez fournir de place au monde qui y accourt, quoyque l'armée soit remplie quasi d'autant de ministres que de regimens. Nous avons commencé à le monter sur le petit cheval du feu docteur Romph[2], de quoy il est ravi, n'ayant jamais esté porté que sur deux pieds’. Au camp à Oost Eeckeloo, le 11e Juïllet 1645.

4015. Aan D. de Wilhem. (L.B.)*

Depuis ma lettre close, j'ay sceu de la Haye, par des advis mesme qu'en a eu M. de Starckenburg[3], que la maladie de mon collegue Junius[4] s'est empirée si soudainement, qu'il n'attend que la nouvelle de sa mort par les premieres, ses enfans l'ayans desjà creu par deux fois suffoqué des eaux qu'il a chargées. Cela m'a faict songer à mes affaires, et à entrer en longs discours aveq S.A. sur ceste function[5], qu'apparemment des gens viendroyent briguer. Aussi, grace a Dieu, nous nous sommes si bien entendus, qu'apres des tesmoignages tres-obligeants et que je n'ay pas meritez, de la pleine et entiere satisfaction qu'a S.A. de mon service, elle m'a bien faict entendre que je n'ay que faire d'apprehender un successeur à cest homme, ains que, comme je luy ay representé que de quatre secretaires qu'avoit son pere, et de quatre qu'en avoit le Conseil de l'Estat la charge en est tousjours demeurée uniquement au survivant, j'ay tout subject de me promettre la mesme grace de sa bonté, que je ne tire aucunement en doubte. Je vous le marque icy, Monsieur, pour vous prier de le mesnager aveq discretion, c'est à dire, non pas de le celer, mais de le publier cà et là doucement et aveq retenue, comme estant assez bien informé, que ceux qui se viendront presenter à cest employ y perdront leurs pas. Le tout, s'il vous plaist, sans qu'il paroisse que je m'en vante, mais bien en tesmoignant que vous sçavez de bonne part jusques où mon maistre et moy nous nous entendons. Et sachons un peu cependant comme on en discourt, *ct quis aures arrigat*. Je vous donne icy de l'importunité, mais j'espere qu'elle ne durera gueres. *Ut in litteris*[6].

1) Zie blz. 161.
2) Zie No. 3993.
3) Zie III, blz. 56. Hij was gehuwd met Aleida Junius.
4) Jacob Junius is den 13den Juli gestorven.
5) Huygens beeft dus mondeling afgedaan, wat hij eerst per brief had willen doen; zie No. 3981.
6) De brief heeft plaats, datum, noch jaar.

4016. Alijt[1] en Juliana Junius. (L.B.)

Onze dierbare vader, Jacob Junius[2], is heden middag gestorven. Wij hopen, dat gij den 19den op de begrafenis zult willen komen. Uijt 's Gravenhage, den 13 Julij 1645.

4017. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Orleans meldt aan Z.H. vele bijzonderheden over de overgave van Mardijk. Er was eene bezetting van 700 man en voorraad van alles. De hertog is zeer uit over admiraal Tromp. Men denkt, dat de Franschen Bourbourg zullen belegeren. Piccolomini heeft al dien tijd geen voet verzet. Het heet, dat de hertog van Lotharingen tegen de Franschen zal optrekken. De heer van Zuylestein[3] gaat morgen op reis met de heeren Swan[4] en Welefelt[5]. Au camp à Oost Eeckeloo, le 13e Juïllet 1645.

4018. J. van Beverwyck[6]. (L.B.)

Quandoquidem res tota pendet in nutu Imperatoris, facile intelligo, spes opesque meas in te solo sitas esse, cui propterea eas de meliori nota commendatas velim. Mecum erit iste labor, ne collati in hunc hominem beneficij unquam te poeniteat. In quo omine desino. Vale, nob. domine, qui mihi magnus eris Hermes, imo *τρισμέγιστος*, si *ἑρμηνεύων* apud *τὸν πάνυ*, istud verbulum unica saltem literula - quae valebit *ἑρμαῖον* - augere, et in Salve *μεταλλάττειν* dignaberis. Ita valeas, ita salvus sis, ut salus nostra. Dordrechti, XIII Jul. CIↃIↃCXLV.

Beabis me, V.N., si quo loco sint res meae, et an a Principissa Principi sim commendatus, significare non gravaberis.

4019. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

S.A. m'a commandé de faire adresser l'enclose, en s'acheminant vers le quartier de Monsieur le comte de Solms, qui luy donne à disner dans un

1) Zie No 4015.
2) Zie I, blz. 206.
3) Nl. Jhr. Frederik van Nassau; zie I, blz. 442, en boven, No. 4014.
4) William Swann (1613-1678) was Engelsch officier in dienst der Staten. In Oct. 1645 werd hij kapitein en op 18 Dec. van dat jaar trouwde hij te Utrecht met Huygens' jonge muziekale vriendin, Utricia Ogle (zie III, blz. 325). Van 1646 tot 1648 lag hij te Breda in garnizoen, in Sept. 1649 werd hij door Willem II met eene politieke opdracht naar Weenen en Dresden gezonden. In 1664 werd hij resident van Engeland te Hamburg, welke betrekking hij tot 1666 schijnt te hebben bekleed; hij is er met zijne vrouw blijven wonen en er gestorven.
5) Waarschijnlijk Corfits Ulefeldt, hofmeester en raad, later ook kanselier van den Koning van Denemarken. In 1646 kwam hij hier te lande als buitengewoon gezant.
6) Zie No. 3999.

si beau lieu, que j'ose dire que le Mastbosch auroit de la peine à en fournir un pareil. C'est une colline entourée d'un fossé en rond, et couverte d'un grand nombre de jeusnes fresnes, où la nature semble inviter l'art à luy prester la main, pour le plus grand embellissement de la place, qui autrefois a esté le siege d'une maison de gentilhomme, dont il ne reste plus rien. Mais M. le comte en a tant enjolivé les avenues et autres aboutissans, par des ouvrages de verdure artificielle, de laquelle on a moyen de se jouïr icy tout son saoul, qu'il fault croire que le lieu en sa fleur n'a jamais esté si achevé. C'est ce qu'il m'a semblé pouvoir mettre dans ceste couverte, à faulte de matiere d'estat. Au camp à Oost-Eeckeloo, le 14e Juïllet 1645.

4020. J. de Knuijt. (H.A.)

Den ingesloten brief heb ik juist ontvangen. ‘Den heere van Suylesteyn is dese voormiddach tot Vlissingen aengecomen[1)]; soo haest ontrent de middach my Syne Hoogh.^{ts} ordre hadde doen overleveren, is den commandeur Bancker[2)], die een van de beste schepen voert, gelast Syn Ed. promptelyck naer Calis te brengen, ende, genegen synde haest weder te keeren, op desselfs ordre te wachten. Dewyle den wint favorabel waeyt, sal lichtelyck desen naermiddach, uytterlyck mergen nochtent affvaren’. - De Staten van Zeeland komen aanstaanden Maandag bijeen; ik heb nog geen tijd gehad, Z.H. over alles te schrijven, wat er behandeld zal worden, omdat ik op verschillende plaatsen de tienden van Z.H. moest verpachten. Middelb., den 14^{en} Julij 1645.

4021. Burgemeesters en Regeerders van Dordrecht[3)]. (K.A.)

Wij hooren, dat, nu de heer Rumph gestorven is, Z.H.o.a. denkt over Dr. Johan van Beverwyck als lijfarts. Wij kunnen dezen, ‘onsen medebroeder in regeringe deser stede’, ten zeerste aanbevelen; hij is hier ongeveer dertig jaren lang dokter geweest en met groot geluk. Wilt gij Z.H. nog eens aan hem doen denken? Dordrecht, den XIIII Julij XVI^{C} vyff ende veertich.

4022. T. Volbergen[4)]. (L.B.)

Ik heb bevel gekregen van Z.H., om den heer Wicquefort oogenblikkelijk te betalen, terwijl hij tevens een nauwkeurig onderzoek heeft gelast[5)]. Klaarblijkelijk ben ik bij Z.H. belasterd, maar ik zal mij krachtig verdedigen. Er is geen geld genoeg in kas voor de maandelijksche uitgaven. Haege, desen XIIII Julij XVI^{C} vijfenveertich.

1) Zie No. 4014 en 4017.
2) Nl. Joos Banckert; zie blz. 37.
3) De brief heeft geen adres.
4) De brief is met andere hand geschreven.
5) Zie No. 3994 en 4009.

4023. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'L'enemi a pris plaisir à paroistre à ce matin aveq bonnes trouppes de cavallerie et infanterie devant le quartier de M. de Brederode, mais sans autre effect que d'avoir donné le passetemps de quelques petites escarmouches legeres aux plus eschauffez. Cela s'appelle bonne mine à mauvais jeu. Car en effect tout ce qu'ils peuvent faire, c'est de fournir à une bonne defensive du long de ces canaulx, où ils tracassent et voltigent aveq des changemens de lieu en lieu incomprehensibles, alarmez, à ce qu'il paroist, de beaucoup d'advis variables et incertains, qui les mettent en ombrage de tous costez jusques à ce qu'une fois on les surprenne où ils s'y attendent le moins.'

De hertog van Lotharingen blijft op dezelfde plaats. Het volk snakt er naar hem kwijt te zijn en zou heel wat liever in onze macht zijn dan in die van zulke roovers. De trompetter, die den graaf van Penaranda[1)], eersten gevolmachtigde van Spanje, van Antwerpen naar Munster begeleid heeft, is weer terug.

'L'escoutette de Rosendal m'envoye par expres un recit de la reception que ceux d'icelle place ont faicte à Vos Alt.[es], sans oublier mesme une copie de la harangue qu'il leur a faicte à l'abord, outre l'arc triomphal au pont de roses et de fleurs, et l'excellente musique d'Anvers. L'entrée de M. de Longueville à Munster[2)] ne peut rien avoir eu de pareil. J'ay demeuré, je pense, plus d'un gros quart d'heure à lire ceste lettre à S.A. qui de longtemps, je dis de beaucoup d'années, je n'ay veu rire de si bon coeur, nommément, en se representant comme ceste merveilleuse musique accompagnoit le carosse de V. Alt.[es] tout du long du chemin. S.A. juge vivement de la bonté de ladite musique en ce que l'historien dit que Vos Altesses la trouvoyent si bonne *qu'elles en rioyent souvent*'. Au camp à Oost Eeckeloo, le 15e Juillet 1645.

4024. Theod. Boreel[3)]. (H.A.)

Hierbij gaat een brief, een doosje en een pakje, mij uit Antwerpen toegezonden; ik heb het pakje open gemaakt, omdat het aan mij was geadresseerd, maar binnen in staat uw adres. - Ook gij zult zeker den dood betreuren van mijn broeder, burgemeester Boreel[4)]; hij heeft nooit de gelegenheid gehad, u een wederdienst te bewijzen. Den 15 Julij 1645, Middelb.

4025. J.L. Calandrini[5)]. (L.B.)

Pater Mersenne heeft mij uw brief overhandigd; ik wilde hem, zooals gij mij zeidet, de reis naar Rome afraden, uit vrees voor den brandstapel, zoo-

1) Don Gaspar de Bracamonte en Gusman, graaf van Peneranda, enz. was o.a. edelman van de kamer van den Koning van Spanje en buitengewoon gezant bij den Keizer. Hij was één der Spaansche afgevaardigden bij de vredesonderhandelingen te Munster.
2) Zie No. 4004.
3) No. 4024 a. Een brief van 24 Juli (H.A.) is zonder eenig belang. - Zie III, blz. 329.
4) T.a.p., blz. 320.
5) Zie No. 3723.

als gij het noemt, maar hij was al veilig uit Rome terug, na er vier maanden vertoefd en den Paus niet gezien te hebben. Hij heeft toen door Italië gereisd, kwam van Grenoble hier en gaat over Lion naar Parijs. Hij verzoekt mij u dit te melden en u tevens te groeten. Hoewel hij monnik is, maakt hij een aangenamen indruk. ‘Je vous suis tres-obligé de m'avoir donné entrée à la connoissance d'un tel homme, si bien qualifié, et pour la musique il monstre avoir des profondes speculations, jusques à des paradoxes en la theorie, mais pour la practique, il n'y a pas bonne voix’. Geneve, 15 Juiliet 1645.

4026. J. Brosterhuisen. (L.B.)

‘U' Ed.^{ts} studenten[1)] sullen hertelijck welcom weesen’. De heer Van Campen verzocht mij, uit zijn naam uwe zoons te ‘nooden’. ‘Het is mij seer lief, dat U' Ed.^{t} enigh vermaeck in mijn stuckjes[2)] neemt; ick hoop met 'er tijdt U' Ed.^{t} beeter en beeter te senden, en insonderheijdt, wanneer de daghen helderder sullen opclaeren’ ..... In Amersfort, den 15^{en} Juli 1645.

4027. D. de Wilhem. (L.B.)

De heer Junius is den 12den van deze maand gestorven. Ce 15 de Juillet 1645.

4028. Anna van Maubus[3)]. (L.B.)

Wilt gij de hierbij gaande declaratie aan Z.H. ter hand stellen? Wt Breda, den ... Juli 1645[4)].

4029. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le plus grand dessein qu'eurent les enemis paroissans, il y a trois jours, devant le quartier de M. de Brederode, fust d'enlever la compagnie de cavallerie faisant garde de ce costé là. Mais, comme il estoit grand matin, et que la cavallerie n'a guere accoustumé de mettre pied à terre qu'il n'aille vers les huict heures, ceste compagnie se trouva en si bon ordre, qu'encor que les plus avancez de l'enemi, destinez à cest exploict, vinssent par un chemin fort couvert de broussailles, où nous avons parfois passé, à toute bride pour la surprendre et coupper, elle eut assez de loisir justement, et non davantage, de se retirer à couvert. Depuis cest advertissement il y a esté donné tel ordre, qu'il ne fault pas croire que ces mauvaises gens y reviennent une seconde fois. - A ce soir,

1) Nl. Constantijn en Christiaan, sedert korten tijd student te Leiden.
2) Zie No. 3927 en 3985.
3) Zie II, blz. 342.
4) De datum is niet ingevuld.

aveq l'ordre il a esté commandé au quartier, que tout le monde ayt a se descharger du gros bagage qu'il ne peut porter sur ses chariots, pour ainsi peu à peu nous apprester à quitter ce beau quartier, où chascun s'est accommodé à son ayse, et où les boutiques des merciers se voyent en quantité, plantées dans des rues de chesne comme si elles estoyent au Voorhout. Le jour du deslogement ne se determine pas encor, mais cela suivra tost apres.

S.A. a veu icy le sot et insolent livre, ou libelle, de l'advocat Gheul[1], et mesmes en a escrit quelque mot au president d'Hollande, mais cependant on ne laisse d'en railler M. de Beverweert[2], que l'auteur a nommé devant la court comme son principal complice, et suggesteur des matieres y comprises, qui sentent tant la phrenesie et le sens esgaré, que la chose ne semble pas meriter la consideration des honestes gens. Et toutefois l'audace est permissable, mais on mande de la Haye que le bon auteur apres deux ou trois enquestes a commencé à latiter. Au camp à Oost Eeckeloo, le 17e Juïllet 1645.

4030. J. van der Burgh[3]. (L.B.)

'Isti mortales, quibus carmina non scribuntur et ad fontes Spadanos hac transeunt, mihi huc usque tantum negotij facessere, ut vix officio meo, vix mihi satisfacere potuerim. Hinc illud silentium, vir nobilissime, ab eo tempore, quo fretus tua facilitate, ausus fui litteras ad te scribere stans pede in uno[4]; accessit, quod postquam sors mea - qua vel maxume contentus forem, nisi tui carendum esset - [me] a te divulsit, in tantam animi aegritudinem incidi, ut me nec ingenio, nec corpore vegetum senserim'. Ik kan er heelemaal niet toe komen, verzen te schrijven. Het is jammer, dat de veldtocht door allerlei omstandigheden niet zeer gelukkig is. Nu uw collega gestorven is, zou ik hem wel gaarne willen opvolgen, ten minste voor die betrekking genoemd worden. Datum Leodij, 18° Julij 1645.

4031. D. de Wilhem. (L.B.)

Er is verschil tusschen de staten en de maandelijksche rekeningen van den thresorier. Ik ben bezig met een onderzoek, maar er is veel, waar ik niet uit wijs kan worden[5]. Van menschen, die vragen om de betrekking van Junius, heb ik nog niet gehoord, en ik vertel overal, dat Z.H. beter door één secretaris gediend wordt dan door meerderen[6]. En haste, ce 18 de Juillet 1645.

1) Zie III, blz. 7. - De titel van het pamflet is: *Redres der Hollandtschen Adel. Aenwijsende het recht gebruyck ende misbruyck der Adelycker Stammen ende persoonen. Waerin mede sommierlick verhandelt wert het geheele Ampt eens Veldt-Overstens. Geschreven na het houden vande laetste Generale Vergaderinge van S. Ioris Doelen in 's Graven-Hage. Aende ..... Heere Arnold van Dorp*, *Hofmeester van sijn Hoogheydt*, *etc. Ingestelt ende uytgegeven door* ..... Iohan Gevl. *In 's Graven-hage*, *By Anthony Iansz Tongerloo* ..... 1645.
2) Zie II, blz. 107.
3) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 240.
4) No. 3970.
5) Zie No. 4009.
6) Zie No. 4015.

4032. Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Wilt gij bijgaande brieven van den magistraat van Wesel over eene oneenigheid tusschen de burgerij en eenige officieren eens lezen? Z.H. wil de compagnie van kapitein Bouckhoven, die de oorzaak is van de ruzie, van Wesel naar Biberich verplaatsen en die van kapitein Jan van Essen[1] naar Wesel. Wilt gij de orders daarvoor gereed maken? Basseveldt, le 19me Juillet 1645.

4033. Aan J. van Beverwijck. (K.A.)

Hierbij gaat een brief van mij aan den magistraat van Dordt[2]. Ik kan er nog bijvoegen, dat Z.H. misschien, 'collatâ archiatriâ castrensi ordinariâ, facile sibi quempiam extra ordinem et suo aere assumpturum'. In castris O. Eeckeloo, XIV Cal. Aug. (= 19 Juli) CIↃIↃCXLV.

4034. Aan prinses Amalia van Oranje[3]. (H.A.)*

De boodschapper met de plannen voor het gebouw van Uwe Hoogh. gaat nu al terug. Het Fransche leger is van Mardijk naar Colme getrokken. De heer van Ranzou is maarschalk van Frankrijk geworden. Er is eene schermutseling geweest tusschen de Franschen en de Spanjaarden. - 'S.A. a recognu aveq patience les changemens du dessein de V.A. au Bois, et ne les a pas tant voulu gouster d'abord, comme apres quelque information qu'elle a souffert qu'on luy en fist, projectant mesme de restreindre le bastiment, en sorte que la salle eust esté salle, et entrée et toutes choses, retraicte des lacquais et des honestes gens[4]. Mais enfin la justice s'est trouvée du costé de V.A. qui, je m'asseure, trouvera tout contentement dans la joincte'.

Eergisteren moeten Piccolomini, Lamboy[5], de hertog van Lotharingen, Beck en de markies van Castelrodrigo te Brugge krijgsraad hebben gehouden; de laatste zal in die stad blijven, om op alles het oog te houden. Au camp à Oost Eeckeloo, le 20e Juïllet 1645.

1) Zie II, blz. 522.
2) Zie No. 4021.
3) Gedeeltelijk uitgegeven door Mr. D. Veegens in *Mededeelingen van de Vereen. ter beoefening der geschiedenis van 's Gravenhage*, II, 1876, blz. 234.
4) Bij besluit van 17 Mei 1645 stond de Kamer van rekening van de Grafelijkheid van Holland aan Amalia, op haar verzoek, een stuk grond af aan het oosteinde van het Haagsche bosch, om er een buitenverblijf te doen bouwen. Op 15 Juni werd het daarvoor noodige grondwerk aanbesteed, terwijl de plannen door Van Campen en Pieter Post werden ontworpen, en den 2den September legde de Koningin van Boheme den eersten steen.
5) Zie II, blz. 385.

4035. Aan D. de Wilhem. (L.B.)*

Pour espargner vostre loisir et le mien, je vous envoye la response originale du thresorier, toute de feu et de rage[1]; *hoc tute tibi intrîsti*; *exedendum est*[2]. Mais par la copie cy joincte vous verrez la leçon que je luy en fay modestement et en amy. Vous empescherez, j'espere, qu'il n'apperçoive que nous correspondons là dessus. Qu'ay-je à faire de la noise? Je tasche de vivre bien aveq tout le monde, sans desservir le maistre, *quae summa lex est.* Ainsi par occasion vous me pourrez renvoyer ceste originale. Nous attendrons veoir quelle essence vos alembiqs vous produiront. - J'ay veu M. de Mory[3] estomaché à outrance de ce que l'evesque[4] ose avancer, touchant son fils Frederic[5]. Faictes hardiment comprendre à qui que ce soit qu'ils y perdront *oleum et operam*, et que ceux qui ont faict icy quelqu'essay au contraire, l'ont prou trouvé. Ne le cachez pas surtout audit reverendissime. Et que ma soeur[6] saehe que cest hyver je l'entretiendray aveq des airs nouveaux de devotion, que nous jugerons icy surpasser tonte autre chose ..... O. Eeckeloo, le 20e Juïllet 1645.

4036. D. de Wilhem[7]. (L.B.)

De thresorier zou den heer Wicquefort best kunnen betalen. Maar hij laat de menschen wachten, maakt intusschen rente van het geld, ligt onder één deken met de ontvangers van Z.H. en heeft eene boekhouding, waaruit men niet wijs kan worden. De heer Sherwouters moest al die papieren eens onderzoeken. Het is eene onaangename zaak. Ce 21 de Juillet 1645, a la Haye.

4037. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Na vele beraadslagingen heeft Z.H. besloten, het fort Misere in het kwartier van den heer van Brederode te doen springen en zijne troepen bij het leger te voegen, dat spoedig vanhier zal opbreken. De vijand begrijpt er niets van. Van nacht was er alarm te Gent en is de geheele burgerij in de wapenen geweest, alsof wij de stad zouden aanvallen.

De heer van Zuylestein[8] is uit het Fransche leger teruggekeerd, dat nu het fort Lincke belegert, waardoor ook Bourbourg geblokkeerd is. - Hierbij gaat een brief aan Uwe Hoogh. van Kardinaal Mazarin, dien de heer d'Estrade aan u moest overhandigen. - De hertog de Guise[9] zal zich door zijne vele liefdesgeschiedenissen nog onmogelijk maken aan het Fransche hof. Au camp à Oost-Eeckeloo, le 22e Juillet 1645.

1) Zie No. 4022.
2) Ter., *Phormio*, vs. 318.
3) Zie II, blz. 89.
4) Nl. Rivet Sr.
5) Zie blz. 137. Blijkbaar wilde zijn vader, dat hij Junius zou opvolgen.
6) Nl. Constantia de Wilhem-Huygens.
7) Zie No. 4009.
8) Zie No. 4014, 4017 en 4020.
9) Zie III, blz. 355.

4038. C. Boey. (L.B.)

Mijn werkje *Theantropologia* is door Elsevier nog niet geheel afgedrukt[1]; ik heb het u dus niet kunnen zenden. Het zijn vijf gedichten op godsdienstige onderwerpen. Ik zou den heer Junius wel gaarne willen opvolgen als Raad van Z.H. Hage, 22 Julij 1645.

4039. W. van Schonenborch[2]. (L.B.)

Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. geven? De Heeren Staten zouden gaarne worden geexcuseerd van het zenden der drie compagnieën. Hage, den 23 Julij 1645.

4040. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het fort, tot nu toe door den heer van Brederode bezet, zal van avond worden opgeblazen. - De hertog van Lotharingen moet woedend zijn wegens het wantrouwen, dat men jegens hem koestert. De heer van Zuylestein vertelt, dat de heer van Ranzau hem verzekerd heeft, dat de Franschen Mardijk wel aan de Staten zouden afstaan, als deze er om vroegen. Maar de heer van Ranzau drinkt een stevig glas. - Van nacht is er brand geweest in den stal van den ritmeester Stone[3] en slechts één paard gered.

'Le resident de Danemarck[4] vient de porter nouvelle à S.A. comme nos ambassadeurs se sont ajustez aveq son Roy sur le peage du Zont, par un traicté qui doibt durer quarante aus. Ceux qui apres cela auront mal aux dents, auront soing du reste. Il demande ensuitte que S.A. recommande à Messrs les Estats, que leur flotte soit rappelée, et S.A. y condescend'. Au camp à Oost-Eeckeloo, le 24e Juillet 1645.

4041. T. Volbergen[5]. (L.B.)

Het is erg wat van mij gezegd wordt, dat ik sedert 1637 ƒ 50000 onder mij zou hebben, die niet verantwoord zijn. De Heeren van den Raad konden beter weten. Haege, 24 Julij 1645.

1) Het boekje schijnt in 1645 te zijn uitgekomen. Alphonse Willems, *Les Elsevier*, maakt er geen melding van.
2) No. 4039 a. Een brief van 26 Aug. (L.B.) behelst eene aanbeveling.
Walter van Schonenborch was afgevaardigde ter Staten-Generaal voor de provincie Groningen. Den 18den Nov. 1645 werd hij benoemd tot president van den grooten raad in Brazilië en landde daar 1 Aug. 1646. Hij heeft er al de ellende bijgewoond, die het gevolg was van de onvoldoende hulp uit het moederland en den tegenstand der inlandsche Portugeezen, welke in 1654 tot het verlies der kolonie voerden. In het vaderland teruggekeerd, werd hij gevangen genomen en eerst na een langdurig proces vrijgesproken.
3) Zie blz. 57.
4) Martinus Tancken was van 1638 tot 1648 resident van Denemarken in den Haag.
5) Met andere hand geschreven. - Zie No. 4022.

4042. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Vous avies grande raison de croyre que je suis tousjour fort aiesce qu'end je voies quellque chosce qui vous peut donner de contentement. Come vous me mandes que Monsieur le Prince ne vous veuxt pas donner un autre camerrade en plasce du Junius, vous pouves estre asurée que je vous juse tres capable a estre le seull pour eeste charsce, et a prie la hardiesce de les tesmoigner a Monsieur le Prince, selon que vous le merites et que le longe et fidelle serviesce que vous l'avies rendu doivet estre reconny, et je n'en toute pas ou vous reseveres toute sorte de contentement. Et je souhaite que vous pouriges viever si longetemps que vostre fils puis avoir vostre plasce, et sertes yl en faut bien penser que Monsieur le Prince et son fils ne mengeront[1] jamais a avoir yn capable person pour delle charsce que je le croy plus nescesce que toutes les autres. Ce n'est pas pour vous flader, car ce n'est pas mon heumeur, et vous m'obliges si fort de me mander si souvan de nouvelles de la persone que j'aime autant que mon ame; vous pouves donce juser come ce nouvelles me sont si agreable, et je prie a dieu qui[2] puis estre tousjour delle come je le souhaite, et vous protes encor yn fois de croyre que je suis veritablement..... A Breda, le 25 Juillet (1645)[3].

4043. F. Rivet[4]. (L.B.)

Ik heb de luit teruggegeven. De recepten der ‘essences’ kan ik steeds nog niet krijgen; de scheikundigen zijn er erg geheimzinnig mee. De Londres, ce 25^{e} Juillet 1645.

4044. Aan prinses Amalia van Oranje[5]. (H.A.)*

De heer van Brederode heeft den brand in het fort gestoken en is afgemarcheerd zonder eenigen last te ondervinden van den vijand. Deze heeft, nadat de mijn in het fort gesprongen was, het bezet. - Wij hooren, dat een regiment Croaten naar Luxemburg is getrokken. - Wij maken ons nu gereed, om weg te gaan. Z.H. voelt zich steeds goed. - Wil Uwe Hoogh. eens denken aan het verzoek, dat ik haar kort geleden gedaan heb[6]. Au camp à Oost-Eeckeloo, le 26e Juillet 1645.

4045. C.B. de Petersdorff[7]. (L.B.)

Mijne zoons brengen dezen brief; wilt gij hen voorthelpen? Zij zouden

1) = *manqueront*
2) = *qu'il*
3) Het jaartal is niet ingevuld.
4) Zie No. 3942 en 3958.
5) No. 4044 a. Een brief van 27 Juli (H.A.) is zonder belang.
6) Zie No. 4042.
7) Zie No. 3798 en 3940.

gaarne in dienst van den Prins blijven. Gaarne zou ik zien, dat Z.H. mij hielp in mijn proces met de Jezuïeten[1]. A Mastric, ce 26 Juillet 1645.

Mijne zoons willen het liefst dienen bij de ruiterij of bij de garde.

4046. Aan prinses Amalia van Orange. (H.A.)*

Gisteren zijn wij van Oost Eeckeloo naar Groot Eeckeloo gemarcheerd en heden morgen vroeg vandaar naar Maldeghem. De vijand weet niet, wat hij van onze bewegingen moet denken, en durft zijne stellingen bij het kanaal niet verlaten. - Gisteren kregen wij bericht, dat het fort Lincke door de Franschen is genomen en maarschalk de Gassion gewond. Admiraal Tromp meent, dat zij nu Duinkerken zullen aanvallen, maar Z.H. gelooft dat niet, omdat Piccolomini met zijn leger de stad aan ééne zijde beschermt. - Het volk van den hertog van Lotharingen houdt weer schandelijk huis. Au camp à Maldeghem, le 29e Juïllet 1645.

4047. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer de Beaufort[2] brengt mij den brief van Uwe Hoogh.[3], waarin mijn verzoek wordt toegestaan. Ik weet niet, hoe ik daarvoor moet danken. Au camp à Maldeghem, le 29e Juïllet 1645.

4048. C. Boey[4]. (A.B.)

Ik laat het geheel aan u over, bij welke gelegenheid gij mijne voorspraak wilt zijn. Hierbij zend ik u een werkje van mij. Hage, 30 Julij 1645.

4049. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand is door onzen marsch in beweging gebracht en verschillende troepen trekken dezen kant uit. De graaf de Harcourt[5] brengt den vijand in Spanje in het nauw en Bourbourg is ook door de Franschen ingesloten. - ‘En France la duchesse douäriere de Rohan[6] attend tout de bon son fils nouvellement descouvert, de Leiden, où il a esté nourri. Voilà ceste bonne dame de Chabot[7] frustrée d'un costé de ceste succession, et de l'autre de la donation que sa mere luy avoit faicte de tous ses biens, à la reserve de quarante mil livres de rente, laquelle donation elle va revoquer par autorité de justice,

1) Zie No. 3663.
2) Misschien Pierre de Beaufort; zie I, blz. 161.
3) No. 4042.
4) Zie No. 4038.
5) Zie blz. 171.
6) Zie beneden.
7) Zie No. 3084.

sur la pretension d'ingratitude ..... Le commissaire Soetens[1], envoyé en Angleterre par les coronels angloiz, vient de leur amener une recreuë de trois eens hommes. L'intention estoit de 2000, mais c'est tout ce qu'il a peu persuader de venir aveq beaucoup de rhetorique'. Au camp à Maldeghem, le dern.r de Juïllet 1645.

4050. H. Bruno[2]. (L.B.)

Eindelijk heb ik Sibelius over de Apocalypsis gekregen[3]. Constantijn en Christiaan worden, hoor ik, te Leiden zeer geprezen. Lodewijk is Horatius door; wij zullen dus aan Claudianus of Lucanus moeten beginnen en ook aan de Logica van Molinaeus[4], die gij zoo goed vindt. Met Philips lees ik Erasmus; de jongen is langzamer dan de anderen. Over onze reis naar Heemstede hebt gij reeds gehoord; ik heb er eenige gedichten geschreven. In Amsterdam sprak ik Vossius; Barlaeus was naar den Haag. Gij zult het druk hebben, nu uw collega gestorven is. Hagae Com., prid. Cal. Aug. (= 31 Juli) CIↃIↃCXLV.

4051. Aulnoy[5]. (K.A.)

Wegens een kleinen twist heb ik kamerarrest gekregen en nu ontvang ik een brief van mijne vrouw, waarin zij mij schrijft, dat ik wegens dringende familiezaken in den Haag moet komen. Ik heb er al over gesproken met den Rhijngraaf, Hauterive, d'Ouchant[6] en Desloges[7], maar ik heb in elk geval verlof noodig van Z.H. Kunt gij mij dat bezorgen? D'Ardembourg, ce Lundi, 2 Aoust 1645.

4052. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Par tout ce que l'on peut apprendre de certain du costé des enemis ils ont encor resolu d'envoyer partie de leur monde vers le païs de Luxemburg, et mesme en seroit il parti des hier, et quelques gens du duc de Lorraine les devoyent suivre. Tout son plus grand reste est logé au Nord de Flandres, où se trouvans comme en prairie nouvelle ils se font traicter en gallands,

1) Jacob Soetens was van 1638 tot 1664 commissaris van de monstering. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) No. 4050 a. Een briefje van 19 Sept. (L.B.) is zonder beteekenis.
3) Caspar Sibelius (1590-1658), geb. te Elberfeld, studeerde te Leiden, was eerst predikant te Gulik en sedert 1617 te Deventer. In de drie zware folio-deelen, die zijne vele theologische werken bevatten, is geene studie over de Apocalypsis te vinden.
4) De *Elementa Logices* van P. du Moulin (vgl. II, blz. 85) zagen in 1596 voor het eerst te Leiden het licht en zijn dikwijls herdrukt en vertaald.
5) Jean d'Aulnoy komt in 1648 en van 1653 tot 1668 voor als kapitein. Een tijd lang was hij 'gelicentieerd'. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) Zie II, blz. 188.
7) Zie I, blz. 462.

tant de nourriture que de bon argent comptant. C'est devers ce Nord où les enemis apprehendent extremement nostre attaque. Hier M. le comte Maurice fut aveq quelques six ou sept eens chevaulx et quelqu'infanterie vers Damme et Bruges, où il fut tiré quelques coups de canon aux volontaires, et au reste l'alarme chaude de tous costez, si bien que ceste nuict passée tout avoit esté en bataille sur les canaulx, et un de nos trompettes, revenu de Damme, rapporte, comme le comte de Meghen l'avoit asseuré qu'à son retour il ne trouveroit plus S.A. à Maldeghem, mais à Male entre ledit Damme et Bruges, au moins, et pour certain, M. de Brederode aveq sa trouppe. Mais qu'ils nous y avoyent preparé à boire, c'est à dire, qu'ils mettroyent l'eau dans le païs, comme en effect ce trompette avoit veu une grande quantité de paisles dans la porte de Damme, toutes prestes à percer les digues, qui en plusieurs endroicts n'avoyent plus qu'un pied ou deux de terre de reste, et pouvoyent estre ouvertes en un moment; mesmes d'aucunes l'avoyent esté hier, à la venue du comte Maurice, mais furent rebouchées, comme il se retira. Le baron Beck a aussi son poste plus proche de Gand à Meulestee; de sorte que toute la guerre s'est maintenant tournée vers deçà. - A la grande conference qui a esté tenue à Bruges[1] l'on a sceu par la voye de France, que Piccolomini a soustenu qu'à moins que de hazarder une bataille le païs s'en va perdu. Sur quoy il y en a qui disent, qu'ils auroyent faict couler du monde vers Duijnkercke, et que mesme le marquis de Castelrodigo s'y en seroit allé. - Ainsi toutes nos nouvelles ne consistent qu'en menaces et grimaces de part et d'autre. Quand il plaira à Dieu de les convertir en choses effectives, à quoy il est bien à croire que l'on songe nuict et jour, Vostre Alt.^{e} en sera informée tres particulierement ..... Au camp a Maldeghem, le 3e d'Aoust 1645.

4053. Aan prinses AmaliA van Oranje. (H.A.)*

A ce matin beaucoup de monde a este surpris. Comme chascun s'est veu au plus chaud de ses bastimens et de ses provisions de fourage, l'ordre soudainement a esté donné que les soldats auroyent à se pourveoir de vivres pour six jours, à commencer de demain. De sorte que voyci grands et petits bien empeschez à se descharger de gros bagage, et bien plus un chascun à former des desseins pour l'armée. Nous allons au Nord de Flandre, nous entrons au païs jusqu'à Blanckenberghe, nous passons le canal de Gant à Bruge, nous retournons à celuy du Moervaert, nous allons prendre Hulst, ou pour le moins Anvers, et beaucoup d'autres belles choses. V.A. en sçaura la verité aussitost que les bien curieux; ce sera dès que nous en serons au prendre, et je m'asseure qu'elle ne me demande autre chose ..... Au camp à Maldeghem, le 4e d'Aoust 1645.

4054. Aan J. Brasset[2]. (K.A.)

Ik heb u niet teruggeschreven, maar wel aan uw verzoek voldaan. En dat wil ik ook later gaarne doen. Maldegh[em], 4 Aoust 1645.

1) Zie No. 4034.
2) Zie I, blz. 345.

4055. R. Descartes[1].

J'ay eu de la peine a me resoudre de vous envoyer cete letre, sans y joindre quelque discours touchant la chymie, ainsy que vous avez tesmoigné le desirer; car il n'y a rien que je ne fisse tres volontiers pour vous obeïr, pourvu que j'en fusse capable. Mais, ayant desja escrit tout le peu que je sçavois touchant cete matiere, en la quatriesme partie de mes Principes, lorsque j'y ay traité de la nature des mineraux et de celle du feu, et de tous les divers effets ausquels se peut quasi rapporter toute la chymie, il ne m'est pas possible d'en rien escrire davantage, sans me metre en hasard de me mesprendre, a cause que je n'ay point fait les experiences qui m'auroient esté necessaires pour venir a la connoissance particuliere de chasque chose; et n'ayant point la commodité de les faire, je renonce dorenavant a cet estude et a tous les autres semblables, touchant lesquels je ne pourrois entierement me satisfaire sans l'ayde d'autruy; car il m'en reste encore assez d'autres, ausquels je n'ay besoin que de moy seul, pour occuper agreablement le reste de ma vie.

Je n'aurois pas manqué aussy de faire imprimer les pieces qui me sont venuës de Groningue[2], si je n'avois eû autre dessein que de nuire a mon ennemi; mais je ne juge pas qu'il en vaille la peine, et il en a offensé tant d'autres, qui sont incomparablement plus puissans, et apparemment aussy plus irritez contre luy que je ne suis, que, si ceux la ne peuvent le chastier, je ne croy pas que ce soit a moy de l'entreprendre. Il y a quelque tems que j'envoyay la copie de ces papiers de Groningue a M.[rs] du *vroetschap* d'Utrecht, et aussi celle de cinq lettres que Voetius a escrites au pere Mercenne, dans lesquelles il a medit de moy, avant que j'eusse jamais rien escrit contre luy; a quoy j'adjoustoy une lettre[3] que je leur adressois, pour me justifier, et leur faire entendre les raisons pour lesquelles ils me sembloient estre obligez a faire quelque reparation des affrons que j'ay receus de leur ville; mais j'apprens qu'ils ont mesprisé tout cela, et ont seulement fait une defense tres expresse a tous leurs libraires de rien imprimer ou distribuer *pro et contra Descartes*, ce sont leurs mots. De façon qu'ils semblent estre maintenant plus irritez contre moy que jamais; car ils avoient seulement voulu auparavant me bannir de leur ville, et a cete heure, ils en veulent bannir mesme mon nom. En effect, on m'assure qu'ils sont resolus de maintenir leur Voetius, a quelque prix que ce soit, malgré tous et contre nous. Comme aussy j'ay appris que la pluspart des ministres du païs d'Utrecht ont promis de le seconder, en ce qui est de prescher contre les chanoines. *Non nostrum inter vos tantas componere lites*[4]. Je ne demande qu' amour et simplesse, et que, sans offenser personne, je puisse avoir moyen de rendre service a ceux a qui j'en ay voué. Et je seray toute ma vie ..... Egmond, le 4 d'Aoust 1645.

4056. St. Goffe[5]. (H.A.)

In requitall of your extract of July 22th, I send you two others from mylord Jermyn to me, one as I told you at Eckelo of an old date, the other the same day with yours[6].

1) Het Hs. is in de collectie George de Courcel. De brief is gedrukt in *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 260. - Zie No. 4012.
2) Zie t.a.p..
3) Dit is de *Querela Apologetica*, van 16 Juni 1645.
4) Verg., *Ecl.*, 3, vs. 108.
5) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2[e] *Ser.*, IV, blz. 139.
6) Uit dien brief van 22 Juli van Jermyn aan Goffe is een enkele zin aangehaald in de *Archives*, t.a.p., blz. 136.

There is nothing more certaine then that their Ma[ties] do really and solely intend the conclusion of the treaty here, wishing, they were in condicion to do it; wich would suddainely be, if this state would do their part and for a beginning but alter their most injurious *negative neutrality*, and

so farre comply with the Kings assistance, as by their alliance with his Ma.ty they are already obliged to do. I shall make such use of your advise, that I will not doubt shortly of giving you more cleare confirmations of what I now send. In the meane time I give you many humble thanks for the letters which have accompanied this, and hope that Mons. d'Estrade hath likewise done his part to hasten the good resolutions from France. By this time I feare, you have beene sufficiently vexed with the Kings cabinet, wherein his Highnes his name hath beene so unreasonably mencioned, that I am of the opinion, that clause is forged by them who sett out the booke. My letter to mylord Digby[1] saies only, that meanes would be found here to provide shipping and other necessaries for the d[uke]s[2] transportation, so that the busines should not faile upon that point. Of His Highnes, I added, as was fitt, that he was most really and affectionately disposed to contribute all that he was in his power to assist His Ma.ty. But why the King should send that for newes to the Queene, wich he knew, shee must immediately understand from me, before himselfe could receave it in England, I cannot conceive, unles it be that unluckines must attend us in all we do, which perhapps may make our frends to feare us. But, Sir, let not this so far operate on you as thence to discontinue your kindnes and good opinion towards ..... Haghe, Aug. 5th 1645.

You may observe, how the villaines have concealed all their Ma.ties letters, wich concerne the mariage of the Prince, and have printed only three of the Queenes from Paris, the rest being such als would have demonstrated her mind to peace and this protestant match[3].

4057. Aan J. van der Burgh[4]. (K.A.)

'Ante diem decretorium, quo, quem designas Rufum, commigravit hinc, unde *τὸ γνῶθι σεαυτὸν* descendisse memoriae proditum est, aut quo esuriens Graeculus ibit, si jusseris, placuit F. Henrico D. Gr.[5] caet. tam gratiosum me habere, ut statuerit viduo non facile novis nuptijs novum collegam dare. Num oblectatus sim, tu conjicies' ..... In castris Maldegh[em], Non. Sextil. (= 5 Aug.) CIↃIↃCXLV.

4058. A. Pollotti[6]. (B.M.)

Het verheugt mij bijzonder, dat Z.H. uw zoon heeft gekozen, om den heer Junius op te volgen[7]. Het is des te eervoller, omdat hij nog zoo jong is. Ik dank u voor de afschriften uit Groningen[8]. St. Anna ...., Ii 6 Agosto 1645.

1) Zie I, blz. 72.
2) Nl. de hertog van Lotharingen.
3) Er wordt in dezen brief gedoeld op een Engelsch pamflet, dat in het Nederlandsch vertaald is onder den titel: *'s Conincx Cabinet geopent door drie Oratien gedaen in een Common-Hall ..... den* 3/13 *Julij* 1645 ..... *Behelsende verscheyden aenmerckinghen over des Conincx Brieven met dess. eygen handt geschreven ..... het welcke bekomen is inde slach tot Naseby ..... Tot London* .....
   Er zijn drie uitgaven van deze vertaling van *The Kings Cabinet opened*.
4) Zie No. 4030.
5) *Domino gratioso?*
6) No. 4058 a, b. Fransche brieven van Aug. z.d. en 6 Oct. (beide L.B.) zijn zonder eenig belang.
7) Dat was niet juist; eerst in April 1646 werd Constantijn Jr. benoemd.
8) Zie No. 4012.

4059. D. de Wilhem. (L.B.)

De zaak met den thresorier is nog niet verder; wij wachten op de terugkomst van den heer Beaumont[1]. - Gij hebt zeker al gehoord van den pseudo-Rohan[2] of C. Petrien. Hij woonde te Leiden bij een koopman en ging op de Latijnsche school. Hij nam verschillende namen aan en is twee malen gewonnen voor het katholicisme. Gisteren is hij, na teeder afscheid genomen te hebben, vertrokken. Uit Frankrijk schrijft men nu, dat hij de erfgenaam van den hertog van Rohan is. Hij kent geen Fransch, is heelemaal protestant geworden en heeft een ambacht geleerd. Misschien hooren wij eens, hoe de zaak in elkaar zit. Le VI de Aoust 1645, a la Haye.

4060. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren avond kreeg de graaf van Solms bevel, om met de artillerie naar Sluis te trekken en in het Niewerhavensche Gat scheep te gaan. Z.H. gaat vanhier met drie brigades van het leger en de cavalerie in de richting van IJsendijck; de vierde brigade, waarbij de Schotten zijn, gaat naar Sluis, om den vijand te doen gelooven, dat het gemunt is op het Noorden van Vlaanderen. Om diezelfde reden is er tusschen Sluis en Pas[3] eene brug gelegd. Morgen ochtend zal men te IJsendijck scheep gaan. Bij Sluis hebben sommigen de bevelen niet goed opgevolgd; als dat nu maar geene verhindering brengt voor het groote plan. Au camp à Maldeghem, le 6e d'Aoust 1645.

4061. Aan prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)*

Ce que j'eus l'honneur d'escrire à V.A. avanthier à Maldeghem fut executé en sorte, que Monsr le comte de Solms, ayant marché dès le soir d'auparavant aveq l'artillerie vers l'Escluse, fut suivi par la trouppe des Escossois et les regimens qui marchent ensemble aveq eux, et mirent tout ce jour d'avanthier à passer la riviere de l'Escluse, et la nuict ensuivante aveq bonne partie du jour d'hier à s'embarquer au Niewerhavensche Gat. S.A. partit aveq le reste de l'armée, tant cavallerie qu'infanterie, vers le soir mesme d'avanthier vers icy, marcha au travers du village St Laurens, et à quelqu'espace au deça, fit une assez longue halte à la lune, la traicte se trouvant bien encor une fois sy grande que les guides ne l'avoyent declarée. On passa depuis par Watervliet, et vers la poincte du jour on arriva devant ce fort au Joffrouwgat, ou, par dessus un pont de plus de 2000 pas, que S.A. y avoit faict construire, l'armée passa la pluspart du jour d'hier, et ce jour là la cavallerie fut embarquée, aujourdhuy seulement l'infanterie, et non encor

1) Nl. Aernout van Beaumont; zie I, blz. 266.
2) Zie No. 4049.
3) Eene versterkte voorstad van Sluis.
4) No. 4061 a, b. Een tweede brief van denzelfden datum en een andere van 10 Aug. (beide H.A.) zijn zonder belang.

toute, les bateaux qui devoyent venir pour elle hors de Niewerhaven n'arrivans que peu à peu, quelque diligence qu'on y ayt apportée, et ce à cause du calme et vent d'Oost tout à faict contraire, que Dieu nous envoya justement hier, quand nous avions le plus besoing de celuy du West. Durant ces longues entrefaictes, il est venu advis, que l'enemi, qu'il estoit question de surprendre à l'impourveuë, avoit faict marcher des trouppes tant à cheval qu'à pied, vers où nous n'en devions trouver que peu ou point. Sur quoy les opinions de ce qu'il estoit à faire ayans esté fort diverses, à la fin par advis des haults officiers et coronels de l'armée il a esté jugé hors de propos de tenter le dessein pour ceste fois, et ensuitte S.A. vient de donner ordre à tout le monde de remettre pied à terre, resolue de rebrousser chemin vers Maldeghem, et faisant estat d'y rentrer au viel quartier apres demain. Dont, Dieu aydant, j'auray l'honneur d'informer V.A. comme de toute autre chose d'importance qui pourra arriver. A IJsendijck, le 8e Aoust 1645.

4062. J. Pilius[1]. (B.M.)

Twaalf jaren geleden heb ik de Latijnsche gedichten van mijn overleden oom Martinus Pilius[2] verzameld en uitgegeven[3]. De oplage is uitverkocht. Verdienen zij, naar uwe meening, eene tweede uitgave? En wilt gij zoo vriendelijk zijn, uw naam in mijn ‘album amicorum’ te schrijven? Dordrechti, Augusti VIII, a^{o} CIↃIↃCXLV.

4063. Prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)

Je suis en la plus grande peine pour savoir que M. le Prince ne se porte pas bien; je vous prie, mande moy les plustost et souvant l'estas de sa sante, car vous pouves juser come je suis en peine et de me voir eslogne de sa persone. Je voudrois bien aller aupre de luy pour le servier et pour mestre mon esprit en repos, mais je n'osce pas. Je vous prie, mande moy ques que vous juses que je doie faire. Je saie bien qui n'esme pas yn fame en l'armée, et ausy n'est pas mon heumeur, mais y me semble que c'est asteur yn autre temps. J'espre que vous me mestres bientost en repos. Je croy que tout ceux peines dens laquelle je suis depui quelque temps acheveron bientost ma vie, et plait a dieu que je pourois prolonger la siene que je aprehant tousjour. J'espre que vous me vousdres tent obliger de me mander asteur tout le jour de ce nouvelles, qui me sera yn obligassion a jamais a le reconnoistre come je le dous ..... A Breda, le 8 Aust (1645)[5].

1) Jacob Pyll, geboren te Dordrecht, werd 28 Februari 1631 op 20-jarigen leeftijd als jurist te Leiden ingeschreven. Sedert 1640 was hij meermalen schepen in zijne geboortestad. Pyll was gehuwd met Susanna van der Does, eene dochter van Mr. Jacob van der Does (vgl. I, blz. 293). Hij heeft Latijnsche verzen geschreven.
2) Marten Pyll (1570-1595) studeerde te Leiden en schreef al vroeg Latijnsche gedichten, die zeer bewonderd werden.
3) *Martini Pilii de Ambitione liber et alia ejus poemata. Collegit et edidit Jacobus Pilius* ..... 1633.
4) Uitgegeven door Dr. T.J. Geest, *Amalia van Solms en de Nederlandsche politiek van* 1625 *tol* 1648, Baarn, 1909, blz. 96.
5) Het jaartal is weggelaten.

4064. T. Volbergen[1]. (L.B.)

De predikant van Bergen op Zoom, Stephan Pain[2], zou gaarne zien, dat zijn zoon den heer Junius opvolgde. - Er is geen geld genoeg in kas, om de drie maanden ‘menuz plaisirs van hare Co. Hooch.[t3], mitsgaders de tractementen voor derselver domestique officieren’ te betalen. Het is de heer de Wilhem, die van mij dat praatje van de f50000 verteld heeft. Haege, desen 8^{en} Augustij 1645.

4065. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

..... Vous verrez cy jointe la lettre que la duchesse de Rohan[5] a escrit pour son fils a M. Rivet. Je ne scavois rien de cela, quand je vous ay escrit dernierement. Le donneur de la presente c'est M. Reynst[6], autrefois mon compagnon de negoce et de voyage. Raptim, 9 Aug. 1645, Hagae.

4066. Gonzales Coques[7].

Vuijt den brief, die UEd. heeft gelieft aen mij te laeten schrijven onder dato lesten Julij deur desselfs officiael, hebbe verstaen, hoe dat de Princesse Royale UEd. tot tweemael heeft laeten weeten haere begeerte van my geconterfeyt te syn, ende dat daertoe terstont sall sitten te mynner oevercomst tot Breda, ende dat daerom is verseuckende, dat ick de reyse naer Breda maecken wilde om t selve te volbrengen. - Ende, want dan met dit begeeren van de Princesse Royale my veel eere geschiet, alsmede door UEd. verseuck, alhoewel dieselve niet en heeft te verseucken aen dengenen, die sijn Ed. commandement met groote eere altijt is verwachtende, soo soude my wel gern terstont derwarts transporteren, ten waere noch seecker beleth hadde deur eenige conterfeytsels, soo onder handen hebben van persoonen mede van qualiteyt, daerby my niet en can ontschuldigen, mits aen die verobligeert bin geweest voor den ontfanck van desen, waertoe noch wel thien ofte twelff daegen sall moeten hebben. Ende van d'andere, soo ick noch toegeseydt te beginnen, sall - om haere Hoocheyt Royale - daerby met alle middel vuijtstell maecken te becoemen. Byaldien dan by de Hoochtg.^{e} Princesse Royale dien uytstel niet onaengenaem en will syn, sal my dan gern naer Breda transporteren, omme haer bevelen t'ontfangen, met vertrouwen, dat my niet sall lang ophouden met te sitten, maer UEd. schryven sall naercoemen; soude my anders groote verhinderinge doen en in ongunsticheyt by

1) De brief is met andere hand geschreven.
2) Zie III, blz. 362.
3) Nl. de Princesse Royale.
4) De laatste zinnen van den brief zijn in het Latijn.
5) Zie blz. 160.
6) Zie I, blz. 410. - De Wilhem had in zijne jonge jaren groote reizen gedaan.
7) Het Hs. is in de collectie-Morrison. De brief is uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 189.
Gonzalo Cocx - of Gonzales Coques - (1614-1684), geb. te Antwerpen, was een zeer beroemd portretschilder. Hij heeft het portret van Maria Stuart en Amalia van Solms geschilderd. Op 27 Mei 1646 staat in de Ordonnantieboeken van Frederik Hendrik aangeteekend: ‘S.H. aan Gonsalo Coqius, schilder van Antwerpen, de som van f 450.- over de conterfeytsels by hem gemaekt en gelevert soo van de Prinsesse van Oranje als van de Princesse Royale’.

andere persoonen brengen, daer ick myn woort alreede gegeven hebbe, als voore verhaelt, want elck gern voor syn gelt gedient is. Waermede in de continuatie van UEd. goede gunste my ootmoedich recommanderen[de], bin ..... Vuyt Antwerpen, desen 10 Augusty 1645.

4067. Aan J. Pilius[1]. (K.A.)

Hartelijk dank voor het toezenden van het werk van uw oom, dat na zijn dood is uitgekomen. Nu gij wilt, dat mijn naam in uw album voorkomt, gaat hierbij een versje[2]. Maldegh. in castris, III Id. Sext. (= 11 Aug.) CIↃIↃCXLV.

4068. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het heette, dat er van nacht een aanval zou plaats hebben op onze cavalerie en Prins Willem kreeg het bevel met de geheele cavalerie gereed te zijn, maar er is niets gebeurd. Wel heeft er gisteren morgen eene kleine schermutseling plaats gehad. - Z.H. klaagt over zijn rechter schouder; waarschijnlijk komt dat van de vermoeienis der laatste dagen. Hij heeft twee geheele nachten te paard gezeten, in plaats van in zijn karos eenige rust te nemen. Au camp à Maldeghem, le 12e Aoust 1645.

4069. A. Rottermont[3]. (L.B.)

Mijn zoon Willem[4], die apotheker is, zou gaarne apotheker worden van Hare Hoogheid, die hem wel kent. Ady 12 Augusty 1645.

4070. St. Goffe[5]. (H.A.)

Out of Mylord Jermyns letters this weeke I can give you good assurance that the orders desired from France are comming to us according to resolutions already taken, in case they find that his Highnes the Prince of Orange should judge them necessary. I reckon upon them next post, and hope that Mons. d'Estrade, both by his owne inclination, and by encouragements from you, will vigorously and dexterously do his part. It is not possible to wish better dispositions then appeare here, in the person whom you have quickned with your letters. In the meane time I have receaved a command from the Queene to represent her earnest suite to His Highnes in the behalfe of mylord marquis of Antrims[6] two frigatts, wich ly now at Newport in Flandres, that they may be permitted to goe peaceably out of that river and, if it be

1) Ook in kopie van andere hand (K.A.). - Zie No. 4062.
2) Nl. *In albo Iacobi Pylij, senatoris Dordraceni* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 54), den 11den Aug. geschreven.
3) Zie I, blz. 247.
4) Hij is in Dec. 1649 getrouwd met Maria Mijtens. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
5) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2^{e} *Ser.*, IV, blz. 140.
6) Zie blz. 177.

possible, be affterwards secured from the States men of warre, they being bound directly for England, and there to be entred into the Kings service. The one is called Mary of Antrim and the other Mary Virgin of the Isles. Upon these two frigats depend their Maties most immediate hope in this late torrent of misfortunes, which have fallen upon their affaires, for they are charged with a very considerable magazin of armes and ammunicion and a traine of artillery of feildpeices, wherewith the marquis intends to joyne with Montrosse[1], who hath already done great things, and may possibly bring present supplies to the King, if thus assisted. I beleive, there is no need of using arguments in this subject, nor to send an expresse, though the busines be very pressing, my letter being the more private way and in that respect more convenient; and if by a letter from yourselfe to mylord Jermyn Her Ma^{ty} might know, that present order will be taken for those frigatts, as is desired, it would be not only a great and seasonable kindnes, but a meanes to expedite the marquis of Antrims voyage, who is now at St. Germains with Her Ma^{ty}, expecting the successe of this request. The news out of England continues very bad, for which there is no visible remedy, but in the great busines in our hands, together with the assistance of this State, which ought now to be awakened, ere it be too late. There is nothing more certaine then that their interest is involved in that of the Kings, and that the beginning of the English Republick may probably be the end of theirs. This is the opinion, worthy Sir, of ..... Hage, Aug. 13 st. no. 1645.

4071. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. voelt zich weer veel beter en heeft heden vele brieven geteekend, ‘que doibt porter en France le Sr Jean Reinst[2], commissaire envoyé par les Estats Generaulx, pour y agir avec le S.^{r} d'Oosterwijck[3], sur le subject des grosses pertes qu'ont faict souffrir les Françoiz depuis quelques années à nos marchands dans la mer Mediterranée’. Au camp à Maldeghem, le 14e Aoust 1645.

4072. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Stel mij toch gerust en meld mij zoo spoedig mogelijk, hoe het met den Prins gaat. Ik ben steeds bang, dat het door zijn hart komt. Moge God hem bewaren en moogt gij mij spoedig zijn volledig herstel berichten. Ik voel mij ook niet goed. A Breda, le 14 Aoust (1645)[4].

4073. J. van Reede. (H.A.)

Desen ingeleyden is mijn gerecommandeert by den doctor; syn m^{rs} saken[5] gaen niet te well; sijne plaetsen om te retireren worden cleijn; Godt verhoede, hij niet haest over zee en moet; sijn Fransche nabuer meijnt(?) hem niet en, gaet hij verlooren, soo sal syn nabuer volgen en Esopi hont slachten; dusdanige

1) Zie III, blz. 168.
2) Zie I, blz. 410, en No. 4065.
3) Willem van Liere, de gezant der Staten-Generaal te Parijs.
4) Het jaartal is er door Huygens bij geschreven.
5) Nl. de zaken van den Koning van Engeland.

sieckten, als het te lang gewacht is, syn niet wel te cureren. Soo wij hier oock geen beter raet willen volgen, soo can t met ons haest vwt sijn; de Heere geve ons oogen te sien, en dat wij onse harten niet verstocken. Naedat Stricklandt[1] heeft gesien, weynich hoope was tot syne publijcque audientie, heeft sijn gescrift aen den president gegeven, welck in haer Ho. Mog. vergaderinge is gelesen, bestaende eensdeels in pointen volgens onse instructie, en eensdeels in luegenen ..... Wij sullen ons verbael dese weke overgeven en versoeken neffens onse instructie mach gelesen worden; soo hoope, dat men immers eijt sal doen ter eere van t lant, doch ick sie, dat men de eere weijnich acht en die liever wil verliesen dan sijne passien derven. Stricklandt is nu nae Gelderlandt; mochte hij daer varen als in Zeelandt, op welke hij seer is gestoort, seggende, dat hij noijt enigen brief in favuer van haere genomene scepen weder sal scrijven, wat men niet lyden moet. Ick weet alle de scepen wel weder te crygen, soo men mijnen raet wil volgen, sonder dat men syn voorscrijvens sal behoeven te versoeken. Hage, 14 Augusti 1645.

4074. J. van der Burgh[2]. (L.B.)

'Sçachant que jamais vous ne m'avez mis du nombre des beuveurs d'eau[3], je m'asseure que vous serez estonné de voir cette lettre de Spaa, où certes, à moins d'avoir eu l'honneur d'estre desbauché de Mons.r d'Obdam, je ne fusse point allé; mais, Monsieur, ayant esté sevré si longtemps de la compagnie de si honnestes gens, j'espere qu'on ne m'imputera à faute d'avoir fleschy à ses semonces'. Het verheugt mij, dat gij in het vervolg alleen uw ambt zult bekleeden. De Spaa, le 14e Aougst 1645.

4075. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. beveelt mij, u 'le beau present de Gand', dat hij gisteren gekocht heeft, in deze doos toe te zenden. - Er wordt bericht, dat de vijanden gisteren het grootste deel hunner troepen uit het land van Waes naar Brugge hebben gezonden, om zich daarna bij Piccolomini te voegen. De hertog van Orleans heeft eene versterking gekregen van 7 of 8000 man infanterie en 2 of 3000 ruiters. De Franschen schijnen een belangrijk plan te hebben. Au camp à Maldeghem, le 14 Aoust sur le soir, 1645.

4076. C. Musch. (H.A.)

Wilt gij zorgen voor een sauvegarde voor den Elisabetspolder bij Breskens[4]? Ik heb daar groote schade gehad. In den Hage, den 15 Augusti 1645.

1) Zie III, blz. 330. - Hij wilde, op bevel van het Parlement, persoonlijk in eene zitting der Staten-Generaal eene klacht indienen over de houding der gezanten in Engeland, maar de audientie werd hem geweigerd. Zijne verklaring werd weldra in het Hollandsch en in het Engelsch gedrukt.
2) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 241.
3) Hij was juist een stout drinker (vgl. *Gedichten*, III, blz. 279).
4) Musch had daar groote goederen.

4077. T. Volbergen[1]. (L.B.)

Z.H. heeft mij bevolen, aan Dr. Cnoffelius[2] te Danzig 1000 rijksdaalders over te maken. Volgens den heer Bartolotti[3] komt de dokter binnen vijf of zes weken hier. Maar er is daar eene onregelmatigheid bij den koopman, die de som moet uitbetalen. - Er is geen geld genoeg in kas voor de gewone uitgaven; er zal eene som moeten worden opgenomen. Hage, 15 Augustij 1645.

4078. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is veel beter. - De Lotharingsche troepen schijnen vertrokken te zijn, en misschien krijgt de hertog het bevel over de troepen hier in de buurt. De vijand is bang voor de Franschen, die 10000 man versterking hebben gekregen. - Van nacht heeft de bezetting van het fort St Donas een kleinen brander afgezonden tegen de brug voor Sluis, waarvan één ponton verbrand is, maar de schepen met amunitie zijn vrijgeloopen.

'M. d'Estrade a advis comme il a pleu à ceux du Parlement de faire descendre 800 hommes des leurs à Oostende, au secours des Espagnols, et qu'il en doibt suivre plus grand nombre. C'est un accident dont la Reine d'Angleterre ne pleurera point, car en somme voila la guerre de ces messieurs declarée à la France, et j'espere que cest Estat sçaura aussi comme il le doibt interpreter'. Au camp à Maldeghem, le 16e d'Aoust 1645.

4079. J. de Knuijt. (H.A.)

Gisteren vergat ik u de 'recommandatie' toe te zenden van den heer Rollandt[4] voor Anthonie Gerritsz[5], om benoemd te worden tot burgemeester van Zierikzee. Burgemeester de Witte[6] is voor Couwenburgh[7], die nu al zes malen genomineerd is geweest. Haga, den 16^{en} Augusti 1645.

4080. P. de Voijs[8]. (L.B.)

Hebbende gesien, Menheer, de fantasi van Monsieur Beer[9], die u glieft

1) Met andere hand geschreven.
2) Zie III, blz. 320.
3) Zie II, blz. 46.
4) Zie III, blz. 481.
5) Waarschijnlijk is bedoeld Mr. Anthony de Jonge (zie III, blz. 481), die in 1645 dat ambt heeft bekleed.
6) Nl. Pieter de Witte, die in de jaren 1632 tot 1651 zeven malen burgemeester was.
7) Pieter van Couwenburg werd in 1651 burgemeester.
8) Pieter Alewijnsz de Vois († 1654) was van 1604 tot zijn dood organist der Groote Kerk te 's Gravenhage. Huygens stelde den blinden musicus zeer hoog en heeft een paar verzen op hem gedicht (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 260; V, blz. 1).
9) Godschalk Behr was een Deensch musicus, die een tijd lang in Engeland heeft gewoond. Ook in ons land heeft hij zich opgehouden. In 1649 schijnt hij aan het Deensche hof verbonden te zijn geweest, waar Christiaan Huygens hem aantrof, terwijl hij op een bal den gasten oude Engelsche contredansen leerde.

heeft ons toe te senden, vinde deselleve exselent wel gemaeckt; heb se aen mijn soon[1] gesonden, die meenden, dat ick se gemaeckt hadt, also het mijn stijel seer gelijck is. Bedanck Menheer seer voor het favuer; sullen orsack nemen om van onse dangbaerheijt meerder obiligaci te maken, nademael daer weder een orgeldienst vakant is, te weten van de Holanse[2] kerck tot Leijden, waernaer mijn swaerger neffens andere me nae staedt, ende, want Mijnheer wel weet, dat het kuppen verder gehoort woort alss het orgelspelen, hoewel dat het sooveel kunst nie en is, soo souden wij wel otmoedelick en kopije, geseijt een briefken van rekommandasi, van Menheer versoecken aen de heeren borgemeesters van Leijden, dewelcke sijn dese met namen: Paes[3], Hogeven[4], Ket[5] en Baesderrop[6], so se Menheer bekent sijn, oft imant in bijsonder van deselleve, soude ons groetelickx tot vordeel kunnen strecken. T' is ons leet, dat wij Menheer in t midden van sooveel groete occupasi moeten moeijelick vallen, maer, want de ockasi daer is ende wij Mijnheers goede gunst tot ons soo menichmael geproeft hebben, soo hebben wij de stouticheijt genomen, om dit noch eens in t werck te stellen. Hiermede wensch U E gesontheijt tot salicheijt [7] ..... Den 16 Augusti 1645.

4081. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is veel beter, maar eet weer erg veel vruchten. - Wij waren overtuigd, dat de Lotharingers weg waren, ‘jusques à gourmander encor hier une femme affidée, qui s'employe de longtemps en messages hazardeux, par ce qu'elle asseuroit que les Lorrains n'avoyent pas passé Bruges, et qu'à Gand on les r'attendoit de nouveau. Mais enfin tout son dire se trouve veritable; ces sauterelles n'ont du tout point quitté le bon païs’. Men vertelt, dat de hertog van Lotharingen gouverneur-generaal der Nederlanden zal worden; ‘voila donc ces Provinces en bonne et gracieuse tutele’. - Men zegt, dat Fransche troepen in Vlaanderen zijn en dat zij Mont Cassel in brand hebben gestoken. En dat de hertog van Anguien[8] eene overwinning in Duitschland heeft behaald[9]. Het begint er dus voor de vijanden slecht uit te zien. - Ik weet niet recht, hoe ik moet handelen met mijne berichten over den gezondheidstoestand van

1) Alewijn Pietersz de Vois († 1667) was van 1626-1635 organist van den Dom te Utrecht en daarna van de St. Pieterskerk te Leiden.
2) Lees: *Hooglandsche*
3) Mr. Willem Paedts was in 1644 voor de vijfde maal burgemeester geworden. (Meded. van den Heer W.J.J.C. Byleveld, adjunct-archivaris van Leiden.)
4) Mr. Gerard Hogeveen werd in 1644 voor het eerst burgemeester. (Meded. van denzelfden.)
5) Dirck Lenaertsz Keth was voor de tweede maal burgemeester. (Meded. van denzelfden.)
6) Mr. Clement van Baersdorp vervulde dat ambt voor de achtste maal. (Meded. van denzelfden.)
7) De onderteekening is: Steven van Eijck, wt den naem van mijn schoonvader M^{r}. P. de Voijs.

   Steven Harmansz van Eyck gaf in 1643 aan de jongens van Huygens les op het clavecimbel. Van 1662 tot 1673 is hij organist geweest van de Groote Kerk in den Haag.
8) Zie III, blz. 393.
9) Den 3den Aug. versloeg hij Merci en Jan de Weert bij Nordlingen.

Z.H., wanneer Uwe Hoogh. zich bij de kleinste kleinigheid zoo angstig maakt. Toch schijnt het mij het best toe de waarheid te schrijven, tenzij Uwe Hoogh. mij het tegendeel beveelt. Au camp à Maldeghem, le 18e Aoust 1645.

4082. A. Rottermont[1]. (L.B.)

Wilt gij nog eens denken aan mijn zoon, den apotheker? Gaarne zou ik willen, dat het door mij geleverde paternoster werd betaald, maar de thesaurier zegt, dat daarop nog geen kans is. Ik heb echter het uitgeschoten geld erg noodig. In Dordrecht ady 18 Augusty 1645.

4083. D. de Wilhem. (L.B.)

De thresorier en de griffier[2] liggen onder één deken; daarom wil ik graag weten, wat de laatste u geschreven heeft. De heeren de Beaumont en Pau[3] kunnen u zeggen, dat ik in deze zaak niet te ver ben gegaan. Het zou jammer zijn, als dominee Goethals[4] uit het leger wegging. De brieven uit Frankrijk behelzen niets dan spotternijen en beschuldigingen, dat wij met ons leger niets uitvoeren. Ce 18 d'Aoust 1645, a la Haye.

4084. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hierbij gaat een brief van Z.H., die dus weer kan schrijven. Hij voelt zich goed en zit elken middag drie uren te paard. Au camp à Maldeghem, le 19e Aoust 1645.

4085. Is. Gruterus[5]. (L.B.)

..... Militiam enim cum mihi fortuna designat expugnandis vitae angustiis, respicio socialis operae fiduciam. In Oceano luctor, discendo patrocinii forensis tyrocinio, baratro sumptuosi hoc laboris, etiam ubi ex lautis haereditatibus derivata subsidia alunt industriae vires. Hinc rectam viam insistere ea saepe non patiuntur hunc hominem, quae vegeti sensus modestia ferendo potius tegit quam aliorum auribus ingerit. Ita prout in alto ventus est, exin velum vortitur, ut obsequii honestate demereamur fortunae negatum diu favorem. Cui

1) Zie No. 4069.
2) Nl. Laurens Buysero; zie II, blz. 89.
3) Cornelio Pauw; t.a.p., blz. 24.
4) Zie blz. 161.
5) Zie I, blz. 315.

placandae paratas, sed minus proficuas, excubias hactenus circumfero, nisi succenturiata dignioris operae felicitas exarmatam spem instauret. Hic te, laborantibus nautis auxiliarem stellam respicio ..... Hagae-Comitis, XIV Cal. Sept. (= 19 Aug.) CIↃIↃCXLV.

4086. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is bevel gegeven, dat ieder zich gereed moet houden om op te rukken, wat eene groote drukte geeft in het kamp. - De bewoners van Brugge hebben 1200 man van den hertog van Lotharingen, die weer allerlei schandelijke dingen deden, de stad uitgejaagd. Toen zij zich door middel van afgevaardigden bij den hertog beklaagden, zeide deze, dat hij niet altijd bij zijne troepen kon zijn. Dat belooft wat, als hij gouverneur wordt. - 'Ceste apresdisnée une partie des enemis à pied et à cheval s'estant avancée à la veuë des sentinelles du quartier de la cavallerie, la garde envoya demander à Monseigneur le Prince d'Orange ce qu'elle feroit. Il commanda que jusqu'à trente chevaulx s'avanceroyent pour recognoistre que c'estoit. Ceux ci rencontrans la trouppe enemie dans une rue se jetterent dessus à toute bride, et les autres lacherent aussitost le pied, de sorte qu'il n'en fut prins que quatre et cinq ou six chevaulx. Si on n'eust apprehendé l'embuscade, tous estoyent battus. Ils sont venus devant S.A. et se disent des gens de Beck, n'ayans encor receu un sol depuis qu'ils sont en ce païs'. Au camp à Maldeghem, le 20e Aoust 1645.

4087. D. de Wilhem. (L.B.)

'Monsieur le resident Brasset m'est venu voir chez moy et m'a dit entre autres choses qu'il scavoit que M. Graswinckel avoit obtenu de Messieurs d'Hollande la permission de pouvoir aller a Munster avec M. les plenipotentiaires de cest Estat en qualite de secretaire de l'ambassade, et qu'il avoit d'ailleurs entendu qu'on luy avoit mis en main de la part de S.A. force memoires et pieces concernant la principaute d'Orange. Mais qu'il m'asseuroit qu'il n'y en seroit traitte en facon quelconque, et qu'il estoit acertene que M. le duc de Longueville[1)] n'avoit veine ni artere qui tendist a cela. Que la France ne permettroit jamais qu'on fist la moindre chose qui pourroist desplaire a S.A. Qu'il avoit sonde cest affaire, et qu'il se sentoit oblige comme serviteur de S.A. de me confier cela et m'en pouvoir servir, et prevaloir la ou j'estimerois qu'il seroit requis. Le discours estant attiffé, et l'occasion assez recherchee, je luy repondis sans beaucoup de ceremonies en peu de mots: Que je ne scavois rien de tout cela, ni de la permission, ni de l'instruction, ou depart de M. Graswinckel, mais que j'estimois que S.A. se tenoit tellement asseure en son endroict et possession de la principaute qu'il n'avoit garde de laisser examiner cest affaire la ou ailleurs. Que la nature de la souverainete

1) Zie II, blz. 298. - Hij maakte aanspraak op Oranje.

le requeroit ainsi. Au reste je le remerciois de la confiance et franchise qu'il usoit en mon endroict, avec offre de mon service' ..... Te Utrecht is professor Schoock[1)], die er zijne familie ging bezoeken, gearresteerd; zijn vader en schoonvader[2)] zijn borg voor hem gebleven. Dat zaakje kan voor Voetius wel eens leelijk worden. A la Haye, ce 21 d'Aoust 1645, en haste.

4088. J. de Knuijt. (H.A.)

Ik heb de heeren van Middelburg en den pensionaris Stavenisse niet tot elkander kunnen brengen; de heeren willen liever den heer de Jonge, schoonzoon van Stavenisse, nu nog niet tot burgemeester[3)], terwijl zij het vroeger aan dezen beloofd hebben. 'Ick soude ongaerne myn handt tusschen de schorsse ende den boom steken'. Allen zullen zich wel spoedig neerleggen bij de beslissing van Z.H.[4)].

4089. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn van morgen heel vroeg van Maldeghem opgetrokken en tegen den middag hier aangekomen. - Het gerucht liep, dat de Franschen Piccolomini hebben geslagen tusschen Yperen en Mont Cassel, maar het wordt nu weer tegengesproken. Ook zegt men, dat een gedeelte der troepen van Beck naar Brugge is gegaan. Morgen zullen wij er wel meer van weten. Au camp à Oost Eeckeloo, le 22e d'Aoust 1645.

4090. J. van Wassenaer[5)]. (H.A.)

Myn reys tot hier te Spae is redelyck voorspoedich geweest en in passant te Luyck heb ick den agent van der Borch gedebaucheert, om met herwaerts te koomen, wt welckers scryven[6)] U Ed. sal verstaen hebben, hoe het ons

1) Martinus Schoock (1614-1669), geb. te Utrecht, studeerde te Franeker en te Leiden, promoveerde in 1636 te Utrecht, werd in 1638 professor in de geschiedenis en welsprekendheid te Deventer en in 1641 in de logica en physica te Groningen. In 1643 deed hij een heftigen aanval op Descartes in het werk *Philosophia Cartesiana*, *sive admiranda methodus novae philosophiae Renati Descartes*; deze klaagde hem aan bij den Academischen Senaat en Schoock noemde toen Voetius als den eigenlijken schrijver. - Zie ook No. 4012. Schoock heeft een onnoemelijk aantal boeken over allerlei onderwerpen geschreven, maar stond bekend wegens zijn slechten levenswandel. In 1666 is hij stilletjes over de grenzen gegaan en drie jaren later gestorven te Frankfort aan de Oder als professor in de geschiedenis en historiograaf van den Keurvorst van Brandenburg.
2) Zijn vader was meermalen burgemeester van Bommel, zijn schoonvader heette Van Merck.
3) Zie No. 4095.
4) De brief mist plaats, datum en jaartal.
5) No. 4090 a. Een briefje van 23 Sept. (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
6) Zie No. 4074.

hier geviel op ons aenkompst. Sedert is het myn noch al meer affgevallen, want daechelycks veel volck vertreck[t], en soo lang ick des heren agents geselschap hadt, die verleden Sondach vertrocken is, soo couleerden den tyt noch al stilswygende door, maer sedert vint ick het der heel verdrietich, soodat ick UEd. verseker, dat ick Syn Hoogh.[t], om myn vermaeck tot dese reys, myn leven om geen verloff moeyelyc vallen sal. Ick heb sedert verleden Maendach acht daegen beginnen waeter te drincken, sonder tot noch toe enige baet te vinden, enckel de sinckingen op t oor en op de tanden soo frequent en sterck, als ick oit te vooren gedaen heb, soodat ick myn tyt in ellende doorbreng en, scoon der al plaisir was, gelyck der niet en is, ick hetselve niet sou kunnen smaecken, en was daerenboven bang, dat de doctoren myn hier noch veertien daeghen alleen souden hebben willen houden, maer desen morgen syn se by myn geweest en [hebben] geseyt, dat se anders niet kunnen mercken als dat de interne parteyen heel wel geconstitueert syn, dat myn quael alleen kompt wt vochtige herssenen, dat het badt myn daer volkomentlyck van sal ontlasten. En dat ick naer noch vier off vijf daegen waterdrinckens daernaer toe sal moogen gaen; ik meen te Botsier[1)] te gaen, welcke baeden myn t' meest aengeraeden worden; oock is daer een clooster vol myn hertiens; hoe het daer afflopen sal, sal den tyt leren; soo der iet notabels mocht voorvallen, sal niet manqueren het UEd. te adviseren. Madame de Sievreuse[2)] seyt men dat te huys is; sal niet hier koomen; de graevin van Nassau[3)] is hier met haer soon[4)] en ongetroude dochter [5)], die myn somptyts op graeff Maurits kosten onderhout; gelooff, dat sy oock binnen een dach off ses naer Aeken gaet. Anders is hier niemant van consideratie ..... Spae, desen 23 Aug. 1645.

Den heer agent hadt een liettien in de pen op dit fray sejour van Spae; soo het voltrocken is, twyffle ick niet, off sal t U Ed. mededeylen.

4091. Aan den secretaris van baron Beck. (K.A.)

Mes commiz informeront ce trompette par un memoire de quelques passeports qui depuis quelque temps en cà ont esté depeschez en ceste secretairie à la demande de S.E., Monsieur le baron Beck. Je le leur ay ordonné, parce que vous semblez le desirer. Vous en userez comme il vous plaira ..... O. Eeckeloo, le 24 Aoust 1645.

4092. Aan prinses Amalia van Oranje[6)]. (H.A.)*

Z.H. heeft aangezichtspijn; dat komt nog altijd van zijne on voorzichtigheid te IJsendijck, om ‘se coucher la nuict à la lune contre la digue d'un païs

1) Burtscheid?
2) De hertogin de Chévreuse; zie II, blz. 317.
3) Zeker Ernestine de Ligne († 1668), de weduwe van graaf Jan van Nassau en schoonzuster van Johan Maurits.
4) Nl. Johan Frans Desideratus (1620-1699).
5) Er waren twee dochters, Ernestine († 1668) en Clara Maria († 1695); beide zijn gehuwd geweest, maar de genealogieën vermelden niet, wanneer zij getrouwd zijn.
6) No. 4092 a. Een briefje van 25 Aug. (H.A.) is zonder eenig belang.

inondé, salé et tres-puant, au lieu de se servir de son carosse, qui n'estoit qu'à trois pas de là'. - De vijand zendt steeds troepen naar het land van Waes. - Men zegt, dat de Franschen Duinkerken belegeren. - Prins Radzivil[1] is hier van middag aangekomen. De zaak van de Lanoy[2] zal spoedig beslist worden. Au camp à Oost Eeckeloo, le 24e Aoust 1645.

4093. C. van Stapele[3]. (L.B.)

Ik dank u voor uw schrijven bij het overlijden van mijne vrouw. 's Gravenhage, desen 24n Augusti 1645.

4094. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. maakt gebruik van zijn karos en heeft wat jicht in de handen. - Er zijn verschillende berichten over de bewegingen van het Fransche leger, o.a. van admiraal Tromp. Men zegt, dat Yperen is ingesloten, maar dat is misschien, om Piccolomini uit zijne stelling tusschen Duinkerken en St. Winoxbergen te lokken. De Franschen houden erg huis in dit arme land en hebben zich o.a. in het nonnenklooster te Niewkercke schandelijk gedragen. Er heerscht te Gent groote ongerustheid. Au camp à Oost Eeckeloo, le 26e Aoust 1645.

4095. Th. Boreel[4]. (H.A.)

Men is hier niet geheel en al tevreden over de verkiezing van burgemeesters en wethouders door Z.H. De verkiezing van burgemeester de Jongh[5] vindt afkeuring, omdat de pensionaris[6] beloofd had, dat, als deze heer in het college werd opgenomen, 'hij denselven niet en soude traghten te promoveren tot het burgemeesterampt, als met kennisse en permissie van de regenten voors[egd]'. Verder heeft Z.H. acht nieuwe personen gekozen, nl. burgemeester Thijbault[7] met zeven schepenen, terwijl er 'in wette' maar zeven nieuwe mochten worden benoemd; doch dit is meer eene fout 'van dese regerynge begaen, en niet bij sijne Hoogheit'. Want na den dood van burgemeester Boreel[8] op 5 Juli hadden de regenten hier eene nominatie moeten maken van drie personen uit den raad; nu zij dat niet gedaan hebben, 'heeft sijne Hoogheit, sonder ander insight als deselve te suppleren, een aghtste

1) Zie blz. 22.
2) Zie No. 4000.
3) Een Cornelius Stapelensis, geb. te Steenbergen, werd 1 Sept. 1614 op 13-jarigen leeftijd te Leiden als student ingeschreven, een Cornelius Stapelius 5 Mei 1618 op 20-jarigen leeftijd; één van beiden is zeker Cornelis van Stapele, die van 12 Nov. 1643 tot zijn dood (15 Sept. 1663) lid was van den Raad van Brabant; hij was gehuwd met Anna Marcelina Bacx en daardoor verwant met Huygens, dien hij hier toespreekt als 'Heer en Neef'.
4) Zie III, blz. 329.
5) Zie No. 4088.
6) Nl. Stavenisse.
7) Zie II, blz. 483.
8) Zie No. 4024.

schepen daerbij gevoeght'. Er zullen nu vier heeren naar Z.H. worden gezonden, om hem te verzoeken, uit de acht nieuw gekozenen één aan te wijzen, die voor een jaar in de plaats zal komen van burgemeester Boreel. Men heeft die zaak hier 'met veel debats en serieuse deliberatien' behandeld, 'even of het eene swaerwightige saeck waere, en dat men den vrede of den oirloge iemant soude gaen aenbieden'. Den 26^{en} Augusti 1645, Middelb.

4096. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gaat nog al met de jicht van Z.H. - Uit het leger van den hertog van Orleans hooren wij, dat de Gassion Mont Cassel heeft ingenomen. Bij Bourbourg zijn eenigen gedood en gewond, o.a. kapitein Remond[1)], die van hier naar den hertog van Orleans werd gezonden. Het Fransche leger is nu in drie afdeelingen verdeeld, van welke er eene in de buurt van Yperen is; vandaar het gerucht van het beleg. Te Gent is men wanhopig en gelooft, dat de stad het niet zal houden en wij daarna ons te Brugge met de Franschen zullen vereenigen. - Kolonel Oenama[2)] is hier aangekomen met twaalf compagnieën van den Rhijn en de Maas. Au camp à Oost Eeckeloo, le 28e Aoust 1645.

4097. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer Haga[3)] is hier van morgen aangekomen en bij Z.H. toegelaten. - Gisteren werd bericht, dat de Franschen voor Bethune in Artois, dat zij wilden nemen, teruggeweken zijn. Dan is Vlaanderen nog niet verloren en voor Bethune zal Piccolomini niet zijne stellingen verlaten. In Brugge loopt echter nog steeds het gerucht, dat Yperen belegerd wordt. - Uit Sluis hoorde Z.H., dat de hertog van Lotharingen het kanaal van Brugge verlaten heeft en zich bij dat van Nieupoort ophoudt, maar dat wordt van daag weer tegengesproken. - De graaf de Montresor[4)], die hier is, heeft den jongen hertog van Rohan te Calais gezien en verzekert, dat hij heel aardig is, in weerwil van de dwaze opvoeding, die hij gehad heeft, en dat drie maanden aan het hof hem geheel zullen vormen[5)]. Er is daarover en over andere dingen aan het Fransche hof

1) Misschien dezelfde als de in II, blz. 285, genoemde.
2) Jacques van Oenama was van 1632 tot 1646 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zie I, blz. 368. - Sedert 8 Juli 1645 was hij president van den Hoogen Raad.
4) Claude de Bourdeille, graaf van Montrésor (1608-1663), was een gunsteling van Gaston van Orleans, heeft aan samenzweringen tegen Richelieu deel genomen en ook later weer complotten gesmeed tegen Mazarin.
5) Marguérite de Béthune, de weduwe van Henri, hertog de Rohan, vond, toen hare dochter tegen haar zin met Henri de Chabot ging trouwen (zie blz. 160), haar zoon Tancrède de Rohan plotseling terug en hij zou dus de erfgenaam zijn van het groote vermogen. Volgens haar verhaal, in 1646 voor eene Parijsche rechtbank gedaan, was zij, terwijl haar man buiten 's lands was, in Dec. 1630 te Parijs van een zoon bevallen, maar had dat stil gehouden, uit vrees, dat Richelieu het kind zou oplichten. Om dezelfde reden had zij in 1636 het kind door een vertrouwd bediende naar Normandië laten brengen. Daar werd het in 1638, op aanstoken van hare dochter, door eenige officieren weggeroofd en te Leiden bij burgermenschen in den kost gedaan; aan de moeder vertelde men, dat het kind dood was. Na haar huwelijk wilde Mevr. Chabot het kind weer wegrooven. Op goede gronden werd aan de moeder haar eisch tot wettigverklaring van dien zoon ontzegd, maar de jongen werd toch in voorname Parijsche kringen opgenomen. In 1649 is hij gestorven.

een aardige brief op rijm geschreven aan den heer de la Rocque, kapitein der gardes van den hertog van Anguien[1)], maar die brief is hier en daar wat schuin, anders zou ik er Uwe Hoogh. over doen lachen. ‘Le petit Sauvetat[2)] advouë hautement d'avoir presté la main à esloigner et cacher ce jeusne prince, et ne dissimule pas d'y nommer Mons.r d'Estrade pour compaignon. Il arrive aujourdhuy d'estranges choses, et grandes, comme si de rien estoit. - S.A. vient de me mettre entre mains la courante de la gazettiere de V.A. à Anvers, et en a ri. J'ay demandé s'il n'importoit pas qu'on envoyast les pieces aux imprimeurs de Middelburgh’. Au camp à Maldeghem, le 30e Aoust 1645.

4098. M.H. Tromp. (H.A.)

Alsoo syne doorluchtige Hoocheit, mijn Heere den Prince van Orange, absoluit is gedefereert bij het naerder reglement ter zee, gearresteert in den jare 1636, het stellen van de capiteynen, luitenanten, schippers en stuerluiden van de 32 schepen, sorterende onder onse vlagge, soo hebbe ick tot noch toe, en sal daerin continueren voor sooveel in mij is, om deselve autoriteit te bewaren, niettegenstaende dat in mijn absentie de respective admiraliteiten daer dickwils buiten gaen. Ende alsoo ick op aprobatie van syn hoochgemelte Hoocheit hebbe gestelt op mijn onderhebbent schip als luitenant capiteyn, in plaetse van capiteyn Barent Barents Cramer, den 12e deser bij sijne meer hoochgemelte Hoocheit tot absoluit capiteyn geavanseert, mijnen luitenant, brenger deses, Frederick Jacobs de Valck, en in desselfs plaetse voor luitenant mijn soon Cornelis Tromp, soo is mijn vruntlyck versoeck, denselven luitenant de Valck gelieve te helpen tot een acte voor hem, alsmede voor mijn soon, gelijck ick van haren 't wegen aen syne meergemelte doorluchtige Hoocheit hebbe versocht in mijne missive hiernevens gaende, waeraen het lant dienst en haer vruntschap sal geschieden, ende mij verobligeren te blijven ..... In t schip Amilia voor Duinkerken, den 30e Augusti 1645.

4099. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren werd bericht, dat de Franschen bij Yperen 7 of 8000 gewapende boeren hadden verslagen. Van andere zijde heet het, dat het aantal niet zoo groot was en dat de boeren de Franschen, die naar Bethune trokken, wilden beletten de Leye over te steken. - Toen Z.H. gisteren in zijn karos bij

1) Een de la Rocque was in 1634 kapitein in het leger der Staten. (Meded. van den Heer Wakker.) Misschien was het dezelfde.
2) Charles de Taillefer Sauvetat komt in 1648 en volgende jaren voor als kapitein; in 1675 werd hij majoor en diende tot 1678. (Meded. van denzelfden.)

Assenede was, werden er plotseling vijfentwintig vijandelijke ruiters zichtbaar; eenigen van het escorte en alle vrijwilligers hebben hen vervolgd tot hun kwartier bij Roodenhuijse. - Crock[1] en Munnichs[2] hebben bij Watervliet zeventig man uit verschillende garnizoenen, die op een veld bijeen waren, gevangen genomen. - Z.H. heeft nog altijd jicht, maar is vroolijk. Au camp à Oost Eeckeloo, le premier de Septemb. 1645.

4100. J. van der Burgh[3]. (L.B.)

Een paar dagen geleden is een Lotharinger, Charles Bosman genaamd, door Luik gekomen met een brief aan u. Hij beweert, dat zijn zoon door de Parlementairen in Engeland is gevangen genomen en hij de hulp van den Prins wil inroepen. Maar daar hij zich veel beter aan de Engelsche agenten in Brussel en Antwerpen kan richten, en hij aan den anderen kant zeer goed op de hoogte is van de zaken van den hertog van Lotharingen, geloof ik, dat hij een voorwendsel gebruikt en met u over heel andere zaken zal spreken. Het komt mij voor, dat hij een geschikt persoon is, om mee te onderhandelen, en ik hoop, dat gij daaraan zult denken, als gij hem ziet. De Liege, ce 2e 7bre (Sept.) 1645.

4101. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer Haga zal Uwe Hoogh. het weinige vertellen, dat hier gebeurt. ‘Il est tesmoing d'ailleurs d'une folie que firent hier environ 220[4] chevaulx de l'enemi, commandez par deux ritmaistres et autres officiers à l'advenant, et s'emportans jusques sur nostre garde de cavallerie et la poussans quasi contre les barrieres du camp. Ce fut le comte Pompei - relasché depuis quelque temps de l'arrest de Maestricht[5] - qui se trouva à ceste garde. Mais les prisonniers des enemis, qui sont peu, et entre eux un gentilhomme nommé Granvelle, que les années passées nous eumes aussi à Berghe, louënt le procedé de nos gens, disans, qu'ils avoyent esté commandez pour venir battre de nos fourrageurs, qu'on leur avoit rapporté se trouver proche de leurs quartiers, mais que, sortis, ils n'avoyent trouvé personne, ains que par hazard des païsans leur avoyent indiqué que le cornette Ramacq, ce fameux courrier, avoit passé tout devant eux, aveq trente chevaulx, lesquels suivans à la piste ils estoyent venus donner jusques sur nostre dite garde, laquelle les appercevant avoit faict bonne mine et la moitié du chemin à eux, poussant en sorte leur premiere trouppe, qu'elle fut obligée de se retirer vers la seconde, aveq laquelle ayant faict mesme front, ils avoyent donq poussé les nostres, comme il estoit bien raisonnable’. - De boven genoemde edelman is op verschillende plaatsen ge-

1) Zie I, blz. 231.
2) Zie blz. 137.
3) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 241.
4) Er staat 220 *vingt*, wat blijkbaar eene schrijffout is.
5) Zie No. 3951, 3955 en 4011.

wond. - Het gerucht loopt, dat Bethune is genomen en dat Piccolomini en Lamboy[1] de Franschen volgen; het laatste is niet waarschijnlijk. Au camp à Oost Eeckeloo, le 3e Septemb. 1645.

4102. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gerucht loopt, dat de Franschen la Bassée belegeren, maar nu hun leger niet langer dicht bij de zee is, hooren wij niet veel meer. Ook moeten zij grooten buit hebben gemaakt. Maar Piccolomini blijft bij Duinkerken. - Heden zijn uit den Haag de gedeputeerden van Meinerswijck[2], van Matenesse[3], de Knuijt en van Nederhorst[4] aangekomen, om met Z.H. te spreken over verschillende punten van de commissie naar Munster. - Op een brief van Z.H. heeft de hertog van Lotharingen geantwoord, dat hij soldaten van ons, die gevangen genomen worden, zou behandelen als goede vrienden. Au camp à Oost Eeckeloo, le 5e Septemb. 1645.

4103. J. de Brune[5]. (K.A.)

Om uw Ed. gheen ongerief te doen hebben door het missen der medegaende papieren, hebb' ick dezen expressen - gheweest zynde myn klerck ter rekenkamer van Zeelant - aen uw Ed afgheveerdight, daerby een staeltjen van myn verbetert psalmwerck[6] voeghende. Want sedert het voorleden jaer, dat wy, gheduyrende de belegheringhe van het Sas, eenighe onderlinghe discoursen op hetzelve werck hadden, en vielen mij die woorden niet ter aerden, dat het zeer pryzelick ende wenschelick was, indien de strammigheyd der veersen weghghenomen zynde, de slagh en toon van een zoetvloeyentheyd daerby konde gebracht werden. 't Welck ick te vooren geoordeelt hebbende - zoo scherp by de woorden blyvende - niet vindelick en moghelick te wezen, hebbe evenwel op ledighe ende ontstolen uijren de preuve daervan willen nemen, 't welck eintelicken, buyten myn vermoeden, zoo verre is ghebracht, dat ick, zonder toe- of afdoen van eenigh grondwoord, hetzelve t'einde hebbe ghebracht. Hierover wensch ick wel het scherpe oordeel van uw Ed. reyne ooren te hebben, 't welck, indien het in het groot beslach van uw Ed. continuele occupatien ende depeschen zoo kortelicks niet en kan gheschieden, als

1) Zie II, blz. 385.
2) Nl. Bartold van Gent; zie II, blz. 458.
3) Johan van Mathenesse (1596-1653) was lid der ridderschap van Holland, afgevaardigde ter Staten-Generaal en curator der Leidsche Hoogeschool. Hij heeft o.a. deel genomen aan de beraadslagingen bij den vrede van Munster, waar hij lid der Hollandsche deputatie was.
4) Nl. Godard van Reede; zie blz. 97.
5) Zie blz. 22.
6) In 1644 had hij te Middelburg uitgegeven *De CL Davids-Psalmen, uyt de Hebreeusche in de Nederlantsche tale woord tot woort overgeset in gemeeten onrijm*. Aangespoord door Huygens, werkte hij nu aan een tweeden druk, die in 1650 te Amsterdam het licht zag met den titel: *Davids Psalmen, gedicht aen d'eene zyde door P. Dathenum, aen d'ander zyde door J. de Brune ..... nu met de tweede druck van veers tot veers, geheel verbetert en op een vloeyende mate naer de oude wijzen gestelt*.

ick wel wensche, zal my echter t'allen tyde zoo aenghenaem ende wenschelick toekommen, als ick bewoghen werde om uw Ed. te beminnen, ende met verwonderinghe te eeren, mitsgaders op alle occasien te thoonen, dat ick ben..... Middelburgh, den 6 September 1645.

Ick hebbe nu ter deghen eerst gemerckt de groote misslagh by Marot[1] en Beza[2] begaen, die in die groote vryheyd van paraphrase dickwils twee, dry en meermael in een veers teghen de maete zondighen. T welck ick meene gansch nauwelick ghemydt te hebben, behalvens in zeer weynighe plaetsen, daer dwanck meester was, als in 't woord *commysen*, de *rechtveerdighe*, *gheluckzaligheit*, etc., zomtyds oock, *licet rarissime*, de particulen *de*, *der*, *van*, etc., *tanquam communia*, *quae tamen omnium aures - tuas si exceperim - praeterlabuntur*.

4104. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er zijn brieven uit Frankrijk aangekomen, die bevestigen, dat Bethune zich den 29sten Aug. heeft overgegeven. Daarna hebben de Franschen het beleg voor St Venant geslagen en zij zijn van plan den geheelen winter in die streek te blijven. - De vijand schijnt zich om het nemen van die kleine plaatsen niet te bekommeren. - Men zegt, dat de burgerij van Gent's nachts onder de wapenen is gekomen op het gerucht, dat de Lotharingers binnengetrokken waren. - Z.H. is veel beter. - Uit Schotland wordt bericht, dat de graaf van Montrose[3] met 4000 man 8000 man van het Parlement heeft verslagen[4]. Au camp à Oost Eeckeloo, le 7e Septemb. 1645.

4105. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

De vrede tusschen Zweden en Denemarken en tusschen Denemarken en ons is gesloten[6]. De Zweden hebben vrijheid van tol gekregen door de Sont, wat voor onzen handel schadelijk zal zijn. ‘Nous avons eu ample sujet a faire cognoistre et nostre interet et nostre pouvoir. Mais les choses ne valent que ce qu'on les fait valoir. Il me sera permis d'adjouster que j'apprehens grandement la negotiation de Munster, attendu que ces gens veulent avoir la paix a toute force et ne regardent a la seurete de leur pays ny au bien d'iceluy qu'a contretemps’. 7 de 7b (Sept.) 1645, a la Haye.

1) In de *Pseaumes de David translatez de plusieurs autheurs, et principalement de Clément Marot*, 1541.
2) In de *Traduction en vers françois des pseaumes omis par Marol*, Lyon, 1563.
3) Zie III, blz. 168.
4) In den slag bij Kilsyth op 15 Augustus.
5) No. 4105 a. Een briefje van denzelfden datum (L.B.) is zonder eenig belang.
6) Beide tractaten zijn op 13 Augustus gesloten.

4106. A. van Hilten[1]. (H.A.)

Ik kom u lastig vallen met dit pakket, hoewel gij het nu drukker hebt dan ooit, ‘puisque maintenant vous possedez les qualitez de deulx, encore que la jalousie du defunct ne vous en donne ses empeschemens, ne doubtant poinct ou Monsieur vostre filz se rendra de plus en plus capable à vostre soulagement pour le support d'un si grand fardeau’. A Utrecht, le 29e d'Aougst 1645, st. vet[2].

4107. J. de Knuijt. (H.A.)

Zoo even ontving ik den ingesloten brief. Er is hier een expresse aangekomen van den gezant de la Tuillerie[3] uit Denemarken aan den Koning van Frankrijk, om te melden, dat het tractaat van vrede tusschen Zweden en Denemarken gesloten en geteekend is. Uijt Middelb., den 8 Sept. 1645.

4108. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gerucht loopt, dat er een gevecht heeft plaats gehad tusschen de Franschen en den vijand in de buurt van Kortrijk, in het land genoemd de Vette Weide. Maar dat gerucht wordt van andere kanten weer tegengesproken. - Z.H. is heden naar Sas geweest, om de nieuwe verdedigingswerken te zien. - De prins van Radzivil[4] is heden naar Gent en Brussel vertrokken, om vandaar naar Frankrijk te gaan en dan hier terug te komen. Au camp à Oost Eeckeloo, le 9e Septembre 1645.

4109. D. de Wilhem. (L.B.)

Gij hebt gehoord van den vrede tusschen Zweden en Denemarken en tusschen Denemarken en ons; nu zijn er brieven van onze gezanten, waarin wij echter nog niet de voorwaarden lezen. Maar zij komen spoedig hier. Wel hebben wij al iets van de voorwaarden gehoord door een Fransch edelman, die het bericht naar zijn land ging brengen. Zij zijn hard voor Denemarken. ‘Le fils du conseiller Crommon[5] escrit de Rostoc du 26 du passe que M. Grotius estoit arrive la de Suede; la Royne luy avoit fait present de 10 m[ille] r[yxdales] en espece, d'une chaine d'or de 500 ducats et d'une medaille de 1600 ryxdales, mais il demeure hors d'employ, et aura occasion de commenter l'histoire de l'escuyer qui descouvrit le secret de son prince, pourquoi il peust’. Is de heer van Nederhorst[6] lid van den Raad van Z.H. geworden? A la Haye, ce 10 de Septembre 1645.

1) No. 4106 a. Een brief van 23 Oct. o. st. (H.A.) is even onbelangrijk.
2) Dus 8 Sept. n. st.
3) Zie III, blz. 185.
4) Zie blz. 22.
5) Zie I, blz. 400.
6) Zie blz. 97.

4110. St. Goffe[1]. (H.A.)

I have sent this bearer with the enclosed, wich I did not receave till Satterday at noone. I foresee many inconveniences in my appearing with His Highnes at this time, principally because, when the matter immediately after shal be made publick, men that are inquisitive and suspicious may happen from thence to collect the secret; yet because there may be occasion to debate the circumstances of this matter, I thought it necessary to be at hand to receive your commands, either by writing or conference, as you shall appoint. Besides I have something to adde unto that which I sent you heretofore, to manifest the vanity of the report we discoursed of at Eckelo, and was written to you since. It is a groundlesse and empty imagination, and there is nothing more certaine then that their Maties continue most cleare and firme to the proposition you know of, and hope, God will in good time give it a blessed conclusion. This I am commanded to assure His Highnes, and desire to be directed by you after what manner I may do it. For the busines of this enclosed you may please to understand, that part of the mony is already returned and the rest is comming; that the peace in Denmark[2] falls in most fortunately to make it easy; that the persons engaged in it are ready and affectionately disposed to take it in hand; that the King being gone northward can hardly subsist without such an assistance, and with it he will undoubtedly be able to restore his army from thence. The advantages are great and evident; it remaines only that the difficulties be taken off here by such resolutions as shal be found fittest upon this letter. I beseech you, returne this bearer with your commands, and absolutely dispose of .....[3].

4111. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men zegt, dat de Franschen vele kleine plaatsen aan de Leye hebben genomen, o.a. Varneston, Meene en Comines, zoodat alleen Kortrijk nog tusschen hen en Gent ligt. Als zij den winter daar in de buurt blijven en de groote steden garnizoen willen opnemen, zal er daar heel wat gevochten worden. ‘Pardeça il n'y a rien d'important à dire, que la tres-bonne et gaye santé de S.A. Tesmoing le passetemps qu'elle s'est voulu donner de se prier elle mesme aujourdhuy à un disné de tour ou de boucquet que M. de Brederode a donné aujourdhuy à huict ou dix seigneurs et officiers de l'armée. Ce sera demain le jour de Monsr Eerenreiter[4], et je croy que S.A. a dessein de s'y trouver, aymant fort de s'esgayer ainsi parfois dans ces compagnies de peu de monde’.

De gravin van Solms[5] is hier aangekomen met haar zoon[6]. - Hierbij gaan ‘les particularitez de l'assistence du jeusne duq de Rohan[7] à la Chambre

1) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *serie*, IV, blz. 142.
No. 4110 a. In een briefje (L.B.), gedateerd: Philipine, Sept. 4/14, z.j., belooft hij om 2 uur op de aangewezen plaats te zullen zijn.
2) De vrede tusschen Denemarken en Zweden, den 13^{den} Augustus gesloten.
3) De brief mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R.O. Eeckeloo de Philippine, 12 Sept. 45.
4) Zie II, blz. 291.
5) Nl. Anna Elisabeth, geb. gravin von Falckenstein.
6) Heinrich Maastricht, graaf van Solms (1636-1693), nam in 1674 als hoofdofficier deel aan den slag bij Senef, werd in hetzelfde jaar luitenant-generaal en overste der garde, later gouverneur van den Bosch, streed mede aan de Boyne (1690) en sneuvelde bij Neerwinden.
7) Zie No. 4097.

de l'edict, pour y demander tuteur, où on void comme la cour se partage pour tout grand affaire'. Au camp à Oost Eeckloo, le 11e Septemb. 1645.

4112. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De Franschen hebben Meenen bezet, acht of negen mijlen van Gent, en er is angst in die stad, waar men een gevecht verwacht tusschen hen en Piccolomini, die eindelijk uit zijne stellingen is gekomen. Admiraal Tromp meldt, dat de hertog van Orleans op weg is naar Parijs. 'Le mesme admiral mande avoir faict conduire dans un vaisseau de sa flotte Don Michel de Salamanca, venu d'Espagne à Douvres, de là jusqu'à Dunkercke, apres l'avoir mesme traicté dans son bateau à la rade, en attendant la marée, où il avoit discourru liberalement, qu'il portoit tel ordre d'Espagne, que malaysement Messieurs les Estats pourroyent coucher aucuns articles par escrit, qui ne leur fussent accordez, pourvu que son Roy pûst obtenir une bonne paix. - Ceste apresdisnée M. le comte Herman de Bergh[1] s'est avancé vers Roodenhuijse aveq 400 chevaulx, en intention d'attirer les enemis au decà du canal, mais, quelqu'alarme qu'il y ayt faict donner par des avantcourreurs, rien n'a paru'. - De heer de Mory[2], de Fransche predikant, is gestorven, zeer betreurd door ieder. Au camp à Oost Eeckeloo, le 13e Sept. 1645.

4113. D. de Wilhem. (L.B.)

Vous regretterez avec tous les scavans la mort de M. Grotius a Rostock[3], *solis qui non potest redire*. Je prevoy desja divers jugemens qu'on fera de sa mort. On avoit envie de l'appeller a l'assemblee de paix qui se tiendra en Pologne pour pacifier les controverses de religion entre les papistes et les nostres. C'estoit proprement de son gibier ..... Je croy que le corps sera apporte ici et enterre a Delft. Il estoit desja arrive a Hamborg, ou estoi[en]t aussi arrivez nos ambassadeurs de Suede et de Dannemarc. Lesdits ambassadeurs ont escrit ici aux Estats de Hollande que le Roy de Dannemarc avoit leur instruction et les resolutions de Messieurs les Estats. Ce qu'ils alleguent pour leur excuse..... 13 Septemb. 1645, a la Haye.

4114. J. van Reede. (H.A.)

Het verschot voor de booten, die voor het leger moeten dienen, heb ik gebracht op onze rekening van de ambassade. Ik was van plan heden naar

1) Graaf Herman van den Berg, zoon van Hendrik (zie I, blz. 99), was eerst kolonel bij het voetvolk, maar sedert 1644 bij de ruiterij. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie II, blz. 89. - Huygens was zeer bedroefd en schreef in zijn Dagboek: 'Obit mediâ nocte ..... Abraham de Mory ..... amicus integerrimus, et heu! mihi instar fratris.'
3) De Groot stierf den 28sten Augustus.

het leger te komen, maar moet naar Utrecht, omdat de heer Asch van Wijck[1] is gestorven. ‘Den heere Joachimi versoeckt weder hier te mogen comen om het onmondich kint[2], alsoo enen vwt Duijtslant wert verwacht, die hem en UE[3] rapport sou doen van syn gelegentheyt aldaer, waerop in enige provintien hadden gecousenteert; dan alsoo heden d'antwoorde des Parlements is gelesen op het nemen onser scepen, is verstaen, in sijn compste noch niet te connen consenteren. In Hollant wort daertoe oock gearbeyt, om hem daer te doen blyven; soo UE aen enige geliefden te scrijven in onse vergaderinge van Hollandt, soude seer dienstich syn, want myn wort gescreven, dat men een alliantie met desen staet soeckt te maken, t welck syn E, als voorsichtich synde, mondeling weet beter te connen vallen als scriftelijck’. Wilt gij denken om ‘myn swager van Hardenbroeck[4]’, die gaarne te Emmerik of te Arnhem in garnizoen zou liggen? - ‘D'ambassadeurs van Denemarken verwacht men alle uwren[5]. Hollandt is niet tevrede met haere negotiatie. In Scotlandt gaet het goet voor den Coningh en, soo het continueert, sal hier vrinden winnen, want t is hier, *donec eris felix*, *multos numerabis amicos*[6]. Hage, 15 Septemb. 1645.

4115. J. van Beverwijck[7]. (L.B.)

Gratulor ex animo paternum munus, ut intelligo, filio; mihi gaudeo, solum fuisse sycophantem - hic *Schuymer* audit - qui oppedere ausus fuit magno consuli et consultissimo syndico. Ego, *securus cadat*, *an recto stet fabula talo*[8]. Utinam, utinam! me non obtulissem, quod etiam cum consule id volente expostulavi. Sed jacta est alea, et heroï vehementer dolet scurram omnibus nocere velle[9]. Dordrechti, 15 Sept. 1645.

4116. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ik heb in lang niet geschreven, maar er valt ook niets te melden. Een edelman van den hertog van Orleans komt een brief brengen over hetgeen hij tot 28 Aug. verricht heeft. De hertog is nu te Parijs. - Het goede nieuws uit Schotland wordt bevestigd.

‘V.A. aura sceu la mort du Sr Grotius à Rostocq, causée, dit on, par l'estonnement que luy avoit donné une grosse tempeste, qui luy avoit faict coupper son mast, de sorte qu'il mourut dans trois jours apres. Il avoit eu de

1) Jacob van Asch van Wijck, geëligeerde raad en lid der Staten van Utrecht, was eenige dagen geleden gestorven.
2) Nl. Albert Snouckaert van Schauburgh, zijn kleinzoontje; zie III, blz. 234.
3) Huygens was één der voogden van het kind.
4) Zie III, blz. 509, en boven, blz. 99 en 105.
5) Zij zijn den 29sten September in den Haag teruggekeerd.
6) Ovidius, *Tristia*, I, 9, vs. 5.
7) No. 4115 a. Een brief van 4 Oct. (L.B.) bevat eene aanbeveling.
8) Hor., *Epist.*, I, 1, vs. 176.
9) De zin is niet duidelijk.

sa Reine un present de dix mil ryxdalers en argent, d'une chaisne de 500 ducats, et d'une medaille de 1600 ryxdalers, mais demeuroit hors d'employ'. Au camp à Oost Eeckeloo, le 16e Septemb. 1645.

4117. A. van Wassenaer[1]. (L.B.)

Door ongesteldheid ben ik langen tijd verhinderd mijn dienst waar te nemen, maar zoodra mijne krachten het toelaten, ga ik weer naar mijne compagnie. Hage, den 17 Septem. 1645.

4118. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eergisteren heeft Prins Willem met 1200 ruiters te vergeefs getracht den vijand bij Roodenhuijse aan de overzijde van het kanaal te lokken. De Franschen zijn de vorige week twee voorsteden van Lisle binnengedrongen; de burgerij kwam op de wallen, om zich te verdedigen, maar de markies van Leda[2] heeft haar weggejaagd. Door deze daad van de Franschen zal nu de bevolking er toe komen, garnizoen in de stad te nemen. De hertog van Orleans zal niet naar het leger terugkeeren, maar naar Languedoc gaan. Au camp à O. Eeckeloo, le 18e Septemb. 1645.

4119. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik ben zeer getroffen door den dood van onzen vriend[3] en mijne vrouw is er heelemaal door van streek, zoozeer dat wij heel voorzichtig met haar moeten zijn. De heer Bockhorst[4] schijnt de zaken te zullen redderen. Ik zou niet gaarne willen, dat mijne brieven aan den gestorvene in handen kwamen van den heer Rivet, want dien heb ik wel eens een weinig belachelijk gemaakt. Het geschil tusschen den raad en den thresorier van Z.H. is nog altijd aan den gang; er zijn erg gekke dingen bij die papieren. Gij hebt zeker het boek al gezien, tegen Rivet geschreven[5] en waarvan Grotius de schrijver heet. Op blz. 237 wordt gij bedoeld. Er loopt een gerucht, dat de Infant van Spanje[6] zou huwen met de oudste dochter van Z.H. De heer van Nederhorst[7] is raad van Z.H. geworden. De la Haye, ce 19 de 7b (Sept.) 1645.

1) Jhr. Arend van Wassenaer, heer van Duvenvoorde, was in 1632 ritmeester, in 1644 sergeant-majoor, in 1665 kolonel en gouverneur van Willemstad. Hij diende tot 1666. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie II, blz. 5.
3) Nl. de Mory; zie No. 4112.
4) Amelis van den Bouchorst; zie III, blz. 419.
5) Nl. *Rivetiani apologetici*, *pro schismate contra Votvm pacis facti*, *discussio. Ieronopoli* ..... 1645. - Het werk is van Grotius.
6) Philips IV (1605-1665), die in 1621 koning was geworden en in 1615 getrouwd was met Elisabeth van Frankrijk, had uit dat huwelijk vijf kinderen. Van één der prinsen is hier sprake.
7) Zie blz. 97 en 205.

4120. C. Saumaise[1].

Je ne sçais ce que vous dires de moi d'avoir tant mis à vous faire response. Celle dont il vous pleust m'honorer un peu après vostre départ pour l'armée[2] me fust rendue au commencement de cette campagne, et vous n'aurés le présent qui lui respond, qu'à la fin. Il vous en fault rendre la raison, afin que vous ne m'accusiés pas de paresse, ni de manquement de devoir, et que vous excusiés la faulte que je puis avoir commise, puisqu'elle vient plustôt d'imprudence et d'erreur que de volonté et de dessein. Je voulus en ce mesme temps que je receus la vostre achever le traicté *de Primatu*[3], commencé depuis cinq ans, et mesme tout à fait imprimé pour ce qui est de la présente partie à une préface près, que je pensois finir dans huit jours, ou quinze tout au plus. J'attendois donc à vous escrire quand je pourrois vous envoyer ce traicté, mais cette préface ayant creu sous la main est devenue un grand *apparatus* qui m'a tenu tout l'esté à faire la guerre au Pape. Enfin, grâces à Dieu, nous sommes au bout, comme vous verrés par la piece que je vous envoye, et laquelle je vous prie de prendre en bonne part, comme vous avés tousjours fait ce qui vient de moi. Je vais maintenant reprendre la Millice romaine, laquelle est desjà bien advancée, mais qu'il a fallu remettre à cause du Sainct Père qui a voulu aller devant. J'en estois si extraordinairement importuné par le libraire que je n'ai pu avoir paix avec lui que cela n'ait esté fait. Voilà donc la cause qui m'a fait différer la response à la vostre. Je n'en ai point de meilleure, et si vous ne la trouvés valable, il fault que j'aye recours à vostre miséricorde, et que je vous demande pardon. Vous ne me le refuserés point, s'il vous plait, et me croirés pour celui qui est toute sa vie ..... A Leyde, ce 20 Septemb. 1645.

4121. P.A. de Voijs[4]. (L.B.)

Hebbende, goetgunstige heer ennde vrint, Mijnheer van Sulichem, UE schrivens wel ontfangen ende UE aleer antwoort geschreven, hebbe maer cors verstaen, datter een seeker weeskint tot Leijden, blint sijnde, hem heeft laten hooren op t orgel, die drie jaer bij Helmbreecker, organist van Harelem[5], geleert heeft ende noch bij is, soodat Helmbreker met hem bij de heeren heeft geweest, ende nae alle aperensij hem belooft heeft bequaem te maken om het orgel te bedienen, sulckx dat sij soecken van die costen ontslagen te weesen,

1) Het Hs. bevindt zich in de collectie Morrison.
2) Die brief schijnt verloren te zijn.
3) In 1608 had Salmasius, nauwelijks 20 jaar oud, te Hanau uitgegeven *Nilus et Barlaamus de Primatu Papae*, en in 1645 zag bij de Elzeviers te Leiden eene tweede uitgave het licht, met den titel: *Cl. Salmasii librorum de primatu Papae pars prima. Cvm apparatu. Accessere de eodem primatu*, *Nili et Barlaami tractatus*. - Het 2de deel heeft een afzonderlijken titel.
4) Zie No. 4080.
5) Cornelis Jansz. Helmbreker was van 1624 tot 1654 organist van de Groote Kerk te Haarlem. Hij was een beroemd orgelspeler.

gelick men wel dencken can, want hij cost de heeren wel vierhondert gulden s jaers, ende sullen hem voor een kleijn tractement cunnen aennemen. Soo wij dit eerst geweeten hadden, zouden men Heer niet moijlick gevallen hebben om een brieff van recommandasij, maer omdat wij van die ockacij niet en wisten ende mijn swager van heele goede aparencij was, soo gebruickten wij al de middel, die wij costen. Wij hopen noch, want de heeren slaen ons niet off, maer seggen, daer wort noch niet off gedaen, soodat wij verwachten moeten, hoe t wtvallen sal; maer aengaende dat men Heer die dienst voor M.r de Beer[1] soude willen versoecken, soo soude men, bij manier van spreken, van een wilden beer een tammen eesel moeten maken, want in plaes dat hij omtrent eens ter maent voor de coning van Engelant placht te spelen, soude hij hier sonnendaechs negen mael moeten spelen, behalven de predicatie[s], die in de weeck comen, ende het ordinaris avont spelen, soodat ick het met recht eselswerck noem, ende dat om een tractement van seshondert gulden s jaers, en men seijt noch, datter de weduwe noch iets afftrecken sal, sulckx dat het mijn swager noch krech, sou der een heelen dach bij moeten gaen leeren, off ten sou niet veel weesen. Hiermede blijve uwen otmoedigen dienaer, ende bedancke Mijnheer van sijn goede genegentheyt[2].

4122. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gezond en vroolijk. Men verlangt hier vandaan te komen, omdat de fourrage begint op te raken. - 'Avanthier le capitaine Heert[3] menant proumener le bon M. Goethals[4] aveq un sien parent de Gand entre les bateaux de l'armée, que cest estranger avoit envie de veoir, un bateau à voile et dont le matelot estoit yvre, passa sur la petite chalouppe angloise où ils estoyent et l'enfonça. Cest homme de Gand attrappa une corde dudit bateau, et Goethals se print à son baudrier, qui commençant à se rompre, l'autre le sauva pourtant de la main qu'il luy tendit. Le capitaine Heert avoit toute la teste dessous, comme aussi un quatriesme passa dessous le bateau du matelot, mais enfin Dieu voulut que personne ne perist dans ce desastre, qui estoit pitoyable à veoir[5]'. Au camp à Oost Eeckeloo, le 21e Septemb. 1645.

4123. St. Goffe[6]. (H.A.)

I need not give you account of the busines here, since the author and life of it appeares with you himselfe. He will let you know, what officers, what number of ships and mariners may be had, and in what time all may be ready. I conceive the matter certaine, as far as concernes

1) Zie blz. 193.
2) Onder den brief staat: Wt den naem van Pieter Alewijnse de Voijs, organist. - Zonder plaats, datum of jaar.
3) Zie beneden.
4) Zie blz. 161.
5) Huygens schreef 23 Sept. op het geval het vers, *Schip-breuck vanden Heere Goethals* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 56).
6) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 144.

this province, though perhaps it may require a months time before it can be finished, and, if the prosecution of it may be continued by the same dexterity and affection in Holland, I will not doubt within the same time to see a very considerable fleet at sea. I have therefore no other request to make to His Highnes but that this worthy person may be still engaged in it. I am now returning into Holland, to find what letters from France will meet me there, to dispatch expresses into England for the commissions and to preserve admiral Dorp[1] in the disposition he was in towards this service, for the treaty already begun with him doth so well consist with this, that one cannot wel proceed without the other; for which purpose I shall impatiently attend the arrivall of Monsieur Knuijt, that with His Highnes further instructions some progresse may be made there. I will not despaire of better powers from France and particularly such instructions to Mons. d'Estrade and Brasset, that the matter may proceed more openly and easily, but if not, I imagine it will not be difficult privately to provide five or six ships in Holland, to adde to those which wil be found in Zealand, and with them to begin the worke. My part shal be to have the mony and the commissions in readines, and as occasion shal be to visitt you with my letters, beseeching you to continue your affections to this great busines and your favour toward ..... Middelborougb, friday, Septemb. 22. 1645.

4124. G. Wendelinus[2]. (L.B.)

Cum postremas ad te darem, vir nobilissime, memini me illic te admonere tituli sane quam illustrissimi, quo Salchemium tuum iam eminet ab antiquo. Sed si quid minus quam pro captu obvio suggessi, hoc plenius hic habe. Exstat Distij penes *ἀρχεῖα* magistratus vetus chronicon Distense M S, familiam dominorum Distensium complexum ab anno circiter 1080, si recte memini, perductum ad annum 1500 plus minus. In eo leguntur et dominorum singulorum nomina, deque illa stirpe orta plaeraque nobilitas. Caeterum ad te quod facit, legere est illic, ut primus natu dominorum Distensium semper tulerit titulum comitis de Zeelhem, quod ipsum non uno exemplo liquet. Hoe ergo te scire volui. Iam et alterum, quod me afficit, non te patiar ignorare. Scis, omnem ac rectissimam antiquitatis mediae memoriam de templis repeti. Selehemium templum, angustum quidem, sed antiquitate ipsa perquam augustum, tua habet altaria; horum unum superstructum est sepulcro S. Adelae, quae mater fuit S. Trudonis, eius qui anno 654 molitus est celebre illud apud nos sui nominis monasterium. Huius altaris ac subiacentis sepulcri - ut sunt nostra vocabula - rector ego sum, atque isto titulo - quo perinde glorior - *tuus capellanus*. Si me amasti antidhac, amabis exhinc magis; imo enimvero in peculiarem tuam ac domesticam tuitionem suscipies; eam vero ego imploro tanto confidentius, qnanto magis - ut sint rerum vires - obnoxius esse possum Hassorum incursibus, a quibus verbulo efficere potes apud gubernatorem Traictensem[3], ne quid debeam metuere. Atque adeo me tibi propius admovere, oblata conditione aliqua canonicatus, sive beneficij cuiuscumque circa Graviam aut ubiubi voles, et apud celsissimum tuum Principem, talium largitorem, plane potes, ut subinde possim esse apud te et Lugduni Batavorum insistere meis edendis, quae non perinde placet emitti in lucem Antwerpiae. Illie et

1) Zie I, blz. 163.
2) Zie No. 3941.
3) Nl. den gouverneur van Maastricht.

frui licebit Golio[1] doctisque alijs, sed isto prae omnibus, cui et aurem a te velim vellicari super eclipsibus, de quibus memini me illum interpellasse. Postrema haec solaris mihi nonnisi circa finem patuit ob nubila, per quae tamen indicavi digitorum ad summum sex. Finis mihi obtentus est hora 12, min. 37½ admodum. Exspectabo, quid illustres illic mathematici de coelo servaverint, dum tu me servabis ..... Hercio, X Kal. Octob. (= 22 Sept.) 1645.

4125. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is alleen nog een beetje pijnlijk aan de handen. - Het gerucht loopt, dat het Fransche leger verslagen zou zijn door Jan de Weert[2] en verdreven voor Heilbronn. Misschien is het zoo erg niet. Ook vertelt men in Gent, dat de Franschen Lisle ingesloten houden, behalve naar den kant van Doornik, en dat de stad overvol is van menschen en vee. De Franschen versterken zich bij de abdij van Marquette. Het leger van Piccolomini krijgt nooit soldij; de troepen in het land van Waes krijgen nog wel eens iets van dien goeden bisschop van Gent[3]. Morgen zal er voor het eerst in het leger heilig avondmaal worden gehouden; dat is het werk van den heer Goethals. ‘La Reine de Boheme a eu subject de m'escrire une lettre de Riswijck, ou elle dit qu'il faict fort beau et propre, mais qu'elle craint que la comtesse y gastera tout, comme à Breda. Ce que je n'entens pas parfaictement’. Au camp à Oost Eeckeloo, le 23e Sept. 1645.

4126. D. de Marigny-le Lion. (L.B.)

Ik hoop zeer, dat mijn man[4] weer te Maastricht in garnizoen zal komen. Wet Yesdyeck, III en twientich September 1645.

4127. J. de Knuijt. (H.A.)

‘Ick hebbe gisteren met de bewinthebbers gesproken, alomme mij geinformeert, oock selfs in de packhuysen geweest ende bevonden, met de jongste Oostindische schepen geenderhande alcativen[5] ofte zyde tapyten, vouwende schutsels, ofte japonsche rocken, selfs oock niet rairs uijt Indien gebracht is, ten waere van posteleynen, die eerst toecomenden Martij vercocht sullen werden ende derhalfven noch niet geopent syn. De bewinthebbers seggen, tot Amsterdam wel eenige schoone zyde tapyten sijn aengecomen, dan weten niet, off die alreede vercocht waren, ofte noch vercocht souden werden’. De heer van Beringhen

1) Zie I, blz. 145.
2) Zie II, blz. 94.
3) Nl. Antoon Triest; zie I, blz. 347.
4) Zie II, blz. 152.
5) *Alcatifa* is een fijn, Oostersch tapijt, waarvan de grond uit wol of zijde en het patroon uit goud en zilverdraad bestaat.

was hier gekomen met hetzelfde doel, ter wille van zijne broeders. Bij de verkooping van de grove zijde en de damasten zal ik aanwezig zijn; misschien is er iets bij voor Z.H.

Ik heb uitvoerig met Dr. Goffe gesproken, die daarna naar Rotterdam is gegaan en mij den ingesloten brief[1] heeft achtergelaten. Middelb., den 24en Sept. 1645.

4128. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Heden morgen kwam er een brief van maarschalk de Gassion, die bericht, dat hij en de maarschalk van Ranzou voor Kortrijk zijn gekomen bij het kanaal van Brugge, maar tegen hunne verwachting den hertog van Lotharingen niet hebben aangetroffen, die met zijne troepen naar Brugge gevlucht is. Het is jammer, dat de Franschen niet eenige maanden vroeger dien stap hebben gedaan; nu is het te laat, of eenige dagen te vroeg. Dat laatste raadsel zal spoedig worden uitgelegd. De heeren van Beverweert en d'Estrade zijn naar het Fransche leger, om te beraadslagen, en komen morgen vroeg terug. Ik zend dan nader bericht. Au camp à Oost Eeckeloo, le 26e Septemb. 1645, apres midy.

4129. J. van Wassenaer. (H.A.)

Hartelijk dank voor uw brief. Ik voel mij na de kuur nog even naar als vroeger. De doctoren zeggen, dat men eerst zes weken later eenig effect bespeurt; ik hoop het, want anders zal ik een slechten winter hebben. Ook waarschuwt men mij voor de lucht in Vlaanderen. Ik blijf nu nog maar wat weg, als Z.H. het goed vindt, want ik ben toch nu tot weinig nut. De gravin van Nassau[2] heb ik van Aken naar Luik vergezeld; zij gaf mij den ingesloten brief voor u. 'Het is te Aken al oprechtelyck affgeloopen sonder mes te trecken; de myn hertiens waeren troostelyck, maer off de pyn, off iet anders der oorsaeck van was, en weet ick niet, altyd ick en hadt geen troeff. Ick ben hier gelogeert in de meulen, alwaer wy jouysseren van t geselscap van Madame de Saisan'[3], maar zij vertrekt morgen. Ik zou u nog erg kunnen 'sanderen'[4], maar stel dat uit. Maestricht, desen 26 7bris (Sept.) 1645.

4130. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heeren van Beverweert en d'Estrades zijn uit het Fransche leger teruggekeerd. De maarschalken hebben verschillende dingen voorgesteld en

1) No. 4123.
2) Zie No. 4090.
3) Misschien Mevr. Saisan, die in 1639 eene der gasten was bij den beruchten maaltijd van den graaf van Warfusé. - Zie ook III, blz. 109.
4) Zie III, No. 2605.

wij zullen morgen oprukken en met hen samenkomen tusschen Lovendighem en Mariekercke. De Franschen kunnen niet blijven, waar zij nu zijn, omdat dan de genomen plaatsen aan de Lys gevaar zouden loopen. Ik zal Uwe Hoogh. van alles op de hoogte houden. Au camp à Oost Eeckeloo, le 27e Septemb. 1645.

4131. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gerucht loopt, dat de Franschen Meenene hebben ingenomen, aan de andere zijde van Kortrijk zijn gekomen, daar Harlebeke hebben geplunderd en gevorderd zijn tot Meulebeke. Zij zouden bij Kortrijk een paar kalkbranderijen in brand hebben gestoken, waardoor in de stad 20 of 25 huizen verbrand zouden zijn. De menschen vluchten uit Kortrijk en velen zouden zijn omgekomen bij het overtrekken van eene houten brug, die instortte. Ook wordt verteld, dat de Franschen Kortrijk belegeren, maar het zal wel niet waar zijn, daar Piccolomini bij Yperen staat en de hertog van Lotharingen bij Deinse. In Gent heerscht groote opschudding. ‘Dans ces conquestes des François sur le Lys est aussi compris Warneston, belle terre seigneuriale et ville appartenante à S.A.[1)], qui a tout droict d'en jouïr, tant qu'elle est en main amie, et j'ay ordre d'en faire discretement donner quelqu'atteinte à ces Messieurs les deux mareschaulx de Rantzou et de Gassion, qui ne s'y opposeront pas. Tous fraix deduicts c'est encor tousjours un revenu de quatre à cinq mil livres de rente’. Au camp à Oost Eeckeloo, le 27e Sept. 1645.

4132. J. Hoefnagel[2)]. (L.B.)

Toen wij den 18den Juli hier aankwamen, hoorde ik, dat nicht Boudaens[3)] vertrokken was naar Taivan; ..... ‘daer waeren geen scheepen, die derwaerts soude vaeren, als daer waeren scheepen, die naer Zerratta soude gaen; alsoo heeft de heer Coniette[4)], die de suster van nicht Boudaens getrouwt heeft, die heeft mij geholpen, dat ick naer Zerratta sal varen’. - Er is weer oneenigheid tusschen den Koning van Perzië en ons volk. Op schip Nassouw, op de reede van Batavia, Ao 1645, den 28 Septemb.

4133. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

En suitte de ma derniere d'avanthier S.A. decampa hier à la pointe du jour d'Oost Eeckeloo, et aveq la pluspart de l'armée s'en vint apres midi à Mariekercke, où les trouppes furent logées en bataille sur un grand païs estendu nommé de Cauter, en pleine veuë et assez soubs la portée du canon de la ville

1) Warneton, Wartene of Waesten was eene ‘castelerie ende heerlyckheit’ in Westvlaanderen, die aan de Oranjes behoorde.
2) Zie blz. 108 en 129.
3) Zie blz. 51.
4) Bedoeld is Frederik Coyet; zie blz. 62.

de Gand, qui pourtant ne nous a tué et blessé que deux òu trois hommes. Peu apres nostre arrivée nous eusmes advis que Mess.rs les mareschaulx de Gassion et de Ranzau s'en venoyent de leur quartier de S.t George, de l'autre costé du canal, pour s'aboucher aveq S.A. selon les assignations qui en avoyent esté données. La difficulté fut de leur trouver quelque chose de flottant pour les passer. A la fin une petite chalouppe fut recouvré, capable justement de porter trois ou quatre hommes, au moyen de laquelle M. de Beverweert passant les repassa luy quatre- ou cinquiesme, sa canne servant de rame et d'aviron. Comme ils aborderent, S.A. se trouva sur le bord du canal, et apres quelques complimens les prist dans son carosse, envoyé querir pour cest effect, et les mena au quartier, où ayant discourru, et concerté les choses quasi deux heures, ils remonterent à cheval, et s'en retournerent vers le pont de Lovendighem au deçà du canal, et ainsi sur le tard r'entrerent en leurs quartiers, dont celuy de M. de Ranzau estoit encor bien à quatre lieuës audelà de l'autre, vers Tielt, parce qu'aveq sa trouppe il avoit ceste nuict passée esté prendre et piller Ingelmunster. Aujourdhuy M. de Gassion l'a suivy aveq son monde, et se vont rendre vers Meenene pour y trouver leurs vivres et bagage, et puis faire ce qui a esté resolu. V.A. n'attendra pas, s'il luy plaist, de le trouver en ceste lettre, parce qu'elle va passer aveq tout hazard.

A ce matin S.A. s'est resolue de decamper de Mariekercke, et de venir loger icy, où y a un pont et petit fort sur le canal, qu'il a esté jugé à propos d'occuper. Nous avons donq marché au delà du canal, et sommes repassez par ledit pont, rompu par les enemis, mais reparé par nous mesmes. Icy nous logeons daus le plus beau païs et plantage que j'ay encor veu. Les enemis ont eu dessein d'aller attraper le bagage de Mess.rs les François durant leur absence, qui est bien gagliarde, mais j'espere qu'ils y seront prevenus par ces Mess.rs, qui font des diligences et prouësses incroyables, ne plus ne moins que s'il n'y avoit point d'enemi au païs. - S.A. se porte tres-bien, graces à Dieu. Au camp à Lovendighem, le 29e Sept. 1645.

4134. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

J'eus hier l'honneur de mander à V.A. les particularitez de nostre marche d'Oost Eeckeloo vers Mariekercke, et de là vers icy, comme aussi de l'entreveuë de S.A. aveq les deux mareschaulx audit Mariekercke. J'espere que ceste lettre aura eu bonne fortune, l'ayant faict passer la nuict aveq un convoy mediocre. Cellecy va aveq plus de seureté vers le Sass, où S.A. renvoye la plus grande moitié des chariots et bagage de l'armée, pour estre d'autant plus expedit à marcher, ce qui se fera, Dieu aydant, demain, si lesdits mareschaulx se trouvent à point nommé où les assignations ont esté données. Ce qui arrivant, nous sommes à la veille de prendre un chemin d'importance, que je ne doibs pas encor nommer icy, mais duquel V.A. sera promptement advertie aveq le succes. Ceste descharge de bagage et chariots a esté absolument necessaire, parce que voyci qu'à quatre heures seulement du matin les derniers chariots sont arrivez au quartier, tant la file en est longue, outre que les chemins commencent à devenir difficiles par le terrible temps qu'il faict, les jours courts, et les nuicts longues. Pour à present je n'ay autre

chose à dire. Nous attendons advis des deux mareschaulx aujourdhuy, pour nous regler à l'advenant. - S.A. se porte tousjours esgalement bien. Au camp à Lovendighem, le 30e Sept. 1645.

4135. A. Cnoffelius[1]. (R.A.) aant.

Sperabam fore, ut coram hac septimanâ Suae Celsitudini mea obsequia humilima constarent; jussi enim eramus transire Seelandiam vestram, postmodum cum universo legationis nostrae Poloniae[2] in Gallias comitatu navigare Caletum. Sed praevertit clementissimum Suae Alt.is mandatum tempestuosa autumni huius constitutio, et mora, praeter morem Suae Alt.i gerendum, itineris nostri protracta adeo, ut Ultraiecti inopinato, singulorum in legatione consensu impetrato, prius salvo conductu jam iter nobis per Brabantiam maturandum sit; ego vero, qui propediem Ambsterodamum ad castra vestra praegressurus iter nostrum nudius tertius veneram, heri fuerim huc speciali nobili ob id misso revocatus Ultraiectum; solus enim transire Brabantiam non potui, sed in comitatu legationis mihi necessario abeundum est. Literas enim, quas S[ua] Regia Maj.[3] mihi primarijs Galliae magnatibus perferendas dedit, solus mari et locis hisce non satis tutis concredere nolui, quare hac vice legationem deserere nec debui. Velis Suae Celsitudini has meas rationes significare et, ne solito more aegrius meam absentiam ferre velit, meo nomine humilime implorare; spes bona habet, futuros nos reduces post mensem in Hollandiam, ubi vobiscum commoraturus aliquantisper, rerum et curationis meae, hic usque sincera fide, dexteritate non minori amanuensis mei, circa personam Suae Celsitudinis, habitae [rationem] reddere potero, et ipse coram, quid in melius vel deterius hactenus iverit circa sanitatem Suae Celsitudinis, quid sperandum, quid non, quid mihi ulterius agendum, quid non, ingenue aperiam. Hoc biennio quod iter meum praepeditum fuerit, et quomodo, ipsi vos dubio procul nostis, nec mihi licuit esse tam beatus tali et tantâ classe ire, redire Oresundum, quali nuper vestri Batavi venerint; extra hoc, mare ego nunquam a juvene lubens sum ingressus, nec ingrediar facile, ubi interstitium mortis et vitae duo tantum sunt asseres. Scio etiam, me pluribus inservire natum et educatum - vere et citra ambitionem scribo. Pro ulteriori eaque suffecturâ necessitate manu meâ parata pro usibus Suae Celsitudinis tuli ipse meo curru medicamina, quae D. Hermanno Hagam Comitis transmissa sunt, quibus si uti, frui voluerit Sua Celsitudo, peto, ut paucis lineis rescire possim; interest enim, fideliter scribo, et valetudini et vitae S.C., defatigatae e laboribus et molestiis castrensibus hisce mensibus dubio procul, ob indicatas[4] rationes, quae, omni exceptione medici, maiores sunt recidivas novas facturae, quarum periodum, e sedulâ eaque continuata per hoc biennium observatione S[uae] C[elsitudinis], absentem me tam bene et fideliter habere, quam vestros

1) Zie III, blz. 320.
2) Nl. voor het huwelijk van den Koning van Polen met Marie de Gonzague, hertogin van Nevers en van Mantua.
3) De afkorting is niet duidelijk. Bedoeld is de Koning van Polen.
4) Er staat: *indigitatas*

medicos ad unum omnes consignatam, gloriari possum. Annus etiam iam currit aetatis 63 criticus ille magnus; vosque praeter solitum diutius cum milite in vestris uliginosis castris, ut video, haeretis; labor noster, tot sumptibus, futurus esset frustaneus; nec est, quod primis hisce annis subiecto jam aetatis depontanae, non vulgari eaque gratiâ reverentius tractando, omnem eam absolutam curationem, quae tot annis errore vel medicantium desperata est, exigatis a medico, naturae ministro saltem, non domino. Quartus jam annus est, ubi in vegeto, athletico, et florido corporis habitu Suae Regiae Maj.is eam Dei gratia sanitatis perfectionem obtinuimus continuatis hucusque medicamentis et laboribus, nihilominus statis vel .....[1] periodis observationem ordinariam medicamentorum continuant. Exin facile magnitudinem huius morbi articularis jam tot seculis desperati, medicique dexteritatem et pertinacem in laboribus et molestijs sustinendis patientiam colligere quilibet poterit, nisi quam

Candida de nigris et de candentibus atra[2].

Haec sunt quae volitanti et circa maturandum nostrum in Gallias iter vestram magnificentiam rescire volui, reliqua privatis colloquiis brevi Deo volente coram Hagae Comitis futuris reservanti, et vestram magnificentiam Deo tutori nostro commendanti, volitanti calamo. Ultrajecti, 30 Septembr. A. o 1645.

4136. J. Reynst[3]. (A.B.) Holl.

De zaak, waarom ik hier ben gekomen, is nog niet verder; het hof is nog steeds te Fontainebleau. Het is zeer te betreuren, dat de Venetianen Canea hebben moeten overgeven. De Venetiaansche gezant Nani[4] is dadelijk naar Fontainebleau gereisd, om hulp te vragen. Als de gezamenlijke vloten niet spoedig de Turken verslaan, zal het eiland verloren zijn. Paris, 30 Septemb. 1645.

4137. H. Bruno. (L.B.)

..... 'Ianus Vlitius[5], Ictus, Famiani quondam senatoris[6] filius

1) Onleesbaar.
2) Ovid., *Metam.*, XI, vs. 314.
3) Zie I, blz. 410. - Hij werd als commissaris naar Parijs gezonden, om te klagen over de groote schade, door Fransche oorlogsschepen en kaapvaarders in de Middellandsche zee aan Hollandsche schepen toegebracht. Den 18den April 1646 is een 'Tractaet van Marine' gesloten, onderteekend door hem en door Willem van Liere, onzen gezant te Parijs.
4) Giovanni Battista Felice Gaspare Nani (1616-1678), gesproten uit een adellijk Venetiaansch geslacht, werd in 1644 gezant van zijne vaderstad te Parijs, later bij den Keizer en in 1660 weer in Frankrijk. In 1652 werd hij benoemd tot historiograaf; zijne *Historia della republica Veneta* zag het licht in 1662-1679.
5) Johannes van Vliet (1620-1666), geboren te Middelburg, werd in 1637 student te Leiden, promoveerde daar in de rechten en werd in 1643 advokaat in den Haag. In hetzelfde jaar huwde hij daar Clara Hesselt van Dinter, maar verhuisde al spoedig naar Breda, waar hij in 1650 schepen en in 1653 griffier van de stad werd. Hij was bevriend met Nic. Heinsius en Gronovius en heeft zich als Latijnsch dichter en als taalkundige verdienstelijk gemaakt.
6) Fabiaan van Vliet, geb. te Antwerpen, werd 8 April 1598 op 14-jarigen, en 26 Febr. 1611 op 28-jarigen leeftijd - de laatste maal als Jr. Dr. - in het Leidsche album ingeschreven. Van 22 Dec. 1627 tot zijn dood (Oct. 1634) was hij lid van den Raad van Brabant.

εὐγενέστατος, confessione auriculari horribile secretum fidei meae hodie deposuit, ambire se favorem tuum, in quo plurimum momenti, nec sine causa, ponit, ut Helenâ aliquâ potiatur, quam deperit, quamvis uxoratus. Loquar apertius breviusque. Vlitius legationi nostrorum Monasteriensi desiderat ire a secretis. Eo aspirare tamen audacter non audet, nec descendere in campum petitor, nisi de clementi aura Auriaci patris - cujus filio patrissanti librum suum elegantissimum propediem edendum inscripsit[1] - et tuâ illustri gratiâ sibi constet'. Cats is zijn oom en Dedel is met hem verwant. Hagae Com., 1645, 30 Sept.

4138. J. van Reede[2]. (H.A.)

Ik kan niet naar het leger komen, maar verzoek Z.H. schriftelijk 'mijn schoonsoon' van Hardenbroeck[3] naar Emmerik te zenden. 'Stricklandt[4] heeft hier ter vergaderinge overgelevert t gene hy seyt genegotieert is tussen Haer Ho. Mog. ambassadeurs en het Parlement, en daernae gaff hij het Covenant; indien haer Ed. Mog. dit Covenant mede hadden behouden, soo sou hy hebben gescreven en geseyt, dat hy het Covenant hadt gepresenteert en dat het by Haer Ed. Mog. was aengenomen, en daer de Londenaers mede geanimeert en de coninckscbe ten minsten daeraen doen twijfelen; dan by mijn verhaelt, waer die steert hing en tot wat intentie, werdt het geapprehendeert en geantwoort, dat men syn papier son examineren; maer alsoo het Covenant desen staet niet aen en ging, dat hy dat terug sou nemen; hy insisteerden, dat men t wilde houden, want het Parlement in die papieren daer mentie van maeckte; men persisteerde; hij, seer gealtereert, most het aenvaerden en retireerden hem, vwt welcke contenantie een ijder noch meer merckten syn verhoolen disseyn. Ick wenste, dat alle de Provintien soo wilden gaen'. Utrecht, 30/20 Septemb. 1645.

4139. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

Het spijt mij, dat gij last van uwe oogen hebt. Gij moet u wat door uw oudsten zoon laten helpen. Men zegt, dat Bristol is ingenomen, en Montrose in Schotland verslagen is[6]. 1 de 8b (Oct.) 1645.

1) In 1645 kwam bij Elzevier te Leiden uit: *Iani Vlitii Venatio novantiqua*, *cclsissimo Arausionis principi Guilhelmo dicata*. - Het is eene uitgave van de schrijvers Gratius, Nemesianus en Calpurnius.
2) No. 4138 a. Een brief van 8 Nov. (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
3) Zie III, blz. 509.
4) T.a.p., blz. 330.
5) No. 4139 a, b. Een briefje z.d. handelt over dezelfde krijgsbedrijven; een ander van 5 Oct. (beide L.B.) bevat eene aanbeveling.
6) Den 11^{den} Sept. gaf Prins Rupert Bristol aan Fairfax over en den 15^{den} werd Montrose te Philiphaugh door David Leslie verslagen.

4140. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Depuis ma derniere du 30e de Lovendighem il n'a esté possible à qui que ce fust de faire passer aucun mot de lettre, parce que nous avons continuellement marché par le païs enemi, comme V.A. verra, s'il luy plaist, par la suitte de ceste histoire, que je n'escris encor que par provision, esperant que peut estre demain nous pourrons tant approcher du Sass, qu'il se pourra trouver quelque moyen d'adresse asseurée par là. Nous partismes donq de Lovendighem susdit et passames le canal de Bruges le Dimanche premier de ce mois, parce que c'estoit le jour que Messrs de Gassion et de Ranzau nous avoyent promis de se trouver sur le Lys. A quoy il ne se trouva aucune faulte, car comme vers le midy nous allions approchans de ladite riviere - par le plus froid et plus orageux temps qu'il pust faire - nous entendimes les coups de canon et de mousquet que M. de Gassion tiroit sur la vilette de Deinse, qu'il emporta d'emblée, aveq force butin que ses gens y trouverent, outre les personnes refugiées, parmi lesquelles les femmes ne furent pas mieux traictées qu'à l'ordinaire de ces gens là. S.A. alla apresdisner saluer ledit mareschal dans sa conqueste, pour ajuster le passage commun de ladite riviere; à l'effect de quoy on luy envoya la nuict un pont de nouvelle invention. Ce soir nous logeames à St Jans Liere, tout contre le chasteau d'Oodonck, qui est tres-beau, et fut totalement pillé par nos soldats, qui donnent mil benedictions à S.A. pour les avoir menez en un païs, où il est permis de prendre tout ce qu'on veoit.

Le Lundi 2° à la pointe du jour, par un temps encor fort pluvieux, mais qui s'esclarcit vers le midy, nous passames le pont que nous avions faict de douze pontons sur le Lis, ou la Leije - qui est la mesme chose icy en bas - et marchames jusques à Zeverghem, village sur l'Opper-Schelde, où ne rencontrans point d'enemi - les François en avoyent mis la nuict quinze compagnies de dragons et deux ou trois regimens de Lamboy en routte - nous nous prevalumes aveq une promptitude incroyable d'un grand bateau ou *pleite*, qui se rencontra dans icelle riviere aveq un autre plus petit, et y adjoustans nostre pont de bateaux, passames encor la moitié de l'armée ceste apresdisnée, et demeurames aveq le reste au decà, comme firent aussi de leur costé les François au village d'Eecke, jusques à ce que la nuict apres il fut resolu de passer tout à faict dans le beau païs d'Alost, où il y a plus de soixante ans que les habitans ne sçavent que c'est de guerre ny de ravage. Le matin donq du 3e qui est aujourdhuy, au lever du soleil nous nous sommes trouvez sur le second Escault, qui est la Neer-Schelde, resortie de Gant, mais d'abord n'y avons pas rencontré un silence si paisible qu'aux autres rivieres. Le baron Beck, ayant pû juger de nostre dessein par nos routtes, s'y est trouvé aveq quinze ou seize compagnies de cavallerie, sept ou huict cens hommes de pied, et deux petites pieces de six livres de bale. Ensuitte sa cavallerie a paru en bon ordre, et l'infanterie qu'il logeoit vers le bord de la riviere nous a salué assez bien de mousquettades, meslées des coups de son canon. Mais quand une heure apres nous avons faict haster nos mousquettaires des gardes, qui estoyent encor loin, ils ont esté logés en des lieux avantageux, et aussi entre autres en une maison proche de la riviere, où tous s'estans preparez et ajustez, en

un instant toutes ces fenestres ont esté ouvertes, et a on faict pleuvoir sur les enemis une si belle gresle de mousquettades, qu'ils en ont esté merveilleusement surprins, et tellement escartez et esloignez qu'il y avoit grand plaisir à en veoir le passetemps. Sur quoy s'opiniastrans encor à tirailler cà et là, six petites pieces de nostre canon arrivées ont esté plantées si à propos sur le cimetierre de ce village - nommé Melle - que par peu de volées la cavallerie n'a pu s'empescher la retraicte au galop, et l'infanterie suivant apres, tout s'est soudainement perdu de veuë, à la grande honte, ce nous semble, de ce general, tant fameux guerrier. Incontinent apres nostre pont est venu, et a esté mis sur la riviere sans difficulté. Là dessus toute l'armée a passé tost apres midy, dans ce cher païs de Waes, auquel on a faict l'amour tant d'années de suitte. Ainsi marchans en diligence nous ne faisons qu'arriver icy au soleil couchant, et l'arrieregarde ne pourra estre venue qu'apres minuict. Ce nonobstant la resolution est de marcher encor demain au matin à quatre heures, pour gaigner temps et terre, et nous prevaloir tousjours du desordre et de la consternation des enemis, qui est estrange. Dans ces joyeux progrez S.A. prend peu de plaisir aux pillages et autres outrages qui arrivent partout en ceste marche, quoyqu'il ne soit pas raisonnable de l'empescher tout à faict aux soldats. Mais S.A. cependant y exerce la douceur de sa charité, et aujourdhuy a envoyé vers Gant pres de 300 povres femmes et filles despouïllées, et retirées d'entre les mains du soldat. Dans le païs d'Alost semblable desastre est arrivé à une Madame de la Riviere[1)], soeur de feu la belle baronne Suijs, qui ne sachant ce qu'est devenu son mary, a veu piller tout son chasteau, se despouïller elle et ses belles filles, et ainsi trainer à pied par le païs; un cavalier toutefois de M. le prince de Talmont[2)] plustost que de partager à aucun butin, qui fut grand dans la maison, a eu soin de sauver la vie et l'honneur à ces dames, jusques à ce qu'elles sont tombées entre les mains de M. le Rhingrave[3)], qui les a traictées de toute civilité dans son logis. Apres quoy S.A., qui a autrefois cognu ceste dame à la Haye, les a faict accommoder de son propre carosse, et apres les y avoir veuës et entretenues deux ou trois fois ceste nuict sur la marche, et au matin à l'occasion du dernier passage, enfin aveq ce mesme carosse et un trompette les a envoyées vers Gant, extremement sensibles de si hautes faveurs. Ceste pauvre femme en mesme temps a prins le passeport de S.A. pour se retirer aux Provinces Unies, où elle a des terres tout contre Zuijlichem, pretendant de s'y aller nourrir de son revenu, tout luy ayant esté osté icy. - Messrs les mareschaulx de France vienent de prendre congé de S.A. pour s'en retourner vers leurs conquestes, apres avoir aussi mis, par forme, quelques parties de leur armée dans ce païs de Waes, où ils volent en beaux diables. Le premier concert portoit que ces messieurs entreroyent icy tout à faict aveq nous, mais ils s'en sont un peu desdits, quoyque sur d'assez bonnes raisons. S'il plaist à Dieu, nous nous y maintiendrons sans leur ayde, et V.A. sçaura de temps en temps ce qui se passera. Je la supplie d'excuser ceste mauvaise lettre; je l'escris sur mon genoüil, dans une estable,

1) Misschien Marguerite de Waha († 1663), vrouwe van Mabouge en Bergenhausen, gehuwd met André de la Rivière, kolonel in dienst van den Keizer. Zij is hertrouwd met Charles Lardenois de Ville.
2) Zie II, blz. 487.
3) T.a.p., blz. 32.

et les yeux chargez de sommeil et autre incommodité qui m'a affligé depuis quelque temps. S.A. se porte des mieux en toutes ces fatigues. Nous louons Dieu de ces glorieux succés, arrivez le mesme 3e d'Octobre que Leiden et Berghe fut secourru[1], chose assez remarquable, où le pere et deux fils ont chascun leur part esgale. - M. Beck a si bien fuy qu'il nous a laissé l'une de ses pieces de canon. Nous luy avons tué cinq ou six hommes, et en avons en deux de blessez senlement. Au camp à Berveld Capelle, au païs de Waes, le 3e d'Octobre 1645.

4141. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Je continue tousjours d'escrire pour ma descharge, quoyque pour encor il n'y ayt point d'apparence de faire passer mes lettres. A la fin cela viendra, car en somme nous serons obligez de donner ordre à nos vivres, qui s'en vont tous consumez.

A ce matin S.A. avoit disposé les choses à une nouvelle guerre, sur l'advis qu'elle avoit eu que les enemis avoyent bruslé le grand pont de bois sur la riviere de Durme, qui passe par ce païs et est aussi large qu'une de celles qu'avons passées, et entre dans l'Escault au dessus de Rupelmonde. Mons.r le comte Maurice donq avec deux regimens de cavallerie et M. Gleser[3] aveq les gardes furent envoyez une heure devant la marche de l'armée à Lokeren, où est ce pont, pour veoir ce qu'ils y pourroyent faire d'abord contre les efforts des enemis, qu'on disoit y estre fortifiez, et munis de 3000 païsans. Mais enfin on y a trouvé le pont tres-entier, et pas un homme à disputer le passage, qui est une autre signalée folie de ce grand defenseur du païs de Waes, M. le baron Beck, qui nous eust pû arrester là un jour ou deux, et veritablement, à raison des vivres, nous eust mis dans un bien fascheux parcquet. Mais la peur et l'espouvante universelle a tellement saisy ces gens icy, qu'il paroist qu'ils en sont tout estourdis. Ainsi tout d'une traicte bien longue, mais tres-aysée, par les beaux, grands chemin sabloneux de ce quartier icy nous sommes arrivez ceste apresdisnée en ce bourg, qui de tout temps a esté le sejour des generaulx espagnols, quand nous leur avons donné jalousie de Hulst, laquelle ville il semble que nous allons visiter demain de plus près. A ce matin Monseigneur le Prince Guillaume a pensé attrapper 400 hommes qui s'y en alloyent, mais l'advis en a esté donné si tard, qu'il n'a esté possible de les atteindre. - Le peuple est si surprins icy de nostre entrée au païs par ceste porte de derriere, où personne ne nous attendoit, attendu les cinq rivieres qu'il a fallu passer, que d'abord ils nous ont prins pour gens du Roy d'Espagne, ce qui aujourdhuy est arrivé à diverses parties des plus avancées; par consequent nos soldats trouvent extremement à butiner. - Hier apres disner M. de Noordwijck coronel[4], en saluant M. de Wijnberghe[5] en passant, s'est veu renversé aveq son cheval dans un fossé seq, et y a eu une jambe ou rompue, ou forcée d'une grande entorce, car depuis le premier appareil cela est encor demeuré incertain ..... Au camp à Steken, le 4e Octob. 1645.

4142. A. van der Myle[6]. (H.A.)

1) Het beleg van Bergen op Zoom in 1622 werd den 2den October opgebroken.
2) De brief is voor een groot deel uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 145.
3) Zie II, blz. 97.
4) Zie III, blz. 180.
5) Zie I, blz. 438.
6) Zie I, blz. 242.

‘Alhier hebben verscheijde geruchten gelopen, dat den vijandt ontrent dese quartieren ijetwes soude willen attenteren door entreprise ofte anders, hetwelcke mij oock door Monsr. Falckenhaen[7)] van Breda met waerschouwinge

7) Zie II, blz. 391.

wierde geschreeven, waerop ick, gelijck altijt, naer vermogen goede wacht hebbe laten houden; maer evenwel is mijn bedencken, ofte mogelijck desen roep van datter eenige troupen van den vijandt hier ontrent in Brabant sich souden sijn versamelende, Sijne Hoocheijt mochte sijn ter ooren gekomen, soo hebbe geraden gevonden U E^{dt} desen te schrijven ende met eenen te seggen, dat ick diversche vertroude personen op contschap hebbe gesonden, die mij komen rapporteren, dat se van geene de minste versamelinge van den vijandt hier ontrent hebbe[n] vernomen; gisse oock, dat hij, daer ontrent U E^{dt} is, soo veel te doen sal vinden, dat hij ons hier voor desen tijt met vrede sal laten, doch evenwel soo sullen wij ons altijt op ons hoede houden'. Wilt gij dat aan Z.H. zeggen? In Willemstadt, desen 4 Octob. 1645.

4143. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)*

Aujourdhuy matin S.A. est partie de Steken aveq l'armée, et s'en est venue investir ceste ville, dont Dieu benie le dessein. Tout aussitost la circonvallation a esté tracée, et le retrenchement en sera achevé demain. A ce matin M. de Beverweert a pensé faire rendre le fort Spinola, en menaçant le commandeur de ce que les François estoyent aveq nous, gens cruels et sans pitié, qui avoyent demandé le pillage de ce fort, mais que S.A. leur offroit sa protection, s'ils se rendoyent promptement, aveq semblables histoires; et desjà la fourbe avoit reussi en sorte qu'ils avoyent promis de sortir apresdisner, mais depuis un secours de 150 hommes leur estant venu en chalouppes du costé d'Anvers, ils ont changé de langage, et quoyque M. de Beverweert y soit allé aveq forces competentes, n'ont plus respondu qu'à bons coups de canon et en grand nombre, de sorte que c'est encor là besoigne à refaire aveq plus de ceremonie. - Le fort du Moervaert, qui est celuy que feu M. le comte Henry manqua de prendre[2], comme il n'est pas si bon que l'autre, n'a pas aussi esté si mauvais. Monsr Gleser, suivant l'ordre de S.A., estoit en devoir de l'attaquer, quand vers le soir la garnison l'a abandonné; qui est la premiere porte qu'on nous ouvre pour passer des lettres vers le Polder de Namur, par où aussi un lacquay, qui aura devancé la presente, se coulera ceste nuict aveq un guide, qui devoit porter ceste lettre, et d'autres de plus d'importance, et s'en est allé sans mot dire, au grand desplaisir de de S.A. qui est obligé maintenant d'employer une partie de fuseliers pour ce second voyage. Ce que je represente pour ma descharge, esperant que V.A. ne me jugera pas negligent, pour avoir esté trompé aveq S.A. mesme et contre ses ordres.

Tant presentement vient d'arriver le carosse de S.A., qui avoit mené la baronne de la Riviere[3] à Gand, où la bonté et civilité de S.A. a esté eslevée jusqu'au ciel, et ce carosse suivy et visité par des milliers de personnes. La confusion au reste des conseils y est si grande qu'il n'est possible de l'exprimer. Les Lorrains en un jour avoyent passé et repassé quatre fois par ceste ville, qui n'avoit jamais voulu ouvrir ses portes à aucune garnison. Beck avoit amené quantité de morts et blessez du jour de nostre passage, et maintenant s'estoit rendu apres les François, aveq les Lorrains, Lamboy et Piccolomini, de sorte que pour icy devers nous ils semblent donner tout le païs pour perdu, comme gueres ne s'en fault. Mais Dieu sçait, s'ils eussent esté habiles gens, qu'en ceste dangereuse traicte que nous venous de faire si heureusement, ils nous eussent peu donner d'estranges embaras, à ne dire

1) Een groot deel van den brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau,* 2e *série*, IV, blz. 145.
2) Hendrik Casimir van Nassau had 1 Juli 1640 getracht het fort te nemen.
3) Zie No. 4140.

pis. Mais la main qui nous a conduicts, les a totalement aveuglez. - Par ce passage du Moervaert ouvert nous escrivons en diligence vers le Sas, et en envoyons querir tous nos bateaux, dont l'armée a tres grand besoin. - Les deputez du païs commencent à venir de tous costez pour traicter de contribution. Au camp aupres de Hulst, le 5e Octobre 1645.

4144. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Monsieur de Brederode s'estant acheminé depuis hier au matin vers le quartier destiné pour ses trouppes, du costé du sudwest de la ville, a continuellement esté apres à prendre les forts des digues de là autour, qui sont en grand nombre, et se tienent comme une chaisne. Entre autres ceste nuict le fort de Nassau s'est rendu, puis celuy de St Anne qui le suit. Ferdinand, pourveu de trois pieces de canon, se defend encor en grande colere. Mais à la fin tout cela pliera. L'enemi mesmes a mis le feu en celuy de Langerbrugge pres de Gant, et a faict saulter une autre fois celuy de la Misere à Waechbeke. Celuy du Sandbergh icy pres est aussi abandonné, et donne tant plus libre entrée à nos bateaux de vivandiers, qui arrivent peu à peu. Ceste ville nous faict esperer de grands avantages aux approches, y ayant tel endroict, où soubs la faveur des digues on l'approche à couvert jusques à la portée du pistolet, marque de la grande negligence de ces gens icy, et du peu d'estat qu'ils ont faict qu'on vinst jamais les prendre par derriere. On dit que Beck auroit mené, ou meneroit ceste nuict du monde à Dendermonde. Pour icy, il viendra tousjours tard, car voyci nostre circonvallation comme achevée. Au camp pres de Hulst, le 6e Octob. 1645.

4145. D. de Wilhem. (L.B.)

..... ‘Je vouldrois qu'on songeast a bon escient de sonder les prelats et quelques grands pour traitter avec S.A. pour luy deferer le gouvernement et surintendance de Brabant, sous condition d'avoir libre exercice de religion et jouir du revenu de leurs benefices et des biens ecclesiastiques. Par ce moyen ils pourroient estre garantis de beaucoup d'inconveniens et afflictions dont ils sont menacez. Et selon mes pensees ce dessein est pour reussir, si on y travaille, comme il faut, avec zele et prudence. Il ont tous bonne opinion de la bonne foy et constance de S.A., et au contraire ils sont informez que Messrs les Estats ne maintienent pas leurs alliances et capitulations’.

Grotius is Dinsdag te Delft begraven; er waren meer dan driehonderd menschen in den stoet, o.a. de magistraat van Delft en van Rotterdam. A la Haye, ce 7 d'8bre (Oct.) 1645.

4146. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nous continuons de prendre les forts d'icy autour. La nuict d'hier celuy de Ferdinando fut rendu, aveq trois pieces de fer, et en sortit un enseigne aveq 80 hommes, sans qu'on fust encor gueres en posture de le forcer, par un beau et profond fossé qui l'entourre, mais le bruict qu'on menoit, comme pour faire avancer le pont, qui estoit bien loing de là, les fit rendre la place soudainement. Tout ce monde s'en va perdu pour la ville, et nous les envoyons continuellement porter des nouvelles à Anvers. A present on attaque St André, qui est beau et grand. Hier Spinola fut sommé par un trompette, mais le

commandeur fit prier S.A. de considerer la bonté de la place et du secours qui luy estoit venu, aveq quoy il valoit mieux qu'il mourust en se defendant, que de se veoir oster la teste dessus un eschaffault. Là dessus hier au soir M. Eerenreiter[1] y fut envoyé pour l'assieger aveq ceremonie. Ceste nuict il y a faict quelque sorte de blinde, pour couvrir son monde, qui autrement est à la merci de tout le feu de ceux du fort, et continue ainsi de travailler. Mais le malheur a voulu qu'une bale de canon a percé lentement ladite blinde et luy a donné droict contre la poitrine, dont il est tombé esvanouy, mais tost apres est revenu à soy, et a voulu demeurer au poste, jusques à ce qu'au soir on l'aille relever de garde. Ainsi parfois l'un et l'autre aura son tour. Ceste mesme nuict nous avons comme donné commencement à l'attaque de la ville mesme. Dans un coing de digue avancée, que j'ay dit nous couvrir jusques à la portée du pistolet, M. de Haulterive a eu ordre d'aller faire un logement, hors duquel on va conduire peu de longueur de lignes qui nous mettront sur la contrescarpe. Une femme sortie aveq permission de la ville, asseure qu'il y a grand monde refugié, mais peu de soldats, et que la pluspart souhaitte de nous y veoir dedans en bref, comme ils le croyent fort apparent. - Un païsan vient d'adviser que M. de Lorraine marcheroit vers le Brabant, comme pour faire diversion, mais on a de la peine à tenir le rapport pour tres-authentique. M. le drossart de Breda[2] sera porteur de la presente. J'ay en tort d'entreprendre si avant sur les rapports qu'il aura l'honneur de faire de bouche à V.A. et supplie tres-humblement V.A. de luy demander quel visage il a laissé à son maistre, dont je m'asseure qu'elle demeurera satisfaicte. Au camp devant Hulst, le 8e d'Octob. 1645.

4147. H. de Hubert[3]. (L.B.) Ned.

Ik dank u zeer voor al uwe vriendelijkheid. De benoeming van luitenants is nog uitgesteld. Hagae Comitis, 8° Octob. 1645.

4148. Prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)

Vos lestres m'ont este tousjous fort agreable, mais asteur plus que jamais, que vous avies eug yn si bon faict a me mander, de coy nous avons tout ocassion de rendre grasce a Dieu et de le soupplier de contienier se benedeetions sur la persone de Monsieur le Prince, pour donner souvent telle biens et avvantasches a cest Estat et de gloire a sa maison. Je confais ma feublese que j'ay bien souhaite le non de Hulst Aenvers, que je croy estre ausy fassile que le premier, mais a Breda nous savons pas les penses de l'arme, et me remest a touts que Dieu et cest bon generall fait, qui le consiterera mieux que persone, et j'espre que le bon Dieu le ramenera avec perfete sente, pour doner gloir a son non et de viever yn fois en bonne repos. Pour vous parler franschement, quent je sasche Monsieur le Prince en telle acctions, que mon esprit n'est pas en repos; je vous soupplie donce de contienier de me mander le plus souvant de ce nouvelles, qui demerera yn esternelle obligassion a vous tesmoigner en toutes ocassions que je suis veritablement ..... A Breda, le 8 October 45.

1) Zie II, blz. 291.
2) Nl. Johan van Aerssen; zie II, blz. 326.
3) Zie III, blz. 366 en 512.
4) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 146.

4149. St. Goffe. (L.B.)

When I shall have told you that I have not yet seene nor heard from Mons. Knuijt[1], whose intentions were, after he had waited on His Highnes, to repaire presently hither with such orders as may promote the great busines you know of, I need not adde anything concerning the impatience and affliction I have beene in, both for the matter itselfe, and the weekely account I am to give of it to Her Majesties. I believe the extraordinary occasions and motions of your army have beene the cause, he would not persue those intentions. In all my lettres from France, since I saw you, the Queene presseth the accomplishment of it, and for that purpose sent Mylord Jermyn to Fonteinebleau for further powers and directions to accompany the lettre already sent to His Highnes. And accordingly Mons. d'Estrade either hath or shall within few daies receave order in it. I send this in hast by this post, ready to go away, intending myselfe to follow him to morrow morning, there being a necessity of my attendance of you, about some other particulars as well as this, wherein it shall appeare, how constantly the Queene persues the old and cheife proposition, and that this very thing concerning the fleet is looked upon especially in order to that, as the ready meanes to bring it to a present conclusion. I can not entertaine you now at large, but only this in short; we are now like to proceede in the methode your first answere, wich I carried to Paris last January, did prescribe, and France intends really and thoroughly to joyne in it. It is uncertaine yet here, where the Prince fastens, but they discourse of Hulst, and therefore my thoughts are to come to the *Poulder van Namen*. But I can not determine anything ..... Hage, October, Satterday[2].

I must not forgett to let you know that your gallant brother in law[3] is so clearely and firmely disposed to this great and glorious undertaking, and hath so wel digested the consideration of his present fortune here, that if he meet with His Highnes favour in it, he will not easily be diverted.

4150. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Depuis les rapports de bouche que le drossard de Breda aura eu l'honneur de faire à V.A.[4] il n'est arrivé icy chose de consideration. Au dehors nous redoublons nos retrenchemens, et nous emparons de quelques hauteurs; au dedans nos approches s'acheminent aveq toute la diligence qui se peut. Celles de M. de Brederode rencontrent un terrain plus favorable que nous, qui trouvons de la terre assez basse, et un peu de vase ou boüe entre nous et la contrescarpe. Les coronels y vont selon les tours de leurs anciennetez. Ceste nuict passée M. de Wijnberghe fut relevé par Mylord Craven[5], à qui

1) Zie No. 4123 en 4127.
2) Nl. 9 Oct. - Huygens schreef boven den brief: R.10.8b (Oct.) 45.
3) Nl. Philips van Dorp, de vroegere admiraal (zie I, blz. 163). Hij zou het bevel voeren over de schepen, die voor de onderneming naar Engeland zouden worden gebruikt.
4) Zie No. 4146.
5) Zie H, blz. 485.

aujourdhuy a succedé le bonhomme Douchant[1]. Le lieutenant de Brienen[2], nommé Furstenbergh, fut tué hier, et entre deux tousjours quelque soldat d'enlevé ou estropié, mais en petit nombre jusques ores. Spinola[3] continue tousjours de se defendre, et le fera, ou certes le peut faire, autant que Hulst, paree qu'à tout'heure il luy peut venir du secours. Le baron Beck a passé aveq quelques trouppes en ce païs de Waes, et d'aucunes parfois s'en laissent veoir icy autour, mais sans guere approcher. Et desormais ce sera un bon guerrier qui fera desloger S.A. d'icy. Beck mesme loge au bout du pont d'Anvers, à la teste de Flandres qu'on appelle. Le duq de Lorraine demeure aveq son monde de l'autre costé vers St Bernard. - Des François il devient divers bruicts incertains. On a dit à Gant, que Courtray leur estoit rendu; aujourdhuy un trompette venu de là dit qu'ils ne l'auroyent que sommé en vain, et auroyent tourné vers Bethune. D'autres les disent devant Dunkercke. On le sçaura daus peu. La pluspart de nostre cavallerie a esté envoyée derriere Hulst vers le Polder de Namur, païs frais et gras, et où les cavaliers se recompensent bien des incommoditez souffertes en rase campagne, depuis que nous sommes icy. Au camp devant Hulst, le 10e Octob. 1645.

4151. M. Tancken[4]. (A.B.)

De dienst van den Koning eischte, dat ik mijn secretaris met een brief aan Z.H. naar het leger zond. Hij moet zich eerst tot u wenden; wilt gij het tijdstip aangeven, wanneer de brief in handen van Z.H. moet komen, en mij daarna bericht zenden? Haege, den XI Octob. 1645.

4152. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La nuict d'hier M. d'Ouchant eut son tour aux approches, et y perdit un capitaine nommé Bazoches[5], qui depuis peu de temps avoit eu la compagnie de du Cray, aveq quelques soldats. Le Sr du Bret[6] aussi y eut son innocente frisée d'un coup de canon, qui luy estonna la cuisse, en sorte qu'il eut de la peine à se soustenir dessus, mais il n'en aura autre mal. Nous preparons deux bateries, pour nous revencher de ces vexations, mais S.A. ne veult pas que l'une jouë sans l'autre. Celles là iront rejouïr nos soldats, qui se chagrinent de se veoir exposez aux coups, que l'on tarde de rendre à leurs enemis. M. de Brederode de son costé a commencé à jouër de trois pieces, qu'il tient assez chaudes. Ceste nuict, le coronel Aylva[7] commandant a repoussé une sortie de ceux de

1) Zie II, blz. 188.
2) T.a.p., blz. 354.
3) Het fort.
4) Hij was resident van Denemarken; zie blz. 180.
5) Alexandre de Fullieres Bazoches had pas op 30 Sept. 1645 den eed als kapitein gedaan. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) Misschien is bedoeld Du Braid, die in 1646 sergeant-majoor werd en in 1661 als luitenant-kolonel den dienst verliet. (Meded. van denzelfden.)
7) Hessel Meckama, vrijheer van Aylva, werd in 1632 kapitein, in 1637 sergeant-majoor en nog in hetzelfde jaar kolonel. Hij vervulde dien post tot 1659. (Meded. van denzelfden.)

dedans de dessus ses travailleurs. Les soldats qui s'y employerent furent trouvez tous yvres, et en demeura sept ou huict pour les gages. - Hier au soir le fort de Kieldrecht fut pris par le lieutenant coronel Killigrew[1)], et en suitte bien 4000 moutons paissans là autour au païs perdu, soubs l'adveu du gouverneur de Hulst, qui a tiré vingt sols de la piece par an. Au moyen de ce fort on va approcher celuy de Spinola du mesme costé, par où, peut estre, il se rendra plus traictable que jusques à present.

Il arrivera demain des deputez des haults eschevins du païs de Waes, pour parler de la contribution generale, dont il semble que maintenant ils doibvent avoir obtenu la permission à Bruxelles. On les renvoyera aveq passeport à la Haye au Conseil d'Estat. - Du costé de Lillo vient advertence que l'enemi prattiqueroit quelqu'entreprise d'importance sur quelque frontiere des nostres en Brabant. Sur quoy S.A. faict partir demain trois compagnies vers Berghe op Zoom et trois vers Breda. - Le duq de Lorraine loge tousjours du costé de Brabant à St Bernard, et auroit demandé passage par la ville d'Anvers vers ce païs icy, qui luy auroit esté refusé, dont on croid qu'il passeroit sur le pont de Rupelmonde. Il trouvera nos trenchées en si bon estat, qu'on n'aura que faire d'y craindre son attaque.

Je rends graces tres-humbles à V.A. de l'honneur qu'il luy a pleu me faire de me tesmoigner de sa main[2)] comme elle a daigné recevoir en gré les devoirs que je luy ay pû rendre durant nostre marche, quand il n'y a pas eu moyen de faire passer mes lettres. Je suis bien ayse que celuy qui à la fin en a porté trois ou quatre ensemble, ayt encor devancé un lacquais, par qui on avoit tasché de me prevenir, en quoy ceux qui n'ont pas la charge de tenir V.A. advertie continuellement de ce qui se passe me semblent ne me faire pas trop de justice. Mais n'importe, pourveu que V.A. se trouve mieux servie ainsy. Au camp devant Hulst, le 12e Octob. 1645.

4153. Lucresse van Stakenbroeck-de Risoir[3)]. (L.B.)

Ik ga landerijen verkoopen in de buurt van Monnikenland; hebt gij daar ook zin in? Het zijn vijftig morgen weiland en eene hoeve. Wt den Ha[a]ch, dese 12 Ocktober 1645.

4154. Aan prinses Amalia van Oranje[4)]. (H.A.)*[aant.]

Ce mauvais fort de Spinola a enfin commencé à capituler aujourdhuy, et S.A. vient d'en signer les articles, qui ne portent en somme, que de sortir aveq armes et bagage, drappeaux volants, bale en bouche, etc. et de marcher vers Anvers. Il est devenu si tard, que malaysement cela se pourra executer

1) William Killigrew werd in 1631 kapitein, in 1642 luitenant-kolonel en in 1647 kolonel. (Meded. van denzelfden.)
2) No. 4148.
3) Zie II, blz. 55.
4) Een enkele zin van den brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 147.

ce soir, comme S.A. l'eust bien desiré, pour n'avoir que faire d'envoyer une nouvelle garde ceste nuict, en ce mauvais quartier, où les assiegez s'estonnent que nous avons pû loger, par où souvent ils ont eu de la peine à marcher. Mais sans la seicheresse extraordinaire qu'il faict, aveq un temps aigre et froid, nos gens y eussent tasté de bien plus d'incommodité. - Les deputez du païs de Waes, dont j'ay faict mention, arriverent hier, trois gentilshommes de qualité et de bonne mine, que S.A. a eu soin de faire bien traicter à sa table, et puis les a envoyez aveq passeport et lettres au Conseil d'Estat à la Haye, pour y faire le traicté de leur contribution, dans le temps de quinze jours, pendant lesquels S.A. faict proclamer d'avoir prins le païs de Waes en sa protection et sauvegarde provisionelle. D'autres villages d'aupres de Gant, dependans de la chastellainie d'Audenburg, comme sont Saffelaer, Mendonck et Desseldonck, sont aussi comparu, et en suivra d'autres, voyants que les enemis vont abandonner les forts de Roijenhuijse et autres, où desjà les baracques sont vendues aux païsans. - M. de Lorraine s'est departi hier d'aupres d'Anvers, et a marché du costé de Dendermonde, pour aller, dit on, vers la Bassée, qu'on tient que les François assiegent, quoyqu'à Gand on bruye encor de Dunquerque. Il vient d'arriver un sien trompette, demandant passeport pour Madame sa femme, à dire vray, pour une de Mesdames ses femmes[1)], desirant aller aux terres qu'elle a au pais de contribution, aux bains d'Aix, et mesmes en Lorraine. S.A. se trouve en peine de sa qualification, et cependant incline à la nommer ‘Madame la duchesse, sa femme’, et ‘ladite dame duchesse’. La lettre qu'il en escrit n'est qu'à M. le Rhingrave[2)], où il a mis de sa main ceste postdate: ‘Il me semble que Monsieur le Prince d'Orange n'a pas subject de se plaindre de ses gouttes, puisqu'elles ne luy ont pas empesché de sauter quatre rivieres d'un coup. Vous m'obligerez de l'asseurer que je suis son serviteur, et croyez que je suis à vous de tout mon coeur’. Son trompette se vante que les Espagnols luy ont offert cent mil pistoles, s'il vouloit passer au païs de Waes, mais qu'il n'en avoit rien voulu faire, veu les grosses sommes qu'on luy devoit encor, sans apparence de le payer. Ainsi nous n'avons plus que Beck en teste, renforcé de tout ce qui luy a esté possible de tirer d'infanterie des garnisons d'en hault, comme nos commandeurs escrivent de tous costez. - Nos approches s'avancent plus et moins, par boutades, selon les directions bien ou mal reglées de ceux qui les conduisent; quelque peine et soin que S.A. s'en donne en personne trop souvent, il fault bien qu'elle prenne patience en beaucoup de choses. Au camp devant Hulst, le 14e Octob. 1645.

4155. J. van der Burgh[3)]. (L.B.)

Enfin Mons. d'Obdam ayant recouvré sa santé[4)], va partir aujourd'huy pour l'armée avecq Mons. Hindersson[5)]; certes ces Messrs ont bien partout icy faict l'honneur du païs et ont bien faict comprendre aux Liegeois qu'il y a d'honnestes gens en Hollande. Ils ont peur de n'avoir point de part à l'honneur de la conqueste que S.A. va faire; veritablement il pend un grand

1) Zeker was het een paspoort voor Béatrix de Cusance; zie III, blz. 229.
2) Zie II, blz. 32.
3) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 241.
4) Zie No. 4129.
5) In 1647 was hij luitenant-kolonel.

orage sur la coste de l'enemy, et il est menacé d'une terrible catastrophe sur l'arriere saison, et quand il croioit la campagne faicte. Je prevoy que ce grand Prince ne se servira plus de ce tiltre de visconte hereditaire[1] inutilement, et qu'il va mettre les confiscations de ses terres et biens parmy les choses du siecle passé. Et par les lettres d'Anvers qui me sont continuellement communiquées, je comprends que l'affection que les bons bourgeois ont tousjours porté à ce grand heros, son pere, et le goust de son doulx gouvernement n'y sont pas perdu encore; tout le pays bas est en crise. Et nonobstant cela il y a des esprits en ces quartiers qui se plaisent à faire des pasquils sur les victorieux. Je ne sçay, Monsieur, si vous avez veu un livre intitulé *Syllabus seu Bibliotheca Gallo-Suecica*, etc.; il est plaisant, mais aigre; ce sont les dernieres convulsions, dont ils attendent leur guerison;

> Sy maecken pasquillen
> En connen pas quijlen,

disoit Roemer. S'il vous plaist de l'avoir, je vous l'envoieray ..... De Liege, le 14e Octob. 1645.

4156. D. de Wilhem. (L.B.)

Iedereen verheugt zich over het succes van Z.H. Gij hebt gelijk, dat de Raad eens aan Z.H. moest schrijven over de financies. ‘Le Sieur Gaspar Schoppius[2] a intention de venir en ce pais ici, et prie un sien nepveu de l'aller querir a Padoue, ou il se tient enclos chez un professeur en droict sans oser sortir, ayant este adverti de se tenir sur ses gardes, comme vous pouvez voir dans les extraits ci joints’. Als zijn neef Tolner[3] er heen gaat, wil hij gaarne een aanbevelingsbrief hebben van Z.H. aan den Hertog van Mantua, om de zaken van zijn oom te kunnen regelen. Scioppius is iemand, die veel af weet van de hoven in Spanje, te Weenen en te Rome, en het zou niet kwaad zijn, hem eene vriendelijkheid te bewijzen. Hij heeft vroeger in een tractaat Prins Willem en onzen oorlog verdedigd. Hij heeft evenveel geschreven als Erasmus. - De menschen in Brabant en Antwerpen moesten onder de hand met Z.H. onderhandelen, om hun ondergang te voorkomen. De zaken van den Koning van Groot Brittannië staan slecht. Prins Rupert wordt verdacht van verraad wegens het overgeven van Bristol[4]. Verscheidene lords hebben zich met het Parlement verzoend uit vrees voor verbeurdverklaring van hunne goederen. 15 d'Octob. 1645, a la Haye.

4157. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La garnison de Spinola n'en put sortir qu'hier au matin. Il s'y trouva jusqu'à 200 bons hommes, mais l'on cerche encor la raison pourquoy le gouverneur s'est hasté de capituler, n'ayant besoin de rien, et un excellent fossé

1) Nl. van Antwerpen.
2) Caspar Schoppe (1576-1649), geb. in de Palts, studeerde o.a. te Heidelberg, leefde lang in Italië, waar hij katholiek werd, en stierf te Padua. Hij heeft vooral over grammatica geschreven en was een talentvol, maar bijzonder strijdlustig geleerde.
3) Zeker Johan Karel Tolner (zie III, blz. 281), vroeger raad en secretaris van Johan Maurits van Nassau in Brazilië. Tolner was, evenals Scioppius, in de Palts geboren.
4) Den 11den Sept. had Rupert Bristol overgegeven aan het leger van het Parlement; de Koning ontsloeg hem uit zijne ambten.

devant luy, duquel on ne s'estoit pas encor approché. On l'a pourtant cajolé dans la bonne opinion qu'il tesmoignoit avoir de son comportement en ce siege, qu'il eust peu allonger d'encor bien quelques cinq ou six jours. Nous voyci donq toute la riviere franche, et plus rien à craindre pour nos bateaux, ny pour du secours qui eust pû venir de là à la ville. - Nos bateries commencerent à jouër hier au matin, et ont depuis tellement exercé les assiegez, qu'une grande partie de leur premiere furie à tirer s'en trouve amortie. L'on sçait aussi de bonne part, qu'ils doibvent manquer d'affusts, la plus grande part en estant pourrie, sans que le gouverneur en ayt pû obtenir plus que six nouveaux, pour toute instance. Que d'ailleurs il se trouve enveloppé d'autres inconveniens, la faulte du payement luy causant beaucoup de desobeïssance parmi les soldats et officiers. Quand nos grenades, qui se preparent, se mesleront dans ces desordres, il y aura plus grand bruict. Hier M. le coronel Puchler[1] releva M. le comte Henri[2] dans les approches; aujourdhuy luy succede M. Gleser, quoyque bien foible d'une atteinte de maladie qui l'a eu alicté de nouveau. Comme j'escris, on vient me dire que M. Loo[3], son lieutenant coronel au regiment des gardes, s'estant avancé pour recognoistre quelque chose, a receu une mousquettade, qui entre par une espaule et en descendant luy passe par le corps jusqu'à l'autre costé, qui sera un coup dangereux et mortel, et grand domage du brave gentilhomme, s'il en meurt. A telle foire, telle marchandise. A ce matin ceux de la ville firent une sortie sur la sappe, d'où S.A. à peine estoit sortie, mais furent promptement repoussez. - S.A. va demain disner aveq M. de Brederode, pour recognoistre tous ses ouvrages, qui s'avancent tellement, que, n'ayant point de fossé de contrescarpe devant luy, ce pourroit bien estre luy qui prendroit la ville des premiers. - M. le comte de Solms se chagrine fort, de ce qu'un malheur qu'il a eu à la jambe, embarassée aveq l'estrier d'un autre, en tournant son cheval dans la presse, il ne peut agir, justement au temps que sa profession l'y convie, de mesme que son extreme desir de servir l'Estat. - Piccolomini est encor à Gant, sans qu'en puissions sçavoir le subject, son armée estant vers Dunkercke. - Nous essayerons bientost de passer le fossé de la contrescarpe, apres quoy un beau talus bien elevé qui suit nous donnera subject de commencer à supputer les jours de ce siege, qui pourront rester jusques à sa fin, que Dieu donne heureuse et glorieuse à S.A.

S.A. signa hier au soir l'acte de lieutenant pour Charles Lannoy[4], non sans un peu gronder, et dire que c'estoit bien contre son gré. - L'escouttette de Rosendael vient d'arriver. Au camp devant Hulst, le 16e Octob. 1645.

4158. P. Paravicino[5]. (R.A.)

Kunt gij ook een jongen bloedverwant van mij gebruiken, die behalve Italiaansch ook Fransch en Engelsch kent, vijf of zes jaren secretaris is geweest van een voornaam heer aan het Engelsche hof, toen met twee Engelsche

1) Zie II, blz. 376.
2) Nl. Hendrik van Nassau-Siegen.
3) Zie II, blz. 510.
4) Zie blz. 199.
5) Zie blz. 133.

jongelieden in Frankrijk heeft gereisd en daarna twee jaren secretaris is geweest van den resident van Venetië? Door den burgeroorlog in Engeland is hij nu zonder betrekking. Di Leiden, Ii 17 8bre (Ottobre) 1645.

4159. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.e ayant aujourdhuy veu les approches de M. de Brederode, et trouvé qu'on y est comme aux mains aveq l'enemi dessus sa contrescarpe, par des travaulx avancez en diligence et renforcez aveq beaucoup de soin, de sorte qu'on y marche en seureté à cheval, en a prins subject de tesmoigner son mescontentement à Perceval[1], de ce que tout va si lentement de pardecà, et se repare si mal, qu'il en couste souvent la vie à quelqu' honest homme, par des negligences que soixante coups de paisle pourroyent remedier. Tel a esté le sort du pauvre lieutenant coronel Loo[2], qui mourut hier au soir de sa blessure, et un ingenieur, nommé Voort[3], lieutenant au mesme regiment des gardes, blessé en mesme temps, est aussi apparent de n'en reschapper pas. Tant y a que ceste nuict nostre ligne va sur le bord du fossé de la contrescarpe, qui proprement est une petite creque, laquelle on espere de passer assez bien. Ceux de dedans font parfois quelques petites sorties sur les travailleurs, mais aveq peu d'effect. - Du costé des enemis nous n'apprenons aucun changement. Nous avons lettres de compliment du mareschal de Gassion, escrites le 9e du courrant à Menin. Il renvoye le capitaine des ponts qu'on luy avoit presté, et se louë de son service, disant avoir envoyé au travers du païs informer S.A. de ce qu'ils font. Aquilius[4] mande de là du mesme jour, que celuy d'auparavant M. le mareschal de Ranzou avoit marché aveq son armée vers la Bassée pour l'investir, et l'attacquer, pendant quoy M. de Gassion demeuroit à Menin, pour donner tant plus de jalousie aux enemis, et tenir Piccolomini en escheq, et attirer ses forces vers Yperen et Dunkercken, qui est ce qui jusques ores a donné tant de bruicts divers de leurs mouvemens. - L'escouttette de Rosendal informerra V.A. de la belle disposition de S.A., ayant esté estonné de la trouver telle. Le beau temps sec y contribue. A ce soir la premiere pluye nous surprend, au grand desplaisir de S.A., mais qui considere que c'en est la saison, et qu'il fault prendre les choses comme Dieu les donne. Au camp devant Hulst, le 18e Octob. 1645.

4160. D. de Wilhem. (L.B.)

De heer van Loenen en Meijnerswick[5] is mij komen vragen naar iemand, die geschikt is, om met de plenipotentiarissen naar Munster te gaan, in plaats van den heer Graswinckel. Die, welke ik opnoemde, vond hij niet goed. Ten slotte vroeg hij mij, maar ik heb geweigerd. 18 8b (Oct.) 1645, a la Haye.

1) Zie II, blz. 282.
2) Zie No. 4157.
3) Jacob van Voort komt in 1644 voor als ingenieur. (Mededeeling van den Heer Wakker.)
4) Zie III, blz. 490.
5) Nl. Bartold van Gent; zie II, blz. 458.

4161. J. de Cauwerve[1]. (L.B.) Fr.[aant.]

Wilt gij mij, hoewel ik vroeger de partij van den Koning van Spanje heb gehouden, toestaan in Roosendaal te blijven en al de vrijheden te genieten van de bewoners eener neutrale streek[2]?

4162. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik heb het voorstel van den heer van Loenen niet aangenomen[3], omdat ‘cest ambassade me semble monstrueux et chimerique, que ces gens ne me plaisent point, que j'apprehende qu'ils veulent entrer en conventions et negotiations pernicieuses à cest Estat et prejudiciables a S.A. Car si nous voulons traicter avec l'Espagnol, nous le pouvons faire ailleurs avec plus d'advantage, ce me semble, puisque la dignite de cest Etat n'y sera contestee, que l'interest de S.A. y pourra plus valoir et son authorite mieux reluire’ ..... 19 Octob. 1645, a la Haye.

4163. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Nos lignes estant conduictes jusques sur le bord du fossé de la contrescarpe, nous sommes apres à preparer les choses qui en doibvent faciliter le passage, contre quoy les enemis travaillans du mieux qu'ils peuvent, il y aura de la ceremonie à en venir à bout, ce fossé ne se jugeant pas moindre que celuy du Sass, et desjà estant estimé à six ou sept verges de largeur. Pendant quoy les assiegez depuis un jour ou deux ne nous font gueres de mal aveq leur canon; au contraire ils bouchent leurs embrasures, qui veult dire que la pluspart est demontée. Et si donq V.A. peut entendre du canon d'icy à Breda, comme il est vraysemblable par ce vent, elle peut bien s'imaginer que c'est le nostre, en cent coups contre un. Aujourdhuy seulement ils ont recommencé à tirer quelques coups, par des embrasures enfoncées. - Du costé de M. de Brederode la nuict d'avanthier les enemis avoyent resolu une attaque sur nos travailleurs, et M. de Brederode leur en avoit destiné autant. Mais le mauvais temps rompit l'une et l'autre execution, qui eust esté rude, si des gens preparez, et conduicts par de bons oficiers de part et d'autre se fussent venu à chocquer. La nuict passée M. de Brederode les a faict envahir dans leur chemin couvert, d'où ils se sont laissez chasser aveq tant de frayeur, qu'il en fut rapporté plus de soixante mousquets et piques abandonnées, mais, comme ils revindrent, bien pourveus de grenades à main, nos gens, qui n'en avoyent encor peu avoir, et furent fort incommodez de leur mousquetterie du hault rempart, ne purent pas se loger, et ainsi s'en revindrent en leurs ouvrages.

1) No. 4161 a. In een anderen brief (A.B.), eveneens zonder plaats en jaar, zegt hij den Prins spoedig persoonlijk te komen bedanken voor het paspoort. De schrijver onderteekent zich Jean de Wissekercke de Cauwerve.
2) Het briefje heeft plaats, datum, noch jaar.
3) Zie No. 4160.

Ceste nuict il semble que la partie pourroit estre reprise, soubs la faveur de quelques logemens qui ont esté faicts depuis sur la contrescarpe. - Deux soldats separément sortis de la ville tesmoignent que s'il y a 1200 hommes, c'est bien environ le tout. Dont la fatigue est extreme, et nulle autre solde que du pain d'amunition. Que nostre canon faict un domage incroyable dans la ville, où il n'y a place qui en demeure franche. Que le gouverneur et les trois coronels, qui sont les comtes de Mouqueron[1)], et de la Mottrie[2)], et un du Jardin[3)], s'entendent mal ensemble. Que l'officier qui rendit Nassau, a esté passé par les armes, pour sa lascheté. Demain nos bombes commenceront à tourmenter ces miserables, et ne pourront manquer d'y faire grand mal. - S.A. a esté se proumener apresdisner jusqu'au village de St Gille, à une heure et demie d'icy, qui, quoyque pillé et mal mené, tesmoigne bien la richesse de ce beau païs de Waes, et si n'est que des mediocres. - Je feray passer ceste lettre par Rosendal, selon ce qu'il a plû à V.A. m'en faire ordonner par M. de Heenvliet. Mais tousjours la marée me peut beaucoup arrester, celle du soir ne pouvant servir sur ce mauvais passage de l'Escault, et les nuicts estans si longues, qu'on y perd tousjours treize ou quatorze heures de temps. Au camp devant Hulst, le 20e Octob. 1645.

4164. D. de Wilhem. (L.B.)

Van nacht is Gaspar Dias de Ferrera, de Portugeesche koopman, die met graaf Maurits hier is gekomen, op de Voorpoort gebracht, beschuldigd van verraad in Brazilië[4)]. Maar dan zou hij daar immers wel gebleven zijn. Uit Venetië wordt bericht, dat de Turksche vloot vernietigd is. Uit Londen meldt men, dat het leger van den Koning verslagen is en deze zich heeft moeten redden; de Prins van Wales en Goring zouden in Chester ingesloten zijn[5)]. ‘Si le Parlement continue en leurs bons succes, nous aurons a faire avec des gens bien difficiles et enflees de presomption’. De Koning moest een vergelijk sluiten met het Parlement. Hierbij gaan gedichten op den dood van Grotius[6)]. Nederhorst[7)] is nog niet in functie. 21 8b. (Oct.) 1645, a la Haye.

1) Hij heette graaf de Mouscron.
2) Misschien dezelfde als de in dl. II (blz. 104 en 274) genoemde Spaansche generaal. In de artikelen van overgave van Hulst wordt hij veldoverste genoemd.
3) De naam is verkeerd; zie No. 4173.
4) Hij was ‘een geleert, gauw, en wel bespraeckt Man’, en Johan Maurits legde een gunstig getuigenis van hem af, maar hij werd toch wegens verraad tot eene groote boete en verbanning veroordeeld. Men hield hem gevangen, maar hij is in 1649 ontsnapt door de tralies met cithersnaren door te vijlen.
5) Den 24sten Sept. werd Karel bij Rowton Heath geslagen en spoedig liep Chester, dat belegerd werd, gevaar ingenomen te worden. Karel beval Goring zich met hem te vereenigen, terwijl de kroonprins naar Frankrijk zou worden gebracht.
6) O.a. heeft Westerbaen uitgegeven *Graf-gedichten van ..... Hugo de Groot*, in plano (herdrukt in zijne *Gedichten*, 1657, I, blz. 376; II, blz. 223), en J. Spoors eveneens.
7) Zie No. 4119.

4165. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

En arrivant contre ce grand fossé de la contrescarpe, dont j'ay faict mention, l'on a observé - ce que d'autres avoyent desjà soustenu contre Perceval - que la digue à droicte passe tout au travers dudit fossé, parquoy c'est là où on travaille maintenant aveq le plus de vigneur, et le plus d'apparence de progrez, n'ayant à se rencontrer là que des petites traverses des assiegez, et une palissade, bien aysée à rompre, pour ainsy travailler dans la contrescarpe mesme. - Mais du costé de M. de Brederode dès hier la premiere galerie fut louée hier[1], à condition d'estre passée dans treize jours, dont le premier sera demain, et si à moitié du fossé les assiegez vienent à parler, les entrepreneurs ne lairront pas d'avoir le prix entier, qui est de quatorze mil florins, et de mil davantage ou de moins pour chasque jour qu'ils auront devancé, ou demeuré en arriere.

Cependant dès hier nous avons joué de trois mortiers, et M. de Brederode d'un; d'où la nuict passé le feu se prist à la ville, et y cause un bruict pitoyable, mais, à ce qu'on veut dire, n'y a ruiné que deux maisons. Aujourdhuy nous adjousterons encor trois autres mortiers au reste, qui jetteront des tonnelets chargez de grenades à main, invention mise en oeuvre devant le fort de Schenck[2], et de furieuse execution. - Dans la ville il y a quelques harquebusiers bien ajustez qui emouchent tantost l'un, tantost l'autre aux approches, un entre autres, couvert d'une plume noire et blanche, qui y paroist souvent. On croid que c'est de luy mesme que l'aisné Monsieur de Dona[3] receut hier un coup au bras droict, qui est plustost d'honneur qu'autrement, ayant bien faict deux trous, mais ayant passé si peu profond soubs la peau, qu'il ne s'en fault rien qu'elle ne soit rompue, et la chose ne l'empesche pas de cheminer partout. Le capitaine Valerea n'en aura pas si bon marché. Hier au soir il receut son coup au dessus de l'oeil à la teste, et tost apres a demeuré sans cognoissance quoyque tousjours respirant, jusques ores. Ce gentilhomme de race italienne, mais des son enfance nourri en Angleterre, est extremement regretté de tous les gens de bien, et certainement a merité leur amour. On faict une espreuve de ce gallant ajusté aveq son harquebuse dans la ville, en l'amusant à des chapeaux elevez un peu dessus la trenchée, et s'est trouvé qu'une seconde bale a passé par le mesme trou où une premiere avoit sorti. M. de Beverweert s'est esgayé à ce petit passetemps. - Estant si proches les uns des autres, on s'entretient aussi fort de grenades à main. Perceval en receut une hier contre la cheville du pied, qui s'en assourdit, sans autre mal, mais la mesme blessa fort un travailleur, qu'il avoit en oeuvre.

Des particuliers venus de Gant disent, que Piccolomini auroit quitté sa charge, et se seroit retiré à Bruxelles. J'en sçauray de nouvelles plus certaines, avant que fermer la presente. - Dieu benit S.A. d'une merveilleuse disposition en ceste occurrence, et d'un temps, pour la saison, tel qu'on le pourroit sou-

1) In dezen zin is of *dès hier* of *hier* overtollig.
2) In den winter van 1635 op 1636.
3) Frederik baron van Dohna (1621-1688), de oudste zoon van Christoph (zie I, blz. 242) en Ursula van Solms (t.a.p.), werd in 1637 kapitein, in 1642 luitenant-kolonel en in 1646 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker). Hij is later gouverneur geweest van Oranje.

haitter. - Le bruict susdit de Piccolomini se trouve sans fondement. - Cy joinct Madame le comtesse de Dona trouvera, aveq la permission de V.A., une lettre, qui luy fera considerer le peu de mal qu'a Monsieur son fils au bras qui sert à escrire. Au camp devant Hulst, le 22e Octob. 1645.

4166. Elizabeth Griffith[1]. (L.B.)

Je vous remercie tres humblement de la grande faveur que vous a plet de me faire, a savoir d'ecrire a Mons.r le tresurier pour moy, car autremant il me n'usse rien donne pour le trois mois que j'ay estte an Angletaire, laquelle m'a bien coute, car le cannaille du parlemant m'en mi an prison pour quelque lettres que j'avoy porte d'Oxford. Mais asteur Mons.r le tresurier m'a promis de le m'en donner ausitot qu'il peut. Mon.r Sette, onnet homme, une de ma connoysance, m'a prie de vous suplier de lui faire sette grace de lui recomander a sette persone laquelle sera le gouverneur de Heulst, pour avoir la place d'un aduteur de Hulst. Mons.r, il m'a dit que vous estte la persoone du monde pour lui faire avoir sette place; s'et pourquoy, Mons.r, que je vous suplie bien humblemant s'il vous plait de le faire; vous obligeray selle qui sera toujour de ma vie ..... De Breda, le 22 d'October 1645.

Leurs Altesses ce portent fort bien, Dieu mersy. Nous avons antandu que le frere de Madamoyselle Ogle[2] e[s]t fort blesse, mais nous n'osions rien dire, car elle le soura ase tot. Je vous demande pardon que je vous importune.

4167. H. Bruno. (L.B.)

Janus Vlitius[3] is hier weer geweest om dezelfde reden. Van Juffr. Zuerius hoor ik, dat de secretaris der gezanten vele talen moet kennen. Die kent hij, nl. Fransch, Engelsch en Latijn. Ook Grieksch, maar dit is niet noodig. Ook Duitsch. Spaansch en Italiaansch schrijft hij, maar spreekt het niet. De heer Dedel beveelt hem zeer aan. Hagae, 23 Oct. 1645.

4168. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)* aant.

La nuict d'hier M. Desloges[4] ayant ordre de se saysir d'une petite traverse des enemis, sa generosité, d'autant plus ardente qu'il faisoit sa premiere garde, le porta à y pousser aveq plus de bruict et d'appareil, que n'eust requis une suitte de deux heures de sappe, dont l'enemi s'alarmant, comme si le dessein

1) No. 4166 a. In een briefje (L.B.), z.d. en j., 'de la court de la Princesse Roialle', vraagt zij om toegangsbewijzen voor een ballet.
Elizabeth Griffith is waarschijnlijk dezelfde als Madame Griffin - beide namen werden ook in Engeland verward - die behoorde tot het gevolg der jonge Maria Stuart. Misschien was zij eene dochter van George Griffith (1601-1666), bisschop van St. Asaph.
2) Zie III, blz. 499.
3) Zie No. 4137.
4) Zie I, blz. 462.

estoit de luy enlever un autre plus grand ouvrage, il y eust quelque trop de monde tué de part et d'autre. De pardeçà le lieutenant du S.r de la Villaumer[1] y eut la cuisse cassée d'un coup de mousquet, et le frere du S.r de Soigné, enseigne, eut un semblable coup à la jambe, dont il se guerira mieux que l'autre, à ce qu'on m'en a dit, et l'apparence le dicte. Un jeusne gallant ingenieur, autrefois lacquais de S.A., y fut aussi blessé à mort.

Apres tout autre essay S.A. resolut hier de faire le fossé de la contrescarpe à gauche dessus un pont de jonqs, qui a esté heureusement executé à ce matin à la poincte du jour en sa presence, soubs la conduicte du coronel Kirckpatrick[2], qui vient d'estre relevé de garde par le coronel Eerenreiter[3], et rapporte, au grand contentement de S.A., d'avoir, avant sortir, faict coucher un second pont de bois dans un lieu a costé que S.A. avoit ordonné pour cest effect, comme beaucoup moins veu que l'autre, et où en suitte le costé a esté couvert d'une blinde, qui nous rend dorenavant ce passage tres-asseuré, mesmes à y mener du canon quand on voudra. Le travail de la nuict qui vient sera d'avancer des sappes par la contrescarpe vers le chemin couvert, et de bien reparer et fortifier ce logement tumultuaire qui a esté faict au passage dudit premier pont, comme il en va en ceste sorte d'actions qui font tousjours la plus gagliarde piece de tout siege, dont icy aussi l'enemi n'a pu estre si bien surprins, qu'il ne nous en ayt cousté de vingt à trente morts, et encor plus de blessez. Les plus considerables sont parmi les blessez - de morts il n'y en a pas - le sergeant-major Levingstone[4], mais qui n'a qu'un coup assez leger au dos, le lieutenant du comte de Witgenstein[5] percé d'une mousquettade, l'ingenieur Fludd[6], tres-brave jeusne soldat, qui a un oeil crevé et souffre des grandes douleurs, et un gentilhomme escossois nommé Duré, ami, dit on, de Mad.le Harington, sans que je le puisse autrement deschiffrer que par l'avantage de sa belle taille, que j'entens fort louër. Ainsi, grace à Dieu, nostre affaire s'avance à souhait, par ceste belle et merveilleuse seicheresse dont Dieu nous benit si longtemps.

Ladite nuict d'hier Crocq[7] fut envoyé pour tascher d'enlever deux compagnies de Croates logées au pont de Loqueren, où V.A. se souviendra que S.A. a passé aveq l'armée en venant icy. Ces bonnes gens se creurent en seureté au delà dudit pont, mais Crocq, en passant la Durme à gué, plus hault que ledit village, leur en fit cognoistre l'abus, et s'il fust venu un moment plus tard, les auroit tous trouvez à pied, où maintenant ils estoyent encor à cheval, sur quelqu'advertence qu'ils avoyent eu de nostre dessein de leur general Beck. Ainsi ils eurent moyen de fuïr, et quoyque poursuivis à plus d'une heure et demie de chemin, n'y perdirent qu'un cornette tuez - dont le S.r Couvrelle[8] prit le cheval - et sept ou huict prisonniers, aveq environ trente chevaulx, outre quelques cavaliers tuez. On dit encor tousjours ledit Beck fort malade de sa blessure, soit receuë à nostre passage de l'Escault, ou auparavant, car les

1) Zie II, blz. 191.
2) Zie III, blz. 191.
3) Zie II, blz. 291.
4) T.a.p., blz. 366 en 522.
5) Bernhard Graf zu Wittgenstein deed in 1641 den eed als kapitein, was in 1666 kolonel en diende tot 1672. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) Godefroy Floyd komt tot 1666 voor als ingenieur. (Meded. van denzelfden.)
7) Zie I, blz. 231.
8) Zie III, blz. 16, 155, 156, 171, 486.

rapports en varient. - Un soldat sorti hier de la ville en nos ouvrages - à ce matin il en est venu encor deux - confirme le grand ravage qu'y faict nostre canon, et nos grenades, dont une seule auroit emporté sept personnes, tant femmes qu'enfans. Aujourdhuy aussi à ce passage du pont nous en avons veu faire de terribles effects sur des bastions, d'où l'enemi faisoit le plus grand feu, outre un si grand nombre de canon qui les y foudroyoit, et mettoit tout le ciel en feu. Le mesme soldat dit, qu'il y a longtemps que le gouverneur n'ose plus entrer dans sa maison, qu'il roulle partout comme un enragé, et pretend se defendre jusqu'au dernier homme. Il fault veoir s'il voudra estre le premier à se jouër à ce jeu là, contre une armée comme celle cy.

Aujourdhuy S.A. a eu advis de M. de Gassion[1], comme M. de Ranzau[2] avoit prins Lens. Leur dessein estoit de s'en prendre à l'impourveuë à la Bassée; mais comme la mesme nuict de l'arrivée dudit Ranzau il y entra 400 hommes par les marais, ils n'ont pas trouvé à propos d'en entreprendre le siege sur ceste arrieresaison. Ils avoyent aussi commencé à demolir Menin, mais le lendemain se resolurent de le fortifier plustost, sur les grandes instances de la bourgeoisie, requerant la continuation de leur protection contre les Espagnols et portant elle mesme la main à cest ouvrage aveq femmes et enfans. - S.A. vient d'envoyer complimenter Madame de Brederode au Polder de Namur, Au camp devant Hulst, le 24e Octob. 1645.

4169. A. de Pollot. (L.B.)

Brenger dezes is de edelman, waarvan ik gisteren sprak, broeder van den gouverneur van Arien en van den ‘general des recollectes de Flendre’. Hij heeft, wegens zijne diensten aan Z.H., bijna het leven verloren en is door de monniken beschuldigd, over wier daden hij u volledig kan inlichten en ook over de wijze, hoe zij handelen met de landerijen in Hulster ambacht, die eigenlijk aan Z.H. behooren. Hij is een volkomen betrouwbaar man en verdient na het innemen van Hulst een geschikt ambt. F[ort] St Anne, P[older] de Namur .....[3].

4170. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[4]. (H.A.)

Wilt gij den bijgaanden brief aan zijn adres bezorgen? Hij dient om, als de Prins eens Antwerpen neemt, er namens mijne moeder[5] op aan te dringen ‘de vouloir avoir pour recommandé la rente de deux mille livres annuels que laditte ville doibt a maditte dame et dont elle n'a receu un sols depuis l'issue de la derniere trefve. Outre ce, Monsieur, il y a le baron de Honsbroeck[6], gentilhomme de condition, demeurant pres d'icy, quy m'a prié de vouloir

1) Zie II, blz. 454.
2) T.a.p., blz. 274.
3) De plaats is gedeeltelijk, datum en jaar geheel afgescheurd.
4) De brief is van andere hand. - Zie II, blz. 94.
5) Zie I, blz. 363.
6) Zie II, blz. 396.

interceder pour luy envers Monsieur mon oncle touchant une rente annuelle d'onze cent soixante florins de dixhuict milles cinq cents florins en capital qu'il pretend sur la terre de Linghen, et dont depuis l'an mil six cent trente deux il n'a esté payé.' Ik weet, dat zulke zaken door den Raad worden onderzocht, en daarom richt ik mij tot u. Is de Prins hem niets schuldig, dan is hij misschien met weinig te voldoen. Ik schreef daarover reeds een paar malen aan den heer Buseroy[1)], maar kreeg geen antwoord. Düsseldorff, le 25 8bre (Oct.) 1645.

4171. A. Rivet. (L.B.)

..... 'J'espere que Monsieur de Saumaise vous aura faict part de sa Milice Papale[2)], attendant l'autre. Il a rompu a cette fois la paille avec la cour romaine, et mesme avec la françoise. Une nouvelle guerre s'est apprestée pour moy a Amsterdam, tandis que l'auteur alloit, d'ou il n'est pas retourné vivant[3)]. Je suis obligé pour le bien public d'ecraser ce postume et y travaille[4)]. Il le faict parler insolemment contre les maistres; les serviteurs doibvent prendre patience. Je le suivray pied a pied' ..... Graaf Denhoff, 'palatin de Pomeranie', gezant van den Koning van Polen[5)], keert terug met het huwelijkscontract van zijn vorst; het spijt hem zeer, dat hij Z.H. niet gesproken heeft. Het is een aardige man. De la Haye, le XXV octob. 1645.

4172. F. Caron[6)]. (L.B.)

Uw brief van den 9^{den} Dec. heb ik bij de aankomst van mijne vrouw op 2 Augustus ontvangen. Zij heeft mij alles verteld van uw onthaal en de eer haar bewezen. Ook dank ik u voor uw gelukwensch bij ons huwelijk. Onzen neef[7)] heb ik niet kunnen helpen, omdat hij niet hier is; ook weten wij niet, naar welk gedeelte van Indië hij gezonden is. Hij zal dus een briefje moeten schrijven, om mij te melden, waar hij zich bevindt. In t Casteel Seelandia, desen 25^{en} October Anno 1645.

4173. Aan prinses Amalia van Oranje[8)]. (H.A.)*

J'oubliay par ma derniere d'hier de faire mention de la lettre dont les trois coronels ayant leurs postes appoinctez dans Hulst accompagnent celle du

1) Zie II, blz. 89.
2) Zie No. 4120.
3) Zie No. 4119.
4) In 1646 gaf Rivet te Rotterdam uit *Grotianae discussionis διάλνσις*.
5) Graaf Gerard von Denhof was aan wezig bij het huwelijk van Marie de Gonzague te Parijs in November.
6) No. 4172 a. Een andere brief (L.B.) van den 18^{den} Nov. 1645 is gelijkluidend met dezen. Zie blz. 51.
7) Nl. J. Hoefnagel; zie No. 4132.
8) Een enkele zin van den brief is uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 148.

gouverneur, dont V.A. aura receu le double. Je l'adjouste donq à ce mot[1], afin que si V.A. en entend parler elle n'en presume peut estre plus grand' chose qu'il n'y a. Entre autres elle la detrompera du faux nom de *du Jardin*, que j'avoy donné à *Geraldin*[2], Irlandois, sur la mauvaise expression des soldats venus se rendre. - Il va venir icy une deputation de Messieurs de Zelande, pour rendre graces à S.A. de ceste tant importante et glorieuse entreprise, aveq offre de tout ce que la province y peut contribuer. M. de Knuijt n'en sera pas, pour estre appellé à la Haye, où il doibt assister aux dernieres apprestes du voyage de Munster. - Je lairray au capitaine Beaumont[3] le devoir de son mestier, qui est d'informer V.A. de ce qu'il a veu aux approches, où, en general, tout va au gré et contentement de S.A. Hier M. de Balfour[4] y releva M. de Haulterive; aujourdhuy M. Craven a pris sa place, et d'heure à autre S.A. sçait et ordonne ce qui s'y faict et doibt faire, par entrecourreurs de part et d'autre, outre les visites reglées qu'elle y faict tous les matins.

La baronnie de Warneston estant tombée en main amie, soubs la protection des armes françoises, S.A. s'est laissée induire d'escrire à Aquilius[5] d'en parler à ces messieurs les mareschaulx, en leur representant comme elle attend de leur courtoisie et discretion qu'ils l'en laissent jouïr comme d'un bien qui luy appartient en propre par succession paternelle et indisputable. Il ne fault pas doubter qu'ils n'y condescendent d'entiere volonté, et voilà donq encor cinq ou six mil livres de rente affranchies de confiscation[6], dont M. la comtesse de Nassau à Bruxelles[7] ne rira, peut estre, point. Mais, si la prise de Hulst met le païs derriere la ville hors de contribution, il y a bien un morceau plus friand qui ne peut eschapper à S.A. - Je ne puis me lasser de parler aveq estonnement et reverence de la grace que Dieu faict à S.A. d'un temps si favorable à ses desseins, et me semble que la Mer rouge desseischée en Egypte n'a pas esté plus miraculeuse, que ce marais icy sans pluye à l'entrée mesme de l'hyver. C'est le mesme peuple que Dieu conduict par la main; j'espere qu'il en ressentira aveq moins d'ingratitude.

Le païs de Waes a ordre de fournir tous les Vendredis 150 chartées de bois pour le chauffage des corps de garde de ceste armée, et aujourdhuy a commencé à s'en acquitter. - Aujourdhuy S.A. donne la charge de sergeant major de M. de Vernueil[8], succedé au regiment de feu M. de la Force[9], au ritmestre Entes[10], et à M. Swan[11] la compagnie angloise de feu le capitaine Valerea[12]. Je preveoy que M. Meteren[13], major du regiment des gardes, succedera au lieutenant coronel Loo[14], mais S.A. delibere encor sur la personne qu'elle luy doibt surroguer. Au camp devant Hulst, le 27e Octob. 1645.

1) Een afschrift van den brief is er bij gevoegd.
2) Zie No. 4163.
3) Johan van Beaumont was in 1636 kapitein, in 1659 luitenant-kolonel van het regiment gardes en in 1669 kolonel van dat regiment. (Meded. van den Heer Wakker).
4) Waarschijnlijk Philips Balfour; zie II, blz. 391.
5) Zie III, blz. 490.
6) Zie No. 4131.
7) Zie blz. 198.
8) Zie II, blz. 384.
9) T.a.p., blz. 364.
10) Bernard Entens werd in 1628 ritmeester en in 1645 sergeant-majoor. (Meded. van denzelfden).
11) Zie blz. 173.
12) Zie No. 4165.
13) Zie II, blz. 291.
14) Zie No. 4157.

4174. Aan Th. Graswinckel[1]. (K.A.)

Zend mij thee! Wat ik had, heb ik aan anderen weggegeven. Ad Hulstam, septimo et vicesimo Octobris, Anno MDCXL et V.

4175. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

L'heureux passage de la contrescarpe, que ma derniere a specifié, fut suivy la nuict d'apres de l'avance de deux sappes diverses, qui pourtant se communiquent au hault de la contrescarpe, où aussi les deux bateries qui seconderont nos galeries, se vont achevant en grande diligence, et desjà une de ces galeries est louée, au prix de celle de M. de Brederode, et ce commencera dès demain. Mais, là où l'autre commence dans le chemin couvert, de sorte que de quatorze paires de piliers qui sont desjà mis, il n'y en a que deux dans l'eau - qui est comme quand un homme attache ses patins sur terre, et marche encor vingt pas avant qu'arriver à la glace - les nostres entameront dans le fossé mesme, au bout d'une bonne sappe, qui nous conduira en seureté jusqu'à là. Devers M. de Brederode les assiegez ont desjà enfoncé quelques pieces, pour interrompre ces ouvrages, et est bien apparent qu'ils sont apres à en faire autant de pardecà, mais jusques ores il n'en paroist rien, et, au prendre, ces derniers efforts là se rabrouënt bien vistement, par tant de canon affusté là dessus. - Avanthier au soir un petit garçon d'Anvers fut attrappé par de nos cavalliers en garde, sortant de la ville aveq un mot de lettre, assez petitement escrit, du gouverneur[3] à Beck. J'en adjouste icy une copie[4] - que j'espere que V.S. ne voudra pas laisser copier à d'autres, pour estre sortie de ma main - afin que V.S. voye aux termes propres et naifs en quel estat il se juge, et comme d'un costé faisant le brave, il ne laisse pas de presser le secours, sans cependant pouvoir dire par où, non plus que moy. - Cependant une advertence vient d'arriver d'assez bonne main, à ce qu'on la debite, portant que le marquis de Castelrodrigo[5] ramasse tout ce qu'il peut, pour faire un corps, au moyen duquel, renforcé de quelques gens qui viendroyent de Piccolomini, son dessein seroit, de faire une tentative de secours sur nos ouvrages, en les faisant passer la riviere plus hault qu'Anvers, aveq grande et soudaine promptitude. Il faudra qu'ils se hastent, car si, estans passez à moitié aveq nos galeries, nous achevons subitement le reste par un pont de joncs, comme S.A. a commencé d'en parler aujourdhuy, j'estime que ce brave gouverneur y trouvera du subject de songer un peu à sa conscience.

A ce matin nous avons eu une trefve d'environ trois quarts d'heures,

1) Ook in afschrift van andere hand. Uitgegeven in *Momenta desultoria*, blz. 340, en *Gedichten*, IV, blz. 58.
Het briefje is in jambische verzen geschreven, maar als proza geplaatst.
2) De laatste zinnen van den brief zijn uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV; blz. 147.
3) Hij heette J. de Haynin.
4) Een afschrift van dien brief is er bijgevoegd.
5) Zie III, blz. 496.

pendant quoy S.A., ingenieurs et officiers, ont eu loysir de considerer au fossé et là autour tout ce qu'ils desiroyent. Ce fut, durant que Lus le trompette fut mené le long de la contrescarpe à une porte de la ville, et en ramena, aveq passeport de S.A., la femme du greffier de Melsen, accouchée devant son terme devant seulement quinze jours. Durant ces entrefaictes nos gens s'entretenoyent mesmes aveq les plus avancez de la ville, desquels la voix commune fut, qu'ils pouvoyent bien la tenir encor douze jours. Qui est un langage de gens assiegez, bien aysé à deschiffrer. - J'ay veu lettres de Fontainebleau, qui portent, que la cour y avoit esté bien ayse de la conjunction de leur armée aveq la nostre, mais depuis, tres-mal satisfaicte de ce que ces mareschaulx, apres avoir attiré toutes les forces enemies en deça, avoyent si tost laissé S.A. en blanq et en danger de debvoir hazarder une bataille, de laquelle, si quelque desastre arrivoit, il n'y auroit plus lieu d'esperer que l'année prochaine cest Estat mist une telle armée en campagne, et eust esté bien à craindre que Messrs les Estats, desjà assez portez à traicter, ne se tinssent obligez d'y entendre tant plus aysement, aveq semblables discours bien et mal fondez, en divers esgards. - Dieu soit loué que nous voyci, et sur le point d'un bon succes, qui desjà, par les traictez conclus à la Haye, va porter pres de 150 mil franqs de contribution par an aux coffres de l'Estat, assez beau morceau pour fermer les bouches malicieuses à tant de canaille qui s'emporte à juger des actions de ceux qu'ils ne sont pas dignes de nommer. Au camp devant Hulst, le 28e Octob. 1645.

4176. D. de Wilhem. (L.B.)

..... Gisteren heeft de heer van Nederhorst[1)] zijn ambt aanvaard. De thresorier doet weer onbehoorlijke dingen. ‘Je vous envoye le testament de M. Grotius[2)], une piece tres pernicieuse, qu'on fait courre ici, comme vous jugerez mieux que moy. Par les vers joints vous pourrez considerer de quelle passion on honore la memoire de M. Grotius en la ville d'Amsterdam[3)]. Et par son livre appert a quoi a tendu leur piece et dessein de tolerance.’ Sommigen willen mij overtuigen, dat het nuttig zou zijn voor Z.H., als ik naar Munster ging, maar ik ben dat niet met hen eens. 28 d'Octob. 1645, a la Haye.

4177. C.B. de Petersdorff[4)]. (L.B.)

Als mijne zoons na den veldtocht geene aanstelling krijgen, wacht ik hen hier. Maar ik hoop, dat zij eene der nieuwe compagnieën in Maastricht zullen krijgen, om later tot de ruiterij over te gaan. Zij kunnen ook hier wel

1) Zie No. 4164.
2) Het was een vertaald uittreksel van Grotius' laatste werk tegen Rivet; zie blz. 209.
3) Misschien is bedoeld *Uitvaert van zijn Excellentie. Aen de Wethouders van Delft*, en andere gedichten van Vondel (vgl. Unger's *Vondel*, 1642-1645, blz. 197-200).
4) Zie No. 4045. - Er is een briefje van één der zoons aan toegevoegd.

eene betrekking krijgen, maar ik zou hen zoo gaarne laten in dienst van Hunne Hoogheden. Mijn proces is nog altijd niet beslist[1]. Het huis van Montfoort is wel in rouw gedompeld door het sterven van dien goeden vorst[2]. De vorstin[3] klaagde er vroeger al over, dat Z.H. geen regiment wilde geven aan haar zoon. De Liege, en haste, ce 29 Octob. 1645.

4178. Aan de Koningin van Boheme[4]. (K.A.)

Je pouvoy me passer de donner à V.M.^{té} la peine de lire ces copies, si l'escuyer de Monseigneur le prince Eduard[5] ne m'eust dit, qu'il se hasteroit de le reveoir, sans aller faire la reverence à V.M. en Hollande, comme veritablement je juge son compliment de moins d'importance que la promptitude de son passage. J'espere, Madame, que V.M. voudra se tenir aucunement satisfaicte des termes dont S.A. a creu expedient d'user en ces depesches. Le subject en est assez scabreux, veu l'interest propre de l'Eminence[6] qui gouverne la Ma.^{té}, et a certainement un oeil de convoitise sur ces illustres depouilles de la maison de Nevers[7]. Ainsi a il fallu s'expliquer aveq retenue et ne pas tout dire ce qu'on eust pû, en parlant d'un tiers desinteressé. S.A. vient de recevoir tout à l'heure par mains de Mylord Craven[8] le trop de ressentiment qu'il a pleu à V.M. luy tesmoigner pour le peu d'usage qu'elle a voulu tirer de sa maison de Rijswijck. Ce qui se trouve de plus important en ceste lettre, c'est l'asseurance que V.M. a pû aisément donner de ce qu'il n'y a eu que la chambre de M. la comtesse de Lewestein[9] gastée. J'ay conclu par là, que le concierge ne l'a pas servie aveq tant de promptitude et de charité aux heures de necessité que moy, meilleur concierge de ma maison, et qui ay eu l'honneur de luy tesmoigner comme j'estoy son passionné serviteur, *even to the very hole*, comme la bonne dame s'en est declarée à V.M. Je ne sçay ce qu'il y peut avoir de mysterieux en ces paroles en Anglois, que je n'entens gueres bien, mais j'ay souvent observé, que Mylord Due[10] ne se plaist pas à me les entendre reciter. Devant deux jours S.A. a pourveu Monsr Swann de la compagnie de feu le capitaine Valerea[11]. Par où je supplie tres-humblement V.M. de considerer s'il ne sera pas temps que j'interrompe mes concerts de musique avec Mad.^{le} Ogle[12], qui peut estre se voudra laisser induire à de meilleurs accords. - Je demande mil pardons à V.M. de la sotte impudence qui me porte à abuser de sa grande bonté, là où apres le rapport de ce qui a esté escrit en France, je ne debvois oser m'estendre qu' à supplier V.M.,

1) Zie t.a.p.
2) Waarschijnlijk Floris, baron van Merode, markies van Westerloo en sedert 1639 burggraaf van Montfoort. Hij werd opgevolgd door Ferdinand Philips, graaf van Merode, markies van Westerloo, die in Aug. 1648 Montfoort verkocht aan de Staten van Utrecht.
3) De echtgenoote van Floris van Merode heette Maria Anna Sidonia, gravin van Bronckhorst en Batenburg.
4) Kopie van andere hand.
5) Zie III, blz. 35.
6) Nl. Mazarin.
7) Eduard trouwde in 1645 Anne de Gonzague, hertogin van Nevers.
8) Zie II, blz. 485.
9) Zie I, blz. 463.
10) Craven?
11) Zie No. 4173.
12) Zie III, blz. 325.

comme je fay avec toute submission, de me continuer la grace de permettre que je me dis ..... Au camp devant Hulst, où ceste nuict il y aura trente piliers posez d'une de nos galeries, dont les dix sept seront dans l'eau. Ce 29 Oct. 1645.

4179. Aan B. Kesselius[1]. (K.A.)

Zoodra uw brief kwam, beval Z.H. aan uw verzoek te voldoen. In castris ad Hulstam, IV Cal. Nov. (= 29 Oct.) CIↃIↃCXLV.

Hierbij zend ik u een paar versjes van mij.

4180. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

L'estat de ce siege se peut representer à V.A. en peu de paroles. C'est qu'hier M. de Brederode m'asseura que ceste nuict sa galerie seroit soustenue de trente piliers, dont y en auroit jusques à quinze ou seize dans l'eau, et je n'ay pas ouy qu'il y ayt eu faulte. De pardecà l'on a perdu un peu de temps à remettre des fascines que de nos travailleurs avoyent jetté en mauvais ordre. Depuis cela nous avons aussi commencé à planter des piliers, et y en a aujourdhuy jusqu'à sept dont les trois seulement sont au fossé. Quand cest ouvrage est en train, il s'achemine aveq plus de facilité, mais ses commencemens sont assez fascheux et scabreux, tesmoing ceste matinée, quand une grenade y a esté jettée par les assiegez, si à propos que deux ou trois hommes y ont perdu la vie, et le reste y a receu des blessures fascheuses et bien hideuses à veoir. L'enseigne du comte de Witgenstein[2] y est mort, aussi un des entrepreneurs de la galerie aveq quelques soldats. Le coronel Ferens cadet[3], ne s'y trouvant que par curiosité et hors du jour de sa garde, y en a aussi quelque balaffre au visage, mais de peu d'importance, comme aussi le vieil Mimet d'Orange[4]. Mais l'ingenieur Belkum[5] est en danger de ne recouvrer pas le parfaict usage de ses deux yeulx, et d'autres en ont rapporté des testes contusées, et enflées au double du naturel. Encor ceste grenade n'a esté que de 24 livres, et les moindres dont nous les payons sont de 80. - Un soldat sorti à ce matin de la ville tesmoigne avoir veu qu'un de nos coups de canon y en a emporté six hommes à la fois; d'ailleurs que la fatigue du pauvre soldat y est incroyable, voire des pauvres païsans, dont quelques uns avoyent encor ceste nuict travaillé aveq luy à escarper le pied du rempart au dehors, pour nous le rendre de difficile montée, quand nous y arriverions. Il tesmoigne de plus que les assiegez y travaillent à deux diverses coupures en divers bas-

1) Benedictus van Kessel, J.U.D., werd in 1627 pastoor te Loon op Zand, waar hij in het kasteel de mis mocht opdragen. Hij is later naar Amsterdam gegaan en er in 1661 gestorven.
2) Zie blz. 237.
3) Zie III, blz. 32, 33.
4) Honoré d'Estienne de Chaussegros, Seigneur de Lious, genoemd Mimet, heeft in 1630 de Knuyt moedig geholpen bij het veroveren van het kasteel van Oranje, toen Valckenburg het vorstendom verkocht had.
5) Gerard van Belckum werd in 1643 ingenieur en bekleedde dat ambt tot 1657. (Meded. van denzelfden.)

tions, de sorte qu'ils se monstrent resolus à soustenir toute l'extremité. Il fault veoir. Nous en avons souvent rencontré d'autres tout aussi fiers, qui ne s'en sont pas reposez en telles retraictes, mais ont fort bien travaillé sur la premiere bresche. Au camp devant Hulst, le 30 Octob. 1645.

4181. Aan J. Vlitius[1]. (K.A.)[aant.]

Gaarne wil ik u een genoegen doen. Eenige plenipotentiarissen voor Munster zal ik polsen en ook bij de vorsten mijn best doen. Den verdienstelijken uitgever van Gratius[2] ben ik dankbaar voor zijn arbeid. In castris ad Hulstam, III Cal. Nov. (= 30 Oct.) CIↃIↃCXLV.

Hierbij gaat een lofvers op uw boek[3].

4182. A. Vinnen[4]. (K.A.)

Eenige jongelui hebben mij verzocht een college over de Pandecten te geven. Het was niet kwaad, als uwe zoons daaraan meededen, daar het college over de Instituten nu toch is afgeloopen. Het college zal een jaar duren. Ik ben reeds begonnen hun de *Theses Treutleri*[5] te expliceeren, maar 'sal blyven by de *principia*, sonder verre te extravageren'; zij kunnen daarbij de *Paratitla Wesenbecij*[6] vergelijken. Zij oefenen zich bij mij aan huis, maar om de acht of tien dagen wordt in het juridisch auditorium gedisputeerd. Dit is reeds éénmaal gebeurd, waarbij mijn zoon[7] verdedigde en de uwen opponeerden. In Leyden, desen XXX^{en} Octobris XVICXLV.

4183. Aan prinses Amalia van Oranje[8]. (H.A.)*

Il est une heure apres minuict ou environ, et tout presentement l'ingenieur la Garde[9], portant à S.A. une poignée d'herbe cueillie au rempart de la ville,

1) Zie blz 218.
2) Zie blz. 219.
3) Nl. *In Gratium cura Jani Vlitij recognitum* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 59), den 30sten October geschreven.
4) De brief is uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 13. - Zie over Vinnius, I, blz. 13.
5) T.a.p., blz. 8.
6) De *Commentarius in Pandectas*, *vulgo Paratitla* van Wesenbeke zag in 1565 voor het eerst het licht en werd bij elken herdruk door den schrijver uitgebreid.
Matthaeus Wesenbeke (1531-1586), geb. te Antwerpen, studeerde te Leuven en te Parijs in de rechten, promoveerde in 1558 te Jena, waar hij voorlezingen hield, in de rechten en werd in 1569 professor te Wittenberg.
7) In 1637 en 1639 werden er drie Vinnii op zeer jeugdigen leeftijd in het Leidsche album ingeschreven; het is dus niet zeker, wie hier bedoeld is.
8) Een enkele zin van den brief is uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 148.
9) Noé la Garde was van 1636 tot 1648 ingenieur en werd toen kwartiermeester van het regiment Puchler. (Mededeeling van den Heer Wakker.)

vient de tesmoigner par là que le *rijsdam* de M. de Brederode est passé, et qu'en suitte les mineurs doibvent se tenir prests à estre mis en oeuvre de ce costé là. S.A. aussitost a envoyé dire à M. Gleser, qui est de garde aux approches, qu'il fasse toute la haste possible à combler aussi son fossé de fascines ceste nuict, de sorte que dès demain, s'il plaist à Dieu, il y aura subject d'envoyer sonder la conscience du gouverneur. C'est ce qu'il m'a semblé devoir faire sçavoir en diligence à V.A., afin qu'elle puisse juger, à quoy nous en sommes, et pour quel jour environ nous pourrons luy envoyer demander le *bodenbroot* de ceste prochaine victoire.

Aujourdhuy le S.r Pelnitz[1] nous a mené de vingt à trente cavalliers de l'enemi aveq leurs chevaulx et officiers, qu'il a battus aveq sa valeur ordinaire aupres de S.t Nicolas. Le lieutenant qui les a commandez parle haut et franc de leur extreme desordre et foiblesse, ne faisant monter l'armée de Beck à Swijndrecht que tout au plus à 4000 hommes, tant à pied qu'à cheval, et adjouste, que la frayeur et confusion est si grande parmi eux, qu'asseurément ils seront battus partout où nous les rencontrerons. Recite de plus, aveq quel desordre et confusion ils lascherent le pied au passage de l'Escault, jurant, que si 2000 chevaulx les eussent pû suivre, ils estoyent tous defaits, avant qu'avoir pû gaigner la porte de Gant, et que tout de bon Beck a pensé mourir du coup qu'il receut à ceste occasion là, la gangrene s'estant mise dans la playe, pour avoir esté par trop negligée.

Une femme venue de Gant tesmoigne qu'hier une partie des trouppes de Lorraine, meslée parmi d'autres, fut chassée par les François de Menin jusques dans la ville, où ensuitte l'alarme fut extreme. L'année est merveilleuse, et le ciel nous rit de tous costez. Dieu nous donne les coeurs sensibles et recognoissants de si grands bienfaicts. Au camp devant Hulst, le dernier d'Octob. 1645.

4184. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Le fer se polit avec le fer, ainsi vostre lettre du 24, que je ne receus qu' hier, m'enseigne la non qualification a laquelle je n'ay pas pris garde en vous escrivant. J'ay pressuppose que Mess.rs les Estats Generaux avoient nomme M. Graswinckel a l'employ de secretaire de l'ambassade de Munster, et que pour la difficulte de sa dimission ou conge, Messieurs les plenipotentiaires eussent par deference poursuivi cest affaire, et me tenois en suitte sonde en la mesme facon pour ledit employ. Je ne scache veritablement m'avoir explique autrement, et je serois bien marri qu'on eut pris subject de juger hors de la ligne et du poinct d'honneur de l'honnestete de ma pensee. Asseurez vous que nul respect me pourra faire accepter une condition inferieure a la qualite de mes charges. Je vous supplie de fraterniser avec moy en ceste pensee juste, et desabuser ceux qui pourroient avoir une si vile opinion de moy. Car il n'y a rien au monde que j'aye plus soigneusement voulu eviter que d'avilir ma condition et de donner argument de croire que je fusse pour songer a une chose digne de mocquerie; et je vous confesse que j'ay toute ma vie plus pare a ces coups la qu'a tous autres de l'envie et de la mesdisance. Si vous le trouvez convenir, je seray tres aise que S.A. scache combien ma volonte est esloignee de telle condition inferieure a celle qu'il m'a donne en sa maison. Il est vray qu'ils m'ont presente de me faire conserver mes charges et dignites, etc., mais je n'ay voulu permettre qu'on parlast de moy ou de mes intentions sur ce subject, disant pour toute raison que la chose estoit hors de ma commodite et outre mon pouvoir. Et n'y prestant pas l'oreille, je ne me suis

1) Zie III, blz. 493.
2) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 148.

particulierement enquis des formalitez et conditions de l'employ. Voila nettement comme va cest affaire. Il est bien vray que je vous ay remarque quelque aversion de la negociation. Mais je ne me suis guere explique la dessus. C'est un affaire d'estat, lequel il faudroit examiner et discourir au long, pour se donner a entendre selon la dignite de la matiere. Il suffira d'en toucher un petit mot: c'est que je ne voy point comment on souffrira qu'a Munster ou Osnabrug nostre different et interest soit examine, ou nous n'avons a attendre aucune bonne resolution ou saine direction. Au reste nos gens voudront traicter et conclurre la paix ou trefve, a quel prix ou condition que ce soit. J'entens principalement ceux d'Hollande. Car ils le disent ouvertement qu'ils en viendront a bout, quand mesmes ils seroient contraints de se separer des autres provinces. Ne sont ce pas de beaux discours pour s'advantager par des traictez ou on remarque desja le peu d'union et la grande animosite pour s'aller perdre? Quelle restitution pourra souffrir la France durant la minorite de son Roy? Et neantmoins c'est chose asseuree que sans la restitution nulle paix se pourra conclurre. Au reste je reconnois bien qu'il faut que nous y envoyons pour trois chefs principaux: pour l'interest que nous avons dans la tranquillite de l'Empire et dans les alliances qui la concernent; pour la parole donnee a la France sur ce subject; et pour voir et entendre ce qu'on voudra dire et pretendre contre le bien et seurete de cest Estat. Car je prevoi bien que plusieurs princes mouveront des grandes disputes et force pretentions, lesquelles il sera bon de scavoir, etc. Je voids avec admiration qu'il y a mesme a Munster pour le comte d'Egmont[1] et ses affaires Lallie Peregrino Carlini, et je conclus de la *ch'il ne manchera fastidio d'altri principi confinanti*. Il y faut aller et bien adviser en quoi on se fonde et a qui on se fie. Ces Messieurs s'en vont a l'armee, pour prendre conge de S.A. pour leur legation. Dieu leur doint bon voyage et meilleure issue qu'ils n'ont de concorde et bonne volonte les uns pour les autres et tous pour le bien de l'Estat. Le dernier d'Octobre 1645, a la Haye.

4185. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Durant la garde de M. Gleser le fossé de nostre costé n'a pu estre comblé qu' environ jusques à la moitié. Aujourdhuy M. Aylva[2] qui l'a relevé, trouvant la moins difficile partie, qui est au delà du millieu, et va tousjours en montant, y a faict travailler aveq tant de diligence - les entrepreneurs se trouvans animez par de nouveaux habits et espées dorées que S.A. a bien accoustumé de promettre en telles occasions - qu'à ce soir vers les dix heures nostre *rijsdam* touche aussi au pied du rempart, de sorte que voyci les mineurs qu'on y envoye faire la mesme diligence qu'ils ont faicte et font encor aupres de M. de Brederode, où ils sont desjà à huict pieds de profondeur en terre. Ce sont nouvelles que je pourroy reserver pour la derniere, mais comme elles sont des finales et peremptoires, et qui mettent le patient dans l'extreme agonie, j'ay creu que la curiosité de V.A. s'en pourroit tenir aucunement satisfaicte, de jour à autre. Au camp devant Hulst, le 1^{r} de Novemb. 1645.

4186. J. Brosterhuisen. (L.B.)[aant.]

De heer Bargaeus[3] is besigh om voor mijn swagher Aukema[4] het een' of het ander te versoecken, als Hulst ghewonnen sal sijn, ende twijffeldt

1) Zie III, blz. 142.
2) Zie blz. 227.
3) Misschien de predikant Vincentius Bergaeus; zie III, blz. 366.
4) Zie III, blz. 505.

niet, of 't sal ghelucken, indien U'Ed.t mede ghelieft een goedt woordt daerin te spreecken. Isendoren heeft mij ghebeden, dat ik U'Ed.t sijn versoeck soude indachtich maecken, of sijn Hooch.t voornam ijemant over sijn plantinghe te stellen in plaets van Hattem[1] ..... Ick hoop eerstdaeghs U'Ed.t enighe landtschapjes te senden, die ick gheëtzt heb en meer te laten uitgaen. In den Haghe, den 1en Nov.r 1645.

4187. D. de Wilhem. (L.B.)aant.

'Le Sieur Sleisser[2], secretaire de l'ambassade de Brandeburch, est venu ici et m'a declare que Monsieur Rusborch[3] se tient ici aux environs de la Haye inconnu, et desire scavoir ou il pourroit trouver Son Altesse, pour parler a luy de quelque affaire de la part de son maistre, l'Electeur de Brandeburg. Il semble que Monsieur le grand chambellan susdit desireroit grandement d'estre inconnu et parler a S.A. en cachette sans que d'autres le sceussent. Je l'ay communique a Madame la Princesse laquelle ne m'a pas sceu dire au vray, quand S.A. partiroit de Bueren et entendra volontiers par vos lettres quand le partement se fera'. Gelukkig, dat Z.H. en het leger weer in het land terug zijn. Er is hier een gezant van den Keizer der Russen[4], die audientie zal aanvragen, zoodra Z.H. terug is. Aan eenige leden der Staten heeft hij gezegd, dat hij voor zijn meester eene der prinsessen ten huwelijk komt vragen. Ik denk niet, dat zij er ooren naar zullen hebben, maar het is in elk geval eervol. Ik hoop, dat Prins Willem met Z.H. zal terugkomen ..... Le premier de Novembre .....[5]

4188. L.G. van Renesse[6]. (L.B.)

Wij zijn zeer ingenomen met alles wat de Prinses tijdens haar verblijf hier gedaan geeft. Maar er moet nog meer voor de Illustre School[7] gedaan worden en daarbij kunt gij helpen[8]. Kal. (1) Novembris 1645, Bredae.

1) In 1641 was Hendrik van Hattem, schepen van Amersfoort, aangesteld als opzichter en plantagiemeester van Honselaerdijk.
2) Waarschijnlijk Schlezer, die resident van Brandenburg in Zweden is geweest en in 1646 hier te lande eene politieke opdracht heeft vervuld.
3) Dit is misschien eene schrijffout voor Burgstorf, die kanselier is geweest van den Grooten Keurvorst.
4) Hij heette, volgens Aitzema, Madphe Spiridonof en had den 15den Nov. audientie bij de Staten-Generaal, aan wie hij de groeten van Czaar Alexis Michaëlovitz overbracht. In Dec. is hij vertrokken.
5) Zonder plaats en jaar.
6) Zie III, blz. 7.
7) Al spoedig na het innemen van Breda (1637) kwam het plan op er eene Illustre School te vestigen, maar het duurde nog jaren, voordat men tot de uitvoering van dat plan overging; eerst in September 1646 is de inrichting geopend.
8) Aan den brief is een Hollandsch en een Latijnsch versje toegevoegd.

4189. Th. Graswinckel. (L.B.)

Kunt gij ook iets doen voor den jongen Bouricius[1)], den zoon van Hector[2)], een uitstekend jongmensch uit een uitstekend geslacht, die gaarne een ambt, hem waardig, zou hebben? Ips. Kal. (1) Nov. CIↃIↃCXLV, Hagae.

4190. Th. Graswinckel[3)]. (K.A.)

Hierbij gaat de thee. Voor u heb ik alles over. Kal. (1) Nov. 1645. Hagae.

4191. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e} en sortant aujourdhuy matin des approches, a envoyé representer au gouverneur et aux trois autres coronels, que j'ay parfois nommez[4)], par le trompette Lus qu'elle les louoit extremement de s'estre defendus en gens d'honneur, de jugement et de courage, mais que presentement, voyans nos mineurs dans leurs remparts de part et d'autre, il estoit temps qu'ils songeassent à impetrer des conditions favorables qu'elle leur offroit, mais que cy apres elle ne pourroit pas leur accorder, en cas de refus de ceste courtoisie. Le trompette, par instruction de M. de Beverweert, adjousta quelques menaces à ceste harangue, disant avoir entendu de bonne main que 150 hommes d'eslite de chaque regiment avoyent esté ordonnez pour un assault general, et choses semblables, mais ces messieurs apres avoir deliberé un demi quart d'heure, dans la chambre et devant le lict du comte de Moucron[5)], qui est blessé à l'espaule, entamerent leur response par un compliment, de l'honneur que S.A. leur faisoit d'avoir si bonne opinion de leur comportement, mais qu'en suitte, quelque chose qui pûst arriver, ils ne pouvoyent demeurer en faulte d'aucun debvoir, ny se resoudre à rendre une place de telle importance, sans y avoir attendu ou la mine ou l'assault. Les discours et reparties entre eux et le trompette furent assez longues là dessus, mais enfin ils persisterent, et le renvoyerent civilement, prians S.A. de considerer, que si elle avoit des officiers qui en usassent autrement, elle ne pourroit s'empescher de les chastier. Durant ces entrefaictes la tirerie de part et d'autre n'a pas cessé et le trompette fut dans la ville plus de deux heures, parce qu'il falloit envoyer querir ces autres officiers de leurs postes, vers la chambre du malade. Voyci donq que nos mines se poursuivent en diligence, et de plus, pour leur donner une espouvante qui ne sera pas vaine ny sans subject, nous ferons coucher demain deux ponts

1) Waarschijnlijk is bedoeld Jacobus Bouricius; zijn broeder Johannes toch werd 7 Jan. 1645 op 21-jarigen leeftijd te Leiden als jurist ingeschreven. Jacobus B. († 1672) werd in 1653 lid der Chambre Mipartie te Mechelen, in 1657 grietman van Aengwirden en in 1659 tevens lid der gedeputeerden van Friesland.
2) Zie I, blz. 344.
3) Kopie. Uitgegeven in *Momenta desultoria*, blz. 341, en *Gedichten*, IV, blz. 58. Het briefje is geschreven in woorden van ééne syllabe. - Zie No. 4174.
4) Zie No. 4163.
5) T.a.p.

flottans de bois, l'un à costé de nostre galerie, et l'autre en un nouvel endroict, entre M. de Brederode et nous, c'est à dire derriere les couppures qu'ils peuvent avoir dans l'un ou l'autre bastion, qui par là se rendroyent infructueuses, aussi bien que les mines qu'ils y ont certainement. Le jour de demain, ou bien la nuict d'apres dira quel effect cela pourra faire sur leur courage. Cependant un garçon, sorti depuis de la ville, rapporte, qu'ils ont couppé le bastion de M. de Brederode en deux endroicts, et derriere y ont planté quatre demi canons, pour en donner à boire à ceux qui pourroyent entreprendre de les emporter. Du bastion de nostre costé il n'a point de cognoissance. On en peut assez imaginer la mesme chose, mais il asseure que ceste mesme nuict icy ils attendent l'assault general, et ont enfermé toutes les femmes et enfans dans la tour de l'esglise, nonobstant les instances continuelles que leurfont les moines Recollects[1], en les conjurans de se rendre, et de prevenir le carnage de tant de personnes innocentes. En effect, M. Püchler[2] qui est de garde, a ordre de se mettre un peu en posture comme s'il debvoit donner, mais que seulement il envoye dix ou vingt hommes sur le bastion, pour veoir s'ils mettent le feu à leur mine, on bien s'il y aura moyen d'occuper la pointe, et de s'y loger. Cela donnera asseurement l'alarme chaude, et demain au matin se verra ce qui en sera arrivé. Ceste lettre ne le peut attendre, ayant à partir sur la minuict, pour trouver encor un reste de marée au Poldre de Namur, qui m'est un fascheux embaras, en ces derniers jours que je voudroy que V.A. pûst sçavoir d'heure à autre à quoy nous en sommes. Au camp devant Hulst, le 2e Novemb. 1645.

4192. St. Goffe[3]. (L.B.)

Though I understand by Mons. Knuijte that admiral Dorp is by this time arrived with you, yet I shall venture to stay till to morrow to finish my occupations here. In the meane time I pray you to acquaint the admiral that I have lettres for him from the duke of Orleans, and adde such encouragements of your owne as you shall find fitt. The lettres from France do extreamely presse the prompt execution of this busines, and have brought with them severall motives to it, wich I shall tell you, when I come. Among others you may take notice that the duke of Lorraine hath desired a passeport for a gentleman of his to goe to the Queene of England, and conclude the treaty for his voyage into England, and accordingly that it is granted him, and resolution taken to bring that busines to an end, if at last there be any certainety to be found in it. Other things I have in answer to lettres of mine, with[4] give me great contentment and shall be communicated to you ..... Midleborough, Novemb. 2 (1645)[5].

1) Franciscanen.
2) Zie II, blz. 376.
3) Zie No. 4149.
4) Lees: *which*
5) Het jaartal wordt gemist.

4193. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ceste ville demande à capituler. Je me resjouïs aveq V.A. de deux grandes victoires, l'une est ceste glorieuse prise, l'autre la conservation de la personne de S.A. exposée ceste fois à de plus grands dangers que jamais auparavant. Pour mon *bodenbroot* je supplie tres-humblement V.A. de me laisser esperer un effect de sa bonté, qui ne luy coustera qu'une bonne parole raisonnable, et la demande mesme de laquelle j'espere que fera veoir à V.A.[1] que je suis du fonds de mon ame et desire mourir .....

Au camp de Hulst, le 3e Novemb. 1645, à sept heures du matin.

Ma derniere fut d'hier au soir à onze heures. Je manderay toute particularité à V.A.; cecy debvoit passer devant en general. S.A. avoit faict marcher vers les approches les trouppes du *bijwacht*. Cela les a espouvantez.

4194. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

En suitte de ma lettre d'hier, et des rapports que beaucoup d'avantcourreurs auront esté faire de bouche à V.A., la capitulation entamée hier a esté achevée aujourdhuy. Celle qui regarde les ecclesiastiques et la bourgeoisie vient d'estre signée, et celle des gens de guerre le sera dans une heure ou deux. Demain, qui sera dimanche, ils doibvent sortir. - Du costé de decà M. Puchler avoit gaigné et maintenu le logement sur la pointe du bastion, et en le contestant nos gens avoyent jetté là, ceste nuict, jusques à 550 grenades à main, et peut estre n'en avoyent receu guere moins, mais le tout sans perte considerable de gens, fors de quelques vingt ou trente blessez. Du eosté de M. de Brederode il n'y eut pas moyen de maintenir un semblable poste sur leur bastion, mais enfin quelques compagnies du *bijwacht* ayant esté menées par M. Dolman[2] vers un troisiesme quartier de la ville, où ils apprehendoyent qu'on ne passast un pont, il s'entendit soudainement un grand et pitoyable cri, de mesme que si la ville eust esté pillée, et tost apres le tambour de composition fut ouy. Deux capitaines des nostres entrerent, et deux des leurs sortirent en ostage. Apres midy les articles demandez pour le gouverneur et la garnison furent apportez par un autre capitaine, et ceux qui regardent les gens d'eglise et la bourgeoisie par le doyen et le bailly. J'envoyeray à V.A. la copie de ce qui a esté accordé aux uns et aux autres en mesme temps qu'on l'envoyera aux Estats Generaulx. Ce qui touche les gens de guerre est à l'ordinaire, aussi pour la bourgeoisie. Aux ecclesiastiques on accorde la mesme chose qu'aux bourgeois, jusques à ce que Messieurs les Estats generaulx en auront ordonné à leur volonté. Bien entendu qu'entretemps il n'y aura point d'exercice publiq d'autre religion que de la reformée. Ma prochaine dira des particularitez de la sortie. Au camp devant Hulst, le 4e de Novemb. 1645.

1) De zin is niet duidelijk.
2) Thomas Dolman werd in 1642 luitenant-kolonel, in 1644 kolonel en diende tot 1674. (Meded. van den Heer Wakker.)

4195. J. van Wassenaer. (H.A.)

Ik vreesde zeer, dat de brief van de gravin van Nassau[1] niet was terecht gekomen, maar hoor nu, dat dat wel het geval is. Nog altijd heb ik erge pijnen en kan nog geen dienst doen. Het volgende jaar hoop ik het mijne bij te brengen, om Z.H. Antwerpen te helpen winnen. Hierbij gaat een boekje, *Le curieus Simple Soldat*, waaruit iedereen wat van fortificaties kan leeren; het is geschreven door een Italiaan, dien ik in Luik wel gesproken heb en die, volgens Van der Borch[2], knap is 'in de matematycquen ..... Soo de kunst fix gaet, sal men alle de ingenieurs kunnen casseren.' Het spijt mij erg, dat de compagnie van Entens[3] uit mijn regiment gaat; ik hoop eene goede compagnie weer te krijgen. Kunt gij ook maken, dat die van kapitein Grenu[4] in Maastricht komt te liggen? Heusden, desen 4 9bris (Nov.) 1645.

4196. J. Vlitius. (B.M.)[aant.]

Ik waag het u zelf lastig te vallen met velerlei vragen, nadat ik eerst de hulp van Bruno en van Dedel, uw en mijn verwant, heb ingeroepen. In de eerste plaats zou ik gaarne zien, dat gij mijn boek[5], u door Heilersieg[6] ter hand gesteld, van een lofdicht voorzaagt[7]. Dan zou, door uwe bemiddeling, de Prins misschien de opdracht er van willen aannemen. En ten slotte zou ik gaarne eene betrekking hebben bij het gezantschap, dat over den vrede gaat onderhandelen. Vele der gezanten kennen mij en mijne bekwaamheden. En wel is Graswinckel, voor wien ik ver moet onderdoen, door de Staten van Holland tot secretaris der gezanten aangewezen, maar hij heeft het zoo druk met andere dingen. Hagae Com., VIII Kal.^{s} Novembr.^{s} (= 25 Oct.) M.IↃC.XLV. A.S.[8].

4197. D. de Wilhem[9]. (L.B.)

Le donneur de la presente est M. Molenaers qui s'en va a l'armee pour vous faire ouverture des biens ecclesiastiques qui ont este donnes au feu Prince Guilleaume, pere de S.A., pour les quatre membres de Flandres, et pretendre a la recepte desdits biens situes en la jurisdiction de Hulst et de Hulsterambacht. Son grandpere en a eu l'administration, et nous trouvons par le comptes

1) Zie No. 4129.
2) Jacob van der Burch.
3) Zie blz. 240.
4) Philips Charles de Grenu, die van 1641 tot 1661 kapitein was, of Maurice de Grenu, die in 1644 kapitein werd, in 1657 sergeant-majoor en tot 1667 in dienst bleef. (Mededeeling van den Heer Wakker.)
5) Zie blz. 219.
6) Zie II, blz. 469.
7) Zie No. 4181.
8) Dus 4 Nov n. st. - Maar dit A.S. (antiquo stylo) moet fout zijn, want blijkbaar gaat deze brief aan No. 4181 vooraf.
9) No. 4197 a. In een brief zonder datum (L.B.) geeft hij zijn besluit te kennen, eene benoeming tot secretaris der gezanten te Munster niet aan te nemen.

que deux recepveurs desdits biens sont demeures reliqua[ta]ires a la maison. J'ay oublie de luy demander les particularitez qu'il scait de la nature et conditions de ladite recepte et des reliqua[t]s. Si par son moyen on pouvoit estre esclairci en ce faict et recouvrer quelques pieces pour demander les autres biens, desquels nous n'avons pas le denombrement particulier, il vaudroit la peine de favoriser le susdit sieur et luy donner cest employ. C'est pourquoy je vous supplie de vous informer specialement des papiers et documens qu'il pourroit avoir de son granpere et le favoriser en sa demande, selon que vous jugerez estre convenable. Il est homme de bien et diligent et filieul de vostre pere et affectionne a la maison de S.A. et a la vostre ..... A la Haye, ce 5 de Novemb. 1645.

4198. G. Beer[1]. (L.B.)

'Thoug I am the least of your servants, and boldly dare trouble you with these lines, yet I am not inferior to the best, in sacrificing you a sincere heart which is not able - thoug never so great a distance - to forget your excellent person and manifold rare qualities. I could have wished that fortun had been so favorable to mee - being [as] I was once in that contrey - to have placed me firmely under your wings, where my eares had been feasted with your inchanting harmonie and pleasing composition, but she bestowd a place upon me which requires a more fatall and bolder spirit then nature has endued mee witthall. But patience, Sir, since I came home and have heard your fine naturell and far reaching straines in musick, I am got into a veine of the organs, and I beleeve, meet[2] I have an organ, costume would draw mee to a sundry methode of playing. I have made a raisonable thing for the organ, and doe wish so much honor to it, as to be heard by you. I would have send it, but that it requires a gentle touch, and therfore [is] not fit for every hande. I must also challenge your promess of that song which I so dearly loved, a song of your owne making, and doe intreat you to be pleased to send it me by Mr. Swanns[3] lettres. - Sir, I am tedious and therfore breack of, onely beseeching you to cast somtimes away a thaught upon mee, and not to forget him that is so infinitly your' ..... Lübeck, the 6 of November a. 1645.

Ik zou heel graag een portret van u hebben.

4199. Prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)

J'espre d'avoir bientost l'ocassion de vous tesmoigner moy mesme le resentiement que j'ay de vostre grand soinge que vous avies pris pour moy de m'avoir si souvent mande la nouvelle de M. le Prince, qui est bien la plus grande victoir qui peut ariver pour moy que Dieu a garde sa persone. Je vous asure que Huilest ne vient pas en consitertascion au prie de cela; mon coeur est asteur yn peu en repos; sertes je souhaitera bien apres Envers que M. le Prince feuis en

1) Zie blz. 193.
2) Lees: *might*
3) Zie blz. 173.
4) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 150. - Zie No. 4193.

repos et laisera le rest a son fils; mon asche ne me permest plus d'avoir tout les ennes se grandes aprehensions, et je priera tent Dieu, qui donnera le rest de vielles par un bon acort. Je croy que vous me le souhaite de bon coeur, et je vous prie de croyre que vous m'avies si fort obligee par voz lestres que je serschera toute ma vie l'ocasion de vous tesmoigner que je suis perfetement .....[1].

4200. A. De Pollot. (L.B.)

Je vous envoye icy jointe la coppie d'une lettre que Mons.r I. Calandrin m'a envoyée, selon le contenu de laquelle je vous supplie de tascher d'obtenir de S.A., le plus prontement qu'il se pourra, la faveur desirée, et a premiere entreveuë je payeray le droit de la seconde. Je vous adjouteray encore comme je connois le S.r Luigi Martini qui [est] homme fort accort, et qui a de bons sentiments en fait de religion, en sorte que de luy S.A. pourra entendre tout ce qu'elle desire de la ville d'Envers[2].

4201. Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Brenger dezes, de heer Plante[3], wil een gedicht schrijven op de inneming van Hulst[4] en dat aan Z.H. opdragen. Hij verlangt eenige bijzonderheden van dat beleg te kennen en ik zend hem naar u, die er alles van weet, Heijnsdijck, le Xme de Novembre 1645.

4202. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ceux du Moerspuije, qui font le dernier acte de ceste tragedie, ou bien le dessert de ce festin, trouvent un si fort enemi en teste, qu'ils semblent relascher un peu de leur premiere fureur. Cette nuict passée M. le comte Guillaume[5] - qui s'est veu passer une bale de canon entre les deux jambes, dont j'entens que l'une porte quelque legere marque - a faict attaquer la traverse que les assiegez avoyent sur la digue, à main droicte de ses approches; laquelle fut emportée d'abord. Apres cela une grande couppure palissadée et retrenchée dans la mesme digue, de laquelle ayans aussi esté chassez, ils le furent pour la troisiesme fois, et tout de mesme venue d'un autre viel ouvrage, où la haste de se retirer les a obligez d'abandonner deux pieces de fonte verte. De sorte qu'à ce matin il s'est trouvé en termes d'aller loger et sur la digue de la mer, et sur la contrescarpe du fort, qui en suitte se trouvera bientost pressé d'escoutter à la raison. S.A. toutefois n'a pas laissé d'envoyer fortifier M. de Ferens[6], à son instance, de quatre compagnies tirées du Poldre de

1) Zonder plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. 8 Nov. 45.
2) Zonder plaats, datum en jaar.
3) Zie blz. 70.
4) Het gedicht is niet bekend.
5) Willem Frederik van Nassau, stadhouder van Friesland.
6) Zie III, bl. 32, 33.

Namur, au païs de Ter Goes, du fort Maurice, et d'Axelles, outre trois petites pieces dont il a jugé avoir besoin pour sa subsistence. Mais, comme les patentes n'en sont parties que ceste nuict, j'ose esperer que l'execution en viendra tard.

Ainsi ce long filet de forts d'icy autour s'allant achever de se mettre en piece, S.A. aujourdhuy a faict advertir les hauts eschevins du païs de Waes, que dans apresdemain ils ayent à luy envoyer, pour le moins, jusqu'à 1200 païsans, pourveus de pesles, pour raser tous ces forts, dorenavant inutiles.

A Anvers on dit qu'il seroit venu à Beck un renfort de trois regimens espagnols, mais les rapporteurs mesmes ont de la peine à le croire. En tout cas S.A. estime, que s'il doibt luy venir du secours, ce sera plustost d'Espagnols que d'autres nations, pour en pouvoir garnir le chasteau d'Anvers, quand nostre venue pourroit l'obliger à passer la riviere, comme on veult dire qu'il l'apprehende extraordinairement. S.A. a prié le Conseil d'Estat d'envoyer un deputé ou deux, pour louër la reparation de quelques baracques, corps de garde et semblables bastimens endomagez en ceste ville par le siege. Ensuitte nous commençons à reveoir l'estat des garnisons, et ce qu'il faudra pour les remplir suffisamment, apres les grands amas de monde que S.A. pretend laisser aux plus proches villes d'icy. Au camp de Hulst, le 11e Novemb. 1645.

4203. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le Sieur Haga[1)] me semble avoir esté assez curieux icy, pour pouvoir informer V.A. exactement de l'estat où il nous laisse. J'y adjousteray donq seulement en bref, que le comte Guillaume mande, que faisant fort diligenter sa sappe vers le chemin couvert de la contrescarpe, il espere estre bientost prest à passer ce fossé du Moerspuij aveq le pont de joncs, sur quoy toutefois il attendra ordre, avant que le mettre en oeuvre. - M. Ferens ayant esté informé que le fort de St Marcq n'estoit que foiblement garni, y envoya ceste nuict une forte partie pour l'attaquer, mais icelle arrivant le trouva tout abandonné, les gens s'estans retirez vers St Gelain et Ste Catherine, qui sont moindres, et n'attendent que l'issue du Moerspuij, pour suivre sa fortune. Il est cependant arrivé quelque cavallerie à Gant, que S.A. s'imagine pouvoir estre destinée à faire quelqu' affront audit Sr Ferens. Mais il est retrenché et adverti. - On mande de plus de Gant, que le païs d'Alost auroit esté assigné aux trouppes de M. de Lorraine. Si cela est, il est ruïné pour beaucoup d'années, qui maintenant est le plus florissant de Flandre. - Les angoisses de Lisle continuent et c'est ce qui pourra avoir donné subject au siege de Menin, que les trompettes enemis veulent asseurer, quoyqu'il soit peu apparent, maintenant que M. de Gassion, s'estant acheminé vers Paris, apparemment pour traverser les bons offices de son bon amy de Ranzau, a esté contremandé, et receu ordre de se tenir aupres de ses trouppes. Tous advouënt, que si Lisle n'est secourru, il ne pourra subsister que jusques à Noel.

Il a y nouvelle que Beck a procuré que le feu gouverneur de Hulst se trouve arresté, disant tout hault, qu'il tiendra pour traistres du Roy tous

1) Zie blz. 200 en 202.

ceux qui maintiendront sa cause, parce qu'il a manqué par avarice d'inonder les terres qu'on luy avoit ordonné de nous rendre par là inaccessibles. Mais nous discourrons en sa faveur, que, s'il l'eust faict, nous eussions esté obligez d'attaquer ceste ville par un beaucoup plus facile endroict, que par où nous l'avons prise, et consequemment en eussions eu meilleur marché. - Le comte Mouscron[1] est mort à Gand de sa blessure, en l'on y est de fort mauvaise humeur, sur ce qu'en prenant tous ces forts nous nous approchons de si près de ceste grande et importante ville.

M. d'Oosterwijck[2] m'escrit, et la gazette mesme le confirme, que M. le prince Eduard a faict abjuration de la religion entre les mains du coadjuteur de Paris. Ce qui s'est passé là à l'entrée des ambassadeurs polonnoiz[3] m'a semblé trop divertissant pour n'en donner le passetemps à V.A. dans les imprimez cy joincts. - Nous attendons l'ordre que le païs de Waes aura voulu donner, pour 12 ou 18 cens païsans à demolir ces forts inutiles. - Il est aussi venu un renfort à Beck de cinq regimens d'infanterie, et de quelques chevaulx. Au camp de Hulst, le 12e Novemb. 1645.

4204. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Monsieur le comte Henri ayant faict aujourdhuy son premier rapport de bouche, et faict veoir comme le tout estoit disposé à passer le pont de joncs au fossé du Moerspuij, large de plus de cent pieds, a esté authorisé ensuitte d'en faire une fin comme il pourroit, mais tousjours de sommer les assiegez, auparavant que d'en venir à l'extremité. Ceste sommation donq ayant esté faicte, voyci que vers les dix heures apres soupper le capitaine Ploos[4] apporte, qu'ils ont presté l'oreille à capituler, et qu'ostagers de part et d'autre ont esté envoyez et receus, par ou la vie et la santé de quelques honestes gens aura esté conservée, et Dieu soit loué de tout. Il fauldra veoir quelle mine feront les forts qui restent. Pour à present il n'y a autre nouvelle icy. Ceux du païs de Waes se disposent à payer plustost les soldats que nous employerons à raser les forts, que d'y faire travailler leurs païsans, craignans le ressentiment des Espagnols. Au camp de Hulst, ce 13e Novemb. 1645.

4205. A. de Pollot[5]. (L.B.)

‘Hier au soir passa icy un homme d'Envers qui m'asseura que la pluspart de la bourgeoisie desire avec passion que S.A. attaque le quartier de Beck devant que de se retirer de la campaigne, lequel n'estant gardé que de deux ou trois mille hommes, et fort mal satisfaits par faute de payement, on tient pour asseure qu'ils prendroient leur retraitte de dela de l'eau et qu'ainsi S.A. se rendant maitre de la teste de Flandre, la ville d'Envers se lairroit apres doucement forcer a un accommodement. Mais si le Sr Luigi Martini

1) Zie blz. 234.
2) Willem van Liere; zie I, blz. 6.
3) Zie No. 4171.
4) Zie II, blz. 294.
5) Zie No. 4200.

vient, il en pourra dire des nouvelles sur lesquelles on y pourra faire plus de fondement, et luy ay escrit, estant au camp, de ne manquer pas de vous aller visiter ..... On m'a adverty principalement que les digues qui sont devant les terres sur lesquelles S.A. peut avoir de tres justes pretensions, si elle veut, courrent manifeste danger de rompre, si on ne les conserve avec un soin particulier, et surtout en cette saison'. Wil ik er het oog op laten houden? Ik wil gaarne verlof hebben, om mijne compagnie te Breda eens op te zoeken. F[ort] St Anne [au] p[older de] Namur, le 13 9bre (Nov.) 1645.

4206. D. de Wilhem. (L.B.)

Wij hebben met den ontvanger la Faille[1)] gesproken over het betalen van den heer Wicquefort. Gelukkig, dat Hulst is ingenomen. Ik zal mijn best doen, alles te vernemen van het sterven van Grotius, maar men moest hem nu maar laten rusten. Gij zult al gehoord hebben van den plotselingen dood van den heer de Hautain[2)]. Le 14 de Novemb. 1645.

4207. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Comme la saison des nouvelles se passe, ma diligence est contraincte de se rallentir. Nous ne sommes apres qu'à raser des forts. A quoy jusques ores il nous est force d'employer nos soldats, les païsans du païs de Waes tardans à venir, et tantost se targans (?) d'une excuse, tantost d'une autre, si bien qu'enfin ce viendra à leur faire fournir de l'argent, qui en tout ne pourra monter qu'à quatre ou cinq mil livres.

Hier au matin ceux du Moerspuij sortirent, en tout bien 350 hommes aveq trois pieces. Aujourdhuy S.A. a esté veoir ce fort, qui de vray n'est pas du tout achevé, quant à ce qui est de la contrescarpe, pont, et choses semblables, mais en soy est une piece royale de cinq bastions, entourrez d'un fossé aussi large que celuy de Hulst. De sorte qu'aveq nostre pont et tout l'on y auroit encor bien rencontré de la difficulté, si les assiegez eussent eu le courage proportionné à leurs ouvrages. Il me semble qu'un de nos bons officiers respondit fort bien au capitaine des leurs, qui s'estoit laissé chasser mal à propos du dernier et plus important ouvrage, et cependant vouloit comme nous reprocher de ce que nous avions tant mis de jours à en venir jusques là, où nous pouvions avoir logé dès la premiere nuict, disant ledit officier: il est vray, Monsieur, et nous l'eussions faict, si nous eussions sceu que nous n'avions à faire qu'à des gens comme vous. Dans ce fort S.A. loge une compagnie de Mauritsfort, une de Berghe, une du Polder de Namur, et une du païs de Tergoes, et dans celuy de St Marcq une d'Axelle. Celuy de Frangipane, qui suit apres le Moer-

1) Bernard de la Faille, was in 1618 rentmeester van de Klundert en controleur der financiën van den Prins.
2) Er waren vele officieren van dien naam, zoodat niet uitgemaakt kan worden, wie hier bedoeld is.

spuij, sur un canal magnifique, qui va de là à Moerbeke, et dont le Moerspuij eust esté comme le nouveau Sass de Gant, la grande escluse s'y trouvant desjà fondée, a esté condamné à estre rasé demain, quand aussi M. le comte Guillaume, qui en ceste gagliarde occasion a donné une excellente marque de sa valeur et vigilance, s'en reviendra vers son viel quartier aveq ses trouppes, desquelles on dit qu'il n'y a eu de perdu que sept hommes seulement. - Dimanche qui vient, si S.A. ne change d'advis, toute l'armée s'embarquera. - Ceste nuict M. le comte Maurice a esté envoyé recognoistre le païs et la ville de Dendermonde aveq 600 chevaulx, et sans autre rencontre que d'avoir pris les deux sentinelles au deçà du pont de l'Escault - pardelà on tient qu'il y a bien 4000 chevaulx, ceux de Lorraine s'y estans joincts - n'est[1] venu faire rapport de son voyage qu' aujourdhuy vers le soir, le chemin estant bien de sept heures d'icy là seulement. - Ce mesme soir nous venons de tirer les trois salves de victoire le long de ceste circonvallation, qui a esté belle chose à veoir, mais que nous croyons n'avoir esté ouye ny à Gant ny à Anvers, quelque proches qu'ils nous soyent, et en diverse assiette, le vent du Suydoost en ayant empesché l'une et l'autre de ces voisines, que nous avions faict estat de convier à ce festin devant toutes autres. Au camp de Hulst, le 16e Novemb. 1645.

4208. F. Plante. (B.M.) Lat.

Uwe gedichten op Johan Maurits van Nassau[2] heeft Piso[3] mij laten lezen; ik vind ze heel mooi. Hierbij zend ik u mijn gedicht[4]. Mag ik bij de uitgave uwe verzen onder het portret laten drukken, of één van beide? Of wat is uwe bedoeling? Heyndyck, 17 Novemb. 1645.

4209. Baron de Jamoigne[5]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe stukken en voor uwe moeite. Mijne bedoeling was, dat iemand, die vast domicilie heeft in eene streek, waar contributie wordt geheven, als hij eene burgerlijke betrekking bekleedt, moet zijn opgenomen in het algemeene vrijgeleide, dat die toestand meebrengt. Ik hoop u nog eens uwe bereidwilligheid te vergelden. Waesmunstre, ce 17e 9bre (Nov.) 1645.

4210. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het gerucht wordt bevestigd, dat de troepen van Lamboy door de Franschen zijn geslagen en dat drie van hunne regimenten geheel zijn vernietigd.

1) Er staat: *et n'est*
2) *In effigiem I. Mauritij Com. Nassavij* en *In eandem* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 62), den 10den en 11den Nov. geschreven.
3) Zie blz 165.
4) Nl. zijne *Mavritiados libri XII. Hoc est: Rerum ab Illustrissimo Heroe Ioanne Mavritio, Comite Nassaviae etc. In Occidentali Indiâ gestarum Descriptio Poetica*, Leîden, 1647.
5) Zie No. 3986.

Te Antwerpen is een hevige twist geweest tusschen den schepen de Groot[1] en den bevelhebber van het kasteel, graaf de Salazar[2]; de laatste had de corps de garde van de burgerij doen bezetten en den schepen in zijn huis met den blooten degen gedreigd, maar hij moest naar het kasteel vluchten.

Morgen breekt het leger op naar den Polder van Namen. Er blijven hier 38 compagnieën achter en de garnizoenen van vele plaatsen aan den Rhijn worden kleiner, maar die van Breda, den Bosch en Bergen op Zoom houden elk ongeveer 50 compagnieën.

Z.H. zal morgen in het fort St Anne of aan boord middagmalen en komt s'avonds misschien nog in Bergen op Zoom aan. Maar dat hangt er van af, hoe snel de troepen vooruit komen, want de weg is erg slecht. Doch soldaten, die naar hun garnizoen terugkeeren, geven daar niet om. Misschien schrijf ik nog uit Bergen. Au camp de Hulst, le 18^{e} Novemb. 1645.

4211. J. Vlitius[3]. (B.M.)

Vriendelijk dank voor uw brief en uw lofdicht. Mijn boek hoop ik uit te geven bij de Elzevier's. Hagae Com., XIV Kal.^{s} Decembr. (= 18 Nov.) M IↃC XLV.

De zaak van de gezanten is uitgesteld tot de komst van den Prins.

4212. J.L. Calandrini[4]. (L.B.)

Mijn zoon François, die in Holland is, wil met een Hollandsch meisje gaan trouwen. Wilt gij hem raden en helpen? Wilt gij mijne plaats innemen en hem bevelen, wat hij moet doen? De Geneve, le 19 Novemb.^{e} 1645.

4213. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Le jour d'hier, que nous decampasmes d'aupres de Hulst, fut proprement un dimanche tel que nous eusmes au passage du canal de Bruges, tirans vers le Lis, mais le froid et l'orage qu'il fit tout hier s'accorda mieux au 19e Novembre, que ne fit l'autre au premier d'Octobre. Tant y a que ceste derniere incommodité a plus travaillé nos soldats que les trente jours du siege. Il n'y eut donq pas moyen que S.A. s'embarquast ce jour là. Force fut de la remettre sur les quatre heures du matin à la lanterne. Ce qui, graces à Dieu, a esté suivi d'une si belle bonace, et d'une journée si temperée, que les soldats ont eu tout moyen de se seicher au soleil, en s'acheminans vers la garnison, vers où chascun se haste en pleine liberté, du mieux qu'il peut. La cavallerie

1) Hij komt niet voor onder de schepenen van Antwerpen.
2) Misschien dezelfde, die in 1622 als generaal der Spaansche ruiterij deel nam aan het beleg van Bergen op Zoom door Spinola en aan den veldtocht van 1629.
3) Zie No. 4181.
4) Zie II, blz. 492.

va mettant pied à terre en ceste ville, où elle logera ceste nuict pour demain passer jusqu'à Wouw. S.A. est arrivée vers les onze heures du matin devant la teste de Berghe et, apres avoir disné en son bateau, s'en est venue icy au vieux logis à deux heures apres midy. J'ay de la peine à croire que, ne pouvans partir demain pour Breda, nous le puissions encor le jour solemnel de Mercredy, quand tout le monde sera aux actions de grace et aux feux de rejouissance. Nous venons d'en avoir un nouveau subject par l'entiere victoire de M. Gassion sur les trouppes de Lamboy'[1].

Eene uitvoerige beschrijving van dat gevecht door de Gassion zelf laat ik hierbij gaan. Toen hij was afgereisd, om met Z.M. te spreken over de winterkwartieren, besloten de vijanden Meenene aan te vallen. Maar hij hoorde er van, keerde terug, verzamelde zijne troepen en trok den vijand, die zich bij Yperen wilde vereenigen, te gemoet. In de buurt van die stad heeft hij na een langen marsch Lamboy aangetast en geheel verslagen, vele gevangenen gemaakt en al zijne bagage genomen.

'Par ceste defaicte si importante voyla Menin et les quartiers d'hiver en seureté, et les grosses villes, à qui on avoit faict esperer leur delivrance par la reprise de Menin, plus en presse que jamais. Eussions nous encor deux mois d'esté de reste, dans le beau chemin où nous en sommes de tous costez contre les enemis!' A Berghen op Zoom, le 20e Novemb. 1645.

4214. C. Barlaeus[2]. (L.B.) aant.

Quod per aestatem omnem egerim Harpocratem, duplex exspectatio in causa fuit. Una illustrioris victoriae, altera editionis poëmatum meorum[3]. Illam fortunae bellicae, hanc typographorum lentis operis imputo; ab utraque poteram scribendi argumentum nancisci. Iam, cum priori satisfecerit divinus favor, posteriori illud hominum genus, quod, praeter morem suum commotior, Erasmus dixit, non uno dignum suspendio, loquor; praeterquam quod per haec tempora per Occidentem Omnem raptus non fuerim domi, ut Belgarum licuerit meminisse. Quae in Hulstam scripsi[4], rogo veteri tuo more tradas celsissimo Principi, ubi oportuni erunt aditus. Demostheni[5] somnum adimebant Miltiadis trophaea, et mihi veternum Auriaci. In oculis turrem Antverpiensem habet Princeps noster, in votis ac spe Antverpiam ipsam. Et possum ego ex ejus clade mihi aliquid polliceri, si quando ad Federatos devolvantur culinarum D. Michaëlis, qui Christianorum Perseus est, opimi reditus, ant alterius cuiusdam sine meo suffragio in Sanctos recepti. Forsan me Iesuitici Collegij professore dicere habebit Loyolita aliquis:

Quis novus hic nostris successit sedibus hospes[6]!

Quid si fasces ambiam? Antverpianus sum, non Hobocae aut in paludibus Kempensibus natus. Si dubitas, crede titulo. Poëmata mea, quae in duo excrevere volumina, N.T. ea qua decet veneratione offero; nuncupavi illa duobus apud me Sanctis, hoc est a populo secretis. Qui isti sint, loquitur altera a fronte pagina[7]. Mihi

1) Zie II, blz. 385.
2) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 931.
3) Zij kwam in 1645 in 2 dln. bij J. Blaeu te Amsterdam uit.
4) Barlaeus heeft een uitvoerig gedicht op de inneming van Hulst geschreven, dat verloren schijnt te zijn en ook in zijne *Poemata* niet is opgenomen.
5) Blijkbaar cene schrijffout voor: *Themistocli*
6) Verg., *Aen.*, IV, vs. 10.
7) Het boek is aan Huygens opgedragen en in die opdracht (van 16 Sept.) wordt Frederik Hendrik zeer geprezen; dit zijn dus de twee heiligen.

hic a te habitus honos, ut in poëmatum tuorum frontispicio ostentes nomen meum.
Quare sine, ut tuo potius superbiam, et qua sim apud te

admissione et gratia indicem pluribus. Causas alias dicet dedicatoria. Ut ad schedas tuas[1] veniam, crescunt victoriae Principi, et tibi carminis vis. Illi laus *ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς*, tibi in cuspide epigrammatis. Quam non pulverulentum illud de pulvere, hoc est, laudum divinarum materia, quod acumen non Romanis, sed Belgis debes, ut et illud de Hulsta arbore. Quam non vana est illa ad Antverpiam paraenesis[2], quam ego sororem, quam servam malim[3]. Legi haec cum Hoofdio, Vossio, Mostartio, Vondelio, licet hic argumenti impatiens sit. Hoofdius ex illustri morbo iterum convaluit; non bene convenit capiti cum pedibus; etiam Alopecium[4] exercuit celsissimus iste, aut potius imae partis dolor. Illustrissimo comiti Mauritio dicas velim, me Brasilia redijsse domum et iam mea convasare. Exemplaria mitto tria, fulgidiore veste, Principi patri, filio, et tibi singula; reliqua amicorum sunto ..... Amstelod., XXII Novemb. CIↃIↃCXLV.

4215. J. de Knuijt. (H.A.)

Den ingesloten brief naar Warneston, mij toegezonden, heb ik aan een vertrouwd koopman naar Rijsel gestuurd, want de heer Le Fevre is afwezig. Den heer van Dorp[5], die te Vlissingen is, heb ik over de bekende zaak nog niet kunnen spreken, maar aan den commandeur Van der Abt merkte ik, dat er niet veel lust was, de zaak thans aan te pakken; ‘t en soude echter haer aen schepen, nochte yet anders, dat tot de geheele equipagie gerequireert wert, niet ontbreecken, als de bevrachters provisionelyck eenich redelyck contentement konde gegeven werden’. Ik zal er nog eens met de heeren van Dorp en Goffe over spreken. - De Staten hebben gehandeld over art. 115 der instructie voor de gedeputeerden naar Munster en een besluit genomen. De heeren van Middelburg zijn nog eens ‘gansch ernstelyck versocht ende aengemaent..... van de onfaetsoenelycke proceduyren ende gepretendeerde electie van bewinthebbers te willen desisteren’, maar het heeft niet geholpen. Middelb., den 22^{en} Novemb. 1645.

4216. Frederik, rhijngraaf. (H.A.)

Uwe brieven heb ik gekregen en zal ze, als het mogelijk is, ter hand stellen aan den heer Ioquimij[6] en aan Mevr. Kilgu[7], als wij ten minste oversteken, want wij wachten nu al vier weken op gunstigen wind. Ter Vere, le 23 de Nov. 1645.

‘On m'a dict que Mons. Viste[8] est mort; je voudrois bien savoir quy aura sa charge. Pour moy, sy j'estoit capable, je voudroy donner de bon ceur mon regiment et mille pistolle avec’. De heer van Beringhent heeft mij genoegen gedaan.

1) Huygens heeft verscheiden Latijnsche en Hollandsche gedichten geschreven op het beleg en de inneming van Hulst (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 57-64).
2) Huygens' vers *Ad Antverpiam* (t.a.p., blz. 60), op 9 November geschreven.
3) Toespeling op den laatsten regel van Huygens' vers: *Stare*, *puta*, *soror*, *an serva jacere velis*.
4) Nl. Vossius.
5) Zie blz. 212, 226 en 250.
6) Lees: *Joachimi*
7) Lees: *Killigrew*
8) Dit lijkt op eene verbastering van Wyts (zie blz. 199), maar deze was in het voorjaar van 1643 gestorven en de Rijngraaf zal daarvan toch wel niet eerst 2½ jaar later gehoord hebben.

4217. J. van Wassenaer. (H.A.)

Al weer moet ik u lastig vallen. Baron de Magny, kapitein onder Lamboi's troepen, heb ik te Luik leeren kennen. Hij zou gaarne een paspoort hebben. Wilt gij dat in orde maken? Heusden, desen 24 9bris (Nov.) 1645.

4218. A. van Starckenborgh[1]. (H.A.)

Ik heb Z.H. in den Haag niet kunnen spreken, toen ik daar was wegens de zaken van mijn overleden schoonvader[2], en ik durfde niet langer wachten. Wilt gij mij nu het stuk toezenden, om het te teekenen? Covorden, 28 Nov. 1645.

4219. F. Plante[3]. (L.B.)

Toen ik in het leger was, heb ik u mijne gedichten ter lezing gegeven. Als gij een lofdichtje wilt geven, zou mij dat erg veel genoegen doen[4]. Lugd. Batavorum, in aedibus Lamberti Barlaei professoris[5], 29 Novemb. 1645.

4220. J. van Wassenaer. (H.A.)

Dank voor het paspoort. Ja, de baron is in dienst van Spanje[6]. Sedert ik hier gekomen ben, is de bezetting met de helft verminderd. Het spijt mij vooral om de ruiterij, die zoo goed was in dit garnizoen. Als ik nu nog eene compagnie van ‘Breda gekregen hadt, soo sou der evenwel genoech gebleven syn, om de boeren tot den Hoogen Oever en Vernouilles devotie te brengen, hetwelck het enichste is, daer sy toe gebruyckt worden, ende behalven de benefitie deser stadt en selver van de provintie van Hollandt, soo hadt ick se tot dat gebruyck oock wel van node, want se myn voordesen, sedert syn Hoogh.^{t} myn de vierde compagny affgenomen hadt, al van honger hebben laeten sterven ende niet een coppel patrysen gebracht, om een goet vrunt met te deylen’.... Ik wilde, dat ‘Syn Hoogh.^{t} myn oock geliefden van myn compeer Sanders[7] te ontlasten, die in syn beesticheden daegelycks noch toeneempt.’ Steeds krijg ik klachten over hem. Heusden, desen 30 9bris (Nov.) 1645.

1) Zie III, blz. 56.
2) Huygens' ambtgenoot, Jacob Junius (zie I, blz. 206), die in Juli gestorven was.
3) No. 4219 a. Met cen brief van 8 Dec. (L.B.) biedt hij een exemplaar zijner gedichten aan.
4) Huygens voldeed aan dat verzoek en schreef 9 December *In Plantae Mauritiadem* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 64).
5) Zie II, blz. 289.
6) Nl. de Magny; zie No. 4217.
7) Vgl. III, blz. 132.

4221. Graaf Hendrik van Nassau[1]. (H.A.)

Brenger dezes, Jean Delay, die den dienst van den vijand verlaten heeft, naar ouze stad is gevlucht en beweert eene bijzondere kennis te hebben van de ligging van Antwerpen en alles wat die stad betreft, gaat naar den Haag, om zijne diensten aan Z.H. aan te bieden. Wilt gij mij den uitslag van zijn bezoek meedeelen? De Hulst, le 30me Novem.e 1645.

4222. W. van der Straten[2]. (A.B.)

Aanstaanden Donderdag kom ik tegen den avond in den Haag voor Z.H. In Utrecht, den 28 Novemb. / 8 Decemb. 1645.

4223. L. Goris[3]. (L.B.)

Hierbij gaan mijne *Commentationes ad consuetudines Velaviae*[4]; gaarne wil ik uw oordeel er over hooren. Noviomagi, tert. Kalend. Decembr. (= 29 Nov.) an. CIↃIↃCXLV Julian[5].

4224. A. Thysius[6]. (L.B.)

Hierbij gaan eenige exemplaren van een werk, waarin de lof van den Prins wordt verkondigd[7]. Lugd. Bat., IX Decembr. A.o CIↃIↃCXLV.

4225. Nicolaes Tulp[8]. (K.A.)

Ick soude seer garing den bestemden dagh waergenomen hebben, maer het heeft God niet belieft. Want mijns soons[9] sieckte is sooseer toegenomen,

1) No. 4221 a, b. Brieven van 20 en 23 Dec. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk.
2) Zie blz. 3.
3) Zie II, blz. 441.
4) De titel is eigenlijk: *Commentatio ad Tres et viginti priores titulos reformatae Consuetudinis Velaviae*; het boek kwam te Nijmegen uit. Den 24sten April 1644 had Huygens er een lofdicht op geschreven (vgl. *Gedichten*, III, blz. 311), dat in het werk is opgenomen.
5) Dus 9 Dec., n. st.
6) Zie III, blz. 233.
7) Ook dit werk schijnt verloren te zijn, evenals het vroeger vermelde; zie No. 3822.
8) Nicolaes Tulp (1593-1674), de beroemde medicus, studeerde en promoveerde te Leiden en was curator der Illustre School te Amsterdam en meermalen burgemeester.
9) Uit zijn eerste huwelijk met Eva van der Voech (1617) had Tulp twee zonen, uit zijn tweede met Margaretha de Vlaming van Oudtshoorn (1630) één, nl. Dirk Tulp, die later meesterknaap van Holland is geweest en door Karel II in den adelsstand is verheven. Het blijkt niet, welke zoon hier bedoeld wordt.

dat men alle ogenblik vreest voor den dood. Versoeck derhalven op het vriendelijckste, dat het U E. believe, op t bequaemste S. Hoogh.t mijn verschoninge voor te brengen, versekert sijnde, dat ick mij met geen woorden van uijtstel soude behelpen, ten ware de nood mij deselvige uytparste, als wel wetende, hoeseer niet alleen het gansche land in t gemeen, maer oock elck lid ende ingeseten van dien in S. Hoogheyt gehouden is voor sijn gedane diensten. In Amstelredamme, den 11 Decembris 1645.

4226. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

Quamquam non ausim sperare negotium illud, de quo cl[arissimus] Vicofortius nuper ad me scripsit, confieri posse, non minorem tamen tibi habeo gratiam, quod dum Illustr. D.ni Plenipotentiarij deliberarent super electione eius, qui ipsis a secretis esse possit, amicam mei mentionem inijcere dignatus sis. Si recte calculum posui, credo Aquilium[2] mihi praelatum iri, memorem Junonis ob iram; nunquam enim mihi recte convenit cum istius Divae avibus; Aquilio nihil detractum velim, sed num me instructior sit ijs partibus, quae ad spartam illam exornandam requiruntur, illorum qui me recte norunt iudicio relinquo. Avide amplexus fuissem istam provinciam, ut me expedirem ex eo loco, ubi nec pietatem, nec amicitiam colere tutum est; si aliter cessit, ego me mea fortuna involvam[3]. Intra decennium[4] spero me te visurum, quod quidem inter praecipuas felicitatis meae partes deputo ..... Leodij, XVIo Decb. 1645.

4227. A. Hamilton[5]. (L.B.)

Door ongesteldheid ben ik verhinderd u op te zoeken. De heer George Doublet[6] zal u alles meedeelen over de zaak in quaestie. De heeren van Wimmenum[7] en Schaep[8] zullen met den Prins spreken. Ik vond den burgemeester van Leiden heel vriendelijk. Haghae Comitum, 16 Dec. 1645.

4228. St. Goffe[9]. (L.B.)

Er moet een besluit genomen worden aangaande het geld; mijn koopman wacht op antwoord, wat ik hem niet wil geven, voordat ik den heer van Dorp gesproken heb. Aan dezen schreef ik dus den inliggenden brief, om hem van avond te ontmoeten; wilt gij dien brief doorzenden? Decemb. 16[10].

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 242.
2) Zie III, blz. 490.
3) Van der Burgh is ten slotte secretaris geworden.
4) Er staat: *decendium*
5) Uitgegeven door J. van Beek in *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, *Nieuwe Serie*, IV, 1907, blz. 165. - Zie III, blz. 368.
6) Zie I, blz. 215.
7) Zie III, blz. 419.
8) Dr. Gerard Schaep, heer van Kortenhoef (1598-1661), was sedert 1637 meermalen burgemeester van Amsterdam en bekend lid der Staten-Generaal en van die van Holland, meermalen gezant in Engeland enz.
9) Zie III, blz. 497.
10) Plaats en jaartal ontbreken.

4229. J. Tollius[1]. (L.B.)

Ik weet niet, of mijn zoon u al voldoende bedankt heeft voor het aanbieden van zijn gedicht op de inneming van Hulst[2] aan Z.H.; daarom bedank ik u nog eens. Rhenis, 16/6 Decemb. 1645.

4230. F. van Schooten de Jonge[3]. (L.B.)

In Leiden wordt wel voor mij gewerkt, maar ik vrees voor den Haag, omdat de heer van Wimmenum[4] zijn best doet voor J.J. Stampioen[5], die nu ook les geeft aan den jongen Prins. Sedert tien jaren heb ik bij ziekte van mijn vader diens lessen waargenomen; ik hoop, dat Z.H. en de heer Wimmenum hun woord niet aan een ander geven. Wilt gij er nog eens over spreken met den heer Poulot[6]? Ook de heer Gleser zal voor mij spreken. Uit Leijden, den 17 Decemb. 1645.

4231. B. van Kessel[7]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uw vriendelijken brief, die maakt, dat ik den dood van Junius niet te zeer behoef te bejammeren, nu ik zoo spoedig in het bezit kom van een vrijgeleide. Wat zijn dat aardige puntdichten van u! Ik voel mij gedrongen ook een versje te maken bij het hondje, dat ik u toezend. In Loon op t Zandt, 19 10bris (Dec.) 1645.

4232. Jenne Marie Dimmer Vico[8]. (L.B.)

Wij wonen nu al meer dan een jaar hier. Ik zou nog wel eens naar Holland willen, maar daar zeker veel veranderd vinden. Ik ben u zeer dankbaar, dat gij zoo goed zijt voor mijn broer Dirk[9]. Mijn man laat u groeten. Wt Milaen, den 20 Desember 1645.

1) Johannes Tollius, geb. te Rhenen, werd 29 Nov. 1617 op 19-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven.
2) Het vers schijnt verloren te zijn.
3) Frans van Schooten Jr. (1615-1661) wilde gaarne zijn vader opvolgen, die den 11^{den} Dec. 1645 gestorven was, buitengewoon hoogleeraar was geweest in de wiskunde en tevens belast met het onderwijs aan de school van ingenieurs, door Prins Maurits te Leiden gesticht.
4) Zie III, blz. 419.
5) Zie II, blz. 294.
6) Nl. A. Pollotti; zie II, blz. 167.
7) Zie No. 4179.
8) Zie II, blz. 144.
9) Dirk Dimmer komt van 1632 tot 1656 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)

4233. J. van Wassenaer. (H.A.)

Gisteren om twe uyren naer de middach creech ick hier de blyde bootschap, dat haer Maiestyten van Polen[1] van daech hier door sou passeren, t welck myn niet weynich ambarasseerden, dewyl ick geen order hadt, op wat fatsoen ick haer sou ontfangen; evenwel vertrouwende, dat het Syn Hoogheyt, volgens syne gewoonlycke goedertierentheyt, niet quaelyck nemen en sou, heb ik myn wtterste debvoir gedaen, om haer, naer myn kranck vermogen, met alle beleeftheyt te onthaelen, met het guarnisoen in de wapens te doen koomen, met losbranden van canon en andere ceremonien; ben haer oock met de twe compagnien ruyteren tegengereden tot den Elshout toe, en wederom in t wtryden haer geconvoieert tot voorby Aelborch; hoop, dat Syn Hoogheyt in dit alles sal contentement nemen, want ick meer niet doen en kost. Haer Majesteyten deden myn de eer van hier te eten, soodat ick een pekelharing liet den keel affsteken; was desen morgen te tien uyren al hier; wou niet eten als by form van collationeren, omdat het vastendach was, maer haer dames en insonderheyt de Poolsche abgesanters met haer geselschap sooveel te beter; vraeten en soopen als wolven. - En arme, ick heb tot noch toe niet op het montstuck gehadt als een cleyn corstien broot met een dronck bier desen morgen, eer ick te paert ging sitten, en sal noch een paer uyren moeten wachten, eer de clock seven slaet, als wanneer ick het wederom hoop in te haelen. De Coningin maeckt staet, desen avont te Gorckum te wesen en morgen avont te Wttrecht, alwaer se haer treyn een dach off vier meent te laeten rusten en ondertussen een reys incognito te Amsterdam te doen. Der was van Fransen niemant van conditie by als de marescale de Guebrian[2], die, nevens den bisscop van Orange, in qualiteyt van ambassadrice met naer Polen gaet, en voorts Madame d'Obbigny[3], die dame d'honneur van de Coningin is. Den bisscop van Orange heeft myn geseyt, dat hy meent in den Haegh te gaan. Dit is het heele relaes, dat ick UWelEd. hiervan weet te doen, behalven dat der een hele groote confusie was. Soo UEd. enich naerder bericht wil hebben, sal naer nieujaer, als wanneer ick, met Godts hulp en Syn Hoogheyts goetvinden, hoop in den Haeg te koomen, UEd. van alles satisfactie geven. Heusden, desen 23 10bris (Dec.) 1645.

Indien Syn Hoogheyt, wanneer die compagnien wt de polder van Namen sullen koomen, myn wederom een van deselve wou bysmacken, sou myn heel

1) Marie Louise de Gonzague (1612-1667) was eene dochter van Charles de Gonzague, hertog van Nevers en van Mantua. Gaston van Orleans was doodelijk van haar, maar Maria de Medicis had een huwelijk verhinderd en haar zelfs gevangen gezet. Later was zij zoo goed als verloofd met Cinq-Mars. In September 1645 trouwde zij bij volmacht te Parijs met Wladislaus IV, Koning van Polen. Het huwelijk had met groote plechtigheid plaats en de Koning van Frankrijk schonk haar een grooten bruidschat. Zij reisde door de Zeven Provinciën, bezocht o.a. Utrecht en Amsterdam, waar zij met groote eerbewijzen werd ontvangen, en trok over Groningen, Hamburg, Rostock en Stettin naar Polen. Na den dood van Wladislaus (1648) is zij hertrouwd met zijn broeder en opvolger Johan Casimir († 1668).

2) Renée du Bec-Crespin, maréchale de Guébriant († 1659), werd in 1643, na den dood van haren echtgenoot, als 'ambassadrice' van Frankrijk naar Polen gezonden, waar zij het huwelijk van den Koning met Marie Louise de Gonzague tot stand heeft gebracht.

3) Zeker d'Aubigny.

wel koomen, om op den boer wederom myn guarant te vinden van t geene de Coningins treyn, soo menschen als beesten, myn hebben affgegeten en gedroncken; anders is t myn onmogelyck te vinden.

4234. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[1]. (H.A.)[aant.]

Ik heb een brief van mijn oom ontvangen; wees zoo goed, hem den mijnen[2] ter hand te stellen, en doe het uwe ‘pour me conserver l'honneur de sa bienveillance et le porter a avoir pour recommandé l'interest d'une desolee vefue[2] et affligé orphelin, auxquels on detient le leur injustement. A raison de quoy j'eusse bien desiré de pouvoir aller a la Haye pour deduire mes affaires verbalement, mais les grands depends qu'il me faudroit supporter sans scavoir si j'aurois l'expedition requise me l'ont empeché jusqu'a present, me contentant de requerir, Monsieur, vostre courtoisie a m'en dire librement vos sentiments, et si j'oseray importuner Monsieur le Prince d'Orange d'un memoire particularisant mes pretentions, affin d'estre ensuitte survenu d'aide et de conseil pour me relever en quelque facon des miseres ou le malheur de la guerre, joint a la malveillance du conseil de mes proches, m'ont embourbé, d'ou mondit sieur me peut en quelque sorte retirer’. Een gelukkig nieuwjaar wensch ik u toe.

De baron de Geule Hoensbroeck zou heel gaarne antwoord hebben op zijne vraag. De Dusseldorf, ce 25 Decembre 1645.

4235. Aan H. de Beringhen[3]. (K.A.)[aant.]

Remontez, Rhosne et Rhin, au plus hault de vos sources.
Il est temps que nature, esgarée en ses coursses,
Ayse de son desordre aille tout varier.
Beringhen et sa ratte osent se marier.

Ma fortune me pese, par où mes amis croyent et mes enemis regrettent qu'elle me rit. C'est, Monsieur, en ce qu'elle m'interdit l'usage de la poesie, et ne sçauroit souffrir que j'employe une demie journée à vostre epithalame[4]. Je le feroy, par Dieu, et si bizearre, et si grotesque, et si esloigné du grand chemin, que possible en seriez vous aussi estonné, que nous le sommes, vous et moy, de ce que vous entreprenez.

Vous verriez rouler mes esloges
Jusques aux champs des Allobroges.

Mais voycy une lettre dans laquelle je vous jure que j'ay desjà esté interrompu plus de fois qu'il n'y a d'articles; outre qu'à me considerer en chausses

1) Zie No. 4170.
2) De kopie van een brief aan den Prins is hierbij gevoegd, waarin de schrijver o.a. melding maakt van zijn huwelijk, den 27sten Nov. gesloten.
2) De kopie van een brief aan den Prins is hierbij gevoegd, waarin de schrijver o.a. melding maakt van zijn huwelijk, den 27sten Nov. gesloten.
3) Kopie van andere hand. Het laatste gedeelte van den brief is uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 13. - Zie I, blz. 398.
4) De Beringhen was in 1645 eerste stalmeester geworden van den Koning van Frankrijk en trad kort daarna in het huwelijk met Anne du Blé († 1676).

et pourpoint, je me trouve de fort mauvaise taille à fournir à ce divin mystere, ou mestier, politique. Pour conclurre donq la matiere, je vous donne du meilleur de mon ame touts les souhaits que tout le monde ensemble pourroit contribuer au succes de vostre mariage, et pour sortir par où je suis entré, n'ayant point de peine à me representer les excellentes qualitez de Madame, desjà vostre compagne et de là ma dame, je veux en specifier deux ou trois en rime assaisonnée à la rigueur du temps et vous souhaitter finalement,

> Que sa douce chaleur vous flatte et resjouisse,
> Que commode, que soupple elle vous obeïsse,
> Qu'elle ne pese pas sur vos bras; tout de bon,
> Qu'elle vous serve en tout de robe de Japon,

qui est des plus aggreables meubles que je cognoisse et à qui pourroit se donner carriere au chant nuptial. La comparaison en seroit plaisante en divers esgards, n'y en eust que celle cy, que l'entrée en est un pen difficile et la sortie aysée, aveq d'autres remarques d'importance que nous lairrons à la discretion du benevole lecteur.

Revenant donq, Monsieur, de vostre lict à la table, je dis la merveilleuse, je vous asseure que S.A. se tiendra fort satisfaicte de l'invention, quoyque la matiere ou l'ouvrage n'y respondent pas. Au pis aller, la machine servira de modelle, et comme vous dites, d'acheminement à quelque chose de meilleur. Je m'en figure quelque image, que je voudroy ne s'accorder point à l'original. Ainsi nous aurions deux inventions, dont l'une vous plaist par experience, et l'autre me chastouille, comme mienne, en esperance.

Ne craignez pas que je vous demeure en faulte de recherche de ce que Hollandus peut avoir produit en vegetable et animal[1]. Ma curiosité y va de pair aveq celle de vostre grand amy. Et en matiere chymique j'ay tousjours faict plus de cas du verd apparent, que du jaulne imaginaire. Ne craignez pas non plus que nous laissions prier de ce que vous nous offrez d'advis sur la disposition de S.A.; au contraire, elle s'en tient grandement redevable. Et voycy pour cest effect l'entrée de la consulte du college de medecins où j'ay presidé chez moy; elle contient la pathologie, qui est, pour ceux qui n'entendent pas si bien le Grec que les articles de leur mariage, la description du mal, ou bien des maulx que S.A. souffre. Suivront les causes et les remedes. Cela eust esté trop long à copier soudainement, et trop lourd pour un ordinaire, et je croy que vostre personage ne pretend de veoir principalement que ce que j'envoye, pour se tenir hors de prejugé.

Je vous recommande et re-recommande mon petit musicien[2]. Ce que j'y requiers surtout, c'est qu'il entende exactement à chanter sa partie en concert. Outre ce quelque methode et conduitte pour la voix; s'il peut un peu toucher le luth, tant mieux. Ainsi il pourroit souvent me servir sans moy; autrement je doibs venir en partage du travail aveq le tiorbe et la basse. Representez vous le Provençal aveq sa garce. Je m'offre desjà aux dames aveq mon page, pour disposer de nous comme elles souloyent de ce pauvre aveugle, qu'on dit avoir esté roué en Greve, au moins en France. Je le plains en tout cas, car cela faict mal esgalement partout, *quien tal haze*, *tal pague*. J'acheve donq en

1) Zie No. 4246.
2) Huygens zocht een Franschen zangmeester voor zijne dochter.

Espagnol *y soy por la vida*, *y antes muerto que mudado*, *de V.M. muy humilde criado* ..... A la Haye, le prem.r de l'an 1646, que Dieu vous doint plein de felicitez.

4236. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Gisteren heb ik, volgens het bevel van Z.H., met den heer Ferentz[1] gesproken. Maar wij begrijpen niet alles van het bevel, o.a. wat het aantal voetknechten betreft. Moeten die 400 en 500 man genomen worden van het garnizoen der beide steden, of moet het garnizoen van Sas worden aangevuld door een deel van het garnizoen hier? En wie moet het bevel voeren? Ritmeester Hagenwolt[2] wil met zijne compagnie wel hier blijven; hij is een vertrouwd man. De volgende maand wil ik graag verlof hebben. De Hulst, le 1r Jan. 1646.

4237. J. van Foreest. (L.B.)

Onder de vele dichters, die de overwinningen van den Prins bezingen, kom ook ik met een versje[3]. Ik wensch u een goed jaar toe. Hagae Comitis, Calend. (1) Januarij CIↃIↃCXLVI.

4238. J. van Wijnbergen. (H.A.)

Den brief heb ik doorgezonden naar Geldern. Uw raad ‘nopende de conservatie van de natuyrlicke wermte’ zal ik opvolgen en nog heden heb ik met den heer Iselstein[4] te Orsoy een glas op uwe gezondheid gedronken. Ik word compleet weer jong. Rynberck, den 2 Jan. 1646.

Veel goeds in het nieuwe jaar! ‘Hier syn eenyge groote Hansen van Polen doorgereyst van de suite van de coninckclicke bruyt, die t'bont niet vergeeten hadden’[5].

4239. J.J.D. Fruutheere[6]. (L.B.)

Dagelijks verwacht ik antwoord van u over de zaak, die ik u in het leger meedeelde. Intusschen gaat de procureur generaal tegen mij verder; daarom kom ik u nog eens lastig vallen. Gendt, den 3 Januarij 1646.

1) Zie III, blz. 32 en 33.
2) Hij komt als ritmeester voor in de jaren 1642 tot 1656. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Het vers is aan den brief toegevoegd; het heeft tot titel: *In temperiem coeli autumnalis insolitam*, *mirabiliter operibus principis Auriaci in obsidione Hulstae convenientem*. - Huygens had hetzelfde onderwerp behandeld in twee versjes met den titel: *In prodigiosam autumni siccitatem, obsessû Hulstâ* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 58, 59); zij waren 28 Oct. 1645 geschreven.
4) Zie I, blz. 382.
5) Zie No. 4233.
6) No. 4239 a. Een brief van 27 Jan. (L.B.) bevat een woord van dank.

4240. J. van Wassenaer. (H.A.)

De gravin van Nassau[1] zou gaarne een sauvegarde hebben voor ‘haer goet en huys’, hoewel Z.H. zegt, dat het haar niet helpen zal. Maar zij is bang, dat haar broeders, de graven Maurits, Frits en Hendrik, ‘haer in Neerlant wederom alle affronten souden soecken te doen, die haer mogelyck sou syn’, en vreest vooral graaf Hendrik, m.i. zonder reden. Doch gij zult mij zeer verplichten door aan haar verzoek te voldoen, ‘want ick te Spae en te Aeken extraordinaris veel eer en van haer en de haeren ontfangen hebbe’[2]. Ik hoop, dat Z.H. de ontvangst der Koningin hier zal goedkeuren[3]. Heusden, den 4 Jan. 1646.

Een gelukkig nieuwjaar wensch ik u toe.

4241. Johan Albrecht graaf van Solms[4]. (H.A.)

Door bemiddeling van de gravin van Nassau te Brussel heeft mijne vrouw[5] meer dan eens een paspoort gekregen. Nu vraagt de gravin een paspoort voor hare zuster[6]; wilt gij dat in orde maken? De kanunnik Bonaventura is erg ziek; zijne moeder heeft een anderen zoon aangewezen om hem te vervangen, in geval hij mocht sterven. Wilt gij hem aanbevelen? Mastricht, ce 6 de Janvier 1646.

4242. Aan mevr. Swann[7]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor uw brief, die weer een bewijs is van uwe goedheid. ‘J'en rencontre une autre preuve evidente dans l'approbation que vous daignez donner à de mes productions musicales, et n'ay garde de vous disputer qu'elles vaillent peu, depuis le temps qu'elles sont en vos belles mains, et en ceste excellente gorge, qui est capable de rendre telles les choses les plus mediocres. Il me tarde bien, Madame, de reveoir mes enfans en ces beaux habits là’. Ongelukkig ben ik ongesteld, maar hoop weer beter te zijn, als gij hier komt. A la Haye, le 7 Janv. 1646.

4243. A. Cral[8]. (R.A.)[aant.]

Het verheugt mij, dat gij in een gedicht uwe bewondering voor Heinsius

1) Ernestine de Ligne, de weduwe van Jan van Nassau.
2) Zie No. 4090 en 4129.
3) Zie No. 4233.
4) No. 4241 a, b. Brieven van 6 en 31 Jan. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk.
5) Nl. Anna Elisabeth, geb. gravin von Falckenstein.
6) Nl. Albertine de Ligne, de echtgenoote van Philibert de la Baume, markies de Saint-Martin.
7) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 13. - Zie III, blz. 325.
8) Arnoldus Cral was van 1639 tot 1655 predikant te Wehe in de provincie Groningen en vertrok toen naar den Andel, waar hij in 1656 stierf.

hebt uitgesproken[1] en dat mijne kleinigheden u niet mishagen ..... Wijae in Omlandia, 8 Januarii Juliani[2] Anno 1646.

4244. C. Beuckelaer[3]. (L.B.)

Op verzoek van eenige 'gequalificeerde militaire', vooral in het regiment van den heer van Beverweert, heb ik een journaal gehouden 'van onse marche off zeer notablen tocht door s vijants lant na de stadt van Hulst'. Dit journaal is door trouweloosheid van enkele mijner vrienden in handen gekomen van een drukker, die het heeft uitgegeven zonder mijn naam[4], maar als schrijver noemt den predikant bij den heer van Beverweert. Er zijn 2000 exemplaren van die uitgave vol drukfouten verkocht en nu zal er een tweede druk van verschijnen[5]. Wilt gij nu mijn journaal eens doorlezen, er bij aanteekenen wat vergeten is en er bijvoegen wat de moeite waard is, o.a. over hetgeen er te Marienkerke gebeurd is tusschen Z.H. en de maarschalken Gassion en Rantzou op 28 Sept. en op 2 Oct. te Severgem, de onderhandeling van Z.H. met die van Lokeren en andere dingen, die bij Hulst zijn voorgevallen, wanneer zij althans bekend mogen worden? Het is met schroom, dat ik u dit vraag, want ik weet, hoe druk gij het hebt, maar de fouten in den tweeden druk zullen geheel en al op mijne rekening worden gesteld[6].

4245. Anna van Maubus[7]. (L.B.)

Hierbij gaat eene declaratie voor de 'verschoten penningen' voor 'den huijse ende Casteele van Breda'. Bredae, 13 Januarij 1646.

4246. C. van Hogelande[8]. (L.B.)

Doordien ick my in de materie, daer Isacus Hollandus[9] van schryft,

1) Misschien wordt gedoeld op het gedicht *In Heinsij lectulum, mediâ bibliothecâ collocatum, mathematice* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 10), den 21sten December 1644 geschreven.
2) Dus 18 Jan. n. st.
3) Cornelis Beuckelaer was predikant te Kerkwerve en Noordgouwe, sedert 1619 te Haamstede en Burgt, sedert 1627 te Veere. In 1645 deed hij velddienst in Vlaanderen en in 1665 werd hij emeritus.
4) Er zijn in 1645 zelfs drie drukken van verschenen.
5) De titel is: *Schrik van Vlaanderen en Braband enz. Van 't ghene in 't jaar 1645*, *soo in 't Leger als in alle d'optochten, en insonderheyt van dien Notabelen Tocht en marche van syn Hoogheydt den Prince van Orangien van Oost-Eeckelo na Hulst gepasseert is* ..... Middelburg, 1646.
6) De brief mist plaats, datum en jaar.
7) No. 4245 a. Met een brief van 8 Maart (L.B.) bedankt zij voor de moeite. - Zie II, blz. 342.
8) Zie blz. 167.
9) Isaac Hollandus, geb. te Stolkwijk, leefde in de 15de eeuw en was, evenals zijn zoon Johan Isaac, een beroemd scheikundige en alchimist, aan wiens werken bekende geleerden later veel hebben ontleend. Verschillende boeken van hem zijn in de 17de eeuw gedrukt.

noyt geoufent en hebbe, ende benevens D. Werckhorst[1] niemandt en kenne, die daer eenigh vermaeck in neemt ofte genomen heeft, soo hebbe ick hem deshalven aengesproocken, vragende, hoe men de begeerde stucken soude mogen bekomen, dewelcke my voor antwoort gaf, ten eersten dat hy noyt gehoort en hadde van eenigh tractaet, dat den voorseyden autheur *in materia minerali* geschreven soude hebben; belangende *de vegetabili* meenden, datter een - *de vino* - gedruckt ende by den eenen ofte anderen boeckverkooper wel te vinden soude sijn, behalven noch een - indien ick wel onthouden hebbe - *de rore solis*[2], hetwelck noch niet gedruckt soude syn; seyde niet te weten, dat den autheur iets meer geschreven soude hebben; hadde oock beyde dese tractaten met de handt geschreeven, doch soude deselve niet gaerne missen. Dit is alle hetgene, dat ick weete ofte soude konnen vernemen ..... Wt Leyden, desen 13^{en} January 1646.

4247. J. Sluysken[3]. (L.B.)

De heeren van den Hove zijn Z.H. zeer dankbaar voor de goede zorgen gedurende deze harde vorst tegen het voornemen van den vijand. Door het overlijden van twee leden heeft het Hof een groot verlies geleden, vooral door het sterven van den heer Bentinck[4]. Arnhem, den 13/3 Januarij 1646.

4248. St. Goffe[5]. (L.B.)

I can not but looke upon the absence of your frend as a great misfortune, and especially in regard of his being at Amsterdam. I can thinke of no expedient but this, that you will be pleased to send my lettre by a messenger expressely to him; his lodging is at *Haute-veenes* Inne, a place wel knowne, and, if you find it fitt, to advise him to returne hither, in case he did not speake with his Highnes before his departure. The charges shal be borne by me, and most thankefully repaid, but I must entreate you to dispatch the man, that I may not appeare. I do most humbly desire, the bode may depart this night and be required to bring backe an answer to yourselfe. My letters from France have such a concurrence of hopes unto this busines, that they tell me all

1) Waarschijnlijk Jan Werckhorst, Med. Dr. te Leiden. Hij was daar geboren en werd er 23 Maart 1604 op 21-jarigen leeftijd als student ingeschreven. In 1608 is hij getrouwd met Joanna van Verges en vóór of in 1650 gestorven. (Meded. van den heer Byleveld, adjunctarchivaris van Leiden.) - Zie ook I, blz. 251.
2) Zeker wordt gedoeld op de beide volgende werken van Hollandus: *Opera vegetabilia*, *ad ejus alia opera intelligenda necessaria*, *ubi de quintis essentiis vinoque agitur*, *ut de elixire vitae*, *mellis essentia, rore solis*, *pannacaea*, *saccharo*, en op de *Mineralia opera seu de lapide philosophico duo libri*, Middelburg, 1600.
3) Zie II, blz. 67.
4) Karel Bentinck, heer van Aller en Berrinkhuizen († 1645), was burgemeester van Arnhem en raadsheer in het Hof van Gelderland.
5) Zie No. 4228.

will revive againe, if that particular do succeed well, wich is now in agitation here; and I am much assured, it may by the carefull and dilligent assistance you have beene pleased to afford unto ..... Hage, Jan. 13. 1646.

4249. A. van Hilten[1]. (H.A.)

Gij weet, dat Z.H. aan de Staten van Utrecht geschreven heeft ten gunste van graaf George Fritz van Waldeck[2], die gaarne zijn broeder, den graaf van Culemborg[3], als kapitein zou opvolgen. Ook Prins Willem heeft voor hem gesproken met de Gedeputeerden der Staten. Verder heeft de heer van Zuylestein[4] mij namens H.H. gelast, mijn best te doen, dat de graaf van Waldeck op de nominatie kwam. Maar nu tracht de heer van Rijnesteijn[5] den heer Ruijsch van Waijesteijn[6] te overreden, om Deuverden[7] als eerste op de nominatie te plaatsen, die ook door de afgevaardigden van de stad is gekozen. De heer van Rijnesteijn zal verder naar den Haag gaan, om bij de Prinses voor Deuverden te pleiten. Ik schrijf u dat alles, opdat men maatregelen zal kunnen nemen ..... A Utrecht, le 4/14^{e} de Janvier 1646.

4250. Machaut[8]. (H.A.)

De heer Van Elst zou gaarne zien, dat zijn zoon de vacante compagnie kreeg. De Reez, le 14me de Janvier 1646.

4251. Van Pieters. (A.B.)

Om U E te voldoen mijnne belofften, sende ick hierneffens eennige wercken van Ysack Hollandus[9]. Had ick meerder in t selvige tot U E dienst, ick soude mijn verblijden ende senden. U E sal deselvige connen doen vuijtschrijven ende, als ick oovercom, voor mijn bewaren t gen ick hier sende. Ick sal onderteusschen vernemen, off ergens eennige wercken als deese kan becomen, en U E senden. T' Antwerpen onder mijn boecken aldaer hebbe ick noch eennige, maer die sijn ongereedt. Ick versoeck dan, dat U E dese gelieft te bewaren, ende mijn in meerder saecken gelieft te bevelen in uwen dienst .....

1) No. 4249 a, b. Brieven van 16/26 Maart en 4/14 Apr. (beide H.A.) zijn zonder eenig belang.
2) Zie III, blz. 282. - Hij heeft zich vooral ten tijde van Willem III naam gemaakt als veldoverste.
3) T.a.p.
4) Zie I, blz. 442.
5) Heer van Rijnestein, een adellijk huis in de provincie Utrecht, was sedert 1642 Ansem Bol van Hamersveldt.
6) Hugo Diederik Ruysch, heer van Wayenstein, eene ridderhofstede in de provincie Utrecht, had sedert 1642 zitting in de ridderschap dier provincie.
7) Cornelis van Deuverden was van 1646 tot 1665 kapitein. (Meded. van den heer Wakker.)
8) No. 4250 a-d. Brieven van 24 en 29 Jan., 2 en 28 Febr. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk. - Zie II, blz. 480.
9) Zie No. 4246.

..... Ick woon op de Lauweriersgrach in Vossencuijl. Gelieft U E een pondt vijff off ses blyeckpoeder te hebben, dat schoon is, sal t senden. In Amsterdam, den 15 Jan.ie 1646.

4252. Leonoro Pompei[1]. (H.A.)

Wilt gij mijn bloedverwant, graaf Aluigi Pompei, die het beleg van Sas van Gent heeft meegemaakt, bij Z.H. aanbevelen? Mastricht, a di Gen[2]. 1646.

4253. S. van Tulden[3]. (B.M.)

Ik waag het u te naderen als neef van den diep betreurden Diodorus Tuldenus[4], die op betrekkelijk jeugdigen leeftijd gestorven is en beweend wordt door zijne vrouw[5] en drie kinderen. U behoef ik niet te zeggen, welk een voortreffelijk man hij was. Hij sprak dikwijls over uwe welwillendheid jegens hem en wilde mij in haar doen deelen. Gaarne zou ik u persoonlijk begroeten, maar mijn ambt van magistraatspersoon te Antwerpen houdt mij terug. Mijn vriend Buycx[6] was echter zoo vriendelijk over mij aan u te schrijven. Moge het u in alle opzichten goed gaan en gij mij dezelfde welwillendheid toonen als aan mijn oom, die mij als zijn zoon beschouwde. Antverpiae, 17[7], anni 1646.

4254. A. de Pollot. (L.B.)

De gedeputeerden de Bye[8] en Haersolte[9], die hier lang opgehouden zijn door de koude, zijn nu langs een omweg teruggekeerd. Ik blijf hier, totdat ik naar Bergen op Zoom kan gaan. Ik schrijf u dezen om te melden, dat de beide gedeputeerden overtuigd zijn, ‘que le pays d'Ulster-ambacht[10] se peut mettre et tenir hors de contribution avec fort peu de peine et de despense, comme vous pourrez aussy clairement voir en examinant dessus la carte le contenu du papier qui est icy joint, estant une coppie des raisons que leur ay données pour examiner dessus les lieux, en quelles ils n'ont rien trouvé a objecter’. Wilt gij dat aan Z.H. zeggen? F[ort] S.t Anne P[older de] Namur, le 20 Jan.r 1646.

1) No. 4252 a-d. Brieven van 17 Maart, 12 Oct., 16 Nov. en 5 Dec. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk. - Zie II, blz. 162.
2) De datum is weggelaten.
3) Simon van Tulden was in 1645, 1649, 1650 en 1652 schepen van Antwerpen.
4) Diodorus Tuldenus (zie I, blz. 288) was 19 Nov. 1645 gestorven.
5) Zij heette Catharina Clara van Grevenbroeck en had haren echtgenoot drie zoons geschonken.
6) Waarschijnlijk Jacob Buycx; zie I, blz. 147.
7) De maand staat niet in het afschrift.
8) Zie III, blz. 324.
9) Waarschijnlijk Rutger van Haersolte, de drost van Lingen; vgl. I, blz. 376.
10) = Hulster-ambacht

4255. St. Goffe[1]. (L.B.)

Since I was with you I come to heare that your partie at Amsterdam, being in treaty with your agents for Venice, was asked, why he would prefer that service before the other of the duke of Orleans, in wich he was engaged, and that he returned this answer, that the duke would give but one month pay, and intended they should subsist by robery. If this had not beene related by persons who could not invent it, I should believe the man to be too much a gentleman to be guilty of any such dangerous discours, wich might but indirectly frustrate the smal remainder of hopes wich is now left to support the most distressed and best King alive. Wich conjectures may be drawne from his discourses and comportement in that place, I know not, but am of the opinion, some speedy course ought to be taken to invite or command him hither. I leave this unto your consideration, and beleive the busines itselfe, notwithstanding all this, in a good condition, because you are pleased to give it your protection and to allow the liberty of importuning you about it unto ..... Hage, Jan. 20[2].

4256. W. Swann[3]. (L.B.)

Wij hebben niets te berichten, maar hopen u spoedig in den Haag te komen bezoeken. Utrecht, the 22 of January 1646.

'My most humbel service I pray to all the ladeys that tooke in hand the bridegrome, which I confesse I long to see, and to tell them, there is much adoe about nothing. Sir, I shall by the next send you some fine lessons for the verginalls[4] and hope ere long to come and play them unto you and to assure you of my humble service'.

4257. S.P. van der Straten[5]. (B.M.)

Ik had gehoopt, dat Z.H. mij eenig reisgeld zou hebben gegeven, om mijne goederen in Vlaanderen en ook in St Annaland in Holland te bezoeken en terug te krijgen, en dat mij ook door den thresorier de ƒ 9000 zouden zijn uitbetaald, die ik sinds twee jaren te vorderen heb, doch ik krijg maar geen antwoord op mijn verzoek. Ik zou een rijk man zijn, als ik mijne goederen terughad, maar ik ben in dit land slecht behandeld. Wilt gij mij nu voor zes maanden ƒ 1500 leenen? Dan schenk ik u voor goed de beide schilderijen, die een tijd lang ten uwen huize zijn geweest, nl. 'de opneemmijnge van Gannemedis, gemaect, so men meendt, by Guijdo Bolomedis[6], ende d ander lantschap van Golthyeus[7]'.

1) Zie No. 4248.
2) Het jaartal is weggelaten.
3) De brief is uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXLIV. - Zie blz. 173.
4) Eene soort van spinet.
5) De brief heeft plaats, jaartal, noch datum. - Zie II, blz. 204.
6) Zeker is bedoeld de beroemde schilder Guido Reni (1575-1642), geboren in de buurt van Bologna.
7) Nl. Hendrik Goltzius (1558-1616), graveur en schilder.

4258. J. Retnesson Soutt[1]. (L.B.)

Ik moet u nog eens lastig vallen over de zaak van de katholieken in Crefeld; hoe moet ik daarmee handelen? Meurs, den 26^{en} Januarij 1646.

4259. M. le Blon[2]. (L.B.)

Brenger deeses, Artus Quellinus[3], is den vermaerden en cunstrijcken beeldsnijder van Antwerpen, die voor deesen de Palas, levensgroot, met verscheijde andere beelden voor zijn Hooch.^{t} heeft gemaect, eer hij naer Italien ginck, alwaer hij eenige jaeren met seer groot voordeel gepractiseert hebbende, wederom t' Antwerpen is gecoomen. Daer hij verscheijde treffelijcke wercken, so in kercken als voor particulieren gemaect heeft, oock selfs eenige beelden voor den heer Hellemans zaeliger[4], die ick verstae, zijn Hooch.^{t} becomen heeft, alsmede twee marbere kinderen levensgroot voor den heer Kletscher, enz. En also hij voor den heer Cabouw[5] vier gelijcke kinderen onder handen heeft ende, het eene vaerdich sijnde, geneege was sulcx selfs over te brenge, omme 't landt ende de liefhebbers te sien ende te leeren kennen, so en heb ick niet willen laeten hem aen UE, als aen den *patron* van de *vertueusen*, te verschrijven, op hoope, dat zijn Hooch.^{t}, door Mijnheers aendieninghe, vermaeck mocht neemen sich van de persoon te dienen. D'welck mij sunderlinge lief sou wesen. Oock sal hem ende mij sijn vriendelijck onthael voor groote eere ende vriendschap verstrecken; waermede, alles goeds vertrouwende, ick den deesen sal sluijten ende blijven ..... T'Amsterdam, den 27^{en} Janeeuarij 1646.

4260. A. Rivet. (L.B.)

Ik dank u voor uw rouwbeklag; de arme man is na al zijne afdwalingen toch als Christen gestorven[6]. De Breda, le 28 Janvier 1646.

4261. D. Corbet. (L.B.)

Ik kan u niet genoeg danken voor al uwe weldaden. ‘Ende wat aengaet

1) De handteekenig is zeer onduidelijk.
2) Zie III, blz. 39.
3) Artus Quellinus (1609-1668), de beroemde beeldhouwer.
4) Misschien Don Francisco Hellemans, die in de Z. Nederlanden woonde en door wiens dood (1634) het majoraat der familie aan Hooft's vrouw verviel, wat aanleiding heeft gegeven tot een langdurig proces.
5) Nl. Cornelis Nobelaer, in 1641 gehuwd met Darta Teeus, weduwe van Cornelis van Teylingen en dochter van Mr. Cornelis Teeus, heer van Cabau. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
6) Waarschijnlijk doelt' dit op Claude Rivet de Montdevis (zie III, blz. 188), den oudsten zoon van Rivet. In zijne jeugd had hij niet recht willen deugen.

het nieuwe bij mij gepractiseerde cijfer, wensche anders niet als de eer te mogen hebben UEd.gestr. daervan kennisse te geven. Maer alsoo t'selve met brieven niet geexpresseert can werden, verwachte alleen UEd.gestr. begeerte om derwaerts te gaen, opdat ick t'selve UEd.gestr. tot Monsieur Sonnius off elders in alle seeckerheijt moge leren, ende ick en twijffele niet, off UEd.gestr. sal daerin goet genoegen scheppen.' In Utrecht, den 21 Jannuarij 1646. S.V.[1].

4262. D. Croeser[2]. (L.B.)

Mijn vader, Dr. Dirk Croeser, heeft zeven jaren geleden, door uwe tusschenkomst, de dochter van Z.H. behandeld[3] en spreekt altijd over u. Nu ik aan de Academie stellingen ga verdedigen, wensch ik die aan u op te dragen; mag ik dat doen? Lug. Bat., ad diem 1 Februa. 1646.

4263. A. Crocq[4]. (L.B.)

Het zal moeilijk zijn, onze compagnieën compleet te hebben tegen half Maart of 1 April, zooals de Raad van State ons bevolen heeft, tenzij wij naar onze garnizoenen terugkeeren. De ruiters hebben het hier goed gehad. Hulster ambacht, den 1^{en} Feb. 1646.

Er is hier van nacht een hevige brand geweest, waarbij verscheiden paarden zijn omgekomen.

4264. St. Payne[5]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe belofte ten opzichte van mijn zoon. Bergen op Zoome, this first February 1646.

4265. M.C. de Licques[6]. (L.B.)

Mijne nicht de Merode heeft verzocht om een paspoort voor den abt van St Michiel te Antwerpen. Wilt gij daarvoor zorgen? Ik heb een aardig klein geschenk voor uwe dochter, dat ik bij gelegenheid zal zenden. De Breda, le 4 Fevrier 1646.

1) Dus 31 Jan. n. st.
2) Daniel Croeser is niet in het Leidsche album ingeschreven.
3) Waarschijnlijk Prinses Isabella Charlotte; zie II, No. 1882, 1886, 1894, 1909. Dirk Croeser is dan de daar genoemde 'medecin de Viane'.
4) Zie I, blz. 231.
5) No. 4264. In een brief van 17 Apr. (L.B.) vraagt hij nogmaals hulp. - Zie III, blz. 362.
6) No. 4265 a, b. Met een brief van 27 Maart bedankt zij, met een anderen van 28 Juli, z.j. (beide L.B.), vraagt zij een paspoort voor haar broeder. - Zie III, blz. 202.

4266. L. van Kinschot[1]. (L.B.)

'Ick bevinde my ten hoochsten beswaert om aen te nemen de liberale gifte van Syne Doorluchtighe Hooch.t over het slorderich vers[2] van myn soon[3]. T is oock met die intentie nyet geschyet. *Vilis*, *abiecti*, *plebeique animi esse reor Musas habere vaenales*.

Non his juventus orta parentibus, etc.

Ick seynde het gelt wederom, also het so nyet soude kunnen aennemen, met vriendelyck versouck, dat uw Ed.t t selfde, naer desselfs gewoonlycke discretie, gelieve by Syne hoochgemelte Hooch.t beleefdelyck te excuseren.'

Ik hoop, dat Z.H. mij gunstig zal zijn 'in myn poursuitte', en dat ook gij mij zult helpen. In den Haegh, den 4en Feb.ren 1646.

4267. F. van Schooten de Jonge[4]. (L.B.)

Also ick tegenwoordich door verscheyde occupatien verhindert ben, om naer behooren mijne schuldige eerbiedinghe U Edele te betoonen, ende met U Ed.le mondelick te confereeren, so heb ick goet gedacht U Ed.le de gelegentheyt der saeck met een letterken te kennen te gheven. - Sommige mijne vrienden, welcke de heeren alhier hebben aengesproocken ende my gerecommandeert, rapporteeren mij, de saeck bij haer seer wel geleegen te syn, sulcks ick niet en twijffele, dat eenighe andre swaericheit by haer sal voorgehouden worden, als alleen over t' verschil der religie, daer d'andre sollicitanten - naer ick verstae - hun van dienen. T'welck doch in geenderley maenieren met die professie te doen en heeft, also twee mael drie ses maeckt by d'een so wel als bij d'ander. Ende also vorders deselve professie bedient wort op een plaets buiten d'Academie, ende de professoren derselve in de *Senatus Academicus* niet en syn begreepen, nochte gemoeijt en werden, om over eenige questien ofte decisien te staen, so dunckt mij gants geene swaricheijt daeruit te konnen gededuceert worden, oft juist die professie niet bedient en worde door een van de gereformeerde religie. Alleenlick isser dat van, dat deselve mede is tot de Academie gehoorende. Maer also deselve is ingestelt, om alhier te queecken kloucke ingenieurs tot dienst der landen, ende ervaerne reeckenmeesters, landtmeeters en wynroeyers tot dienst der gemeente, so is deselve professie voornaemelick streckende tot onderlinghen dienst deser landen, ende meer nootwendich dan oft deselve in 't Latijn bedient wierde, streckende eerder tot profyt van de vremde natien ofte studenten, die haer alhier souden moghen ophouden, ende in onse taele onervaeren syn. T welck oock d'experientie getuigen kan, also daer geduirich meerder toehoorders der duitsche als noch der Latijnsche lessen aengaende dese konst altyt syn geweest. Waerby noch dit

1) Zie II, blz. 42.
2) Nl. eene *Ode pour Monseigneur le Prince d'Orange, son Allesse, ayant pris la ville de Hvlst*, *aprés un mois de Siege. l'An* 1645. - Het vers is onderteekend: De Kinschot.
3) Nl. Caspar van Kinschot; zie No. 4277.
4) Zie No. 4230.

komt, dewyl alle handtwerckskonsten haere fondamenten uit dese ontleenen, dat deselve lessen beneffens de studenten, die deselve hebben gefrequenteert, oock altyt van verscheyde handtwercklieden syn aenhoort geworden. Also dat daeruit voortgekomen syn verscheijde ingenieurs, die niet alleen dese landen, maar oock syn Maijesteyt van Sweeden grooten dienst hebben gedaen, dewelcke alleen uit het frequenteeren deser lessen haere wetenschap hebben gehaelt. Gelyck sulcks met dadelick exempel kan betoont worden in den ingenieur van Paen[1)], van Belcum[2)], Gilot, enz., ende niet minder landtmeeters, reeckenmeesters ende andre ervare konstenaers, die uit geene andre instructie daghelicks haere konst syn practiseerende. Oversulcks dan ick seer verwondert ben, dat de heer van Wimmenum[3)] de princesse Elisabeth[4)] tot andtwoort gegheven heeft, als dat men heeft gesproocken van de professie te abandonneeren. T welck ick doch niet en kan aenneemen in een vergaederingh van *curatores* te souden syn geschiet, dewijl d'andre *curatores*, nochte de heeren alhier, eenige mentie daervan gemaeckt hebben, ende oock geene vergaederingh van *curatores* zedert myn vaders zal. overlyden[5)] en is geweest, ende oversulks daer niet van gesproocken, veel minder by syn leeven. Waerom ick dan veel eerder aenneemen kan, t selve maer een boutade te syn en uitvlucht, om hem selven niet verder in iemant te engageeren. Als oock dat hetselve wel een inventie mochte syn, om ijmant - neempt Stampioen[6)] - daer in te stellen, te weeten met de heeren alhier te persuadeeren, dat de professie - ten minsten wel voor een tyt - mochte gediffereert worden, om also naderhant, als alle de sollicitanten en de heeren alhier mochten in slaep gebracht syn, hy dan soveel te beeter daerna hem daertoe soude connen avanceeren. Ick weet oock, dat hy by deselve princesse gemoveert heeft, mij Arminiaens te syn gesint, oock dat ick geen Latyn en soude verstaen. Eindelick so hebbe ick verstaen, dat hy d'andre sollicitanten tot andtwoort heeft gegheven, dat men van meeningh is de professie te abandonneeren. Ende my dunckt, dat sodanighen aenslagh tegenwoordich wel soude konnen gelucken, alsoo een van beyde d'andre curators sieck synde, en d'ander niet sullende konnen desen 8 Febr. ter vergaederinghe present syn, hy alleen van de *curatores* daer sal tegenwoordich syn. Dit is de swaricheyt, die ick er in vinde; U Edele gelieve die eens te overweeghen, ende te delibereeren, wat hem oorboorlick duncken sal daerinne gedaen. Ondertussen sal blyven, die ick ben ..... Vit Leyden, den 4 Febr. 1646.

4268. J. de Knuijt[7)]. (H.A.)

'Uw E aengenaemen neffens Syn H.^{ts} genadich aenschryven van den 6^{en} deses, met Haere Hoogh Mog. berispinge over de lange communicatie van t'gepasseerde alhier, is ons gisteren wel behandicht. De man was onder de gedeputeerden niet te vinden; de suspitie echter, uijt[8)] mijne ende onderlinge

1) Paen werd in 1644 controleur van de fortificatiewerken. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie blz. 244.
3) Zie III, blz. 419.
4) T.a.p., blz. 276.
5) Frans van Schooten Sr. was 11 Dec. 1645 gestorven.
6) Zie II, blz. 494.
7) De brief is zoo vol stijlfouten, dat hij op vele plaatsen onbegrijpelijk is.
8) Er staat: *uijt de*

discourssen groeyende, brengende d'affirmatien allenckens tot moderatie te dalen, gelyck d'een ende d andere een weynich van t'synne, soo begonde wel vraeghsgewyse wat van t'mynne te openen; tsamen byeengebracht, wasser noch niet besunders gepasseert, dat eenige secretesse vereijschte, en mitsdien t'onrechte geculpeert Haere Hoogh Mog. daerover behoorden te antwoorden. Den ernst daertoe gepassionneert aengroeyende, als nu op den hooghsten top was gebracht, ende geexamineert naer syn merite de redenen, die daerover aen Haere Hoogh Mog. t'onser defentie te schryven hadde, is eyndelinge goet gevonden van beter gelaten als gedaen, daermede te sucxcederen ende de voorss. beschuldig[ing]e in onnooselheyt te verslijten. Ick hope evenwel, door dese gijs[1] alle de hondert sullen leeren oppassen ende haer voor toecomende sullen vermyden; de faulte is niet sooseer by de schryvers, die gaerne somwylen aen haer vertrouste vrinden wat souden mededeelen, als wel by de vrinden selfs, die haere[r] vrunden vruntschap qualyck menageren ende niet en dencken, dat men haer seght, niet yder wil t geopenbaert hebben. Doch dewyle soodanighe berispinge uijt een jalousie ende verkeerde pernitieuse acten somwylen voorcompt, daervan liever met Uw E. mondelinge soude spreecken, soo wenschte wel voor den dienst van Sijne H.^{t} ende wt verhoudinge van soodanige pernitieuse acten, die voordesen wel syn gebruyckt, ende niet eer off jegenwoordich in swang gaen, Uw E. gelieffde den post te gelasten ofte wel te obligeren, mynne brieven, ofte eenige andere aen Syn H.^{t} te schryven, in eygen handen van UEd. mochten gelevert werden. Vermits den post mergen voor daege noch ver[r]eyst ende alomme vele te schryven hebbe, ben genootsaeckt geweest met een loopende penne aen Syn H.^{t} te schryven, oock de neffens gaende copie door twee diverse[2], doch vertroude, handen te doen copieren ..... Uw Ed. sal mogelyck, met vele andere voorsichtige ende ongepassionneerden, oordeelen, [dat wy] geduyrende soo vele concurrerende saecken ende intressen noijt favorabeler occasie van den hemel te verwachten hebben, als nu jegenwoordich sich soo gunstich offereert, om voor den Staet alles genouchsaem naer wensch uyt te wercken. Indien [wy] t' iser niet en smeden, dewyle het heet is, duchte [ick] daernaer [het] t' onser intentie difficilyck te buijgen ende passen sal syn. Vermits d'ambassadeurs van Vranckryck over de conferentie, die [de] Sweetschen met de Keijserschen breeder nemen ende haere negotiatie verder avanceren als[wy] wel verwacht, ende onderlinge oock geconditionneert hadden, is Mons. d'Avaux gisteren naer Osenbrugge vertrocken; de heer grave Maurits vertreckt morgen, met intentie om drie a vier dagen hier door wederom naer Wesel te keeren'. Wilt gij de bijgevoegde stukken en artikelen aangaande de particuliere zaken van Z.H. aan dezen laten lezen en vragen, of zij zoo goed gesteld zijn? Zoodra ik hoor van Lingen en van 'de Grave' zal ik die stukken ook opzenden. 'Ick sal bearbeyden, Syn Hoog.^{ts} particuliere affairen met soodanige voorsichticheit te beleyden, als eenichsints mogelyck sal syn, maer alsoo sulcx niet mogelyck is, sonder kennisse ofte ymants communicatie, die buyten verwachting ende mynne intentie soo onvoorsichtich quame te menageren, dat daervan ijet quame t'esclateren, bidde alles ten besten gelieff te helpen duyden; op myn defaveur kan alles gevonden werden'. Uyt Munster, den 11 Febr. 1646.

1) = wijze
2) Er staat: *diversen*

4269. Jenne Herle[1]. (L.B.)

Ik ben juist veertien dagen geleden getrouwd met kapitein Batte[2] en nu worden wij naar het nest Steenbergen gezonden. Kunt gij daar niets aan doen? Wt Bergen, den 12 Feber. 1646.

4270. J. Evertsen[3]. (H.A.)

Ick vreese, dat ick Zyn Hoocheyt ende U Ed. al te veele importunere door de groote vryecheyt, die ick gebruycke, doch vermerckende de goede gunste van beijde 't mijwaerts, zulx gheeft my acces om andermael dese aen UEd. te richten. Zyn Hoocheyt hadde my in t opbreken van het leger een brief gegeven aen den heer de Knuijt, doch alsoo hy door syn quetsure niet en conde in de vergaderinge compareren ende nu vertrocken is naer Munster, is het vruchteloos geweest, ende alsoo echter in desselfs absentie de Heeren Staten op behoorlicke tyden vergaderen, wenschte wel te mogen hebben eene recommandatie aen de heer pensionaris Stavenisse[4], om eens de zaecke ten effecte te brengen; het hadde wel nodich geweest, dat ick de recommandatie alsnu hadde gehadt, alsoo de Staten staen op vergaderen ende apparent morgen zullen sitten, maer doordien ick by den langdurigen vorst hebbe gelegen met ontrent 300 matrosen tot Sluys in Vlaenderen, hebbe niet connen het geluck hebben aen UEd. eer te schryven; derhalven gedienstelyck versoecke, dat UE. Zyn Hoocheyt mynentwegen gelieve te bidden om de voorsz. recommandatie, ten eynde dezelve mij niet dese, immers de naeste, vergaderinge mochte dienen; zal niet aflaeten mij altyt aen UEd. danckbaer te bethoonen, ende desen eyndigende den almogenden bidden van UEd. lancdurige prosperiteyt, blyvende ..... Vlissinghen, den 13^{en} Feb.^{r} 1646.

4271. R. Descartes[5].

Gij vraagt mij om ‘mon systeme pour faire un instrument de musique qui soit parfait’. Voor een clavecymbaal van uwe dochter is het systeem echter te moeilijk, want zij is nog zoo jong.

[Volgt de beschrijving van een systeem, waarbij het octaaf niet in 12, maar in 16 deelen wordt verdeeld.]

1) Zie II, blz. 56.
2) Hendrik Battem († 1654) is sergeant-majoor geweest op het fort Moermont bij Bergen op Zoom. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zie II, blz. 186.
4) T.a.p., blz. 50.
5) Het Hs. schijnt verloren te zijn, maar de brief is, zonder adres, gedrukt bij Clerselier, III, blz. 587. Zie ook *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 678. - Het is twijfelachtig, of de brief wel aan Huygens is gericht. Datum en jaar zijn ook niet vast te stellen.

4272. St. Goffe[1]. (L.B.)

I do humbly beseech you to let this bearer bring me Calandrini[2] his note wich I delivered you this day; it wil be necessary to send the coppy of it to Paris. The party is returned to Amsterdam to try how the busines may be donne without that danger, and on Friday will appeare here againe with Forant[3], whom he desires to have obliged by the transportation of all his goods and estate, to send or bring home the shipps at the end of the four months, unles their be meanes found to pay for their longer continuance in the service, wich perhapps wil be no difficult matter to do, it being just and sutable to his owne integrity, especially if, as in all things, you will afford your happy and powerfull assistance unto this most charitable and necessary worke, so necessary, that it is beleived to be the last occasion that can be presented to serve their Majesties in, and this the last month .....[4].

4273. E. Püchler[5]. (H.A.)

Hierbij gaat de lijst der compagnieën van mijn regiment. Er zijn hier van den winter verscheidene geestelijken over de grenzen gekomen met een paspoort van het Hof van Gelderland, ‘gelick dan noch gijsteren de heer van der Hoorst, zijnde Churbijschop van Trijer ende domdecken tot Spijer, met alsulcken pasport alhier gepasseert is’. Hoe moet ik met die paspoorten doen? Schenckenschans, den 18 Februarij 1646.

4274. Graaf Hendrik van Nassau[6]. (H.A.)

Wilt gij nog eens ernstig uw best doen voor mijn verlof? ‘Je parle de mon petit voiage vers Ter Bourg, vous laissant juger, si cette mienne tant longue absence ne seroit pas capable de rafroidir la chaleur d'une si jeune fille, se voyant de la sorte retardée de l'attente de son serviteur’[7]. De Hulst, le 21 Feb. 1646.

4275. De Vic[8]. (L.B.)

Voor de zaken van den Koning, mijn meester, moet ik nog al eens naar Ostende; daarom zou ik gaarne een paspoort hebben. Ook voor koopwaren, die ik in betaling heb gekregen voor eenige schulden. Brux[elles], ce 24 Febvr. 1646.

1) Zie No. 4255.
2) Blijkbaar één der leden van de Amsterdamsche firma.
3) Zie II, blz. 63; III, blz. 504.
4) Het briefje mist plaats, datum en jaar.
5) No. 4273 a, b. Brieven van 31 April o. st. en 12/22 Dec. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk. - Zie II, blz. 376.
6) No. 4274 a, b. Brieven van 8 Jan. en 23 Febr. (beide H.A.) zijn even onbelangrijk.
7) Zie beneden.
8) No. 4275 a. Met een brief van 13 Maart (L.B.) bedankt hij voor de paspoorten. - Zie blz. 108.

4276. Ernestine de Ligne, gravin van Nassau[1]. (H.A.)

Hartelijk dank voor het paspoort voor mijn landgoed van Renaix. Gaarne wil ik nog andere paspoorten hebben, één voor mij voor een jaar, om in Spa, Keulen en andere plaatsen te vertoeven, één voor mijne zuster, de markiezin de St Martin[2], en één voor mijn zoon[3] en den graaf de Beauvieux, zijn neef, met tien personen te paard, om door Luxemburg en Keulen te reizen. Over deze dingen schreef ik reeds aan den heer van Opdam. Bruxelles, le 27 de Feb. 1646.

4277. C. van Kinschot[4]. (L.B.)

De geschenken van den Prins voor mijn gedicht maken mij erg verlegen[5]. Ik was in den beginne niet eens van plan, mijn naam onder het vers te zetten. A Munster, ce 27^{e} Febvr. 1646.

Maar als Z.H. het verlangt, moet ik de geschenken wel aannemen.

4278. A. van Starckenborgh[6]. (R.A.)

Nu kapitein Molcman[7] te invaliede is geworden, om langer dienst te doen, zou ik gaarne willen, dat hij den volgenden zomer bij mijne afwezigheid hier het bevel voerde. Covorden, den 2^{en} Marte 1646.

4279. J. van Wassenaer[8]. (H.A.)

De gravin van Nassau schrijft mij, dat haar zoon[9] 'geen tytel en heeft als Fransois graeff van Nassau', omdat hij zijne compagnie verlaat, en dat in het paspoort van haar zuster niet genoemd wordt de markies van St Martyn[10], die gewoonlijk bij haar woont. Wilt gij dit in orde maken? De abt van Indrey heeft ook om een paspoort gevraagd. Heusden, desen 3 Marty 1646.

1) Zie blz. 198.
2) Zie No. 4241.
3) Zie blz. 198.
4) Caspar van Kinschot (1622-1649), zoon van Lodewijk v.K., maakte al vroeg Latijnsche gedichten, studeerde in de rechten, o.a. in Frankrijk, en was in 1646 in het gevolg van de Nederlandsche gezanten te Munster. Hij is jong gestorven; zijne *Poëmata* zijn in 1685 gezamenlijk uitgegeven.
5) Zie No. 4266.
6) No. 4278 a. Een brief van 24 Mei (H.A.) handelt over hetzelfde verzoek - Zie III, blz. 56.
7) Misschien Pieter Molckman, die van 1644 tot 1661 als kapitein voorkomt. (Meded. van den Heer Wakker.)
8) No. 4279 a, b. Brieven van 10 Jan. en 14 Juni (beide H.A.) zijn zonder beteekenis.
9) Zie No. 4276.
10) Misschien is hier de zoon bedoeld, nl. Charles de la Baume, markies de St Martin, die gehuwd is geweest met zijne nicht Albertine Marie de la Baume.

4280. C. Barlaeus. (L.B.)

'Quem coram vides, Ruijsius est, collega noster et operum in Illustri hac Schola socius[1]. Jurisprudentiam docet non sine studio[so]rum applausu, et iam per annum fere, spe ordinariae professionis, iura locutus publice fuit. Nec dubito de successu, cum iam in eo toti sint primores huius urbis, ut dimittant oratorem illum[2], de quo aliquando Hagiensis poëta acute cecinit: *An dixit ille rhetor*, *an singultijt*[3]. Illo dimisso non longa erit de hoc successore deliberatio'. Hij zou u gaarne spreken en gij zult mij en Vossins een genoegen doen door hem te woord te staan. Amstelod., 3 Martij 1646.

4281. F. Spanheim. (L.B.)

Ik dank u zeer voor de bewezen gunst[4], waarmede de heer van Heenvliet mij in kennis heeft gesteld. Le 3 Mars 1646. De Leiden.

4282. Aan graaf d'Avaulx[5]. (K.A.)

Op aansporing van den heer Brasset heb ik mijne gedichten aan den graaf de Servient gezonden. 'A l'endroict de V.E. j'avouë sçavoir aucun, si ce n'est qu'apparemment l'intention du Roy a esté de vous mettre en partage esgal de bonnes et mauvaises rencontres durant la societé de l'employ qui vous occupe en Wesphalie, et qu'en suitte vostre illustre collegue ne doibt rien souffrir à Munster que V. Ex.^{e} ne le releve de la moitié de ses peines'. Daarom waag ik het, u ook een exemplaar aan te bieden[6]. Mars 1646[7].

4283. De Cocq[8]. (L.B.)

Den heer Van der Straten[9] doet U.E. andermael weten en verseekeren, dat het groot

1) Albertus Rusius (1614-1678) werd in 1646 professor in de rechten te Amsterdam, in 1659 te Leiden. In 1653 is hij getrouwd met Maria de Vogelaer, een nichtje van Huygens.
2) Nl. Johannes Cabeljau; zie I, blz. 288; III, blz. 140.
3) In zijn gedicht *In I.C. orationem inauguralem et de ratione interpungendi libros XX*, *incerti*, 14 Maart 1641 door Huygens geschreven op Cabeljauw, komen de regels voor:
Barlaee, *quid testaris? ita publice*
Pronunciavit Rhetor, *an sigultijt?*
4) Waarschijnlijk het gedicht, *Ad Frid. Spanhemium (Polyandro) parentantem παραίτησις* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 73), den 24sten Febr. geschreven.
5) Zie II, blz. 458.
6) Den 1sten Maart had Huygens een Latijnsch vers als opdracht geschreven voor dit exemplaar (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 74).
7) Plaats en datum ontbreken.
8) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 189.
Waarschijnlijk Marten de Cocq, een Amsterdamsch landschapsschilder.
9) Zie II, blz. 204, en No. 4257.

steuck van Gannimedes is het oorrigeneel vuijt de vuijst gemaect bij Franciscus Badens[1], wesende een voornaem, jaa treffelijck schilder, hebbende in Italien lang tijt geweest; was vuijtmuntende in vrouwetroijnien, parden ende diergelijcke, groote actien, etc., ende 't lantschap is gemaect van Gouivert Jansen[2], die men placht *mijn Heer* te noemen, oek den voornaemsten lantschapschilder, sodat ick met veel schilders hier binnen Amsterdam sal bewijsen, dat 't voornoemde groote steuck is oorig[i]neel ende geen coppie, maer vuijt de vuijst gemaect, ende die hetselve steuck hebben sien schilderen, sullen dat getuijgen. Belangende den prijs, en is niet nadat men de steucken estimeert van dien schilder, ende voornamenlijck volgens die stucken, die hier t'Amsterdam op den Doel hangen, werden geestimeert, etc. Ende mits indispositie van den heer Van der Straten is dessen door sijn oordere geschreven ....[3].

Sijne Hoocheyt magh er sooveel voor geven als t hem belief, etc.

4284. N. Goldman[4]. (L.B.)

..... 'Son Altesse ayant bien reçeu mon petit travail de la fortification nouvelle[5], jointe l'esperence d'une recognition, je vous supplie en toute devotion, Monsieur, d'avoir la souvenance de vostre tres humble serviteur' ..... A Leide, ce 6me du mois de Mars 1646.

4285. St. Goffe. (L.B.)

His Highnes approved wel of the motion concerning your person employed in Flanders, and intended to give order in it this day. He is called le Sieur Peters and will hasten to Sas as soone as by your favour he may receive such recommendation to your governour as His Highnes shall give. Please to send word by this bearer, where it may be cal[l]ed for by the man himselfe or by ..... March. 6[6].

4286. J. van der Burgh[7]. (L.B.)

Les indignitez que des mon entrée dans ma nouvelle charge[8] j'ay receües de quelques uns d'entre mes maistres, m'ont si fort navré le coeur que j'en ay presque perdu la parole, et me suis retenu de vous escrire de peur de vous troubler de mes plaintes. Je me suis armé de

1) Francesco Badens, geb. in 1571 te Antwerpen, kwam in 1576 te Amsterdam, schilderde vier jaren in Italië en keerde in 1598 naar Amsterdam terug, waar hij vóór 1611 gestorven is. Hij schilderde groote bijbelsche en mythologische onderwerpen.
2) Govert Jansz. (1578-1619) was een leerling van Cornelis van Haarlem. Zijn werk is onbekend.
3) Zonder plaats, datum en jaar.
4) Nicolaus Goldtman, geb. in Silezië, werd 23 Juli 1639 op 26-jarigen leeftijd als jurist te Leiden ingeschreven.
5) Nl. *La nouvelle fortification de Nicolas Goldman. A Leide*, *chez les Elseviers*, 1645. - Het is eene vertaling van *Elementorvm architectvrae militaris libri IV ..... Ex conatu Nicolai Goldmanni Vratislaviensis Silesii*, dat in 1643 bij dezelfde firma was uitgegeven.
6) Plaats en jaartal ontbreken.
7) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 243.
8) Nl. secretaris der gezanten van de Republiek bij de vredesonderhandelingen te Munster.

patience, afin que mon deplaisir ne vinst à voz oreilles. *Curae leves loquuntur*, *ingentes stupent*, *et lupi Moerin videre priores*[1]. A la fin, Monsieur, je m'eschappe, et ne trouvant apres Dieu autre recours qu'à vous, je m'emancipe à vous faire l'histoire de mes rencontres en un chiffre qui vous sera fort intelligible. L'oiseau de Junon m'a donné un baiser d'Iscariot; son vol devers voz quartiers m'est de mauvais augure; je sçay qu'il tasche de me miner, et sa correspondence avec le milan pour qui, de son ordre, on louë icy un nid, ne m'est pas sans raison suspecte. Il a charmé le jar et l'oiselet que M.r de Dorp[2] eust voulu changer en navire[3] pour l'orner de la devise: *Die mijnen naem*, etc. Cettuy-ci, voiant qu'il avoit trop precipité l'affaire, s'en est bravement deschargé sur mes espaules, et s'est plaint de ma lentitude à M.r de Noirmont[4], se trouvant engagé si avant, que sans ce pretexte il n'auroit sceu donner satisfaction sur les instances que les Espagnolz faisoient pour avoir response sur leur proposition. C'est peu de chose, mais c'est tousjours me decrediter dans l'un et l'autre party, et me pourroit empescher de rendre de bons offices à qui j'en doibs. Je ne vous sçaurois celer, Monsieur, qu'il y a des ministres d'Espagne qui sont jaloux de ce qu'on ne parle des interests de S.A. qu'à M.r de N.; il y en a d'autres qui voudront avoir part à ce gré. Je vous en pourrois dire davantage, mais on guette mes lettres et il ne part point d'ordinaire à la Haie qu'on ne me defende rigoureusement d'escrire. Celle-ci part à contrebande. On ne me sçauroit pourtant empescher de vous declarer que j'ay eu une extreme joie d'entendre, que S.A. a choisi M.r vostre fils pour vostre second[5]; c'est selon la maxime de vostre famille: *fortunam inter dubia*, *virtutem inter certa numerare*[6]. De Munster, le 6 Mars 1646.

4287. Frederik, rhijngraaf[7]. (H.A.)

Het patent van kapitein Sayer[8] zend ik terug; hij staat niet onder mij. Ik was gaarne naar den Haag gegaan, maar Z.H. heeft geen antwoord gegeven op mijn verzoek. A l'Escluse, le 7 Mars 1646.

4288. W. Goes[9]. (L.B.)

Facit immensa illa, qua socerum meum complecteris, benevolentia, ut non leviter me tibi obstrictum existimen. Quippe si vivis etiam parentibus liberos tanquam rerum paternarum dominos leges agnoscunt, nec aeris alieni, quod illi contraxere, incommodum hos declinare aequum est. Facio ergo lubens, ut eorum beneficiorum, quae socer meus a te recepit, me debendi velut reum non agnoscam modo, verum etiam constituam. Atque in eiusdem rei pignus hasce

1) *lupi* caet. is eene aanhaling van Verg., *Ecl.*, 9, vs. 54.
2) Philips van Dorp, die vroeger admiraal was geweest; vgl. I, blz. 163.
3) De beteekenis is onduidelijk.
4) In 1645 was hij in de Zeven Provinciën, om te onderhandelen over een afzonderlijken vrede met Spanje en om paspoorten te verkrijgen voor de Spaansche gevolmachtigden, die naar Munster zouden gaan.
5) De Prins had goed gevonden, dat de jonge Constantijn zijn vader hielp in zijne ambtsbezigheden en had hem toen ook tot zijn secretaris benoemd.
6) Tac., *Germ.*, 30.
7) Zie II, blz. 32.
8) Zie blz. 45.
9) Willem Goes, heer van Boukhorst (1611-1686), geb. in den Haag, werd in 1631 student in de rechten te Leiden en nam in 1654 zitting in het Hof van Holland. Hij was een bekend rechtsgeleerde en heeft onder den naam Lucius Verius verschillende werken geschreven. - Goes was getrouwd met Maria Heinsius, eene dochter van Daniel.

Vindicias[1] nostras tibi mitto, eo conscriptas stylo, qui in homine Batavo, et gravissime quidem laeso, si non laudari, excusari certe meo, forsan et tuo iudicio debet. Quippe mortalis ille, cui nunc respondeo, non secus in me saevijt ac si omnes belluas omniaque monstra, quae hactenus rerum natura infelici nixu ad omnium horrorem et detestationem produxit, in me uno oppugnatum iret. Quod quamquam per se grave est, multo id tamen gravius videri debet, quod ab homine neque probo, neque iuris perito iustam agenti causam ea contigerint. Talem quippe eum, talem causam meam esse, libello, quem ad te nunc mitto, nisi me animus vehementer fallit, mihi demonstrasse satis superque videor. Idem si tibi quoque videatur, nihil est quod ad votorum meorum summam addi posse existimem, cum ea tibi eruditionis, ea iudicij magnitudo contigerit, ut plus uni tibi, quam reliquorum ingenti numero deferendum putem. Vale. Datum Lugduni Batav., IX Martij a^{o} CIↃIↃCXLVI.

4289. T. Maurice[2]. (L.B.)

De heer Vonck, die door de Koningin van Boheme wordt voortgeholpen, zou gaarne zien, dat zijn zoon vaandrig werd. De Koningin heeft veel op met den ouden Vonck, ‘en consideration de la peine qu'il prend de l'inspection sur la maison de Rehnen’. Kunt gij iets voor hem doen? Ce 10^{e} de Mars 1646.

4290. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[3]. (H.A.)

Hartelijk dank voor uw brief en uw raad. Ik zend u hierbij de opgaven. Wilt ge den bijgaanden brief aan Z.H. geven en hem mijn verzoek meedeelen? Ik hoop zoo, dat ik een gunstig antwoord krijgen zal. De Dusseldorf, ce 10 de Mars 1646.

4291. Ph. Gilpin[4]. (K.A.)

Ik word oud en ziekelijk en kom, daar ‘de Heere Staten mijn jaerlickx pensioen ende oock mijn tractement benemen sullen’, in moeilijke omstandigheden. Kunt gij, ter wille van de oude vriendschap tusschen uw en mijn vader[5], mijn zoon niet als schrijver in dienst nemen, of hem eene plaats bezorgen? Utrecht, den 11^{den} Martius Anno 1646.

1) Het boekje schijnt verloren te zijn. Waarschijnlijk was het tegen Salmasius gericht, den vinnigen bestrijder van Daniel Heinsius.
2) Hij was secretaris der Koningin van Boheme.
3) Zie No. 4234. - Een brief aan den Prins is aan dezen toegevoegd.
4) Philip Gilpin heeft, evenals zijn broeder Emanuel, die kapitein is geweest, tot 1662 een jaargeld van 100 pond genoten.
5) George Gilpin († 1602), een Engelschman, studeerde in de Z. Nederlanden en heeft zijn geheele leven buiten 's lands doorgebracht. Hij was in 1585 agent der Koningin van Engeland in Zeeland, het volgende jaar secretaris van Leicester en kreeg zitting wegens Engeland in den Raad van State, welk ambt hij tot zijn dood bekleedde. Hij heeft de *Byenkorf* van Marnix in het Engelsch vertaald (1579); het werk is meermalen herdrukt.

4292. L.G. Renesse. (L.B.)

Men is hier zeer tevreden over wat er door Z.H. met mij verhandeld is voor het stichten eener Illustre School[1]. Den magistraat heb ik, op zijn verzoek, alles meegedeeld; ik werd gelukgewenscht als professor en regent[2]; twee heeren worden naar den Haag afgevaardigd om te bedanken. Aan professor Sengwerdius[3] te Utrecht heb ik geschreven; hij zal een zeer geschikt professor in de wijsbegeerte en tevens subregent zijn. Medici zijn hier genoeg, maar er moet een botanicus wezen. Als Sengwerdius niet wil, zou Kieper[4] goed zijn. Gaarne wil men hier Boxhorn hebben. Den professor in de rechten moet gij maar kiezen. Het zou goed zijn, als de benoemingen spoedig plaats hadden. 1646, 14den Martij.

4293. Regeering van Amersfoort. (L.B.)[aant.]

Wij danken u voor uwe bemoeiingen in zake onze geschillen met de stad Utrecht en hopen, dat gij daarmede zult voortgaan. In Amersfoort, den XV^{en} Martij 1646, st. veteri.

4294. F. Spanheim. (L.B.)

‘Je vous fais part de nostre guerre, à laquelle j'ay esté tiré par force. J'auroy souhaitté un ennemi, qui portast une autre livrée[5]. Mais il m'a esté force de parer pour la verité, pour la reputation de nostre Academie, et pour mon particulier’. Ik zend u dit stuk, niet om te lezen, maar als een bewijs van den eerbied, dien ik voor u heb. Ce 17 Mars 1646.

1) Zie No. 4188.
2) Hij was niet alleen benoemd tot professor in de godgeleerdheid, maar ook tot regent van het Collegium Auriacum, eene instelling als het Staten-College te Leiden.
3) Arnoldus Senguerdius (1610-1668), geboren te Amsterdam, studeerde te Leiden en te Franeker in de theologie, werd in 1636 professor te Utrecht in de wijsbegeerte en volgde in 1648 Barlaeus op aan de Illustre School te Amsterdam.
4) Albert Kyper, of Kuperus, geb. te Konigsbergen, werd 30 Juni 1638 op 24-jarigen leeftijd te Leiden als medicus ingeschreven. In 1643 werd hij daar lector, in 1646 professor te Breda en in 1648 te Leiden, waar hij in 1655 is gestorven. Hij heeft vele werken geschreven.
5) Misschien wordt gedoeld op Spanheim's werk *Exercitationes de Gratia Vniversali*, dat in 1646 te Leiden werd uitgegeven en gericht was tegen Moyse Amyraut. De strijd heeft nog lang geduurd, want Amyraut antwoordde in 1648 en in het volgende jaar, na Spanheim's dood, zag zijne *Vindiciae Exercitationum suarum de Gratia Vniversali adversus Moysen Amiraldum* het licht.

4295. N. Lanier[1]. (L.B.)

The common calamitie of our cuntrey and of every one of us in particular - espetially servants of the King - by odd and ill accidents, are even become prodigious. The tenth of this preasent moneth my poore wife with hir two maydes beetweene Gand and Bruges by a partie of Hollands soldiers were pillaged of all they had; she lost two trunkes with hir cloaths and all she had. Among others ther was one caried prisoner to Sluce; he was once Sir Antony van Dyke's[2] man; he is releast and sent me word that he solcited the Rynegrave for my wives two trunks, telling him that she was a frend and retayner to Mylady of Arundell[3]; he would not deliver the trunkes, but promised that, if Mylady would writ to him within a fortnight, they should be delivered. I have procured the favour from hir, but dare not presume to importune you for a line to him, not knowing perhaps, how it may be too troublesome, or not convene with your more serious affaires. But, good Sir - setting all modestié aside - I can not choose but humbly to intreat your favour for the procuring his Eccelenties pass for myselfe with two casses of payntings and one servant, to come into Holland, or, if this be too much, that I may have such for the flat or contribution countrey, that, by your favour, I may take some breath out of this towne, or rather prison, or denne of theeves - for myselfe was robd returning from France hither - if this favour may be obtayn'd, I most humbly desier, it may be directed for me to M.r Dewarte[4], dwelling in this towne. Sir, if you shall please to add this to your many favours, I have heeretofore receaved from you, your charetie will putt an eternall obligation uppon me. Thus, above all, most humbly craving pardon for this my boldness, I shall ever remayne ..... Antwerp, this 18th of March 1646, st. no.

4296. Graaf Hendrik van Nassau[5]. (H.A.)

Ik ben verloofd met Marie Madalen van Styrum[6], ‘mon ancienne maistresse’; den 25sten der volgende maand zal het huwelijk plaats hebben. Zoudt gij er niet bij tegenwoordig kunnen zijn? Mijn verlof wil ik erg graag verlengd hebben; wanneer ik, als getrouwd man, in Hulst zit, loop ik niet weg. De Der Bourg, le 20 Mars 1646.

1) Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. XXI, Noot. - Zie II, blz. 430.
2) De beroemde schilder, die lang in Engeland heeft gewoond en in 1641 gestorven is.
3) Waarschijnlijk Alathea Talbot, dochter van Gilbert Talbot, graaf van Shrewsbury; zij was in 1606 gehuwd met Thomas Howard, graaf van Arundel; zie II, blz. 207, en boven, blz. 60.
4) Nl. Duarte; zie III, blz. 160.
5) No. 4296 a. Een brief van 14 April (H.A.) is zonder eenige beteekenis. - Zie No. 4274.
6) In de genealogieën wordt zij Maria Elisabeth genoemd. Zij was eene dochter van graaf Jurriaen Ernst van Limburg Styrum (vgl. III, blz. 245) en stierf in 1707.

4297. Moyre[1]. (L.B.)

Nu ik te Calais ben aangekomen, zal ik zorgen voor uw neef van Barle[2] en hem naar Rouen brengen. Wegens het slechte weer hebben wij ons moeten ontschepen met al de paarden en de passagiers. Wilt gij mijn meester bericht zenden? De Cales, ce 21me Mars 1646.

Groet de heeren Van Dorp.

4298. Aan graaf A. de Servient[3]. (K.A.)

'Si vostre Ex.e se trouve surprise de ceste liberté importune dont j'ose luy presenter des sottises rimées[4] en un lieu où elle ne doibt ouïr parler que de la plus serieuse de toutes les negociations de la Chrestienté, je la supplie de se ressouvenir, comme par une excellente lettre de sa main, escrite à M. Brasset, elle a daigné me surprendre la premiere en m'assignant je ne sçay quelle cognoissance que j'auroy à prendre de certaines poesies, produictes depuis peu à Munster' ..... Als bewijs, dat ik geen geschikt beoordeelaar ben van dergelijke zaken, zend ik u mijne eigene gedichten ..... 25 Mars 1646.

4299. W. Swann[5]. (L.B.)

I doe heere send you some more papers from Doctor Jhonson[6] which newly are come out of the presse, and of the rest you shall not fayle of, as soone as ever they shall come to my hands. Doctor Jhonson is your most humbel servant and will come to kisse your hands befhore his going to Breda. As for Mis Ogle[7], I have put her into such a longing to see you and yours, especially to bee acquaintet with your new begotten one, that I beginne to suspect, there may bee somethinge more in it then there is in much adoe about nothing. Sir, yesterday wee have bin in our devotions with *Confitebor tibi Domine*[8], etc. and *Domine*, *Deus meus*[9], and that in the presence of one Mr. Northget, a great lover of musike and a verre good organist, who tells mee, [he] has bin twice or trice at your house in hoops to have presentet his humbel service unto you, and for want of other addresse has fayled of that happinesse. Sir, hee is one of the Kings servants, clarke of the signet office, and one of his Maytes heraults, and verre well knowen to Mr. Laynier, of whose arrivall wee heere doe long to heare, and so to meet with that harmoinye, which heere, I dare promise, is in us all, with one accord and voyce of beeing ..... Utreght, the 25 of March 1646.

1) Zie II, blz. 192.
2) Zeker één der zoons van Huygens' zwager David van Baerle; zie I, blz. 178.
3) Zie III, blz. 451.
4) De *Momenta desultoria*. Den 25sten Febr. had Huygens eene Latijnsche opdracht geschreven voor dit exemplaar (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 74).
5) De brief is uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXLV.
6) Zie blz. 9.
7) Zij was nu de vrouw van Swann.
8) Het is No. XVIII van Huygens' *Pathodia sacra et profana*.
9) No. IV van denzelfden bundel.

4300. A. Baeckx a Barlandia[1]. (L.B.)

Ik heb veel last van graveel en geloof, dat ‘de Oirschotse bieren ende loecht’ mij goed zouden doen. Daarom zou ik gaarne zien, dat het paspoort, mij 17 Juni 1626 door Z.H. verleend, werd hernieuwd.

‘Ick seynde hier beneffens copye eens briefs des portiers der poorte van Brussel, inhoudende d'affectie ende liefde by my aen de gevangenen in haer sickten ende vertreck bewesen; al ben ick prister, ick weet, dat de Nederlanders malcanderen moeten assisteeren. In studijs Lovanij is myn meeste conversatie geweest met Stiftenaers oft Utersche ende Zeeuwen, alwaer in 't landt van der Goes in Zuytbeverlandt mijn vader met de syne a. 1557 1° Feb. vercoecht heeft ses heerlyckheden, Baerlandt, Baeckendorp, Oudelande, Elewoutsdyck, Condorpe ende Eneringen, reserverende ons aldaer den aenwasse van de zee.’ ..... Martij 15, st.v., 1646[2].

4301. L.G. Renesse. (L.B.) Ned.

Hierbij gaat een brief van Swengertius[3]; hij wil wel komen, als de voorwaarden goed zijn. Ik hoop, dat hij hier komt. Er hebben al onderhandelingen plaats tusschen den proost en één der burgemeesters[4]. 27 Martij 1646, In Breda.

4302. J. van der Burgh[5]. (L.B.)

Litterae, quas nuper indignabundus ad te dedi[6], vir nobilissime, si ad manus tuas pervenerint, salva res est; metuebam enim ab interceptione; traditas autem ex eo autumo, quod ab illarum missione ingens malacia meis curis successit, quam nemini nisi tuae curae acceptam refero. - De publico negotio non est quod dicam; at quidem de otio, quo, dum Hagae deliberatur, omnes diffluimus, hactenus in praeliminaribus et illis, quae nihil ad edictum praetoris, versati sumus, ac etiamnum in limine subsistimus; ita ut historiae huius pacificationis vere inscribi posset: *Nihil*, seu res gestae in negotio Pacis Monasteriensis. Interea nos tanquam in hara saginamur, cui certe haec civitas non absimilis est, et si nutrimentum aliquid ad genium hominis et naturam confert, vereor, nos omnes brevi Ulyssis socios futuros ..... Vale, vir nobilissime, et me amore tuo dignere. Datum in hara Monasteriensi vel, si mavis, in congressu celebrium *λογοποιῶν*. VI Cal. Apr. (= 27 Maart) CIↃIↃCXLVI.

4303. A. Hoefnagle[7]. (L.B.)

Les grandes gelées, et du depuis faute de comodité, ont esté cause que

1) Zie II, blz. 143.
2) Dus 25 Maart, n. st. - De plaats ontbreekt.
3) Zie blz. 288.
4) Zie beneden.
5) Uitgegeven door Van Vloten. *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 243.
6) Zie No. 4286.
7) Misschien was deze Alexander Hoefnagel de kapitein in Spaanschen dienst, die gouverneur is geweest van eenige forten. Hij was een zoon van Balthasar Hoefnagel, secretaris van den Grooten Raad te Mechelen, en van Anna van Lieffelt. De naam Alexander is vreemd in de familie. De krijgsman kan een dilettant-schilder zijn geweest. Hij spreekt Huygens aan als ‘mon cousin’.

je n'ay plustot satisfait a mon obligation. Ces jours passez rencontrant un monsieur de Lise, [il] m'asseuroit avoir comodité pour vous faire tenir la petite piece de ma main que j'avois voüe vous envoyer, qu'aussitost je luy ay mis entre mains; j'espere qu'elle passera le chemin sans malheur, vous supliant de la vouloir accepter d'aussi bon coeur, qu'elle vous est presentée. Qu'ant a la piece que j'avois fait pour envoyer en l'Espaigne, elle at environ de hauteur deux pieds et demy et deux de large, contenant un compartiment en forme de pierre taillée, parée de plusieurs sortes de fleurs, entortillez en de branches de liere avecq ses feuilles, et au millieu une vierge avecq son enfant dormant sur son giron, posée dans un oval, presque a la mode du pere Jesuiste Segers[1], et au surplus en attendant l'honneur de vos commandements, aprez mes tres humbles baisemains, me dedie eternellement ..... Bruxelles, dernier de Mars 1646.

4304. N. Lanier[2]. (L.B.)

I have not only receaved your favourable leter with his Exellencyes pass, but yesterday I had also newes, that my wives two trunks are delivered, and I hope all things safe. Shortly - God willing - I shall wayte uppon you and in person express my inexpressable obligations to you. I have promised to accompanye a great lady of ours that is heere, who is very shortly bound for Holland. This day at her howse I mett with father Seagars[3] the paynter, doeing pennance and bearing the weightye cross his Excellencie sent him in returne of his rare peece of flowers[4]. I would, our crosses of England were such. Sig.r Duarte humbly kisses your handes, and is glad of anny occasion to serve you; by this meanes M.r Willeboirts[5] may take his pleasure of Mylady of Oxforde[6]. I hope shortly to be an admirer and partaker of your harmonious excellent compositions, as I am of your favours and charetye, that hath eternaly obliged me to be ..... Antwerp, this 3d of April 1646.

4305. Aan graaf Hendrik van Nassau[7]. (H.A.)

Hierbij gaat een verlof en de goede wenschen van Z.H. bij gelegenheid van uw huwelijk; ik voeg er de mijne bij. Moge God u steeds, evenals tot nu toe, blijven leiden. A la Haye, le 4 Apvril 1646.

1) Daniel Segers (1590-1661), geb. te Antwerpen, trad in 1614 in de orde der Jezuieten. Hij was een beroemd bloemen- en vruchtenschilder. Huygens heeft hem meermalen bezongen (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 25, 43, 46, 49, enz.).
2) Een paar zinnen van den brief zijn uitgegeven door Jonckbloet en Land, blz. XXI, Noot. - Zie No. 4295.
3) Zie Noot 1.
4) Frederik Hendrik had Segers verzocht iets voor hem te schilderen; de kunstenaar versierde een glas met een bloemruiker en insecten van zijne hand en werd beloond met een gouden paternoster en kruis. Zie ook *Gedichten*, IV, blz. 46, 68 en 74.
5) Zie III, blz. 241.
6) Waarschijnlijk de moeder van den graaf van Oxford; zie blz. 60.
7) Zie No. 4296.

4306. Adriaen van Utrecht[1]. (L.B.)

Alsoo ick verstaen heb door Monsieur Willeborts[2], dat U. Ed. heel wel gecontenteert is met het stuxsken van fruitagie, dat my seer aengenaem is, want ick anders niet en dessirere als U. Ed. alle soorten van dienstbaerheyt te bethoonen, verhope[3], U. Ed. my oock sal contentement geven in den arebeyt te considereren, die ick daerin gedaen heb. Voor t stuxsken van connynen heeft syn Ex.^{e} den grave van Arondel[4] my betaelt 40 guldens, ende dat van vruchten en kan ick niet minder geven als 100 guld. Soo t U. Ed. gelieft, ick sal de connynen tot dien prijs aannemen, die tegewoordich noch ten huyse syn van den heere van Cabbau[5], midts U. Ed. my daerbeneffens sal opleggen 60 gul., t welck het aldernaeste is, dat ick t kan geven. Had' ick t willen aen andere vercoopen, daer is my 120 guld. voor geboden. Off U. Ed. de 100 gul. te veel waer, ben wel gecontenteert U. Ed. het stuxsken van fruytasie [te] doe[n] behandigen ten huyse van den heer van Cabbau, alwaer de connijnen noch tegenwoordich syn. Ick endighe U. Ed. te inportuneren met presentasie van alle ootmoedige dienstbaerheyt, biddende den albehoeder U. Ed. te bewaren onder syn heylige protexsie, blyvende ..... In Antwerpen, 5 Aperil an.^{o} 1646.

Sal hierop U. Ed. antwoort verwachten.

4307. L.G. Renesse. (L.B.)

Ik had bij u willen komen, maar heb geen gelegenheid gehad, om op reis te gaan. Nu gaat mijn collega Losecate[6]; laat hem niet de ‘culinaria collegij oeconomia’ worden opgedragen. 7 Aprilis 1646. In Breda.

4308. S.P. van der Straten[7]. (L.B.)

Ick hadde UE verhaelt van twee schoone groote schilderijen, dewelcke met mijnnen diennaer hierneffens afssende. UE vrundelicheyt heeft mijn geoffert de goede handt daeran te bieden, dat deselvigen wierden gesien, daer se behooren, ende ick heb penningen van noode, om mijn goederen in t landt van Waes van beleeningen t'ontlasten, onder den decmantel van dewelcke mij die onverknochtbaer blijven ende waertoe mij noch penningen ontbreecken. Dit s reden, dat ik wederom moet laeten varen, dat ick anders met lust heb verkregen. Ick meende se te verpanden, t welck my liever had geweest, maer heb geen volck daertoe gevonden bequaem. Mijn ootmoedige gebiedenisse hierneffens ..... 9 Apprijl 1646, Amsterdam.

4309. A. Rusius[8]. (L.B.)

In den Bosch heeft men mij uitgenoodigd een professoraat in de rechten op mij te nemen, maar de zaak zal hier in orde komen. Ik ben u zeer dank-

1) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 198.
Adriaen van Utrecht (1599-1652), geboren te Antwerpen, was een beroemd schilder van stillevens.
2) Zie III, blz. 241.
3) Er staat: *verhopende*
4) Zie III, blz. 207, en boven, blz. 60.
5) Zie blz. 276.
6) Christiaan Losecate werd in 1638 predikant te Breda en in 1666 emeritus.
7) Zie No. 4257.
8) Zie blz. 284.

baar voor de gunst, die gij mij en mijn broeder[1)] bewijst. Raptim, Amstelodami, 5to Idus (9) Aprileis a.C. 1646, st. Gregor.

4310. J. van Eyck[2)]. (L.B.)

Indertijd heeft Prins Maurits mij eene vicarie vereerd, die mij, na aftrek der onkosten, jaarlijks ƒ 110 opbrengt. Nu wordt mij voor die vicarie geld geboden, maar ik weet niet, of ik haar mag verkoopen; geef gij mij daarin raad. Voordat ik haar kreeg, had ik in twee andere vicariën moeten opvolgen, maar dat is niet geschied. Wilt gij eens navraag doen, of daar nu nog kans op is? Zoo ja, dan zou ik gaarne mijne vicarie verkoopen, om wat gereed geld te hebben in mijn naderenden ouderdom. Ik hoop, dat gij mij nog eens zult willen helpen. Adij April[3)] 1646, in Utrecht, stilo antiquo.

4311. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[4)]. (L.B.)

Is ons kleine neefje Snouckaert[5)] in Engeland gestorven? Ik hoop, dat het paspoort van mijn zoon[6)], die te Mechelen bij zijn schoonvader[7)] woont, nog van kracht is. In Ghendt, den 14 April 1646.

4312. C. Barlaeus[8)]. (L.B.)

Iam tuta est aegide Pallas et aegis Pallade, dum in eam curam incumbit Auriacus, ut ijs artibus ornet urbem suam, quae militiae praesidia sunt et decora. Verba Imperatoris sunt: civitatem armis decoratam esse oportet et legibus. Vellem tales celsissimo Principi obtingere professores, per quos tantarum rerum auspicia illustriora sint. Verum non annonae solum, sed et doctorum caritate passim laboratur. D. Brosterhuysio consultum equidem gaudeo[9)]; illi penicillum et tabulas ab attenta manu excussisti. Spartam *ἑλληνιχὴν* ornabit, ut qui studio isti addictior olim fuit. Nescio, num togatum incedere velitis an palliatum. Certe hic habitus Graecum argueret. Rusium iuris hic professorem sibi mercati sunt Amstelodamenses[10)], quod vobis debet, per quos factum, ut abruperint lenta consilia et procrastinationes primores nostri. Snippendalius[11)] in horto botanico

1) Johannes Rusius, geb. te Assen, werd 7 Oct. 1637 als student te Groningen ingeschreven. Hij heeft later te Maastricht verschillende betrekkingen bekleed.
2) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, I, 1883, blz. 103. - Zie over Jhr. Jacob van Eyck, II, blz. 487.
3) De datum is weggelaten.
4) Zie III, blz. 45.
5) T.a.p., blz. 234.
6) T.a.p., blz. 45.
7) T.a.p., blz. 339.
8) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 940.
9) Hij was benoemd tot professor in het Grieksch en in de botanie aan de Illustre School te Breda.
10) Zie No. 4280.
11) Johannes Snippendael, geb. te Amsterdam, werd 30 Mei 1636 op 20-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven. Hij promoveerde in de medicijnen en was van 1646 tot 1657 lector in de botanie aan de Illustre School te Amsterdam.

herbarum vires prosâ, non carmine, dicet. Alius Ravius[1] e Turcia redux orientalibus linguis flectet Batavorum linguas. Ut jam de studijs cogitare apud nos serio incipiat Mercurius. Satrapa Muydensis a pedibus valet, non a manibus. Hae, ut mortalibus omnibus, duae illi sunt, dextra et sinistra. Hanc, ut ocium fallat, exercet quadrangularium lapillorum jactu cum tuo rivali; illa linteis involuta vacat a scribenda Belgarum historia, quod viro grave et molestum. Tessela,

Borealis illa Vesta, *pingit*
Opum suarum mater, *hospes*, *artifex*.

In eius natalem, qui in mensem Martium incidit, nuper lusi haec disticha[2]. Martiam esse Vestalem non memini, ex quo Ilia sacerdos a Marte compressa est. Mihi musculos Pettemenses misit, hiantes adhuc et a suctione recentes. Ne crede hoc eius emblema esse et hieroglyphicum. Filium Constantinum non in laudem solum, sed et subsidium tibi adolescere laetor. Misi illi, cum Leidae ageret, *Poëmata* mea; num receperit, nescio. Heri admissus fui ad colloquia Ill. comitis Mauritij. Ubi evaserit nuptiarum fratris[3] et aulici luxus pericula, mecum Brasiliensis Historiae fila leget, et sicubi a vero aut decoro aberravero in viam reducet. Van der Burchius, a secretis Federatorum legatis, ad dominos suos scribit jussus, amicos veteres nescit, ut verum comperiam illud Aristotelis mei: Amicitias dispari amicorum sorte dissolvi. Sed vellicabo illi aurem. Prodijt libellus in Voetium patrem theologum et filium philosophum[4]. De argumento non dicam sententiam, verum a genio scriptoris non poterit non placere. Titulus illi est: *Pedis et Pediculi Dialogus*[5]. Legi ego et risi. Sed quia inter arcana dominationis theologicae habetur, velim illum tibi compares per amicos Ultraiectinos. Non poenitebit legisse. Vides, vir nobilissime, ut satyram varij argumenti corradam, a serijs destitutus. Nec enim vacat de nuptijs Gallo-Hispaniensibus, hoc est, politicorum technis, aut Cretensium calamitatibus scribere. *Quid Tiridatem terreat unice securus*[6], in te obsequioque tui quiescam. Sed pene oblitus eram tibi commendare architectum aut fabrum castrensem, a cuius uxore nepotulus meus cognominis mihi labijs tenus dependet. Vale, vir maxime, et post domesticos, sorores Wilhelmiam et Doubletiam, etiam, per intervalla, facetissimam fratriam[7] a me saluta, sed tempestive, ne viduam majestatem offendat professoris interpellatio. Amstelod., XV April. CIↃIↃCXLVI.

4313. Aan prins Frederik Hendrik. (K.A.)*

1) Christian Raue (1613-1677), geb. te Berlijn, studeerde te Wittenberg in theologie en Oostersche talen, reisde veel en hield zich lang in Constantinopel op, waar hij vele Oostersche handschriften verzamelde. In 1642 kwam hij naar de Zeven Provinciën, liet zich in 1643 als L.A.M. in het Utrechtsche studentenalbum inschrijven en doceerde daar een paar jaren als lector Oostersche talen. Diezelfde betrekking bekleedde hij een paar jaren te Amsterdam, maar ging in 1647 naar Engeland en in 1650 naar Zweden, waar hij professor werd te Upsala en bleef tot 1669. Naar Duitschland teruggekeerd, werd hij in 1672 professor te Frankfort.
2) Een vers *In natalem Tesselae*, *qui Martij fuit XXV*, is aan den brief toegevoegd; het is afgedrukt in *Tesselschade Roemers en hare vrienden in 1632-1649*, blz. 80.
3) Nl. van graaf Hendrik van Nassau met de gravin van Limburg-Styrum; zie No. 4296.
4) Paulus Voet (1619-1667), geb. te Heusden, studeerde te Utrecht, werd daar in 1644 professor in het Grieksch, logica en metaphysica en in 1654 in de rechten. Hij had zich met het werkje *Pietas in Parentem* gemengd in den langdurigen strijd tusschen zijn vader en Samuel Maresius.
5) *Destinatus uberiori explicationi primi illius folij*, *quod nuper in prodromum grandioris operae emisit hinc inde Paulus Voetius* ..... 's Gravenhage, 1646.
6) Hor., *Od.*, I, 36, vs. 5.
7) Petronella Campe, de weduwe van Maurits Huygens; zie III, blz. 422.

De Zelande il n'est arrivé que M. de Knuijt - qui apparemment se donnera aujourdhuy l'honneur de veoir V.A. - et les pensionaires de Ter Tolen[8)] et Ter Vere[9)]; le reste de ces Messieurs n'est attendu que demain.

8) Hij heette Pieter de Vroe. (Meded. van Dr. K. Heeringa, Rijksarchivaris te Middelburg.)
9) Mr. Leonard Pool was van 1634 tot 1651 pensioniaris van Veere.

Il y grand bruict icy, de ce que M. d'Oosterwijck[1] s'est engagé à concerter la campagne, sans autre ordre que de procurer le subside ordinaire, pour l'entretien des trouppes qui en vivent. Le jeusne Lijere[2] en est fort en peine, advouë la beveuë notoire de son pere, et apprehende qu'on ne le rappelle sur ceste disgrace; mais il est à couvert depuis que la Generalité approuve son procedé. Mesmes il y en a de ceux de Hollande qui, autrefois des plus portez contre la campagne, semblent se relascher. Ils ne font aucune assemblée aujourdhuy; dans demain l'on croid que la pluspart des deputez sera arrivée, mais non pas tous. - Les grandes pieces de Van der Straten[3] vont aujourdhuy à Honselardijck. Le statuaire Francisco[4] me donnera quatre petits modelles de terre pour les statues de Madame Mercredy au soir. Il parle de 1000 franqs la piece, hormis le marbre, qui revient encor à quelques 200 franqs, mais je pense le mettre à la raison ..... A la Haye, le 16e Apvril 1646.

4314. J. van Wijnbergen[5]. (H.A.)

Ik heb eenige neutrale boeren wat hard moeten aanpakken, omdat zij zich in het geheel niet bekommerden om de bevelen van de Staten Generaal. En nu hoor ik, dat de Hertog van Nyenborch[6] zich over mijn gedrag wil beklagen bij Z.H. en de Ho. Mo. Gij zult mij dan wel helpen bij mijne verdediging. Hierbij gaat de lijst van mijn regiment. Rynberck, den 16 April 1646.

4315. Jacomina Becker-van Baerle[7]. (L.B.)

Ik dank u voor uw raad aangaande mijn testament. Het zal mij aangenaam zijn, als gij het 'instrument' van mij wilt aannemen; 'het is clain van weerden'. Het ziet er met de Oost- en de West-Indische Maatschappij, vooral met de laatste, niet erg best uit, en door de eerste lijd ik schade. Den 19 April 1646[8].

4316. B. van Kessel[9]. (L.B.)

Gaarne zou ik het vrijgeleide verlengd hebben. In Loon, 19^{a} Aprilis a^{o} 1646.

1) Willem van Liere, de gezant te Parijs.
2) Nl. Willem van Liere, later heer van Oosterwijk en Katwijk. Hij was een zoon van Liere's tweede vrouw, Agatha van Zuylen van Nyevelt, en is gehuwd geweest met Maria van Reigersbergh.
3) Zie No. 4257 en 4283.
4) Nl. F. Dienssart; zie III, blz. 208.
5) No. 4314 a-c. Brieven van 16 en 31 Mei en van 5 Nov. (alle H.A.) zijn eveneens zonder eenig belang.
6) Nl. Neuburg.
7) Zie III, blz. 382.
8) Zonder plaats.
9) Zie No. 4231.

4317. Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Mijn broeder Hendrik schrijft mij, dat kolonel Brienen[1)], gouverneur van Emmerik, gestorven is, en verzoekt mij Z.H. te polsen, of graaf George Ernst van Styrum[2)] niet naar dien post zou solliciteeren. Wilt gij dat eens doen en mij antwoord zenden naar Ter Borgh? De Rhijnen, le 19me d'Avril 1646.

4318. J. Reynst[3)]. (L.B.)

Ick hebbe heel 7 manten lang vervolcht de regulasi op t stuck van de comerti in de Midelanse zee, ende als ick meynden onverichter zacke naer Italien te vertrecken, heft die comerti, die costi[4)] geweest is op den roep van t houwelyck tussen de beyde Cronnen[5)], verandering veroorzackt ende heeft men sints heel toegestaen wat wy geyst hadden. Ick hebbe gedurende mijn verblyff hier aen zyn Hoch. niet geschreven, om met nodeloze brieven den *tout a fait* niet te macken, wetende den heer ambassadeur weckelyck schryft ende zijn Hocheijt buyten hem geschreven wert watt er omgaedt. Ick gisse de aenstaende weeck myn reyse deur Provensen naer Italien te nemen; daer ende waer ick weesen sal, gelift staedt te macken een dienaer te hebben. UE conserveert myn in syn grati. Ick bidde godt voor UEd. langdurige gesontheyt ende blyve ..... Parys, 21 Aprile 1646.

4319. Johan Albrecht graaf van Solms. (H.A.)

André Loeuff, vaandrig van kapitein Creusen[6)], zou gaarne in de plaats treden van luitenant Wees, nu deze met prins Philips, 'comte Palatin'[7)], in dienst van Venetië gaat. Mastricht, ce 21 d'Avril 1646.

4320. W. Swann[8)]. (L.B.)

Ik hoor met genoegen, dat de heer Laynier in den Haag zal komen; wij verlangen dan nog des te meer bij u te zijn. Met de muziek hier gaat het nog niet erg best, maar het zal wel beter worden. Nu moet ik mij nog troosten met de herinnering aan wat ik gehoord heb, en dat doe ik op het

1) Zie II, blz. 354.
2) Zie III, blz. 245.
3) Zie No. 4136.
4) Het woord is zeer onduidelijk.
5) Er was sprake van een huwelijk tusschen den jongen Lodewijk XIV en eene Spaansche prinses.
6) Johan Creusen komt van 1644 tot 1659 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Zie over Philips, prins van Boheme, beneden.
8) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXLVI. - Zie No. 4299.

oogenblik, terwijl ik de wacht heb op het kasteel, al luisterende naar de nachtegaal, die mij den Haag met al zijne genoegens zou doen vergeten, als ik niet aan uw gezelschap dacht. From Breda castel, this morning, being the 21 of Aprill (1646)[1].

4321. J. van der Burgh[2]. (L.B.)[aant.]

J'espere que l'indignation que je semble meriter par mon silence sera moderée par la lettre cy jointe, dont le double auroit esté envoié à S.A., si elle ne sembloit sentir sa reproche; e suis soupçonné pour la moindre decouverte qui se faict à la Haie; mais *quidquid delirant*[3], etc. Mais Monsieur, puisque je voy la continuation du traicté resolüe, et qu'on se prepare pour la campagne, je me suis resolu de n'estre plus muët, ny de vous laisser parmy le bruict de la guerre sans cognoissance particuliere de nos affaires, et à cette fin je me donnerai l'honneur de vous envoier un chiffre par le premier ordinaire. - Pour des nouvelles, il semble que l'Empereur et la France ne sont guaires loin l'un de l'autre, ni aussi la couronne de Suede, laquelle on dit icy ouvertement estre accordée avecq l'Empereur. Monsieur de Servient est party pour Osnabrug; en ces conjoinctures il est à croire que ce n'est pas pour enfiler des perles. M.r le comte de Trautmansdorf[4] a dit ouvertement au conte de Witgenstein, ambassadeur de Brandenborg[5], que l'Empereur veut la paix dans l'empire à tel prix que ce soit, et qu'on ne sçauroit donner satisfaction aux Suedois sans leur ceder la Pomeranie, ou du moins une considerable partie; que son maistre ne devoit pas faire difficulté de laisser glisser pour la paix commune une terre dont il n'estoit pas en possession; que l'Empereur laschoit l'Alsace aux François, qui depuis six cens ans n'avoit esté separée de la Maison d'Autriche. Les villes Anseatiques ne monstrent que trop evidemment qu'elles ne prendront pas esgard à leurs interests au regard de la Pomeranie, et qu'elles ne veulent pas sembler s'opposer à la paix publique ..... Je ne doubte que M. de Noirmont[6], passant à la Haie, ne vous aie donné touttes les asseurances du monde touchant la satisfaction à donner à S.A. au regard de ses interests dans ce traicté, lesquelles je vous puis confirmer et vous asseurer, que tous les ressorts n'attendent qu'apres l'occasion pour faire leur effect. Hier au soir, aiant l'honneur de me trouver dans le cabinet de Monsieur le duc de Longueville[7], Mons.r le comte d'Avaux[8] me disoit, que S.A. avoit souhaitté souvent que dix ans de l'aage de Mg.r le Prince d'Orange puissent estre remis sur Mons.r le comte de Dunois son filz[9], et qu'il en puisse de tant rajeunir. Monsieur, je n'ay pas si peu de philosophie que je me flatte des faveurs des grands, et ne les gouste, si elles ne sont solides et veritables, mais je seroy bien trompé, si avecq bon

1) Zonder jaar, maar Huygens schreef het op den brief.
2) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 244.
3) Hor., *Epist.*, I, 2, vs. 14.
4) Maximiliaan, graaf van Trauttmannsdorf (1584-1650), geb. te Graz, een Oostenrijksch diplomaat van grooten naam, had de leiding van de politiek des Keizers bij het Westfaalsche vredescongres.
5) Johan VIII, graaf van Sayn-Wittgenstein (1601-1657), een kundig diplomaat en gunsteling van den Grooten Keurvorst, was afgevaardigde van Brandenburg bij den vredeshandel te Munster en Osnabrück.
6) Zie blz. 286.
7) Zie II, blz. 298.
8) Zie II, blz. 458.
9) Jean Louis Charles d'Orleans, geboren 12 Jan. 1646 uit het huwelijk van Henri II van Orleans, hertog van Longueville, en zijne tweede vrouw, Anne Géneviève de Bourbon, dochter van den prins van Condé, kreeg den titel graaf van Dunois, dien zijn vader ook voerde. Hij is priester geworden en in 1694 gestorven.

fondement je ne m'asseuroy de la bienveuillance de S.A. de Longueville et de Messieurs ses collegues; de quoy je me rapporte à Mons. de St Tibal[10)], en cas qu'on ne l'aie pas tué à Dusseldorp à force de boire, ce que je dis pour offrir mon service

10) Zie III, blz. 333.

en cas que vous me puissiez juger utile. Au reste, Monsieur, je vous apprends pour estrange nouvelle, que je deviens sérieux, soupple, et de cire, et que j'ay faict trefves avecq mon humeur,

At quamvis tacet Hermogenes, *cantor tamen*, *atque*
Optimus est modulator[1].

Je croiois, Monsieur, vous envoyer dans cette boitte vostre pourtrait en bas relief, mais il me semble que le maistre n'a sceu representer qu'un visage qui se rapporte à l'air de vostre famille; toutesfois le peintre qui est venu icy avecq recommendation de S.A., et qui a l'honneur de vous cognoistre, le juge maistre en son art, et capable de suivre exactement l'original, s'il l'avoit devant soy ..... De Munster, le 24e Avril 1646.

4322. L.G. Renesse. (L.B.)

Sengwertius[2] schrijft mij, dat hij op Z.H. vertrouwt, dat zijne financieele positie te Breda niet slechter zal zijn dan te Utrecht. Hij heeft daar trouwens vele onaangenaamheden. Ik hoop, dat hij hier komt. Ik zal goed voor uw zoon zorgen. 1646, 25 Aprilis, Bredae.

4323. N. Goldman[3]. (L.B.)

Ik heb u in den Haag niet kunnen spreken en zend daarom mijne hospita met dezen brief. 'La recognition de mon livre des fortifications estant faite de Son Altesse, je me suis addressé, selon le commendement de Monsieur, à Monsieur le greffier[4]; celuy là m'ayant fait la reponce de n'en savoir pas encor mot, je rebrousse chemin à Monsieur, vous sommant de la promesse laquelle [il] vous a pleu faire à vostre serviteur, sur le premier abord, quand je vous ay demandé la façon de presenter le susdit livre.' Ik hoop zeer, dat gij mij helpen zult, want ik verkeer in moeilijke omstandigheden. A Leide, ce 25 d'Avril l'an 1646.

4324. Johan Albrecht graaf van Solms[5]. (H.A.)

'Le baron de Lamboy[6] m'a faist sonder par ses officiers icy prisonniers, s'il y auroit moyen de pouvoir faire relaxer les trois cens Espagnols, detenus à Roterdam; qu'on seroit tout prest à Bruxelles de les delivrer, scaçhants neantmoins à quelle somme d'argent se pourroit estre accordé.' Wilt gij daarover spreken met Z.H. en mij antwoord doen toekomen? Mastricht, ce 25me d'Avril 1646.

4325. Aumale de Haucourt[7]. (L.B.)

1) Hor., *Sat.*, I, 3, vs. 129.
2) Zie blz. 288 en 291.
3) Zie No. 4284.
4) Nl. Buysero.
5) No. 4324 a-f. Brieven van 19 Mei (2), 22 en 23 Mei, 23 Juni en 11 Juli (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
6) Zie II, blz. 385.
7) Zie III, blz. 24 en 319.

Wilt gij, als Z.H. bezig is met de patenten, hem nog eens aan mij herinneren? Prins Willem heeft beloofd mij niet te vergeten. A Breda, ce 30 Avril[8)].

8) Het jaartal is weggelaten.

4326. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

Dans ma precedente je vous ay notifié le peu de different qu'il y sembloit avoir pour l'accommodement de l'Empereur avecq les deux couronnes, particulierement avecq celle de Suede, laquelle on avoit commencé à amorcer de la Pomeranie et d'autres grands avantages; mais comme je vous ay mandé que M. le comte de Servient estoit party d'icy pour Osnabrug, je vous viens apprendre son retour en cette ville, et que depuis les affaires sont bien changéz en ces quartiers là. Et de faict, Monsieur, quelle apparence que les autres concluent sans que la France y consente, qui faict maintenant la plus considerable partie de l'Europe; la Suede se seroit declarée sans retenüe de ne rien faire hors de saison, au desadvantage de la France, quelques belles offres que l'Empereur luy face. - Nous sommes en attente du retour de Mess.rs de Heemstede[2] et de Vosmer[3]; eux arrivéz on passera au fort des affaires, et entamera la negotiation avecq l'Espagne. Selon la resolution prise par Mess.rs mes maistres, les deux secretaires respectivement doibvent commencer l'affaire, et se rencontrer l'un l'autre michemin entre l'hostel d'Espagne et le nostre, et se livrer l'un à l'autre un acte signé de leurs maistres respectifs, contenant la resolution prise par ensemble touchant la place de la congregation, la main, et la langue en laquelle on traictera. De sorte, Monsieur, qu'apparemment je seray de la partie. Au reste, la France ne sçait que juger du retardement de nostre campagne, et comme elle a sceu rompre le coup entre l'Empereur et la Suede, j'apprehende qu'elle nous monstrera de ne manquer point de moiens de nous faire subsister en nostre traicté, à mesure qu'elle jugera que nous pourrions avancer en son prejudice. - M. le duc de Longueville m'a sondé particulierement, voiant le retardement de nostre campagne, si la Hollande avoit desavoüé le traicté faict en France au regard des subsides; sur quoy je n'ay rien sçeu respondre positivement, mais bien que la Hollande sembloit vouloir consentir en la campagne, apres le retour de Mess.rs de Heemstede et de Knuijt icy, en conformité des advis que nous avions de la Haie. J'espere que vous aurez receu vostre pourtraict, ou qui le devoit estre ..... De Munster, le 1r de May 1646.

4327. Aan S. Tuldenus[4]. (K.A.)

De dood van uw oom heeft mij zeer getroffen en ik condoleer u. Hag. Com., Postrid. Cal. (2) Maij 1646.

4328. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[5]. (H.A.)

Eenige weken geleden zond ik u opgaven en brieven. Gaarne zou ik, voordat de Prins naar het leger vertrekt, weten, wat ik te verwachten heb van zijn hulp en bijstand. Ik kan dan een vast plan maken voor mijne reis naar Frankrijk. Help ons toch! De Dusseldorf, ce 3 de May 1646.

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 245. - Zie No. 4321.
2) Nl. Adriaen Pauw; zie I, blz. 326.
3) Nl. de Knuyt, die heer van Vosmeer was.
4) Zie No. 4253.
5) Zie No. 4290.

4329. A. van Hilten[6]. (H.A.)

De Staten van Utrecht hebben eenige jaren achtereen geld gegeven voor

6) No. 4329 a,b. Brieven van 29 Apr. en 2/12 Mei (beide H.A.) handelen over de oneenigheden in Utrecht.

de studies van brenger dezes, den heer Bornius[1]. Hij heeft zijn tijd goed gebruikt en is geleerd en vroom. Kunt gij hem voorthelpen? A Utrecht, le 23e d'Avril 1646, st. vet.[2].

4330. J. van Sonnevelt[3]. (K.A.)[aant.]

Les tourbillons du Levant desquels partye se sont deschargéz sur le rengne de Candie l'année passée, et la resolution de l'Empereur turc de les redoubler pour ceste campagne[4] a bien raisonnablement incitée ceste serenissime Republique de l'apprehender et avoir soing a pourveoir a sa defence contre une puissance tant formidable. Elle c'est consolée en partye par esperance de quelque conclusion d'une paix generale, et que par telle cause les potentats chrestiens pourroyent demonstrer telle carité pour la conservation de la Chrestienté et a obster aux pernicieuses invasions du commun ennemy, comme elle requiert, ains s'en voyant frustrée et sans esperance d'aucun secours externe, s'est evertuée a y applicquer ce que luy est possible.

Je fais scrupule - connoissant, Monsieur, vos occupations onereuses - a vous incomoder souvent par mes lettres, et notemment sans matiere considerable; ce neanmoins je prens la francise a me donner l'honeur de vous servir a present a luy donner quelque peu de notice de la constitution des affaires d'Italie, et principalement où je me retrouve.

Ce n'est que par trop notoire comment, par mancquement de bons ordres, les Ottomans emporterent l'annee precedente la fortresse de Turluru, et peu apres la forte place la Canea. L'Empereur turc prit la resolution de redoubler, ou pour le moins grandement augmenter, ses forces tant par mer, que par terre, de mettre en lieu de 120 deux cents galeres en mer, avec autant de vaisseaux et caiches[5] qu'il seroit possible, et 200 mille hommes en campagne contre cest estat, en divers endroits, en commandant encores au roy de la Tartarie d'envoyer aussi vers le Friul 80 ou 100 mille Tart[a]res. Les avys de plusieurs endroicts ont apportez quelque consolation a ceste serenissime Republique, entre autres les dernieres lettres de Constantinople, dattées du 22 de Mars, donnant notice qu'il y avoit nouvelles que les Chosacques estoyent entrez dans la Mer Noire, courant le bruit que ce soit puissemment, ce qu'a causé quelque alteration a la Porte, et a envoyer vingt galeres vers laditte mer,

1) Henricus Bornius († 1675) studeerde te Utrecht, werd in 1646 professor in de logica aan de Illustre School te Breda, in 1651 buitengewoon en in 1654 gewoon professor in de wijsbegeerte te Leiden en in 1659 gouverneur van Willem III.
2) Dus 3 Mei, n. st.
3) Josua van Sonnevelt was van 1627 tot 1629 secretaris van Johan Berck, gezant der Staten te Venetië, nam daar sedert 1633 het ambt van consul waar, waartoe hij echter eerst in 1637 werd aangesteld, en bekleedde die betrekking tot 1648.
4) In Juni 1645 liet Sultan Ibrahim (vgl. III, blz. 164) plotseling eene groote macht landen op het eiland Candia, dat aan de Venetianen behoorde. De belangrijke stad Canea werd den 17^{den} Augustus na eene moedige verdediging ingenomen. Daarna werd de oorlog voortgezet, die eerst in 1669 met de verovering van Candia eindigde.
5) Gevormd naar het Italiaansche *caicco* = kaik, galeisloep, klein vaartuig, in gebruik op de Zwarte Zee.

qu'autrement estoyent destinées d'augmenter et accompagner l'armade Geneonne (?) vers Candie; d'autre part furent contremandez les ordres donnez au Tartar Can de l'envoy du nombre comme dessus, ains seulement cincq ou six mille, pour se conjoindre avec ceux qui ont esté envoyez de Macedonne, et commis qu'il auroit a prendre cure speciale de faire obstacle aux Russes et Chosacques. Le dernier grand-vezyr desgradé a este eslu pour general de la milice et a luy [esté] ordonné de faire tragetter[1] l'armée de Salonichi vers les chasteaux nommez Dardanelli, et l'embarcquer sur l'armade. Le restant de l'armée qu'on croit n'estre de tres grand nombre, a esté envoyé par terre vers ces quartiers, sous la conduite du darvys Mehemet Passa. Les lettres de Candie, dattées du 28 de Mars, portent que au 26e estoyent partys de pour la Suda[2] vingt six navires de guerre, deux galeasses, dix galeres et bon nombre de caravelle's[3] vers les chasteaux de Constantinople pour empecher l'entrée et la sortie du canal, afin que rien n'y entre de l'Archipellago, et que l'armade ne sorte, puisqu'on [l']affirme n'estre plus large que pour passer quatre galeres de front, dont pour le premier causera une grande incomodité et disordre de ce que la militie ne poura passer de Salonichi vers l'armade, et pour y marcher par terre aura a faire plus de 500 mille d'Italie, et quant bien toute l'armade turcquesque fusse ensemble dans la Mer de Marmora et entierement en orde et pourveue a soushait, sy croit on que la sortie leur peult estre obicyée par ces peu de vaisseaux et galeres. Au port de Suda resterent vingt cinq navires, quatre galeasses et cincquante galeres, tellement qu'il pouroit avenir que les grandes forces ottomanes n'effectueront tout ce qu'ils ont disseignez. Monsr de La Valette avise soubs la mesme datte que ceux de la Canea avoyent faict une grosse sortie pour se rendre maitre[4] des cisternes, ains qu'apres un long combat furent forces de se retirer, en laissant 180 de morts, aultant de prisonniers et 400 de blessez, et que des Chrestiens resterent morts seulement q'un soldats et peu de navréz. Portans aussi les advys que les Candiots en general avoyent prins les armes avec resolution ferme de defendre la patrie.

Quant aux affaires entre les princes d'Italie on n'en peult bonnement jusqu'a ceste heure rien dire avec fondement, jusques alors qu'on aura veu l'employ de l'armade francoise, laquelle par son ombrage oblige le Pape et Duc de Florence de s'armer.

Depuis les avys cy dessus on vient d'entendre que 300 caiches cadimis (?) de divers ports des isles et de terre ferme de l'Archipelago, chargez de vivres, munitions et gens, faisoyent estat d'entrer dans le destroit des chasteaux, ont esté tellement encontrez des nostres, que 120 en ont esté prins, 80 coulez a fond, et les restantes que deça, qui de la se sont sauveez en divers endroits[5], et que de la Suda on avoit envoyé nouveau renfort de galeres, vaisseaux et galions vers les chasteaux, et que les Chosackes avoyent prins et saccagé Trebisonde et divers autres endroits, et se dit encores que le Grand Duc de Moscovie[6] et de Roy de Pologne[7] envoyent 100 mille combatans pour faire invasion en Tartarie, pour se revenger de ses incurssions de l'année passée.

1) Gevormd naar het Italiaansche *traghettare* = traverser.
2) Eene haven op Candia.
3) Karveel, een soort van schip.
4) Er staat: *mettre*
5) De zin loopt niet af.
6) Alexis Michaëovitz (1645-1676).
7) Wladislaus IV.

Il est ainsy que pardeça on est bien accoustumé de se flatter tellement qu'on doibt accepter leurs bonnes nouvelles par discretion. Je ne seray plus tedieus pour ce coup, ains finissant par mes reverens baisemains, prie Dieu vous combler de toute felicité et demeure, ... d'Venise, le 4e May 1646.

4331. W. van Stakenbroeck-van den Broecke[1]. (L.B.)

Wilt gij mij een paspoort geven voor iemand, die mijn zoon[2], toen hij in het kasteel van Antwerpen gevangen zat, zeer heeft geholpen? La Haye, ce 4 May 1646.

4332. Tassin[3]. (L.B.)

J'ay receu vostre lettre du 21e du courant avec l'incluse pour M.r d'Estrade que j'ay rendue en main propre, et les neuf exemplaires de voz airs latins, lesquelz, selon l'ordre de Mons.r Mersenne, j'ay delivrez a Mons.r Ballard[4] qui en doit demain ou lundy communiquer avec Mons.r Boisset[5], chef de la muzicque du Roy. Je me doibs trouver a ceste conference. Je vous proteste qu'ilz sont raviz de ce travail. Ledit S.r Boisset doit tenir la main et faire la correction de l'impression. Ilz trouvent vostre ordre fort beau qu'ilz suivront de point en point; j'espere qu'en recevrez du contentement. Je vous manderay a l'ordinaire prochain ce que nous y aurons advançé et demeureray ..... de Paris, le 5e May 1646.

J'envoye, ainsy que verrez, a Mess.rs du conseil de son Altesse coppie du dernier arrest que j'ay obtenu pour les privilege[s] et exemptions des subjetz d'Orenges pour les entrees et sorties des marchandises. J'en ay aultant envoyé à M.r van Zenten[6] pour les signiffier sur les lieux aux fermiers des traittes foraines.

4333. Chr. Justel[7]. (L.B.)

Ayant sceu que cy devant vous n'avez pas desagreé les tables genealogiques de la Maison d'Auvergne et des branches d'icelles que je vous envoyay l'an passé, qui n'estoyent qu'un projet de l'Histoire entiere que j'ay depuis donnée au public, j'ay creu que vous luy feriez aussi un bon acceuil, pourquoy j'ay prié Monsieur l'ambassadeur[8] de donner addresse a un exemplaire de *l'Histoire des comtes d'Auvergne* et *des vicomtes de Turenne* que je vous envoye. C'est un

1) Zie II, blz. 520.
2) Zijn naam komt niet voor in de Staten van Oorlog.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCLIX. - Zie over Tassin, II, blz. 444.
4) Robert Ballard, die zich 'unicus Regiae Musicae Typographus' noemde, zou de *Pathodia sacra et profana* van Huygens drukken. De firma bestond reeds in het midden der 16de eeuw te Parijs en had grooten naam.
5) Zie III, blz. 50.
6) Zeker is bedoeld J. van Santen, luitenant te Oranje; zie II, blz. 138.
7) Christophe Justel (1580-1649) was raad en secretaris van Hendrik IV, daarna van Henri de la Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, en ten slotte superintendent van het huis van diens zoon, Frédéric Maurice. Hij heeft vele theologische werken geschreven, maar ook eene *Histoire généalogique de la Maison d'Auvergne* en eene *Histoire généalogique de la Maison de Turenne*; de twee laatstgenoemde werken zagen in 1645 te Parijs het licht.
8) Nl. de la Thuillerie; zie III, blz. 185.

travail que j'ay faict pour monstrer l'origine de Monseigneur le duc de Buillon et de sa maison en laquelle il y a trente sept ans que j'ay l'honneur de servir. Je desirerois qu'il eut esté plus heureux a recueillir les advantages que sa naissance luy donne; ce pourra estre a l'advenir, puisque nous avons maintenant bonne esperance de son accommodement. Et je me serviray, Monsieur, en ceste occasion pour vous tesmoigner aussi l'estime singuliere que je fais de vostre grand metier et suffisance, tant aux lettres qu'aux affaires publiques, et de vous faire offre de mon tres humble service ..... Paris, le 6 May 1646.

4334. R. van Haersolte[1]. (K.A.)

Mijn neef zou gaarne vaandrig worden bij de compagnie van kapitein Jan van Eck[2]. Zijn vader, mijn broer, is vroeger luitenant-kolonel van dat regiment geweest[3]. Wilt gij hem helpen? Hasselt, den 6 Mey 1646.

4335. Aan graaf d'Estrade[4]. (K.A.)

Si Monseign.^{r} le cardinal Mazarin approuve l'epigramme latin que vous avez prins la peine de m'envoyer[5], ou bien m'ordonne de l'admirer, je suis tout prest de me soubsmettre ou à l'eminence de son jugement incomparable, ou à l'autorité de son Eminence. Mais si ces deux conditions defaillent, je vous demande la liberté de pouvoir advouër que je ne sçay ce que les grands personnages y ont rencontré de merveilleux. Mesmes qu'il y a des choses que quelqu'un d'entre ceux du mestier icy ne voudroit pas avoir dites en Latin; d'autres que nous ne sçaurions comprendre, non pas les prendre, au moins, que pour chevilles de poete embarassé. Ce n'est pas que nous n'approuvions le bout et le but de l'epigramme, dont l'intention est aggreable, mais enfin, Monsieur, l'auteur ne s'en demesle que mediocrement, et si ses devanciers romains l'entendoyent rimer comme il faict, peut estre qu'il en auroit sur les ongles. Voyci ce que j'ay osé dire, quand j'ay veu que vous en avez pas mis encor son Eminence entre les admirateurs dont vous parlez. Si elle s'y joinct, je retraite tout, et me dedis aveq autant de candeur et de franchise que vous sçavez que je suis ..... A la Haye, le 7e May 1646.

4336. C. Staefvenisse[6]. (H.A.)

Ik geloof niet, dat er voor de militaire ambten gezorgd zal worden. Aangaande de ontruiming door Hessische troepen is nog geen besluit genomen, evenmin over de zaken, die te Munster worden behandeld. En daarbij zijn belangrijke dingen, o.a. het slechten van forten bij de Schelde. Midd[elburg], den VIIJ^{en} Meij 1646.

1) Zie I, blz. 376.
2) Jan van Eck komt van 1644 tot 1650 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Waarschijnlijk Simon van Haersolte; zie III, blz. 446.
4) Kopie van andere hand. - Zie II, blz. 358.
5) Zie ook No. 4298.
6) Zie II, blz. 50.

4337. J. de Knuijt. (H.A.)

Uit den nevens gaanden brief zult gij alles hooren, wat er hier sedert mijne terugkomst geschied is. ‘Wy prepareren ons, om onse negotiatie, is t mogelyck, noch dese weecke met Spaingen te beginnen; ter versorginghe van Syn Hoogh.^{ts} particuliere saeken, resteren my noch eenige pampieren, die ick vertrouwe, de heer greffier Buysero alreede sal affgesonden hebben. Dan my is leet, d'occasie, die ten voorss. fine vooralsnoch gansch favorabel voor Syn Hoogh. doorluchtich huys schynt op te doen, niet naer genegentheyt ende merites mach gebruijcken. Gelyck Syn Hoogh.^{t} genereuselyck ende te rechte wel oordeelt, soo is de reputatie ende eere meer ende kostelycker als alle de schatten van de weerelt; evenwel is het swaer, een huijs van soo hooghe ende onwaerdeerlycke meriten, door soovele periculeuse swaricheden [aen] goet ende bloet opgeleght, met een vergetenheyt te recompenseren, insunderheyt ontrent den tyt ende occasie als een yder syn rekeninghe sluijt ende de recompense van syne intrest opleght’. Uyt Munster, den 8 May 1646.

4338. Graaf Hendrik van Nassau[1]. (H.A.)

Gisteren zijn mijne vrouw[2] en ik te Emmerik scheep gegaan; nu zijn wij bij Dordt en morgen komen wij waarschijnlijk te Hulst. Vandaar zal ik dadelijk aan Z.H. schrijven. Kapitein Rijswijck[3], majoor van Nijmegen, dien ik gisteren sprak, zou gaarne gedurende den veldtocht met zijne compagnie in garnizoen blijven. Dans le batteau proche de Dort, le 9e May 1646.

4339. J. van der Burgh[4]. (L.B.)[aant.]

‘Depuis le retour de Messrs de Heemstede et de Knuijt on a entamé la besoigne. Samedy passé Messrs mes maistres ont esté veoir les plenipotentiaires d'Espagne avec deux actes touchant les preliminaires, lesquels sans aucune ceremonie ilz ont signé incontinent. Lundy au matin je delivray à Mons. le comte de Peneranda[5] un acte par lequel les Espagnols promettent et s'obligent de procurer un pouvoir du Roy d'Espagne, conforme à celuy que l'Estat en desire[6]. Les Espagnols ont tout cecy passé avecq une telle promptitude, que lorsque je le contoy *à M. d'Avaux*, il s'en monstroit fort surpris, *les am bassadeurs de France* aiant esté abusé par les mediateurs qui leur avoient asseuré que l'Estat ne trouveroit pas son comte en allant chez *les Espagnols*. Hier *la France* a esté veoir *nos gens* a d s u f f l a m i n a n d u m, que, ne fust nostre serment faict au *Roy de France* touchant la negotiation, la paix estoit faicte. *Les Espagnols* n'ont en rien reproché nostre pouvoir. Je sçay de bonne part que *l'Espagne* nous accordera tout le contenu du traicté dans lequel nous entrerons tout de bon en peu de jours, hormis les articles touchants l'exercice de la religion de part et d'autre, et je croy que *S.A.* aura tout ce qu'il demande hormis les biens ecclésiastiques’. Ik durf u de stukken niet toezenden. De Munster, le 9 May 1646.

1) No. 4338 a, b. Brieven van 12 Mei en 3 Sept. (beide H.A.) zijn zonder eenig belang.
2) Zie blz. 289.
3) Zie III, blz. 411.
4) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 246. - De onderstreepte woorden zijn in geheimschrift, waarboven Huygens de verklaring schreef.
5) Zie blz. 175.
6) Er staat: *desirent*

4340. Johan Maurits van Nassau[1]. (H.A.)

Nu het gerucht gaat, dat er nieuwe compagnieën zullen worden gelicht, verzoekt kapitein Scheij[2] mij iets te doen voor zijn zoon Dirick[3], die eenige jaren luitenant geweest is op het schip, dat zijn vader commandeert, en nu gaarne eene compagnie zou hebben. Wezel, le Xme May 1646.

4341. J. van der Burgh[4]. (L.B.)

Par les deux actes joints à la lettre de Messrs et maistres, qui s'addresse à S. Al.^se^, vous verrez, s'il vous plaist, que nous sommes à bout de touts nos preliminaires. Et j'ay ordre d'aller de ce pas trouver Messrs les plenipotentiaires d'Espagne, et de leur notifier que Messrs les plenipotentiaires de l'Estat sont prests à entrer en traicté. Le jour d'hier et d'huy sont passez en la resumption des articles sur lesquels on traittera; et comme je vous ay escript par ma derniere, les Espagnols sont disposez à ne faire grande difficulté pour accorder le tout, si ce n'est que le changement du premier article le[s] chocque, qui maintenant declare les Provinces Unies positivement libres, sans aucune reflexion au traitté, dont on a dressé aujourdhuy la teste, avecq insertion que tout passera conjoinctement avecq la France; ce qui ne s'est pas passé pourtant sans contraste. M. le c[omte] de Trautmansdorf[5] a faict communiquer à la France, au moien de Messrs les mediateurs, que l'Emperenr laissera le fort de Brisach sur le Rhin à la France, pourveu que la ville soit demantelée; qu'il offre au Duc de Brandenborgh l'evesché de Halberstad en recompense de la Pomeranie, et à condition qu'en cas que la Reine de Suede, son successeur ou successeuse viennent à deceder sans laisser des hoirs masles, la Pomeranie retournera à l'Electeur ou à la maison electorale. La clause du dernier traitté, faict entre la France et l'Estat, qui contient marque de perfidie, m'a faict eschapper le mot de serment dans ma derniere lettre. Je vous supplie, Monsieur, de me pardonner, si la presse des affaires me faict parfois faire plustost des brouillons que des lettres. *Sed nimis diu poenas luo prioris silentij* ..... De Munster, le 11^e^ de May 1646.

4342. Aan E. Puteanus. (K.A.)

Cools[6], die vanhier weggaat, zal u mijne groeten overbrengen. Aan Van Langren[7] heb ik geschreven en een vers gedicht op zijn werk[8]; wilt gij hem dat zenden? Niet mijn zoon, maar ik heb de heerlijkheid Zeelhem gekregen. Hagae, Maij 1646[9].

1) No. 4340 a. Een brief van 21 Nov. (H.A.) is zonder eenig belang.
2) Dirk Schey, geb. 1581 te Arnhem, werd van gewoon schipper in 1626 scheepskapitein en onderscheidde zich bij vele gelegenheden.
3) Dirk Schey (1614-1679), de oudste zoon van den vorigen, werd scheepskapitein bij het uitbreken van den eersten Engelschen zeeoorlog en onderscheidde zich vooral in den tweeden. Vele zijner zoons hebben het voorbeeld van hun vader gevolgd.
4) Uitgegeven door van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 247.
5) Zie blz. 298.
6) Zie II, blz. 521.
7) Zie blz. 151.
8) Nl. *In M F. Langreni Σεληνοδασμόν* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 54).
9) De datum ontbreekt.

4343. J. van Reede[1]. (H.A.)

De Staten van Gelderland hebben ‘mijn susters soon Jo. Frederick van Zuijlen van Nijevelt’ niet verlijd met een zadelleen, waarop hij recht meent te hebben; mijn neef heeft nog geen verlof gekregen, om tegen de Staten te procedeeren. Wilt gij Z.H. verzoeken aan de Staten te schrijven, dat hem dat verlof moge worden gegeven? Wij zijn hier nog steeds bezig met de geschillen, maar het komt niet verder, ‘doordien de stadt haere privilegien - nochtans contrarie haere ordonnantie - noch veel hooger stelt als voor desen, en men ons weijgert copije van die privilegien, maer wil men se alleen voorlesen, waervwt men geen recht verstant can trecken; en sullen wij de souvereijniteyt overgeven, soo moeten wij duijdelijck een anders recht weten, opdat wij ons voor onse posteriteijt connen verantwoorden. Den heere van der Holck[2] is gisteren gegaen nae den Hage. Ick vertrouwe, syn Hooch.t, volgens syne oude maximes, voor mijn een oore sal bewaren en de beste peerle van het stadhonschap niet laten afnemen.’ Utrecht, 13/3 May 1646.

4344. Aan G. Wendelinus[3]. (K.A.)

Drie brieven van u[4] heb ik onbeantwoord gelaten, maar ook Golius[5] heeft mij lang op antwoord laten wachten. ‘Accipe denique grates gratissimas pro ijs quae de Zeelhemio Saleheimo, Francisque Salijs luculentissime tu quidem et amoenissime disseruisti[6]. Neque tu hic subsiste, si me amas. Curabit Coolsius, meis impensis ex archivis sive Diestensibus, sive alijs excerpi quae tu indicaveris ad rem facere, et hoc totum ego, mi amice, muneris tui aestimabo. Da hanc porro opellam mihi, et omnem invicem a me expecta, quam praestare valeam.’ De bevelhebber van Utrecht kan u niet helpen tegen de Hessen[7]. Hagae Com., Prid. Id. Maij (14) 1646.

Hierbij gaat een versje op Van Langren.

4345. J. Ogle[8]. (B.M.) Eng.

Ik ben u dankbaar voor uwe beleefdheid en kan niet zeggen, hoe hoog ik u wel schat. Gij zijt de verpersoonlijking van alle deugden en alle kennis. Utrecht, May 14[9].

1) No. 4343 a-i. Brieven van 2, 17 en 31 Mei, 21, 23 (2) en 26 Oct. en twee z.j. en datum (alle H.A.) zijn zonder eenig belang.
2) Gijsbert van der Hoolck († 1680), geb. te Utrecht, werd 26 Mei 1617 op 19-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven. Hij was meermalen burgemeester van Utrecht en afgevaardigde ter Staten-Generaal.
3) Zie I, blz. 353.
4) Zie No. 3922, 3941 en 4124.
5) Zie No. 3922 en 4124.
6) Zie No. 3941.
7) Zie No. 4124.
8) Zie III, blz. 499.
9) De brief heeft geen jaartal.

4346. S.P. van der Straten[1]. (L.B.)

S.r Kock[2] heeft mij gebrocht de drij maten, bij UE aen hem gelanct tot commertie van tafelkens, dan also gemaect werden doorluchtige klaer als gelas d'armosijnnen, waerdoor niet penetrerende men nochtans alles watter onder licht kan gesien, ende de ander colleuren dooff, gelyck root, groen, swart, blau, ende die niet doorluchtich sijn thoonen schoonder, soveel aengaet haer colleur, syn der mede te becomen; hierop UE haestich advies, also deselvige voor mijn vertreck tot een tijt van maenden, ick UE die dan sal doen gereet maecken. Ick heb de schilderijen ontfangen; deselvige sijn in den grondt bedorven, wesende vol sandt opgerolt ende ellendich geploijt, t welck met het ongemaniert rijden van Honselaerdijck seer geschuijrt heeft, sodat die daermet besich hebben geweest in t oprollen sonder verstandt, heel slap, ende die het gevoert hebben, t kleijn respect daervan gethoondt hebben. Hoorden se mijn toe, so soude ick de passijentie en mijn ontschuldt beter koop hebben, ende gelieft UE mij voorders te bevelen ..... Amsterdam, 15 Meij 1646.

4347. C. Boey[3]. (L.B.) Ned.

Mijn vriend Dr. Johan Dagh zou gaarne schepen van Zierikzee worden; hij is zoo wat de geleerdste man van Zeeland[4]. Kunt gij iets voor hem doen? Hagae, 15 Maij 1646.

4348. J. de Knuijt. (H.A.)

Wy hebben in t hooft van onse articulen - die ter continuatie van de negotiatie met de plenipotentiarissen van Spaingen verleden Sondaege tegens haere consideratien gewisselt hebben - volgens Uw Ed. gedroomde (?), het woort *voor* uijtgelaten ende des Co.x declaratie tot een absolute erkentenisse geextendeert, gelyck Uw Ed. uijt t'extract hierneffens gaende sal konnen sien. De negotiatie is alomme met meerder ernst ende ijver by een yder aengevangen, t sedert met d'heere van Hemstede hier wedergekeert ben, oordeelende meest alle, den voorganger, die eerst voorsichtich uijt de baene raeckt, de beste ende favorabelste conditien bedingen sal ende daernaer capabel syn, om tot middelaer tusschen andere geimployeert te werden. De verclaringe, die wy ontfeijlbaer dese loopende weecken van de plenipotentiarissen van Spaingen op onse articulen verwachten, sal onse oogen in velen deelen claerder ende ons oordeel rypper maecken; het succes is noch onseker; evenwel wert by sommighe gelooft, by Vrankryck meest gevreest, onse negotiatie boven alle andere korter vallen sal, indien wegen onsen Staet daertoe geen onverwacht retardement gebracht wert. De lange gedesidereerde verclaringe, die d heeren van Hollant op t stuck van

1) Zie No. 4308.
2) Zeker Marten de Cocq; zie No. 4283.
3) Zie II, blz. 424.
4) Hij is weinig bekend gebleven.

de campaingne ter vergaderinge van Haere Hoogh Mog. verleden weecke ingebracht hebben, sal niet weynich de saecke daertoe helpen faciliteren. D'ambassadeurs van Vranckryck syn daerover sunderlingh verheught, ende d'ambassadeurs van Spaingen niet weynich gealtereert geweest. De verleden weecke den heere grave van Trautmansdorp[1] begroetende, ende den heere grave van Nassau[2] mij d'eere gevende van syne visite, hebbe uyt beyder discourssen, oock uyt haerer expresse verclaringe, vernomen de sunderlinge affectie ende genegentheyt, [die sy] tot Syn H.^{ts} dienst hebben, oock hoe verre wegen den Keyser tot desselfs contentement by succes van handelinge alreede gelast syn, begeerende voorn. grave van Trautmansdorf, Syn H.^{t} sulckx soude bekent maeken. Tot Munster, den 15 May 1646.

4349. A. van Hilten. (H.A.)

Gij zijt het dus met mij eens, dat er zoo spoedig mogelijk een einde moet komen aan de twisten hier. ‘Par la lettre du 3/13e de ce mois que les deulx premiers membres ont escrit à son Al.^{ze}, vous aurez peu veoir le mescontentement qu'ilz ont de celle, que ceulx de la ville l'avoyent escrite à leur prejudice le 8/18e d'Avril dernier. Au mesme temps, Monsieur - *inter nos* - fut resolu que le Sr de Renswoude[3] seroit authorisé à son retour à la Haye de procurer - si faire se peut - que Son Al.^{ze} auroit pour aggreable d'escrire auldits membres suivant le concept à luy donné, afin que lesdites besoignes d'estat auroyent et reprendroyent leurs cours ordinaire. Et qu'aprez demain, 8/18 de ce mois, leurs deputez proposeroyent et livreroyent à ceulx de la ville d'Utrecht leur escrit en forme, comme est la copie ici jointe[4]; avant doncq de conclure sur l'effect de ceste conference que Son Al.^{ze} leur avoit enjoincte dernierement, il nous faut attendre la resolution que ceulx de la ville prendront la dessus.’ A Utrecht, le 6/16e de May 1646.

4350. Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg[5]. (H.A.)

Dank voor uw vrij oordeel over mijne stukken[6]. Gaarne geloof ik, dat mijn oom en gij den tijd niet hebt, om te denken ‘aux naifves representations quy y sont, mon malheur estant que le tout estant accroché durant la vie de feu Monsieur mon pere, apres son funeste trespas[7] a moy m'est tombé sur

1) Zie blz. 298.
2) Johan Lodewijk, graaf van Nassau-Hadamar (1590-1653), zoon van Johan (den Oude) van Nassau († 1606), erfde, bij den dood van zijn vader, Hadamar en werd de stichter van die linie. Hij werd katholiek en was bij de vredesonderhandelingen één der drie afgevaardigden van den Keizer. In 1617 was hij gehuwd met Ursula, gravin von der Lippe († 1638).
3) Nl. Johan van Reede.
4) Die kopie is niet bij den brief aanwezig.
5) Zie No. 4328.
6) Een antwoord van den Raad op de eischen van den schrijver is aan den brief toegevoegd.
7) Frederik Casimir was in 1645 gestorven.

les bras, ayant plus herité de papiers et chagrins que de biens', Geene hand wordt mij toegestoken, om mij van schipbreuk te redden. Spreek over die stukken nog eens met den heer Kinschot[1], hoewel hij weinig van Duitsche zaken afweet, maar hij is mij vriendelijk gezind. Zeker zijn er fouten in die stukken, 'puisque je ne scay ny stile, ny facon de se gouverner au Pays bas; autrement je n'en fusse party et ne serois es peines ou je suis, car la seule consideration d'un regiment et gouvernement au Pays bas estoit suffisante assez pour me faire venir a bout de mes pretentions, mais ny doibs plus songer, mon dernier voyage a la Haye et l'experience depuis, outre le passé, m'ayant assez donné a cognoistre, qu'on ne m'en estime assez capable[2]. J'ay refusé des grandissimes employs du parti contraire, lesquels selon le monde me pouvoient donner de quoy m'entretenir honorablement.' Den brief zal ik aan mijne moeder[3] doen toekomen. Dank voor al uwe moeite. De Dusseldorf, ce 17 de May ..... 1646.

4351. H. Tuthill[4]. (L.B.)

Den Prins en u ben ik steeds dankbaar. 'Now, Sir, having lately seene a booke in print of the negotiation of D.r Goffe with his Highnes about a marriage betweene the prince of Wales and his Highnes daughter[5], I could not refraine - for the considerations above sayd - to signifie both unto him and you, that which God hath been pleased to make knowne unto me, concerning the matter agitated with the sayd Goffe, viz.: That God hath determined to cut off that race from inheriting the crowne of England, and to transfer it unto Ffrance by war, and that before this present English warr hath an end. I conclude therefore, that the more his Highnes shall strive to crosse this purpose of God, the more losse he shall accrue unto himselfe, and shall render himselfe the lesse esteemed of the Netherlandish nation. Truely his Highnes ought to have been warned, concerning [the] marriage with England, by Gods warning from heaven, by that which befell, when the young prince first tooke shipping for England[6]. But as he neglected that then, if he shall also neglect this by me now, let him thanke God for his warnings, but blame himselfe for his sufferings etc.' ..... Rotterdam, Adij 17 Maij 1646.

4352. C. Staefvenisse[7]. (H.A.)

Aan Z.H. heb ik geschreven, 'hoe dat bij myn heeren de Staten van Zeelant was goet gevonden, dat omme by te woonen de deliberatien, die vyt

1) Waarschijnlijk Lodewijk van Kinschot; zie II, blz. 42.
2) Zie III, No. 2419.
3) Amalia van Palts-Landsberg; zie I, blz. 363.
4) Zie No. 3946.
5) Zie No. 4056. Het pamflet was eerst in het Engelsch verschenen.
6) Willem II had bij zijne zeereis in 1641 met moeite kunnen uitzeilen.
7) No. 4352 a-g. Een andere brief van 17 Mei en verder van 28 Mei, 6, 20, 21, 28 en 31 Dec. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.

de handelinge tot Munster souden comen te resulteren ofte incederen, soude werden gedeputeert vyt yder van de leden een persoon, met dien verstande, dat diegene, die originelyck was gedeputeert, eenige ongelegentheyt hebbend, een andere by de respective leden in desselfs plaets soude mogen werden gesurrogeert'. Hierbij gaan de punten van beschrijving voor de aanstaande vergadering. Den XVIJ^{en} Meye 1646.

4353. J. de Knuijt. (H.A.)

U y t U w E aengenamen van den 14 deses, soo dadelyck behandicht, hebbe met droeffheyt vernomen, ons meester soo ongevoelich over syn eigen intresten blyft, ende soo gewenschten occasie voor syn huys tegens alle recht, reden ende practycque vruchteloos will laten passeeren; op hope door d'een ofte d'ander intercessie ende persuasie tot andere gedachten mochte comen, hebbe evenwel een concept gemaeckt, daertegens de donatie de a.^{o} 1582 van het graefschap Aelst ende andere goederen, in de brieven van concessie gespecificeert, souden konnen gepermiteert ofte anderssints vergoet werden, daervan copie aen den heer griffier Buysero per jongsten toegesonden hebbe, ende versocht U E. by occasie t selve soude gelieven te communiceren. De Spaensche ambassadeurs door de brieven, die gisteren door de post uijt den Hage wierden gebracht, van Syn Hoog.^{ts} dispositie andere tydinge apparentelyck vernomen hebbende, als hier gestroijt ende selfs de hertoch van Longeville doen notificeren hadden, en dat alles tot het veltleger aldaer werde geprepareert, syn desen naermiddach by ons geweest ende, naer overleveringe van haere consideratien op ons overgegeven articulen, hebben versocht, [wy] deselve wilden examineren ende soo spoedich mogelyck openinge doen van t contentement, [wy] daermede souden nemen, verclaerende gans genegen, oock geheel bereyt te syn, om U E. handelinge soovele mogelyck van harentwege te verkorten ende oock Vranckryck alle redelycke satisfactie ten voorss. fine te presenteren. In Munster, den 18^{e} May 1646.

4354. J. Oem van Wijngaerden[1)]. (L.B.)

Kunt gij den luitenant Reinaert ter Burch ook voorthelpen? Met haest in den Hage, op XVIII Meij XVI^{C} ses en veertich.

4355. J. Ruse[2)]. (L.B.)

Ik ben u zeer dankbaar voor uwe voorspraak bij de gedeputeerden der Staten Generaal, die nu hier zijn, o.a. om den magistraat te verzetten, en hoop, dat gij haar nog eens zult herhalen. Maastricht, den 19 Maji 1646.

1) Zie II, blz. 135.
2) Zie blz. 294.

4356. Th. Gobert[1]. (K.B.)

Je me resens infiniment honnoré de celle qu'il vous a pleu m'escrire, laquelle me donne occasion de vous tesmoigner moy mesme, que j'ay eu grand contentement à chanter et considerer vos beaux pseaumes, pleins de belles chordes et beaux chants, avec belle expression et scantion de la lettre, ou les dissonances sont parfaictement bien recherchées et employées, en sorte que l'on peut asseurer qu'en France ou en Italie on ne peut point treuver une plus belle maniere. Ils sont propres à toucher et esmouvoir les passions, estant bien executés; les plus intelligens qui les verront et qui ignorent vos qualités ne les prendront jamais pour de productions de vos divertissements, mais plustost d'une meditation serieuse. Ce sont mes sentiments, Monsieur, que je tesmoigneray tousjours partout, n'ignorant point vos universelles et rares qualités, qui ont fait cognoistre vostre nom partout, et qui sera desormais en particulier honneur à nos practisiens et renouvellée parmy la conversation de beaucoup de gens d'honneur ..... 20 May 1646.

4357. Aan F. Vautier[2]. (K.A.)

Temperamento sum praecipue bilioso, in spleneticum inclinante, unde obstructionibus viscerum et susurris cerebri vaporosis, etiam hemicraniis et similibus incommodis affligi soleo. Oculis naturâ patulis et prominentibus, quo facilius in quasi-myopiam, ut tales solent multâ lectione et scriptione, sensim tamen et per exigua incrementa incidi. Accesserunt, sensim quoque et inde a triginta quidem annorum intervallo[3], muscae, retia, filamenta, guttulaeque volitantes, varijs nexibus implicatae, et cum oculorum singulis motibus importune agitatae, quasi sordes videas a fundo lagenae cum vino vapido concussas et varie sparsas. - Tandem nunc in oculo dextro punctum album circa medium pupillae fixum apparuit, qui oculus, ut prae altero semper afflictus fuit, hac suffusione nunc quoque sic impeditur, ut literas nisi grandiusculas aegre discernat. Potuit hoc punctum ante complures annos extitisse, a me autem nisi ante annum non fuit observatum, a quo tempore licet plane non videatur increvisse, in aperto tamen aëre ambulanti summopere est molestum, facitque ut, praeter filamenta quae dixi, trans fumum aut nebulam oculus iste omnia videatur intueri, neque prius illa cesset molestia, quam aut sub umbram, aut sub tectum concesserim[4]. Fecit ea res, ut cauterium, olim in cervice appli-

1) Kopie. Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXIII.

   Thomas Gobert, geboren in Picardië, was kanunnik te St Quentin en ‘maistre de la chapelle du Roi Très-Chrestien’. Hij heeft zangmuziek geschreven voor de *Paraphrase des Pseaumes de David en vers François* (Parijs, 1659, 1676 en 1686). - Huygens zond hem de liederen toe voor de *Pathodia* en verzocht hem, zijn oordeel er over te zeggen.

2) Ook in afschrift van andere hand (K.A.). Minuut en afschrift hebben het adres: ‘Ad primarium Regis Galliae medicum’, zonder naam. Maar de geadresseerde was Vautier (zie beneden).

   François Vautier (1589-1652) promoveerde in 1612 tot doctor in de medicijnen te Montpellier en werd in 1624 eerste lijfarts van Maria de Medicis. Richelieu, die hem niet vertrouwde, liet hem gevangen nemen en eerst na den dood van den grooten staatsman werd hij, na eene twaalfjarige gevangenschap, ontslagen. In 1646 werd hij lijfarts van Lodewijk XIV.

3) Toen Huygens in 1617 te Leiden studeerde, had hij daar eene oogziekte gehad (vgl. I, No. 27).

4) Deze zin komt niet voor in de minuut, maar werd door Huygens aan het afschrift toegevoegd.

catum, deinde neglectum, denuo ante annum aperiundum duxerim, cuius beneficio, licet satis magna vis humorum emungatur, fateri cogor, fieri id sine ullo satis hactenus perceptibili oculorum levamento. - Quaero, quid consilij porro instituendum sit, quo mali incrementis obviam eatur. Quaero item, num propter ea, quae circa diaetam et visceribus cerebroque exonerando et confirmando praescribi possint, topice etiam quid adhiberi valeat, cuius vi trans corneam (?) sperandum sit sordes hasce aliquatenus posse dissipari, aut uberior effluxus earum interrumpi, et numquid hic spagyrica (?) suppeditare possit, quod vetus medicina frustra tentaverit. 21 Maij[1] 1646.

4358. J. de Knuijt. (H.A.)

De conferentien, die tusschen de respective negotianten successivelyck gehouden werden, syn soo vruchtbaer van alderhande nieuwicheyt ende veranderinge, dat difficilyck is te schryven, in hoedanigen staet dese ofte gene negotiatie is. Wat uijt d'onse broeijen sal, die dese naermiddach met de Spaensche plenipotentiaris voorgenomen hebben, is mede noch onseker, doch dewyl d'ambassadeurs van den Keyser ende Spaingen tsamen oordeelen, haere negotiatie met Vranckrijck ende Sweden veelsints soude gefaciliteert werden, soo wanneer onse saecken tot sluijtens toe souden gebracht syn, vertrouwe alles, wes mogelyck, sullen passeren ende alleen reserveren, dat naerdere communicatie ende besoigne vereijscht. Mij is leet, Syn H.^{t} niet kan goet vinden, over Syne deuchtlycke pretentien met Spaingen gehandelt werde, dewyle buyten alle reproche selfs tot dienst van den Staet kan geschieden. UE. en ignoreert niet, hoevele de donatie de a.^{o} 1582 by particulier contract van de voorgaende treves is verswackt, ende hoe soberlyck alle de andere pretentien gequalificeert syn; evenwel hadde de saecken daerheen gedirigeert, dat, de plenipotentiaris van Haere Hoogh Mog. goet gevonden hebbende, daervan in t' particulier soude gehandelt werden, op den voorslach van de zyde van Spaingen, daervan soo middelmatig concept ingestelt was, dat naer alle apparentie Syn Hoogh.^{t} hadde konnen toestaen; evenwel adviseert my d heer greffier, daerinne sonder naerder last mij niet soude elargeren. Dese weecke particulierlyck met d'ambassadeurs d'Avaux ende Servien van diversche saecke[n] discourerende, vraeghden mij van succes van de handelinge, wat recompense Haere Hoogh Mog. Syne Hoogh.^{t} apparentelyck souden toevougen over soo glorieuse inestimable langduyrige trouwe diensten aen den Staet gedaen; als haer antwoorde, de meriten wel kende met t gene daertoe behoorde, doch dat daervan niet en werde gesproken, ende, naer de constitutie van de regeringe, t verwachten daervan geheel onseker was, begonden van andere voorslagen te spreken, onder andere, Haer Hoogh Mog. tot een prompte vigoreuse campaingne behoorden effective te resolveren ende Syn H.^{t} te vereeren met alle de conquesten, die dit loopende jaer daermede doen soude, in welck gevalle het leger van Vranckrijck sich gans willich daerby soude voegen, om tsamen crachtich t'ageren ende alle voor te nemen desseynen soovele mogelyck te helpen faciliteren. Wyders

1) In margine van de minuut staat: 10 Maij 1646.

sprekende van de desseynen, naerdat haer geseght hadde, buyten de partaige van Vranckrijck, niet ontrent de frontieren overich was als Antwerpe, dat buyten jalousie van eenige steden door Syn H.^{t} niet soude gewonnen werden, ende dienvolghende de naeste ooge op Gent oft Brugge soude moeten vallen, als Vrankrijck daertoe konde resolveren, swegen al lacchende stil ende braecken daermede het discours kort aff. Om redene, Uw E niet onbewust, hebbe dienstich gevonden, UE t voorn. te communiceren. In haeste, te Munster, den 22^{e} Maij 1646.

4359. D. Graswinckel[1]. (L.B.)

Brenger dezes zou gaarne in de plaats komen van wijlen Cornelis Kloeck[2], die het bevel voerde in S^{t}. Anne. Wilt gij een goed woord doen bij den heer Pollotti[3], die daarover veel te zeggen heeft? 22 May 1646, e domo Sandaei (?).

4360. A. Bubbenius. (L.B.)

De magistraat van Breda wil mij, op aansporing van Snellius[4] en Havermans[5], ontslaan als rector, welke betrekking ik acht jaren lang vervuld heb, en haar opdragen aan een man van 60 jaren, die vroeger in Utrecht geweest is. Wilt gij voor mij een goed woord doen bij den Prins? Bredae, 24 Maij An.^{o} 1646.

4361. A. van Hilten. (H.A.)

De beide eerste leden hebben hun stuk nog niet gegeven aan die van de stad; zij wachten op den uitslag van het bezoek van baron van Reede van Renswoude aan Z.H. Ik hoop, dat Z.H. zich met de zaken hier bemoeien zal, want de staat lijdt nadeel door dezen toestand. - De aanbeveling van de Prinses bij de edelen voor freule van Merode heeft succes gehad. Aan de Koningin van Boheme zal worden geschreven, dat de Prinses haar voor is geweest. A Utrecht, le 16/26^{e} de May 1646.

1) Zie II, blz. 315.
2) Niet Cornelis, maar Christoffel Cloeck was van 1632 tot 1646 majoor en commissaris van de vivres en ammunitie op het fort St Anne. (Meded. van den Heer Wakker).
3) Zie II, blz. 167.
4) Mr. W. Snellen was in de jaren 1637 tot 1651 tien maal burgemeester en vier maal schepen van Breda.
5) Adriaen Havermans werd 28 Sept. 1626 op 20-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven. Hij werd in 1637 griffier van Breda, wat zijn vader Gerard tot 1625 ook geweest was, en bekleedde dat ambt tot 1653.

4362. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Magno me beneficio obstrinxeris, si sciscitari liceat ex Ill. comite Mauritio, num filium meum[2], bonis artibus instructum et annorum XIX, in aulam suam recipere honestiore aliqua conditione velit. Fidei obsequijque sponsor sum. 26 May 1646[3].

4363. L.G. Renesse. (L.B.)

Ik heb met Kieperus[4] onderhandeld over het salaris van ƒ 1000. Ik hoor, dat, als Dauberus[5] geen professor juris wil worden, in aanmerking komen Daniel Colonius[6], Daniel de Backer Leydenaeus(?)[7] en de Boij[8]; ook anderen worden genoemd. 28 Mey 1646, In Leyden.

4364. J. de Knuijt. (H.A.)

'Uyt de laeste declaratie, die de Spaensche plenipotentiarissen op onse resterende open staende articulen ons gisteren gegeven hebben, daervan copie hierneffens gaet, is gelaten onbeantwoort de reserve, die ten regarde van t clooster te Sande op het 42^{e} articul gestelt hadden, vermits door geenderhande redenen haer konden permoveren, om die t'admitteren, segghende, in haer ofte niemandts macht was, eenige geestelycke goederen t' alieneeren, in allen gevalle die blame ende reproche op haere schouderen niet dorste[n] laden; eyndelinge, hooger daerover aengemaeent synde ende voorgehouden de weynige apparentie van Syn H.^{t} uyt die possessie te brengen, daerin nu eerst getreden is, hebben geconsenteert daervan een articul apart ende secreet gemaeckt soude [werden], daervan copie hierneffens gaet, om tsamen naer de andere articulen van tractaet geteyckent te werden. Ick hadde gewenscht, Syn Hoogh.^{t} genadige ware geweest, een complimentoir briefken aen den graven Trautmansdorff ende Nassau te schryven, in erkentenisse van derselver goede ende geaffectionneerde genegentheyt tot Syn Hoogh.^{ts} dienst.' De graaf van Trautmansdorf gaat voor een dag of acht naar Osnabrück. In Munster, den 29^{e} May 1646.

1) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, VII, 1889, blz. 115.
2) Nl. Anthony van Baerle, de jongste zoon van den professor. In 1626 te Leiden geboren, koos hij den krijgsmansstand, werd kapitein, huwde in 1659 Walburg van Boekhoven en stierf in 1666.
3) Deze datum staat onder een gedicht *In secessum elegantiarum Zulechemi*, dat te gelijk met dit briefje verzonden werd (t.a.p., blz. 114).
4) Zie blz. 288.
5) Zie beneden.
6) Daniel Colonius (1608-1672), geb. te Leiden, werd in 1626 student in de rechten en in 1648 professor aldaar.
7) Daniel de Backere werd 13 Mei 1631 op 13-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven.
8) Nl. Boey; zie II, blz. 424.

4365. A. van Hilten[1]. (H.A.)

Z.H. heeft heel verstandig geschreven aan de beide eerste leden van de Staten. Het doet mij genoegen, dat freule van Merode tevreden is. Johannes Glanaeus[2] zou gaarne een paspoort hebben, om voor particuliere zaken naar het graafschap Lippe te reizen. Hij is 3½ jaar gouverneur geweest van mijn eenigen zoon[3]. Wilt gij hem een paspoort bezorgen? A Utrecht, le 20^{e}/30 de May 1646.

4366. Aan J. van der Burgh[4]. (K.A.)

Ik heb waarlijk weinig tijd tot schrijven. Maar waarom schrijft gij niet meer uit Westphalen, waar gij toch een heelen tijd zult blijven? 'Nimirum publicae autoritatis tantum tibi affricas, ut verum dicendi potestatem audeas eo loci vindicare, quo mentiendi plenipotentiam invicem sibi suisque pacti sunt reges terrae.' Maak gij maar, dat er een mooi tractaat tot stand komt. Van de slechte verhouding tusschen onze gezanten weet ik alles af. Hag. Com., Prid. Cal. Iun. (= 31 Mei) CIↃIↃCXLVI.

4367. J.L. Calandrini[5]. (L.B.)

Ik heb het mijn geheele leven betreurd, dat ik zoo vroeg de studie heb moeten opgeven, en ook, dat mijne zoons er geen pleizier in hadden. Misschien is dat anders met de beide jongsten, die tien en zeven jaar oud zijn. Ik dank u zeer voor alles, wat gij voor mijn zoon bij gelegenheid van zijn huwelijk hebt gedaan, en hoop, dat hij een broeder van hem, dien ik naar Holland heb gezonden, bij u heeft gebracht; deze tweede zoon van mij is zeventien jaar oud. A Gen[eve], le 2 Juin 1646.

Als uwe Hollandsche gedichten worden uitgegeven, wil ik er gaarne kennis mee maken.

4368. J. Ogle[6]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor al uwe beleefdheden en zou gaarne mijne dankbaarheid door daden willen toonen. Utrecht, June 2^{d} 1646.

1) Zie No. 4361.
2) Joannes Glanaeus, geb. te Lippe in Westphalen, werd 16 Sept. 1641 op 24-jarigen leeftijd als theologisch student te Leiden ingeschreven.
3) Jacobus van Hilten, geb. te Utrecht, werd in 1646 aldaar als student ingeschreven.
4) De minuut heeft geen opschrift. - Zie No. 4341.
5) Zie No. 4212.
6) No. 4368 a. Een brief van 20 Aug. (L.B.) is uit Hamburg geschreven. - Zie III, blz 499.

4369. F. van Schooten Jr.[1]. (L.B.)

Ick heb niet konnen naerlaeten U Edelheit met desen te laeten weeten, wat ick vorders nopende de persoon, van dewelcke ick Uw Ed.heit saterdach verleeden hebbe gesproocken - met naemen Samuel Kechelius[2] - soude konnen schrijven. Die sich den meesten tijt syns levens in de mathesis heeft geoeffent, ende al sijn werck daeraf gemaeckt, die dan noch *in literis* geverseert is, sulcks dat hij deselve weetenschap sowel in t' Latyn als Duytsch soude konnen profiteeren. Ende gelijckerwijs mij dunckt, dat de wiskonsten aldaer boven alle andre weetenschappen en konsten met groot voordeel souden worden voortgedraghen, so wanneer deselve insgelijcks in t' Duits wierden geprofiteert, overmidts den meestendeel der officieren geen Latyn en verstaen, ende deselve nochtans de kennis deser weetenschap gants nootsaeckelijck is, voornamelick de arithmetica, geometrie, fortificatie en perspectyve; daerbeneffens gelijckerwys deselve plaets voor desen een schoole van den oorloch is genaemt geworden, ende deselve alsnoch een der voornaemste frontierplaetsen is, alwaer de militie bijsonder floreert, so en soude deselve weetenschap nergens beeter tot de practijck konnen werden gedirigeert, ende die [n]ergens anders als daer met so groot voordeel werden geoeffent. Vorders gelijck het mijns bedunckens niet ten eersten en sal gebeuren, dat veele studenten, die andre Academien frequenteeren ende haere studie aldaer volbrenghen, deselve sullen komen te verlaten, so soude doch die daermede een groot begin neemen, so wanneer de wiskonsten aldaer eene ijgelycken wierden voorgedraghen in de taele deser landen, daer alle officieren en ingesetenen konden toehoorders weesen. Oock so is - so Uwe Edelheit bekent is - diesgelijcks oock tot Richelieu in Vranckrijck door den Cardinael gepractiseert geworden, alwaer de phylosophie en alle de deelen der wiskonst in t frans en in haer eijgene taele ijder werden voortgestelt, ende in dewelcke den adel aldaer, beneffens in alle exercitien, wert opgetrocken. Vorders so heb ick sulcks mede tot Parijs sien practyseeren, alwaer Dom. de Roberval, *mathematum professor regius in Collegio regio*[3], dese weetenschap wel in het Latyn voorstelt, doch hem naderhandt in t frans dan expliceert, hebbende, so ick gesien hebbe, ordinaris wel over de 100 *auditores*. Eindelick so heeft de voorsz. persoon groote renommée in de konst, gelijck oock Dom. Golius en andre geleerde van syne capaciteijt - gelyck ick niet en twijffel - goede getuichenis sullen geven, ende hy verders van ijder seer bemint sy. Gelyck dan sulcks in J.J. Stampioen - die misschien oock daertoe soude moghen worden voortgestelt - geen plaets en heeft, also hy hem over sijne ongegronde weddinge en mislucte solutien van syne eijgene questien [by] al de weerelt heeft bespottelijck gemaeckt[4]. Die dan noch van weijnige, so ick hier onlangs tot

1) Zie blz. 265.
2) Samuel Carolus Kechelius, in 1611 te Praag geboren, werd 16 Oct. 1632 als student te Leiden ingeschreven. Hij legde zich toe op de wiskunde en bleef ook later te Leiden wonen. Kechelius was bevriend met Christiaan Huygens en met Van Schooten. Waarschijnlijk had Huygens navraag naar hem gedaan voor een professoraat aan de Illustre School te Breda.
3) Gilles Personne de Roberval (1602-1675), een bekend mathematicus, werd in 1632 professor in die wetenschap aan het Collège de France. Hij stond vijandig tegenover Descartes, die den ijdelen man niet genoeg had ontzien.
4) Zie III, No. 2464.

Leijden verstaen hebbe, bemint is, dewijl, wanneer dese mijne professie noch open stont, verscheijde [malen] aen de heeren hadden versocht, dat hij toch niet tot deselve soude werden geavanceert. Ik weet noch dit daerbij, dat gemelte persoon hem met weijnich soude laeten contenteeren, t welck oock - als mij dunckt - in consideratie behoort te komen, doch dat hy verder als de mathesis niet soude willen gaen. Dit is dan hetgeene ick oorboir geacht hebbe uwe Edelheit contbaer te maecken, dewelcke ik bidde, dat gelieve my te continueren in syne gunst, ende voor altijt te houden ..... Vit Leijden, den 4 Junij 1646.

4370. J. de Knuijt. (H.A.)[aant.]

Het spijt mij zeer, dat mijne drie laatste brieven u eerst laat en langs een omweg bereikt hebben. Het is de schuld van de post, want ik schrijf bij elke post. ‘Gisteren is mij van twee diversche geseght, de negotiatie tusschen den Keyser ende Vranckrijck geheel desperatelyck affgebroken is, [ende] dat den grave van Trautmansdorp mergen naer Ossenenbrugge vertreckt, om alles ter continuatie van den oorloge te gaen prepareren. Gelooff nu sekerlijck uijt de onderlinge negotiatie vernomen ende geremarqueert te hebben, de handelinge van vrede Vranckrijck noyt ernst is geweest. Uyt den neffens gaende sal U E. vernemen, hoe die saecken by den Keyser staen, ende waeraen deselve will binden. Ick hadde vertrout op mijn ernstige recommandatie, den grave van Trautmansdorf die negotiatie wat nauwer gemenageert soude hebben, doch speure, die syne saecken door andere, insunderheyt te hove, moet bevoorderen, ordinaris vele rescontres tegens meeninghe ende intentie moet uytstaen. Dewyle, naer alle apparentie, de handelinge van soo seker ofte voorspoedig succes niet en kan wesen, ofte de legers en sullen ten wederzyden in t velt raecken ende haer avantaige soecken, soo is noch bedenckelyck, off niet en dient geleth op de discourssen, die met d'ambassadeurs van Vranckrijck particulierlijck waren gehouden, Uw E over weynige dagen toegesonden, te meer een van deselve ambassadeurs my genouchsaem heeft willen verseeckeren, Vranckrijck niet alleen gewillich de geheele macht tot Syn Hoogh.[ts] desseyn soude imployeren, om *conjunctim* t'ageren, nemaer, in cas gesamentlijck een plaetse van haere partaige quam t'emporteren, met alle syn gevolgh gaerne Syn Hoog.[t] soude overgeven ende in vollen eygendomme laten volgen.’ In Munster, den 6 Juny[1)].

4371. D. Condulmer[2)]. (L.B.)

Wilt gij met Z.H. nog eens spreken over het paspoort voor de soldaten, die in de buurt van Namen in dienst zijn genomen voor de Republiek

1) Het jaartal ontbreekt.
2) No. 4371 a, b. Brieven van 23 en 29 Juni (beide L.B.) handelen over dezelfde zaak. Domenico Condulmer was secretaris van Aloise Contarini, den Venetiaanschen gevolmachtigde voor de vredesonderhandelingen te Munster.

Venetië, zoodat zij hier te lande kunnen worden ingescheept[1)]? Haya, 11 Giugno 1646.

4372. Magistraat van Doesburg, Doetichem, Lochem en Groenlo. (L.B.)

Wij bespeuren, dat de magistraat van Zutphen er op uit is om te maken, dat de beslissing van Z.H. over het punt in quaestie tusschen Zutphen en ons zoo lang mogelijk wordt uitgesteld. Wij verzoeken u er toe mee te werken, dat die beslissing spoedig wordt genomen. Uijt Amsen, onder der stadt Doesborchs segel, den 12 Junij 1646.

4373. Catharina Huygens, wed. de Bie[2)]. (L.B.)

Ik ken u niet zoo goed als mijn zoon de griffier, maar kom u toch vragen mij te helpen. Eene zekere Anne de Quay te Grave maakt het mij lastig met een proces, dat gevoerd wordt tegen de ordonnantie van Z.H., en ik ken in die plaats niemand, om voor mijne belangen op te komen. Wilt gij er eens over spreken? Midleer, le 12me Juyn 1646.

4374. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

S.A. respond que son intention est que vous vous rendiez aupres du regiment devant Dordrecht ..... A Breda, le 17^{e} Juïn 1646.

4375. A. Rivet[3)]. (L.B.)

Brenger dezes is twintig jaar lang buitengewoon ingenieur in het leger geweest en zou nu gaarne gewoon ingenieur worden. Kunt gij hem voorthelpen? A la Haye, le 18 Juin 1646.

1) Ook in 1645 was Condulmer hier in het land gekomen, om krijgsvolk te werven en in Nederlandsche, daartoe gehuurde, schepen naar Venetië over te brengen. Dat was toen gelukt, maar van de 2000 man, toen in dienst genomen, was in den oorlog tegen de Turken op Candia niet veel terecht gekomen. In 1646 kwam Condulmer terug met het verzoek aan de Staten om vrijen doortocht voor 3000 man, in de buurt van Luik aangeworven, en om verlof hen in onze havens te mogen inschepen. Het duurde lang, voordat daaromtrent eene beslissing werd genomen, maar ten slotte werd het verzoek oogluikend toegestaan en vertrokken de troepen onder graaf Ernst Casimir van Solms.
2) Zie III, blz. 378.
3) No. 4375 a. In een brief zonder datum en maand (L.B.) vraagt hij hulp aan voor een Fransch vrijwilliger.

4376. G. de Bie[1]. (L.B.)

Mijne moeder heeft veel last van Anne de Quay, eene vrouw, die in Grave woont en haar op alle manieren benadeelt en belastert. Tegen haar kom ik uwe hulp inroepen. B[ruxelles], le 18 de Juing 1646.

4377. J. Ruse. (L.B.)

Uw brief heb ik ontvangen en den ingesloten brief aan den gedeputeerde ter hand gesteld. En nu ben ik tot schepen aangesteld. Ik heb dat aan u te danken en zal mij uwe gunst waardig maken. Maastricht, den 20 Junii 1646.

4378. W. van Lintelo[2]. (L.B.)

De magistraat van Zutphen heeft, hoewel daartoe meer dan eens aangemaand door het Hof van Gelderland, eindelijk geweigerd gehoor te geven aan het bevel van Z.H., om ‘te vervatten haer debath bij duplique’, bewerende, dat de zaak in quaestie niet behoort tot de competentie van Z.H. De overige steden in deze zaak gemengd, nl. Doesburg, Doetichem, Lochem en Groenlo, hebben nu ‘geconcludeert tot absoluit versteck van wijder inbrengen, die saecke voor geconcludeert aengenomen, die stucken aen sijne Hoogh.^{t} overgesonden’. Ook het Hof heeft de zaak ‘gestelt ter decisie’ van Z.H. Het is te wenschen, dat de beslissing spoedig moge volgen. Arnhem, den 11/21 Junij 1646.

4379. Vondel[3]. (L.B.)

Ick zende uwe Ed den Virgilius[4] u toege-eigent. Ick nam de vrymoedigheit dit boeck met uwe Ed. naem en tytel te vercieren, overmits my docht, dat het niet beter kon verciert worden dan met den naem van eenen, wien de Zanggodinnen altyt zoo aengenaem waren. Ick hope, het zal my niet qualyck afgenomen worden, nochte uwe Ed. in zynen staet of ampt quetsen, alzoo hier geen zaken verhandelt worden, waerover men tegenwoordigh stryt voert, en Maro een iegelijck even na is. Ick hoop, myn werck zal ten minste noch behaeghelyck vallen om den naem van den man zelf, die elckeen behaeght. Mishaeght uwe Ed. iet van het myne, my zou eere geschieden, met der tyt iet aengetekent te zien, om het in den naesten druck te verbeteren. Hoe naeu men toeziet, men begaet hier en daer lichtelyck noch al eenige misslagen. Zommige Mecenaten zyn my afgestorven, en de Drost heeft het nu te drock met zyn *Historien*, anders kon men verscheide oordeelen gebruicken, dat veel aenwint. Myn Heer zie myn goede genegenheit en niet myn onvermogen aen. Ick vinde my aen uwe Ed. beleeftheit verbonden en wensche daerin te sterven en te blyven ..... t'Amsterdam, 1646, den 12^{en} van Hoymaent.

1) Zie III, blz. 378.
2) Willem van Lintelo († 1658), heer van de Marsch en Eze, was drost van Bredevoort, raadsheer in het Hof van Gelderland en afgevaardigde ter Staten-Generaal. - Zie No. 4372.
3) De brief is uitgegeven door Mr. van Lennep in zijne Vondel-uitgave, V, blz. 421, en met een fac-simile in Unger's *Vondel*, 1646, blz. 5.
4) Deze prozavertaling van Vergilius beleefde in 1646 drie uitgaven en is ook later herhaaldelijk herdrukt.

4380. J. de Knuijt. (H.A.)[aant.]

‘Wy passeren hier nu onsen tijt - die ons anders in particulier costelyck is - gansch onlustich met eten, drincken ende nooloose visiten, ten aensien voor een groot gedeelte onse taecken affgedaen, ende d'ambassadeurs van Vranckryck, uyt crachte van onderling tractaet, alle verdere negotiatie met Spaingen provisionelyck ons geinterdiceert hebben, gelyck U E. voor desen is geadviseert, daervan oock noch geen uijtcompste te verwachten staet, ten waere door de wapenen de deure wederome geopent werde, ofte dat Haere Hoogh Mog. niet en verstonden van de intresten van Portugael - daerover Vranckryck ende Spaingen ende, ten gevolge nu oock wij, buyten handelinghe gehouden werden - alle negotiatie aff te snyden ende in de oorloge te continueren. Voorn[noemde] ambassadeurs, apprehenderende, uyt dese dilayen soodanige resolutien niet mochten resulteren, om Portugael tegens Spaingen buyten accomodement in geduyrigen alarm te houden, oock door die deure de oorlogh van[t] Christenryck in cas van noodt in t herte van Spaingen te konnen transporteren, ende dienvolgende den Coningh van Spaingen alle hope ende lust van revenge volcomentlyck aff te snijden, hadde[n] gaerne gesien, [wy] by onse particuliere verclaringe ende elucidatie op eenige articulen van ons onderlinge tractaten van rupture, onse interesten niet alleen met de interesten van Vranckrijck hier in Neerlant, nemaer van alle andere, die Vranckrijck buyten Neerlant met Spaingen heeft, gemeen gemaeckt hadden. U E sal uyt onse vorige publycque depesches vernomen hebben, hoe [wy] die versochte verclaringe ende elucidatie hebben gedeclineert ende voorn. ambassadeurs met alle beleefftheyt bejegent; daermee [sy] echter geen contentement hebben genomen, doende daegelycx daerop niewe ende gansch ernstige instantie; edoch sullen ons wel wachten die koorde te roeren ende t'onderwinden, dat ons hier principaelyck alleen competeert. D heeren Matenesse[1)], Donia[2)], Ripperda[3)] [en] Clant[4)] syn een keer naer de Provintie gaen doen; de andere viere blyven op de wacht. Huyden was ick mede van de Heeren Staten van Seelant gesommeert, een korte keer naer den Haege te doen; sal my soo lange mogelyck daerby excuseren, immers tot eenige van onse confreren wedergekeert syn. In Munster, den 22^{en} Juny 1646.

4381. Joh. van Berchem[5)]. (L.B.)

Wy en hebben U Ed. niet kunnen vroeger bedancken, als van dese plaets, voor het goet devoir by U Ed. aengewent tot ons convoij. Sijn Ho.^{t} hadde groot gelyck ons te beschuldigen van futselery, maer en kost niet eer gereet vallen. Wij sijn wel overgecomen, met ontrent 160 peerden, onder t beleijt van conte Pompeo[6)]. Wij vinden hier alles in goeden staet, behalven den heer gouverneurM[7)], die niet met allen wel en is; wil noch naer t leger, t welck wy

1) Zie blz. 203.
2) Zie III, blz. 353.
3) Zie II, blz. 21.
4) Zie beneden.
5) Zie II, blz. 109.
6) Nl. Leonoro Pompei; zie III, blz. 162.
7) Nl. de graaf van Solms.

hem ten hoochsten afraden. Niews en is hier niet de penne weerdich. Recommandere my met mijne twee neven van Manmaker aen U Ed. goede gratie, in de qualiteyt van ..... Maestricht, den 23 Juny 1646.

4382. A. Rusius[1]. (L.B.)

Mijn broeder[2] is voor een paar dagen te Maastricht tot schepen gekozen; dat komt door uwe voorspraak. Wij zullen beiden trachten uwe gunst waardig te zijn. Raptim, Amstelodami, 9 Cal. Quintil. (= 23 Juni) a.C. 1646, st. Gregor.

4383. J. de Knuijt[3]. (H.A.)

De onderhandelingen staan stil en er valt dus vanhier niets te berichten. Wij zijn nieuwsgieriger ‘naer t'succes van legers, die in t velt syn, als wel naer t gene tot bevoorderinge van de negotiatien gerequireert wert, vermits uyt een yders, ten minste sommiger hoofftnegotianten, claer genoech aff te nemen is, [sy] de onderhandelinge met haer partije alleen gecontinueert hebben, om faetsoen te houden ende den tyt van de campaigne te winnen. Dit gaet soo generael, dat soo Keysersche als Spaensche ambassadeurs - onaengesien [wy] alle onse pointen, op 2 a 3 naer, volgens instructie verhandelt hebben - meer beginnen te gelooven, de handelinge ons noijt geheel ernstich is geweest, nemaer onder pretext van een oft twee pointen, daerop wy geseght hadden ordre ende last te verwachten, die noyt en is gecomen, meer getracht hebben, ons leger in t velt te brengen ende d'een ofte d'andere van s vyants plaetsen op t'onversienst aen te tasten. Hoe het genomen wert, oordeele, soowel het gepasseerde als het toecom[en]de in groot hasarde gestelt wert. Godt Almachtich wil alles ten besten van den Staet ende vermeerderinge van Syne Hoogh.^{t} glorieuse wapenen genadich segenen’. In Munster, den 26^{e} Juny 1646.

4384. E. Puteanus[4]. (L.B.)

Ik dank u voor uw brief. Uw vers op Van Langren[5] bewonder ik. Hierbij zend ik *Bruxella septenaria* en *Griphus*[6]. Lovanij, in Arce, V Kal. Iul. (= 27 Juni) M.IↃC.XLVI.

1) Zie blz. 284.
2) Zie blz. 294.
3) No. 4383 a, b. Twee brieven, blijkbaar uit Munster geschreven, zonder plaats, datum en jaar (beide H.A.), zijn onbelangrijk.
4) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae*, ... 1647, blz. 69.
5) Zie No. 4342.
6) Nl. *Bruxella*, *incomparabili exemplo*, *septenaria: Gripho Palladio descripta*, *luminibus historicis*, *politicis*, *miscellaneis distincta et explicata. Plenum item urbis Elogium*, *velut loquens Imago*, Brux., 1646.

4385. J. Goethals[1]. (A.B.)

Ik zou morgen op reis gaan, volgens het bevel van Z.H., maar mijne zuster trouwt; misschien mag ik nog een paar dagen wachten. Delff, den 27 Junij 1646.

4386. Georg Frederik van Nassau[2]. (H.A.)

Wilt gij, bij de verdeeling der wagens, evenals in vorige jaren, er voor zorgen, dat ook ik een papier daarvoor krijg? In t cuartier tot Baarwijck, den 29 Junij 1646.

4387. E. von Kleist[3]. (L.B.)

Je vous suis trop obligé par les faveurs tres efficaces et que vous m'avez departis durant le temps de ma commission, pour ne vous tesmoigner le ressentiment que j'en ay et le desir tres allumé de m'en revencher en toutes occasions convenables. Ce faisant en la presente par ce gentilhomme envoyé de la part de Mad.me la princesse Catherine[4] vers Ses Altesses, j'ay voulu encores vous supplier tres humblement de l'assister de vos faveurs, requises de vous pour la meilleure addresse a la court de Son Alt.se, où vostre grand pouvoir en chose[s] plus difficiles que celles de son envoy, fondé sur les demonstrations du respect et de l'affection de Madame la princesse Catherine envers Ses Altesses, facilite tout bon succes ..... De la Haye, le 29 de Juin 1646.

4388. F. van Dorp[5]. (L.B.)

Verstaen hebbende, dat UEd. genegen waert beright te wesen, hoedanige proceduren by den Hove van Hollant over den toedraght van so een geweldadigh faut, ter midden van den dagh, op 't midden van de mart is vytgevoert, wirde[n] gehouden, hebbe ick UEd. dies aengaende in t' corte t'selve toe wille laete komen. T'is sulck, dat vyt de informatien by commissarissen van het Hoff ons is gebleecken, dat de perpetranten van den nederslagh syn geweest de prins van Bohemen[6] ende desselfs gevolgh, bestaende nevens syn Ho.t in

1) Zie blz. 161.
2) Zie II, blz. 98.
3) Ewald von Kleist was een Brandenburgsch diplomaat, die meermalen hier te lande onderhandeld heeft.
4) Catharina was eene dochter van Frederik IV, Keurvorst van de Palts, en van Louise Juliana, eene dochter van Willem van Oranje en Charlotte de Bourbon. Prinses Catharina was dus eene schoonzuster van de Koningin van Boheme. - Huygens had haar in 1620 te Heidelberg leeren kennen.
5) Zie I, blz. 428. - Sedert 1642 had hij zitting in het Hof van Holland.
6) Philips van Boheme, de jongste zoon der Koningin, is na den moord uitgeweken en nooit naar Holland teruggekeerd. Hij ging in Venetiaanschen dienst, streed later onder den prins van Condé en sneuvelde in 1655. Zijne moeder heeft zich niet met hem verzoend.

vier personen. Dat de gemelten prins ende gesamentlick de anderen Lepinay[1] hebben besprongen, vervolght ende gedoot. Waerop als huyden, ten versoecken van de procureur generael, mandement crimineel tegens den prins ende de anderen handadigen is verleent, in gevolge van t' welcken deselven, so niet gevonde werden ten haere woonsteden, by edicte sulle werde gedachvaert op dynsdagh toekomende, doch in t' regart van den gemelte prinse met sodanige discretie ende moderatie, als de styl van sodanige exploiten leyde sal kunnen. Tot welck middel van justiti de enormiteyt van het delict, neffens het verwaght ende indignati van ydereen, ons heeft genootdruckt, oordelende, dat onvermindert de deliberati, hoeverre sodanige personen voor den ordonnarissen rechter convenibel syn, dan of wel daerinne staetsgewys versien moet werden, alvoorens deselve moest werden gedaghvaert, ten eynde, in wat voegen daerover mochte werde gedefinieert, tegens denselven niet ongehoort ende ongeciteert werde gestatueert. Voorgeworpen synde, off in so een occasie sonder exempel tegens sulcken personagi, so nabloet verwant van syn Ho.^{t}, behoorde te werden geresolveert, wirde geoordeelt, dat syn Ho.^{t} sich soude laete best gevallen, dat sulckx sonder syn Ho.^{ts} kennisse geschieden. Een dagh ofte twe naer het begaene feyt is ons door de heer Kinschot[2] toegebraght een translaet, inhoudende een verhael over het gevolgh van desen manslagh, door ordere van de princesse Elisabet[3] gedaen instellen, ende aen denselven heer behandight, t'welck den oorspronck van dat onheyl attribueert den nedergeslagen, als daertoe oorsaeck gegeven hebbende, aengesien hy s'vrydaghs te vooren den gemelten prins hadde by doncker op t' lyff geloopen, vergeselschapt met meer anderen, ende de rappiren tegens hem getrocken, t'welck by den prins voor een affront hoogh opgenome synde, hadde sich by dit rencontre, vervoert door syn colere, goet gevonden te wreecken, bekennende denselven Lepinay iterativelick gequelt ende doot gesteeken te hebben. Ick achte dit ongeluck van de minste niet, die dat geaffligeerde huys overgekomen syn, ende oordelen velen, dat de Coningin haer verhaest heeft ende, haer so outrageugelick gelaetende, een vooroordeel gegeven heeft aen sulcken als geeren het quaeste geloven. Ick wensten iets te konne bybrengen, dat vermaeckelicker was UEd. te onderhouden, ende met meerder suject en occasie UEd. myn ontmoedigen dienst aen te bieden, waertoe geluckiger tyt verwachten[de], sal blyven so langh leeff ..... Den 29 Juny 1646, Hage.

4389. T. Maurice[4]. (L.B.)

Je rougis de vous importuner en une occasion si peu aggreable, mais je le fay par ordre de Madame la princesse Catherine[5], seur du feu Roy de

1) Graaf l'Espinay, Fransch officier in dienst der Staten, was tevens stalmeester der Koningin van Boheme; de booze wereld zeide, dat hij haar minnaar was. Philips van Boheme beleedigde den Franschman verscheidene malen en, toen een duel door tusschenkomst van den schout niet doorging, vermoordde hij hem midden op den dag op verraderlijke wijze in de Hoogstraat en vluchtte naar Cleef.
2) Waarschijnlijk Mr. Nicolaas van Kinschot, die van 1614 tot 1647 advokaat fiskaal was bij het Hof van Holland.
3) Zie III, blz. 276. - Zij koos in deze zaak partij voor haar broeder.
4) Zie blz. 287.
5) Zie No. 4387.

Boheme, laquelle venant pardeça, pour veoir ses proches parents et changer d'air, s'est rencontrée en un temps de nouvelle affliction, causée à ceste maison par le malheur survenu à Monseigneur le prince Philippe, lequel malheur l'oblige de requerir son Altesse, qu'il luy plaise employer son entremise envers la Cour de Hollande, pour faire un peu differer l'adjournement que ladite Cour veut faire Mardy prochain avant midy par un acte et estat public. Ladite princesse vous prie tres affectueusement de contribuer vos bons offices envers sadite Altesse, a ce qu'elle puisse jouyr du fruit de l'esperance qu'elle a d'obtenir la requeste contenüe en sa lettre cy-joincte, laquelle il vous plaira presenter a sadite Altesse. A quoy je n'ay rien a adjouster ..... De la Haye, le 30/20^{e} de Juin 1646.

4390. W. Boreel[1]. (H.A.)

Ten gevolge van de brieven, die Z.H. mij verleden jaar heeft verleend over de zaak van mijn goed Beoostenblij[2], ben ik in het bezit gekomen van sommige gedeelten. Maar nu is er eene quaestie ontstaan met den gouverneur van Hulst, graaf Hendrik, die beweert, dat alle onbedijkte landen, gelegen onder het gouvernement van Hulst, door hem mogen worden gebruikt. Wilt gij daarover eens met Z.H. spreken? In Amsterdam, desen 2 Julij 1646.

4391. J. de Knuijt. (H.A.)

Desen dient alleen [om] den ingeslotenen t' accompagneren, daarby [ick] Sij[n] Hoogh.^{t} den ontfanck van t Spaensche pouvoir advisere ende de copie toesende, synde t selve den 7 Junij by den Coninck geteyckent ende gedaen instellen, gelyck het by Haer Hoogh Mog. gedesidereert was, uytgesundert under den titul sich noch de qualiteyt van Oost ende Westindien alsmede van geheel Vlaenderen ende Brabant attribueert, daerop Haer Hoogh Mog. eenige resolutie hadden gemaeckt ende uijt t' concept gelaeten. Naer myn oordeel, ten aensien onse negotiatie verre geavanceert is, sal t voornoemd pouvoir meer dienen, om de ordre ende sommiger curieusheyt te voldoen, als om de besoigne ten principaele te faciliteren; het sal meest op een goede ratificatie aencomen, daervan de plenipotentiarissen van Spaingen gaerne een concept van ons hadden ingestelt, om naer Spaingen gesonden ende tydelick herwaerts versorght te werden, doch ten aensien sulcx alleen ons Heeren principaelen competeert, noch eenige importante pointen te verhandelen staen, ende insunderheit met Vranckrijck - sonder dewelcke [wij] niet en vermogen - de handelinge noch ten principaele niet begonnen is, hebben wij t selve daermede tot noch toe geexcuseert. My dunckt oock, de geheele Munstersche negotiatie jegenwoordich gelyck als op een spill e gestelt is, daervan het radt nu draeyt, ende de wint waeyt, naer advenant t succes van de wapenen, gelyck men dese weecke diesaengaende de veran-

1) Zie I, blz. 76.
2) In Staats-Vlaanderen.

deringe gesien hebben; mits de defaicte van eenige france regimenten ende avance op derselver wercken, begonde het sterck uyt den Spaenschen hoeck op te blasen, ende nu, door t' overgaen van Kortrycke, stroompt het wonderlyck uyt den Franschen hoeck, sulcx dat [wij] nu hier alleen onderhouden werden met de tydinghe van de legers, en soo ick hope daertoe noch breeder ende favorabeler occasie door optrecken van ons leger sal gegheven werden, t welck ten hooghsten ende genoechsaem alleen by de Sp[aensche] ambassadeurs geapprehendeert wert. Uyt Munster, den 4^{en} July 1646.

4392. F. Dinglen. (L.B.)

Toen ik u op bevel van de Koningin van Boheme bezocht, ter wille van brenger dezes, den zoon van Mistris Betses, hadt gij geen plaats voor hem. Maar nu heeft de Koningin gehoord, dat er onder uwe bedienden wel eene plaats open is, en ik schrijf u dus uit haar naam, om u aan uwe belofte te herinneren. Haghe, 5 July 1646.

4393. J. de Knuijt[1]. (H.A.)

Ick hebbe Syne Hoogh.^{t} jongst oock daer te voren onderdanich geadviseert, [wij] alle onse verhandelde pointen, nu volcomentlyck geadjousteert, claer ende in ordre - gelyck in cas van tractaet soude vereyschen - hadden gestelt van t'onser decharge ten wederzyden geteyckent te werden, ende dat ten regarde oordeelden, ten vollen genoegen van onse Heeren principaelen, immers volgens instructie, soo verhoopen, t samen verhandelt waren, ende insunderheyt om niet schuldich te blyven aen eenige difficile veranderinge, die door nooloose dilaijen, succes van wapenen ofte andere onverwachte incidenten soude konnen veroorsaeckt werden. Als dienvolgende de voorn. articulen by de Spaensche ambassadeurs geteyckent ons toegesonden waren, om tegens onse geteyckende gewisselt te werden, is gebeurt, niet meer althans als vyff gecommitteerde[2] sterck synde, drije de voorn. articulen gereet waren te teyckenen, de andere twee, presumerende, Vranckrijck, schoon niet nieus werde gedaen, echter daerdoor eenige umbragie ofte offentie mochte opnemen, hebbent selve vooralsnoch geexcuseert ende, alhoewel met vele gewichtige redenen haer E. te gemoete werde gevoert, seer dangereus was, om een offentie, die niet gegeven, nemaer sonder reden ofte fundament opgenomen soude werden, soo importanten ende wel genegotieerde saeke voor den Staet aen de onsekerheyt van een bataille ende andere incidenten te laten hangen, hebben echter tot noch toe daerby gepersisteert ende rae[t]saemer gevonden, de wedercompste van de absente gedeputeerden te wachten, die men seght op den wegh syn, opdat soo swaere saeke met gemeene schouderen gedragen mochte werden. T welck de oorsaeck is, met desen post de belooffde copie noch niet kan toesenden, t welck vrundelyck

1) No. 4393 a. Een briefje van 10 Juli (H.A.) is volkomen onbelangrijk.
2) Er waren er acht.

versoucke by Syne Hoog.^{t} gelieff te helpen excuseren. D'ambassadeurs van Vranckryck, by occasie van een Spaenschen geintercipieerden brieff, gaven ons gisteren vele swaere ende harde attacques, daervan t'meerendeel van seer swaere digestie waren. Om t vier echter niet hooger aen te steecken, hebben wy die stormbuy met een suyckeren seijl laten passeren, [sy] ons willende overtuygen, [wy] geseght hadden, ons tractaat met Spaingen genouchsaem gesloten was, [en] niet verder met Vranckryck tegens Spaingen verobligeert waren als over de intresten in Neerlant, [en] aen de ambassadeurs van Spaingen verclaert hadden, haere demandes t'exorbitant ende onredelyck waren, ende eyndelinge - dat vrij wat belachelyck was - van hier bevoordert hadden, ons leger traeghlyck opgetrocken ende nu langsaem voortgaend was, daerby voegende eenige dreygementen. Wy vonden geraeden, onse antwoorde tot huyden te differeren, die wy veerdich hebben gemaeckt ende met alle discretie sullen gaen overbrengen. In Munster, den 7 July 1646.

4394. W. Brasser[1]. (L.B.)

Kunt gij iets doen voor mijn neef Reverchon, luitenant van kapitein Perponcher[2], die kapitein wenscht te worden? 7 July 1646, tot Utrecht.

4395. D. de Wilhem[3]. (L.B.)

Wij en al onze goede vrienden zijn gezond. ‘Vostre lettre du 6me fust rendue deux heures apres mon arrivee, laquelle redoubla leur amertume par le recit de vos desplaisirs[4]. Je leur en avois dit quelque chose, mais assez sobrement, ne jugeant pas qu'il soit expedient ou bienseant de faire tant de vacarme. Il faut voir plus avant dans les evenemens et considerer le doigt de l'Eternel et non pas seulement la main de l'homme. Si S.A. remarque que vous prennez cet affaire tant a coeur, il se pourra desfier de vous et donner le meilleur employ au fanfaron. Il est question de tesmoigner a vos ennemis vostre constance a bien faire, et vostre confiance en l'Eternel, sans se desfier de ses raisons, moins de la raison de S.A., laquelle vous ne scauriez accuser d'injustice, pour n'estre accuse de manquer a vostre devoir. Pesez le dire des Italiens *chi offende non perdona*. Nous croyons tous que vous avez desja excede en cette occurrence d'avoir porte vos plaintes a tant de personnes et principalement a Madame, sans avoir esgard tant a la conjunction et commune condition des princes, qu'au dessein et au temps auquel cest affaire est esclos. *Ob virtules exitium certissimum*’ ..... A la Haye, ce 8 de Juillet 1646.

1) De voorletter is niet duidelijk.
2) Pierre de Perponcher de Maisonneuve werd in 1635 kapitein, in 1648 sergeant-majoor en in 1649 luitenant-kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 156.
4) Huygens had zich in dezen tijd zeer te beklagen over zekeren François van der Lee, die zich op brutale wijze indrong bij den Prins en de functies van den secretaris trachtte waar te nemen. De man was klerk geweest op de secretarie van den Prins, had tijdens het verblijf van Willem II in Engeland (1641) dezen als secretaris gediend en was later requestmeester geworden op een salaris van ƒ 1500. - Van der Lee was gehuwd met Maria Strick. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)

4396. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Neef Dedel heb ik niet kunnen spreken en hem dus uwe zaak niet kunnen meedeelen. ‘Puisque c'est le propre de l'entendement humain de hair ceux qu'on offense, je vous supplie de couler doucement cet amertume sans faire paroistre que vous faciez grand cas de cela. Car aussi bien cela ne serviroit de rien, ains pourroit irriter nostre maistre et causer plus gran refroidissement, comme je vous ay marqué par ma lettre d'hier. Si j'estois comme vous, je dirois a S.A. que je me promettois de sa bienvueillance qu'il feroit en sorte pour vous que vous puissiez exercer vostre charge avec repos et tranquillite, sans estre brouillé avec luy ou venir a des contestations avec luy, pour le service de S.A. Je pense que S.A. y mettra tel ordre que vous ayez vostre contentement, et quand cela ne s'ensuivroit, au moins il verra que vous aimez Alexandre. Je vous supplie de ne vous affliger de ceci. Car peut estre S.A. se servira de luy en chose en laquelle vous ne seriez pas bien aise d'estre employé. Au moins il prendra a gré vostre demande, et vous obtiendrez plus par cette souplesse que par roideur ou autre facon de procedure, tenant a la rigeur de l'obligation ou necessite laquelle n'est pas pour captiver les bonnes graces des princes’ ..... Le 9 de Juillet 1646, a la Haye.

4397. Aan D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Vos exhortations sont pleines de prudence et de bonne volonté, dont j'ay à vous en remercier tres-humblement, mais je ne merite pas toute la reprimende que vous croyez. Je ne me suis jamais plaint à personne d'estranger, qu'à Madame et à M. Gleser, qui l'un comme l'autre ont jugé que j'en avoy trop de subject, et jamais S.A. n'a prins un affaire si chaudement à coeur. Si je ne sentois dans mon ame, me dit elle entre beaucoup de fort longues et frequentes conferences, que l'on vous faict tort, je n'en parleroy jamais. Maintenant elle le faict, et en a esté à de fortes prises aveq le maistre, qui semble assez *factum nolle*, mais enfin l'interprete à chose de rien, entendant que cest homme n'ayt à s'ingerer qu'à ce qui est de ces petites choses, dit il, des requestes. Or Madame est apres à procurer que je soye remis en mon entier, non par retractation, ce que ne font pas les princes de ceste humeur icy, mais par interpretation et limitation, dont j'ay couché quelques lignes, qui me pourroient guerir. Il fault veoir; elle y va aveq ardeur, et comme non maistresse, mais mere, jugeant fort bien que S.A. a esté surprise et seduicte, dans l'estat où nous la voyons aveq grand regret, car cela ne s'amende point. Cependant le fanfaron n'en proufitera gueres; le maistre estant plus soigneux que jamais de n'employer que moy en choses de contresignature, comme sont actes et semblables depesches, dont depuis quelques jours il en a esté faict assez bon nombre, sans qu'on y laisse seulement regarder l'autre; S.A. protestant tousjours qu'il ne pretend m'oster aucune chose. Dit, entre autres, à M. d'Haulterive[3], luy tesmoignant qu'il m'en avoit trouvé tout esmeu, *qu'il en estoit marry*. Ainsi pour ce qui regarde le prouffit, je n'ay pas à craindre d'en perdre, qui vaille la peine d'en parler, aussi ne le pren-je pas là. J'ay tousjours plus regardé à l'interest de mon honneur, une chose dont j'ay bien usé 21 ans, estant conferée à un

1) Uitgegeven door Jorissen, *Mémoires de Constantin Huygens*, blz. XXIV. No. 4396 a. Een briefje van 10 Juli (L.B.) is zonder beteekenis.
2) Zie No. 4395 en 4396.
3) Zie I, blz. 295.

indigne, hors de propos, et sans que cela concerne la charge qu'il s'est faict forger. Mais, comme j'ay dit, Madame persiste là dedans, que S.A. selon ses declarations, n'a eu aucune volonté de me prejudicier, protestant tousjours au contraire de la grande satisfaction qu'il a de mon service, etc. Tout reviendra à la modification ou interpretation par escrit, qu'on taschera d'obtenir aveq temps et douceur, comme il plaira à Dieu, contre qui je n'ay jamais murmuré; ains contre l'iniquité des hommes, *de quibus nunquam male merui*. Cependant le moins qu'on en parle est le meilleur. Ainsi en juge Madame aveq vous et M. le Prince Guilleaume mesme, qui m'asseure - tout estonné de ceste resolution - qu'il n'y a que de l'abus et de la surprise, en une chose si esloignée de raison, etc.

Autre surpise, et qui vous touche, est arrivée, en ce qu' hier furent faicts curateurs de ceste nouvelle Escole, M. de Heenvliet, Rivet et moy, sans gages, notez; car une commission - nous sommes tous comprins en une - où les gages estoyent laissez en blanq, a esté rejettée, et une autre escrite de nouveau. Je ne sçay si vous en serez si peu marry que moy peu content. J'eusse souffert de bon coeur, qu'on ne m'eust donné aucun nouvel employ, pourveu qu'on n'eust touché au viel. Mais nous avons à faire au maistre du logis. Dieu dirige ses pas, et vous conserve ..... A Breda, le 11e Juïllet 1646.

Dans la commission susdite nous sommes en ce rang, Heenvliet, Zulichem et Rivet, ce que l'Arçobispo[1] ne trouvera, peut estre, pas trop bien. Renesse[2] est tout estonué de ces curateurs impourveuz. Tant y a, nous ne manquerons pas maintenant d'orateur d'escole. Nous devions partir maintenant pour Berghe, mais ce sera demain; l'on donne un jour de repos à l'ambassadeur[3] qui arriva hier au soir. La cavallerie passe icy aujourdhuy vers Oudenbosch.

4398. T. Maurice[4]. (L.B.)

Je me garderoye bien de vous donner ceste seconde importunité, si le commandement de Madame la princesse Catherine ne m'y obligeoit, et si la courtoisie de vostre responce a ma lettre precedente ne m'y convioit. Ceste bonne princesse prenant sa grande part aux afflictions de la maison electorale Palatine, n'a peu bonnement eviter d'escrire encores une fois a Son Altesse, pour la supplier de faire entrevenir son authorité envers la Cour de Hollande, afin qu'icelle, ayant egard au merite de ladite maison, sur laquelle le procez criminel intenté contre Mons. le prince Philippe a sa reflection, ne passe pas outre en ses poursuites contre ledit prince, qui recompensera la hastivité de son action par ses prompts devoirs envers sadite Altesse, et envers tout cest Estat. Sur quoy je vous supplie de prendre la peine de presenter a son Altesse la lettre cy joincte, et d'avoir en favorable recommandation le contenu d'icelle. Je vous fay ceste priere a la charge de vous en rendre services, lorsque le

1) Met dit zonderlinge woord is Rivet bedoeld, die in de briefwisseling tusschen Huygens en de Wilhem wel eens ‘archevèque’ wordt genoemd.
2) Zie III, blz. 7.
3) De Fransche gezant?
4) Zie No. 4389.

temps me fera naistre l'opportunité de vous rendre preuve effectuelle que je suis de coeur et d'affection ..... De la Haye, le 1/11e de Juilet 1646.

4399. H. de Hubert[1]. (L.B.) Ned.

Ik dank u voor uwe moeite. Het is wel sterk, dat men in Zeeland geene enkele benoeming durft doen, wanneer de heer de Knuyt afwezig is. De heer van Noordwijk, kolonel[2], heeft vast beloofd, mijn zoon tot luitenant te zullen doen kiezen[3]. Het doet mij genoegen, dat gij curator zijt geworden der Illustre School te Breda.
Hagae-Comitis, 12^{en} July 1646.

4400. G. de Bie. (L.B.)

Mijne vrouw gaat naar Spa; wilt gij maken, dat mijn paspoort verlengd wordt en ik over Aken en de Zeven Provinciën naar Brussel kan terugreizen? De Spaa, ce 13 de Juillet 1646.

4401. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

J'espere que l'acte de modification dont parle la vostre de l'XI sera le vray moyen d'eviter la confusion a vos charges et qu'il n'y ira pas de vostre honneur. Il vous suffist que Madame persiste avec ardeur en ceste bonne volonte et que Monseig.^{r} le Prince Guillaume vous favorise en ce que vous jugez estre de vostre droit et honneur. J'estime beaucoup cest advantage et prie Dieu de tout mon coeur vous donner l'issue que desirez pour le bien du service du maistre et vostre particulier contentement ..... Ce 13 de Juillet 1646, a la Haye.

4402. Th. Gobert[5]. (L.B.)

Monsieur Tassin[6] m'a communiqué le memoyre qu'il vous a pleu luy recrire entierement pour moy. Je vous dire, s'il vous plaist, Monsieur, que selon vos ordres j'ay tousjours attendu les pseaumes et airs que vous avés mande que vous envoyeries pardeca. A presant que nous sommes commandés d'aler a Fonteinebeleau pour servir le Roy, je ne pouré point avoir le bonheur de travailler avec Mr. Balard[7] pour vostre impression, qu'apres le retour de Sa Majestée. N'ayant point encore receu vos ordres pour cet effet, je voy qu'a present rien ne presse a cette consideration; aussy consideres-je que de vostre part vons estes dans le fort de vos affaire,

1) No. 4399 a. Met een brief van 9 Sept. (L.B.) bedankt hij voor de moeite. - Zie III, blz. 366 en 512.
2) Nl. Wigbold van der Does; zie III, blz. 180.
3) Misschien is bedoeld Anthony de Hubert, die in 1649 kapitein werd en in 1659 stierf. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Uitgegeven door Jorissen, *Mémoires de Constantin Huygens*, blz. XXIV. - Zie No. 4397.
5) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXIII, - Zie No. 4356.
6) Zie No. 4332.
7) Zie blz. 303.

qui a ma creance ne vous peuvent donner tant de relache pour vous divertir a la musique, ou pour le moins n'es ce pas sans g[r]ande admiration de ma part, ce qui m'a fait apprehender, Monsieur, de vous recrire, de crainte de vous importuner. Pour les nottes que vous aves pris la peine de faire sur les petites observations que je vous avois escript, je n'ay rien a y contredirre, scachant que l'on permet beaucoup de licences aux choses qui sont touchées sur les instruments, et en telles manieres de recitatifs que sont vos pseaumes ausquels je voy, aynsy qu'il vous a pleu me mander, que vous aymés la maniere Italienne. Je vous asseure, Monsieur, que je ne croy pas l'aimer moins que vous, et estime fort la recherche et l'essay qu'il font de beaucoup de belle chordes et dissonances, mais j'advoue que je souhaitte qu'elles soient pour le contentement de l'oreille; en cette consideration il me semble qu'il y a beaucoup a trier et a esplucher dans leur musique, entre autre dans celle du prin[c]e de Venouse[1)], dont j'ay veu quelque ouvrage qui estoit en partition a quatre parties, ou j'ay treuvé peu de bonnes choses a mon sentiment, mais dans quelques autres beaucoup de belles et bonnes choses, comme dans quelques madrigalles, qu'a fait Monteverde[2)], et dans plusieurs airs de differens autheurs que nous avons pardeca, et desquels, Monsieur, je vous envoyre coppie, si vous en avés affection, en m'envoyant, s'il vous plaist, une liste de ceus que vous aures.

Pour ce qui est du peu que je fais, je m'estimeré tousjours favorisé d'en avoir vostre sentiment et vostre correction, vous asseurant que j'ay un singulier contentement dans les rencontres des sentiments differens et resonnés. Je ne manquere, Monsieur, de vous faire transcrire plusieurs choses. Il est vray que la pluspart de nos ouvrages de chappelle sont de difficile execution, ayans besoing de beaucoup de voix; je ne laisseré pourtant de vous en envoyer quelque chose. J'ay aussy plusieurs antiennes recitatives a deux et une basse continue, dont je vous envoyré les meilleures; pour des airs francois j'en fais peu, ayant beaucoup a travailler et sur des longues matieres pour le service de la chappelle du Roy. Je vous diré, Monsieur, que Monsieur le premier[3)] m'a parlé souvent, et le pere Mercene, de vous treuver une persone pour enseigner la facon de chanter[4)]. J'ay beaucoup differé et consideré avant me determiner. J'ay esté veoir ces jours passés mondit Sr. le premier pour vous en presenter un, lequel vous a escript sur ce sujet. J'ay jugé et estimé qu'il a beaucoup de qualites pour vous plaire, estant propre pour enseigner la matiere de bien chanter et mesure pour vous donner contentement a l'entendre executer, ayant la disposition et la voix avec le tuorbe. Il est jeune, de bonnes meurs et garcon de cocur. Il a du genie beaucoup pour composer des airs et en a fait plusieurs qui reusissent et sont bien receus. Il a inclination d'avoir l'honneur de vous rendre service. Je croy, Monsieur, que c'est ce qu'il vous faut, et qu'il s'en rencontre peu de mesme. S'il vous plaist de mander un mot a Monsieur le premier, ou si vous m'en donnés ordre, je vous l'envoyre et le fairé partir incontinent. Je vous demande pardon de ce long entretien qui ne part que de l'inclination et de l'affection que j'ay de vous faire cognoistre que je suis ..... de Paris, ce 13e Juillet 1646.

4403. J. de Knuijt. (H.A.)

1) Zie II, blz. 183.
2) T.a.p., blz. 409.
3) Nl. Henri de Beringhen. De opperstalmeester des Konings werd ‘Monsier le premier’ genoemd.
4) Huygens wenschte een Franschen zangmeester voor zijn dochtertje Susanna.

Uyt Uw E jongsten van den 9e deses, die my gisteren middach behandicht is, verneme buyten gissinge, in mynne voorgaende van den 26en Junij[5] ende 4 deses[6] geen solutie hebt gevonden op de twee vraegen, in UE aengenamen van den 18en Junij door last van Syne Hoogh.t aen my gedaen. Op d'eerste raeckende de pouvoirs, meene nochtans UE. geschreven hebbe, dat die in Spaingen geteyckent ende herwaerts gesonden, doch met den post te Paris opgehouden waren, gelyck die tsedert in forma, soo die by Haere Hoogh Mog.

5) No. 4383.
6) No. 4391.

gedesidereert waren, overgecomen ende Syn Hoogh.t toegesonden syn. Op de tweede, daerby gevraeght wierde, hoe wy het hier gemeent souden syn te klaren, soo wanneer de handelinge tusschen Vranckryck ende Spaingen quaeme te steuten, hebbe geantwoort, alle onse opgeleghde pointen, volgens instructie ende - soo verhoopten - tot contentement van onse Heeren principaelen met communicatie van Vranckryck verhandelt synde, ter beleefde ende ernstige instantie van de voorn. ambassadeurs van Vranckryck, volgens onderlinge tractaet, alle voordere negotiatie gesurcheert hadden, opdat middelertyt haere negotiatie met Spaingen tot gelijcke trappen en hoogte soude mogen avanceren; doch dewyle om redenen, aldaer wytloopich verhaelt, daertoe weynich ofte geen apparentie saegen, ende voorsiende de groote veranderinge, die door t' succes van de wapenen ende andere onverwachte incidenten konde voorvallen, ende de geheele onderhandelinge vruchteloos maeken, opdat wy buyten schult ende reproche mochten blyven, apparentelyck souden resolveren, alle onse verhandelde pointen by malcanderen te brengen, om, ten wederzyden geteyckent synde, t'onser decharge Haere Hoogh Mog. toegesonden te werden, gelyck tsedert alles daerhenen gedirigeert, ende goetgevonden is door gedeputeerde, deselve ter vergaderinge van Haere Hoogh Mog. over te brengen ende daerby te voegen alle t gene in eenige daegen herwaerts, geduyrende de handelinge, die van alle kanten, met de overcompste van alle de geinteresseerde[1] ambassadeurs, nu meer als te voren beherticht werdt. Met al welck voor verhaelde vertroude, Uw E op beyde vraegen contentement gegeven hadde. Met het marcheren van de legers sullen nu ontwyffelyck de wapenen alles herstellen ende in soodanigen postuyr brengen, dat daervan vooralsnoch difficilyck t'oordeelen is, alhoewel het schynt, d'avantaige, die daervan te verhoopen staet, voor Vranckryck sonder bril, claer ende seker genoech, doch voor onsen Staet niet dan nevel- ende twyffelachtich gesien kan werden, ten waere alles te voren in t wit ende swart wel gevormpt ende gevest waer. Den tyt sal alles leeren. Ick bedancke Uw E voor de trouwe waerschouwinge; hebbe noch getracht, myn saeken daerheen te dirigeren, doch nu voor de tweede mael by d Heeren Staten beschreven ende tot een korte keer ernstich aengemaent by de heeren, hier ter saeke voorss. gedeputeert synde, weet qualyck, hoe sulcx langer sal konnen ontleggen, te meer hier in t'alderminste niet versuympt kan werden. Ick sal echter sien, off ymandt anders in myn plaetse sal konnen gaen, ende in sulcken gevalle mijn excuse naer Seelant overschryven. In Munster, den 14e July 1646.

4404. D. de Wilhem. (L.B.)

De heer Riomal[2] zal u inlichten over de zaken te Oranje. De inkomsten zouden grooter kunnen worden, maar Z.H. neemt zoo moeilijk een besluit. En nu zijn er moeilijkheden en verbergt men zich voor ons; een jaar lang heb ik niets uit Oranje gehoord. Z.H. kent zijne ambtenaren daar niet genoeg.

1) Er staat: *geintresseerdene*
2) Hij wordt ook genoemd III, blz. 304, 337, 345.

En ik bemoei mij liever weinig met de zaken daar, want het wordt mij maar kwalijk genomen. A la Haye, ce 15 de Juillet 1646.

4405. R. van Haersolte[1]. (H.A.)

De rechter van Lingen[2] heeft in den laatsten tijd aan de ingezetenen, de ridderschap en de stad zooveel aanstoot gegeven, dat ik, hoewel ongaarne, over hem moet klagen, omdat mijn ambt dat vordert. Hij zal nu wel pogen tegen mij op te treden, doch er moet niets worden besloten, voordat men mij gehoord heeft. Gij weet, dat hij door de voorspraak van mijn vader en door uwe hulp zijn ambt heeft gekregen; mij zet hij thans den voet dwars en meent, dat ik mij na den dood mijns vaders niet weet te verdedigen. Haerst, den 18/8 Julij 1646.

4406. F. Vautier[3]. (K.A.) Lat.

Hierbij gaat mijn antwoord op uw verzoek met mijn oordeel en raad. Fonbellaquae, 18 Julij 1646.

4407. Drost en gedeputeerden van Drenthe. (L.B.)

Nu de commandeur van Coevorden, kolonel Sterckenborch[4], is gestorven, zouden wij gaarne Z.H. persoonlijk spreken over de benoeming van zijn opvolger, daar men ‘ongaerne metten toecompstigen commandeur wederomme in dispute ende misverstant soude geraecken’ .... Uyt Assen, den 20 Julij 1646.

4408. E. Puteanus. (L.B.)

Ik ben van plan weer *Centuriae* van mijne brieven uit te geven[5]. Wilt gij den hierbij gaanden brief van een vriend van mij aan Z.H. overhandigen? Lovanij, in Arce, XIII Kal. Aug. (= 20 Juli) M.IↃC.XLVI.

Van Langren is zeer ingenomen met uw gedicht[6].

4409. G. de Bie[7]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor uwe moeite ten opzichte van mijne moeder. Als ik

1) Zie I, blz. 376.
2) Nl. Sylvester Danckelman; zie II, blz. 226.
3) Zie No. 4357. Het is een brief van 8 bladzijden.
4) Zie III, blz. 56.
5) De 4de, 5de, 6de en 7de *Centuria epistolarum* van Puteanus zijn eerst na zijn dood gedrukt.
6) Zie blz. 306.
7) Zie No. 4376.

terug ben, zal ik u mededeelingen doen over hare afkomst en haar wapen, dat hetzelfde is als het uwe. De gezondheid van mijne vrouw gaat hier vooruit. Spaa, le 21 de Juillet 1646.

4410. Sophia Casembroot[1]. (L.B.)

Mijn man is verleden jaar door verschillende onvermijdelijke omstandigheden het laatst in het leger gekomen en nu heeft hij de koorts gekregen; wilt gij aan Z.H. zeggen, dat hier geene nalatigheid bij in het spel is? Den 22 Jul. 1646.

4411. J. van Wassenaer. (H.A.) Ned.

Mijne vrouw[2] schrijft mij, dat de mand onderweg is en met iets, dat u zou worden gestuurd, verzonden is. Dan kunnen wij zingen: 'Mon verre long d'un aulne, vous fera voire un jour, que je n'ay plus d'amour, que pour le vin de Baulne, et pour vostre service'. d'Assene, ce 24 Juliet 1646.

4412. A. Rivet. (L.B.)

Ik ken nog niet recht de bedoeling van Z.H. over den tijd en de manier van de inauguratie onzer inrichting[3]; gij moet mij daarin helpen. 'Ma *Synopsis Grotianae discussionis*[4] est encore sous les presses de l'imprimeur et je n'en ay que 17 feuilles de 33 ou 34, tant cela va lentement. Monsieur de Saumaise a trouvé des imprimeurs plus diligens, qui luy viennent de [faire] eclorre[5] *Simplicij Verrini ad Justum Pacium de transsubstantione liber contra Hugonem Grotium*, qui est *in eo genere* la meilleure piece que j'ay veu de luy. A cette heure il va faire continuër la *Milice*, s'il me tient promesse et aux imprimeurs. Il sera bien abboyé, et n'a plus a esperer de Rome que des fagots. Car il ne faict pas la petite bouche de nommer le Pape le vray Antichrist. Tout le reste de l'escrit est ferme et solide, et y a peu de personnel. Quoyqu'il ait pris un nom emprunté, il ne dissimule pas à present qu'il en soit l'auteur, et il veut bien que son imprimeur fasse valloir sa marchandise sous son vray nom' ..... De la Haye, le XXVI Juillet 1646.

1) Sophia Casembroot, dochter van Reinier C., commies van de financiën der Vereenigde Nederlanden, was 29 April 1635 getrouwd met Jacob de Sille, advokaat voor het Hof van Holland en sedert 1636 advokaat-fiskaal van den krijgsraad.
2) Nl. Agnes van Renesse van der Aa; zie I, blz. 332.
3) De Illustre School te Breda.
4) Het werk is in 1646 te Rotterdam uitgekomen.
5) Er staat: *d'eclorre*

4413. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Ik had u al lang eens moeten bedanken voor uw ijver, om mij zoo dikwijls te melden, hoe het met den Prins gaat[1)], 'qui est la seull chosce qui peut mestre mon esprit en repos'. Ik vind het hier niet prettig, maar blijf, omdat ik uwe brieven spoedig krijg. Als gij kunt melden, dat het met de gezondheid van den Prins beter is, ga ik hier vandaan. Hierbij gaat een brief van Mad. Elisabeth, die voor haar broeder pleit[2)]; meld mij eens, welk antwoord de Prins verlangt, dat ik haar geven zal. Schrijf toch dikwijls, hoe het is met de gezondheid van den Prins. A Berguen, le 30 Juillet 1646.

4414. D. Graswinckel. (L.B.) Lat.

De man, die gedood is, en de man, die gedood heeft, zijn beiden familie van moederszijde; de moeders van beiden zijn weduwe en zijn er nu beiden slecht aan toe. De moordenaar is gevlucht en is nu soldaat. Als ik in zijne plaats was, zou ik terugkeeren en mijne onschuld bepleiten. Kunt gij ook iets voor hem doen? Haga, 30 July 1646.

4415. D. de Wilhem. (L.B.)

Juffr. Quaet zou gaarne antwoord hebben op haar brief en op dien van prinses Catharina. Het Hof heeft een tweede bevelschrift uitgevaardigd tegen prins Philips. De heer Dauber is uit Parijs naar Breda vertrokken. Wil ik de *Histoire genealogique de la maison d'Auvergne*[3)] naar het leger zenden? Te Parijs is verschenen *La veritable origine de la Maison royale de France* van du Bouchet[4)] en *Assertor Gallicus contra Chiffletium* van Blondel[5)], geloof ik. Wij hopen, dat Z.H. tegen Dendermonde of Antwerpen zal oprukken. Maar hier zijn velen voor den vrede en bang voor Frankrijk. 'Don Guilleaume, le prince de Portugal[6)], est de retour en ce lieu avec sa donna[7)]; a ce que j'entens, il a obtenu la pension de Don Christophle son oncle de 6 m. par an; s'il est vray, il y a de quoi frire.' Hij heeft mooie schilderijen van Rome meegebracht; een dozijn daarvan belooft hij aan Z.H. te zullen aanbieden. Le 30 de Juilet 1646.

1) De brieven van Huygens aan Prinses Amalia geschreven gedurende den veldtocht van 1646 zijn verloren gegaan.
2) Nl. prinses Elisabeth van Boheme; zie III, blz. 276.
3) Zie No. 4388.
4) Jean Bouchet (1599-1684) gaf in 1646 te Parijs uit *Veritable origine de la seconde et troisieme lignées de la Maison de France*. Het boek is in 1661 herdrukt.
5) David Blondel (1591-1655) was predikant, sedert 1631 ook professor te Saumur en sedert 1650 te Amsterdam, waar hij Vossius opvolgde als professor in de geschiedenis. Hij heeft wel tegen Chifflet geschreven, maar dat werk is eerst later uitgegeven.
6) Zie III, blz 360.
7) Hij was juist getrouwd met Johanna, gravin van Hanau, eene dochter van Albert, graaf van Hanau.

4416. Aan A. Rivet[1]. (H.A.)*

S.A. s'est mocquée de moy, quand je luy ay demandé de vostre part la matiere et la maniere de ce que vous auriez à dire à l'inauguration de nostre Escole Illustre[2]. Si elle le devoit faire elle mesme, elle ne sçauroit à qui s'en informer mieux qu'à vous. C'est la response, Monsieur, que j'ay euë sur ceste question, et qu'il vous plaise vous charger de cest employ, pour vous en acquitter selon vostre prudence, dans les formes que vous trouverez les plus convenables et honorables. Si nous estions ensemble, nous pourrions deliberer sur d'autres circonstances qui regardent ceste action; maintenant il fault que je m'en rapporte à mes collegues, qui veritablement n'ont gueres besoing de mon assistence, inspirez d'ailleurs de la prudence de Madame, qui dès le commencement a tesmoigné tant de zele pour cest ouvrage, qu'asseurément elle contribuera tout à le veoir acheminé et entamé aveq honneur et lustre.

Je veux bien du mal à vos imprimeurs, *veterno resinâque pigriores*[3], et un peu aussi à Mons.r de Saumaise, pour s'estre tant laissé divertir du contentement qu'il avoit tant promis à S.A. Car desormais, Monsieur, je voy que son livre viendra tard, S.A. ne se pouvant plus appliquer aveq tant d'attention à la lecture comme elle souloit. Le reste du monde toutefois pourra estre servi de ce travail, qu'il me tarde autant de veoir que ceste autre piece polemique contre Grotius, le malheureux pacificateur. Au camp à Lokeren, le prem.r d'Aoust 1646.

4417. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

..... 'L'autheur de l'Epistre francoise, publiee sur les desordres d'Angleterre, escrite comme de Londres, le 22 Janvier 1644, a un ministre en France, est un gentilhomme gascon, nomme M. la Velada, qui a este en Angleterre du temps de M. de Harcourt[5], et a ce que M. le resident Boswel presume a este de la suitte dudit Seigneur'. Ik heb veel moeite gedaan, om er achter te komen ..... Aan den Eerwaarden[6] heb ik verteld, welke gunst Z.H. u verleend heeft; hij spreekt nu niet meer van zijn zoon[7], maar verheugt zich in uw geluk. Kunt gij ook iets doen voor Willem Willemsen, luitenant van een schip, waarvan hij gaarne kapitein zou worden? Ik heb uw raad gevolgd en met den thresorier[8] gesproken over den heer de Wicquefort[9]. 'Ma plume n'est suffisante pour vous tesmoigner la rage de cest homme. On ne remplit point le sac ou la caisse par paroles. S'il a de quoi verifier ses parties et justifier ses actions, cela doibt paroistre tant pour luy que pour nous.

1) Zie No. 4412.
2) Nl. te Breda. De inwijding had 17 September plaats.
3) Waarschijnlijk eene conjectuur op Mart., III, 67, vs. 2: *Vaterno Rasinaque pigriores*.
4) No. 4417 a. Een brief van 6 Aug. (L.B.) is geheel onbelangrijk.
5) Zie III, blz. 46.
6) Bedoeld is Rivet.
7) Zie No. 4035.
8) Nl. Volbergen.
9) Zie blz. 163, 169, 174, 179.

Qu'il se souvienne qu'autrefois il a voulu persuader S.A. qu'elle estoit en arriere plus de cent mille francs, et qu'on luy fist voir que sadite Altesse ne debvoit au bout du compte de l'annee que quelques trente quatre mille francs'. Wilt gij mij den brief zenden, dien de thresorier aan Z.H. heeft geschreven, 'afin que je puisse la dessus prendre mes mesures contre les destours d'un homme qui depuis quarante ans y a appris tous les arts de tromper et de paroistre ce qu'il n'est point? Vous scavez de quelle facon il nous a noirci pres de S.A. de n'avoir plustost acheve l'examen des comptes de M. de Brouart[1], et neantmoins luy et les siens ont este les causes du retardement. Scachez que longtemps tous les documens ont este enlevez, et n'eust este qu'iceux devoient necessairement servir a la liquidation que le thresorier a a faire avec M. Brouart, on les chercheroit peut estre encores. Et pour vous faire voir les ruses de cest homme. Ils ont maintenant le compte de M. de Brouart en main; pourquoi est ce qu'ils ne viennent a la liquidation en conformite de l'ordre et du commandement de S.A. expres et formel? On a raye dans ledit compte par ordre de sadite A. diverses parties lesquelles montent a la somme de 7757.9.11. C'est quasi la somme que M. de Wicquefort doibt toucher. Il ne peut pas dire que cet argent est affecte ou assigne a quelqu'un. Il ne scauroit nier que cest argent appartient a S.A.; pourquoi donc se fait il tant prier pour payer ce que S.A. ordonne et commande iterativement de payer?' Zoo is er allerlei geknoei. En de weduwe Brouart[2] moest zich ook liever stil houden, anders komen er ook van haar man gekke dingen uit. Ook die heeft erg geprofiteerd op slinksche wijze. Waarom zorgt de Raad niet, dat hij te weten komt, 'si on ne pourroit faire payer les parties qu'on doibt a S.A.? Vostre pretendue maistresse, Mad. Morgan[3], a eu la succession de son pere[4], duquel il scait ou doibt scavoir qu'il y a une obligation de trois mil francs qu'on luy a preste; que ne la fait il payer? Je commence de la plus liquide partie. Mais il y [a] d'autres parties diverses qui excederont ensemble la somme de cinquante mil francs; il faudroit voir s'il n'y auroit moyen de les faire venir a la thresorie de S.A. et, si on ne la peut tirer toute entiere, qu'on en tire ce qu'on peut'. Waarom zorgt hij ook niet, dat de gelden beter inkomen en dat de Staten en de Admiraliteiten Z.H. op tijd betalen? Maar hij knoeit met de ontvangers en steekt er winst van op. - 'M. Copes[5], jadis auditeur de la garnison de Wesel, m'a fort prie que je vous fasse l'offre de son service pour travailler et escrire soubs vous en la langue latine, espagnole, italienne, angloise, haut allemand et en tel autre employ s'occuper a vos commandemens. Je luy ay dit que vous aviez de la jeunesse en l'armee laquelle vous dressiez et faconniez a vostre mode et que je croiois que vous vous pourriez passer, etc.' Van morgen is de heer Schotte van den Raad van State gestorven. Onze plenipotentiarissen komen hier bijeen om te beraadslagen; de heer de Knuyt zal dus ook wel spoedig hier komen, om zich voor

1) Zie dl. II, No. 1212, 1227, 1266 en 1272.
2) Zie II, blz. 117.
3) Zie III, blz. 375. - In Juni 1645 had Huygens een gedicht aan haar gericht met den titel: *Een minnaer aen een weduwe op een mugge-nett hem bij haer vereert* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 53). Den 29sten Aug. is zij ondertrouwd met Walter Strikland; zie III, blz. 330.
4) Zie II, blz. 82. - Hij was in het laatst van 1642 gestorven.
5) Zie III, blz. 172.

te bereiden op de reis. De predikanten hier willen gaarne den heer Goethals[1] als collega hebben, nu Lootius[2] weggaat. ‘A Utrecht ils ont derechef remue la controverse de la confraternite, et nostre cousin Suerius[3] faict fort le bravache, ayant ose soustenir au synode de Zu[t]phen que ceux la sont *in statu damnabili* qui entrent en ladite confraternite et qu'ils ne doibvent estre admis aux charges d'ancien ou de diacres. Dans l'escrit qu'ils ont publie, M. de Mareis[4] y est fort estrillé’ ..... Hagae, p^{mo} Augusti 1646.

4418. T. Maurice[5]. (L.B.)

La liberté que je pren de vous addresser les deux lettres cy jointes, est fondée sur l'ordre exprés que j'en ay receu; l'une vient de Monseigneur l'Electeur Palatin[6], lequel en me l'envoyant pour la vous recommander, me donna aussi charge de faire de sa part des offices d'intercession envers Messieurs les Estats de Hollande et de Westfrise assemblez en corps, et de les requerir de faire cesser le cours du procez criminel que la Cour de Hollande a intenté contre Mons. le prince Philippe son frere; a quoy neantmoins son Altesse Electorale adjouta ceste precaution que j'en devoye premierement demander l'advis de quelques persones entendues, ce que j'ay fait, et on n'a pas trouvé a propos que je recerchasse ladite assemblée, veu que cela causeroit de la nouvelle prolixité; ains on a estimé estre la plus courte et meilleure voye de recercher en cela l'authorité et la faveur de Son Altesse, comme chef de la justice, comme general dudit Seig.^{r} prince Philippe[7], et comme son proche parent; tel est aussi le seul but de ladite lettre de Monseigneur l'Electeur. L'autre lettre est de Madame la princesse Catherine[8], laquelle prenant par icelle congé de sadite Altesse, recommende derechef l'affaire dudit prince Philippe, en egard a la reflexion plus qu'ignominieuse que la continuation dudit procez criminel auroit sur toute la maison electorale Palatine, si on passoit a la seconde citation, ainsi qu'on sçait de bonne part que ladite Cour est resoluë de faire, si l'authorité de son Altesse n'y entrevient tout au plustost. Si doncques il plaisoit a sadite Altesse de commander a Messieurs de ladite Cour de surseoir le procez jusques à son retour de la campagne, afin de pouvoir alors prendre plus ample cognoissance du fait et de la cause, cela donneroit du temps, et faciliteroit le moyen audit Seig.^{r} prince Philippe, de cercher et faire avec moins de traverses son accommodement et satisfaire a ses devoirs, surtout envers sadite Altesse, laquelle par ceste faveur accroistra les obligations de toute ladite maison envers la siene. La surseance susmentionnée n'aura pas le nom d'abolition, ni de remission, ains seulement d'une dilation dudit procez, et toutesfois obtiendra, comme j'espere, le mesme effect. Je vous

1) Zie blz. 161.
2) Zie III, blz. 23. - Hij is echter in den Haag gebleven.
3) Zie I, blz. 354, en III, No. 3340.
4) Zie over S. Desmarets of Maresius, II, blz. 174.
5) Zie No. 4398.
6) Nl. Karel Lodewijk; zie I, blz. 476.
7) Hij komt niet voor in de Staten van Oorlog en was dus luitenant, vaandrig of vrijwilliger.
8) Zie blz. 323.

supplie donc, Monsieur, de presenter lesdites lettres a son Altesse et de contribuer vos bons offices a l'avancement de l'expedition favorable qu'il plaira à sadite Altesse faire sur ce suject ..... De la Haye, le 2e d'Aoust st. n. 1646.

4419. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Mijne geschiedenis van Brazilië wordt nu gedrukt. - 'Fui ante biduum apud Tesselam Alcmariae; pingit et Parnassos portatiles condit sagax mulier[2]; illic vertices, latebras et secessus fabricat, unum tibi, alterum mihi in monte fecit. Illam hic expectamus, ut Mudam abeat cum Zammero[3] cognato, comite perpetuo, quem, quoties iocari libet, non Draconem, sed custodem aurei velleris vocare soleo, ne illud Iason aliquis aut Argonauta Amstelodamensis auferat. Vellem te prunis Mudensibus nobiscum vesci posse, seposita omni zelotypia. Sed vicinior es istorum prunorum et glandium messi, quibus urbes et castella subruuntur et oppugnantur. Faxit Deus, ne istius ilicis te fructus feriat. Est enim ex illarum nucum numero, quarum unica prodest, nocet altera, tertia mors est. Filium quaeso meum[4] in oculis habe et ut obsequiosus sit in dominum suum mone, et periculorum aestimator serius. Optimae est indolis, et favore tuo, etiam ob me, dignus. Vale, Hugeni praestantissime. Salutant N.T. Hoofdius et Hoofdia. Amstel., 2 Aug. 1646.

4420. A Triest, bisschop van Gent[5]. (B.M.)[aant.]

De graaf de Noyelles[6] zou gaarne zijn paspoort verlengd zien. Gand, 2e Aoust 1646.

4421. D. Graswinckel. (L.B.)[aant.]

Brenger dezes, die vroeger mijn secretaris was, een braaf man, komt uwe hulp inroepen. 'Queritur, se praeter offensae causas datas, culpamque ac meritum, agere vitae suae incertum, dum ei necem, exterminium et quaecumque extrema timeri possunt intentat Giessenburgij dominus[7], si tamen hoc ei nomen restat. Novimus uterque nostrum non hominem, sed hominis portentum, et cui praeter instar hominis nihil adest inestve, quod hominem exprimat, aut humani quippiam. Cui stupra, adulteria, periuria, caedes promiscuae ludus sunt iocusque, post pessundatam famam, funeratas extinctasque quantillascumque

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 944.
2) Barlaeus heeft daarop het versje geschreven *In Parnassum Tesselae* (vgl. *Tesselschade Roemers en hare vrienden*, blz. 83).
3) Waarschijnlijk Jacob Sammer, die in 1653 voorkomt als de erfgenaam van A. Jz. Crombalch, of Cornelis Sammer († 1652). (Meded. van Juffr. C.E.C. Bruining, adjunct-archivaris van Alkmaar.)
4) Nl. Antony; zie blz. 315.
5) Zie I, blz. 347.
6) Waarschijnlijk Hugues, graaf van Noyelles, gouverneur van Limburg en 'chef des finances des Pays-Bas'.
7) De heerlijkheid Giessenburg in Zuid-Holland behoorde eerst aan de familie Taets van Amerongen en daarna aan Van Hardenbroek.

reliquias excusso bonis, omnium egeno, desperato, conclamato, nec quid querenti cum quo cadat, quid ab eo expectari possit, quod non itidem sit efferum, vecors, immane nemo videat, certe me non videre profiteor. Utique prorsus quandoquidem agit et Deo, ac nedum bonis, sed et hominibus cujuscumque sortis invisus, iuratorum patriae nostrae hostium Drenkewaertiorum sanguis tradux, estque iam profugus et precariam vitae libertatem apud nos per semestres prorogationes trahere cogitur; sane nihil illi decedet, si celsissimo Principi iudicare placeat patriam nostram tali monstro carere posse.' Als Hendrik niet gevlucht was, zou hij vermoord zijn. Kunt gij iets voor hem doen? Hagae, 3 Aug. 1646.

4422. Aan D. de Wilhem. (L.B.)*

J'ay receu aujourdhuy, et quasi en mesme temps, vos lettres du 15e et 30e Juillet. C'est que Riomal[1] a tant demeuré à Berghes par ordre de Mad.^{e} de Dona[2]. Lors de ceste premiere lettre vous aillez à IJsselstein. J'ay sceu depuis, que vous en estiez revenus, et aviez rapporté, comme la vefue de Dimmer[3] se remarie à Naeldwijck. Je plain la folle, si elle donne pour la seconde fois dans le panneau et s'accouple au plus desbouché animal de la terre. - Nostre inauguration[4] s'en va delayée pour quelques jours; et il sera necessaire. S.A. n'est pas dans la vigueur où nous le devons souhaitter, dont plusieurs choses demeurent irresolues. - Vous sçaurez l'alarme qu'a prins la France de nos negociations à Munster. Il nous tardera de sçavoir ce que les Estats Generaulx et particuliers resoudront là dessus, et comme quoy ils entendront que nous nous comportions. Vous pourrez penetrer le tout.

J'ay plusieurs fois pressé S.A. de respondre à Madame la princesse Catherine, ou de condescendre à ses instances, mais jusques ores on me paye de remises. Aussi le danger est moindre, puisque les vacances nous donnent tout loisir. Je ne cesseray d'insister en temps et hors de temps, et vous donneray advis du succes. On nous dit que le malheureux prince est en Danemarq. Il avoit, de vray, escrit à S.A. de se vouloir transporter plus avant en Allemaigne, pour estre moins present aux affronts qui se vont faisants à sa Maison. - Je vous prie de garder le livre de M. Justel[5] jusqu'à ce que je revienne, et vous aille remercier de la peine de l'avoir gardé.

Mon homme d'iniquité[6] n'a depuis Breda pas avancé un sol de l'avantage qu'il a pensé avoir obtenu. C'est desjà assez. Mais si le maistre n'estoit dans l'estat où il est, j'eusse remué d'une autre sorte; ce que maintenant je ne puis trouver dans ma conscience. Laissons Dieu faire, qui vous conserve, aveq ma chere soeur, seule sensible de mes desplaisirs, que d'autres ont peu sentis.

1) Zie blz. 332.
2) Zie II, blz. 242.
3) Misschien wordt gedoeld op Elisabeth van der Linden, gezegd Lambrouck, sinds 1637 weduwe van Willem Dimmer, rentmeester der domeinen van IJselstein (vgl. II, blz. 324). Maar dat komt niet uit met brieven van 11 en 18 Augustus 1648.
4) Nl. van de Illustre School te Breda.
5) Zie No. 4415.
6) Nl. Van der Lee; zie blz. 327.

Dieu les tienne tousjours en prosperité, et qu'ils n'ayent besoin de la compassion de leurs proches ..... Au camp à Lokeren, le 5e Aoust 1646.

4423. Aan F. Vautier[1]. (K.A.)

Ten zeerste ben ik u dankbaar voor uw goeden raad, dien ik zal opvolgen. In castris Locrensibus, Non. Sext. (= 5 Aug.) CIↃIↃCXLVI.

Alle werken van Isaacus Hollandus[2], die mij in handen komen, zal ik u zenden.

4424. J. van Myerop[3]. (A.B.)

Mijn zoon, kapitein Otto van Myerop[4], nu met Z.H. te velde, zou gaarne weer te Woudrichem in garnizoen komen. In den Haghe, den VIJen Augusti 1646.

4425. Aan prinses Elisabeth van Boheme[5]. (K.A.)

Je n'ay osé presumer d'importuner V.A. de mes lettres, jusques à ce que j'aye veu reuscir le peu de debvoir que j'ay rendu à vous veoir satisfaicte de celuy de S.A. envers la Cour de Hollande. Il s'y est donq resolu à la fin, et en tels termes, que je ne fay point de doubte que le succes ne s'en ensuive. J'envoye nostre lettre à Monsieur Maurice, et supplie tres-humblement V.A. d'avoir aggreable que ce mot d'advertence luy en vienne de celuy qui ne sçauroit demander une grace qu'il tient plus precieuse que celle de l'honneur d'estre reputé ..... Lokeren, 8e Aoust 1646.

4426. J. Oem van Wijngaerden[6]. (H.A.)

Weinich daegen geleden hebbe ick zijn Hoocheyt geschreven aengaende de proceduren bij den procureur generael voorgenomen jegens prinse Phillips van Boohemen palsgrave, ende zijne meedehulpers[7], ende daerby versocht zyn Hoocheyts advijs, naementlijck off men de begonste proceduren haer voortganck sal laeten hebben, dan off zijn Hoocheijts goetvinden ende believen es, dat deselve proceduren sullen gestelt ende gelaeten werden in staete, ende onvervordert tot de wedercomste van zijne Hoocheyt, opdat deselve alsdan be-

1) Zie No. 4357.
2) Zie blz. 270.
3) Zie II, blz. 113.
4) Hij komt in de jaren 1636 tot 1661 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Kopie. - Zie No. 4413.
6) Zie, II, blz. 135. - Hij was sedert 1642 president van het Hof van Holland.
7) Zie No. 4388.

quamer tijt en gelegentheijt mocht hebben, om op dezelve zaecke te letten, ende ten principalen daerinne te disponeren, sulcx zijn Hoocheijt geraetsaem vinden sal. Ende alsoo de vacantie nu haest op een ent loopt, ende nae t expireren van deselve niet anders te verwachten es, dan dat het Hoff, op t versouck van den voorss. procureur generael, sal moeten voortvaeren, tensij zijne Hoocheijt, om redenen ende consideratien van staet ende andere circumstantien van zaecken, mocht goedt ende geraetsaem vinden de voorss. begonste proceduren te doen ophouden tot zijn comste alhier, ende zijne Hoocheijt, alsnu met veele occupatien belast zijnde, wel sal dienen aengemaent om zijne resolutie over te schrijven, soo es mijn vruntlyck versouck, dat UE. gelieve bij gelegentheijt aen zijne Hoocheijt de voorss. zaecke indachtich te maecken, ten eynde 't Hooff van zijne Hoocheyts intentie tydelijck voor t wtgaen van de vacantie geadviseert mach werden ..... Hage, den XVI^{en} August 1646.

4427. T. Maurice[1]. (L.B.)

Vostre bonne dépesche du 8e de ce mois[2] m'a esté rendue ce matin par Monsieur de Wilm, et comme je veoy en icelle les efficacieux offices qu'il vous a pleu contribuer pour obtenir la surseance du procez jusqu'au retour de son Altesse, par où vous avez obligé toute ceste serenissime maison, aussi me sens-je tenu en mon particulier de vous en rendre ce mien bien humble remerciement, en attendant que ceux qui y ont le principal interest vous facent paroistre leur deue recognoissance. Madame la princesse Catherine partit d'icy avanthier pour son retour a Berlin, en compagnie de Madame l'Electrice de Brandenburg, sa tante[3], et retournera pardeça a la premiere commodité. Je feray tenir la lettre de son Altesse a ladite princesse Catherine, et presenteray l'autre a Monsieur le president de la Cour de Hollande[4], priant Dieu pour la santé et prosperité de sadite Altesse, et pour la vostre, car ce sont les voeux que fait tousjours de coeur et d'affection ..... De la Haye, le 17e d'Aoust 1646.

4428. Gobert[5]. (K.B.)

J'ay receu en mesme temps les deux pseaumes qu'il vous a pleu m'envoyer; ils ne sont pas de moindre force que les autres. Le *De profundis*[6] est tres beau, la basse se pourmeine bien et la varieté de sa modulation d'avec la douceur des accords touche beaucoup, joint au meslange et transitions de Bemol et Becarré, que vous y pratiquez si agreablement. Le *Dilataverunt*[7] est aussi parfaitement beau ..... 20e Aoust 1646.

1) Zie No. 4398.
2) No. 4425.
3) Nl. Elisabeth Charlotte van de Palts, de weduwe van Georg Wilhelm van Brandenburg en de moeder van den Grooten Keurvorst. Zij was eene dochter van Frederik IV van de Palts en van Louise Juliane, dochter van Willem van Oranje, en eene zuster van den Winterkoning.
4) Nl. J. Oem van Wyngaerden; zie No. 4426.
5) Kopie. Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXVI. - Zie No. 4402.
6) No. XVII van de *Pathodia sacra et profana*.
7) No. VI van denzelfden bundel

4429. A. Rivet. (L.B.)

Voici le dixieme jour que j'ay passé ici avec Monsieur de Heenvliet en un exercice auquel nous vous avons grandement desiré et avec raison. Nous y avons faict ce que nous avons peu, et ayans communiqué avec tous les interesséz de part et d'autre, nous avons cette satisfaction qu'ilz ont tous acquiescé unanimement a ce que nous avons jugé expedient, sous le bon plaisir de Son Altesse. Monsieur de Heenvliet vous communiquera le tout, et en prendra voz prudentz advis, pour conjoinctement avec vous, si les affaires plus grandes le permettent, en faire rapport a Son Altesse, pour avoir. ses resolutions et commandemens. Vous scavéz, Monsieur, que la renommée de ce beau et loüable dessein a couru partout, et emeu plusieurs escholiers de se ranger ici pour y recevoir les premiers fruicts de cet establissement, lequel ayant esté differé jusques à present, ne le peut plus estre longtemps, sans donner subject de parler a ceux qui ne demandent pas mieux qu'a donner des l'entrée du desgoust a ceux qui sont bien intentionnéz. Tous les professeurs eleus estans sur le lieu, et desja aux gages de Son Altesse, ne desirent rien plus que de donner au plustost des preuves de leur industrie et de leur diligence. Aidéz, Monsieur, a leur en faciliter le moyen, afin qu'en peu de jours nous puissions vaquer a cette inauguration tant attendüe. Et vous scavéz que *periculum est in morâ*, et qu'il faut battre le fer tandis qu'il est chaud. J'en escri a Son Altesse, et cependant retourne à la Haye pour y attendre son commandement et vos prudents advis ..... De Breda, le 23 Aoust 1646.

4430. Aan E. Puteanus[1]. (K.A.)

Uw *Bruxella septenaria* heb ik niet ontvangen. Uw verzoek aangaande uw vriend heb ik den Prins meegedeeld. In castris ad S. Aegid.[2], IX Kal. Sept. (= 24 Aug.) CIↃIↃCXLVI.

4431. J.H. Dauber[3]. (L.B.)

Het verheugt mij zeer, dat gij door Z.H. benoemd zijt tot curator onzer Illustre School. A Breda, ce 24 Aoust 1646.

4432. J. de Knuijt. (H.A.)

Door allerlei dingen ben ik verhinderd geweest eerder te schrijven. Voor burgemeesters van Middelburg schijnen mij toe het meest in aanmerking te komen de heeren Elfdyck en Becker[4], voor schepenen Koubergen, de Cuyster,

1) Zie No. 4384 en 4408.
2) Nl. St Gillis.
3) Johann Henryk Dauber (1600-1672), geb. te Herborn, een bekend jurist, werd in 1646 professor te Breda, later raad van den Landgraaf van Hessen Cassel en daarna professor te Marburg.
4) Cornelis Claesz Elfdijck is in 1643, 1646 en 1649 burgemeester van Middelburg geweest, Steven Becker in 1643 en 1646.

Lansbergen[1] en Baselaer. ‘D Heeren Staten van Seelant, gisteren ende eergisteren op voorgaende beschryvinge vergadert geweest synde, hebben alleen gehoort t' rapport van de heeren gedeputeerde, die op de disputen van t' Sas ende andere voorvallende saeken jongst in den Haege syn geweest, ende van my over al t gene tot handelinge van de Munstersche saeken gepasseert is. Naerdat uijt beyde de pointen van deliberatie getrocken waren, syn daermede gescheyden, om tegens toecomenden Maendage over acht dagen, op alles geinstrueert ende gelast, wederom by den anderen te comen; naer ick konde mercken, sal hier alles ten besten wel konnen gedirigeert werden’ ..... Middelb., den 15e Augusti 1646.

4433. L.G. Renesse[2]. (L.B.)

De beste stuerlieden sijn aen lant. Zedert dat de ghedructe *statuta* hier en daer in handen ghecomen sijn, is elck een controleur gheworden, maer om voorbij te gaen de ghemeijne inspreeckers, soo heeft met namen aenstoot gheleden den art. van *Perpetuus rector*, en men seijde met vollen monde, dat de heere de Willem in den Hage hadde gheclaeght, dien art. syn Ed. overdrongen te sijn, ende dat ick deselve tot mijn vordel en eere hadde geconcipieert. Dat oock noch Dauberus, noch Philemon[3], noch Pellius[4] souden overcomen, vermidts dit smaecte nae superioriteijt, slaefachticheijdt ende wat niet? De professoren zijn gecomen, ende wij [hebben] samen verscheijde besoignes vriendelijck ende vredelijc ghehouden; niemandt die met een woordt sijn misnoegen aen mij ghetoont heeft. Evenwel soo hebbe ick de heere van Heenvliedt, die mij berichte, aen uwe Ed. over desen art. gheschreven te hebben, ende daerna haere Hoogheijdt selfs gheseght, dat ick wel mach lyden, dat het rectoraet zij ambulatoir ende *in annuo Celsitudinis suae arbitrio*, hoewel ick achte, dat uwe Ed. redenen praepondereerden, als 't geheel werck vast gebleven waere aen de hypothesis van de fundatie van het Illustre Collegium, want soo en souden de articulen d'een sonder d'ander niet los connen gemaect werden.

Non dicam, *jam decere concessum a celsissimo Principe beneficium esse mansurum*, *et*, *quod semel deliberato cum tantis consiliariis iudicio placuit*, *amplius displicere non posse*. Dat oock op dit fundament steunde onder andere, dat ick, hebbende in alles de wech gebaent, ende de swaerste beroepinge, nochtans 200 gls jaerlijxs minder gheniete als de twee volgende faculteijten, omdat namelijck aen het rectoorschap eenige profijtiens van inschrijven vast waren, die evenwel sooveel

1) Waarschijnlijk Dr. Jacob van Lansbergen; zie III, blz. 213.
2) De brief is door een ander geschreven, maar door Renesse onderteekend.
3) Waarschijnlijk Johannes Philemon, een Bohemer, die 28 Mei 1614 op 27-jarigen leeftijd te Leiden als theoloog en 27 Oct. 1638 op 50-jarigen leeftijd als jurist werd ingeschreven. Hij is professor geweest in de geschiedenis te Breda en daar gestorven.
4) John Pell (1610-1685), geb. in Sussex, studeerde te Cambridge, werd in 1643 professor in de wiskunde te Amsterdam, in 1646 te Breda en keerde in 1652 naar Engeland terug. Hij was evenzeer bedreven in talen als in wiskunde. Van 1654 tot 1658 was hij te Zürich Engelsch resident bij de protestantsche Zwitsersche cantons. In 1661 kreeg hij in Engeland eene kerkelijke betrekking en hij zou het ver in de wereld gebracht hebben, als hij niet voortdurend hopeloos in schulden was geweest. Hij heeft vele werken uitgegeven en vele handschriften nagelaten.

niet en cunnen bedragen. Dit alles stelle ick aen eene sijde; uwe wel Ed. als *patronus et curator*, *non meus tantum*, *sed totius operis*, gelieve te prefereren *salutem Ill. Scholae meo qualicunque honori et impetrato favori*. Ja, ick zal seer geern verstaen, dat het reglement soo bij sijne Hoogheijdt mach worden gearresteert, als t door de heere van Heenvliedt overgebracht wort. Ick hebbe mij in alles gevoeght tot genoegen van haere Hoogheijdt ende de presente heeren curateuren ende professoren, opdat noch mijne afgunstige eenich vordeel, noch de ghemeene saecke daerbij interesse souden lijden, ende is in dese correctien een ander hypothesis ghestelt, dat overal de Ill. Schoole *tanquam totum quid*, moet voorgaen, ende het Ill. Collegium, *tanquam membrum totius*, volgen, daerna alle articulen ghedresseert sijn. De heere Dauberus, *si licet ex ungue leonem judicare*, zal groot ghewicht bijbrengen tot het avans van t *studium iuris*. Studenten zijn hier gecomen min ofte meer in de dertich, altemael *Auriacae pietatis beneficio digni*, en worden met den eersten wel 20 verwacht alleen van Franeker.

Nopende het vertreck der coenobialen, hoeverre daerinne ghehandelt is[1)], zal uwe Ed. nu oock verstaen. Resteert approbatie in alles van sijne Hoogheijdt ende dat met den eersten de inauguratie voortgae. 25 Augusti 1646. In Breda.

4434. D. de Wilhem. (L.B.)

..... Les ministres de France continuent a murmurer contre les trois plenipotentiaires de nostre Estat, et pressent vigoureusement la responce sur leur proposition du 8 que je vous ay envoye. Si on ne donne bientost ladite responce, M. de la Thuillerie[2)] menace de s'en vouloir [aller] sans l'attendre davantage. Si l'ambassadeur de Dannemarc[3)] pouvoit estre acertene que S.A. demeureroit encore quelque temps en campagne, il se transporteroit vers S.A., mais a ce que j'apprens, on luy fait accroire que S.A. est pour retourner bientost ici a la Haye. C'est ce que m'a dit Monsieur Eding, secretaire de S.M. en la chancellerie tudesque, qui luy sert de secretaire en ceste ambassade. On parle ici fort des grands avantages qu'on a stipule pour S.A. a la valeur de 500 m £ Artois par an, et pour Madame la Princesse qu'elle aura le marquisat de Bergues et la ville de Sevenbergen. Quelques uns parlent aussi de Turnhout. Et dit on la dessus qu'on se doive pas estonner qu'elle face l'advocate pour les Espagnols contre les François ..... 27 d'Aoust 1646, a la Haye.

4435. Aan C. Barlaeus[4)]. (K.A.)

Dank voor uw brief; voor uw zoon zal ik moeite doen. Uw vers op het werken van Tesselscha heeft ook mij aan het dichten gebracht; het versje gaat hierbij[5)]. In castris ad St Aegid., V Cal. Sept. (= 28 Aug.) CƆIƆCXLVI.

1) De Illustre School werd gevestigd in een klooster, dat door de nonnen en haar proost werd ontruimd; zij verhuisden naar Oosterhout.
2) Zie III, blz. 185.
3) Nl. Corfits Ulefeldt; zie blz. 173. Den 14den Augustus had hij zijne eerste audientie bij de Staten-Generaal.
4) Zie No. 4419.
5) Nl. *Ad Tessalam* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 79).

4436. J.A. Graaf van Solms[1]. (H.A.)

Kapitein Rollant[2], vroeger burgemeester van Luik, is door de burgerij van die stad teruggeroepen, om hunne partij te helpen; hij vraagt ontslag, maar zou gaarne zien, dat zijn zoon Jacques zijne plaats innam. Rollant was een buitengewoon ijverig officier[3]. Mastricht, le 29^{e} d'Aoust 1646.

4437. Aan J.H. Dauber[4]. (K.A.)

Ik dank u zeer voor uwe beleefdheden. St Gilles, 29 Aoust 1646.

4438. Aan mevr. A. Morgan[5]. (K.A.)

Ik wensch u alle geluk bij uw tweede huwelijk. St Gille, 30 Aoust 1646.

4439. H. Regius[6]. (A.B.)

A viris quibusdam eruditis, qui libellum meum physicum[7], hactenus latentem, in lucem protulerunt, in magnum periculum videor coniectus. Quamvis enim nihil criminosi habeat, continet tamen multa, quae, a vulgaribus quorundam opinionibus nonnihil recedentia, illum forsan iniquis nonnullorum calumnijs, nisi magno patrono ab ijs vindicetur, obnoxium facient. Consultissimum itaque duxi, ad Principem Auriacum, communis patriae et libertatis non tantum publicae, sed etiam privatae summum defensorem, confugere, eique libellum consecrare, atque ita tutelarem eius opem implorare. Ad ipsum saepe etiam magnorum delictorum rei confugiunt, quibus, pro suâ clementiâ veniam eorum interdum faciens, tutelam suam non denegat. Ego nullius criminis, sed solius animi alios iuvandi cupidi mihi conscius, patrocinium eius non despero. Hanc spem in me auget reverendus et amicissimus doctor Iohnsonus[8], qui me certiorem esse voluit, si ad tuum auxilium confugiam, te pro benevolentia, qua omnes veritatis ulterius investigandae studiosos complecti soles, non gravaturum celsissimo Principi literarium nostrum munusculum offerre. Cum itaque Academia, familia, et pericula non patiantur, ut iter ad Principem in castra

1) No. 4436 a-h. Brieven van 11 Sept., 13 Nov., 1 Dec. en vijf zonder datum en jaar (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
2) Aitzema noemt hem Barten Roelants. In 1650 was hij overleden.
3) Noch zijn naam, noch die van zijn zoon Jacques komt voor in de Staten van Oorlog.
4) Zie No. 4431.
5) Zie blz. 337.
6) Henri le Roy, of Regius (1598-1679), geb. te Utrecht, was Med. Dr. en werd in 1638 professor in de medicijnen en in de botanie in zijne geboortestad. Hij was een aanhanger der leerstellingen van Descartes.
7) Nl. *Fundamenta Physices*, Amsterdam, 1646. Het boek is in 1647 en 1661 herdrukt.
8) Zie blz. 9.

instituam, et res non ferat, ut reditum eius in aulam expectem, obnixe etiam atque etiam rogo, ut libellum nostrum Principi offerre, eumque illi commendare, ac patrocinium eius adversus livorem meo nomine ipsum rogare digneris. Hoc si feceris, non dubito quin clementissimus Princeps hoc tuis precibus sit indulturus, mihique necessitatem impositurus, ut tibi, vir nobilissime, maximam meae securitatis partem in aeternum debens, perpetuo maneam ..... Ultraiecti, ipsis Kalendis (1) Septembris, anno 1646, stylo Gregoriano.

4440. J. de Knuijt. (H.A.)

Hierbij gaan de stukken, die de punten behelzen, over welke de Staten Maandag a.s. zullen beraadslagen. Ik had willen overkomen, ‘dan vermits dagelijcx over de Munstersche negotiatie by de leden ende magistraetspersonen aengesproken ende van alle gelegentheyt ondervraeght werde, hebbe [my] niet wel derven absenteren’. Bij alle punten heb ik in margine mijn advies geschreven. Wat ‘de Munstersche negotiatie’ betreft, ‘oordeele, den Staet yet sekers ende vast behoorde te stellen, sonder langer over soo hooghwichtigen point in onsekerheit te fluctueren’. In Middelb., den eersten Septemb. 1646.

4441. Doze[1]. (K.A.) Fr.

Wilt gij bijgaand pakje bij het uwe insluiten?

4442. Thad. de Vico. (B.M.)

Don Ambrosio Messia Boccanera, kapitein in Spaanschen dienst, bevindt zich te Amsterdam als krijgsgevangene. Aanzienlijke lieden hebben mij verzocht bij u moeite te doen voor zijne vrijlating. Di Milano, 5 Settembre 1646.

4443. J. de Knuijt. (H.A.)

De heeren van Zierikzee hebben verzocht, de vergadering der Staten nog eene week uit te stellen, maar de heeren van den Raad hebben geantwoord, dat dat niet mogelijk was. Zij zijn toen niet verschenen en de overige leden moesten onverrichter zake naar huis gaan. De Raad heeft toen weer geschre-

1) Het briefje heeft plaats, jaartal, noch datum, maar Huygens schreef er onder: Scripsit sinistrâ in castris St Gillis, dextrâ ante mensem Lokerae amputatâ. 5 Sept. 1646. - Waarschijnlijk was de schrijver officier.

ven en nu komen zij zeker morgen. Zoodra er iets besloten is, zal ik bericht zenden. In grooter haeste, den 7 Sept. 1646[1].

4444. J. d'Aulnoy[2]. (L.B.)

Ik word in den Haag vervolgd door een zaakwaarnemer en zou dus gaarne daarheen gaan, maar de Raad van State heeft alle officieren verboden hun garnizoen te verlaten zonder verlof van Z.H. Wilt gij mij dat verlof bezorgen? D'Ardembourg, le 9e 7bre (Sept.) 1646.

4445. L.G. Renesse[3]. (L.B.)

..... 'Mijn huijs hebbe ick ingheruijmt voor de religieusen, en mijn huijsraedt doen brengen in het gewesene klooster[4]; de *exodus* is vandage aengevangen; het huijs heeft wel van doen *non tantum δεύτερον νόμον*, sed *δεύτερον κύριον*; ita tristis, obscura, et deformis ubique aedium facies et spelunca novam Celsitudinis suae munificentiam exposcit.' Mijn zoon Frederik[5], die hier het eerst onder Dauber[6] in de rechten zal disputeeren, zal uwe zoons helpen en zelf zal ik goed voor hen zorgen[7]. 'Daer is vrij wat misnoegen by de prof. Philemon[8], dat D. Pellius *in ordine professorum* van de Ed. curateuren gepresenteert is, oock soo groot, dat sijn E. sigh bij verscheyden laet verluijden, te willen na de inauguratie afstaen van sijn ampt.' 1646, 12 Sept. In Breda.

4446. Aan M. Mersenne[9].*

Hierbij zend ik u mijne bewerking van den 70sten psalm[10]; de volgende week volgen de Fransche liederen en de opdracht aan Utricia Ogle, nu de vrouw van een Engelsch edelman, die dol is op muziek en mij steeds tot componeeren heeft aangezet. Zijne vrouw zingt prachtig. - De *Fundamenta Physices* van Regius[11] zal u wel bevallen. Z.H. is ontevreden, dat de heer de Saumaise zoo lang wacht met het uitgeven zijner *Militia*. Mijne beide oudste zonen doen veel aan wiskunde, vooral de tweede. Den 16den van deze maand wordt de Illustre School te Breda geopend; ik ben één der curatoren. Au camp de Saint Gilles, le 12e Septembre 1646.

1) De plaats is weggelaten.
2) No. 4444 a. Een brief van 28 Sept, (L.B.) bevat hetzelfde verzoek. - Zie blz. 183.
3) Alleen de onderteekening is van Renesse.
4) Zie blz. 345.
5) Frederik Johannes van Renesse, geboren in 1624, werd advokaat, maar is jong gestorven.
6) Zie blz. 343.
7) Christiaan en Lodewijk Huygens zouden te Breda gaan studeeren.
8) Zie blz. 344.
9) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is uitgegeven in de *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 547.
10) Het is No. XI der *Pathodia*.
11) Zie No. 4439.

4447. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

'Je me suis trouvé aujourdhuy pres de Madame la Princesse, laquelle m'a dit entre autres choses qu'elle entendoit que vous parlassiez encore en fort mauvais termes de la memoire, sante etc. de Monseigneur le Prince. Qu'elle neantmoins vous avoit adverti devant vostre partence qu'elle ne pouvoit croire que vous vous fussiez oublié de la facon et vous disoit la dessus ses considerations. Je luy ay respondu que j'estimois qu'on vous accusoit à tort, et qu'elle devoit rejetter ces fausses calomnies comme procedantes de quelque vostre ennemi; que les plus innocens et vertueux pouvoient estre calomniez et accusez a tort. *Praevertendi inimicorum conatus sunt*, *priusquam invalescant*. Pour moy, je croy que Monsieur de Heenvliet et Buysero vous font ici des mauvais offices, et que Monsieur de Knuyt est de leur cabale. Je vous donne cest advis, afin que vous vous en serviez, *et ut fortunam modeste habeas*'. - De heer Beaumont[2] en ik zullen deelnemen aan de inauguratie hier, maar de drossaard[3] wil ons achteraf zetten[4]. De Breda, ce 15 de 7b. (Sept.) 1646.

4448. Graaf Hendrik van Nassau[5]. (H.A.)

Ons garnizoen bestaat op 't oogenblik uit 480 gezonde mannen. En Hulst ligt ver weg. Laat Z.H. daar toch aan denken. De Hulst, le 15^{e} 7bre (Sept.) 1646.

Hoe moet ik handelen met een zekeren Struijving, vroeger vaandrig in het leger des Konings, die van Z.H. kwijtschelding heeft gekregen, maar, terwijl hij hoopt 'maitre de licences' van den Koning te worden, zoo maar in al onze vestingen komt?

4449. J. De Knuijt[6]. (H.A.)

Hoewel het een ander coleur gegeven wert, soo is doch de Sirczeesche marct ofte kermisse de eenige oorsaeke, de gedeputeerde vandaer eerst negen dagen naer den bestemden dach overgecomen zyn, sulcx dat niet voor verleden Vrydaege d'uytgeschreven pointen ende Munstersche handelinghe ter deliberatie heeft konnen gebracht werden. Als dese excessen op soo importante ende hoogh presserende affairen toegelaten werden, is seer te beduchtent meerdere op mindere saeken sullen volgen ende tot confusie eyndelinghe uytbersten. De correspondentien over de Fransche [en] Munstersche, vermenght met de legers saeken, werden dapper vruchtbaer (?); een ygelyck treckt syn strenghe ende soeckt aenhangers te maecken; dat nu smoockt, mocht haest wel tot een groot naderend vier

1) Voor het grootste deel uitgegeven door Jorissen in *Memoires de Constantin Huygens*, blz. XXV.
2) Nl. Aernout van Beaumont, de raad en rekenmeester van den Prins; vgl. I, blz. 266.
3) Johan van Aerssen, heer van Wernhout; zie II, blz. 326.
4) Dat is echter niet geschied; de beide heeren hebben in den optocht van het kasteel naar de kerk, waarbij elke professor door twee hoogwaardigheidsbekleeders werd begeleid, den tweeden hoogleeraar, Dauber, in hun midden gehad.
5) No. 4448 a. Een brief van 20 Sept (H.A.) is eveneens zonder beteekenis.
6) Zie No. 4443.

uytbersten. Naer myn gering oordeel, beleven [wy] althans een gansch swaer ende becommerlycken tijt, ende sal difficilder werden, indien met wysheyt ende groote voorsichticheyt de eenicheyt niet alome wel geconserveert wert. Naer ick speure, sullen de leden hier meest alle inclineren, onder de limiten van de tractaten met Vranckryck gemaeckt, de handelinghe met Spaingen op de fundamenten ende ordre die aengevangen is, te continueren, oordeelende, [wy] soo gewenschten occasie, die tot een honorable, glorieuse ende verseeckerde uytcompste van oorloghe soo favorabel sich presenteert, niet behoorden te negligeren. Middelb., den 16e Septemb. 1646.

4450. Aan graaf Hendrik van Nassau[1]. (H.A.)

Ne sachant si demain il y aura moyen que j'aille vous rendre mes debvoirs, de quoy vous pouvez bien juger par où j'ay esté diverti jusques ores, j'ay pensé en tout cas vous debvoir dire, que l'abolition dont vous parlez, à mon advis, ne doibt pas vous empescher de prendre cognoissance des entrées et sorties d'une personne faicte comme celle là, ces soings vous estant licites à l'endroict de quelqu' autre que ce puisse estre. Pour du renfort, nous vous lairrons en partant les compagnies de Grenu[2], de Heert[3] - venue de Cadsant - et la vostre. Item vos trois compagnies de cavallerie, et de Berghe vous envoyerons promptement trois autres compagnies d'infanterie qui n'ont jamais esté à Hulst, et ne se rejouïront pas tant du voyage, que je feray de me veoir assez heureux pour vous tesmoigner ..... St Gilles, 16 Sept. 1646.

4451. J.F. Meijer[4]. (R.A.) Lat.

Ik heb den Prins een smeekschrift aangeboden, nu ik op reis door Duitschland en Frankrijk door mijn metgezel bestolen ben; wilt gij een goed woord voor mij doen[5]?

4452. Aan prinses Amalia van Oranje[6]. (K.A.)

Je plie aveq ce que je doibs de respect soubs les coups de fouët qu'il a pleu à V.A. me faire donner par le Sr de Wilhem[7]. Si je les avoy meritez, je m'en mettroy en peine, autant que je m'en trouve la conscience en repos. En ce cas là la contestation seroit entre ma bestise et moy. Maintenant je ne m'en tiens point redevable qu'à des faux causeurs, que peut estre j'auray prins pour serviteurs de Vos Altesses, et en suitte pour des amis dignes de ma confiance

1) Zie No. 4448.
2) Zie blz. 252.
3) Reinier van Heerdt komt in 1640 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Joachimus Fredericus Meyerus, Anhaltinus, werd in Aug. 1646 op 27-jarigen leeftijd als theoloog te Leiden ingeschreven.
5) Zonder plaats, datum en jaar.
6) Uitgegeven door Jorissen, *Mémoires de Constantin Huygens*, La Haye, 1873, blz. XXVII. - De minuut heeft geen opschrift.
7) Zie No. 4447.

et capables de mes ennuis. Mais s'ils l'eussent esté, au lieu de pervertir par tres-noire malice les bonnes et sinceres intentions d'un homme de bien, duquel j'ose dire que la probité est au dessus de leurs calomnies, ils eussent peu entretenir V.A. de meilleure grace des perplexitez où je me suis veu ceste campagne pour prevenir des inconveniens terribles qui pouvoyent arriver, pour en redresser de tres-dangereux desjà arrivez, pour destruire les bruicts malicieux semez parmi les royaumes alliez, et enfin pour m'acquitter devant Dieu et les hommes des debvoirs d'un vray fidele esclave et serviteur, en un temps, où il me semble qu'on a besoin de ceste sorte de gens qui sont contens de se sacrifier pour l'honneur de leur maistre, comme un grand nombre de personnes d'honneur presentes et une infinité de mes lettres à autant d'absentes pourroit verifier ceste qualité en moy. Mais puisque V.A. a assez de bonté pour se laisser emporter au babil de ceux qui n'ont nul droict à de semblables tiltres, et assez d'indifference pour souffrir que mes soings et mes sueurs soyent payez de si mauvaise monoye, qui ne sçauroit este deuë qu'à un sot ou à un traistre, je sçay bien qu'il fault que j'avalle le tout en patience, et n'ay garde de m'en defendre autrement en son endroict. Pour ces ouvriers d'iniquité, Dieu les trouvera. B[ergen] op Zoom, le 19 7b (Sept.) 1646.

4453. D. de Wilhem[1]. (L.B.)[aant.]

Verbolt[2] en Buysero zijn erg boos, omdat Van Ruyven ‘l'acte de survivance de la recepte de Grave’ heeft gekregen, die door Z.H. aan den zoon van Verbolt was gegeven; zij beschuldigen u daarvan. ‘Ledit greffier s'est infatue de cette opinion que les ministres des Princes se prevauldront doresenavant a demander les charges de la maison au prejudice des domestiques, et que tout se fera par voyes obliques sujettes aux embusches et aux surprises. Que ne pourra faire M. de Zuylechem avec les ministres de la France? disoit il avec une contenance d'un homme qui parle avec resentiment. Nos collegues l'ont fort bien remarque. C'est en somme une frayeur qu'il a que sa source sera gastee. Je vous prie de vivre avec cest homme comme avec un homme du temps corrompu. *Utere mutua dissimulatione et iisdem quibus poteris artibus*. Vous pouvez librement dire a Madame la Princesse que je vous ay donne advis de la calomnie, dont on vous a voulu noircir aupres de leur[s] Altesses. Scachez que Madame s'est bien monstree comme bien aise d'entendre ma petite apologie contre ladite calomnie’. Spreek niet met Lintelo, den afgevaardigde van Gelderland, want Z.H. is erg boos op hem ..... A Breda, le 20 de 7b. (Sept.) 1646.

De redevoeringen van Brosterhuisen en van Philemon[3] vindt men het best.

4454. J. de Knuijt. (H.A.)

Ik krijg uw brief tijdens het bruiloftsfeest van burgemeester Campe[4], maar antwoord dadelijk. De goederen van D. Juan de Lira zijn niet ‘geapprehendeert noch bevoordert, gelyck dat wel hadde behoort’, maar dat komt, ‘uyt oorsaeke syn secretaris gaerne gesien hadde, d heeren ter Admiraliteyt de goederen promptelyck, partyen ongehoort, hadden ontslagen. Tsedert hem geraden synde, partye daerover rechtelyck te doen dachvaerden, heeft gevreest t'recht van syn passepoort daermede

1) Eenige gedeelten van den brief zijn uitgegeven door Jorissen, t.a.p., blz. XXVI, XXX.
2) Zie III, blz. 382.
3) Al de professoren der Illustre School te Breda hadden hunne intreerede gehouden.
4) Zie III, blz. 367.

te verkorten.’ En zoo is er niets aan gedaan. Maar ik zal hem morgen opzoeken en hem helpen, In Middelb., den 20 Septemb. 1646.

4455. J. de Knuijt. (H.A.)

Ik dank u ‘over de getrouwe waerschouwinge; sal in toecomende daertegens vigileren ende by faulte van materie liever schryven, datter niet van merite occureert ofte te schryven is’. In de vergaderinge tot Middelb., den 20e Sep. 1646.

4456. M. Mersenne[1]. (L.B.)

Hierbij gaat een ‘theoreme numerique’ voor uwe kinderen, die zooveel pleizier hebben in wiskunde. Zoodra Gobert[2] terug is, zullen wij uwe liederen zingen en ze dan aan Ballard[3] geven om te drukken[4].

4457. L.K. van Bouckhorst. (L.B.)

Ik hoop, dat Pieter van der Lusse[5] schepen van den Bosch wordt. De Berge, ce 23 de Septembre 1646.

4458. D. de Wilhem[6]. (L.B.)aant.

Tous vos amis se rejouissent extremement de vostre restauration et ma femme et moy tressaillons de joye. Elle me prie de vous escrire, *dat alle de wonden nu genesen syn*, et la dessus s'en est alle pour se resjouir avec sa soeur[7] et les autres parens lesquels se trouveront la. Je l'ay adverti que vous ne desirez pas qu't on face trop de bruit, ains qu'on debite cette bonne nouvelle avec retenue. Mais j'estime qu'il leur sera malaise de ne sonner haut et retentir partout cette glorieuse victoire, et je trouve que nous sommes excusables de recognoistre avec joye ce benefice, *'cha havuto del incredibile*. Monsieur Verbolt n'est pas a la Haye, mais aussitost qu'il sera venu, je luy communiqueray vostre lettre. Il sera bon aussi que nostre greffier scache comme cela est alle, afin qu'il puisse estre destrompe et destromper les autres auxquels a voulu faire acroire que c'estoit par vostre moyen que ledit van Ruyven avoit obtenu la survivance, et je me doubte fort que M. Brasset n'aye aussi contribue par ses discours a vous rendre suspect de cette grace, s'il est vray, ce que j'ay entendu. Mais c'est en vain que la rets est estendue devant les yeux de tout ce qui a

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, 1888, blz. 19. - Zie No. 4446.
2) Zie No. 4402.
3) Zie blz. 303.
4) De brief heeft plaats, noch datum, maar moet van September zijn.
5) Pieter Lus is in de jaren 1645 tot 1668 meermalen schepen van den Bosch geweest.
6) Het begin van den brief is uitgegeven door Jorissen, *Mémoires de Constantin Huygens*, blz. XXVII. - Zie No. 4453.
7) Nl. Geertruid Huygens, de vrouw van Philips Doublet; zie I, blz. 350.

aile. L'article - que vous nommez infame - qu'on a mis sus au greffier Musch se trouve aussi dans l'instruction du pensionnaire Cats. Vostre remarque me donne subject de m'enquerir si le mesme article se trouve dans l'instruction de ses predecesseurs. Nostri reformatores politici, dum ad vivum omnia revocare student, multa incommode faciunt, et mutuo ne sint in caussa, ut veteres comediae aut potius tragediae in theatrum reducantur ..... En haste, ce 26 de 7b. (Sept.) 1646, a la Haye.

M. Vorstius a dit a M. Rivet qu'il n'avoit pas grand' envie d'aller a Breda pour entendre une sienne harangue, et je scay qu'il a emprunte quelques observations et entre autres qu'il a obtenu la harangue de Vorstius, laquelle il a dite quand il fut receu professeur *in botanicis*. S'il l'a ainsi prononcee mot a mot, *est plagiarius ingens noster Brosterhusius*, et de l'autre coste le traict de Vorstius est meschant .....

4459. Graaf Hendrik van Nassau[1]. (H.A.)

Hierbij verzoek ik een recommandatiebrief van Z.H. aan de afgevaardigden van den Raad van State, de heeren van Asperen[2] en Andla[3], ter wille van dit garnizoen en deze burgerij, opdat er meer barakken zullen worden gebouwd voor onze cavalerie en ook ons voetvolk beter onder dak wordt gebracht tegen den aanstaanden winter. De Hulst, le 27 Sept.e 1646.

Zoodra de beide boven genoemde heeren hier zijn geweest, ga ik naar Ter Borg tot herstel van gezondheid.

4460. Sophia Margaretha, gravin van Nassau[4]. (H.A.)

Hartelijk dank voor uwe moeite en uw goeden raad .... le 17/27 Sept. 1646[5].

4461. C. Barlaeus[6]. (L.B.)

Novisti opinor Johannem Reynstium[7], mercatorem Venetum, Amstelodami natum, at in Enganeis finibus, apud Duces et respublicas Italorum salis et Cererис mercatu celebrem. Is e

1) No. 4459 a. Een brief van 12 Oct. (H.A.) is ook zonder beteekenis.
2) Philips Jacob van Boetselaer (zie III, blz. 254) was sedert 1641 lid van den Raad van State. (Meded. van Dr. L. Lasonder, Rijksarchivaris te 's Gravenhage.)
3) Dr. Anchises Andla werd 4 Mei 1641 lid van den Raad van State. (Meded. van denzelfden.)
4) Zij was de vrouw van Jan Ernst, graaf van Limburg Stirum (vgl. III, blz. 237, Noot 4).
5) De plaats is onleesbaar, de inkt, waarmee de brief is geschreven, bijna geheel verbleekt.
6) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 323.
7) Zie I, blz. 410, en boven, blz. 218. - Hij was 26 Juli gestorven.

Gallijs domum reversus post compositas maritimas lites fatis concessit. Illi rogatu fratris[1] parentavimus. Sed laetius alterius mihi carminis argumentum suppeditavit Heenvlietiae dominus[2]; ita alias mihi partes praefica, alias Thalassio mandat. Per ferias caniculares exspaciatus vidi Amersfortiam et non visas ante urbes Daventriam, Arnhemum, Zutphaniam et Neomagum. Daventriae vidi pontem sublicium cymbis impositum, quem fluvij incrementa vel decrementa attollunt vel deprimunt, humani ingenij insigne aptumque commentum. Arnhemi conspexi sepulchrum Gelrorum Ducis Caroli, quem filius in vinculis habuit, securum huius infelicitatis. Unde proverbium: *hij slacht den Hertoch van Gelder*, *hij kreunt het hem niet*. Neomagi miratus fui Falcoviae[3] rudera et veteris vestigia secli, opera disrupta minasque murorum ingentes. Etiam supellectilem Romanarum reliquiarum excussi apud D. Smitthium. Sed maxime stupui ad urbis fossas profundas et ab aquis destitutas. Zutphania visa mihi fuit ob robur et valles Numantia nostrarum terrarum aut Plataearum urbs inexpugnabilis. Mox domum reversus litteras tuas accepi et versus ad Tessalam, quam Muydae repperi prunis victitantem, quae facile illi erat ob maturitatem arboribus decutere, ad discrimen illorum, quae sinus abscondit. Exposui illi quaedam tui carminis, sed non omnia, non illa de muscosi fontis via[4], etc. Jam Hagae Comitis sum, ut tyronem meum[5] invisam, qui aeger e castris huc ad fratrem[6] venit. Hodie mecum Amstelodamum abit, liber a febre, sed viribus impotens. Tu vale, mi Hugeni, et chartis hisce, quas mitto, fruere; per famulum, quaeso, distribue ijs, quibus inscripsi. Hodie celebrantur Honselredici nuptiae Walburgis cum Ill. viro Thoma Howard, e regum familia materno sanguine oriundo. Hagae Com., XXVII (Sept.[7]) CIↃIↃCXLVI.

Ill. comiti[8] per occasionem me totum trade, et dic operas procedere.

4462. Aan S. Johnson[9]. (K.A.)

Uw geschenk heb ik nog niet aan Z.H. kunnen overhandigen ..... ‘Interim hic, vir praestantissime, non dissimulabo, parum mihi alijsque Regio[10] bene volentibus probari ipsam operis inscriptionem. Si enim Regiâ, ajunt, viâ incessivisset, potuisset haec Cartesij Fundamenta nuncupasse, industriâ discipuli vel illustrata, vel exemplis aucta, vel quid ejusmodi. Quod autem hic absolute pro suis venditet, quorum, absque Cartesius fuisset, non syllaba quidem ei in mentem venisset, et hoc opusculo ipsius Cartesij editionem, adeo nunc recentem, occupet, sola facta mentiuncula de tanto viro, cuius praeconio totam seorsim praefationem impensam oportuit, cum solenni *παραστήσει* quod in paucis et quidem designatis locis a magistro dissentire ausus esset, dubitant, an prudenter id omne sic patratum, et an salvâ prorsus amicitiâ abiturum sit. Ad me quod attinet, factum nolim, ne id contingere malevolis inviti videamus, quo nihil, inquit ille, praestare majus fortuna potest, hostium discordiam’ ..... B[ergen] op Zoom, 27 Sept. 46.

1) Waarschijnlijk Gerrit Reynst (1599-1658), koopman, raad en schepen te Amsterdam.
2) Walburg van Kerckhoven, eene dochter uit het eerste huwelijk van Heenvliet, trouwde met Thomas Howard, zoon van den graaf van Sussex.
3) Het Valkhof.
4) Vs. 22 van het gedicht *Ad Tessalam* (zie No. 4435).
5) Nl. Anthony van Baerle; zie blz. 315.
6) Caspar van Baerle, de oudste zoon; zie II, blz. 57.
7) De maand is weggelaten, maar Huygens teekende op den brief aan: R. ad Venlon., 10 8b (Oct.) 46.
8) Nl. Johan Maurits van Nassau.
9) Zie blz. 9.
10) Zie blz. 346.

4463. L.G. van Renesse[1]. (L.B.)

Op gisteren avont sijn de proost met de religieusen volcomentlyck gedelogeert, ende hebben mij de sleutelen doen behandigen. Het is sulx met het gewesene clooster gelegen, dat noch ick, noch de subregent, noch eenige Collegiale studenten daerinne bequamelijck konnen woonen sonder nootsaeckelijcke reparatie. Ick hebbe van de major Valckenhaen[2] vercregen [een] schildtwacht voor het Ill. Collegie, opdat het geen schade en lijde; oock is mijn meeste huijsraedt daerin, die bewaerdt moet zijn. Doch ick meyne in de proosdije in te trecken toecomende weecke, ende mij te behelpen, soo ick best can, tot syn Hoogh^{ts} gunste alles sal bequamer gemaect hebben. Nopende uwe Ed. soon ofte soonen ende des heere van Heenvliedt, daertoe cunnen seer gelegene camers in de proosdije selfs uijtgevonden ende fraij geapproprieerdt worden. De voorkeur comt toe de heeren curateuren, als *priores* sijnde ende *tempore et dignitate et meritis in Ill. nostram scholam innumeris*. De heere secretaris Hilten tot Utrecht sal oock sijn soon met een paedagoogh[3] senden ende verwacht daertoe van mij schrijvens. Ick en can niet anders sien, of de nonnekens hebben ruijm het haere, doch dat misschien hunlieden veel dunct, is apparent voor sijn Hoogheijdt nietmetal, ende is vrij een groot werck ende een bijsondere obligatie aen Haere Hoogheden, dat het soo verre is gebracht. De *auditoria* zijn ten naeste bij veerdich, ende een Dinghsdach sullen wij in den name des Heeren aenvangen. Ons comen al eenige rencontren voor ten opsichte van de studenten, doch daervan bij gelegentheijdt, bij monde, indien het de Heere wil en wij leven. Mijnheere gelieve dit onderdanichlijck te communiceren aen Sijne Hoogheijdt om ordre te becomen. Ick beken, dat het mij seer in dese beginselen incommodeert met het delogeren, ende versoucke daertoe uwe Ed. gunste, dat mij als regent de proosdije alleen mach blijven, also ende de luijster en de last ende het ampt, daermede ick nu van sijne Hoogheijdt ben beghenadicht, oock daerinne eenich voordeel in huijs ende hoff medebrengen. 29 7br. (Sept.) 1646. In Breda.

4464. Aan graaf Hendrik van Nassau[4]. (H.A.)

S.A. n'a pas voulu se disposer à escrire ce que vous aviéz demandé à ces deputez du Conseil; ains dit leur vouloir parler de tout quand ils viendront icy. C'est tout ce qu'on en peut tirer ..... B. op Zoom, le prem.^{r} d'Octob. 1646.

4465. R. Descartes[5].

Ik dank u voor het zenden van het boek van Wendelinus *de Pluviâ*

1) De brief is alleen door Renesse onderteekend. - Zie No. 4445.
2) Zie II, blz. 391.
3) Zie No. 4365.
4) Zie No. 4459.
5) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is, zonder adres, gedrukt bij Clerselier, II, blz. 535. Zie ook *Oeuvres de Descartes*, IV, blz. 515. - Het schijnt niet zeker, dat de brief aan Huygens is gericht.

purpureâ[1]; ik heb het met genoegen gelezen, maar geloof, dat het niet genoeg op experimenten berust. In het werk van Regius[2] zijn vele dingen, waaruit blijkt, dat hij mij niet begrepen heeft. De schrijver van het boekje over brilleglazen[3] heeft een en ander uit mijne *Dioptrica* in praktijk willen brengen, maar hij wil reclame maken en begrijpt zelf niet, wat hij zegt. (5 Octobre 1646)[4].

4466. A. Rivet[5]. (L.B.)

Het is erg jammer, dat wij niet met u hebben kunnen spreken. De heer van Heenvliet heeft u zeker alles verteld. Z.H. en de Prinses verlangen, dat ik te Breda blijf, en ik heb beloofd hun bevel te gehoorzamen, nu zij meenen, dat mijne aanwezigheid nuttig kan zijn voor de Illustre School. Mijn boek[6] is eindelijk uitgekomen. De la Haye, le VIIe Octob. 1646.

4467. D. de Wilhem[7]. (L.B.)

..... Messieurs les plenipotentiaires de France taschent maintenant d'acceler[er] le traicte de paix a Munster, et pressent mesmes les Suedois d'affectionner cest affaire, et tirer l'Allemagne de la confusion ou elle est reduite. On croit qu'ils apprehendent l'accroissement desdits Suedois, lesquels ayant passe le Danube et le Lech, et emporte quelque[s] places et postes de consideration, voudront continuer leur[s] victoires et se rendre maistres de toute la Baviere. Le bruit est grand que la France est entre en alliance avec le Duc de Baviere[8]. Ces Messieurs font les finets, mais on void que ceux qui marchent le grand chemin font des choses beaucoup plus remarquables qu'eux. Si nos gens qui sont a Munster estoient authorisez de pouvoir traitter par avance une suspension d'armes avec l'Espagnol, vous verriez bientost les affaires de France critiquer. Cette suspension seroit plus facilement avouee par toutes nos provinces que non pas la paix, et la France ne s'en pourroit pas formaliser. Je pense que vous vous mocquerez de moy en lisant ceci; mais si j'avois loisir de me pouvoir expliquer, j'estimerois que vous ne trouveriez pas tant esloigne de la raison ce que je vien vous proposer de mon chef. A Utrecht on corne la guerre en pleine chere[9] et on blasonne la paix comme tendante a nostre ruine et perdition, et s'il n'y est pourveu, il est a craindre que la division se mettra par[mi] nous. Je vous ay dit par mes precedentes les causes et les autheurs qui fomentent industrieusement ces contentions ..... A la Haye, ce 9 d'8b. (Oct.) 1646.

4468. G. van Vosbergen[10]. (H.A.)

Wilt gij den bijgaanden brief aan Z.H. geven? En kunt gij ook iets

1) Het boek kwam in 1646 te Brussel uit.
2) De *Fundamenta Physices*; zie blz. 346.
3) Een werkje van Jacques Bourgeois, ‘miroittier et lunetier du Roy’, te Parijs.
4) De brief heeft geen datum, maar schijnt den 5^{den} Oct. geschreven te zijn.
5) No. 4466 a. Een briefje van 13 Nov. (A.B.) is geheel onbelangrijk.
6) Zie No. 4412.
7) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2^{e} *serie*, IV, blz. 168.
8) Maximiliaan I (1598-1651), in het nauw gedreven door Turenne en Wrangel, verzocht om vrede, die den 14den Maart 1647 tot stand kwam.
9) Lees: *chaire*
10) Zie I, blz. 156.

doen voor mijn eenigen zoon[1)]? Nu de vrede wel spoedig gesloten zal worden, heeft hij al heel weinig kans om vooruit te komen. Wij hooren hier, dat Duinkerken zich heeft overgegeven. De la Haye, le 9^{e} d'Octob. 1646.

4469. M. Mersenne[2)]. (L.B.)

Met ongeduld verwacht ik de bewijsvoering van uw zoon over de vallende lichamen ..... Ce 12 Octobre 1646.

4470. Aan A. Rivet[3)]. (H.A.)*

Vous ne sçauriez m'avoir diverti plus plaisamment que par la lecture de vostre belle et docte Dialyse, que vous avez rendue si claire et si aysée à lire que dans les distractions où vous me sçavez je suis capable d'y passer quelques heures interrompues, aveq fruict et satisfaction. Je ne sçay si les partisans du lion mort[4)] vous lairront en paix, mais bien veux-je croire, que, si quelque vivant releve la querelle vous vous passerez bien d'entrer en nouvelle escrime contre les seconds, apres avoir atterré le principal. - Vous vous estes disposé à une resolution tres-salutaire à nostre nouvelle Escole Illustre, allant l'appuyer du respect de vostre presence, et de la promptitude de vos advis, expediens et remedes que ce nouveau bastiment requerra souvent. Je commence à estre d'aage et d'humeur à me delecter en de semblables occupations plus qu'en celles qui me font rouller ces 21 ans *per aspera et plana*, mais je ne voy pas de *porticum* à me sauver pour encor. J'espere que dans peu nous aurons loysir de nous entretenir sur nostre employ commun, dans lequel j'estime haultement de vous avoir pour collegue ..... Au camp devant Venlo, le 13e Octob. 1646.

4471. C. van Aerssen[5)]. (H.A.)

Ik heb aan mijn commandant geschreven, dat ik niet twijfelde, of de vrouw van den brenger zou zijn vrijgelaten, maar men schrijft mij niet terug. Wilt gij Z.H. eens inlichten? Ik zou zelf wel overkomen, maar kan niet, omdat vijandelijke troepen Roermond naderen. Du quartier de Baerle, ce 14me d'Octob. 1646.

1) Waarschijnlijk Wilhelm van Vosbergen, die van 1648 tot 1652 als ritmeester voorkomt. (Meded. van den Heer Wakker.) De andere zoons, Caspar en Louis, waren een paar jaren geleden gestorven.
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 22.
3) Zie No. 4466.
4) Hugo de Groot.
5) Zie I, blz. 46.

4472. J. van Kessel[1]. (L.B.)

Onlangs heb ik te Breda met mijn broeder uit Loon aan Z.H. een verzoek overhandigd voor een vrijgeleide in de Meierij; Z.H. heeft dat beloofd. Wilt gij ons het stuk zenden? W.er Loo, 17 8bris (Oct.) Ao 1646.

4473. Th. Gobert[2]. (L.B.)

J'ay receu celles qu'il vous a pleu m'adresser depuis que je ne me suis donné l'honneur de vous rescrire, ayant esté a vandange en suitte du congé que la Reine nous en avoit donné depuis le 8e du mois precedant, qui est une coustume ordinaire, ce qui m'a fait manquer a ma promesse. A ce mien retour j'ay veu beaucoup de belles choses tant dans vos airs italiens que francois. Je seré bien ayse d'employer le temps qu'ils meritent a les considerer et estudier, et reserver au premier ordinaire de vous en entretenir, vous demandant mille excuses de ne vous avoir point donné advis de mon absence, craignant que vous ne doubties que je n'aye pas asses de resentiment de l'honneur que je recois de vous par celles qu'il vous plaist m'adresser et de vos ouvrages, ce que j'estime a une singuliere faveur, dont j'espere vous donner des preuves dans le soing que j'auré d'executer vostre dessein. Je ne manquere ces jours cy de veoir Mr. Ballard[3] imprimeur et le disposer a travailler au plutost.

Le Seign.r Louygy[4] m'avoit chargé des Fonteinebeleau des presens airs italiens pour vous les envoyer avec ses tres humbles baisesmains. Je luy ay fait veoir vos pseaumes qu'il a treuvé fort beaux. Il desire vous envoyer d'autres airs, et avoir l'honneur de vostre bienveillance, esperant aler en Holande et veoir ce pays, en ayant grande passion. Si vous luy faites l'honneur de luy escrire quelque mot en sa langue, il s'en tiendra beaucoup honnoré. Pour le reste qui est de moy, je vous supplie, Monsieur, d'en corriger les deffauts. Je vous avois mandé cy devant comme nos ouvrages sont ordinairement pour l'eglise et pi[e]ces fort longues; de cette maniere je vous envoye un *Magnificat*; le grand cheur qui est a cinq est tousjours remply de quantite de voix; aux petits cheurs les voix y sont seules de chaque partie; le reste se sont antiennes recitatives que nous meslons quelquesfois apres les pseaumes. J'ay creu qu'il estoit trop incommode de vous envoyer les parties separee et qu'au contrere vous verries mieux dans les partitions. Je recebveré avec faveur et grace vos sentiments sur ces petits eschantillons ..... de Paris, ce 18e Oct. 1646.

4474. Aan A. Rivet. (H.A.)*

Dans ces longues nuicts d'automne S.A. s'est resouvenue de la *Milice* de M. de Saumaise aveq tant d'ardeur, que j'ay eu ordre soudainement de vous en faire ce mot. Je vous prie que puissions sçavoir au plus tost à quoy l'auteur en est, et, comme dit S.A., si et quand l'on en peut esperer quelque chose d'effectif. Car veritablement la promesse est trop vielle, au regard d'un Prince et de quelques pedans qui jusques ores ont prins plaisir à occuper une si

1) Johannes van Kessel was priester, evenals zijn broeder Benedictus (zie blz. 244), maar niet te Westerloo, vanwaar hij zijn brief dateert.
2) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXVI.
3) Zie No. 4428.
4) Bedoeld schijnt Luigi Rossi, een musicus, die te Napels is geboren en ongev. in 1620 te Rome leefde. Zijne cantates maakten grooten opgang.

bonne plume à mille sottises qu'il leur a pleu avancer de jour à autre. - M. de Heenvliet me mande que la bibliotheque de feu M. Polyander[1] est desjà transportée à Breda. Le lieu est beau, mais j'avoy dit, pour mon advis, que le meilleur seroit de ranger les livres contre la muraille, comme sont ceux de S.t Jean à Utrecht, et non pas *in pluteos*, comme à Leiden. Je ne sçay si mon opinion aura esté suivie, comme lors elle fut applaudée; mais bien sçayje que je suis à tousjours ..... Au camp de Venlo, le 19e Octob. 1646.

4475. F. Spanheim. (L.B.)

In Monster bij den Haag is eene predikantsplaats open en mijn collega Trigland[2] zou gaarne zien, dat zijn zoon daar werd beroepen[3]. Kunt gij Z.H. gunstig voor den jongen man stemmen? Hij is een goede jongen en heeft goed gestudeerd. Ce 19 Oct. 1646. De Leiden.

4476. Burgemeesters, schepenen en raad van Tiel. (L.B.)

Wij zouden gaarne vier of vijf compagnieën in garnizoen hebben, ‘te meer overmits verscheyde persoonen uyt dese stadt onlangs aen s vyants zyde overgeloopen syn, met geen andere intentie dan om met hare complicen de stroomende passagien te ontveyligen, mitsgaders eenige aenslach op dese stadt ende invasien op die van den platten lande aen dese zyde gelegen te practiseren’. Er mag hier wel een grooter garnizoen komen dan er thans is. Tiel, den XIX October 1646.

4477. A. Rivet[4]. (L.B.)

J'ay esté ravi d'avoir par le moyen des lettres de son Altesse et des vostres subjet de r'appeller Monsieur de Saumaise a sa principale tasche. Car quoyqu'il n'estime pas les petis argumens ausquelz on le tire pour des sotises, je les tiens neantmoins telles en comparaison de ceux qu'il pourroit traicter avec beaucoup plus de fruict, et ne suis pas marri que ces mots l'ayent un peu piqué, qui ne regardent que les sotises et pedantismes de ceux qui le divertissent. Je vous envoye l'apologie asséz longue que je reçeu hier au soir, tellement couchée que j'ay creu qu'il vouloit bien qu'on la vist. Si vous jugéz a propos que son Altesse la voye, a laquelle j'en escri en termes generaux,

1) Johannes Polyander van Kerckhoven (vgl. I, blz. 309) was 4 Februari 1646 gestorven.
2) Dr. Cornelius Trigland Jacobsz. werd in 1638 van Hoorn naar den Haag beroepen en was daar predikant tot zijn dood in 1672.
3) Jacobus Trigland kwam in 1646 als proponent te Monster, vertrok in 1648 vandaar naar Alkmaar en in 1661 naar Amsterdam, waar hij in 1665 op 38-jarigen leeftijd stierf.
4) Zie No. 4474.

vous la luy pourréz lire. Tant y a que nous avons cet advantage qu'il s'oblige par escrit a ne plus entreprendre autre ouvrage, et l'imprimeur ne demande qu'a continuer. Pour la bibliotheque de Breda, j'eusse esté de mesme advis que vous, sans que j'ay veu de la difficulté a cause de ces sieges en menuiserie qui sont un ornement du lieu, et ne pouvoient estre commodément transferéz ailleurs. Il y a aussi aux deux costéz de quoy garnir les murailles. Je suis en peine du transport et changement de la mienne, me trouvant chargé de plus de huit cents volumes in folio, d'ou par proportion vous pouvéz juger des 4°, 8°, 12° et 16°. On m'a pourveu d'une maison que j'ay veuë et agreée, en laquelle j'auroy plus d'espace qu'ici, et la promenade d'un jardin asséz spacieux pour moy. Puisqu'en ce changement et en cet aage de ma vie il a plu a leurs Altesses m'ordonner un sejour auquel je puis continuer mon service a Dieu, et leur rendre celuy que je leur doibs en la sphere de mon activité, je me dispose allegrement a mon desmenagement mesme devant l'hyver, ne desirant rien plus sinon qu'avant partir je reçoive les ordres et commandemens de la bouche de son Altesse, et de la vostre vos bons et prudens conseilz, et me consolant en ce que la charge qu'il a plu a son Altesse nous commettre, vous obligera a quelques visites, ausquelles j'auray l'honneur et le contentement de travailler avec vous, que je doibs reputer a grand honneur d'avoir pour collegue en icelle ..... De la Haye, le 24 Octob. 1646.

Les Elzevirs impriment in 4° en fort belle lettre et beau papier la vie de feu Monsieur du Plessis[1)], qui contient une histoire de plus de soixante ans, en laquelle il y a des particularitéz notables sur les evenemens des temps, qui ne se trouvent ailleurs escrites si au vray. Feu Monseigneur le Prince d'Orange Pere y a bonne part en plusieurs lieux. Elle sera suivie des lettres et memoires dudit sieur que j'ay a present en main, depuis l'an 1600 jusques a l'an 1623 auquel il mourut, ou il y a bien plus de matiere qu'es precedens, et ou toute l'histoire de ce temps là trouvera grande clarté. *L'Histoire de la vie* sera achevée dans deux mois, et sera de quatre signatures.

4478. D. de Wilhem. (L.B.)

De goede Puteanus is gestorven[2)]. De heer Hoevenaer, ontvanger van Willemstad, is dood; er zullen vele sollicitanten zijn. Basenburch zal het wel worden, want hij wordt door de Prinses gesteund. De la Haye, en haste, ce 25 d' 8b. (Oct.) 1646.

4479. G. Beer[3)]. (B.M.)

Door tusschenkomst van lady Swann heb ik uw brief gekregen en ik verheug mij zeer in het vooruitzicht uwe beide geschenken te ontvangen, uw

1) De titel is: *Histoire de la vie de messire Philippes de Mornay seigneur du Plessis Marly etc.* - Het werk zag in 1647 te Leiden het licht. - Zie over du Plessis-Mornay: III, blz. 404.
2) Puteanus stierf 17 September 1646.
3) Zie blz. 193.

portret en uwe composities. Uw brief heeft mij al dadelijk naar mijne luit doen grijpen en ik heb eene Allemande gecomponeerd, die ik u toezend. Mijn huisje in Holstein heb ik verkocht en ik woon nu te Kopenhagen. Was er hier maar één mensch, die mijn klein talent op prijs stelde, dan zou ik volkomen tevreden zijn. Kopenhagen, the 6 of Novemb. a^{o} 1646.

4480. Machaut[1]. (H.A.)

Hoe moet ik den Keurvorst van Brandenburg in deze stad ontvangen, als hij hier komt, wat niet onmogelijk is, nu hij naar deze streek reist[2]? Reez, le 7 de 9ovembre (Nov.) 1646.

4481. J. Brosterhuisen[3]. (L.B.)

Het doet mij genoegen, dat uw zoon[4] mijn college bezoekt. Ik ben begonnen met de *Ilias*, maar moest eindigen uit gebrek aan toehoorders; ter wille van hem zal ik echter voortgaan. Wij gaan hier een muziekcollege oprichten, zijn bezig met den aanleg van den botanischen tuin en zullen het zoo inrichten, dat er altijd groen is. 'L'ordre que vous tenez à mouler et jetter de plastre ces belles mains - si c'est un secret communicable - j'auroy tres grande obligation de le pouvoir sçavoir, comme aussi de voir vostre excellente Π*αϑωδια sacra et profana*' ..... A Breda, le 8e de Novemb. 1646.

4482. L.G. van Renesse[5]. (K.A.)

Waarde neef, hierbij gaat een brief voor Z.H., die verlangde te weten, hoe het hier gaat. Wij wachten met verlangen den heer Rivet. De heer Dauber 'verlanght uw Ed. soon te mogen dienen', en ook mijn zoon[6] zal zijn best voor hem doen. Ik heb Z.H. maar niet geschreven, dat er 'in een quartier' wandsen zijn, maar dat kan door het wegnemen van den zolder verbeterd worden. Het is bij 'de camer voor uwe Ed. soonen ghedestineert'. Hoe moet ik doen met de 'exercitie-meesters', die bij mij komen? 8 Novemb.^{s} 1646, Breda.

4483. Machaut. (H.A.)

Ik schreef aan Z.H. om een paspoort voor den heer d'Aubermon[7], om naar Cleve te kunnen gaan, wanneer de Keurvorst van Brandenburg daar is.

1) Zie II, blz. 480.
2) Friedrich Wilhelm kwam in November incognito naar den Haag, om te trouwen met Louise Henriette, de oudste dochter van Frederik Hendrik.
3) Uitgegeven in *Oeuvres compliètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 29.
4) Nl. Lodewijk.
5) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 28.
6) Zie blz. 348.
7) Zie No. 4486.

Wilt ge mij het antwoord melden? Ik heb den Keurvorst te Duisburg bezocht; hij is daar met een groot gevolg. Heerlijk mooie muziek hoort men er. De Keurvost is weinig veranderd. Tijdens mijn verblijf kwamen de heeren St Romin[1] en Courtin hem complimenteeren namens de gevolmachtigden van Frankrijk. Reez, le 9 de 9evembre (Nov.) 1646.

4484. Elisabeth van Loewenstein[2]. (H.A.)

Mrs. Quad[3] wil u gaarne spreken; van morgen kom ik met haar bij u 'and lest you may be temted with our beauties, you wil give us leave to kepe our maskes one'[4].

4485. George Frederik, graaf van Waldeck[5]. (K.A.)

Nu de vaandrig van kapitein Lodewijk van Plettenbergh[6] gestorven is, zou brenger dezes, broer van dien kapitein, hem gaarne opvolgen. Hij is page van mij geweest en daarna piekenier onder kolonel d'Erentrijter[7], die beloofde hem aan te bevelen, maar nu in Friesland is. Daarom verzoek ik u, 'de supplier son Alteze de l'honorer de ce drapeau pour l'amour de moy'. Culenberghe, le 17 de Novemb. 1646.

4486. J. van Wassenaer. (H.A.)

Ik ben met mijne familie in goeden welstand van mijne reis teruggekeerd en heb geene andere avonturen gehad dan dat ik mijne reis veertien dagen heb moeten vertragen wegens het plunderen der Lotharingers. Ik heb één nacht te Vogelsang gelogeerd; de vrouw des huizes zou gaarne een paspoort hebben. Ook de heer Rivaucourt[8] verzoekt een paspoort evenals dat van den heer de Magny[9]. Wilt gij er voor zorgen? De Heusden, ce 20e 9bre (Nov.) 1646.

4487. Th. Gobert[10]. (L.B.)

Le pere Mercene me communiqua la vostre que je fis veoir aussy au present porteur

1) Zie III, blz. 427.
2) No. 4484 a. Een brief van 17 Oct., z.j. (H.A.), is even onbelangrijk.
3) Misschien dezelfde als juffrouw Quaet; zie No. 4415.
4) Zonder plaats, datum en jaartal.
5) Zie III, blz. 282.
6) Hij was in 1640 kapitein geworden. (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Zie I, blz. 291.
8) Misschien Gaspard Antoine d'Aubermont, Sr de Ribaucourt et de Grimberghe († 1657), lid van den Hoogen Raad van Oorlog in de Z. Nederlanden.
9) Zie blz. 262.
10) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXVII.

Mr. Avril[1)], en faveur duquel j'ay pris la liberte de vous escrire plusieurs fois. Il se resolut incontinent de partir. J'estime, Monsieur, qu'il sera agreable en vos quartiers, estant bien cappable d'enseigner la methode de bien chanter; pour ses meurs et le reste de sa conduitte, je ne doubte point que vous ne treuvies beaucoup de bien en luy, et que ses actions ne vous le fassent cognoistre. Il desire se mettre en tierement sous vostre protection et direction, et ne point agir que par vos mouvements. Je croy que Mr. Tassin[2)] vous aura mande comme Mr. Ballard[3)] se promet de vous envoyer bientost quelque espreuve de l'impression de vos airs. Il souhaitteroit que toutes les basses fussent continues et qu'aucune ne fust en tablature. Vous nous envoyres, s'il vous plaist, les basses si vous le desires; pour moy je souhaitterois que vous prissies la peine de reveoir celles qui vont au dessus du sujet, comme j'ay pris la liberté de vous mander autrefois, ce que nous faisant l'honneur de nous mander, nous suiverons[4)] de point en point vostre dessein, esperant mettre quelque chiffre, pourtant en petit nombre, sur les basses, comme vous me l'aves autrefois mandé. Je ne manqueré point de tenir la main que l'impression soit exacte et correcte avec autant de diligence et d'affection que je suis ..... de Paris, ce 25e Novemb. 1646.

4488. Aan M. Mersenne[5)].*

Mijn zoon is zeer in zijn schik met den brief, dien gij hem geschreven hebt[6)]. Hij is nu 16 jaar oud. Ballart zal dus mijne Psalmen drukken; ik zou er gaarne eene proef van zien. De muzikanten van den Keurvorst van Brandenburg, die hier is, om de ondste dochter van Z.H. te huwen, zijn nog niet aangekomen; bij hen moet Stiphelius[7)] zijn, die bijzonder uitmunt op de viola de gamba. A la Haye, ce 26 Nov. 1646.

4489. J.H. Dauber[8)]. (L.B.)

Het verheugt ons allen, dat uw zoon hier gekomen is. Ik kan u thans een kleinen dienst bewijzen. Buiten de colleges zal ik hem dagelijks een uur les geven en mijne studeerkamer staat altijd voor hem open. A Breda, le 27 Novemb. 1646.

4490. J. Philemon[9)]. (B.M.)

Ik zal trachten te bewijzen, hoezeer ik het op prijs stel, dat gij uw zoon bij mij aanbeveelt. Breda, 28 de Novr 1646.

1) Dit was de Fransche zangmeester, dien Huygens liet overkomen, om les te geven aan zijn dochtertje. Hij vestigde zich in den Haag als zangmeester, maar is in het voorjaar van 1648, waarschijnlijk in een duel, gedood (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 134).
2) Zie blz. 303.
3) T.a.p.
4) Er staat: *suiveront*
5) Het Hs. bevindt zich in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is uitgegeven in de *Oeuvres complètes de Christiaan Huggens*, II, blz. 550.
6) Die brief van 16 Nov. is opgenomen in de *Oeuvres complètes* als No. 17 (I, blz. 30); hij was het antwoord op een brief van Christiaan aan Mersenne (No. 14).
7) Waarschijnlijk heette hij Stiefel.
8) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 32.
9) Uitgegeven t.a.p., blz. 560. - Zie blz. 344.

4491. C. van Hogenhouck[1]. (A.B.)

Ik zou nog altijd gaarne zitting hebben in den magistraat van den Haag[2]. Desen 29 Novemb. 1646.

4492. A. Rivet. (L.B.)

Vous auréz appriz punctuelement l'estat de nostre voyage par le retour de vos domestiques. Hier nous disnasmes au College, et vismes les commencemens, et fismes lire aux escholiers collegistes le reglement qui les concerne, et receûmes le serment de Monsieur Hausman[3] pour sa charge de secretaire. Il vous exposera le tout, et les propositions faictes par le senat scholastique. Il vous parlera aussi des manuscripts qu'ont ses coheritiers avec Monsieur Romph[4], que ceux d'Amsteldam veulent avoir. Vouz en verréz le catalogue. N'estant question que de 300 ℔, jestime qu'il ne les faut pas laisser aller. Monsieur Dauber[5] vous verra aussi, duquel les leçons sont fort estimeés, et sa diligence louée. Il a faict une preface selon que nous l'avions jugée à propos. Je receuille toutes les pieces qui doibvent composer les actes de l'inauguration et les vous envoyeray pour en avoir vos advis devant l'impression laquelle il sera bon de haster, pour ce qu'elle est desirée partout. Je remets le surplus a leur suffisance, et me suffit pour cette lettre de vous dire que vostre escholier se porte et comporte fort bien, que j'en prendray soin, et tascheray de vous tesmoigner ..... De Breda, le 30 Novemb. 1646.

4493. H. Bornius[6]. (L.B.)

Het spreekt wel van zelf, dat ik, die zooveel en o.a. mijn ambt aan u te danken heb, alles doen zal voor uw zoon Lodewijk. Met zijn uitstekend verstand zal hij spoedig verder komen met de studie. In de voordracht zal ik hem oefenen. Met onze Illustre School zal het goed gaan, nu de beide Vorsten er zooveel belangstelling voor koesteren. De studie der jongelui moest iets minder streng geregeld zijn. Ik hoop spoedig een rustiger huis te betrekken. Dabam Bredae, prid. Kal. Decemb. (= 30 Nov.) 1646.

1) Een Cornelis van Hogenhouck komt van 1617 tot 1647 voor als commissaris van de monstering. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.) Ook was een Cornelis van Hogenhouck in 1647 en 1648 raad en agent van Juliana, gravin van Oostfriesland. En Lucia van Ilogenhouck, eene dochter van Cornelis v.H. en Geertruid van Rijsbergen, was opperhofmeesteres der Keurvorstin van Brandenburg. Welke Cornelis hier bedoeld is, is moeilijk uit te maken.
2) De wensch van Cornelis is niet vervuld.
3) Jan Jacob Hausman was van 1647 tot 1650 schepen van Breda; hij werd aangesteld tot raad en geheimschrijver der Illustre School.
4) Waarschijnlijk Christiaan Constantijn Rumph (1628-1702), een zoon van Christiaan R. (zie I, blz. 319) en een peetekind van Huygens. Hij studeerde sedert 1643 te Leiden, werd Med. Dr., maar koos daarna de diplomatieke loopbaan.
5) Zie blz. 343.
6) Zie blz. 301.

4494. L.G. van Renesse[1]. (A. B,)

Uw zoon Lodewijk is hier aangekomen; ik zal in alle opzichten goed voor hem zorgen. ‘Ick ben wel een oudt predicant, maer een jongh professor’; is er dus iets, dat hare Hoogheden niet aanstaat, schrijf het mij dan. 31 Novemb. 1646. In t Collegie van Orangie te Breda.

4495. Elisabeth gravin van Loewenstein[2]. (H.A.) Eng.

Ik wil u herinneren aan een ongelukkig man, mijn neef. Lord Oxford[3] schreef mij uit het leger, dat de Prins hem vergiffenis heeft geschonken en de krijgsraad hem heeft vrijgesproken. Hij heeft gedood uit zelfverdediging en is vol berouw. Wanneer hij eerder was vrijgesproken, had hij vele kansen op bevordering gehad. Kunt gij ook helpen[4]?

4496. Th. de Rosier[5]. (K.A.)

Ick hoepe, dat ue noch sal indachtich wesen, dat ick ue eens seijde in den Haghe van eenighe fraeije criebanen(?), die ick onder handen hadde, dewelke nu eenighe verdich sijn ende elck disperenten stiel van invensie alsmede van warcken, het eerste plesante poesie, waerin dat koemen 8 laeden gepiensoenneert, de reste altemael gedreven; het ander is van vroukens, kienderkens, al om het plesantste; de andere van jachtt en groete manniere op de moede van Snijders[6], niet[7] gemaeckt van onsen stiel; noch een ander van lanssch[a]ppen, alles naer het leven buyten roemen, elcke plaesse bekent voer die daer gewest sijn; soo is t dat ick ue oetmoedelijcken bidde mij sooveel vrienssch[a]p te doen, aen Sijn hoocheyt te doen het eens te vertellen, ende is t bijaldien Sijn hoocheyt daer luest in soude hebben, om eenighe van die te sien, sal die daer brenghen, alles op mijnen onkoest; dan soude wel versoeken eene paspoort daertoe ende liessensie om die daer wederom te moegen wtvoeren, soe se daer niet en bleven, hoewel ick daeraen niet en twijffel doer reden het houlijck van de jonge Priens sone, alwaer in suelken ockasien dese diengen moeten wesen, hetsij van mij ofte van andere, dan en wuenste niet anders dan dat se in den Haaghe eens moechten gesien werden, hetwelcke ick ue houde gerecommandert als vader van de koenste, denghene ick blijve ..... In Anversa, adi 9. 10. (Dec.) 1646.

1) Uitgegeven in de *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, blz. 553.
2) Zie I, blz. 463.
3) Zie blz. 60.
4) De brief is ongedateerd, maar Huygens teekende er op aan: 4 10b. (Decemb.) 46.
5) Zie III, blz. 246 en 275.
6) Frans Snyders (1579-1657), geboren te Antwerpen, schilderde stillevens, dieren en jachttooneelen.
7) Het woord is zeer onduidelijk.

4497. L.G. van Renesse[1]. (L.B.)

Er zijn van daag nog een paar jongelui uit Rotterdam bij gekomen. De professoren dienen een eigen gestoelte in de kerk te hebben; nu worden hunne plaatsen somtijds ingenomen door officieren. Er zijn nu bijna 60 studenten. Mijn zoon[2] helpt den uwen met de Instituten. 'De musycke begint hier oock *inter proprios collegistas cum Brosterhuysio*[3] levendich; summa noch alles wel'. 13 Decembs 1646, Breda.

4498. C. Barlaeus[4]. (L.B.)

Non possum in publico domus Auriacae gaudio[5] post aliorum applausus et gratulationes silere; licet serius forte loquar et post festum. Acceperam Haga ab amicis nuptias protractas iri in Sacros Natales. Excusavi moram epigrammate ad Principem Brandenburgicum; cui si tu quoque faciles voces commodare velis, feceris mihi rem gratissimam, et quae deceat pectus istud tuum generoso honesto percoctum ..... In carmine non iam paginam facit Venus Britannica, sed Vandalica, non Tamesis, non Britannus, sed Viadrus, Vistula, Cassubius, Rugus, aliaque istarum terrarum ad mare Balthicum nomina. Polypi sumus; cui scopulo postremum adhaerescimus, eius colorem imbibimus. Hoofdius cum febricula diu luctatus convaluit. Tessela praeter sacra nihil loquitur vel scribit. Virgilium Vondelij[6] legisti aut vidisti saltem, verum exsanguem, exuccum, elumbem. Si legeret Augustus, non vindicaret hunc Maronem a flammis, *nisi quid tu*, *docte Trebati*, *dissentis*[7]. Me editio Historiae Brasilianae occupat, quae iam carceres mordet ..... Amstel., XIV Decemb. CIↃIↃCXLVI.

4499. G. de Bie[8]. (L.B.)

Hierbij gaat uw paspoort. 'Monsieur l'audiencier est trop courtois et obligeant pour prendre droict de depesche des personnes de vostre condition; il se contentera s'il vous plaist d'avoir ce petit eschantillon de sa bonne volonte pour modelle des effects plus importans du service qu'il desire vous rendre, et pour vous obliger a l'employer en autres occasions, il m'a requis que je voudrois vous prier si par vostre intercession aupres de Son Al.^{se} le Prince d'Orange, il ne pourroit pas obtenir un sauffconduict ou sauvegarde pour les officiers de sa terre et baronnie de Bonkere(?) sur Train, et hameau de Doulceau scituez au pays Walon Brabant, lesquels en vertu du placart de Messieurs les Estats generaulx, emané sur le faict des ventes et engagemens des parties domaniales scituees au pays de contribution, on veut faire prisonniers, pour obliger leur maistre a furnir a Messrs Seigneurs les Estats generaulx la mesme somme qu'il at furny pour l'achapt ou engagement desdits lieuz, au prouffict du Roy; il n'est pas de la matiere de disputer s'il y a fondement ou point; tant que ledit S.^{r}

1) Van andere hand, maar door Renesse onderteekend.
2) Zie blz. 348.
3) Zie No. 4481.
4) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 948.
5) Den 7den December was Friedrich Wilhelm I, Keurvorst van Brandenburg, getrouwd met Louise Henriette, de oudste dochter van Frederik Hendrik. Barlaeus heeft het huwelijk bezongen.
6) Zie blz. 320.
7) Hor., *Sat.*, II, 1, vs. 78.
8) Zie III, blz. 378.

audiencier s'asseure que personne ne l'y pourra servir plus utilement que vous' .....
B[russelles], le 16 de Xbre (Dec.) 1646.

4500. H.F. van Inthiema[1]. (L.B.)

Toen ik uw brief aan den heer Segers[2] had gezien, waarin Z.H. beveelt de 'patres' zonder rantsoen te ontslaan, zijn zij dadelijk door den krijgsraad en door mij vrijgelaten. Ardenburg, den 18 December 1646.

4501. W. van der Straten[3]. (L.B.)

De voorwaarden om in dienst te treden van Hunne Hoogheden laat ik aan hen over. Over het behouden van mijne ambten hier mondeling later. Maar er zal 'een versachtende plaester' moeten zijn voor mijn zwager, den apotheker[4], die wegens mijne praktijk uit den Haag hierheen is gekomen. Wanneer wil Z.H. de kuur beginnen? Ik kom dan spoedig over. In Utrecht, den 9/19 Decemb. 1646[5].

4502. R. van Haersolte[6]. (H.A.)

Ik heb aan Z.H. geschreven, hoe slecht de inwoners hier er aan toe zijn door de ruiters der omliggende garnizoenen, vooral die van het regiment van den vorst van Holstein[7]. Als er niet spoedig maatregelen genomen worden, 'sal dit kleijne landeken eerlange in de uterste ruine gebracht werden.' Z.H. of de Staten Generaal zullen dienen te schrijven aan den Keurvorst van Keulen, de regeering van Munster en aan veldmaarschalk Melander[8]. Wilt gij uw invloed daartoe aanwenden? Lingen, den 20/10 Decemb. 1646.

4503. Aan M. Mersenne[9].*

De muziekmeester, dien de heer Gobert heeft uitgekozen, bevalt goed[10]. Gaarne zou ik het eerste blad hebben van mijne *Pathodia*. Professor Golius is reeds 17 jaren met eene uitgave van Apollonius bezig[11]; professor Pellius[12] te

1) Hendrik Frederik van Inthiema komt van 1644 tot 1655 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Waarschijnlijk pater Daniel Segers; zie blz. 292.
3) Zie blz. 3.
4) Van der Straten was 24 Febr. 1622 getrouwd met Engeltgen Sas, weduwe van Cornelis Pietersz. van Ravenswaeij. In 1669 komt P. Florens Zas voor als apotheker te Utrecht.
5) Het jaartal is niet volkomen duidelijk.
6) Zie I, blz. 376.
7) Zie II, blz. 523.
8) T.a.p., blz. 50.
9) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is uitgegeven in de *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 554.
10) Nl. Avril; zie blz. 363.
11) Zie over Golius, I, blz. 145. - Waarschijnlijk is de Grieksche mathematicus Apollonius uit Perga bedoeld, die in de 3de eeuw v. Chr. leefde en een werk over de kegelsneden heeft geschreven, waarvan de 4 eerste boeken in het Grieksch over zijn, de 3 volgende in eene Arabische vertaling en het laatste verloren is gegaan. - Golius schijnt zijne uitgave niet voltooid te hebben.
12) Zie blz. 344.

Breda zou het werk spoediger gedaan hebben. Een zeer geleerd man te Leiden schrijft een boek, waarin hij tracht aan te toonen, dat het Grieksch, het Latijn en het Germaansch van het Scythisch afstammen[1]; dat kan aanleiding geven tot veel geleerde gesprekken. Het motet van Luigi Rossi[2] zal ik u zenden en ook een van mijne hand, dat gij eens te Rome moet laten uitvoeren. A la Haye, 9 Cal. Jan. Anni CIↃIↃCXLVII (= 23 Dec. 1646), quem deus prosperrimum det ac felicissimum.

4504. Agnes Ploos van Amstel-van Bijler[3]. (L.B.)

Wilt gij bij de verandering van den magistraat van Amersfoort mijn neef Wynant van Ommeren[4] helpen? Hij zou gaarne burgemeester worden, wat hij al zes maal geweest is. In Utrecht, den 23 Desember 1646.

4505. J. Smithius[5]. (L.B.)

Hierbij zend ik u eenige Latijnsche verzen[6]; Barlaeus gaat vooraan en dan volgen anderen, waaronder ook ik. Noviomagi, 17/27 Xbris (Dec.) CIↃIↃCXLVI.

4506. R. van Haersolte. (H.A.)

Uit Munster is mij voor de ingezetenen hier een sauvegarde van den Vorst van Osnabrück en een ander van den veldmaarschalk Holtsappel[7] gezonden; misschien zullen de menschen hier nu meer met rust worden gelaten. Ik schrijf u dit dadelijk; Z.H. heeft misschien al besloten, om te handelen. Lingen, den 28/18 Decemb. 1646.

4507. Aan J. Smithius[8]. (K.A.)

Vesperâ nuper illâ, quae mihi supremum tempus in urbe fuit[9], tanta me cupido incessit lustrandae speculae, quam *τῇ ἀκροπόλει* vestrae impositam narrabas[10] vel imponi, ut solis famulis comitatus praevio lumine debilis laternulae in eum perreptaverim, quem nemo sanus ante me nisi Phoebo teste adeundum duxit. Quando autem flammulae quam gestebamus activitatis, ut ajunt, sphaera summam fabricam nequijt illustrare, habebis hactenus me errorum

1) Nl. Boxhorn; zie beneden.
2) Zie blz. 358.
3) Zie I, blz. 326.
4) Zie blz. 109.
5) Zie I, blz. 433.
6) Zij zijn aan den brief toegevoegd; de versjes van Barlaeus zijn voor het grootste deel op den belvedère te Nymegen.
7) Zie II, blz. 50.
8) Zie No. 4505.
9) Het is niet bekend, wanneer in dit najaar Huygens Nymegen bezocht heeft.
10) In 1646 was van stadswege de belvedère opgericht.

architectonicorum non rigidum censorem, quanquam et a cordatis intellexι, nonnihil ibi commissum esse, quod Vitruvio stomachum moveret. In transcursu displicuit inscriptum barbaro sermone, nimirum illud ubique tritum *Belvedere*; neque animo satis aequo pertuli, advenam ejus rei moneri, quam, nisi oculis et judicio careat, nescire nequeat. Locus deinde epigrammati relictus commovit poetae venam, et impetum ecce cepi aliquid eo conferendi. Quod cum, per negotia, nuper demum conficere valuerim, serius sic transmitto, securus utique de periculo morae[1]. Nam neque immemor eius sum, quod referebas de Barlaeo ad hanc rem invitando, neque tam coecutiens mei arbiter, ut quidquam a hoe calamo dignum proficisci existimem, quod cum saxis aut lateribus perennet. Propositum fuit principi Batavorum oppido, cuius tu gloriam tot invictis argumentis adseruisti, Batavâ manu animi addictissimi affectum probare, quod in charta aeque ac in pariete praestari potest. An praestiterim, tu judicabis ..... Hagae Com., IV Cal. Anni CIↃIↃCXLVII (= 29 Dec. 1646), quem prosperum et felicem precor.

4508. A. van Boetselaer[2]. (A.B.)

Men vertelt ten onrechte, dat ik aan de troepen van den Keurvorst van Brandenburg den toegang in Gennep geweigerd heb, en beschuldigt mij ook van andere dingen. Het zou echter beter zijn, dat die troepen er niet kwamen. Ce 29 de Decembre 1646, Gennep.

4509. J. de Knuijt. (H.A.)

‘Alhoewel hier al ons werck met Spagnen affgesponnen hebben, ende door d'interpositie van onse confreren - gelijck voor desen iterativelyck aen Haer Ho. Mog. hebben geadviseert - de negotiatie tusschen Franckrijck ende Spagnen genouchsaem tot sluijtens gebracht is, soo oordeele echter, noch nauwelijckx ter halven bane geraeckt sijn, ende dat aldaer in den Hage de besoignes ten principaelen nu eerst sullen aengaen, ende de stecken moeten geset werden. Gisteren ende noch desen nochtent hebben wij hie[r van d]e[3] Fransche ambassadeurs het voorspel gehadt; soo de comedie naer advenan[t][3] gespeelt wert, sal het sonder buijen ende stormen niet afloopen. D'heer ambassadeur Servient[4] sit soo dadelyck op, om sich naer den Hage te spoedigen; dewijle den wech over Wesel langs de rivieren neemt, sal ontwijffelijck sijn reyse cort maecken ende aldaer in drij a vier dagen arriveren. Sijn eerste aenbrengen sal niet anders wesen als Uw Ed. wel gegist heeft. Soo Haer Ho. Mog. ons werck vooraff handelen, sullen in t begin wel veel aenstoots veroor-

1) Nl. *In speculam Noviomagi editissimo murorum angulo superstructam* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 81). Het vers is den 10den Dec. geschreven.
Vs. 3 en 4 van Huygens' gedicht staan op het hek geschilderd voor de achthoekige kapel op het Valkhof.
2) Zie II, blz. 522.
3) Het papier hier is vergaan.
3) Het papier hier is vergaan.
4) Zie III, blz. 451.

saecken, doch meerder materie behouwen, om de saecken met voorn. heer ambassadeur facilder ende vruchtbaerder te verhandelen; bij dese negotiatie - naer welckers succes Vranckrijck brant - moet de saecke van den Churfurst[1] gevonden, off wel genouchsaem desperabel aengesien werden. Hoevele den Staedt ende ons meesters doorluchtich huijs daeraen gelegen is, is Uw Ed. beter als ijemant bekent; een ijder dient geanimeert, om dese gewenschte occasie secretelyck ende discretelyck te mesnageren'. - Da heer van Heemstede[2] zou gaarne zien, dat de rentmeester Jan van Lennep[3] burgemeester van Nijmegen werd. In Munster, 30e Decemb. 1646.

4510. M. Mersenne[4]. (L.B.)

Als uw zoon zoo doorgaat, zal hij Archimedes nog voorbij streven. Spoedig zend ik hem weer belangrijke nieuwe boeken ..... Ce 3 de l'an 1647.

Het is goed, dat gij aan Gobert hebt geschreven; hij mag Ballard wel eens tot spoed aanzetten.

4511. Th. Gobert[5]. (A.B.)

Apres vous avoir souhaitté de coeur et d'affection qu'il plaise a Dieu vous combler de ses graces cette année, et toute vostre maison, je vous diré, Monsieur, que je suis bien ayse que mes efforts n'ont point esté inutils, et que vous esperes contentement de M.r Apvril[6]. Ç'a esté mon dessein, ce que je continueré toute ma vie par mes actions; vous avés recognu d'abord, ce que j'ay jugé par une longue habitude de temps que nous avons conversé ensemble. Je n'avois point apris son arrivée que par la vostre, dont je vous remercie et du bonheur qu'il vous plaist m'y souhaitter cette année, dont j'emp[l]oyré les commensements a tenir la main a vostre impression, que M.r Ballard me promist encore hyer de commencer ces premiers jours. M.r Tassin[7] vous manda son indisposition, sans laquelle il auroit desja commencé, lequel n'obmet rien de ce qui vous regarde, y ayant une vigilance nonpareille. En verité, Monsieur, je croyes que ma premiere lettre accompagneroit quelque espreuve; nous ne manquerons pas d'y tenir la main. Je voudrois pouvoir estre auditeur pardela des merveilles que vous y faite, qui ne manqueront point d'aller tousjours en augmentant, sous vostre conduitte et l'augmentation de la direction des belles voix, qui est necessaire, la musique despendant de l'execution. Nous nous efforcerons pardeca de participer au contentement, qui sera plus grand, plus vos pieces seront communiquées par l'impression. Mondit S.r Apvril n'a peu tesmoigner que des sentiments veritables, lorsqu'il a loué vos oeuvres. Je ne doubte point qu'il ne soit raisonnable dans le prix des escolliers, comme

1) Van Brandenburg?
2) Nl. Adriaan Pauw.
3) Hij was rentmeester der domeinen van het kwartier Nijmegen en werd in 1648 burgemeester van de stad.
4) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 47.
5) Zie No. 4487.
6) Zie blz. 363.
7) Zie II, blz. 414.

dans tout le reste de ses actions, et qu'il ne s'esloignera jamais de vos sentiments, non plus que moy qui suis infiniment ..... De Paris, ce 4e Janvier 1647.

4512. G. Wendelinus[1]. (L.B.)[aant.]

Diestense chronicon, quod hic iam habes, sub finem Augusti curavit exscribi Coolsius, virorum nobilissime, tuus; illud ego ad aedes meas detuli lecturus, et quidquid eius ad institutum meum faceret exscripturus, ac per idem tempus vocantibus me Puteani *τοῦ μακαρίτου* literis suavissimis ad encoenia Lovaniensia, dum illic sum, et Bruxellam cogito nihil aliud quam excurrere, invenio illic quae adversum *Vindicias Hispanicas* Chifletij[2] scripsit assertor Gallicus M. Antonius Dominicy[3], vir certe facundus, in quo quidem opere, etsi me nominatim non interpellat erroris aut mendacij, arguit tamen tacite vocalis, ubi pertendit scilicet *Legem Salicam* omnino latam trans Rhenum in solo Germanico, non intra Mosam et Scaldim, et decus hoc a nobis abdicat, neque tamen suis vindicat, satis sibi egisse ratus, si nobis aegre faciat, quod certe non facit. Nam sane dum editionem primam illam expendo, quam ex Fuldensi Bibliotheca expromsit Heroldus[4], et ad singulas paragraphos lego Malbergorum nomina, illa ego loco ferme omnia invenio intra nostram Taxandriam, sive, ut nunc loquuntur, Kempiniam. Itaque Bruxellae apud Chiffletium haesi tres totos menses huic indagini curiose impensos. Editionem, spero, videbis propediem. Interim autem dum illic sum, Lovanij cum Puteano *excessere omnes*, et chronicon tuum domi, procul me agente, iacuit, quod nunc cum meae culpae agnitione precatorem mitto ..... Hercâ, Nonis (5) Ianuarijs 1647.

4513. Leonoro Pompei[5]. (H.A.)

Wilt gij het bijgaande request aan Z.H. geven, waarin ik hem verzoek ‘de m'accorder le terme que je demande pour debattre les tesmoins contraires et me justifier par la meilleure voye qn'il me sera possible? Rechem, 5 de l'an 1647.

4514. H. van Beaumont[6]. (L.B.)

Kunt gij ook iets doen voor Adriaen de Hubert, die gaarne burgemeester van Zierikzee wil worden[7]? Hij is familie van mijne vrouw. Hage, den 6 Januarij 1647.

1) Zie No. 4344.
2) Zie over J.J. Chifflet, I, blz. 288. - Zijne *Vindiciae Hispanicae* waren in 1643 uitgekomen.
3) Marc-Antoine Dominicy, rechtsgeleerde te Parijs, schreef *Assertor Gallicus*, *contra Vindicias Hispanicas Joannis Jacobi Chiffleti*, *sive historica disceptatio*, *qua arcana regia*, *politica et genealogica Hispanica confutantur*, *Francica stabiliuntur*, Parijs, 1646.
Chifflet antwoordde met *Ad Vindicias Hispanicas lumina nova genealogica de stemmate Hugonis Capeti*, *adversus Assertorem Gallicum*, Antwerpen, 1647.
4) Zie beneden.
5) Zie No. 4011.
6) Zie III, blz. 481.
7) Adriaen de Huybert was in 1615, 1618, 1624, 1628, 1631 en 1644 al burgemeester geweest; hij werd het in 1647 nog eens en nu voor het laatst.

4515. L. Goris[1]. (L.B.) Ned.

Ook namens den magistraat dank ik u voor uwe waarschuwing. Mijn broeder[2], die er niet om verzocht heeft op de nominatie te komen, zal, hoop ik, niet ‘ten toon gestelt worden’. Leidae, 6 Januar. 1647, circa sextam matutinam.

4516. J. de Knuijt. (H.A.)

Omme onse negotiatie met Spaingen niet geheel vruchteloos te maeken, hebben voorgisteren, onaengesien d'oppositie van de ambassadeurs van Vranckrijck, onse geadjusteerde articulen tot den vrede tsamen geteyckent, uytgesundert d heer van Nederhorst[3], die sich daerover noch wilde bedencken. Dewyle d heer grave de Servient door syn confreren, d'ambassadeurs van Vranckryck, ...[4] en scherpe versocht is, hierover de doleantien aen Haere Hoogh Mog. te doene ende satisfactie te versoucken, is seer te beduchten, het [vier][5] over desen ten regarde van de geteyckende treves aengesteecken [me]t[5] geen minder hefticheit door den Staet opgeblasen sal werden. E[ven]wel[5] sullen des liever getroost syn uyt te staen als in t'minste aen ons devoir te mancqueren ofte den dienst van ons heeren, principalyck in soo hoogh importante pointen, in eeniger manieren te verachteren. Op aenschryven van de commissie van Haere Hoogh Mog. ben genootsaeckt mergen naer Osenenbrugge te verreijsen, om te bearbeyden, geheel Pomeren aen Syne Ceurv.^{ke} D.^{t} mochte gerestitueert ende de Croone Sweden andere satisfactie gegeven werden. Alsoo ontwyffelyck seven ofte acht dagen sullen uytblyven, hebbe noodich gevonden, Syn H.^{t} de geadjusteerde articulen toe te senden, niet gelyck die in drye diversche pampieren gesepareert ende elck op syn dach geteyckent hebben, nemaer by malcanderen gevoeght ende daerachter gestelt onse reserve, even op deselve manier gelyck op de twee importanste pampieren ende articulen, [die wy] geteyckent den ambassadeurs van Spaingen hebben overgelevert. Uyt den neffens gaenden sal Uw E vernemen t gene den ambassadeur de Bruin[6], gisteren naer Bruyssele vertrocken, op my heeft versocht; ick sal wachten de resolutie, die Syn H.^{t} diesaengaende sal believen te nemen. In Munster, den 11 January 1647.

4517. A. Rivet aan Huygens en Heenvliet[7]. (L.B.)

De heer Bornius[8] heeft acht dagen geleden zijne intrede gehouden en

1) No. 4515 a. Een brief van 5/15 Jan. (L.B.) handelt over dezelfde zaak. - Zie II, blz. 441.
2) Waarschijnlijk Jacobus Goris, die in 1645 en later schepen van Nijmegen is geweest. (Meded. van den Heer J.W.G. van Haarst te Arnhem.)
3) Zie blz. 97.
4) Onleesbaar.
5) Het papier is hier versleten.
5) Het papier is hier versleten.
5) Het papier is hier versleten.
6) Zie blz. 88.
7) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 56.
8) Zie blz. 301.

is met zijne lessen begonnen, maar is nu ongesteld. De jongelui klagen over het College. Ook meenden zij, dat er dagelijks een professor bij hen aan tafel zou eten, en dat gebeurt niet. Misschien gaat de regent[1] eenigszins buiten de bevelen, nu hij hen om beurten uitnoodigt. Men vindt de tafel slecht en weet, dat officieren hier voor 10 'francs' per maand heel goed eten. Er moet meer gedisputeerd worden, zonder dat de theses worden gedrukt; daar maken zij heele boeken van. De heer Kiper[2] heeft geschil gehad met den gouverneur[3], toen hij het lijk vroeg van een dooden soldaat voor de sectie. Wij moeten liever wachten, totdat iemand zich laat ophangen. De heer Philemon[4] zal een catalogus maken van de bibliotheek. Uwe zoons maken het goed; de jonge philosooph zal het eerst in het publiek disputeeren. De Breda, le XII Janvier 1647.

4518. M. Mersenne[5]. (L.B.)

Hierbij gaan verschillende dingen voor uw zoon. 'M.r Gobert m'a promis toute sorte de sollicitation et de diligence envers Ballard. C'est chose estrange qu'en un si grand royaume nous n'ayons que ce seul imprimeur de musique, et a peine y a il une ville en Italie où il n'y en ayt quelqu'un. Vous estes de ce costé la encore plus pauvre que nous, car entre tant de villes qui impriment bons et mauvais livres, vous n'en avez pas pour la pauvre musique' ..... Ce 12 du nouvel an 1647, à Paris.

4519. J. Smithius[6]. (L.B.)

'En tibi, vir perillustris, D. Christianum Otterum Ragnetanum[7], quem antehac tibi visum meminisse potes, mathematicum, si quid ego judico, non ex vulgo, mechanicesque mathesi subservientis peritissimum supra vulgus, cuius ego consuetudine, dum hic secessus causâ latuit, saepiuscule nec sine fructu sum usus. Horas aliquot mihi impendit in algebra, quam Cartesius nobis post vietam dedit. Rationes itidem delineandorum munimentorum compendiosissimas, circinosque atque alia instrumenta, quae a se inventa, nonnulla parata, plurima affecta habet, liberaliter ostendit. Cum musices forte et poëseos vernaculae injecta esset mentio, quam ille exactius quam vulgo fit accentui adstringendam, nec iambis tantum aut trochaeis cum pluribus, sed et dactylis aliisque pedibus dimetiendam censet, intelligeremque, illum nunc excursiunculam ad vos parare, tuique salutandi et super istis consulendi percupidum, subdubitare tamen, an seria tua interpellare auderet, ego fidenter sponte mea litteras obtuli, quibus fores ipsi Hugenianas reserarem. Ita enim affectum in istud studiorum genus tuum mihi nosse videor, ut multum fallar, nisi unis litteris duobus gratum

1) Nl. Renesse.
2) Zie blz. 288.
3) Nl. Hauterive.
4) Zie blz. 344.
5) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 59.
6) Zie No. 4507.
7) Zie II, blz. 225.

fecero, longe siquidem plura in recessu noster habet quam fronte promittat. Quicquid tamen eius erit, nihil meae erga te observantiae, aut tuo in me affectui detractum velim'.

Een afschrift van uw gedicht op den kijktoren[1], gaf ik aan den heer Van Welderen en iedereen hier bewondert het vers. Wat den bouw van het ding betreft, daarin hebt gij gelijk.

'Vox *Bel-vedere*, si ipsam spectes, politioribus Hetruscis nec olim probata fuit, neque adhuc satis, ut opinor, probatur. A Farnesio tamen, vel ante illum, ab Italis de nostro hoc prospectu usurpatam accepimus, ad exemplum illius speculae, puto, quam Romanum vulgus eâdem voce nominat. Voces, ut nummi, usu valent et placent saepe novitate. Si scriptionem notasti, U pro V ab Italâ, sed parum peritâ manu, qualem in Italico epigrammate vidisti pictum, lapidicidae erroris causa fuit. Error a pluribus pridem notatus, duarum apicum ablatione corrigetur. Titulum ad excubiarum stationem, cuius superliminari impositus est, referunt. Cum enim nuper omnibus excubiarum domibus suos titulos adscripsissent, et huic veterem a lapideâ mole antiquarii nostri cognominationem apposuissent, plerique illo antiquato hunc, quo ista valli pars omnibus notuit, substituendum, excubiarumque domui inscribendum judicarunt. Sed longior sum quam oportuit ..... Noviomagi, Pridie Nonas (4) Januar. Jul.[2] A.^{o} CIↃIↃCXLVII.

4520. Aan M. Mersenne[3].*

Gij hebt een hoog idee van mijn Archimedes, maar hij zal het, geloof ik, niet beschamen. Het gaat onzen musicus Avril[4] hier goed; hij krijgt nog al leerlingen. Van de kapel van den Keurvorst van Brandenburg zijn hier eenige leden gebleven, o.a. Stephelius[5], die werkelijk bewonderenswaardig speelt. Wilt gij den heer Gobert zeggen, dat ik in eenige basso's veranderingen zal aanbrengen? A la Haye, le 14 Janvier 1647.

4521. L.G. van Renesse[6]. (L.B.) Ned.

Uw zoon woont geregeld de lessen bij en vordert goed. Hij wordt nog al eens uitgevraagd, o.a. bij den drossaard[7]. De professoren zouden gaarne zien, dat zij een eigen 'forum' kregen. 16 Januarij[8]. Bredae.

1) Zie blz. 369.
2) Dus 14 Januari n. st.
3) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 558.
4) Zie blz. 363.
5) Hij wordt ook genoemd op blz. 363.
6) De brief is met andere hand geschreven. Hij is uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 60.
7) Nl. Johan van Aerssen.
8) Het jaartal is weggelaten.

4522. J.H. Dauber[1]. (L.B.)

Uw zoon is ijverig en veel belovend; eens zal hij groote diensten aan den Prins en aan de staat kunnen bewijzen. Er zullen hier verscheiden studenten komen, vooral juristen. Men is druk bezig met het drukken van de oraties en de inauguratie. Als wij vrijdom konden krijgen van de belasting op wijn en bier en nog eenige andere dingen, zou dat erg goed zijn. En dan ook vrijheid, om juridische en medische theses te verdedigen, zonder iets te betalen. A Breda, le 17 Janvier 1647.

De heer Berk, pensionaris van Dordrecht[2], zou gaarne zien, dat zijn zoon[3] aan deze School het eerst een graad kreeg.

4523. Aan E. Lootius[4]. (K.A.)

Een ambtgenoot van u, dien ik nauwelijks ken, verzoekt mij u te schrijven en het hierbijgaande vers van hem toe te zenden. De man is erg arm. Hagae Com., XVII Jan. 47.

4524. Aan A. Rivet. (H.A.)* aant.

Ik deel van ganschen harte in uw verlies[5]. A la Haye, le 20e Janv.^{r} 1647.

'Monsr de Heenvliet et moy vous escrirons ensemble sur ce qui regarde nostre curatele en divers points dont le recteur et d'autres nous sollicitent. Car je suis d'advis que durant vostre residence pardelà ils doibvent recevoir nos solutions et resolutions par vostre bouche'.

4525. S. van Tulden[6]. (B.M.) Lat.

De vriendelijke toon van uw antwoord brengt mij er toe het gedicht aan uw oordeel te onderwerpen, dat ik op den Spaanschen prins[7] heb geschreven, en ook het vers van Gevaert[8] voor het grafmonument en het gedicht door Marselaer[9] te Brussel uitgegeven. De geruchten van vrede geven mij de hoop, dat ik u nog eens persoonlijk zal leeren kennen. 20 January a.^{o} 1647[10].

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 62.
2) Mr. Matthys Berck werd in 1634 pensionaris van Dordrecht.
3) Mr. Johan Berck († 1667) is in 1655 pensionaris van Dordrecht geworden.
4) Zie III, blz. 23.
5) Vermoedelijk was Rivet's tweede vrouw, Marie du Moulin, gestorven.
6) Zie No. 4327.
7) Waarschijnlijk een zoontje van Philips IV.
8) Jacob Casper Gevaerts (1593-1666), geb. te Antwerpen, werd in 1621 griffier zijner geboortestad. Hij was philoloog en Latijnsch dichter.
9) Frederik van Marselaer (1584-1670), geboren te Antwerpen, werd in 1618 schepen en in 1623 burgemeester van Brussel, welk ambt hij meermalen bekleedde. Hij was een geleerd man en heeft letterkundige en staatkundige werken geschreven.
10) De plaats is weggelaten.

4526. J. Ogle[1]. (B.M.)

Mijne zuster[2] laat u weten, dat zij wegens eene zware verkoudheid niet naar den Haag kan komen. Haar zingen zou u ook tegenvallen om diezelfde reden, terwijl zij zich tevens niet heeft kunnen oefenen. De omgang met Dr. Johnson[3], den heer Pell[4] en andere geleerden zouden mij bijna tot een wijsgeer maken, ten minste als ik nog weer een jaar zonder werk moest doorbrengen, zooals nu het geval was. Bijna zou ik mijn paard en mijne pistolen voor stellingen en problemen verruilen, wanneer er niet in andere landen nog gelegenheid genoeg was, om het zwaard voor roesten te bewaren, en wanneer ik niet vertrouwde op de voornemens, die Z.H. met mij heeft.

Mijn broeder Swann zal u zijne meening meedeelen over de plannen van den heer Bears[5]. Breda, Ianuary, the 21[6].

4527. W. Swann[7]. (L.B.)

By this enclosed of our friend Mons. Beers[5] you may sec I am not forgetfull of him, whom I have lett know, how much hee is obliget unto you in remembring and wishing him wan of that quyre of musyck his Hy^{sse} is now erecting[8], and to that end have desired him to lett mee know with all speed, whether hee still was inclined to change his condition, to live amongst more reasonabel creatures then now hee doth, especially in the knowledge of his faculty, which if hee dit, I doubtet not hut that, upon his earnest suit unt[o you][9], hee myth upon this occasion feele effectually your faveur and inclination unto him; I doubt not, Sir, but hee will most gladly and speedely for that purpose make his addresses unto you, and withall to lett you know more particular his present condition there. Sir, I doe heere send another inclosed to that end unto him, to heasten his answer, the directing of which I leave unto you, according to the postscript of his letter, which is the surest direction I can give. My wife presents her humbel service to you and greefs much for the losse of her voice, which a great could has taken from her, especially since she hears of so rare a Frenshman[10] that is come to you, but I hoope, eere long shee will bee fitt againe to beare her part in musyck with your consort, which I long to heare, as lykewise to assure you how much wee are ..... Breda, this 24 of January A.^{o} 1647.

4528. J.E. Vaisse[11]. (K.A.)

Hartelijk dank voor het zenden van uw boek. A la Haye, le 24^{e} Janvier 1647.

1) Zie III, blz. 499.
2) Utricia Swann-Ogle.
3) Zie blz. 9.
4) Zie blz. 344.
5) Nl. Godschalk Beer; zie blz. 193.
6) Het jaartal ontbreekt.
7) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p.. blz. CCXLVII.
5) Nl. Godschalk Beer; zie blz. 193.
8) Den 23sten Februari speelde een ‘Collegie van Musick’ onder een Engelschen dirigent voor den Prins ten huize van den Heer Desloges. De menschen kregen daarvoor eerst in Nov. 1650 betaling.
9) Er is eene scheur in het papier.
10) Nl. Avril.
11) De handteekening is zeer onduidelijk.

4529. Leonoro Pompei[1]. (H.A.)

Door uwe bemiddeling heb ik het stuk van Z.H. gekregen, waarvoor ik zeer dankbaar ben. Zeker is het de bedoeling van Z.H., dat de getuigenissen der tegenpartij op nieuw worden onderzocht; ik schrijf dus aan mijn agent, dat hij mij die schriftelijk moet zenden. Mocht de secretaris van den krijgsraad bezwaar maken, dan wilt gij mij zeker wel helpen. Hierbij zend ik u eene verklaring, om aan Z.H. te toonen; kwaadwilligen verspreiden nl. het gerucht, dat ik in tien maanden mijne compagnie niet betaald heb. Rechem, a di 26 Gen. '47.

4530. Machaut[2]. (K.A.)

De tegenwoordige sergeant-majoor van de plaats is sedert lang niet in staat zijn dienst te verrichten. Gaarne zou ik willen, dat de heer Winsheim[3], kapitein in het regiment van den heer Ferens Jr., zijn werk op zich nam. Deze wil dat doen, terwijl de oude man zijn post en emolumenten behoudt, wanneer hij na diens dood definitief benoemd wordt. Wilt gij daarover spreken? Reez, le 27 de Janvier 1647.

4531. A. Rivet aan Huijgens en Heenvliet. (L.B.)[aant.]

Je n'ay pas eu le temps d'essuyer mes larmes[4], qu'un autre employ ne m'ait occupé plusieurs jours, et faict cognoistre que mon voyage a la Haye sur l'occassion de ma perte eust pu estre ici dommageable. J'ay experimenté qu'il y en avoit qui espioient les occasions de faire quelque mauvais mesnage entre l'eschole et la milice, et que l'imprudence de quelques uns qui ne regardent pas ou on les porte, eust pu former ici quelque faction. Vous en auréz les particularitéz par la description de tout, qui vous sera envoyée apres que tout sera mis en ordre. Je ne vous diroy rien d'un fripon, lequel n'ayant point tesmoigné a son arrivee ici qu'il vint pour estre escholier, s'enyvra en un cabaret, et en cet estat prit service pour estre cavalier et reçeut arrhe. Il estoit filz du medecin Tulp d'Amsterdam[5], et estoit retourné des Indes ou il avoit porté les armes. Ayant cuvé son vin, il se repentit de son engagement, et s'en alla trouver le recteur pour estre immatriculé, afin de s'en retirer. On vouloit des lors remuër cela comme une contravention, ou cependant on n'avoit point de droit, et faire intervenir les escholiers. Cela eust esté disputable, et de droit on ne l'eust pas emporté, mais je fi avec Monsieur de Verneuil[6], que le cornette reprit ses

1) Zie No. 4513.
2) No. 4530 a-d. Brieven van 1 Febr., 6 Juni, 18 en 20 Sept. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
3) Enno van Winsheim deed 15 Juni 1647 den eed als sergeant-majoor van Rees en diende tot 1669. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie No. 4524.
5) Zie blz. 263.
6) Zie II, blz. 384.

arres, et qu'on laissa libre cet escholier pretendu *sine strepitu judicij.* Peu apres nous vint une autre affaire plus importante. Un escholier de medecine se trouva en un cabaret avec des soldats; et aprés boire on y fit quelques isolences, et se rompirent des vitres; au bruit de la femme le capitaine de la garde qui estoit le lieutenant Ogle[1] arrivant là, les soldats se deschargerent sur l'escholier qui s'estoit retiré. Ce lieutenant s'en alla au logis ou il estoit logé, commande qu'on luy ouvrist pour prendre un escholier qui avoit faict du desordre; on faict refus, et quelques habitans de la garde venans au bruit, M.r Ogle alla a la grande garde et revenant plus fort veut rompre la porte, laquelle ayant esté ouverte, apres que l'hoste et quelques femmes eurent crié les uns a l'arme, les autres au meurtre, ilz entrerent et commanderent a l'escholier de s'habiller - car il estoit au lict - avec quelques paroles de risées et de menaces. Il leur disoit qu'il n'estoit pas justiciable du gouverneur, mais du recteur, etc. Ce nonobstant ilz l'emenerent au corps de garde, et l'y tindrent la nuict. Cela emeut fort toute l'eschole, et le recteur accompagné de quelques autres alla trouver Monsieur le gouverneur, luy representant la consequence, lequel neantmoins ayant oui cette detention un peu auparavant avoit donné ordre de le liberer, et de prendre l'habitant qui avoit crié aux armes. Voila une nouvelle plainte du drossart et de la maison de ville. Mons. le gouverneur offrit de faire quant au faict de l'escholier tout ce qu'il pourroit pour satisfaire au senat scholastique, [et] demanda ce qu'on desiroit de luy. Sur cela assemblée, grand murmure, qu'il falloit faire un exemple notable, qu'il ne se falloit pas contenter d'une petite peine. En somme l'escholier estant medecin, le petit docteur crioit, *ure*, *seca*. Or deputez encore vers Mons. le gouverneur; on luy demande quelle justice ou quelle satisfaction il feroit pour appaiser ces gens, et pourvoir pour l'advenir; il les renvoye enfin, les asseurant qu'il assembleroit le conseil de guerre, et que cependant il avoit mis le lieutenant de la garde en arrest chéz luy, avec une sentinelle a sa porte. Qu'ilz envoyeroient deux capitaines au senat scholastique, pour tesmoigner son desplaisir et de ceux de cet ordre, et proposer ce qu'il avoit faict ou, vouloit faire. Ce qu'il fit hier matin. Ces Mess. representerent la detention du lieutenant, et la resolution prise de faire publier solemnellement defenses a tous gens de guerre d'entreprendre de tirer des escholiers de leur maison, quoyqu' accusez d'insolence, et que s'ilz estoient pris en flagrant delict, on les menast au College entre les mains du recteur sans violence, et qu'on suivist les reglements de son Altesse, qui seroient aussi leus publiquement en cez poincts, et qu'en suite de cela il feroit venir ledit lieutenant ou chéz luy au chasteau, ou en ma maison, en presence de capitaines, et de quatre professeurs, y compris le recteur, et luy feroit une bonne censure sur sa faute. Demandant aussi que defense[s] se fissent aux escholiers de courir la nuict, et notamment d'aller sur les rempart[s] apres la garde posée. Apres quelques difficultéz proposées qui demandoient delay, on leur representa que cet affaire ne devoit plus tirer en longueur, que cela donnoit lieu aux pratiques de ceux qui vouloient engager Pallas contre Mars, et que cependant tout estoit en trouble, mesme les leçons. Sur quoy m'estant interposé, la conclusion fut de remercier Mons. le gouverneur, et luy dire qu'on se contentoit de cette satisfaction, et le prier qu'elle fust executée.

1) Waarschijnlijk John Ogle; zie III, blz. 499.

Ce qu'il a promis faire demain. Et je luy doibs rendre tesmoignage qu'en tout cela il s'est porté avec grande douceur et prudence, et tesmoigné deferer grandement aux ordres de son Altesse. Je vous adjousteray, qu'auparavant il avoit fallu rompre une petite cabale par laquelle on avoit voulu qu'on l'adjoignist a la plainte de l'habitant et de ses juges. Vous pouvez penser ou cela tendoit, et s'il eust esté à propos, que hors la cause de l'escholier le senat scholastique se fust entremeslé des droits des bourgeois. En somme, il est a esperer, que l'affaire ainsi passée apportera plus de bien que la transgression n'a faict apprehender de mal. Ce sera a vostre prudence d'en informer leurs Altesses et me donner en telles choses leurs commandemens, et vos bonnes instructions, lesquelles j'attendray pour les faire valloir aux occasions. Cependant je continueray mes prieres pour la santé et prosperité de leurs Altesses, et pour la benediction sur nostre commun employ, et seray tousjours ..... De Breda, le 28 Janvier 1647.

Je doibs ce tesmoignage a Mons. Renesse qu'il s'est gouverné en cet' affaire avec beaucoup de prudence et bonne affection a la paix et concorde.

4532. G. Wendelinus[1]. (L.B.)

Ante aliquot istos dies remisi ad Coolsium tuum meum chronicum Diestense, quod te iam non sine voluptate credo accepisse, admonitum, quanta fuit Diestensium haeredum, hoc est Principis celsissimi tui, quanta Seleheimia tua decora, quae ego porrho pergo extollere magis magisque, ad singula fere momenta novis indicijs se mihi undique insinuantibus, et de quibus tandem certus fio, non alio loco latas *Leges Salicas*, quam quo dudum indicinam feci. Poscebas tu, darem hanc operam tibi; ego vero a te peto, ut in tuum sinum sinas me hoc gaudium effundere, prius tamen consilij mei conscium incoram - cum te Selehemi venerabor aditiali tuo illic die - explicandi, quod iubeat Deus brevi me videre! Inter haec si quid a Golio nostro es nactus, quod ad me possit mitti, beabis si mittes; beabor imo, si *te ipsum* prius - quam ab illo quidquam - videam et *Principem* tuum *Diostiensem* in ipsa urbe *Dioste*, quae circa annum 520 fratres duos dedit Eucherium et Falconem[2], Tongrorum succedentes invicem episcopos, comitis tune Diostiensis filios; quod nuper admodum didici, ut et illud, quod Zuendiboldus, rex Austrasiae sive Lotharingae[3], anno 898 *excussit de manu episcopi Tongrensis* - hoc iam tum erat Leodiensis - *certa mancipia et ingenuos declaravit*, *ac si* .....[4] *numquam fuissent*, i d q u e s e c u n d u m L e g e m S a l i c a m . *Actum Diostae*. O mihi tam longae! Tam longae utinam Puteano! cum quo *excessere omnes*. Defleo veris lacrumis amicam domum, eheu hoc Palladio vacuam, imo desolatam; hoc unum possum ..... Wûst Harcâ, Wusegasti quondam domicilio, V Kal. Feb. (= 28 Jan.) 1647.

1) Zie No. 4512.
2) Eucharius II volgde in de eerste helft der 6de eeuw Folco op als bisschop van Tongeren.
3) Zwentibold, een natuurlijke zoon van Arnulf van Karinthië, Keizer van Duitschland (887-892), kreeg Lotharingen van zijn vader.
4) De stippeltjes staan in het Hs.

4533. L.G. van Renesse. (L.B.)

De heer Rivet heeft u geschreven over de geschiedenis met den student. Er moet voor gezorgd worden, dat onze privileges gehandhaafd blijven. De gouverneur heeft aan Ogle arrest opgelegd en bij trommelslag een verbod laten afkondigen. Het is te hopen, dat de zaak spoedig in orde komt. 29 Jan. 1647. In Breda.

4534. Aan C. Saumaise[1]. (K.A.)

Ce jour, illustre et fortuné par la naissance de S.A., m'a donné subject de l'entretenir sur l'an climacterique, qu'elle accomplit hier[2], et vous avez esté de la partie, pour la cognoissance que j'avoy d'un traicté de ceste matière[3] que vous avez donné ou deviez donner aux instances de Monsieur de la Tuillerie[4]. Mais je n'ay sceu specifier, s'il est latin ou françois, ny mesme s'il a veu le jour, ou si vous permettrez qu'il le voye. S.A. donq vous faict ceste question par moy, qui vous supplie de m'en vouloir informer à vostre loysir, si peut estre il y avoit de quoy divertir ce Prince precieux en des speculations, qui desormais ne sçauroyent inquieter sa fantasie, quoyque veritablement c'est bien l'homme du monde qui faict le moins de compte de ces superstitions. Vous pouvez croire, Monsieur, que ces discours auront fini dans la mention de vostre *Milice*. Mais je ne sçay si vous advoüerez que je me soye rendu caution de ce que S.A. la verra dans peu de moiz, sur les asseurances que M. Rivet m'en a données. Vous nous esclarcirez, s'il vous plaist, de nos doubtes, quand vous aurez assez peu d'occupation pour vous souvenir que je suis au monde et autant qu'homme qui en soit ..... 29 Janv. 47.

4535. G. de Bie[5]. (L.B.)

Il vous plaira de vous souvenir, que passé trois ans j'ay tesmoigné par aucunes lettres miennes, le regret et ressentiment que j'avois, de ce que les interests de nos maistres, et les autres du publicq, ne permettoyent pas de nous entreveoir et entretenir un peu particulierement sur l'accommodement d'iceux[6], parce que des lors je jugois que c'estoit un chef d'oeuvre d'en trouver les moyens. Que combien l'Estat de pardela estoit grandement attasché et obligé a la France, par le moyen de l'assemblee de Munster, la presence et concours des plenipotentiaires des potentats et princes Chrestiens illecq pour

1) Kopie van andere hand.
2) Frederik Hendrik was 28 Jan. 63 jaar geworden en dit werd - en wordt - voor een zeer gevaarlijk jaar gehouden, omdat het het product is van 7 × 9.
3) In 1648 heeft Saumaise uitgegeven *De annis climactericis et antiqua astrologia diatribae*, Leiden.
4) Zie III, blz. 185.
5) Zie III, blz. 378.
6) Zie III, No. 3247.

traicter de la paix, cette chesne se voyant aucunement detaschee, sonder par advance a l'accommodement d'entre Sa Ma.te et les Provinces Unies, ne seroit pas mal agir; que c'estoit un mot de mes sentimens, sur lequel j'attendrois autant des vostres. J'eus pour responce, que vous souffriez les mesmes incommoditez par la guerre, de tant plus que tout ce qui la concernoit, avoit a passer par vos mains; que vous souhaittiez egalement de les veoir enlevees par une bonne paix, qui peut estre ne seroit pas si mal aisee a concerter a Munster comme je me l'imaginois, pourveu qu'on y alla tout de bon, comme vous scaviez que plusieurs feroyent; que nous en espererions le meilleur, et donnassions la paine et patience de peu de mois, a veoir quel ply cette negotiation voudroit prendre[1].

Les mois sont ecoulez, suivis du moings de trois annees, que l'on n'a rien sceu faire, jusques a ce qu'avec le commencement de la courante, dans le theatre de Munster, ou cette importante histoire se represente a la veue de tout le monde crestien, les plenipotentiaires de sa Ma.te Catholique et ceux de Messieurs les Estats des Provinces Unies, par une singuliere grace et prevoyance de Dieu, ont mis la pierre angulaire et fondementale a ce grand bastiment, par un traicté conclu, arresté, et signé des deputez de l'un et l'autre party. - Cela nonobstant, l'on veut tirer en controverse une partie si saintement faicte et formee, et la debattre formelement soubs des pretextes, lesquels estants bien examinez, seront de plus de bruict que de substance, et qu'a cet effect Monsieur de Servient se trouve a la Haye, et y faict jouer des ressors bien puissans pour la renverser[2]. Je tiens, Monsieur, que vous qui avez si bien reussy a predeterminer, que nostre paix se debvoit faire a Munster et point ailleurs, comme en effect il est arrivé, aurez un soing particulier pour faire en sorte que vostre prophetie demeure constamment veritable, et certes je tiens qu'a cela vous pouvez immediatement cooperer, particulierement a l'heure que je vous en escris, et s'en retourne par les Provinces Unies pour le bien de la paix universelle vers Munster Monsieur le plenipotentiaire Brun[3] - personnage né a la conduitte des plus hautes choses du monde, docte en eminence, et ce nonobstant doué d'une douceur et affabilité non pareille - en sorte qu'il ne tiendra qu'a Monsieur de Servient, qu'a son passage pardela il n'ait appaisement des difficultez y meues, et ou s'arreste quelque chose de bon dont ledit de Servient et Messieurs les Estats generaulx auront entiere satisfaction. - C'est ce que mon affection a la paix m'a faict prononcer, et quant et quant vous conjurer de mesnager de telle sorte cette bonne occasion, que l'accord des Pays Bas puisse servir d'exemple aux autres princes Chrestiens, pour s'unir et liguer bientost contre leur commun ennemy, qui faict trop de prouffict par leur desunion, aux despens d'eux tous. - J'acheve y adjoustant, que comme vous estes un des plus beaux esprits de nostre temps, je desire que la conjoncture fut telle, que pourriez practiquer en ce passage ledit Seigneur plenipotentiaire, qui est un paragon de profonde doctrine et science, universel en tout; la paix nous donnera a tous ce bien, et ores que je ne sois qu'un ignorant, j'estime les gens de cette condition, et vous particulierement a qui je suis et seray tousjours ..... B[russelles], le 29 de Janvier 1647.

1) Zie III, No. 3266.
2) Zie No. 4516.
3) T.a.p.

4536. Huygens en Heenvliet aan A. Rivet[1]. (H.A.)*

Nous avons consulté les oracles sur les poincts de prou et peu d'importance que vous trouverez cy joincts, et les avons apostillez selon les intentions de leurs Alt.[es]. Il reste d'en veoir l'execution. Nous avons soin de ce qui se doibt procurer icy, et vous recommanderons ce qui ne se peut qu'à Breda. Ceste forme d'expeditions nous a semblé la plus courte, et croyons que vous en ferez mesme jugement, pour en suitte nous descharger d'escrire tous les jours les mesmes choses à M. Renesse, qui est sur les lieux et aveq vous. Nous vous baisons les mains et sommes à tousjours ..... A la Haye, le 5e Febvr. 1647.

4537. S. van Tulden[2]. (B.M.)

In het vers op den dood van den prins van Spanje, dat ik u kort geleden zond, zijn eenige versregels weggelaten, die doelen op het Huis van Oranje. Het gedicht van Gevaerts zend ik nu gedrukt en ook een vers van Lancelot[3]. Antverpiae, Nonis (5) Februarij CIↃIↃCXLVII.

4538. Aan prinses Amalia van Oranje[4]. aant.

Je ne prendray plus la hardiesse que je me suis senti forcé de prendre une fois. Je n'iray plus porter mes plaintes de bouche aux oreilles de V.A. que je ne cognoy que trop agitée d'une infinité d'inquietudes de plus haute consideration. Le dernier de mes desseins est d'achever de me douloir en ce papier, et la derniere grace que je demande à V.A., qu'elle vueille daigner jetter l'oeil dessùs, comme elle feroit sur le dernier fueillet d'un mauvais livre, pour n'y en veoir plus de reste. Elle n'a que faire de s'y attacher; la lecture en sera bonne par boutades de loysir, et j'espere qu'en chasque page il se trouvera quelque verité d'importance qui l'empeschera de desesperer d'en rencontrer en celles qui les suivront.

Je rends graces infinies à V.A. de ce qu'il luy a pleu m'informer de la faulte qui semble me rendre criminel aupres de S.A. Monseigneur. Car véritablement j'eusse toute ma vie fouïllé ma conscience sans l'y trouver, n'y ayant que l'excès d'une faulte contraire qui m'a tousiours intimidé, nommement en ces dernieres années, oû les indispositions de S.A. ont retenu les plus discrets de la surcharger d'affaires, à moins que d'une necessité bien urgente. Pour avoir eu ma part dans ceste consideration, il est dit *que je neglige le service, que l'on ne me void jamais et que je ne prends que mes plaisirs á coeur*. Je ne m'estendray pas, Madame, à dire de quel estonnement m'a frappé ceste accusation si esloignée de subject. V.A. l'a pû juger en partie par le peu de response que j'y ay sceu faire sur le champ, outre qu'une visite que V.A. avoit promis de recevoir m'obligea de rompre à moitié chemin. Je ne feroy qu'achever icy, en suppliant tres humblement V.A. de faire le tour de tous ses domestiques, je dis du moindre

1) Zie No. 4531.
2) Zie No. 4525.
3) In 1657 heeft Huygens een lofdicht geschreven op een *Cento Virgilianus* door Lancelot aan Don Jan van Oostenrijk opgedragen (vgl. *Gedichten*, VI, blz. 110).
4) Het Hs. van den brief is in het Archief te Dessau, een 19de-eeuwsch afschrift er van in H.A.; de minuut, waarnaar de tekst hier genomen is, is in K.A. Daar bevinden zich ook twee afschriften van andere hand. - De brief is uitgegeven door Jorissen in *Mémoires de Constantin Huygens*, blz. 50.

au plus grand, et de veoir s'il s'y en trouve un seul qui ayt faict le chien d'attache comme moy. Il est notoire que la necessité ou le plaisir en porte tous les jours l'un ou l'autre à demander des jours, des sepmaines, voire des mois de relasche, et n'y a si miserable esclave en Turquie, ni si povre soldat icy, à qui ceste grace ne s'accorde quelquefois. Mais quand ce viendra à me compter, je pense qu'on aura bien de la peine à se representer, quand c'est que j'en ay jouy. Il est vray que passé trois ans au retour de la campagne j'ay eu permission de me destourner aveq mon bateau pour huict ou dix jours jusqu'à Zuijlichem, où une fois enfin ma presence devoit regler beaucoup d'inconveniens prejudiciables à mes affaires de pardelà, mais de moy mesme j'ay borné mon congé à quatre nuicts d'absence. Depuis celles là je n'en sçauroy compter que deux autres, qu'il m'a fallu entendre de necessité absolue aupres de Leiden à la partie d'une succession escheuë à mes enfans. Où sont hors de là les tesmoings qui puissent dire que j'aye couché hors de la Haye, que j'aye manqué un seul jour de me trouver à la cour, qu'en ceste cour je n'aye esté veu des trois, des six, des vingt fois entre matin et soir à la porte de S.A. ou à ses pieds? Si des considerations, dont j'ay parlé, m'ont retenu d'y aller si tres souvent - encor n'est ce que fort rarement - qui est-ce qui la pluspart du jour, et nommement aux heures d'affaires m'a rencontré ailleurs que dans ma chambre à la cour? Car, graces au bon Dieu, du temps que je parle il ne m'a pas visité d'aucun accident qui m'ayt pû retenir au logis; et pour les medicamens dont il m'a fallu user, pour garentir par avance un corps qui n'est pas des plus robustes, quelque inhibition que m'en ayent faict les medecins, jamais ne m'y ont retenu.

J'ay toutesfois disné et souppé au logis, et veritablement y ay passé d'autres heures, comme tout autre habitant de la Haye, et tout autre homme de ma vocation, et le temps s'escoule entre les occupations domestiques et publiques, comme sçavent ceux qui en manient moins que moy; mes estudes pourroyent y pretendre quelque part, mais de peur qu'on ne me les mette sur le chapittre des plaisirs, qui font partie aujourdhuy de mon crime, je ne les porteray en compte que sur les heures de la nuict, que j'ay creu m'appartenir, et que j'y ay employées au besoin. Mais apres tout, Madame, à quelque chose que j'ay vaqué - qu'on sache si c'est aux visites, à la chasse, au jeu, au vin ou à pis - ay-je manqué à mon devoir en me trouvant tous les jours et incessamment dans la chambre de S.A. tout chargé de papiers, dans la miene à la cour pour y en preparer, ou pour tout le plus esloigné dans ma maison, qui n'est qu'à cent pas de celle de mon maistre? Et n'a ce pas tousjours esté sa coustume, comme ce l'est de tous les Princes, d'envoyer appeller ceux de leurs serviteurs qu'ils demandent, et ne pourroy je pas supputer ainsi plus de six mille messages de halebardiers que m'ont esté envoyez, comme à tout autre serviteur de S.A.? Et n'est ce pas le dernier debvoir de se tenir tousiours en lieu propre et en estat d'accourrir au premier commandement? J'ay parlé de ce lieu pour ce qui est de la Haye. J'adjousteray pour la campagne, que là où un chascun se tue à occuper le meilleur logement, j'ay tousjours recerché comme le meilleur, celuy que j'ay trouvé le plus proche de mon maistre, quelque miserable qu'il fust, de peur que mon esloignement n'interessast son service; et de cela je n'ay pas moins que des armées à tesmoing. Pour l'estat de pouvoir servir, j'ose bien dire que j'y ay tousjours esté trouvé, au moins que le vin ny autre de ces debauches surnommées ne m'en ont jamais mis dehors; que je n'ay point d'ailleurs distingué la nuict d'aveq le jour; que quand il a pleu à S.A. m'appeller hors du lict - chose assez frequente aux armées - j'en suis sorti d'aussi bonne volonté que je l'ay esté obligé[1)] de faire des meilleures compagnies de la Haye, quelque reproche qu'elles m'en ayent souvent faictes, comme d'une diligence affettée; que pour tout dire, je n'ay pas

1) De brief zelf heeft: *cent fois obligé*

seulement attendu les commendemens de S.A., ains les ay poursuivis, et que là où les serviteurs de ma sorte se sont veus en possession de l'ayse de leur chariot, jamais aucune incommodité du temps ne m'a empesché de suivre la marche de S.A. à cheval, pour y rendre le service qu'elle a tant eu subject de m'ordonner en ces occasions là, et lequel j'ay tousiours executé aveq des promptitudes, dont S.A. ne desadvouëra pas d'avoir esté assez souvent surprins et estonné. J'advouë, Madame, que dernierement S.A. a voulu trouver long le temps que j'avoy mis à venir de mon logis jusqu'au Nordende, comme encor celuy qu'elle m'obligea de mettre tost apres à venir prendre quelques papiers en ceste cour, jusques à m'en dire quelque parole plus aigre que je ne luy avoy jamais veu tirer contre

moy, mais je me retiendray de repliquer là dessûs autre chose, sinon que, comme j'avoy un carosse à la main, en ces deux allées et venues je ne marchay jamais qu'au grand trot, qui a tousiours esté mon pas, quand il a esté question d'obeïr à l'honneur des commandemens d'un Seigneur et Maistre à qui je veulx bien qu'on sache que je n'ay pas seulement servi comme à un grand Prince, mais de plus comme à un Pere, et comme à un Pere de la Patrie, je dis d'affection et de debvoir.

Au debvoir je pouvoy satisfaire en ne faisant que ce que porte ma commission, et ce que d'autres ont faict, mais l'affection m'a porté jusqu'à l'impossible. Permettez moy de dire, Madame, que jay surservi. Cela ne regarde pas la diligence ny la fidelité; on y est obligé jusques au plus hault point et n'y a valet qui fasse oeuvre meritoire en servant aveq probité et promptitude imaginable. Mais j'ay surservi purement et simplement. V.A. le cognoist en partie, et me fera la grace d'en apprendre le reste. C'est le mestier d'un sot d'estaller ses merites, mais mon ennuy et l'amertume de mon esprit m'y contraignent. J'ay faict la charge de greffier de S.A. en une infinité d'occurrences, qu'il n'est pas necessaire de specifier apres ceste grande, longue, et penible du mariage d'Angleterre. J'y ay faict le greffier de plusieurs maistres et le clerq; car V.A. sçait combien ceste negociation a duré avant que pouvoir esclatter, et comme en suitte il m'a fallu travailler sur les minutes, les principaulx et les copies de tant d'escrits aveq ma seule main. Encor suis je bien asseuré que si V.A. voyoit ensemble le morceau de papier que cela faict, elle me regarderoit aveq beaucoup d'estonnement et certes[1] aveq un peu de pitié, sans me refuser la grace d'advouër, que c'est là un surservice d'assez de consideration, parmi tant d'autres occupations publiques qui m'ont tousiours accablé.

J'ose poser pour un second article, que moy seul, je dis moy seul, Madame, et sans qu'autre serviteur de S.A. y pûst ny osast regarder, l'ay heureusement servi dans l'explication de tous les chiffres enemis qui luy sont tombez entre les mains, generalement dans tous les sieges et autres exploicts qui font partie de ses actions glorieuses, et s'il plaist à S.A. de regarder en arriere, elle se souviendra de l'importance de ces travaulx, et de ce qu'on m'eust bien voulu promettre avant la chose faicte, quand il estoit question de descouvrir les defaults des enemis d'au dedans, et leurs intentions d'au dehors, dont en telle occasion j'ay fourni des histoires à pleines poignées; et S.A. dans sa generosité ne desadvouëra pas le fruict qu'elle en a tiré à son temps, ny que par le passé ce mestier a cousté 1500 livres de pension à l'Estat au prouffit d'un grand homme[2] qui jamais n'en avoit faict icy qu'une experience ou deux; et qu'en suitte c'est là un surservice à un secretaire, et une benediction de Dieu, dont les foibles pourroyent tirer de la vanité; mais pour moy je sçay bien que ce qui m'y a faict rompre la teste des nuicts entieres - comme c'est des plus terribles peines qu'on cognoisse - c'a esté ceste passion qui m'a tousjours interessé aveq chaleur dans la gloire de S.A. pour l'amour de laquelle cependant je veux croire que Dieu m'en a donné la capacité plus volontiers; aussi ne m'y suis-je jamais veu reuscir, que je ne luy aye rendu action de grace particuliere de m'avoir faict en quelque sorte cooperer à de si grandes actions et où le bien de l'Estat avoit tant d'interest. Je demande encor la patience de V.A. pour un seul et dernier article. C'est, Madame, qu'ayant veu mourir Pieter Coenen dans l'administration des listes et depesches de la campagne et des garnisons[3], où, à mon advis, j'avoy observé plusieurs choses dont la suitte pouvoit causer et causoit souvent de grands inconvenienscomme entre autres Son Alt.^{e} m'a compté qu'une fois certaine

1) De brief zelf heeft: *certes aussy*

2) Dit werk was een tijd lang opgedragen geweest aan Marnix van St Aldegonde.

3) Zie 1, blz. 301.

compagnie d'infanterie fut comme perdue une année entiere, sans que l'on pust la retrouver - l'envie de remedier à ces confusions par des voyes que j'en avoy imaginées de longtemps, et en suitte le desir de me faire augmenter les bonnes graces de S.A. par quelque service de consequence me fit luy demander le soing de cest employ. Je l'obtins sans peine, mais Dieu sçait si j'en ay soustenu la charge de mesme; moy qui de ce temps là - il y aura tantost dix ans - et bien auparavant me trouvay honoré par S.A. de la plus grande part de ses affaires plus importantes, et veritablement sentoy souvent aveq quelque sorte de remors que je m'estoy engagé trop gayement dans un employ capable d'occuper tout seul un homme deschargé, et de harasser touts les efforts de sa memoire. Mais Dieu m'assista, et me mit mesme au dessùs de ce premier dessein d'esclarcir ces confusions,

et de reduire les listes à une clarté, justesse et politesse telle, que j'ose dire qu'il n'y a point de grands livres de financiers qui se gouvernent de plus belle methode et moins subjecte à erreur ou confusion, qui sont des pestes dans cest employ, ne se pouvant croire combien la consequence en est dangereuse et difficile à reparer. Enfin il viendra un temps que la posterité de S.A. benira l'autheur de ceste conduîtte. Et c'est apres l'honneur du service actuel que je rendois à un bon Maistre, ce que je m'en suis proposé pour recompense; et S.A. sçait si jamais je luy en ay demandé sol ni maille, soit de sa boursse, soit de celle de l'Estat; mais elle aura oublié que les gages qu'en tiroit P. Coenen ont esté appliquez à F. van der Lee, qui aujourdhuy a levé le talon infame contre moy, et jouïssant de l'honneur de se veoir de petit garçon que nous l'avons veu, pauvre enfant d'un pere deux fois banquerouttier, devenu maistre des requestes de S.A. aux gages de 1500 livres par an, qui est justement le triple de ce que S.A. me donne, n'a pû se contenter de ceste fortune, mais de plus a entreprins et reusci à sapper les fondemens de la miene, en portant, ou faisant porter S.A. par deux fois à luy donner la clef de mon honneur et de mes interests, l'authoriser de faire ce que je fay en ma charge, en somme à me le mettre en teste pour me tenir lieu d'une vexation perpetuelle et tousiours croissante, comme elle a faict, car les ouvriers d'iniquité ne s'arrestent jamais en si beau chemin.

Comme le fil de ce discours m'a mené insensiblement à faire mention de cest homme affronteur, qui des sa jeusnesse a troublé toute la secretarie de S.A. et sur la fin a osé outrager la viellesse de feu le secretaire Junius[1], son maistre et bienfaicteur, qui l'avoit tiré comme de la bouë, jusques à vouloir mettre violemment les mains sur luy sans qu'on l'en eust empesché, je ne sçauroy me retenir, Madame, de faire paroistre encor le ressentiment que j'ay, ce me semble, aveq toute justice de ce que S.A. l'ayst voulu renforcer de nouveau contre moy en une chose qu'elle a advoué ne luy avoir octroyée que par surprise, tesmoing la revocation, au moins la destruction formelle et evidente que S.A. de sangfroid et de propos deliberé a esté contente d'en faire par la declaration qui va cy joincte, en m'advouant de bouche et tresamplement, qu'elle se tenoit si satisfaicte de moy, qu'elle n'entendoit pas que personne se meslast de ma charge, aveq d'autres discours qu'il ne m'appartient pas de reciter.

Cependant, Madame, il plaist à S.A. que je le voye agir devant moy en ce qui est purement des functions de ma charge; il plaist à S.A. me faire oster les papiers des mains, comme à un faquin infidelle, pour les luy donner à expedier. Les deputez des provinces, des villes, et autres particuliers, qui tous luy veulent aussi peu de bien que moy, ne sçavent que penser, non plus que moy que dire, quand ils trouvent leurs depesches diverties hors des mains de celuy qu'il y a 22 ans qu'ils les voyent administrer. Sera ce donq là, Madame, la recompense de tout ce que je viens de specifier? Je sçay qu'il est au pouvoir de S.A. d'employer à son service qu'il luy plaist, mais qu'il me soit, au nom de Dieu, permis de demander pourquoy elle[2] trouve juste d'exercer ce pouvoir à mon deshonneur et prejudice? Si j'ay commis chose qui luy desplaise - nous sommes tous hommes et le plus juste trebuche sept fois le[3] jour - pourquoy me cache-on ce desplaisir, pourquoy ne m'ordonne-on de corriger ceste faulte, de faire satisfaction pour ce crime? Pourquoy sur le declin de mes jours me faict on manger en ennuy et fascherie ce coeur qui n'a jamais respiré que de la fidelité pour vostre Maison? Si je fourvoy en ma charge, pourquoy me chastie-on sans mot dire? Pourquoy me traicte-on aveq plus de rigueur que le

1) Zie I, blz. 206.
2) De brief zelf heeft: *c'est qu'elle*
3) De brief zelf heeft: *par*

greffier Musch[4)], à qui au moins on a mis une regle en main, au moyen de laquelle il peut satisfaire aux plus vehemens executeurs de sa conscience.

Si je peche en sachant la volonté de mon Maistre, c'est lors que j'auray merité les doubles verges dont on me fouëtte au gré de mes enemis, et à la veuë de tant d'honestes gens parmi lesquels je ne sçay de quelle contenance me comporter.

Il est vray, que ceux cy cependant auront de la peine à ne me croire pas coupable de quelque grande mechanceté, comme il est coustumier et raisonnable que la cause des chastimens se trouve plustost dans le valet que dans l'humeur du maistre, où la disparité de conditions est si infinie.

Mais enfin et en tout cas, Madame, comme il est au pouvoir de S.A. de me defaire aussi bien qu'elle m'a faict, et aussi bien ouvertement et promptement qu'elle semble le tenter par

4) Zie blz. 353.

voyes plus cachées et lentes, j'ose et oseray tousiours respondre à V.A. que, quand elle a daigné employer la prudence de ses persuasives en ma faveur dès Breda[1)], oû ces desplaisirs furent esclos pour la premiere couvée, et à son grand regret, comme j'en fus bien informé, elle a porté la cause d'un homme de bien, d'un serviteur tout fidele, d'un esclave qui a desjà despendu un oeil au service de son maistre, qui s'est tousjours jetté entre luy et l'ingrate malice des temps ou nous vivons, et enfin n'a creu pouvoir trouver plus grande felicité que dans sa gloire, que Dieu luy vueille augmenter de sa grace jusques à celle de l'éternité. Qu'on fasse donc examiner mes actions; qu'on sache si j'ay malversé en ma charge, si j'en ay usé honteusement, si j'ay peché de guet à pens contre les devoirs d'un honest' homme, si, comme ce beau personnage qu'on me met en teste, j'ay oppressé la vefue qui m'a sollicité, ou exactionné l'orphelin qui a eu besoing de mon assistence, si j'ay postposé le droict et l'équité et là dedans la verité des intentions de mon Maistre à mes interests, ou à mes inclinations, ou son service à mes plaisirs; si jamais j'ay marchandé à luy obeïr aveq la promptitude possible; si jamais j'ay relasché de ceste assiduïté infatigable dont je me suis assubjecti à son service des l'heure que j'y ay esté receu; si en somme j'ay esté à honte ou à scandale à ceste cour. On trouvera que j'y ay gaigné quelque commodité, mais à la sueur de mon visage, et bien au bas du point que plusieurs l'imaginent, qui auroyent bien de la peine à croire que j'en ay souvent plus refusé et parfois donné que receu, et, pour le moins, ne prouveront jamais, que je me soye enrichi aux despens ny de la gloire, ny de la boursse de S.A., comme font bien d'autres, qui n'en sont pas chastiez.

Que si apres ceste recerche, Madame, où le plus rude procedé me sera le pus cher, l'on me trouve coupable d'aucun des points que j'ay nommez et point nommez, je di du plus grief au moindre, justice soit faicte, et perisse le mauvais serviteur. Je ne demanderay pas seulement le temps ny la faveur de m'en pouvoir corriger; je tiendray qu'il n'y a point d'hyssope pour mon forfaict, et sans importuner Vos Alt.^{es} d'une recerche de pardon, je me retireray à l'escart et iray porter entre Dieu et moy la peine d'avoir peché devant luy en m'acquittant mal de l'importante function où il m'a appellé.

Si au contraire, Madame, l'extreme severité me trouve hors de reproche; si mesme la discretion et l'equité de mes juges se sent forcée d'advouër que j'aye merité un peu plus de gré que de chastiment, que, comme le bon valet de nostre Seigneur, j'ay desservi qu'on me fie choses plus hautes, pour avoir esté fidele aux moindre[s], j'attendray de la justice de S.A. qu'elle me voudra tirer de l'opprobre où elle m'a jetté soudainement, et sans ce mot de preadvertence et de menace que je l'ay bien veu envoyer à de ses serviteurs au besoin, tandis que pour ma part les oreilles me retentissoyent de tant de favorables rapports et tesmoignages qui me venoyent de la satisfaction qu'avoit S.A. de ce service, le debvoir duquel je proteste devant le Dieu vivant ne sçavoir pas avoir discontinué jusques à ce moment. J'attendray de sa bonté que, si elle n'a occasion de me faire autre bien, elle me laisse qui je suis, elle me souffre faire ce que j'auray tantost faict 22 ans de suitte, sans permettre que personne m'y troublé ny interrompe pour son plaisir, pour son avarice, pour son envie, ou pour son ambition, non plus que S.A. ne voudroit souffrir que cest affront fust faict à son capitaine des gardes, à son escuyer, à son greffier, ny à quelqu' autre serviteur dans sa Maison, où j'ay l'honneur de me trouver aux charges de consideration, quasi le plus ancien de tous. C'est l'issue, Madame, que, moyennant vos sages et prudentes interventions, j'attendray de ceste confusion fascheuse,

1) Waarschijnlijk in het begin van Juli 1646, toen Huygens met den Prins te Breda was. Vgl. No. 4395-4397 en No. 4401.

aveq d'autant plus d'asseurance qu'il a pleu à S.A. me la redonner et confirmer depuis si peu, dans l'acte que j'ay cité.

Que si, apres tout, Madame, et pour bonne que se puisse trouver ma cause, S.A. persiste à sembler ne la vouloir croire telle, à me chastier sans s'expliquer pourquoy, à souffrir qu'on s'ingere dans ma charge, comme si j'estoy mort, ou absent, ou inhabile, et que ceste mortification m'arrive de par un de mes clerqs que j'ay aydé à planter où il croit si insolemment, et qui, meprisant le bon employ qu'il a, ne bouge desormais d'autour de S.A. pour se prevaloir, comme il vient de faire aveq tant d'impudence, de l'estat où il la void, et pour intercepter tousiours quelque piece de mes depesches, dont il sentira aveq le temps le reproche que luy en font tous les gens d'honneur; si, di-je, Madame, S.A. continue d'aggreer ce desordre, dangereux mesme pour son service, comme il y a desjà paru à diverses fois, la sauce se trouvant

gastée parce qu'on s'en est voulu remettre au valet à l'exclusion du viel maistre cuisinier, ce sera lors que, suivant la leçon et l'exemple des sages, je m'envelopperay dans ma vertu, je me reposeray sur mon innocence, et, portant la teste haulte comme le peult et doibt un homme de bien, soit que S.A. se resolve à m'esloigner tout à faict, ou à me laisser moysir, comme un vieux meuble, qui pourroit servir un jour à quelqu'un des siens, je prieray Dieu, comme j'ay tousiours faict, de benir ses conseils et ceux qui en doibvent avoir cognoissance en ces temps scabreux, où le gouverneur des Provinces Unies a besoing de plus de vigueur au dedans de soy, et de fidelité et d'experience autour de luy que jamais.

Ce seront, Madame, les effects de ceste patience qu'il a pleu à V.A. me prescher aveq tant de douceur, quand j'eus l'honneur de luy dire en peu ce que je n'ay pu m'empescher de luy consigner plus amplement en ce papier. V.A. aura peur de le veoir si estendu et peut estre ne le lira jamais, peut estre aussi n'importera il pour son service qu'elle en prenne la peine; mais, quoy qui en soit, Madame, il m'a importé de l'escrire, et importera quelque jour à mes enfans d'y trouver le soing que j'ay prins de les affranchir du blasme d'appartenir à un pere disgracié aveq subject, et qui se soit trouvé trop lasche ou trop ladre, pour se ressentir et laver modestement d'une injuste fletrissure de son honneur. Dieu vueille redoubler de jour en jour celuy que V.A. se va acquerant dans cest Estat et ceste Maison, et me fasse le bien d'achever d'y vivre en sorte que V.A. me continue la grace de croire que je suis du fonds de l'ame ..... 6 Feb. 1647[1].

4539. Aan P. Vico[2]. (K.A.)

Het is mij onmogelijk u van dienst te zijn in de zaak van den Spaanschen edelman. De redenen heb ik meegedeeld aan den heer de Ligne, maar ook de middelen, om de zaak tot een goed einde te brengen. 6 di Febraio 1647.

4540. L.G. van Renesse[3]. (L.B.)

De zaak betreffende den luitenant Ogle is door de militairen en ons geschikt en, daar de gouverneur over eenige studenten te klagen had, hebben ook wij eene schriftelijke vermaning gegeven. De schermmeester is hier aangekomen, maar dat lijkt mij weinig zaaks. Uw zoon wordt nog al eens uitgevraagd. 6 February 1647. Breda.

4541. W. van Stakenbroeck-van den Broeck[4]. (L.B.)

Kan Z.H. het Hof van Friesland niet verzoeken te wachten met de verkooping, daar ik er door ziekte en met dit weder niet heen kan gaan? Of zal ik een brief aan Prins Willem schrijven? Den 6 Ferbreri 1647.

1) Die datum staat onder den brief; de minuut heeft den datum: 3 Feb. 47, voorafgegaan door de woorden: secundo impetu fusa.
2) Zie No. 4422. - Thad. de Vico blijkt dus dezelfde te zijn als Pietro Vico; zie I, blz. 357, en boven blz. 265.
3) Alleen de onderteekening en een postscriptum zijn door Renesse geschreven. - Zie No. 4531.
4) Zie II, blz. 520.

4542. J.H. Dauber[1]. (L.B.)

Uw zoon Christiaan zal ik gaarne na Paschen in mijn huis opnemen. Voor uw derden zoon zal ik al mijn best doen, om hem van zijne verstrooidheid te genezen. Ik geef hem nu ook een uur privaatles in het oude Grieksche recht. A Breda, ce 7 Febvrier 1647.

Mijne vrouw[2] is te Parijs; kan zij vandaar ook iets voor u meebrengen?

4543. A. Rivet. (L.B.)

Het antwoord van Z.H. zal ik aan den Senaat meedeelen. Er zullen maatregelen genomen moeten worden aangaande de theses; nu maken zij er heele boeken van. De heer Renesse is wel goed, maar hij klaagt altijd. En dat hij de zorg voor de tafel op zich heeft genomen, schaadt zijne waardigheid. Ik zal mijn best doen, dat hij u minder met brieven lastig valt; als hij zich maar tot mij wilde richten. De Breda, le Dimanche, X Febvrier 1647.

4544. Aan N.N.[3] (H.A.)

Quand vous louez en moy les choses, que c'est tout au plus ce que vous pourriez faire que de les souffrir pour indifférentes ou mediocres, je regarde derriere moy à qui c'est que vous parlez. Passons ainsi cet article et venons à cet autre plus important, qui touche l'apologie que vous avez eu soin de faire pour moy. Ce Philippe le Roy[4], que vous nommez, est icy, mais s'il me rencontroit, je ne le cognoistroy pas. Il est vray que ma charge me rend cognoissable à la pluspart de nostre monde, et qu'ainsi peut il sçavoir qui je suis; mais je luy doibs ce tesmoignage que, jusques à l'heure que je parle, il semble ne m'avoir pas creu assez bon Espagnol, pour me faire solliciter d'aucune adresse ny entremise. Tant s'en fault que je la luy aye offerte, qui seroit chose aussi esloignée de la bienseance et de quelque chose de plus haut, que directement contraire à mes inclinations. Je vous prie de ne pas reçevoir ceci en forme d'excuse, car, quelque chose qui fust arrivée, je n'en doibs à personne. Je ne suis, Monsieur, ni à vendre ni vendu ailleurs qu'icy, et pourveu que j'obeisse à un maistre et l'ayde à procurer le bien d'un seul Estat, il n'y a Majesté ny Eminence qui me puisse rien demander. Pour mes affections privées, et tant qu'elles ne sortent pas de la pensée, je me les estime bien libres, et en ce sens j'ose bien advouer que vos conjectures ne se sont point esloigneés de la verité, ains que je vous suis obligé de la bonne impression que vous tesmoignez avoir gardée de moy, qui ne meritoy pas que vous en eussiez la memoire chargée si longtemps ..... La Haye, 11 Fevrier 1647.

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 560.
2) Zij heette Anna Donaldson en was in 1643 met Dauber gehuwd.
3) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *serie*, IV, blz. 185. - De brief heeft geen adres.
4) Philippe le Roy, heer van Brochem en Olegem, raad en commies van financiën van den Koning van Spanje, kwam sedert 1646 meermalen in de Zeven Provinciën als agent der Brusselsche en Spaansche regeering.

4545. Chr. Otterus[1].

Libro expetito, tandemque conquisito, Musam illi meam, novitate saltem commendatam, comitem ad te dedi. Hanc sane sub diversarum occupationum cumulo ut nuper primum ortam, ita paucissimo usu minus excultam, conspectum viri tanti ingenij, viri ut in omni literarum genere, ita in hoc eminenter versatissimi subterfugere potius, quam acerrimo eiusdem judicio sese committere decuisset. Rudidatem enim sui aliquam ut ipsa satis agnoscit, ita peregrinum vulgo receptum et a cultu Teutonico prorsus alienum, praegnantes ob causas, velamen rejecit. Pulchritudinem in membrorum concinna aptaque proportione ac dispositione magis, quam in sola earundem affectata teneritate, suppressisque naevis, fucata apparentia consistere existimans, incognita fere omnibus hisce in locis, simplici ad te cultu, invitata praesertim, procedere haud erubuit. A nullo enim ut magis benigne susceptam, sincere aestimatam, aequiusque habitam, ita quandoque splendidius excultam, publice celebratam aevoque consecratam se fore confisa est. Plura de hoc coram; brevi enim filium T.A. Leidae invisurus, ad te quoque pergere decrevi. Interea optarem, me proceribus quibusdam, eruditionis nomine, eruditorumque aestimatione, hoc in loco, claris, tua commendatione innotescere. Fructus inde redundantes in tuos, tibique addictos, se derivaturum promittit ..... Amstelodami, Id. (13) Febr. 1647.

Responsorias, si ita visum fuerit, ad Ludovicum Elsevirium[2] destinare licebit, Amstelodamum.

4546. Ballard[3]. (L.B.)

Je n'ay pas peu de satisfaction que ce premier coup d'essay vous ayt pleu. J'espere que le reste ne vous donnera pas moins de contentement, puisqu'il sera avec plus d'ordre et moins de faute, et dis plus, puisqu'il est besoin qu'il n'y en ayt point du tout, l'*errata* a la fin d'un livre n'estant bon que pour la lecture et non pour la musique. C'est a quoy je m'engage et promets de faire plustost deux fois l'ouvrage que vous n'en ayez la satisfaction entiere. Quand au memoire que me mandez de tout nostre impression, comme il est grand, si vous trouviez bon de m'en faire donner un de ce que vous avez, le reste vous seroit envoyé pour voir ce que vous agreeriez, et suivant vostre choix vous le mettrez entre les mains. Que si pourtant vous le voulez entier, je ne manqueray au premier voyage de le faire exactement. Vous me marquez que vous seriez bien ayse de voir une espreuve de tout vostre ouvrage. J'en feray comme vous voudrez, et n'en aprehende que la longueur, estant obligé d'attendre vostre reponse pour faire tirer, comme j'ay attendu pour la premiere feuille et attends journellement tant pour le tiltre que pour l'epitre dedicatoire, comme essentielle a vostre livre. Voila, ce me semble, ce que je puis vous escrire sur ce sujet, et ne reste qu'à vous asseurer que je ne fus jamais si heureux que lorsque ma profession vous a esté utille, puisqu'elle m'acquist aupres de vous la qualité que j'ay tant souhaitté, qui est de vous estre toute ma vie ..... De Paris, ce 15e Febvrier 1647.

1) Het Hs. behoorde tot de collectie van Jhr. Coenen van 's Gravesloot. - Zie No. 4519.
2) Lodewijk Elzevier (1604-1670) was de stichter der uitgeversfirma te Amsterdam (1638).
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, blz. XXXIV. - Zie blz. 303.

4547. Th. Gobert[1]. (L.B.)

Je vous escris ces lignes dans la chambre de M.r Tassin ou j'ay regardé l'espreuve que j'aves fait recoriger. J'apprens que M.r Ballard vous escript; je l'en sollicite hier. Vous nous manderes, Monsieur, s'il vous plaist, si la chose est selon vostre desir. Je vous supplie, Monsieur, d'accorder et de vouloir que ces guidons soient mis es lieux ou la basse se treuvera plus haute que le sujet; pour des chiffres vous veres que selon vostre inclination il y en a peu; je n'ay point jugé apropos d'en mettre davantage qu'es lieus ou l'on peu douter de la tierce majeure et mineure, lorsqu'elles ne se rencontrent point dans le sujet. Au lieu ou il y a *descendentibus in lacum*[2], j'y ay fait mettre les petites barres que vous y treuverres pour le souslagement de plusieur qui n'entendant point la composition, pouroient faire toutes quintes en seuille(?). Aussy M.r Ballard vous prie, Monsieur, de vouloir faire mettre partout des basses continues, et non point de la tablature; cela satisfaira davantage ceus qui les achepteront, tout ce que le S.r Ballard a imprimé cy devant de tablature luy estant demeuré sur les bras, et aussy que ceux qui les auront seront styles a ladite basse continue ou s'y stilleront pour en avoir contentement, joint qu'ils pourront aussy servir pour le clavesin. J'attendré vos[3] ordres pour les suivre entierement .....[4].

Je ne lairé point passer cette occasion sans vous dire qu'il est arivé icy une vintaine de musiciens d'Italie. Il y a quatre hommes et huit castrats que M.r le Cardinal a fait venir. Ils concertent une commedie que le Seig.r Louygy[5] fait expres pour representer au carnaval; quand je les auré distinctement entendu, je vous en manderé ce que j'en aure remarque[6].

4548. Aan P. Scriverius[7]. (K.B.)*

Aras hasce Neptuno et Nehalenniae sacras, Domburgi nuper, Principis mei territorio, effossas mitto at te, animo partim meo, partim Suae Celsitudinis mandato morem gerens. Dum enim de Nehalennia, hactenus nobis inaudita, varie fabulamur aut conjicimus, visus tu poeta es prorsus ad eam rem unicus, qui nodum solvas et, quam reverentiam novo numini debeamus, pro autoritate statuas et injungas. Allusimus nonnulli ad Belgicum idioma ac de *Net hael inne*, sive *Niew hael inne* nescio quid ausi fuimus somniare. Mihi vero *τὸ νεαλὲς* succurrit, et sive id recenter captum, sive salitum indicare velis, ad originem huius nomenclaturae manu ducere visum est. ᾽Επέχω tamen, donec tu, docte Trebati, vel potiora monueris, vel hisce mecum uti voles. Vale, vir praestantissime, ac tui gregis scribe ..... Hagae Com., XV Feb. CIↃIↃXLVII.

4549. L.G. van Renesse. (K.A.)

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXVIII.
2) In No. 4 der *Pathodia*.
3) Er staat: *vous*
4) Zonder plaats, datum en jaar.
5) Luigi Rossi; zie blz. 358.
6) Den 5den Maart werd te Parijs een zangspel *Orphée et Euridice*, ‘en vers Italiens’, opgevoerd; misschien is dit het muziekdrama van Rossi.
7) De minuut is in K.A. - Zie over Scriverius, I, blz. 227.

Waarde Neef, het gaat heel goed met uw zoon, maar hij wordt erg veel uitgevraagd, of ter wille van hem zelf, of ter wille van u. Ik moet u daarvan toch in kennis stellen. Vandaag zal er vergadering zijn over den brief van den

curator Rivet. ‘Philemon[1)] wort gheseght te zullen trouwen met een dochter van seer onghelijcke jaeren ende geen professorale ghelegentheijdt.’ Den heer Rivet heb ik ‘nogh eenige weijnige articulen, dienende tot goede orde van het collegie van Orange’, in bedenking gegeven; zij zullen u gezonden worden. Is het Hare Hoogheid niet onaangenaam, dat ‘Masseur’ bij ons inwoont? 16 Febr. 1647, in Breda.

4550. F. Spanheim. (L.B.)

Ik heb u niet t'huis getroffen en moet u dus schrijven, hoezeer ik u bewonder. ‘Si j'ay des respects sinceres pour vostre vertu, Monsieur, j'ay des ressentimens intimes pour vostre bonté. Je luy dois solidairement et cest excellent epigramme, que vous m'avez fait l'honneur de m'envoyer[2)], et les termes avantageux esquels il vous a pleu faire parler un grand Prince ces jours passez à nostre Senat Academique en ma faveur.’ Ik ben daar ten zeerste dankbaar voor. Hierbij zend ik u een Latijnsch gedicht van iemand, die mij toeschijnt zeer veel talent te hebben. Ce 19 Febvr. 1647. De Leide.

4551. St. Goffe[3)]. (L.B.)

The proposition made to Mr Webster[4)] hath found unexpected good successe in respect of his part, but Calandrini[5)] seemes yet not throughly at quiet. However the resolution is taken not to loose one houre more, and accordingly I am made beleive, that the parties are in prosecution of the worke, and in the meane time letters are dispatched both from them and me into France to perfect the satisfaction now offered, if at last it shall not appeare sufficient. It should seeme strange, if so great a caution as M.[r] Webster offers to put into his hands should not be accepted. If not, this impediment in the busines proceeds from some more hidden principle then the imaginary feare wich Calandrini hath pretended. I stay here to see some present effects of the dilligence now promised; if they appeare, I will hope, all will succeed wel. This account I thought necessary to give you, and beleive, you wil likewise impart it where it may be requisite ..... Amsterdam, Febr. 21[6)].

4552. Cl. Saumaise. (L.B.)

J'ai esté bien aise d'apprendre par celle que vous m'aves fait la faveur de m'escrire, que S.A. ait eu quelque satisfaction de la lettre que je vous ai escrite

1) Zie blz. 344.
2) Het vierregelige versje *In F. Spanhemij rectoratum magnificum* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 121), den 5[den] Febr. geschreven.
3) Zie No. 4285.
4) John Webster, die 30 of 40 jaren lang koopman te Amsterdam was geweest, werd in Aug. 1644 met eenige andere Engelsche kooplieden hier te lande door het Parlement voor vijand van Engeland verklaard, omdat hij de zaak van den Koning begunstigde. Zijn naam komt telkens te pas bij het beleenen der kroonjuweelen.
5) Zie ook blz. 282.
6) Het jaartal ontbreekt.

touschant les annees climacteriques[1]. Je vous rends graces tres humbles des inscriptions trouvees en Zelande[2] dont vous m'aves voulu faire part. Monsieur Boxhornius me les avoit desja fait voir[3], mais sans les figures. J'avois aussi veu les mesmes inscriptions dans un livre imprimé en flamant, ou les figures aussi n'estoient point lesquelles m'ont apris que cette deesse Nehalennia sembloit estre celle que les Normains ont appellee Pomona. Ce que l'on peut colliger par les paniers de pommes qui sont mis aupres d'elle. Pour ce qui est de son nom, il est bien malaisé de retrouver si justement la vraye origine et la cause de cette appellation, qu'on ne puisse dire quelque chose a l'encontre de ce qu'on aura dit. Ce que je puis asseurer avec quelque vaisemblance est que le nom de cette deité est pris et tiré du lieu ou elle estoit adoree, comme la pluspart de ces divinites anciennes qui estoient propres a chaque lieu, et qu'ils nommoient *localia numina*. Car il n'y avoit ville, ni bourgade, ni village dans le paganisme qui n'eust quelque dieu particulier qui le plus souvent prenoit son nom du lieu mesme, et quelquefois d'ailleurs. Ammien Marcellin parloit d'un dieu de quelque ville d'Aegypte et dit *Besae dei localiter appellati*[4]. Tertullien en son *Apologetique* rapporte plusieurs deites de quelques villes d'Italie, comme Nursia, Ancharia et d'aultres. Tels sont ces noms de dieux dans les inscriptions de Gruterus[5], Arduinus, Grannus, et une infinité de semblables. Je trouve qu'en quelques lieux le dieu donnoit le nom a la ville, comme en plusieurs bourgades d'Egypte, Latepolis, Panopolis, Antinoopolis. En d'aultres le dieu prenoit le nom de la ville, et de ce nombre il y en a quantité. Il s'en trouvoit aussi qui ne portoient point le nom de la ville, et qui ne lui donnoient point leur nom, mais les tiroient de quelque aultre cause, effect ou puissance qui leur estoit attribuee. J'en pourrois reciter beaucoup d'exemples. De cette seconde sorte de divinites qui prenoient leur denomination du lieu ou elle estoit adoree, je tieus constamment que ceste deesse Nehalennia doit passer pour telle. Et la forme de son nom le monstre clairement, qui semble estre fait pour la deesse adoree en la ville ou la bourgade de Nehallen. Et sans doubte qu'il y a eu autrefois un village ou un port aussi appelle en l'isle de Walachren. C'est a vous, Monsienr, de nous en donner la vraye etymologie et non pas a moi qui suis tout a fait ignorant de vostre langue. Ce que je confesse avec ma grande honte, apres quatorze ans de temps que j'ai inspire l'air de Hollande. Je ne scai pourtant si j'oserois dire que ce mot de Nehalen vint de celui de *Hale* ou *Halle* qui signifie marché ou lieu ou l'on tient le marché,

1) Zie No. 4534.
2) Zie No. 4548.
3) Hij schreef er over het werkje, *Bediedinge van de tot noch toe onbekende Afgodinne Nehalennia*, *over ettelike honderd jaren onder 't sant begraven*, *ende onlanghs ontdeckt op het strandt van Walcheren*, Leiden, 1647.
In 1648 volgde *Antwoordt op de vrage*, *voorgestelt over de bediedinge van de Afgodinne Nehalennia*, *in welcke de gemeyne herkomste van de Griecken*, *Romeynen ende Duytsche tale uyt de Schyten duydelick bewesen ende verscheyden Outheden ontdeckt ende verklaert worden*, Leiden.
4) *Rerum gestarum libri*, XIX, 12.
5) Janus Gruter (1560-1627), geb. te Antwerpen, was achtereenvolgens professor te Rostock, Wittenberg en Heidelberg; aan de laatstgenoemde universiteit was hij tevens bibliothecaris. Zijne *Inscriptiones antiquae totius orbis Romanorum* zag in 1603 te Heidelberg het licht.

qui est un vieux mot alleman duquel nous nous servons aussi quand nous appellons *la Hale* pour le lieu ou se vendent toutes sortes de marchandises. Et beaucoup de villes ont este appellees du nom de *Forum* pour cette mesme raison, comme *Forum Iulij*[1], *Forum Sempronij*[2]; d'aultres ont esté nommes *Tabernae*, et se peut faire que ce Nehalen signifie *Novum Forum*. Je vous laisse a mieux deviner que je ne puis, a cause du peu d'ex[perience] que j'ai en vostre langue. Le sieur Boxhornius qui est fort versé en la langue scythique[3] et qui nous fait venir de la toutes les aultres langues, vous pourra entierement satisfaire sur se subject. Je voudrois en pouvoir trouver l'origine aussi veritable que je me puis dire et me veux dire ..... A Leyden, ce 24 Fevrier 1647.

4553. J. Lampe[4]. (R.A.)

Uw zoon Philips[5] moet wel erg aangezet worden tot de studie. De etymologie zit er nu goed in en hij is met de syntaxis bezig. Te Zuilichem is men druk aan het werk met het herstellen van de aangebrachte schade. Pouderoyen, 15 Febr. st. v.[6] 1647.

4554. L.G. van Renesse[7]. (L.B.)

Ik ben steeds goed geweest voor uw zoon Lodewijk en nu beschuldigt hij mij van allerlei dingen, zooals gij zien zult uit het afschrift van een brief aan u, dat hierbij gaat, 25 Februarij 1647. Uijt het Collegie van Orangien.

4555. Lodewijk Huygens[8]. (L.B.) Lat.

De regent plaagt ons erg. Wij zijn eenige middagen achteren uit eten gevraagd en nu doet hij ons zeer onverdiende verwijten. En hij brieft alles aan u over[9].

1) Het tegenwoordige Fréjus.
2) Het plaatsje lag in Italië.
3) Zie blz. 392, Noot 3.
4) Johannes Lampe, geboren te Bremen, werd 22 Mei 1643 op 23-jarigen leeftijd als theoloog te Leiden ingeschreven. Hij was predikant te Pouderoyen van 1646 tot 1648, te Prinsenhage van 1648 tot 1652 en daarna te Obdam.
5) Philips Huygens (1633-1657), de jongste zoon, die niet vlug leerde, werd bij Lampe in den kost gedaan, die hem met zijne studies moest voorthelpen.
6) Dus 25 Febr. n. st.
7) No. 4554 a-c. Brieven van 26 Febr. (2) en 13 Maart (alle L.B.) zijn zonder eenig belang.
8) Het is het afschrift van Renesse.
9) Plaats, datum en jaartal ontbreken.

4556. A. Rivet[1]. (L.B.)

Alles is hier nog niet geregeld, zooals het behoort, en de regent is niet geacht. Ik heb met de jongelui gesproken. Heden heb ik met uw zoon gegeten bij den heer de Hauterive. De heer de Ferrier[2] is er slecht aan toe en zou gaarne naar Frankrijk gaan; kunt gij voor hem verlof krijgen van Z.H.? Als hij gaat, zal hij wel niet terugkeeren, want hij is ernstig ziek. Wordt het vrede of blijft het oorlog? De Breda, le 27 Febvrier 1647.

4557. Burgemeesteren, schepenen en raden van Zierikzee. (K.A.)

Wilt gij er Z.H. nog eens aan herinneren, dat wij gaarne de compagnie Schotten onder Jhr. Heijndrick Hum[3] hier in garnizoen zouden hebben? Zierickzee, den 27 Feb. 1647.

4558. E. von Cleist[4]. (R.A.)

Het is niet de schuld van den heer Steffcken[5], dat hij nu eerst komt. Mogen hij en de geneesheer, dien wij met hem zenden, den Prins veel goed doen. Cleve, le 28 de Fevr. 1647.

4559. Aan A. Rivet[6]. (H.A.)*

Z.H. heeft den heer de Ferrier zijn verzoek toegestaan[7]. 'Le Sr de Limonon, medecin de Monsieur de Longueville, est icy depuis quelques jours, et se trouve bien embarassé de ceste desobeïssance et dereglemens de S.A., accoustumé qu'il est à ces dietes exemplaires et à ces obeïssances aveugles de son maistre. Dieu y mette la main. Car je voy que tantost nous n'aurons à nous attendre qu'au miracle; ce que cependant je vous supplie de ne debiter pas comme de moy, qui m'en fie à vostre discretion'.

Kunt gij mij ook den brief terugzenden, dien ik u uit St Gillis schreef over de *Militia* van den heer de Saumaise[8]? 'Nous sommes les meilleurs amis de la terre, et nous escrivons sur divers subjects, comme il est prompt à tout' ..... En grandissime haste, le 2e Mars 1647.

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 66.
No. 4556 a. Een brief van 5 Maart (L.B.) is zonder eenig belang.
2) De Ferrier wordt in 1639 en 1644 genoemd als ritmeester. (Meded. van den Heer Wakker.)
Hij was gehuwd met Anna van Nassau, waarschijnlijk een natuurlijke dochter van Prins Maurits.
3) Henry Hume deed 23 April 1642 den eed als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie blz. 323.
5) De musicus Stoeffken?
6) No. 4559 a. Met een briefje van 1 April (H.A.)* verzond Huygens het paspoort.
7) Zie No. 4556.
8) Waarschijnlijk is bedoeld No. 4474, den 19^{den} Oct. 1646 in het kamp bij Venlo geschreven.

4560. St. Goffe[1]. (L.B.)

'Theas two enclosed were sent me from captaine Cole[2], a States man of warre, lately come out of England, where he landed the gentleman I sent from Flushing in November last. Whence these lettres come, I am altogether ignorant; if they containe any for me, let this bearer bring them, if you please'. - Door ongesteldheid moet ik mijne kamer houden. De heer de Vic[3] zou gaarne een paspoort hebben van Z.H., daar hij op zijne reizen van en naar Ostende in den dienst van Z.M. nog al eens gevaar loopt. Als gij Calandrini spreekt, spoor hem dan nog eens aan; ik merk, dat hij u gaarne een genoegen wil doen, naar aanleiding der verloving van zijn neef. March. 2[4].

4561. J. Ogle[5]. (L.B.)

Ons besluit is wel genomen, maar het weer is slecht. Mijne zuster zegt, dat hare instrumenten slecht klinken en hare stem het geluid geeft van schaatsen op het ijs. Toch hoopt zij u te komen bezoeken. Mijn broeder Swann heeft geschreven aan den heer Beare[6], maar zijn brief aan u schijnt niet terecht te zijn gekomen. Om uwentwil zou ik wenschen, dat de heer Stephens[7] daar woonde. Onze kleine familie hier laat u groeten. March 3[d8].

4562. Ballard[9]. (R.A.)[aant.]

Je ne scay pourquoy il faut que l'on vous ayt fait croire que j'aye des affaires plus pressantes que celles de vous servir et qui m'empesche[nt] de songer a ma profession. Ce ne peut estre que quelque jaloux du bonheur que je possede en vous servant, qui veut vous destourner de l'honneur que vous me faites, Mais je suplie vostre bonté de n'y adjouster point de foy et tenir pour certain que le seul but que j'aye est celuy de vous plaire et tascher par mon petit service a acquerir l'honneur de vostre bienveillance, en me jugeant bien dans vostre esprit. Il est vray que vous vous pouvez plaindre de peu de diligence, mais comme j'attendois pour commencer par la premiere feuille a prendre mes mesures justes, et aussi le tiltre necessaire pour mettre sur chaque page, ne scachant pas vostre dessein, si vous vouliez y mettre vostre nom ou seulement le nombre du pseaume, j'ay creu estre a propos de differer jusques a ce que j'en fusse plainement instruit, et neantmoins vostre lettre n'en fait point mension, mais bien de la lettre qui est soubs la notte que vous desires italienne au lieu de romaine, ainsi que nous l'appelons, et qui ce me semble

1) Zie No. 4551.
2) Misschien is Coulster (zie blz. 29) bedoeld.
3) Zie blz. 108.
4) De brief mist plaats en jaartal.
5) Zie No. 4526.
6) Nl. Beer; zie blz. 193.
7) Stoeffken?
8) Zonder plaats en jaar.
9) Zie No. 4546.

pour le latin seulement n'a pas mauvaise grace, n'ayant point imprimé de pseaume qu'en cette lettre. Mais pour les airs francois et italiens, ils seront a l'ordinaire, c'est a dire en lettre italienne, comme vous l'avez veu par si dedevant en nos livres d'airs; cela pourtant m'embarasse, et voudrois, s'il se pourroit, voler jusques en Hollande pour en scavoir presentement vostre volonté, comme de tout ce que je vous demande encor, toute chose estant prest pour travailler prestement et en diligence. Mais comme l'ordre fait la beauté et donne de l'estime a tout, pour un peu differer, ce n'est pas tout perdre, et la promptitude que l'on y apporte a peu apres recompensee a bien le temps perdu. Excusez donc encor un peu de remise, pour ne vouloir pas manquer par la crainte que j'ay de ne pas vous plaire, puisqu'en toute faveur je ne souhaitte que de vous contenter et suivre absolument vos volontes, lesquels j'observeray inviolablement, comme aussi la qualité que je vous suplie d'agreer ..... De Paris, ce 7e Mars 1647.

4563. M. Zuerius Boxhorn[1]. (L.B.)

Hierbij gaat mijn boek over de godin Nehalennia[2]; ik ben zeer nieuwsgierig naar uw oordeel. Ik ben erg verlegen om het werkje Daspodij *Arithmetica*[3]; is dat soms in de bibliotheek van Z.H. of in de uwe? De brieven van Puteanus worden gedrukt[4]. Lugd. Bat., CIↃIↃCXLVII, Martij IX.

4564. A. Rivet[5]. (L.B.)

De heer de Ferrier is erg blij met uw antwoord. Over Z.H. maak ik mij erg ongerust. De heer de Hauterive is steeds even beleefd en tactvol. ‘Je suis bien aise que Monsieur de Saumaise vous entretienne souvent. C'est une communication agreable et profitable. J'en plains pour moy l'esloignement. Mais il faut se tenir ou Dieu nous appelle’..... De Breda, le X Mars 1647.

4565. Marie Lansame, Douair. van Zomerghem[6]. (L.B.)

Men vertelde hier, dat de Prins van Oranje en ook een heer Huygens overleden was. In Zomerghem, den 12 van Maerte 1647.

1) Uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 211.
2) Zie blz. 392.
3) De Duitsche geleerde Konrad Dasypodius (1529?-1600), Rauhfusz, heeft over mechanica geschreven en was de uitvinder der mechanische klok te Straatsburg.
4) Nl. de hier dikwijls aangehaalde brieven van Puteanus aan D. Heinsius en Huygens. Boxhorn bezorgde er in 1647 eene uitgave van.
5) Zie No. 4556.
6) Zie III, blz. 45.

4566. A. van Hilten. (H.A.)

Mijn zoon, die te Breda studeert[1], is dronken geweest en heeft met getrokken degen schandaal gemaakt. Hij is daarover onderhouden door de professoren en den regent. Zijn gouverneur Johannes Glanaeus[2], de heer Rivet en professor Bornius[3] hebben mij over deze treurige zaak geschreven. Hij heeft beloofd, zich in 't vervolg beter te zullen gedragen, maar het blijft eene zeer onaangename zaak. Ik hoop, dat gij hem de fout vergeven zult. Wat doen zulke jongens ook degens te dragen? Zij worden immers niet voor militair opgeleid. A Utrecht, le 2/12^{e} de Mars 1647.

4567. St. Goffe. (L.B.)

As soone as I left you yesterday I hastned to Rotterdam, to see where Forant[4] was, and when he would apply himself wholy to the busines, for now every minute costs deare. I hope, he will suddainely render himselfe where his presence is required. Being returned I expected to find the parties from Amsterdam; without doubt they wil be here this night. In the meane time to give you a full and cleare information of the matter, I pray you to peruse the inclosed paper[5], and so take upon you, yet once more, the unreasonable

1) Zie blz. 316.
2) T.a.p.
3) Zie blz. 301.
4) Zie No. 4272.
5) Dat stuk, door Goffe geschreven, luidt aldus:

Mr Webster hath lent unto the King 143000 gs. for wich he hath several parcells of jewels engaged to him. Besides the jewells engaged there is deposited in his hands for His Maties use the great ruby collar and all the bankebills of Amsterdam.

But because there is due unto Mr Webster upon account from the King about the summe of 40000 gs. besides the above said 143000 gs., for wich he has no security, he believes it unsafe for him to part with that ruby collar, till either payment be made of some part of the whole debt, or other good security be given him. However it is acknowledged that the ruby collar is not engaged at all to anybody, and he offers that it shal be obliged for security to Calandrini, either by putting it into Calandrini his owne hands, if he wil pay unto him the 40000 gs., or els by making what act or obligation he will desire, that the ruby collar shal be faithfully preserved for Calandrini his use, till the summe of 100000 gs. be paid him according to the condicions to be made, obliging himselfe to pay the paid summe, if the ruby collar be otherwise disposed of.

Upon these grounds the expedients to give Calandrini security seeme to be theas:

1. To procure some person or banke to lend 100000 gs. or more upon the said ruby collar, and to putt that mony into Mr Websters hands for His Ma^{ty} his service, who having that mony in his custody wil be ready to give Calandrini the security he expects.
2. If the 100000 gs. cannot be presently found, that some person whom Calandrini may accept would give him security, that in the month of September next following he would pay unto him the said summe, upon the condicions to be agreed on. And for the security of that person His Majesty hath transmitted hither full powers to engage unto him the ruby collar, wich - because the mony is not yet required, and most probably never wil be - may still remaine in Mr Websters hand, he giving an obligation, that, when it is called for and the mony paid, it shal be surrendred.

Or if this be not accepted, then for Mr Websters satisfaction that party, who receaves it into his custody, may be obliged to preserve it for Mr Websters use as wel as his owne, and the engagement shal be made unto both for the whole summe of 140000 gs.

Besides this for Mr Websters satisfaction I shal be enabled to give him a ratification from His Ma^{ty} of all his accounts, according to a forme wich himselfe hath desired.

and intollerable trouble wich is now offered. It hath no excuse for itselfe, but that it is like to be the last, whether the busines succeed well or ill, for our hopes and despaire are aequally great. And the obligation you lay upon their Majesties will certainely be eternally remembered, and for the security - for that's the subject now - I beseech you to accept ..... Hage, March 13. Wensday[1].

Though for some reasons I tell not Mr. Webster[2] so much, you may please to take notice that I have already in my hands the ratification he desires, and all other instruments and powers wich are requisite for the plea of the great collar.

4568. G. van Vosbergen[3]. (H.A.)

Mijne vier zwagers Van Panhuys hebben vele zoons nagelaten en ik ben de eenige, die hen kan voorthelpen. Kunt gij ook maken, dat mijn neef, die vaandrig is onder kapitein Hagendoorn te Steenbergen, voor zes weken verlof krijgt?[4].

4569. St. Goffe[5]. (L.B.)

If Calandrini waite upon you, I beseech you to remember, that it imports very much, he be sent out of this place with an opinion, he shal find contentment in the security he expects, and that the matter will proceede. This is necessary to be done, wich so ever the conclusion be, and I have already disposed him to that beleife. I send you this advertisement, because I perceave, he is in earnest to be gonne, and resolved to attend you first; for the maine point, it concernes as much to receive a speedy answer as a good one, and if it bring with it an unhappy period of this undertaking, you may please to consider, that from that instant we may reckon the period of the monarchy of great Brittaine. If I be able - for I am now fallen lame againe - I shall waite upon you this evening or to morrow morning, to receive the resolutions [that] shal be taken, wich, whatsoever they be, shall not by any meanes lessen the great services you have done their Majesties in this particular, nor the many obligations you have laied upon ..... March. 18[6].

Whilst these things are transacting, because more time wil be spent then the lamentable condicion of His Ma.[ties] affaires will permit, it is necessary that Calandrini be immediately dispatched away with assurance, that in September next, if need he, he shal find where to receave the 100000 gs. Upon wich he must be made to promise to proceed clearely and promptly according to such ordres as shal be given him.

1) Het jaartal ontbreekt; het is 1647, want toen viel 13 Maart op een Woensdag.
2) Zie blz. 391.
3) Zie I, blz. 156.
4) Het briefje mist plaats, datum en jaartal.
5) Zie No. 4567.
6) Plaats en jaar ontbreken.

4570. J. Ruse[1]. (L.B.)

Ik condoleer u met den dood van den Prins[2], aan wien onze Staat zooveel te danken heeft. Maar het verheugt mij, dat gij ook den jongen Prins ter zijde zult staan in hetzelfde ambt, dat gij vroeger bekleed hebt. Ik blijf u steeds dankbaar voor de betrekkingen, die ik door uw toedoen verkregen heb[3]. Maestricht, den 23^{en} Meert 1647.

4571. Huygens en Heenvliet aan rector en professoren der illustre school te Breda. (K.A.)

Wij behoeven uw brief niet te beantwoorden, nu de heer Rivet zelf bij u komt; hij zal u alles meedeelen. Hagae Com., IV Cal. Apr. (= 29 Maart) CIↃIↃCXLVII.

4572. De la Martinaye[4]. (L.B.)

Ik ben geheel terneergeslagen door het droevig bericht, maar hoop, dat de jonge Prins, dien ik alle goeds toewensch, mij zal toestaan, de rest mijner dagen in zijn dienst te slijten. Ik ben hier op reis naar Londen en kom dan naar Holland. De St Mallo, l'annee de malheur, ce 2me d'Apvril 1647.

4573. J. van Foreest[5]. (L.B.)

Evenmin als ik bij groote vreugde in het vaderland kon zwijgen, kan ik dat nu bij groote smart. Wilt gij den jongen Prins mijn gedicht[6] aanbieden? Hagae Com., IV° Nonas (2) Aprilis CIↃIↃCXLVII.

4574. A. Rivet[7]. (L.B.)

Bij mijne thuiskomst heb ik de geheele School in goeden staat gevonden. Met den heer Renesse heb ik gesproken; hij heeft nu het grootste gedeelte van den tuin gekregen, de heer Bornius het kleinste. In een hoek bij den

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, VIII, 1869, blz. 486.
2) Frederik Hendrik was den 10^{den} Maart overleden.
3) Nl. ‘‘t scepenschap deser stadt ende commissaris-instructeurampt derselve ende des vroenhofs, dat perpetuel is, ende ionghst 't schoutampt over de stadt ende hooftgericht van 's Hartogenrade.’
4) Zie II, blz. 200.
5) Zie I, blz. 330.
6) Het vers schijnt verloren te zijn.
7) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 67.
No. 4574 a. Een brief van 8 April (L.B.) is zonder eenig belang.

botanischen tuin wil de heer Brosterhuysen boomen planten. Uw zoon heb ik opgezocht en hem aangespoord, mij zoo dikwijls te komen bezoeken als hij wil. De heer de Ferrier spreekt steeds over zijne reis naar Frankrijk, maar ik denk niet, dat hij er toe zal komen. Ik hoop, dat Z.H.[1] wat beter is. 'Vous estes un de ceux qui le peuvent le plus soulager, et je sçay vostre prudence, et vostre zele au bien de la maison, qui est le bien public, et que personne ne cognoist mieux que vous combien est necessaire la bonne intelligence entre la mere et le filz, et ne doubte point qu'ilz ne desmentent ceux qui publient a Paris qu'ilz sont en mauvais mesnage. Il importe qu'ilz sentent le contraire par l'experience' ..... De Breda, le 3 Apvril 1647.

4575. M. Puteanus[2]. (B.M.)

De vriendschap, die er bestond tusschen u en wijlen mijn vader, brengt mij er toe uwe bemiddeling te verzoeken voor het verkrijgen van een of ander ambt in den dienst van Z.H. Dat van drossaard hier is of komt open[3], want de persoon, die het thans bekleedt, heeft er geen recht op, daar hij geen Brabander, maar een vreemdeling is. Diest, le 4 d'Avril A.^{o} 1647.

4576. J.H. Dauber[4]. (L.B.)

Uw zoon gaat nu met de vacantie naar huis; ik ben zeer over hem tevreden. A Breda, ce 13 Avril 1647.

4577. A. Rivet. (L.B.)

Kort geleden schreef ik u over den heer du Fayan le Coq en zend u nu een stuk, dat hem betreft[5]. Ik hoop, dat gij hem helpen zult. Uw zoon is of komt spoedig in den Haag; de heer Bornius zal u over hem inlichten en brengt tevens eene lijst mee van de onkosten voor de Illustre School. Zij zijn beneden de ƒ 10000. De Breda, le 17 Apvril 1647.

4578. G.J. Ploos van Amstel[6]. (A.B.)

Vriendelijk dank voor uwe moeite. Le 17/7 Avril 1647, Utrecht.

1) Nl. Willem II.
2) No. 4575 a. In een brief van 12 Juli (L.B.) herhaalt hij zijn verzoek. - Zie III, blz. 255.
3) Diest was eene oude bezitting der, Oranje's.
4) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 68.
5) Dat stuk is bij den brief.
6) No. 4578 a. Een brief van 23 Sept. (H.A.) is even onbelangrijk. - Zie II, blz. 294, 324.

4579. J. de Knuijt[1]. (H.A.)

Uit de bijgevoegde stukken kunt gij zien, ‘op wat becommerlijcke insichten d heeren Staten op t spoedichste beschreven werden; dewyle dangereux is, op soo swaere ende hoogh wichtige pointen, voordat de consideratien van den andere provintien gehoort, ende op alle circumstantien ende dangereuse gedreyghde toevallen scherp regaerd genomen is, ontydige resolutien te maken, hadden d heeren van den Raede gaerne gesien, dat de gedeputeerden alvoren op t spoedichste naer den Haeghe haer vervoeght hadden’. Er moet goed worden nagedacht, want het zal door Zeeland en de andere provincien ‘opgenomen werden als een vaste cours, die Syn Hoocheit in dese hooghwichtige deliberatien sal willen stellen’. Misschien is het dus beter, ‘dat de leden op de twee pointen van haere principaelen haer absolutelijck lieten authoriseren, om naer gelegentheyt van saeken, ende gehoort d'advysen ende inclinatien van de andere provintien, in den Haege daerop te mogen resolveren’. Middelb., den 22 Ap. 1647[2].

4580. Verneuil[3]. (H.A.)

Z.H. schrijft mij, dat ik op 10 Mei in den Haag moet zijn, om de begrafenis van zijn vader bij te wonen. Ik zal op dien datum aanwezig zijn. A Breda, le 22 Apvril 1647.

4581. I. Gruterus[4]. (L.B.)

Ik hoop, dat de vrede ook voor mijne droevige omstandigheden gunstig zal zijn, en gij gelegenheid zult hebben mij voort te helpen. Amstelodami, VII Calendas May (= 25 Apr.) CIↃIↃCXLVII.

4582. J. Philemon[5]. (B.M.)

Ik ben zeer vereerd door de opdracht, die gij mij verleden jaar gegeven hebt, en het doet mij leed, dat ik haar niet beter heb kunnen vervullen. Maar uw zoon maakte bezwaar, toen ik hem uitnoodigde deel te nemen aan de lessen, die ik gaf aan eenige jonge Poolsche edellieden, hoewel ik aanbood hem in alle opzichten behulpzaam te zijn. Gaarne wil ik aan uwe bevelen gehoorzamen, wanneer uw zoon daar tevens naar luisteren wil. De Breda, ce 27 jour d'Avril 1647.

1) No. 4579 a. Een brief van 27 April (H.A.) is zonder eenig belang.
2) Het jaartal is onduidelijk.
3) Zie II, blz. 184.
4) No. 4581 a. In een brief van 1 Juli (L.B.) vraagt hij eene aanbeveling, om rector in Breda te worden. - Zie I, blz. 315.
5) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 560. - Zie blz. 344.

4583. J. Revius[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden der *Eufrasia*[2], die ik met evenveel genoegen las als uwe andere werken, en bied u hierbij een boekje van mij aan. Lugd. Bat., IV Maij die a^{o} 1647.

4584. A. Rusius. (L.B.)

Ik ben zeer bedroefd over den dood van Z.H., ook om uwentwil. Maar het verheugt mij, dat gij den jongen Prins ook zult dienen en helpen. Raptim, Amstelodami, postridie Nonas (8) Maji 1647, st. Greg.

4585. Aan A. Rivet. (H.A.)*

Je vous envoye cest exprès par ordre de Madame, pour vous dire que S.A. trouve à propos que la harangue funebre qui se doibt faire dans nostre Escole Illustre se prononce le plustost le mieux, et sans aucun delay. En toute haste, à la Haye, le XIe May 1647.

4586. Aan C. Vlefeldt[3]. (K.A.)

Si V. Ex.^{e} trouve un quart d'heure de loysir à se divertir sur de la meschante poesie, barbare veritablement au païs ou vous estes[4], Monsieur, mais qui par occasion d'un subject de charité a trouvé lieu de satiriser une partie des personnages de la grande comedie du monde[5], et consequemment de ce monde si agité de vanitez, dont V.E. se trouve dans le tracas presentement et lequel je m'asseure qu'elle considere aveq ceste prudente froideur qui nous l'a rendu admirable icy, je la supplie tres humblement de se souvenir qu'en luy donnant ceste importunité, je ne fay que m'acquitter de la parole que j'ay eu l'honneur de luy donner à son depart. V.E. me permettra d'estre plustost fascheux que perfide, et s'asseurera, s'il luy plaist, que je mettray peine à en recognoistre la faveur par tous les services de mon pouvoir qui la pourront faire cognoistre que je suis, et de passion ..... 13 May 1647.

1) Zie III, blz. 265.
2) Den 5^{den} Januari had Huygens een uitgebreid gedicht voltooid met den titel: *Eufrasia. Ooghen-troost*, *Aen Parthenine*, *Bejaerde Maeghd: Over de verduysteringh van haer een Ooghe* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 83-119). Parthenine was Huygens' oude vriendin Lucretia van Trello (zie I, blz. 45). De *Eufrasia* zag in 1647 het licht en werd in 1651 en 1653 herdrukt.
3) Zie blz. 173.
4) Vlefeldt was uit den Haag naar Frankrijk gegaan.
5) Huygens zond hem dus zijne *Eufrasia*. Vlefeldt sprak ‘goedt Nederduyts’.

4587. A. Rivet[1]. (L.B.)

De lijkrede van den heer Dauber is gereed; zij zal a.s. Donderdag of Vrijdag worden gehouden[2]. Hierbij gaan vier brieven van den heer en mevrouw de la Moussaye, die, daar zij in Bretagne wonen, geen edelman kunnen zenden. ‘La lettre incluse que vous verréz vient d'un nommé Mousche, fillieul de feu Son Altesse et de feu Madamoyselle Anne de Rohan[3]. J'ay remis tous ses papiers es mains de Monsieur de Willem vostre beaufrere. Ce sont lettres closes pour moy, et qui despendent du Conseil de son Altesse’. Daar komt Dauber zeggen, dat de rede Woensdag kan worden gehouden. Ik zal Z.H. dank zeggen voor het jaargeld aan mijne schoondochter[4]. Het is te hopen, dat de gouverneur spoedig terugkeert, want zijn plaatsvervanger is heel slecht. De Breda, le 13 May 1647, en grande haste.

‘Le sceptre de l'Eschole est a la Haye et Monsieur de Henvliet ne l'a encore renvoyé. Je ne croy pas qu'il puisse estre ici a temps’.

4588. Th. Graswinckel. (R.A.)

Wilt gij mij uw oordeel zeggen over het hierbijgaande gedicht? 14 Maij 1647.

4589. L.G. van Renesse. (L.B.)

Morgen wordt de lijkrede op den Prins gehouden door Dauber; het auditorium theologicum wordt met zwart bekleed en de predikanten ten platten lande zijn uitgenoodigd de plechtigheid te komen bijwonen. 1647, 14 Meij. In Breda.

4590. W. van Lyere Jr.[5]. (B.M.) Fr.

Nu ik u niet t'huis heb gevonden, doe ik u nog eens schriftelijk het ernstige verzoek, uw best te doen, dat mijn naam niet zal voorkomen op de prent, die, naar men zegt, gemaakt wordt van de begrafenis van Z.H.[6]. De

1) No. 4587 a, b. Brieven van 20 Mei en 7 Juni (beide L.B.) zijn zonder belang.
2) Nl. *Johannis Henrici Dauberi JCti Oratio Funebris in excessum ..... Frederici Henrici* ..... Zij is te Breda uitgegeven.
3) Anne de Rohan (1584-1646), eene dochter van René II, hertog de Rohan, was bekend door hare vroomheid en hare kennis. Zij bevond zich te La Rochelle tijdens het beleg van 1627 en werd later door Richelieu gevangen gehouden. Zij kende o.a. Hebreeuwsch, heeft Fransche gedichten geschreven en is ongehuwd gestorven.
4) De weduwe van Claude Rivet de Montdevis; zie III, blz. 188.
5) Zie blz. 296.
6) Dat verzoek schijnt geholpen te hebben; Willem van Liere Jr. komt niet voor op de prent van Pieter Post, zijn vader wel.

redenen van mijn verzoek heb ik u mondeling meegedeeld; zoowel mijn vader[1] als ik zullen u zeer dankbaar zijn voor uwe bemoeiingen[2].

4591. F. Spanheim. (L.B.)

Wilt gij met Z.H. spreken over het stuk, dat ik gisteren bij u t' huis heb achtergelaten[3]? Het betreft eene stad en eene kerk, die gij kent. Ik hoop zeer, dat Z.H. er over zal schrijven. Ce 17 May 1647. De Leiden.

4592. Aan Leonora Hooft-Hellemans[4]. (L.B.)

Dewijle mij door de menichvuldicheit mijner occupatien het ongeluck overgekomen is, van U.E. weinigh tijds voor mijne komste ten huijse van den heere van der Meijden[5] desen morgenstond vertrocken te vinden, versoeck ick U.E. in 't goede te nemen, dat ick mij dus metter penne onderwinde U.E te betuijghen, hoeseer mij ende alle de mijne ter herten is gegaen niet U.E. alleen, maer onser allen gemeen verlies[6], ende daerneffens te verklaren, soo ick aen den overleden daeghs voor U.E. komste mondeling hebbe gedaen, dat wij alle eenpaarlick geneghen zijn, ende ick insonderheid, met U.E. ende de haeren te blijven onderhouden de oprechte vriendschap, die wij nu langhe jaeren met U.E. waerdste man saliger hebben gecontinueert, vertrouwende, dat U.E. van haerder zijde insgelijcks het haere daertoe sal willen contribueren, ende ondertuschen God almachtigh biddende U.E. te stercken, om christelick te draghen hetghene haer van Sijne heilighe hand is opgeleght. Soo spreken wij, ende soo spreke ick van goeder herten, die ben ..... 'S Gravenhaghe, den 23^{en} Maij 1647.

4593. C. Barlaeus[7]. (L.B.)

Het verheugt mij zeer, dat de jonge Prins zich even vrijgevig betoont jegens mij als zijn vader[8]. Ik hoop, dat hij ook iets voor mijn zoon, den advokaat[9], zal willen doen; misschien wilt gij daartoe nog wel eens helpen. ‘Nos hic dolemus obitum maximi viri P. Hoofdij, quem Achatem a latere et Pyladem desidero, licet Aeneas non sim nec Orestes. Iamiam nuntium affertur de obitu generis Van der Perre[10], qui Ultraiecti vivere desijt. Ita inter amicorum funera et mortes vectamur, ut mortalitatis quoque nostrae memores simus’ ..... Amstel., XXIV May CIↃIↃCXLVII.

1) Zie I, blz. 6.
2) De brief heeft geen datum, maar Huygens teekende op den kant aan: 15 May 47.
3) Het betreft eene kerk in de buurt van Genève, waarover moeilijkheden waren ontstaan met den raad van het naburige Chambéry. De raad van Genève verzocht nu den Prins van Oranje daarover te schrijven aan de Prinses van Savoye.
4) Uitgegeven door J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 232.
5) Zie III, blz. 478.
6) Hooft was den 21sten Mei, ten huize van zijn schoonzoon Johan van der Meyde, te 's Gravenhage gestorven. Den 27sten werd hij te Amsterdam in het koor der Nieuwe Kerk begraven.
7) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 324.
8) Willem II schonk aan Barlaeus dezelfde jaarlijksche toelage, die hij van Frederik Hendrik had ontvangen.
9) Nl. Caspar Barlaeus Jr.; zie III, blz. 158.
10) Mr. Jan van der Perre, die in Mei 1642 met Hooft's stiefdochter Susanna Bartolotti getrouwd was. Zijn sterfdag is niet bekend.

4594. J. Sluijsken[1]. (B.M.)

Mijn vorige brief, geschreven uit naam van het Hof van Gelderland, is door uwe afwezigheid onbeantwoord gebleven. Wilt gij den dag melden, waarop Z.H. van plan is Zutphen te bezoeken, waar de Staten thans vergaderd zijn, en tevens eene lijst meegeven van het gevolg van Z.H., opdat iedereen overeenkomstig zijn rang onder dak kan worden gebracht? de Zutphen, ce 27/17 de May 1647.

4595. A. van Hilten. (H.A.)

De Staten van Utrecht, hoorende van hunne gedeputeerden, die Z.H. te IJselstein begroet hebben, dat deze van plan is, op zijne terugreis van Gelderland en Overijsel, Utrecht te bezoeken, 'afin que mesdits Seig.rs les Estatz pourroyent avoir ce bien d'introduire Son Altesse ici de mesme en son gouvernement', zouden zeer gaarne weten, wanneer Z.H. van plan is hier te komen. En wilt gij mij spoedig eene lijst geven van het gevolg van Z.H.? A Utrecht, le 18/28e May 1647.

4596. H. Bielcke[2]. (L.B.)

Apres sept mois de solicitations icy dans la Haye pres les Conseils d'Estats et les Estats generaux, par une grace singuliere lesdits Estats m'envoyent en Selande pour y soliciter le payement de ma compagnie selon le mesmorial inclose[3]. C'est pourquoy je vous supplie tres humblement vouloir en ma faveur obtenir une lettre de recommendation de Son Altesse Monsieur le Prince a Messieurs les Estats de Zelande, en picquant leur honneur selon leur insensabilité ..... De la Haye, le 28 du May 1647.

4597. J. Revius. (L.B.)

Hierbij gaat een gedicht op den Prins; wilt gij het eens inzien? Lambertus Barlaeus[4] zendt een Grieksch vers[5]. Lugd. Bat., 30 Maij 1647.

4598. Anna van Nassau[6]. (A.B.)

Er is een accoord gesloten tusschen den heer Van Eeden[7] en den heer de Ferrier over zijne compagnie, nl. dat, zoolang de laatste leeft, hij zijne gage

1) No. 4594a. Een brief van 24/14 Mei (H.A.) handelt over dezelfde zaak. - Zie II, blz. 67.
2) Zie III, blz. 458.
3) Aan Bielcke is de som van ƒ 4953 uitbetaald.
4) Zie II, blz. 289.
5) Beide verzen schijnen verloren te zijn.
6) Zij was de vrouw van den ritmeester de Ferrier; zie blz. 394.
7) Henrick van Eeden, heer van Woudenberg, komt in de jaren 1650 tot 1656 als ritmeester voor. (Meded. van den Heer Wakker.)

zal krijgen en ik jaarlijks ƒ 1000, zoolang ik leef. Het is voor mij van veel belang, als mijn man mocht komen te sterven; ik hoop dus, dat Z.H. het accoord zal goedkeuren. Tot Bredae, de 3 Junij 1647.

4599. Lucresse van Stakenbroeck-de Risoir[1]. (L.B.)

Wilt gij Z.H. verzoeken, voor mij tusschen beide te komen bij het Hof van Gelderland, dat er spoed gemaakt wordt met een proces, dat ik voer tegen Schellert, die weet, dat wij op het punt staan naar Zweden te vertrekken? Sutfen, den 4 Junij 1647.

4600. W. van der Straten[2]. (L.B.)

Wilt gij Z.H. nog eens herinneren aan zijne belofte, om mij bij de Staten te recommandeeren voor ‘myne restitutie in de bedieningh van de gasthuijsen’, en mij ook nog eens aan te bevelen bij de regeering van deze stad, dat ik de betrekking bij Hunne Hoogheden mag aannemen, zonder mijne ambten hier te verliezen? Utrecht, den 26 May / 5 Juni 1647.

4601. A. Rivet aan Huygens en Heenvliet. (L.B.)

De ontvanger vraagt order van Z.H., om aan de professoren hun tractement uit te betalen. ‘Mons.r Kipper[3] ayant quelque affaire a Leiden, m'a dit qu'il vouloit passer a la Haye, et vous representer les difficultéz qu'il rencontre pour l'hospital des soldats, ou il desire pleine liberté d'entrer et d'ouvrir les corps morts pour voir mieux les causes des maladies. Cela a faict du bruit par l'opposition, et il vous exposera le tout plus particulierement, estant fort ardant en telles choses, et malaisé a contenter. Je l'ay exhorté a ne travailler pas leurs Altesses, mais se comporter par vos conseilz et en despendre, et ne penser pas qu'on puisse avoir tout de haute luicte. Je desire fort que vous luy prescrieréz ce qu'il doibt faire et attendre, car je m'apperçoy qu'il estime que je ne me porte pas si vigoureusement en cet affaire, pour ce que le gouverneur est de ma nation, et que je relasche quelque chose, me contentant de ses paroles courtoises, qui ne sont que paroles a la mode de France. Ce qu'il a dit en presence des escholiers, et semble qu'il soit porté d'ailleurs a ne se vouloir contenter de ce que faict le gouverneur. Vous sçavez ce qu'on dit, de trois petis un opiniastre. Il est bonhomme et diligent, mais il a ses promptitudes, et ses mouvemens chauds. Je remets le tout a vostre prudence’ ..... De Breda, le 7 Juin 1647.

1) No. 4599 a, b. Een brief van 30 Juni (L.B.) meldt het winnen van het proces, een andere van 23 Oct. (L.B.) den verkoop van een landgoed. - Zie II, blz. 55.
2) Zie No. 4501.
3) Zie blz. 288.

4602. C.B. de Petersdorff[1]. (L.B.)

Wilt gij Z.H. verzoeken, ten behoeve van mijn proces een brief te schrijven aan den raad van Luik, zooals de nu gestorven Prins mij beloofd heeft? En ook aan den officiaal? Hij was een kennis van den vorigen resident[2], een vriend van u, wiens naam ik echter vergeten heb. De Genai, ce 8 Juin 1647.

Mijne zoons[3] zijn nu in Catalonië, de oudste als cavaleriekapitein; verleden jaar weigerde men hun die betrekking in Venetië.

4603. Chabrey[4]. (A.B.)

De Senaat van Savoye heeft den heer Delafontaine, één onzer predikanten, gevangen gezet. Wij zouden gaarne een aanbevelingsbrief hebben van den Prins aan de Hertogin van Savoye. Ce 9e Juin 1647.

4604. De la Martinaye[5]. (L.B.)

Ik had u al lang moeten schrijven. Was ik toch maar weer in den Haag! Wat doet gij hier, denk ik, dikwijls, waar ‘un prince pour t'avoir trop cogneu, commance a te descognoistre, pour t'obliger a garder le bagage et a te laisser demy mort en un lieu qui te doit servir de sepulthure’ ..... Ik zou liever zijn aan het hof van Z.H. dan aan dat van Cassel[6].

4605. L.G. van Renesse. (L.B.)

Ik heb mijn best gedaan, ‘om de Collegiale jeught wat meer in actie, ordre ende ontsagh te houden.’ Uw zoon doet zijn best met de studie. Het Collegie moest meer gesloten zijn, maar dat kan nog niet goed wegens al de werklui. 14 Junij 1647. In Breda.

4606. B. van Kessel[7]. (L.B.) Lat.

Ik kom u al weer lastig vallen, maar ik weet, dat men dat bij een goed vriend mag doen. Ik heb een erg aardig bezoek gehad van uwe zoons Christiaan en Lodewijk[8].

1) Zie I, blz. 388.
2) Nl. J. van der Burgh.
3) Zie No. 4177.
4) De schrijver was syndicus en raad van Genève. - Zie No. 4591.
5) No. 4604 a. Een briefje, zonder plaats, datum en jaar (L.B.), is eveneens zonder eenig belang. - Zie II, blz. 200.
6) Plaats, datum en jaar zijn bijna geheel afgescheurd en onleesbaar.
7) Zie blz. 244.
8) Het briefje heeft plaats, datum, noch jaartal.

4607. A. van Lockhorst[1]. (B.M.)

Wilt gij zoo goed zijn, brenger dezes, Adolf Jongbloedt, bij Z.H. aan te bevelen voor kwartiermeester van mijne compagnie? Zelf ben ik verhinderd naar den Haag te komen. Deesen 20 Juny 1647[2].

4608. J.H. Dauber[3]. (L.B.)

Over uw tweeden zoon ben ik zeer tevreden en beschouw hem als een nieuw Oosten, dat zijn licht overal zal heenzenden. Zaterdag a.s. zal hij stellingen verdedigen over de *Digesta* en later ook in het publiek. Ook uw derde zoon zal spoedig op dezelfde wijze optreden. Voor de Prinses heb ik mijne rede[4] in het Fransch vertaald. A Breda, ce 24 Juin 1647.

4609. J. van der Burgh[5]. (L.B.)

Ik had u al lang eens weer moeten schrijven, maar ‘je ne doubte que vous ne m'accordiez mon absolution. Je parle en termes de l'Eglise Romaine, y ayant tantost deux ans et demy que je n'en ay veu d'autre que spirituellement. A la fin, Monsieur, apres avoir faict un long sejour en des lieux où les hommes font leur[6] Dieu, j'ay obtenu permission de l'ambassade de l'Estat de faire un tour en Hollande, et m'estois promis l'honneur de vous aller veoir; mais apprenant icy qu'à la Haie on ne parle que de la ligue garantie, de la trefve en Portugal, de la Catalogne, de la separation de la maison d'Austriche d'avecq celle d'Espagne, et d'autres facheuses matieres dont j'ay les oreilles plus batües que n'est le pavé du Louvre, je me reserve cette felicité jusques à cett' heureuse conjoincture que le genie de la France s'entendra avecq celuy de nostre estat, et me prepare pour m'en retourner vers le royaume de Jean van Leide ..... De Haerlem, le 25e Juin 1647.

4610. Aan B. Kesselius[7]. (K.A.) Lat.[aant.]

Mijne beide zoons te Breda zijn zeer dankbaar voor uwe gastvrijheid en voor die van graaf Bochoven[8], en ik evenzeer[9].

Hierbij gaat een boekje van mij, dat pas is uitgekomen[10].

1) Zie blz. 1.
2) De plaats ontbreekt.
3) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 70.
4) Zie blz. 403.
5) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, V, 1860, blz. 248.
6) Er staat: *leurs*
7) Boven de minuut staat alleen: Pastori Lonensi. - Zie No. 4606.
8) Zonder plaats, datum en jaar.
9) Waarschijnlijk is bedoeld graaf Engelbert van Ymmerzeele, heer van Bothoven, die tevens heer was van Loon op Zand. Hij was gehuwd met Helena van Montmorency en stierf in 1652.
10) Nl. de *Eufrasia*.

4611. F. Spanheim. (L.B.)

Ik zend u hierbij mijne lijkrede op den Prins[1]; zij is ver beneden het onderwerp. Gij alleen zoudt trouwens een goed gelijkend portret van den vorst kunnen geven, want gij hebt hem zoo van nabij gekend. Ook moet ik uwe welwillendheid inroepen voor de vertaling. Van u hangt het af, hoe de vorstelijke familie de rede zal opnemen. Ce 2 Juill. 1647. De Leiden.

Ik dank u voor uwe hulp in zake Genève[2].

4612. A. van Hilten. (H.A.)

'Sur ce qu'il vous a pleu m'escrire de la promesse que je vous auroy faicte de la repartition de l'argent que par ordre de Messeig.rs les Estatz je vous ay mis entre mains estant ici, je vous supplie d'en recoler vostre memoire ou souvenir, puisque la mienne n'en est aultre, sinon que je vous ay dict seullement que leurs Seig.ries ne l'avoyent sceu faire, en vous communicant par lecture la resolution qu'ilz en avoyent prinse, et que je leur rapporteroye la memoire qu'il vous pleut me monstrer et envoyer, contenant la forme et somme, dont s'estoyent servis Messieurs les Estatz de Gueldres. Ce que j'ay faict, comme le peuvent tesmoigner - s'il leur plaist - Mess.rs de Renswoude[3] et de Nederhorst[4], et comme ilz tascherent aussi de procurer dans leurs membres et du tiers de ceste province ce qu'il leur pleut prendre reflextion sur ladite vostre memoire. Dont j'ay parlé depuis aussi à mesdits Seig.rs et maistres en particulier, et donné à iceux lecture de ce que ledit Seig.r de Renswoude m'en a escrit en ces termes: De 1200 gulden, gegeven aen den heere van Zuijlichem, die behouden de drie secretarissen aen haer, soodat nootsakelick daerin naerder ordre moet werden gestelt. Gelderland heeft gegeven 3000 gulden en daernae noch 500 gulden aan den hooffmeester Dorp[5], die absent was'. - Ik heb nog geen gelegenheid gehad, aan die zaak eene andere richting te geven, maar morgen komen de Staten bijeen en dan zal ik mijn best doen. A Utrecht, le 23e de Juing 1647, st. vet.[6].

4613. Th. Gobert[7]. (L.B.)

Er zijn in de proef, die u hierbij wordt overgezonden, een paar moeilijkheden, die gij zelf dient op te lossen, hoewel dat veel tijdverlies geeft. De Paris, ce 5e Juillet 1647.

Het zijn twee noten, ééne op de 6de lijn van blz. 29 verso, en de andere op de 6de lijn van blz. 31 verso.

1) Die *Laudatio funebris* werd den 12den Mei gehouden; zij werd bij Elzevier in twee uitgaven gedrukt en zag daar ook in eene Fransche vertaling het licht.
2) Zie No. 4591.
3) Johan van Reede.
4) Godart van Reede.
5) Arend van Dorp.
6) Dus 3 Juli n. st.
7) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCIX. - Zie No. 4547.

4614. A. van Hilten[1]. (H.A.)

De post brengt mij juist uw brief en het pakje met geld, dat gij mij terugzendt, om aan de Staten te overhandigen. Ik zal dat doen, maar het spijt mij zeer, dat gij mijne onschuld verdenkt. Ik heb mijne orders moeten volgen, maar het was ver van mij u te willen krenken. ‘Je confesse, si j'eusse eu la moindre pensee de vous devoir communicquer celle de Monsieur de Renswoude, que je n'y eusse pas manqué, mais j'ay creu d'avoir prevenu le blasme dont vous croyez quelque effect, en disant à la lecture de sa lettre à Messieurs les Estatz, que je vous cognoissois de tout temps trop discret et civil pour telle procedure, ce qu'il m'avoüerent tous, et que vous n'aviez poinct voulu accepter ledit argent, mais que je l'ay mis sur la table qui estoit devant vous, me retirant ainsi, et que vous insistiez que mesdits Seig.rs et maistres vous en donneroyent une lyste de repartition. Comme je leur en ay aussi faict le rapport, en exhibant celle qu'il vous a pleu m'envoyer depuis de Messieurs les Estatz de Guelres à mon instance’. Gij hebt waarlijk geene reden, om mij te verdenken. Den inhoud van uw schrijven van 1 Juli heb ik meegedeeld, maar er is nog geen besluit genomen. A Utrecht, le 26e de Juing 1647. st. vet.[2].

4615. F. Spanheim[3]. (K.A.)

Hierbij zend ik u een stuk, dat ‘contient les remercimens de la republique de Geneve à S.A. et à vous en particulier[4]. J'y joins la copie des lettres escrites a mondit Seigneur. S'il y avoit quelque terme qui peust deplaire à S.A., je vous supplie tres humblement d'en surseoir l'exhibition, et j'en feray reparer le deffaut sur l'information qu'il vous plaira me faire la faveur de m'en donner. Ceste bonne ville ne desirant que de se conserver l'honneur de la bienvueillance de S.A., elle se sent aussi obligée à vostre faveur et à vos soins’. Morgen schrijf ik terug; wilt gij mij meedeelen, wat ik moet antwoorden? Ce 7 Juill. 1647.

4616. G. Wendelinus[5]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden der *Euphrasia*[6]. Ik ben nog bezig met het onderzoek van de Salische wet; veel materiaal heb ik gekregen uit een paar kloosters. Er moet ook nog wat zijn bij de ‘Ecclesia Mariana Traiectensis’, maar dat kan ik niet krijgen; zou de gouverneur niet kunnen helpen? ‘Sunt penes illos diplomata comitum Lossensium mirum quam huc facientia[7], quae ut furtim possim inspicere, tu dispice et antiquitatem saltem ab anno 1200 delitescentem exobrue. Verbulo id potes. Ubi significaveris, adero apud gubernato-

1) Zie No. 4612.
2) Dus 6 Juli n. st.
3) No. 4615 a. Een brief van 12 Aug. (L.B.) is zonder beteekenis. - Zie No. 4591.
4) Zie No. 4603.
5) Zie No. 4532.
6) Zie blz. 402.
7) De leenregisters van het oude graafschap Loon bevatten inderdaad bescheiden over Zeelhem, waarvan achtereenvolgens de graven van Loon, de heeren van Diest en de graven van Nassau heeren zijn geweest.

rem occultus, et unius diei res erit' ..... Wustharcâ, Salinarum legum, ex parte, natali solo, Wusogasti domicilio, Nonis (7) Iulij 1647.

4617. Aan Anna Maria Schurman. (K.A.)

'Eximij popularis mei, cuius hactenus artificem ob oculos habuisti manum non e vulgo, nunc et mentem et ingenium vide, et ab his profecta praestantissima atque, ut mihi quidem videntur, cum antiquitate comparabilia monumenta. Vide, inquam, et cum bonis omnibus dole, huius tam lucidi sideris in Batavo climate brevius curriculum fuisse, quam pene solis hyberni est ad septentrionem. Si satis memini, querebaris hujusmodi libellos in urbe vestra non extare. Gaudebo, si ne hactenus quidem allati fuerint, ut ab amico Hagiensi potius quam ab ulla manu extera accipias magnum poetam Hagiensem, decus revera nostrum et natalium favore meorum grande ornamentum[1]. - Psalmi nostri, quorum nonnullis pro humanitate tua patientissimas aures commodasti, ad unum omnes excusi sunt; sequuntur cantiones Gallicae et Italicae, quas simul duxi nescio an edendas an expuendas, ut semel hisce naenijs defunctus amicis flagitantibus videri possem totam fidem liberasse[2]. Videbis tu etiam id opusculum, simulatque exortum fuerit e lentulis, vel certe distractissimis manibus typographi regii, cuius ut caetera despicias, utique elegantes typos non improbabis. - Quam *τοῦ μαίνοντος* pictoris vestri Goutij[3] penes me mirabilem tabellam esse narravi[4], etiam nunc transmissa fuisset, nisi succurrisset, quod ipsam te Hagae videbaris polliceri in hanc aestatem. Quo in consilio si adhuc perstas, ut ego quidem opto, ac te cum cacteris amicis rogo, tutius illud *χ;ειμήλιον* hic visetur, cum paucis alijs, quibus te, nisi fallor, vix poenitebit breve momentum impendisse. Manda tamen, si quid secus curatum velis; ecce enim cum imperio injungas' ..... IIX (8) Iul. 47.

Groet den heer Voetius en uw broeder.

4618. A. Rivet aan Huygens en Heenvliet. (L.B.)

De ontvanger heeft het geld gereed liggen, maar heeft nog geen order van Z.H. ontvangen, om de tractementen der professoren uit te betalen. Het is noodig daarvoor te zorgen. De Breda, le IX Juillet 1647.

Over eenige dagen ontvangt gij alle redevoeringen, gedichten, enz. bij de inwijding[5] en ook de lijkrede van den heer Dauber.

1) Zeker is Janus Secundus bedoeld, de beroemde Latijnsche dichter.
2) De *Pathodia*.
3) Hendrik Goudt, in 1585 te Utrecht geboren, studeerde een tijd lang te Rome en werd een bekend teekenaar.
4) Den 7^{den} Juni, toen Huygens met den Prins te Utrecht was, had hij Anna Maria een bezoek gebracht.
5) De titel van het werk is: *Inavgvratio Illustris Scholae ac illustris Collegii Avriaci*, *à Celsissimo Potentissimoque Arausionensium Principe Frederico Henrico In Vrbe Breda Erectorum*, *Cum Orationibus solemnibus ipsâ Inaugurationis die et seqq. aliquot habitis. Bredac*, *Ex Officinâ Joannis à Waesberghe*, *Illustris Scholae et Collegii Auriaci Typographi Iurati*, CIↃIↃCXLVII.

4619. A. Rivet. (L.B.)

De brief, waarin ik indertijd den heer Saumaise op bevel van Z.H. vroeg, hoe het met zijne *Militia* was, gaat hierbij. Tegelijk met dezen brief gaat er een aan den heer Heenvliet en u. Het is eene quaestie van het bestaan der Illustre School. De heer Dauber doet meer dan drie professoren elders. De heer Philemon heeft op drie verkoopingen boeken gekocht voor de bibliotheek en het geld voorgeschoten[1]. De Breda, le 9 Juillet 1647.

4620. M. Zuerius Boxhorn[2]. (L.B.)

Hierbij zend ik u de brieven van Puteanus[3]. 'Quid ex Scythia illâ nostrâ, illâ, ut iste loquitur, vaginâ gentium et officina nationum, proxime exspectandum sit, ex his quaestionibus, ad quas iam respondeo, facile intelliges'[4].

4621. J. Nannir[5].

Ik ben u zeer dankbaar voor alles wat gij voor mij gedaan hebt, en zou u gaarne een tegendienst bewijzen. 'Hier beneffens gaen twee teyckeningen, d'eene van de stadt Zara[6] en d'andere van Sibenico[7]; ick hebbe deselve wat haestich gemaeckt, alsoo seer weynich ledighe tyt hebbe, sijnde geemployeert in t fortificeren van dese plaetse, soo binnen als buyten, omdat wy alle daegen hier de belegeringe verwachten. Ick wil UEd. ootmoedich gebeden hebben, myne moeder doch te willen raeden, hoe sy sal handelen met myne plaetse van quartiermeesterschap[8]. Ick soude noch wel gaerne wat hier blijven en derhalve, soo myne plaetse niet conde behouden, soo wenschte ick, dat deselve mochte werden geresigneert en dat myne moeder voor deselve sooveel conde genieten als mogelijck waer' ..... Sibenico, den 12 Julio 1647.

4622. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Gisteren kreeg de compagnie van den heer Savitat[9] bevel, om heen te gaan; misschien verlangen ook anderen naar hun oud garnizoen terug. Als de

1) De rekening is er bij; zij bedraagt ƒ 172.
2) De brief heeft plaats, datum, noch jaar. Hij is uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 166, en daar op het jaar 1644 gesteld.
3) Nl. *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm ..... et D. Heinsivm ..... Epistolae; edente Marco Zuerio Boxhornio*, Lugd. Bat., 1647.
4) Zie blz. 392.
5) Het Hs. is in het bezit der firma Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage. De onderteekening is niet duidelijk.
6) Stad in Dalmatië.
7) Lees: *Sebenico*. De stad ligt ook in Dalmatië.
8) Hij was dus kwartiermeester geweest in dienst der Staten - zijn naam komt echter niet voor in de Staten van Oorlog - en in dienst gegaan van Venetië, dat in oorlog was met de Turken. Vgl. De Jonge, Nederland en Venetië, blz. 232 vlg., die spreekt van de drie of vier Nederlandsche ingenieurs, die toen in Venetiaanschen dienst in Dalmatië waren. De voornaamste hunner was Lathouwer.
9) Zeker Sauvetat; zie blz. 201.

compagnieën, die door Frankrijk worden betaald, worden weggezonden, wordt het garnizoen van deze stad en van de forten veel te klein. De Hulst, ce 13e Juillet 1647.

4623. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Over drie of vier weken zou ik gaarne mijne vrouw in Gelderland willen bezoeken. Wilt gij trachten, mij het verlof daartoe te verschaffen? De Hulst, ce 18 Juillet 1647.

4624. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Z.H. heeft uw verlof toegestaan. A la Haye, le 24e Juillet 1647.

4625. Ballard[1]. (L.B.)

Je n'ay plus grand soucy que de vous satisfaire, et comme vostre copie a esté mal escripte par celuy a qui vous l'avez confiée, il ne s'est peu que l'on ayt fait quelque faute dont il faut tascher a y remedier, affin que je satisfasse a ma parolle et a vostre contentement. Vous me pardonnerez si je vous accuse de peu d'exaction, quand vous avez voulu mettre au jour vos ouvrages, et vous diray que je sollicite tous ceux qui ont pareil sentiment a le regarder plus d'une fois, me promettant d'observer une copie aussi ponctuellement qu'ils se peut. Je passe sur toutes ces precautions et n'ay autre soucy que celuy de vous tesmoigner que je vous suis ..... De Paris, ce 25e Juillet 1647.

4626. Th. Gobert[2]. (L.B.)

Dat gij mij niet begrepen hebt, komt doordat de heer Ballard u niet het door mij gecorrigeerde vel heeft toegezonden, maar een ander. Ik hoop spoedig uw antwoord te ontvangen. De Paris, ce 26 Juillet 1647.

4627. G.P. Foscarini[3]. (L.B.)

Toen ik verleden jaar werd uitgenoodigd in Frankrijk op te treden bij eene muziekuitvoering, die door den Koning werd bijgewoond, heb ik eene compositie geschreven met den titel ‘De harmonie der wereld’. De heer Walter Kriger, die ten uwent woont en met wien ik kennis heb gemaakt, vertelde mij van u en daarom waag ik het de bovengenoemde compositie onder uwe bescherming te stellen. Hierbij gaan nog andere composities van mij; als zij u

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a p., blz. XXXV.
2) Uitgegeven, t.a.p., blz. CCXX. - Zie No. 4613.
3) Giovanni Paolo Foscarini was een Italiaansch luitspeler, die te Parijs woonde.

behagen, zal ik u meerdere zenden, en ik beveel mij aan, om onder de dienaren van Z.H. te worden opgenomen. Di Parigi, li 26 Lug. 1647.

4628. H. Bielcke[1]. (K.A.)

Daar ik van plan ben in het keizerlijk leger te gaan dienen, zou ik gaarne van Z.H. eene aanbeveling hebben aan den heer Milander[2], of anders een bewijs, dat ik vier jaren als kapitein gediend heb in het regiment van den heer van Beverweert[3]. Wilt ge mij kopie zenden van de beide Italiaansche liederen, die gij van den gezant van Denemarken[4] hebt gekregen, voordat hij Amsterdam verliet? ‘Je luy ay faict le soubvenir de ce vieux corp du luth qu'il vous a promis; j'espere que vous l'aurez bientost de Denemarcq, et vous assure que je vous envoyere une de Viene, où ils sont a trouver en quantité.’ Munster, le 29 de Juyllet 1647.

4629. Aan A. Rivet[5]. (H.A.)*

Ik heb met Z.H. gesproken over het betalen der professoren; de zaak is in orde. - ‘M. de Saumaise se trouvant trompé en ce qu'il avoit creu que je le taxasse d'avoir escrit des sottises, change de note maintenant et mande à mon beaufrere[6]: “Je vous renvoye la lettre de M. vostre beaufrere au S.r Rivet[7]. Je l'ay trouvée seulement offensive en ce poinct, qu'il a creu que j'estoy capable de m'engager dans les caprices d'autruy, et de tenir teste aux sottises des pedants, qui ont eu pouvoir de divertir ma plume. Nous en parlerons plus amplement à la premiere veuë. Je ne suis pas homme à m'offenser de peu, mais il faut aussi advouër, que beaucoup d'honestes gens qui faisoyent semblant de m'estre amis, ont faict ce qu'ils ont peu pour me deprimer, afin de paroistre aveq plus d'eminence, et parvenir par ce moyen au bout de leurs desseins.” Je n'entens pas ce dernier mystere, mais pour le reste je vous demande s'il est peu veritable que M. de Saumaise est capable de se laisser engager et divertir aux caprices d'autruy. La chose parle. Car où est nostre *Milice?* etc. Mais, *nos haec novimus esse nihil*, et ne fay que m'en rire.’ A la Haye, le 30e Juillet 1647.

4630. Maria Magdalena van Akerlaeken. (L.B.)

Zoudt gij mij willen zeggen, wanneer Prins Willem de orde van den kouseband heeft gekregen[8]? ‘Soo daer wederom wat soude mogen wesen in het sterffhuysch van myn vader sal., dat U Edelheyt soude connen dienen, U Edelheyt sal maer hebben te gebieden.’ Den 30 Juli 1647[9].

1) Zie No. 4596.
2) Zie II, blz. 50. - Hij was op zijn ouden dag overgegaan in dienst van den Keizer.
3) Zie II, blz. 186.
4) Nl. Ulefeldt; zie blz. 173.
5) Zie No. 4618 en 4619.
6) Nl. de Wilhem.
7) Zie No. 4474.
8) In April 1646 had de Engelsche resident Boswell de orde van den kouseband aan Prins Willem overhandigd.
9) De plaats ontbreekt.

4631. A. Slichtenhorst[1]. (R.A.)

Tarde, sed tandem, ad te mittitur dissertatio illa, de qua in Zutphaniensibus comitijs coram tecum[2], sed obiter, egi, quamque praesens praesenti nuper Amisfortensi in oppido exhibuissem, nisi fuisse illic et abijsse Hugenium simul intellexissem[3]. Nisi valde vitium illud me decipit, quod Narcissum perdidit, non plane indigna erit, cui percurrendae duas horas celsissimus Princeps impendat. Caeterum ut quam ocyssime offeratur, admodum e re erit, si modo tuto nunc potest, ac peregre non absit, ut novellarij nuntiant, dominus tuus. Neque enim brevis mora tam noxia, quam esset intempestiva rei huius divulgatio pestilens. Paulo longius evagatus sum quam primo constitueram, nec aliter potui, tum propter diversitatem ac magnitudinem argumenti, tum quod receptas vulgo opiniones quasdam impugnare ac convellere necesse habui. Alicui e patriae statoribus quicquid huius est opellae tradere, in animo habebam, verum diversis ex causis prius magni Principis iudicio iudicium meum submittere, satius postea putavi. Quod restat, per te fideliter ac ex voto meo curatum iri, dubitare me non permittit innata tibi doctisque iam omnibus passim nota ac tantopere praedicata humanitas, qua etiam nuper beare me fastigio tuo non inferius credidisti. Si insuper praesentia mea, aut plura autographa - quatuor eiusdem exempli, praeter tria quae mitto, penes me servo - a Principe desiderantur, tam amico imperio lubens ac propere parebo. Vale, patriae nostrae ac literarum insigne sidus, ac Slichtenhorstium inter clientes tuos accense, qui te tuaque serio admiratur. Amisforti, pridie Kal. VI-tileis (= 31 Juli) CIↃIↃCXLVII.

4632. A. Rivet[4]. (L.B.)

Uw brief en de stukken heb ik ontvangen. Uwe zoons zijn in den Bosch bij hun neef[5]. Gij moet mij zeggen, hoe wij het moeten inrichten, als Z.H. hier komt. Den heer de Saumaise heb ik geschreven, maar nog geen antwoord ontvangen. Hij is weer erg aan de polemiek tegenwoordig; de *Militia* laat zich dus wachten. Uwe zoons hebben heel goed gedisputeerd. De Breda, le 1 Aoust 1647.

4633. M. Zuerius Boxhorn[6].

Quae tot jam saeculorum ingeniorumque conscientiam fugit *Veritas*, nostra tandem ope

1) Arend van Slichtenhorst († 1657) schijnt te Leiden gepromoveerd te zijn in de rechten, deed daarna eene reis naar Frankrijk en vestigde zich als advokaat te Arnhem. In 1653 gaf hij uit *Alle de XIV boeken van de Geldersse Geschiedenissen*.
2) Den 25sten Mei was Huygens in het gevolg van den Prins op reis gegaan naar Overijsel, Gelderland en Utrecht. Van 31 Mei tot 4 Juni waren zij te Zutphen.
3) Den 21sten Juli kwam Huygens met zijn oudsten zoon te Amersfoort en bleef daar tot den volgenden dag.
4) No. 4632 a, b. Brieven van 7 en 16 Sept. (beide L.B.) zijn onbelangrijk. - Zie No. 4629.
5) Nl. Jacob Suerius, de rentmeester-generaal van Brabant; zie I, blz. 354.
6) Het Hs. is niet gevonden, maar het briefje is uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 216.

retracta a fuga, a te inprimis excipi ac propius inspici gestit[1], Hugeni Constantine, virorum nobilissime. Qualis est, nuda, ac sine fallaciis ac fuco prodit, tuique pro se rectitudinem ac gravitatem judicii supplex implorat. Si fallax, si meretricula sit, quam tibi sisto, corrige quaeso, et mone errantem; sin minus, ad omnium, obscurissimorum etiam hactenus, temporum lucem plurimum haud dubie factura audentem fuere. Vale ..... Lugduni Batavorum, 1647, ipso illo die, quo in ferias nostras omnia Kalendaria consensere[2].

4634. L.G. van Renesse[3]. (L.B.)

De komst van den heer Rivet was ons zeer aangenaam, ook al omdat hij geld meebracht. Uwe zoons zijn Zondag met Pieck, vader en zoon[4], en Eyckberg[5] naar den Bosch gegaan. Uw zoon Lodewijk vind ik heel vlug. Sedert korten tijd is hier de zestien-jarige baron Brereton[6] en deze wedijvert een beetje met Lodewijk en Eyckberg. Van mij krijgen de jongelui vaderlandsche geschiedenis. Kal. (1) Augusti 1647, e Collegio Auriaco Bredae.

4635. J.H. Dauber. (L.B.)

Hierbij gaan vele exemplaren van mijne rede bij den dood van Z.H.[7]; Wilt gij één daarvan aan de Prinses aanbieden? Uwe zoons hebben hunne stellingen heel goed in het publiek verdedigd; zij zijn nu naar den Bosch. Ik wil hen tegenover u niet te veel prijzen. A Breda, ce 2 Aoust 1617.

4636. H. Bruno. (A.B.)

Gaarne zou ik professor in de letteren worden aan de nieuwe Hoogeschool te Harderwijk[8]. Wilt gij mij aanbevelen bij den curator, den heer Wijnbergen[9]? Alemeriae, prid. Non. Sextil. (= 4 Aug.) MIↃCXLVII.

Hierbij gaat een vers van mijne zuster[10] op de *Eufrasia*.

1) Waarschijnlijk werd met dezen brief Boxhorn's *Antwoord op de Vraaghen over de Bediedinghe van de Afgodinne Nehalennia* ..... (vgl. blz. 392) aan Huygens toegezonden.
2) Waarschijnlijk is 1 Augustus bedoeld.
3) De brief is van andere hand, maar door Renesse onderteekend.
No. 4634 a. In een brief van 7 Sept. (L.B.) wordt aangedrongen op 'vryheit van impost'.
4) Waarschijnlijk Gijsbert Pieck († 1683), heer van Tienhoven, schepen in den Bosch en rentmeester der domeinen in de Meierij, en zijn zoon Dirk Adriaan, die in 1651 werd opgenomen in de ridderschap van Nijmegen.
5) Gijsbert Eyckberg († 1660) was een zoon van Johan E. (zie I, blz. 148) uit zijn eerste huwelijk.
6) William Brereton († 1697) werd later lid der Royal Society te Londen. Hij heeft te Breda kennis gemaakt met Christiaan Huygens en stond met hem in briefwisseling.
7) Zie blz. 403.
8) Zij is in 1648 opgericht.
9) Johan van Wynbergen, heer van 't Zandt († 1673), werd curator der nieuwe instelling.
10) Aeltjen Bruno was eene dochter van Martinus Bruno en van Heyltje van Heuvel; zij werd 9 April 1628 te Alkmaar gedoopt en 27 Januari 1679 begraven. (Mededeeling van Mej. C.E.C. Bruining, adjunct-archivaris van Alkmaar.) Alida Bruno, zooals zij meestal genoemd werd, was bevriend met Tesselschade en heeft gedichten geschreven, waarvan er eenige zijn opgenomen in *Klioos Kraam* II, 1657, en *Bloemkrans van verscheiden gedichten*, 1659. In het voorjaar van 1646 had Huygens verzen met haar gewisseld (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 76-79). Haar lofdicht op de *Eufrasia* is niet in de latere uitgaven van dat werk opgenomen.

4637. Aan A. Rivet. (H.A.)*

En presentant à S.A. la harangue de M. Dauberus[1], aveq ce que je doibs de tesmoignage au grand merite de l'auteur, je luy ay demandé, selon vos semonces, s'il voudroit prendre la patience à Breda d'entendre le compliment latin dans son College de quelqu'un des professeurs qui seroit destiné à luy faire une petite allocution[2]. Et m'a respondu qu'ouy, pourveu que ce ne fust point le mesme jour de son arrivée, dont je l'ay bien osé asseurer. Vous adviserez donq, Monsieur, *cujus vulturis hoc erit cadaver*[3]. S'il y a quelqu'un qui puisse entreprendre de le faire *brevi facundiâ et eleganti*, la chose en aura meilleure grace. Je m'en remets à vostre conduitte et demeure ..... A la Haye, le 5e Aoust 1647.

4638. J. Sluijsken[4]. (H.A.)

.... Voicy deux petites curiositez. Vous avez de moy les Pseaumes imprimes a Lion de par previlege du Roy de France[5]. Je vous envoye joint celles les mesmes par permission et octroy du Roy d'Espagne, donne a Christofle Plantin a l'an 1564. Pour la deuxiesme une bible bien vieille, imprimee a Venise a l'an 1498, une rariete si extraordinaire qu'elle doibt estre rehabillee d'un bon libraire qui ne se trouvent point pardeça. Si de telle trempe m'occurre plus, j'auray memoire de vous, comm' il vous a pleu avoir de moy. D'Arnhem, ce 26 de Juillet / 5 d'Aougst 1647.

4639. A. Bubbenius[6]. (L.B.)

Nu gij mij niet hebt kunnen helpen, ben ik uit mijn ambt ontslagen, maar ik hoop, dat gij mij verder zult willen bijstaan. Bredae, 6 Aug. an.^{o} 1647.

4640. G. Brandt[7].

Hiernevens gaet mijn lijkreeden[8] en een verzoek aan Uw Edelheit om verschooning voor de vrijmoedigheit mijner pen. Ik heb die Uw Edelh^{t} dan derven opdraagen, doch niet uit in-

1) Zie blz. 403.
2) Den 15^{den} Aug. reisde de Prins van den Haag naar Breda en vertrok weer den volgenden avond. Huygens was in zijn gevolg.
3) Mart., VI, 62, vs. 4.
4) No. 4638 a. Een brief van 2 Sept. / 23 Aug. (H.A.) handelt nog eens over de Psalmen van Plantijn.
5) Zie III, No. 3197.
6) Zie No. 4360.
7) Het Hs. is in de Bibliotheek der Remonstrantsche kerk te Rotterdam. De brief is uitgegeven door Dr. G. Penon in *Bijdragen tot de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, Groningen, III, 1884, blz. 59.
8) Geraert Brandt (1626-1685), de bekende geschiedschrijver en dichter. *G. Brandt's Lykreeden over den Heer P.C. Hooft ..... Uitgesprooken in de Schouwburg t'Amsteldam, den 28sten Mey* 1647, Amsterdam. Zij werd uitgesproken door den beroemden tooneelspeler Adam Carelsz van Germez en zag in Augustus het licht bij den uitgever Joost Hartgers met eene opdracht aan Huygens (vgl. *Hooft's Brieven*, IV, blz. 434). - Brandt vergat er bij te zeggen, dat de rede, de levensbijzonderheden uitgezonderd, eene bijna woordelijke vertaling was van Du Perron's *Oraison funebre sur la mort de Monsieur de Ronsard* (1586).

beelding van haar waardij, maar om hierdoor stilzwijgens te kennen te geven, dat ik geen geleegentheit zou laaten slippen, waarin ik eenigsins kon erkennen d'onverdiende weldaadt en gunst, die nooit genoeg erkent kan worden, weleer door Uw Edelh^{t} ontfangen. De groote vriendtscbap, waardoor Uw Edelh^{t} aan den heere Hooft zal. gedachtenis verbonden was, geloof ik, dat mijn misslagh kleener zal maaken, en Uw Edelh^{ts} gewoone heusheit stof genoeg vinden, om de vierigheit van mijn verplichte pen t'ontschuldigen. Waarop vertronwende zich in Uw Edelh^{ts} goede gunst beveelt ..... In Amst[erdam], den 8 Aug. 1647.

4641. C.B. de Petersdorff. (L.B.)

Ik dank u voor uw brief van 24 Juni en voor het zenden der aanbevelingen. De Jezuieten hebben nogmaals weten te bewerken, dat de uitspraak in mijn proces werd uitgesteld[1)]. Mijne zoons[2)] hebben zich beiden zeer dapper gehouden bij Lerida[3)], maar zijn ernstig gewond; de oudste heeft zelfs een been verloren. De Genai, le 10 Aoust 1647.

4642. Adryana van Assendelft[4)]. (L.B.)

Hierbij gaat het antwoord van den luitmaker van Luik; hij geeft te verstaan, dat hij wel een nieuwe luit voor u wil maken, als gij het verlangt. Ik zal hem uw antwoord wel overbrengen. Ik woon ‘by de Leuvestraet’[5)].

4643. G. Wendelinus[6)]. (L.B.)

Eene maand geleden verzocht ik u te bewerken, dat de gouverneur van Maastricht mij toegang zou verschaffen tot het archief der kapittels, vooral van dat van Maria. Ik ben er heen gereisd, maar de gouverneur was naar Spa en zijn plaatsvervanger had van u geen bericht ontvangen. Schrijf toch eens. Traiecto ad Mosam, Idibus (13) Augustis 1647.

4644. H. Bielcke[7)]. (L.B.)

Vriendelijk dank voor het paspoort. ‘J'espere que son Ex.^{e} l'ambassadeur de Denemarcq ne mancquera pas a vous envoyer le viel luth promis. Je vous asseure en homme d'honneur qu'aussitost que je seray a Viene, je vous envoyeray

1) Zie 3663, 4045, 4177 en 4602.
2) Zie No. 4602.
3) Het Spaansche stadje Lerida werd den 12^{den} Mei ingesloten door Condé, die echter den 17^{den} Juni het beleg moest opbreken.
4) Zij was eene dochter van Gerrit van Assendelft, heer tot Kralingen, Besoijen en Heyntjesoord, en van Johanna van Gent. In 1650 was zij getrouwd met Fred. Conincx, die in 1656 cornet en kapitein te water was. (Meded. van Dr. H.E. van Gelder.)
5) Z. plaats, datum en jaar.
6) Zie No. 4616.
7) Zie No. 4628.

un viel luth de Bologne bien choisi, vous promettant que de peur de mal choisir, je ferray tenir un conseigl de musique formé' ..... Cologne, le 16 d'Aug. 1647.
'J'attens les deux airs italiens avec une telle patience comme vous vostre luth'.

4645. Ernestine de Ligne[1]. (H.A.)

In de stad Diest verspreidt Daniel Cools[2] het gerucht, dat hij, behalve ontvanger van de domeinen, ook luitenant van het feodale hof en kastelein of concierge van het park is geworden. Dat is zeer in het nadeel van den drost. Zou Z.H. niet bekend willen maken, dat de betrekkingen van luitenant en kastelein altijd behoord hebben bij die van drost? Spa, le 16 Aoust 1647.

4646. D. de Wilhem. (L.B.)

Wilt gij denken aan neef de Vogelaer[3] in de zaak van Vlissingen? 'J'ay oublie a vous dire que M. Verbolt[4] ne sera pas seul dans l'employ de Cleves pour procurer la seurete des biens de Madame l'Electrice[5], mais il a deux compagnons d'eslite, M. Marlot[6] et M. Mol[7]. On dit que M. Marlot l'a recerche ..... M. Ketting[8] ne peut donner aucune satisfaction aux creanciers de S.A., parce qu'il faut qu'il fournisse en argent content 150000 fl. a Utrecht pour l'achapt de Dieren[9], ou M. Beaumont[10] s'en va pour cest effect. Je voids qu'on est plus desireux de pourchasser ses plaisirs que d'acquerir de l'honneur et des biens. Pour le faict du pretendu mesnage, ce sera une longue besongne. Et le temps cependant mange tout le revenu extraordinaire de S.A. outre l'ordinaire, et nous nous en allons *ad incitas*. C'est bien a mon grand regret qu'il faut que je vous entretienne de mes miseres ..... Si nous pouvons demeurer en mesme estat comme par le passe, ce sera le bout de mondit *Tempus edax rerum*[11]; toutes les curialites, les avances des recepveurs ne serviront qu'a entretenir nos miseres. *Lentuli sumus Lentulorum lentulissimi* ..... Le 17 d'Aoust, a 7 heures du matin[12].

1) De brief heeft geen adres - Zie III, blz. 255.
2) Zie II, blz. 521.
3) Waarschijnlijk Marcus de Vogelaer Jr.; zie I, blz. 5.
4) Zie III, blz. 382.
5) Nl. Louise Henriette, de echtgenoote van Frederik Willem van Brandenburg.
6) Zie I, blz. 151.
7) Christiaan Moll was van 1647 tot 1650 resident van den Keurvorst van Brandenburg in den Haag.
8) Zie II, blz. 109.
9) Nl. het Huis te Dieren, dat door den Prins was aangekocht.
10) Nl. Aernout van Beaumont, raad van den Prins; zie I, blz. 266.
11) Ovid., *Metam.*, XV, vs. 234.
12) Plaats en jaartal zijn weggelaten, maar Huygens teekende op den brief aan: R. Spa, 22 Aug. 1647.

4647. D'Avril[1]. (K.A.)

Zoudt gij dezen edelman, die met mij verwant is, niet willen voorthelpen? De Heeren van de Kamer van Zeeland hebben hem hoop gegeven op eene compagnie in Brazilië, omdat hij nu dertien jaren in dienst is. A la Haye, ce 17^{e} Aoust 1647.

4648. C. Moll[2]. (A.B.)

De Keurvorst zou gaarne willen, dat de hierbij gaande brief door een trompetter aan aartshertog Leopold werd gebracht, die nu te Brussel is. Den brief van Z.H. aan den markies de Castelrodrigo[3] zal ik heden insluiten in het pakket aan onzen resident Staveren te Brussel. Haag, den 19 Augusti[4].

4649. C. Staefvenisse[5]. (H.A.)

Er zijn hier bij de verkiezing, terwijl ook mijn schoonzoon op de nominatie staat[6], allerlei knoeierijen en praatjes geweest. Midd[elburg], den XIX^{en} Augusti 1647.

4650. J. Smithius. (L.B.)

Kunt gij ook iets doen voor Christiaan Benthem, over wien ik u vroeger al eens geschreven heb? En dan is er nog een jonge man, die gaarne als officier naar Brazilië zou gaan. Christiaan Otter[7] is door den Keurvorst naar Königsberg beroepen. Noviomagi, 12/22 Augusti A.^{o} CIↃIↃCXLVII.

4651. Eras. van Loeffeldt. (K.A.)

Ik hoor met genoegen, dat gij te Luik zijt aangekomen[8]. Wilt gij nu het stuk teekenen, dat ik heb opgesteld, en het bij mijn neef laten brengen?

1) De brief heeft geen adres. - Zie blz. 363.
2) Zie blz. 419.
3) Zie III, blz. 496.
4) Zonder jaar.
5) No. 4649 a-m. Brieven van 2 en 10 Febr., 20 Aug., 3 en 14 Sept., 1, 2 en 23 Oct., 27 Nov., 7, 13, 19 en 23 Dec. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
6) Zie No. 4095.
7) Zie II, blz. 225, en No. 4545. - Hij is van 1647 tot 1658 mathematicus aan het Brandenburgsche hof geweest en is toen, op zijn ouden dag, professor geworden te Nijmegen, waar hij in 1660 is gestorven.
8) Den 15^{den} Aug. vertrok Huygens in het gevolg van den Prins uit den Haag, kwam den 19^{den} te Spa, waar Amalia van Solms zich ook bevond, reisde den 23sten met twee vrienden naar Luik en vertrok den 24sten weer uit die stad met den Prins.

Ik zou gaarne zien, dat in het paspoort vermeld werd, dat ik aan het land en de stad Luik vele diensten heb bewezen. Spa ..... ce 23 d'Aoust 1647.

4652. J. van Wassenaer[1]. (H.A.)

'Madame la baronne de Vogelsang[2] m'a prie de vouloir procurer un abolution pour son bau frere, le baron d'Elter.' Ik kan er zelf niet met Z.H. over spreken, maar gij wilt dat zeker wel in orde maken. Hij zendt hierbij het ontslag, dat hij van zijn generaal heeft gekregen. Ik ben bezig met het reisje, 'auquel Monsr de St Ybal[3] et l'abbé de Mercy[4] m'ont debauché.' Wij zijn naar Maastricht gegaan en hoopten Z.H. hier te zien. Er is hier bijna niemand 'hors la court de Madame[5] et ce qui en depend', maar zij gaat morgen naar Aken, waar wij ook heen gaan. De gravin van Culemborch is ernstig ziek[6]. De Spae, ce 28e d'Aoust 1647.

4653. Eleonore Maurice van Portugal[7]. (H.A.)

Brenger dezes heeft onder graaf Frids[8] vier jaren gediend en zou nu gaarne naar Brazilië gaan. Kunt gij hem daar aan eene compagnie helpen? De Gertrut de Berg, ce 29 Aout 1647.

4654. F. Spanheim. (L.B.)[aant.]

Je mets la main derechef à la plume par commandement de S.A.[5] pour vous representer une affaire, qui concerne l'interest de Monseigneur le Prince, et celuy de toute la Maison. Le sujet en est né de la communication que j'ay eue icy avec le lieutenant civil de Gand, homme d'honneur et de sçavoir, qui m'a fait la faveur de me venir voir à diverses fois, pour conferer avec moy sur divers points de religion. Quelques communications reiterées ayans produit de l'amitié entre nous, je luy presentay un exemplaire latin de la harangue faitte sur feu S.A. de glorieuse memoire[9]. Le lendemain m'estant revenu voir, il me dit entre autres propos, qu'il s'estonnoit que je n'avoy fait mention de la seigneurie de Chasteaubellin[10] entre les autres titres donnez à mondit Seig-

1) No. 4652 a. In een briefje van 4 Oct. (H.A.) herhaalt hij zijn verzoek.
2) Zij wordt ook genoemd in No. 4486.
3) Zie III, blz. 333.
4) Hij was een Spaansch diplomaat, die o.a. in Sept. 1647 naar de Zeven Provinciën werd gezonden.
5) Nl. Amalia, Prinses van Oranje.
6) Nl. Maria Magdalena, gravin van Nassau-Siegen, de weduwe van Philips Theodoor graaf van Waldeck. Zij is den 30sten Aug. te Spa gestorven.
7) Zie I, blz. 364.
8) Nl. George Frederik van Nassau (zie II, blz. 98), die den 30sten Juni haar echtgenoot was geworden.
5) Nl. Amalia, Prinses van Oranje.
9) Zie No. 4611.
10) Chatelbelin was eene heerlijkheid der Oranje's in Bourgondië; er is daarover en over andere heerlijkheden in die buurt een langdurig proces gevoerd, waarbij de erflating door René de Chàlons betwist werd.

neur. Je luy respondis, que j'avoy ignoré ce titre, et suivi en ma dedicace la tablature ordinaire des titres donnez à feu S.A. et à mondit Seigneur. A ceste occasion nous entrasmes en propos sur ceste matiere, et il me demanda, si les interests particuliers de S.A. n'estoyent compris au traitté de Münster, qui se fait avec l'Espagne. Je luy repliquay, que je ne doutoy point que cela fust, et qu'il estoit plus que raisonnable, que dans l'interest du general S.A. eust raison de toutes les pretentions, qu'elle avoit justement sur le bien de ses ancestres, soit en Bourgogne, soit en Flandres, en Brabant, ou ailleurs, que je ne pouvoy sçavoir si ceste terre y estoit specifiée ou non, que cependant j'emancipoy de le prier s'il en avoit quelque cognoissance particuliere, de me dire ce qu'il en sçavoit. Il me respondit que feu son pere, pendant qu'il avoit esté advocat à Malines, avoit esté employé à la poursuite de ladite terre par le feu Prince Philippe[1)], et qu'il avoit encore en son pouvoir nombre de papiers et memoires concernans ceste affaire, entre autres une consultation tres particuliere de ce fameux jurisconsulte Charles du Moulin[2)] en faveur de la Maison d'Orange contre une confiscation faitte par le Roy d'Espagne. Que ledit Prince ayant resveillé ceste affaire au Parlement de Malines, son pere l'avoit poussée contre les fiscaux du Roy si avant, qu'il y eut sentence interlocutoire, pour admettre les parties à la production de leurs droits. Qu'apres la mort dudit Prince l'affaire estoit demeurée pendue au croc, touttefois qu'il ne sçavoit pas bien, si le feu comte Jean de Nassau[3)] avoit renouvellé ce proces, ou non, se croyant le plus proche, qui fust alors capable dans la guerre de poursuivre ceste affaire, que la vefue au moins dudit comte[4)] luy avoit demandé les papiers qui concernoyent ce proces, mais qu'il ne s'en estoit pas voulu dessaisir. Je le priay là dessus de les garder, et le conjuray de moy mesme, de regarder ces papiers à son retour exactement, et d'en tirer les documens qui pourroyent servir pour faire voir les droits de S.A. sur ladite terre, laquelle il me representa tres avantageuse, et absorbant une bonne partie du domaine du Roy d'Espagne en Bourgogne. A quoy s'estant montré franc, je creus estre de mon devoir d'en informer Madame, qui me commanda de le sonder, s'il ne pouvoit donner une course à Breda, pour s'y abboucher avec vous. Il me respondit qu'il s'y trouvoit empesché pour deux raisons, l'une qu'il estoit officier du Roy d'Espagne, l'autre qu'il estoit fort espionné par les ecclesiastiques, qui ne le tenoient pas pour trop bon catholique, et qui seroyent bien aises d'avoir sujet de le persecuter. Qu'il pouvoit aller plus aisement à Hulst, comme ayant aussi la qualité de lant-eschevin du pays de Waes. N'ayant peu le disposer au premier voyage, comme trop esclattant, pendant que S.A. y seroit, n'ayant pas jugé à propos de l'en presser, je le priay qu'au retour chez luy il considerast tous ces papiers de pres, qui concernoyent ceste affaire, et qu'il tirast un *factum* de toute l'affaire, et qu'il me l'envoyast au plustost en Hollande, et qu'on verroit ensuite, s'il seroit besoin de venir à un attouchement. Ce qu'il m'a promis ce matin sur son depart, avec la reserve que sa personne fust mesnagée. Il me promit aussi d'aller à Malines, et de s'informer parmy d'autres affaires des fis-

1) Philips Willem, de oudste zoon van Willem van Oranje.
2) Deze beroemde rechtsgeleerde leefde van 1500-1566. Hij was dus al gestorven, voordat de oorlog begon.
3) Zie I, blz. 393.
4) Nl. Ernestine de Ligne.

caux dudit lieu, à quoy ceste affaire en estoit, et de visiter mesme la greffe, pour en avoir plus de lumiere par l'inspection des pieces qui y sont. C'est de quoy je l'ay conjuré, l'asseurant que leurs Altesses luy sçauroyent beaucoup de gré de ceste affection à leur service, et le luy tesmoigneroyent ès occasions. Madame a trouvé bon que je vous en informasse particulierement, afin que si ceste terre n'estoit deja sur le rolle dans le traitté, on se reservast les pretentions qu'on avoit dessus, jusqu'à ce qu'on en eust plus d'esclaircissement, et qu'elle en avoit ouy parler parfois à feu S.A. Ledit lieutenant civil m'a asseuré, en cas qu'on trouvast à propos en suite de ces memoires, qu'il vint en Hollande, qu'il en pourroit trouver les moyens plus aisement et avec moins de bruit que pour Breda, qu'il se pourroit bien faire donner une commission au pays de Waes pour luy servir de pretexte, et qu'on sçavoit bien qu'il faisoit bibliotheque, ce que pourroit aussi convier un voyage de Hollande. Il tesmoigne aussi une grande estime de vostre personne, et de vos productions qu'il a veues. J'ay creu, Monsieur, vous devoir faire une legende entiere, et quand bien vous seriez instruit de ceste affaire, que ceste communication seroit innocente, et que je ne devoy rien negliger en une affaire qui concernoit en quelque façon l'interest de S.A. Vous me manderez, s'il vous plaist, si je doy rompre ou continuer. D'abord qu'il m'aura adressé ce pacquet, je vous le remettray, et vous pourrez entrer en communication avec luy immediatement, si vous y trouvez de l'estoffe ..... De Spa, ce 29 Aoust 1647.

Madame fait estat de partir demain d'icy; je pourray avoir l'honneur de vos nouvelles à Cleves, Dieu aidant.

4655. G.P. Foscarini[1]. (B.M.)

Zes weken geleden schreef ik u en zond u eene compositie van mij door bemiddeling van den gezant. Nu ik geen antwoord ontving, vrees ik, dat mijne handelwijze door u niet goed is opgenomen. Als ik u persoonlijk had gesproken, zoudt gij, geloof ik, mijn werk op muziekaal gebied niet afkeuren. Di Parigi, li 30 Agosto 1647.

4656. W. Swann[2]. (L.B.)

Twee van uwe paarden vond ik in den stal van Z.H., de twee andere in een herbergstal bij de paarden van het gevolg. Ik zal mijn best voor u doen om ze te verkoopen, als lord Norwich[3] hier morgen komt met lady Stanhope[4], den heer Heenvliet en mijne vrouw, die in Antwerpen zijn geweest. De beide prinsen van de Palts, Maurits[5] en Eduard[6], zijn hier vandaag aangekomen ..... Breda, this 30 of Aug. 1647.

Uwe paarden gaan van daag naar den stal van den Prins.

1) Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschrift der Vereen. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 233. - Zie No. 4629.
2) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXLVIII.
3) Zie III, blz. 329.
4) De vrouw van Heenvliet; zie III, blz. 159.
5) Zie III, blz. 94.
6) T.a.p., blz. 35.

4657. H. Bruno[1]. (L.B.)[aant.]

Prof. Heereboord[2] heeft mij juist verzekerd, dat Gronovius[3] het professoraat te Harderwijk heeft aangenomen. Kunt gij mij nu niet aanbevelen voor Deventer? 'Maria Crombalckia[4], virgo ingeniosissima, Tesselae filia et proles unica, vere matrissans et Tesselizans, non Crombalkizans, in flore aetatis, in amplexibus maternis et materterae Annae[5], hodie ex febre ardenti exspiravit. Qua profecto morte, quae sorori meae[6] lachrymas ubertim, mihique longa suspiria expressit, ita me animi fractum sentio, ut vix sim apud me.' Alemariae, prid. Cal. Sept. (= 31 Aug.) CIↃIↃCXLVII.

4658. G. Wendelinus[7]. (L.B.)

Er heeft dus eene vergissing plaats gehad; gij meendet, dat ik met Traiectum Utrecht bedoelde en niet Maastricht. Intusschen hoor ik, dat er ook te Utrecht voor mijn doel belangrijke papieren zijn, nl. ook 'diplomata comitum Lossensium, sive, ut loquimur, *graven van Loon*.' Misschien staat daarin iets over de graven van Seelheim. Ik ben nog bezig met de Salische wet en zou zoo gaarne bewijzen, dat zij van Seelheim komt. Uit de abdij van St Trudo en het klooster Auerbod heb ik belangrijke bescheiden gekregen. Distio, III Non. (3) Septemb. 1647.

4659. Johan Albrecht graaf van Solms[8]. (H.A.)

Te Spa heb ik Z.H. mondeling verzocht de compagnie van den Boheemschen baron Scrinisky[9] te Maastricht in garnizoen te leggen; Z.H. stond dat toe, als andere compagnieën niet van garnizoen veranderden. Wilt gij nog eens over de zaak spreken? D'Aix la Chapelle, ce 3me de Septembre 1647.

4660. A. Hume[10]. (L.B.)

Brenger dezes wil David Balfour[11] gaarne opvolgen als kapitein van eene Schotsche compagnie. Breda, ce 4 Sept. 1647.

1) Zie No. 4636.
2) Zie III, blz. 265.
3) T.a.p., blz. 461.
4) Maria Tesselschade Crombalch, het tweede dochtertje van Tesselschade - het oudste meisje Taddaea was in 1634 op 9-jarigen leeftijd gestorven - stierf ongeveer 18 jaren oud op 31 Aug. 1647.
5) Nl. Anna Visscher, de weduwe van Dominicus Boot van Wesel.
6) Alida Bruno; zie blz. 416.
7) Zie No. 4616 en 4643.
8) No. 4659 a. Een brief van 5 Oct, (H.A.) handelt over hetzelfde.
9) Hij komt niet voor in de Staten van Oorlog. Maar de graaf van Solms was niet sterk in het spellen van namen.
10) Zie III, blz. 401.
11) Een David Balfour - blijkbaar een ander dan de gelijknamige kolonel (vgl. II, blz. 389) - komt in 1638 en 1644 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)

4661. Anna Van Nassau, Weduwe De Ferrier[1]. (K.B.)

Ik had gehoopt u hier te spreken, maar nu daar vooreerst geen kans op is, moet ik wel schrijven. Door den dood van mijn man ben ik in financieele moeilijkheden geraakt, want het geld van de compagnie is weg en mijn man heeft mij niets kunnen nalaten, omdat zijn vader nog leeft en ik geene kinderen heb. 'Ick sytte in een swaere laest van een huyshuyr ..... ick moet by de vyfhondert gulden jaerelyck betaelen, en ick blyve seytten met mijn mans ickepasie, kan niet quyt worde. Het is goed een offesyers vrou te syn, maar wedu is het een bedroefden staet'. Wilt gij een goed woord voor mij doen bij Z.H.? In Breda, den 6 September 1647.

4662. W. Swann[2]. (L.B.)

Ik heb aan lord Norvich geschreven, dat ik goede paarden voor hem had, maar kreeg geen antwoord, omdat hij in Brussel is; ik vrees, dat hij ze niet noodig zal hebben. Als ik ze verkoopen kan, schrijf ik het u. Breda, the 8 of 7ber (Sept.) 1647.

4663. Aan G.P. Foscarini[3]. (K.A.)

Vengo tardi a riconoscere la cortesia che si compiacque di farmi V.S. in svalorar(?) con il mio nome le sue gentilissime operette. Pregola d'attribuirne la colpa alle mie occupationi, cosi frequenti e folte ch'il più delle volte mi fanno fallire in questa maniera d'ufficij, che dalla mia inclinatione naturale vorrei non trascurar mai. Giù può giudicar V.S. con che temerità m'ingerisco sino alla compositione di musica, richiedendo ella una tranquillità d'animo più esquisita che nissuno altro studio ch'io cognosca. Però à gl'effetti si vede da che turbulenze di spirito procedano quelle mie rozze inventioni; et hò da chiederne perdono singolarmente à V.S. ch'in teoria come in pratica tanto eminente si mostra sopra quanto ne sappiamo noi altri dell'infima plebe musicale. Piacesse à Dio ch'havessimo da goder qui in presenza le sue dotte informationi, che veramente mi sarebbe cosa di perfettissimo gusto, ma non vedendoci questa corte per ancora ben dispostà, e pure lavorando a disporgliela quanto potero, resto con grandissima satisfattione di che V.S. mi gradisce, forestiere assente et incognito della sua amorevolezza; la supplico di continuarmene il favore e di talvolta anche assicurarmene come già fece per eccellenza qualche sua produttione novella; ch'in cambio mi trovarà prontissimo a servirla in quanto potra dispendere dal mio poco potere, sia per i suoi interessi o per quelli d'alcuna che le sia caro. In tanto le baccio le mani e resto con pieno affetto ..... 9 di Settembre 1647.

1) Zie blz. 394.
2) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCXLIX. - Zie No. 4656.
3) Zie No. 4655.

4664. A. Baeckx van Baerlandt[1]. (A.B.) Holl.

In 1626 heb ik ‘een voortdurende soveguarde’ gekregen van den Prins; zou de jonge Prins die willen vernieuwen? Oirschotto, 10 Sept. 1647.

4665. J. Brosterhuisen[2]. (L.B.)

Hierbij gaat eene lijst van de planten, die ik ‘in deese princelijcken hof ghesaeijdt en gheplant heb’. Het aantal mijner toehoorders groeit dagelijks aan; het zijn niet alleen studenten in de medicijnen, maar ook andere en verder aanzienlijke lieden. Ik heb bij alle planten in den hof een naam geplaatst en geef er elken dag les, ‘soodat Breda in corten tijdt een lenghte van cruijdtkenners noodtsaeckelick sal moeten uijtleeveren. Soud' U'Ed. het goedt vinden, dat 'er een exemplaer of twee van deese lijste aen Sijn Hooch.^{t} behandight wierdt?’ ..... In Breda, den 12 Sept. 1647.

4666. J. de Knuijt. (H.A.)

Dese weynige regulen dienen alleen om den ingeslotenen t'accompagneren, daerby gevoeght hebbe de pointen, die wy gisteren geteyckent [aen] d'ambassadeurs van Spaingen tot inleydinge van de negotiatie overgelevert hebben. Naer ick speure, sullen trachten, die metten eersten te beantwoorden ende eynde van de onderhandelinge te maeken, soowel tusschen ons als met Vranckrijck; oock sal wel noodich syn om de victorieuse ende [sedi]tieuse[3] hooffden wat in te toomen, dat ergens geen finael accoord getroffen ende een beginsel tot een generale uytcompste gemaeckt worde .... In Munster, den 13^{e} Septemb. 1647.

4667. Aan G. Wendelinus[4]. (K.A.)

Ik heb den graaf van Solms, den commandant van Utrecht, gesproken en hem uw verzoek overgebracht; hij heeft beloofd mij te helpen. Hagae Com., Postrid. Id. (14) Sept. 47.

‘In paucis illis, quae [Trajecti] ad Rhenum, diplomatis Lossensibus nihil suspicor extare eorum, quae ad Seelemios spectant; videbitur tamen’.

1) Zie II, blz. 143.
2) Gedeeltelijk uitgegeven door Dr. J. van Vloten in *Nederlandsche Volks-almanak voor 1858*, blz. 93.
3) Het papier is hier vergaan.
4) Zie No. 4658.

4668. D. Stoeffken[1]. (B.M.)

Al lang was ik van plan u in den Haag te bezoeken, maar was steeds verhinderd. Ik hoor, dat er bij u een brief uit Engeland is gekomen aan mijn adres; het is zeker een antwoord aangaande den harpenist. ‘I should gladly understand of his comminge over. The rumour about the court goes strongly of the princes breaking up before winter out of these parts, and it is credibly reportet, that his Highnys intends to give him a visit before his departure, and being for my part very desirous to remaine at lest this winter, if not longer, in Holland, I would be glad, it might bee so contreyved that his Hyghniss did request my person to waite on him this winter[2].’

4669. H. Bruno[3]. (L.B.)

Ik hoor, dat Gronovius te Deventer blijft. Ik dank u echter zeer voor uwe aanbeveling en hoop, dat gij mij later wilt aanbevelen bij de heeren Wynbergen[4] en de Bye[5], curatoren der Harderwijksche Hoogeschool. Hagae, ...[6] Septembr. 1647.

4670. Don Emanuel van Portugal[7]. (H.A.)

J'escrips a son Altesse a ce qu'il luy plaise me faire ceste faveur et me condessendre encores trois annees d'avance de ces deux mille florins par an que j'ay de feu le Prince Maurice d'heureuse memoire. Je vous prie de me vouloir assi[s]ter en mes pretensions. Feu son Altesse d'heureuse memoire a faict ceste faveur de faire avencer [jus]ques a quarante huict mille florins a mon frere[8]; non pas que je veille tirer de cela une consequence, mais pour dire, voiant que mon frere a receu ceste faveur, que je le dois esperer aussi .....[9].

4671. G. van Vosbergen[10]. (H.A.)

Met de zaken van Bresil vlot het nog niet; de vier kolonels, die den voorgestelden eed hebben gedaan, verliezen vele van hunne officieren. Majoor Steyn gaat ook niet en beveelt zijn vaandrig aan. Maar deze is nog maar

1) Dietrich Stoeffken was blijkbaar een Duitsch musicus, die in dienst was geweest van den Koning van Engeland. Later schijnt hij aan het hof te zijn gekomen van den Keurvorst van Brandenburg.
2) Zonder plaats, datum en jaar.
3) Zie No. 4657.
4) Zie blz. 416.
5) Zie III, blz. 324. - Hij was van 1648 tot 1650 curator.
6) De datum is niet ingevuld.
7) Zie II, blz. 195.
8) Nl. Louis Guillaume; zie III, blz. 360.
9) De brief mist plaats, datum en jaar.
10) Zie I, blz. 156.

25 jaar en kan toch niet in eens tot majoor worden bevorderd. Dan kan ik ook mijn neef, den zoon van den heer van Voorn[1], wel aanbevelen, die zich meermalen in den oorlog heeft onderscheiden[2]. Maestricht, den 18 Sept. 1647.

4672. G. Siboni. (R.A.) It.

Ik ben overgekomen voor de begrafenis van den Prins en heb beproefd op de kermis hier met mijne medische en chirurgische kunst den kost te verdienen voor mijne vrouw en kinderen, die thans te Amsterdam wonen. Bij Bremen ben ik door eene bende soldaten uitgeschud, bezit niets en ken hier niemand. Daar ik hoor, dat gij veel voelt voor het Italiaansche volk, waag ik het, uwe hulp tn te roepen[3].

4673. J. van Reede. (H.A.)

Majoor Marten van Steen[4] heeft ‘syn commissie wedergesonden’; ik ‘bidde, of sijn Hoocht. mijn broeders soone Jo. Frederick van Reede[5], die mede een companye nae Brasil werft, daermede geliefde te beneficieren; ick sie t wel in dat werck, dat het sal terughouden, dan het waer een eere voor myn neef en conde occasie geven tot syn avancement.’ Hage, den 20 Sept. 1647.

4674. E. Puchler[6]. (H.A.)

Mijn zwager Lodtwijck Lijseman, die vaandrig is, zou gaarne eene compagnie hebben in West-Indië[7]. Als hij benoemd wordt, hoop ik, dat mijn oudste zoon hem als vaandrig zal opvolgen. Schenkheschans, ... den 11/21 Sept. 1647.

4675. Aan G. Brandt[8]. (L.B.)

Ick hebbe met genoeghen gesien, dat U E. den Nederlanden haere lesse hebt willen lesen, ende haer doen begrijpen, wat eere sij den heere Hooft saliger over sijne hooghe wetenschap

1) Sedert 1640 was Bartholomeus van Panhuys heer van Voorn, in de provincie Utrecht, maar droeg kort daarna het leen over aan Johan Lodewijk van Panhuys.
2) Waarschijnlijk is bedoeld Jacob van Panhuys, die 25 September den eed als kapitein deed. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zonder plaats, datum en jaar.
4) Hij wordt ook genoemd in No. 4671.
5) Hij deed den 18den Sept. den eed als kapitein in het regiment van Cornelis van den Brande, die 17 Sept. een regiment kreeg ‘tot secours der West-Indische Compagnie’. (Meded. van den Heer Wakker.)
6) No. 4674 a, b. Brieven van 9 en 19/29 Oct. (beide H.A.) zijn zonder eenig belang.
7) Den 18den Sept. deed hij den eed als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
8) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 234. - Zie No. 4640.

ende wat dankbaerheid sij hem schuldigh zijn over de weldaden van hem ontfangen, sulx ijedereen niet maghtigh en is uyt te spreken. Dat mijn duijstere naem den gevel van dat gebouw heeft moeten bevlecken[1], neme ick al voor een pleystervliegh, die een schoone vrouw op haer voorhoofd sette, om haer witt noch stercker daertegens op te halen. Ick behoorde U.E. vroeger erkentenisse gedaen te hebben van den ontfang van sijn rede, maer in sulcke plichten stellen mij mijne besigheden meest met ijedereen ten achteren. Hier in de wildernisse reken ick af met sommighe dergelijcke schuldheffers, evenals een banquerouttier van Culemburgh of Vijanen. Neemt het ten goede, ende gelooft mij niet min ..... Zuijlestein, den 22^{en} Sept. 1647.

4676. F. Spanheim[2]. (L.B.)

Hoewel gij dus alles weet van de zaak van Chasteaubellin, zend ik u toch het *factum* en den brief van den man. ‘Ce qui m'a fait faire reflexion sur ceste affaire a esté, que l'ouverture s'en est faitte par hazard plustost que par dessein, et que je n'ay pas recognu, que cest homme qui m'en a parlé fust un fourbe, ou pretendant de s'en prevaloir, estant tres accommodé et en charge honnette chez luy. Et sa procedure m'a paru franche et honneste. Ce qui me deplaist en sa lettre est ce qu'il entrejette de traitter de main commune avec la dame de Bruxelles. Il ne m'en avoit parlé en aucune façon à nostre entrevene. Vous avez, Monsieur, un genie perçant partout, et une intelligence superieure qui s'esleve au delà de l'air commun. Je remets le tout à vostre sage direction. Le meilleur titre sera le possessoire, qu'on tirera de Münster plustost que de Malines, et ce sans competence. Si pourtant vous trouviez que cest homme fust saisi de quelque piece, qui peust servir aux archives de S.A. ou à l'histoire de la Maison, on pourra tirer quelque usage de ceste communication, sans s'ouvrir à luy de chose aucune’ ..... Ce 23 Sept. 1647. De Leiden.

4677. George Frederik graaf van Waldeck[3]. (H.A.)

Brenger dezes wil gaarne cornet worden bij kapitein Münich[4] in het regiment van graaf Maurits. Wilt gij hem helpen? Cul[emborg], ce 23 de Septembre 1647.

4678. D. de Wilhem. (L.B.)[aant.]

Zou het niet goed zijn, nu de plaats open is, dat de heer Pollotti[5] gouverneur werd van Sas? Hij is zulk een oud dienaar. Te Rotterdam is beslag gelegd op een schip uit Ostende, dat voor Spanje bestemd is; dat wordt eene lastige qnaestie, nu de vrede op til is. In Dordrecht heerscht groote ontevredenheid over de Van Beveren's[6], die alle ambten hebben. Het huis van

1) Door de opdracht.
2) No. 4676 a. Een brief van 9 Nov. (L.B.) bevat eene aanbeveling. - Zie No. 4654.
3) Zie III, blz. 282.
4) Zie blz. 137.
5) Zie II, blz. 167.
6) Cornelis van Beveren (zie I, blz. 334) en zijne familie.

burgemeester de Witt[1] heeft gevaar geloopen. De gilden helpen den advokaat Walens[2], die verbannen was, maar teruggekomen is. Het Hof van Holland heeft er de heeren Dedel en Cromon[3] als commissarissen heengezonden .... 'Je laisse cette histoire et suis oblige de vous dire que je n'ay rien pu faire a Utrecht, ny mesme Messieurs les commissaires d'Hollande et d'Utrecht avec Mons. de Brederode, parce que ledit Seigneur se porte en souverain et comme ayant droict et supreme authorite sur la riviere Lecke et sur le sommet de la digue de Jaersvelt, comme vous verrez plus clairement par le verbal que je vous envoyeray. J'estime avoir dignement soustenu les interests de nostre maistre ..... Mons.r l'ambassadeur Joachimi[4] arriva hier ici a la Haye avec son train, et le petit cousin Snouckaert[5] est venu avec luy. M. Volbergen[6], nostre collegue, est grievement malade en sa maison pres de Rijswcyk'. ..... A la Haye, ce 24 de Septemb. 1647.

Lamboy[7] heeft in Reyderlant 1000 man achtergelaten.

4679. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)[aant.]

Nu de heer Ferens, gouverneur van Sas[8], overleden is, zou ik gaarne zien, dat de plaats Moerspui aan het gouvernement van Hulst werd toegevoegd, ook al, omdat zij te gelijk veroverd zijn. Ter Borch, ce 25 de Septembre 1647.

4680. C. van Vianen[9]. (B.M.)

Bijgaande brief dient, om aan Z.H. 'een bequaem persoon, wesende van de religie, te recommanderen als buytenschepen in t gerechte der stadt Utrecht'. Wilt gij de zaak mondeling behandelen, dan heb ik daar niet tegen. T Utrecht, den 26 Septembris 1647.

4681. D. de Wilhem[10]. (L.B.)

In Dordrecht is het nog niet rustig. Dedel en Cromon hadden geene schriftelijke opdracht van het Hof en men heeft zich niet aan hen gestoord.

1) Jacob de Witt (zie II, blz. 449), de vader van Johan.
2) Mr. Johan Walen, eerst advokaat te 's Gravenhage, daarna te Dordrecht, zette door woord en geschrift de burgerij op tegen den magistraat. Toen hij, ingedaagd zijnde, niet verscheen, werd hij verbannen met verbeurdverklaring zijner goederen.
3) Zie I, blz. 400.
4) T.a.p., blz. 241.
5) Nl. Albert Snouckaert; zie III, blz. 234.
6) Zie I, blz. 168.
7) Zie II, blz. 385.
8) Waarschijnlijk Thomas Ferents (zie III, blz. 32); zijn broeder Enno is hem opgevolgd als gouverneur van Sas.
9) Christiaen van Vianen, zoon van den beroemden goudsmid Adam van Vianen, beoefende hetzelfde vak als zijn vader. Hij heeft langen tijd in Duitschland en Engeland gewoond en heeft veel gewerkt voor Karel I.
10) No. 4681 a. Een briefje van 1 Oct. (L.B.) is geheel onbelangrijk. - Zie No. 4678.

Men zal Z.H. verzoeken, naar den Haag terug te keeren, omdat er zooveel te regelen is. Het wordt zeer afgekeurd, dat Z.H. zooveel opoffert voor zijn genoegen. Waarlijk, hij moet voorzichtig zijn met zijn gezag; zelfs eene kleine vergissing kan groote gevolgen hebben. 26 7b (Sept.) 1647, Haye.

4682. J. de Knuijt. (H.A.)

Dese weynige regulen dienen alleen om den ingeslotenen t'accompagneren, daeruyt Uw Ed. sal konnen vernemen, hoeverre onse negotiatie met Spaingen geavanceert is. Indien Syne H.^{t} eenige consideratien mochte hebben op de pointen van deliberatie, die uyt den mont van den heer de Brun[1] aengeteyckent hebbe, bidde op t spoedichste mij daervan communicatie gelieff te geven, opdat soo veel mogelyck mach trachten alles tydelyck daernaer te dirigeren. Naer myn gering oordeel is nu meer apparentie als wel oyt voor desen, Vranckrijck haer negotiatie met Spaingen *conjunctim* met ons sullen eyndigen ende den vrede bewercken. Weynige dagen sullen ons claerder doen sien ende rypper doen oordeelen, dewyle genoodsaeck[t] zy geweest met de post, die gereet stont van te vertrecken, i[n vlie]gende[2] haeste aen Syn H.^{t} nochmael te schryven ..... In Munster, den laesten Sept. 1647.

4683. J. van Wijnbergen[3]. (H.A.)

Ik schrijf aan Z.H.[4] over den slechten toestand van het garnizoen hier, dat veel te klein is; tien compagnieën is veel te weinig. Elke nacht zijn zeven compagnieën noodig voor de wacht en het dient toch zoo te zijn, dat de soldaten om den anderen nacht de wacht houden. Maar het moeten Duitschers of Nederlanders zijn, geen Franschen of anderen, die 's winters niets waard zijn bij het ‘ysen’ en die het hier ook niet goed kunnen volhouden. Ook moet men bedenken, ‘dat hier boven 40 burgers van de religie niet en woonen, synde de reste niet alleen Paeps, maer Spaenschgesint, end of t'getal niet groot is, soo syn se nochtans bedenckelick’. Rynberck, den 18tob. (Oct.) 1647.

4684. J. Spronssen[5]. (L.B.)

Hare Hoog Mog. hebben de missive van Z.H. ontvangen, waarin hij bericht, dat hij Donderdag in den Haag zal komen. Den heer de St Hibal[6] is toegestaan zestien paarden te mogen uitvoeren naar Frankrijk voor den hertog de Longueville[7]. Aan de plenipotentiarissen te Munster zal worden geschre-

1) Zie blz. 88.
2) Het papier is hier vergaan.
3) No. 4683 a, b. Brieven van 11/1 Jan. en 16/6 Maart 1647 (beide H.A.) zijn geheel onbelangrijk.
4) Die brief is hierbij gevoegd.
5) Johan Spronssen († 1680) was commies en sedert 1672 griffier der Staten-Generaal.
6) Zie III, blz. 333.
7) Zie II, blz. 298.

ven, dat zij de Spanjaarden eene duidelijke verklaring moeten vragen aangaande de ‘noch differentiale pointen.’ Op verzoek van Holland is uitgesteld, om met Z.H. te spreken over ‘desseinen van oorloch .... Ick hebbe voor weynige dagen d'andere Provincien d'Heeren van Hollandt hooren aenmaenen met dese woorden: Men behoort Syne Hoocheijt een machtich leger onder te stellen ende daermet te laten continueren de heroicque daden van syne Heeren Voorvaderen, ende in gevalle wij dat in den beginne van de somer hadden gedaen, de gedesireerde, eerlicke, Goddelicke ende verseeckerde uijtcomste van den langdurigen, bloedigen ende landtverderflicke oorloch ware nu albereijts getroffen geweest.’ - Er is heden besloten aan de colleges der admiraliteit aan te schrijven, dat zij moeten oppassen, dat de schepen naar Portugal geen contrabande vervoeren, en dat zij spoedig bootsvolk voor twaalf oorlogsschepen naar Frankrijk moeten aannemen. Het plakkaat over de paspoorten zal worden hernieuwd. De Hessen hebben eenige gevangenen van de troepen van Lamboy naar Oldenzaal gebracht, wat gevaar kan opleveren voor de provincie Overijsel; er zal over gesproken worden met Z.H. In den Hage, den 1 Octob. 1647, s nachts.

4685. D'Avril[1]. (K.A.)

Gaarne had ik u mijn dank betuigd, maar ik ben steeds ongelukkig en nu ‘contraint de prendre location du vaisseau du prince Pallatin’. Zoudt gij willen zorgen, ‘que Monsieur Daunoy[2] soit promptement rembourcé de la somme de cent cinquante et cinq livres, dont je luy ay laissé les billetz, qui tesmoigne les soins que j'ay prix aupres des Princesses d'Orange.’ A la Haye, le 3 Octobre 1647.

4686. De Vic[3]. (L.B.)

Wilt gij mijn paspoort nog eens verlengen en het zoo inrichten, dat ik ook in uw land mag komen? Maar dan niet op mijn naam, noch met den titel van resident, maar op den naam van S.r des Coutures; dat is nl. een landgoed van mij. Ce 5 d'Octob. 1647[4].

4687. J. Gaultier[5]. (L.B.)

De heer de la Martinaye[6] zegt mij, dat gij gaarne iets van mij zoudt hooren. Ik zend u daarom ‘quelque petites choses de nostre luth et quelque airs a chanter.’ (Octob. 1647)[7].

1) Zie blz. 363.
2) Zie blz. 183.
3) Zie blz. 108.
4) Zonder plaats.
5) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CCVII. - Zie I, blz. 301.
6) Zie II, blz. 200.
7) De brief mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. Oct. 47.

4688. Leonoro Pompei[1]. (H.A.)

Wilt gij den ingesloten brief aan Z.H. geven en door uwe tusschenkomst bewerken, dat ‘je puis bientost obtenir mon passeport du service que j'ay rendu l'espace de treize années, deux ans volontaire et onze de capitaine, et m'ayant trouvé au siege du fort d'Esquin, Hulst et d'autres? Pour mon nepveu[2] il a servy environs quattre ans de volontaire, lequelle vous fait la mesme supplication’. Hinsberg, le 12 d'Octobre 1647.

4689. J. Spronssen[3]. (L.B.)

Hunne Ho. Mo. hebben den 9^{den} besloten te schrijven aan den Raad van State over het lichten van 6000 man voor Brazilië. De Keurvorst van Brandenburg heeft zich beklaagd, dat de ontvanger te Gennep licent vordert van vee, dat naar neutrale landen gaat; de missive is gesteld iu handen van den Raad van State. Z.H. heeft geschreven over het vrij laten van twintig hellebardiers van hertog Leopold[4], die te Lillo gevangen zijn. Naar Munster is geschreven, dat onze plenipotentiarissen daar bij elkander moeten blijven. De ambassadeur van Portugal[5], die antwoord verlangt op zijn voorstel aangaande Brazilië, moet wachten. De Koning van Frankrijk heeft verzocht den ‘vrijen uijtvoer van vijffhondertduijsent ponden bospolver’; er moet eerst worden nagezien, hoeveel er in de magazijnen is. ‘Het is wonderwerck, dat Hollant in dese tijts gelegenteijt alles wat Vranckrijck v[r]aecht in het war werpt, ende wat Spaignen concerneert met alle middelen soecken te faciliteren, soowel opentlick als bedecktelick’. Mr Jacob de Sille, advokaat-fiskaal der Generaliteit[6], heeft er opmerkzaam op gemaakt, dat vele menschen uit Spanje hier dagelijks aankomen en vrij rondreizen zonder paspoort; er is besloten bevel te geven, dat er in de havens nauwkeuriger zal worden opgelet. In den Hage, den 14 8ber (Oct.) 1647.

4690. J. Lampe[7]. (B.M.)

Onze gast Philips blijft nog een beetje; hij wil niet graag weg en voelt zich ook niet heelemaal goed. De dokter heeft hem iets voorgeschreven. Pouderojae, 5/15 8bris (Oct.) 1647.

1) No. 4688 a-c. Brieven van 4 en 25 Sept. en van 6 Nov. (alle H.A.) handelen ook over dat paspoort. - Zie III, blz. 162.
2) Nl. Aluigi Pompei; zie blz. 274.
3) Zie No. 4684.
4) Leopold Willem, aartshertog van Oostenrijk, was van 1647 tot 1656 gouverneur der Spaansche Nederlanden.
5) Nl. Francisco de Sousa Continho.
6) Zeker dezelfde als de vroeger (blz. 334) genoemde advokaat-fiskaal van den krijgsraad.
7) No. 4690 a, b. Brieven van 11 Oct. o. st. (R.A.) en 12 Oct. o. st. (A.B.) handelen ook over die ongesteldheid. - Zie No. 4553.

4691. J. Spronssen[1]. (L.B.)

Over ‘den bewusten voorslach’ is heden in de vergadering niets voorgevallen. De Raad van State is verzocht de zestig compagnieën voor Brazilië ‘te willen repartieren’. De heer Vulteius[2], afgezant van Hessen, heeft aan onze plenipotentiarissen te Munster verzocht, dat voor korten tijd ‘in dienst van de Landtgravinne mochte worden overgelaten seven off achthondert vuijrroers tot renfort van de Hessische in Oostfrieslandt’. De heer Wicqfort heeft er met den president over gesproken, maar moet schrijven. De voorstellen van den gezant van Portugal zijn in handen gesteld van gedeputeerden van Hare Ho. Mo. In den Haghe, den 19 8ber (Oct.) 1647, s middachs.

4692. Aan Marchese R. Cimenes. (K.A.) Ital.

Ik dank u zeer voor het zenden der composities. Ten gevolge van de traagheid van mijn Parijschen drukker kan ik uwe beleefdheid nog niet beantwoorden door het zenden van mijne *Pathodia*, maar ik hoop dat binnen enkele dagen te kunnen doen. 21 Ottob. 1647.

4693. J. Spronssen. (L.B.)

De heeren van Heemstede en de Knuijt hebben heden gerapporteerd, dat de Spaansche plenipotentiarissen er in hebben bewilligd, dat de Meierij van den Bosch aan onzen Staat zal blijven. Verder dat de zaak tusschen Frankrijk en Spanje goed staat. Er is aanmerking op gemaakt, dat de beide heeren hier zijn gekomen zonder last van de anderen. Den heer de Knuijt is toegestaan om naar Zeeland te reizen; de Heeren van Utrecht meenden, dat hij daartoe geen verlof van de Ho. Mo. noodig had. Met haest, den 21 Octob. s middags[3].

4694. J. van Wijnbergen. (H.A.)

‘Liggende my de kool op de voeten’, kom ik u nog eens lastig vallen over de versterking van het garnizoen hier, ‘want de soldaeten tegenwoordich hier door t'verswacken van de compagnyen dergeenen, die naer Brasil gaen, van d'eene wacht op d'andere gaen, waerdoor se dermaeten gefatiguiert werden, dat se ontwyfelick souden verloopen, indien haer t'wtgaen der poorten vry stonde’. Rynberck, den 22 8tob. (Oct.) 1647.

‘De natien hier comende schynen van de fatigue als was van de sonne te smelten.’

1) Zie No. 4689.
2) Johan Vultejus (1605-1684) was diplomaat in dienst van Wilhelm V van Hessen en daarna van zijne weduwe, Amalia Elisabeth.
3) Zonder jaar.

4695. J. Spronssen[1]. (L.B.)

Hare Ho. Mo. hebben het paspoort voor Philips le Roy[2] verlengd. Het rapport van de heeren Heemstede en de Knuijt is in de vergadering gelezen, maar er is nog geen besluit genomen. Zeeland en Utrecht willen de heeren niet bedanken, omdat zij zonder last hier zijn gekomen. De resident Wicquefort verzocht 'leeninge van 800 ofte 1000 vuijrroers met eenige stucken geschut'; eene commissie zal er rapport over uitbrengen. In den Hage, de 22 8ber (Oct.) 1647.

4696. Aan N.N.[3] (K.A.)

Van der Lee[4] est revenu à son insolence. J'ay veu un pardon depesché et contresigné de sa main. Je sçay qu'il est apres à en expedier d'autres, et en suis plus estomaché que jamais. Qui peut accorder cela aveq une defense de S.A. si expresse, si recente? Devoit on pas faire fondement là dessus? Sera ce tousjours à recommencer? En somme cecy arrive du sceu de S.A. ou point. Si le premier, que puis je dire? Si non, que j'en ay un extreme deplaisir, pour des considerations, dont les moindres sont celles qui me regardent. A Dieu ne plaise, que je persiste longtemps à l'en importuner; aussi ne doibt elle pas le souffrir. Il est plus raisonnable que je cede à l'iniquité, et qu'il plaise à S.A. de considerer en sa bonté, s'il y a autre chose dans laquelle je puisse estre capable de la servir sans ma honte, et aveq son repos et le mien. Si le second, cela ne se peut verifier que par la correction que merite ou ce mespris, ou ceste surprinse. Les crimes en sont presque esgaulx, et pour moy, quand je seray trouvé coupable du moindre, je souffriray et meriteray qu'on me coupe le poing. Il importe, tant y a, que nous en soyons esclarcis. Au moins que je le soye, car, à mon advis, c'est trop, de demander tousjours en grace de pouvoir faire sa charge en repos, apres l'avoir faicte 22 aus sans reproche. 29 Oct. 1647.

4697. Frederik, rhijngraaf[5]. (H.A.)

Hierbij gaan de rekeningen voor het onderhoud en van het losgeld der soldaten van Lamboy[6], die hier en te Aardenburg gevangen worden gehouden. De anderen heeft de heer van Berendrecht vóór mijne terugkomst, op het gegeven woord van aartshertog Leopold, met een tamboer naar het vijandelijk leger gezonden; die tamboer is nu, na drie weken, nog niet terug. A l'Escluse, 29 d'Octob. 1647.

4698. Aan D. Heinsius. (K.A.) Lat.

Ik heb te Leiden met verschillende menschen over uw verzoek gesproken. 7 Nov. 1647.

1) Zie No. 4691 en 4693.
2) Zie blz. 388.
3) De minuut heeft geen opschrift. Misschien was de brief gericht aan De Wilhem. Hij is uitgegeven door Jorissen in *Mémoires de Constantin Huygens,* blz. XXIX, die hem op het jaar 1646 stelt. Maar daarmede zijn de 22 jaren aan het slot in strijd, terwijl het ook niet waarschijnlijk is, dat Huygens zich vergist zou hebben met het jaartal.
4) Zie blz. 327.
5) Zie II, blz. 32.
6) T.a.p., blz. 385.

4699. Graaf Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Scachez que vostre serviteur est devenu stadhalter de la duché de Clef, comté de Marck et Ravensberg[1]; je souhaite seulement[2] par ceste occasion d'avoir l'honneur de vous servir..... De Wesel, le 8me de Novemb. 1647.

4700. J. van Wijnbergen[3]. (H.A.)

Ik weet, dat aan den overleden Prins door den agent Cuylenburgh[4] eene memorie is toegezonden, waarin ik beschuldigd word, ‘seeckeren richter in 't Bergs landt afgeeijscht te hebben 2000 rycksdaeler, ter saecken van een exces, begaen by de huysluyden van Byenborg tegens een soldaet myner compagnie’. Ik heb die memorie beantwoord en mijne onschuld en die van den soldaat bewezen. Wilt gij de stukken nog eens doorkijken? De zaak mocht nog eens weer ter sprake komen. Rynberck, den 11 9vemb. (Nov.) 1647.

4701. R. van Haersolte[5]. (K.A.)

On est si superstitieux en ces quartiers, que personne ne croit pas chommer la feste de St. Martin, s'il ne mange de l'oyson gras. Ceste coustume donc m'a faict prendre l'hardiesse de vous en envoyer aussy une demy douzaine, non pas pour vous attirer dans nostre superstition, mais plustost pour vous faire gouster d'un oyseau, lequel on tient icy en cette saison pour le meilleur gibier du pays ..... Zwolle, ce 13 de Novemb. 1647.

4702. Aan de Rhijngravin[6]. (K.A.) Fr.

Gaarne wil ik al mijn best doen voor den heer Duijfkens, doch ik heb maar ééne stem van de vier in de voogdij van dit kind. Gij moet den heer Brau zien te winnen. 17 Nov. 47.

1) Hij heeft van de Staten-Generaal verlof gekregen, om toch generaal der ruiterij en gouverneur van Wezel te blijven.
2) Er staat: *seulement que*
3) No. 4700 a. Een brief van 20 Jan. 1648 (H.A.) handelt over dezelfde zaak.
4) Willem van Culemburch was agent van eenige Duitsche vorsten in den Haag, ‘doende de saecken van Overmaze’. (Meded. van Dr. L. Lasonder, Rijksarchivaris te 's Gravenhage.)
5) De voorletter is niet goed leesbaar; waarschijnlijk is de schrijver Rutger van Haersolte, drost van Lingen; zie I, blz. 376.
6) Kopie van andere hand.
Margaretha barones de Tournebeuf was de echtgenoote van Frederik van Salm, Rhijngraaf.

4703. Anna de Herthoge[1]. (K.A.)

Mijn man, Jhr. Philip de Gruutere, is na eene ongesteldheid van drie weken gestorven. Briel, den 20 Novemb. 1647.

4704. C. Barlaeus[2]. (L.B.)

Iam semestre est et ultra, ex quo piscibus omnibus fui mutior, alias ipsis ranis, et vernis et aestivis loquacior. Ita et silendi tempora nos manent et loquendi; nec silui ratione, sed morbo, nisi et hoc a ratione sit, non loqui et scribere, cum neutrum possis[3]. Certe *ἐχεμυθίαν* invito imperavit illa mali et adversae valetudinis species, qua bonas erectioris animi species pervertere solet. Scis quid velim, quid innuam; utor ambagibus et periphrasi, quia piget *πάθος* illud nominare, quod me iamdudum male habuit et lentum, pigrum, amicorum omnium immemorem, imo stipitem fecit et immobile saxum. Fui Niobe sine sensu, fui Morpheus, hoc est, somniorum et inanium imaginationum fabricator mirus; fui veteris Moriae et Euphrasiae tuae recens natae illustris pars; fui captus oculis, non ijs, quibus Lynceus valuit, sed quibus distinguimur ab ijs viventibus, quae alteram animalis speciem homini *ἀντιδιῃρημένην* apud Aristotelem constituunt. Merui paginam in isto tuo libello[4]; ubi secundam meditaberis editionem, non repugno, si permiscear tot coecutientibus Achivis, aut alicubi reijciar exempli gratia inter notas et scholia. Jam videor mihi expergisci et ex longo veterno diducere palpebras. Endymionem egi, hoc solum discrimine, quod ille expergefactus post tot annorum dormitionem neminem suorum noverit; ego novisse mihi videor et te, Zulechemi, inter primos, qui in aula vivis, cum es alterius, in Vitaulio, cum es tuus; in aula cum negotiosus esse cogeris, in Vitaulio cum te negotijs subducis sponte, quod quantivis est; in aula, cum scribis iussus ad Principes, in Vitaulio, cum scribis iniussus ad amicos; in aula, cum calamus militat et aut ex hybernis ciet militem, ut olim, aut copiarum numerum accîdit, ut iam; in Vitaulio cum Phoebo vacas et *silvestrem arguta Musam meditaris avena*[5]. Si vacabit ad me scribere, iam domi sum; fui in Utopiae regno, ubique et nullibi, vagus erro et depravatissimae dominae, quam Phantasiam vocant, in cuius vestibulo sedere luctus et curae, mancipium. Illa me peius habuit, quam Turca captivos Christianos. Isti Chimaerae illigatus expediri cupio et expedior indies amicorum alloquijs, contubernio et non nimis serijs narrationibus. Confer symbolam, et scribe aliquid non tragicum, sed comicum. Dic te talem nec esse nec fuisse, qualis fui non ita pridem ego, nec meus, nec tuus, nec ullius, et felicitatem hanc tuam remedij mei partem putabo. Si illud votum ratum habeat Deus, ne unquam talis fias, aut fiam posthac ego.

Jamiam recedent sensibus improbae
Nubes, et orbi reddar amoenior,
Et te iocari, summe vatum,
Et meminisse velim tuorum.

1) Anna de Hertoghe was eene dochter van Jan de Hertoghe van Osmael, heer van Valkenburg, en van Josina de Bye. In 1635 huwde zij Jhr. Willem van Bloys gheseijt Treslong, die in den Briel woonde, en na diens dood Jhr. Philips de Grutere van Dircksland, luitenantkolonel en commandant van het garnizoen dier stad. Hij stierf den 18den November.
2) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz 325.
3) Van Baerle was reeds in den zomer ziek geworden en leed weer erg aan melancholie.
4) Nl. *Eufrasia*.
5) Verg., *Ecl.*, 1, vs. 2.

Vale, vir maxime, et tuos saluta, etiam ubi occasio feret Nob. Dom. Vicofortium.
Amstel., XXII Nov. CIↃIↃCXLVII.

4705. H. Nobel[1]. (A.B.)

Mijn zwager Johan Doedijns[2], schepen van den Haag, heeft vier zoons op studie; wilt gij de aandacht van Z.H. op deze jongelieden vestigen? Rotterdam, 24 9vember (Nov.) 1647.

4706. Aan D. Heinsius. (K.A.) Lat.

De Prins heeft het erg druk met Indische zaken en met zijne reis naar Gelderland, maar toch kan ik u den hierbij gaanden brief zenden. De Leidenaars zullen zich daardoor wel laten overreden. 25 Nov. 47.

4707. Aan M. Mersenne. (K.A.)

Ik bied u hierbij eenige composities[3] aan en verzoek u, ze te onderwerpen aan het oordeel der Italiaansche componisten. Haya in Hollanda, adi 25 de Novembre 1647.

4708. J. van Spijck[4]. (A.B.)

Sedert uw zoon[5] hier is gekomen, valt er niets van belang te berichten. ‘Overmits het gedurighe quaet ende ongestadighe weer valt hier weinigh tijdsverdrijff voor S. Hooch.t, die meest tot op ofte over de middagh toe te bedde blijft liggen. Gisteren middagh gingh S. Hooch.t, in plaetse van aen de tafel te gaen, noch op de jacht, ende quam tegens den avont eerst heel kout thuijs, hebbende een' hase wel vier uren gejaecht gehadt, ende overmits den avont viel deselve niet gevanghen.’ Z.H. gaat nog naar Cleve, maar het is nog niet zeker, wanneer hij naar Dieren vertrekt. Tot Zuijlestein, den 28en Novemb. 1647.

4709. G.P. Foscarini[6]. (B.M.)

Uit uw aardigen brief zie ik, dat gij wel iets van mij wilt ontvangen; ik zend u dus hierbij weer eene kleinigheid. Parigi, li 29 Novembere 1647,

4710. Aan prins Willem II[7]. (K.A.)

En suitte de l'adveu qu'il pleut à V.A. de donner à ce que j'eus l'honneur

1) Zie I, blz. 409.
2) Zie blz. 109.
3) De *Pathodia sacra et profana occvpati*, die eindelijk was uitgekomen.
4) Misschien de oude, vertrouwde bediende Joannes Spyck; zie III, blz. 1.
5) Zeker Constantijn, die zijn vader zal hebben vervangen.
6) Een enkele zin van den brief is uitgegeven door Dr. J.P.N. Land, *Tijdschrift der Vereen. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis,* III, 1891, blz. 223. - Zie No. 4663.
7) Kopie.

de luy representer à son depart, sur ce qui concerne le College et l'Illustre Escole de Breda, j'envoye luy faire presenter à signer par mon fils trois ordonnances, bien petites - en consideration du subject - au moyen desquelles V.A. se trouvera deschargée des importunitez qu'elle a peu apprehender de ce costé là. Les deux premieres touchent les reparations faictes par ordre de S.A. de glorieuse memoire à l'appropriement du couvent, et le rembourssement des fraix supportez par les professeurs a leurs remuemens de message. Qui estant debtes faictes par celuy qui le pouvoit, et dont beaucoup de povres gens attendent l'expedition aveq autant d'impatience que de necessité, je suis bien asseuré que V.A. ne voudra pas faire difficulté de s'en acquitter par un traict de plume de sa main, ne fust-ce qu'en qualité d'heritier, à qui appartient de maintenir et executer le faict du defunct, et non en contemplation d'une fondation si illustre, et dont les commencemens ont desjà tant esclatté, à laquelle aussi l'argent s'employe mieux qu'à toute autre chose imaginable. La troisiesme ordonnance est l'affectation des benefices ecclesiastiques à Breda, qui ainsi, à mesure qu'ils deviendront vacquans, iront delivrer V.A. de tous fraix extraordinaires dont il pourroit y avoir occasion de la devoir charger. Et c'est icy, Monseigneur, tout ce grand festin que de mal informez ou intentionnez ont voulu faire monter à la somme de trente mil livres par an, et que moy, par ce qui est dit dessus, seray content d'entreprendre pour la moitié, et non sans gain, sans que V.A. en desboursse jamais un sol, qui n'est pas mal financé, pour une affaire de si grande et illustre importance. 1 Dec. 1647.

4711. Aan C. Barlaeus[1]. (K.A.)

Ergo domi es, *Barlaee pater; gratamur amici*, caet[2].

Et sic deinceps, si qua veteris venae gutta stillaret, quam non hoc adeo frigus clausit et astrinxit, quae morbosi illius silentij tui triste gelu. Neque tamen hoc indeclinabile, ut pueri discebamus, sed quod evitare tu aut praevenîre possis, modo grammaticam subinde repetas, et imprimis declinandis arduis et horrendis nominibus *τῆς μελαγχολίας*, *τῶν ὑποχνδριαχῶν* et similibus serio incumbas. Conferemus et nos aliquando symbolam, et nonnibil remedij propinabimus, quod ad splendorem *τῆς χολῆς τῆς ξανθῆς* accedat propius quoque; sive potabili sive putabili ajunt periti omnem noctem et importunas nubes discuti a nobilissimo viscerum, citra noxam aut nauseam. At hoc ut praestari possit, reditus Principis expectandus est, qui nunc per Velaviam vagus, optat aprum aut fulvum (?). Si quid porro de meo contribuere possim, quo sensim te recrees, statui vernaculas tandem nugas meas amicorum precibus dare. Hasce, mox atque excusae fuerint, tibi totas in sinum projiciam, ut videas, an, sic ut Latinae quondam, sub auspicio levis praefatiunculae a tua manu prodire mereantur. Verum si typographos video veterno resinaque pigriores, et quae me saepe a proposito negotia divellunt, totam tibi hyemem immunem largior ab hac molestia. Cave tu alteri isti dirae, infami, infandae, quam evasisti, januam ultra, vel fenestram, vel rimam aperias. Si faxis, scito, te iratum, infensum et infestum

1) Zie No. 4704.
2) Zie het versje in *Gedichten*, IV, blz. 127. Het komt alleen in dezen brief voor.

Hugenium experturum, quo nunc uti, si libet, potes amantissimo tui ac studiosissimo. Vale et sape. Hagae Com., 4 Dec. 1647.

4712. Machaut. (H.A.)

Ik ben bij u aan huis geweest, om u de hartelijke groeten over te brengen van den hertog en de hertogin de Bouillon[1], maar gij waart niet t'huis. Wilt gij nog eens met Z.H. spreken over het vervangen der drie compagnieën te Rees? Het garnizoen heeft het thans heusch veel te druk met wachtdienst doen; er zijn daardoor vele zieken. In de andere garnizoenen van deze streek is het evenzoo. Reez, le 5me Decembre 1647.

4713. J. van Cranevelt[2]. (K.A.)

Mijn zoon, die leerling is bij de Jezuieten te Emmerik, is met 47 andere kinderen plotseling door den advokaat fiskaal van de Generaliteit, Dr. Jacob de Sylla[3], als crimineel persoon gevangen genomen[4]; mijne vrouw, die er heen gereisd is, heeft zijne invrijheidstelling niet kunnen bewerken. Ik woon te Huijsen en heb paspoorten voor mij zelf en mijne familie van Prins Maurits en Prins Frederik Hendrik[5]. Mijn oudste zoon is op dezelfde wijze van de studie af geraakt en dient nu in het leger der Staten. Wilt gij met Z.H. over de zaak spreken? Sedert ik uw 'constcabinet' bekeken heb, ben ik niet in de Haag geweest. Hierbij zend ik u een 'zeer loffelicke ende curieuse teykeninge van den wijt beroemde verlichter ende fraeije schilder Hoefnagel[6]', een bloemstuk. Als ik verder nog 'ijetwes meerder van de const' bezit, dat u aangenaam is, behoeft gij het maar te zeggen. Wt Arnhem mitter haest, den 26 Novemb. 1647, olde styls[7].

4714. B. van den Wouwere de Quenaste[8]. (L.B.)[aant.]

Estant arrive hyer de Bruxelles, lieu de ma residence, en cette ville pour y voire ma mere, l'on m'at apporte ce matin la vostre du 17 de november, et suis tres marry que les papiers du

1) Zie II, blz. 109, en III, blz. 229.
2) No. 1713a. Een briefje van 1 Dec. o. st. (L.B.) bevat eene klacht over de slechte behandeling der kinderen.
   Jhr. Joost van Cranevelt bezat goederen in de buurt van Arnhem en te Brummen. (Mededeeling van den Heer J.W.G. van Haarst te Arnhem.)
3) Zie blz. 334.
4) Het waren kinderen van menschen, die hier te lande woonden; zij werden gevangen genomen, omdat dit schoolgaan in het college der Jezuieten tegen de placcaten streed. Zij zijn spoedig weer losgelaten.
5) Een verzoekschrift aan den Prins is aan den brief toegevoegd.
6) Waarschijnlijk Joris Hoefnagel (1543?-1600), een beroemd miniatuurschilder, geb. te Antwerpen en te Weenen gestorven. Hij was een broeder van Huygens' moeder.
7) Dus 6 Dec. n. st.
8) Uitgegeven door Dr. S.G. de Vries in *Tijdschrift voor boek- en bibliotheek-wezen*, III, 1905, blz. 66.
   Rogier van den Wouwere, heer van Quenaste, was, evenals zijn vader Joban (1578-1635), raad en commies van den Raad van Oorlog in de Zuidelijke Nederlanden.

docteur Lipsius[1] que je vous ay envoie par les mains du receveur de Diest Cools[2], ne sont a vostre satisfaction, mais je ne les peut faire aultrement qu'il ne sont. Le reste qui sont icy encor en grande quantite avec beaucoup des vieux livres manuscrips, tant sur papier que parchemin, aussy plusieurs livres annote de la main dudit docteur Lipsius avec ses pourtraicts, tant en peincture que en bosse, sont bien a vostre service, tous lesquelles livres et manuscrips feumon pere a change contre les peres Jesuicts du College a Louvain qui estoient heritiers de la biblioteque et papiers manuscrips dudit docteur Lipsius[3]. Mais de les envoier et par apres les renvoier icy, seroit un trop grant embaras. Je sere tres aise de pouvoir tesmoigner aux occasions que je suis ..... Anvers, ce 9 de 10ber (Dec.) 1647.

4715. Aan Anna Maria Schurman[4]. (K.A.)

Quod quis per alium facit, ipsum facere non videri, contra quam iuris consulti dictant, rogo me docere patiaris per haec taedia typographorum Parisiensium, veterno resinâque pigriorum. Horum certe non meâ culpâ factum est, quod hoc libello[5] hactenus careas, cuius aliquando diem natalem expetere dignata es votis, pro rei pretio parum justis. Tandem igitur et, si Dijs placet, sub ipsum anni finem, quod cum prima hirundine destinaveram, offerre humanitati tuae audeo, leve sua mole meritoque munusculum, hac plane fiduciâ, subventuram imbecillitati meae nobilissimam vicinam tuam[6] et, quae suopte vitio displicere possit, non egregijs illis faucibus modo, quas certatim admiramur, sed et comitate quâ pollet maximâ et erga autorem benevolentia singulari doctissimis auribus tuis approbatum iri. Totius voti si me compotem redditis, aliquando sic inter ambas Deo laudem meis verbis accinentes, etiam absente me, versari existimabo, quod, quoties praesenti licuit, magnâ me felicitate beatum duxi. Vale, summa virginum, et illustrissimi nominis tui cultorem crede .....[7].

4716. Th. Boreel[8]. (A.B.)

Mijne affaires hebben mij in Brabant wat langhe opgehouden, anders soude ick eer aen Uwe Ed. hebben konnen seijnden dit nevensgaende boeck. Geduijrende mijn stil wesen tot Brussel en hebbe ick niet versuijmpt daegelickx waer te nemen de goede musique van den Eertshertogh[9], waeronder uijtmuijtende waeren *deux incommodez*, die met admiratie van ijdereen werden gehoort. Men moet bekennen tot loff van die Hooghduytse capoenen, dat de Hollantse haenen soo een soeten geluijdt niet van haer en geven; daer wert die natuijre gepasseert door de kunst..... Den 13^{en} Xber (Dec.) 1647, Middelb.

1) Zie I, blz, 194.
2) Zie II, blz. 521.
3) Bij den dood van Lipsius (1606) kreeg Johan van den Wouwere een gedeelte der handschriften van den grooten geleerde in bewaring en schijnt ze later in eigendom te hebben bezeten. Zijn zoon heeft vele dier handschriften aan Huygens verkocht, die trotsch was op dit bezit en ze met name in zijn testament vermeldde. In 1722 is het grootste gedeelte ervan door de Leidsche Bibliotheek aangekocht.
4) De minuut heeft geen opschrift.
5) De *Pathodia sacra et profana*.
6) Nl. Utricia Swann.
7) Zonder plaats, datum en jaartal.
8) De brief heeft geen adres. - Zie III, blz. 329.
9) Aartshertog Leopold Willem was een groot liefhebber van muziek.

4717. H. Bruno. (L.B.)

‘Heri adfui Egmondae nobilissimo Cartesio non ita pridem e Gallijs suis cum nobili quodam, qui et ipse obstemius et vinum odit *ὅμως ἀΐδαο πύλῃσι*[1], reverso. Commodabam ipsi multum invitanti adnitentique operam dentium, ut soleo satis commodus atque impetrabilis esse convivator, praesertim apud istius farinae hospites, quorum coenae, ut Platonicae, etiam postridie sapiunt. Eramus, quod dies Veneris esset, *ἰχθνόφαγοι*, lanijs tum quidem frigere ac plorare jussis. Post haustam salutem tuam, quam ausus fuit et instituere et praelibare Cartessius, rogitabam discedens, si quid vel ipse scribere et mihi curandum committere, vel suis verbis scriptum vellet. Negabat tum quidem quicquam velle, nisi ut salutem tibi et suam observantiam [et] sua obsequia tibi adscriberem, sed propediem per nobilissimum Bergae dominum Hagitririentem[2] - ut ita loquar - prolixas literas exaraturum multum. Ridebat albis dentibus theologi Leidensis nuperum horribilem in te libellum[3], quem responso, imo risu suo vix dignabatur. Ego ad haec tacui, negabam enim mihi lectum quicquid hoc libelli tandem est, adeo ut calculum non possim interponere’.

Kunt gij ook uw invloed aanwenden, dat Cornelis Rijp, thesaurier van Alkmaar, die betrekking behoudt? Mijn vader sukkelt veel. Alcmariae, ipsis Idib. (13) Decembr. 1647.

4718. Anna Maria van Schurman[4]. (K.B.)

Ne putes, vir illustris, te sero misisse hoc munus perquam eximium[5], cum ejus generis sit, ut nunquam non gratissimum advenire potuerit. Desiderium quidem sui diuturniori mora nobis non parum auxerat, verum id tandem numeris harmonicis abunde explevit. Gratulor autem nobis inprimis, quod genti nostrae, quae apud exteros pene *ἄμουσος* audire solebat, decus suum egregie asseruisti. Ego certe nihil non utilitatis hinc mihi polleceri ausim, quia hoc *χειμήλιον* amica manu vicinae nostrae nobilissimae[6] nobis offerendum curasti, cujus ope auspiciisque facilior ad haec sacra aditus patebit. Non equidem sic Stoae faveo, ut non libenter fatear, hac Pathodia me summopere commoveri, quod usu maxime cognovi, cum non ita pridem una cum Sirene nostra mirabile quoddam ejus specimen praeberes. Spero itaque fore, ut eadem conciliatrice cum Polymnia aliquando redeam in gratiam, vel invita, quod dicitur, Minerva. Quicquid sit, tametsi nostra Musa D. Swaniae numeris nondum satis bene consonet, nimirum velut anser olori, optime tamen tum voce tum mente conspiramus ad gratias tibi agendum quam possumus maximas; illa quod praeclarum hoc opus ejus nomini inscribere, ego vero quod meum in codicem tuum referre volueris. Vale. Ultrajecti, XV Kal. Jan. (= 18 Dec.) CIↃIↃXLVII.

1) *Ilias*, IX, vs. 312.
2) Hiermede moet Anthonis van Surck, heer van Bergen (vgl. II, blz. 274), bedoeld zijn.
3) Het is niet bekend, wat hier bedoeld wordt.
4) Uitgegeven in *Nobiliss. Virginis Annae Mariae a Schurman Opuscula Hebraea*, *Graeca*, *Latina*, *Gallica: Prosaica et Metrica. Lvgd. Batavor. Ex Officinâ Elseviriana*. CIↃIↃCXLVIII, blz. 241. - Zie No. 4715.
5) De titel is: *Pathodia sacra et profana occvpati*. (Vignet.) *Parisiis ex Officina Roberti Ballard*, *vnici Regiae Musicae Typographi*. M.DC.XLVII. *Cvm Privilegio Regis*.
6) Utricia Swann; zij was bevriend met Anna Maria Schurman.

4719. J. Hoefnagel[1]. (K.A.)

Alsoo de scheepen gereet[2] zijn om naer t vaderlandt te vertrecken, soo kan niet naerlaten UE. te adverteeren, hoe dat wij den 7 December van Mocha gelucklijck op de reede van Battavia zijn gearriveert, daervoor den almoogenden moet zijn gepreesen ende gedanckt. Vorders soo hebbe bij d' H^{r} Caron[3] geweest, die tegenwoordich hier op Battavia is, ende heeft mij geseet, dat aen UE. soude schreijven; t gheen UE. aen d' H^{r} Caron geschreven hebt, dat soude hij naercomen, ende met mij goet in sin heeft; bedancke d' E. H^{r} voor die recomandatie, die UE. mij medegegeven hebt; wensche UE. een gelucksalich vroolijck nieuwjaer ende een lanck leeven. Hiermede wil eijndigen ende naer hartelijcke groetenisse in de protextie des alderhoogsten bevoolen ..... Op de reede van Battavia in t jacht de Leeuwerck, adij 20 Decemb. 1647[4].

4720. J. van Wassenaer. (H.A.)[aant.]

De baron van Elter[5] zendt mij zijn patent; hij heeft onder niemand gediend als onder den Keizer; mag hij nu ‘de steden en plaetsen onder t gebiedt van de Heren Staeten’ ‘frequenteren’? Zoo niet, wilt gij hem dan ‘een abolutie van Syn Hoogh.^{t,} verschaffen? ‘Die van Pusenoort, vermits de onverdraegelycke vexatien, die se van de guarnisoenen van Maestricht, Geertruydenberch en Breda daegelycks lyden, syn te raede geworden, van Syn Hoogh.^{t} te versoecken een sauveguarde, op hoop, off haer die kost helpen;’ wilt gij hun daarmee behulpzaam zijn? Heusden, desen 22 9bris (Dec.) 1647.

4721. D. Stoeffken[6]. (B.M.)

De drie exemplaren van uwe composities heb ik ontvangen; één zal ik zelf houden, één geven aan den heer Rowe, die spoedig naar Berlijn gaat, en één aan den harpenist Oldenborrow. - ‘I can not forgoe to put you in minde of your last favourable promise in procuring of the remainings of the 100 Rs, part of my wadges due unto me. If it could bee obtained, it would bee very welcome at this time of great scarsity at this court at present time, besides small hopes of any sudden reliefe.’

Ik zou gaarne naar den Haag komen, vooral omdat de Prins van Wales daar nu is, in de hoop op latere gunstbewijzen van hem. Mijne vrouw laat u groeten[7].

1) Zie blz. 108.
2) Er staat: *die gereet*
3) Zie blz. 51 en 239.
4) Huygens teekende op den brief aan: R. 28 Sept. 48, Groning[ae].
5) Zie blz. 421.
6) Zie blz. 427.
7) De brief heeft plaats, jaartal, noch datum.

4722. Aan M. Mersenne[1]. (K.A.)

(Memorie van de kanonschoten, 20 Juli 1644 gelost op het strand te Scheveningen.) 23 Dec. 1647.

4723. M. Mersenne[2]. (K.A.)

(Opmerkingen over de memorie der kanonschoten.) Dec. 1647.

4724. Aan Kardinaal Mazarin[3]. (K.A.)

La faulte seroit infame, et l'ingratitude sans pretexte, si je negligeoy de rendre compte à V.E. de ce que je viens de produire à Paris, apres le favorable accueil qu'il luy a pleu donner à ce qui a esté mal né de moy en Hollande[4]. Aussi, Monseigneur, soit que je considere ceste derniere production comme purement musique, ou comme devotion royale, il me semble qu'elle a quelque droict de s'oser presenter devant V.E. qui ne sçauroit manquer de la trouver applicable ou à son charactere, ou à ses inclinations. Je la supplie donc tres-humblement de me prester encor ceste fois ou la douceur d'un Prince gracieux, ou l'oreille d'un excellent fauteur du plus doux divertissement de son païs natal. J'ose me promettre, Monseigneur, que V.E. ne sçauroit faire assez de violence à sa bonté, pour m'esconduire de l'une ou l'autre de ces graces, mais cela n'empeschera jamais que je ne les reçoive comme telles ..... 28 Dec. 1647.

4725. J. Ogle[5]. (L.B.)

..... 'The young housekeepers[6] do so please themselves in the exercise of their economy, that it were a matter of no less difficulty then unkindnes to persuade them to the least change, did not civility to some, and obligation to others require it. I hope, Sir, for your owne contentment, you have, or will keepe M.r Stepkins[7] with you. I know, he is not hard to be intreated, and there will need no greate constraint to hasten my sister to partake of that shee so much delights in, and the more because shee percieves, shee may contribute somwhat to your pleasure, wich shee may therefore be sayd to understand perfectly, because shee hath it at her fingers ends. Shee keeps her hand in v.....[8] to an excellent harpsycall[9] and I am advising her [to][8] content her arme with a less dimension then that of a theorbe, as fitting her the better to a resolution of complying with your desires' .... Breda, Decembr. 29[10].

Mijn broeder en zuster Swann doen u groeten.

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 71. De opgaven zijn in het Hollandsch; natuurlijk zijn zij voor Mersenne in het Fransch vertaald.
2) Uitgegeven t.a.p., blz. 73.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 14.
4) Nl. de *Momenta desultoria*; zie III, No. 3562. Nu volgde de *Pathodia*.
5) Zie III, blz. 499.
6) Nl. William Swann en zijne vrouw Utricia Ogle.
7) Nl. Stoeffken; zie blz. 427.
8) Afgescheurd.
9) Voor *harpsychord*?
8) Afgescheurd.
10) Zonder jaar.

4726. Graaf Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Uw brief en dien van Z.H. heb ik ontvangen; als ik verkeerd gehandeld heb, maak gij het dan weer in orde bij Z.H., mijn meester. ‘Mes affaires domestiques icy sont en tel desordre et peril, que si en cas je n'aille point moy mesme à la court imperiale, tout se perdera[1]’. Mogen dus Z.H. en de Staten-Generaal mij die reis toestaan en mij een aanbevelingsbrief aan den Keizer meegeven. ‘Je ne demande autres choses, ce qu'il me semble estre juste, qu'il plaise à Sa Ma.^{té}. que le dernier testament de feu mon pere puisse demeurer en effect et en son entier, ou que Sa Majesté ordonne des commissaires, lesquels sans aucun delay nous accordent, car la princesse de Ligne n'a point de honte de mentir comme touts les diables, et par ce moyen elle procure contre moy des mandats tres prejudicables.’ Siegen, le 31me Decembre 1647.

4727. Drossaard, president-burgemeester en schepenen van Breda. (B.M.)

Wy hebben uyt onse gedeputeerden, die laetst in 's Gravenhage geweest sijn, verstaen, hoe dat sij door Uwe Ed. goet adres ende hulpe spoedich ende favorabelijck geëxpediert sijn geweest, waervoor ende andere goede gunsten wij Uwe Ed. seer hoochlijck syn bedanckende. En alsoo wy verstaen, dat den heer gouverneur[2], met het oversenden van syn bericht op onse stucken, eenige documenten daerbij gevoecht heeft, elders toe streckende, soo is ons ernstelyck ende vriendelyck versoeck, dat U.Ed. gelieve sooveele ten dienste onser stad Breda te proeureren, dat deselve, oft by copije, ons mochten werden gecommuniceert, opdat onse gedeputeerden, op hare wedercomste na den Hage, Syne H. van alles volcomentlyck mochten berichten, en Syne H.^{ts} stadt in hare gerechtichheden niet en werde geprejudicieert. Wat aen ons sonderlingen dienst ende vrientschap sal geschieden, 't welck wy in alle gelegentheijt gaerne sullen erkennen. Bredae, 3 January 1648[3].

4728. C. Staefvenisse[4]. (H.A.)

Hierbij gaat een brief aan Z.H. over hetgeen er gebeurd is met betrekking tot zijne introductie in het Hof. Midd[elburg], den III^{en} January 1648.

1) Dit doelt blijkbaar op den toestand te Siegen, waar groote twist was tusschen Johan Maurits en zijne broeders aan de ééne zijde en Ernestine de Ligne, de weduwe van Jan van Nassau, aan de andere. - Zie No. 3886 en 3902.
2) Nl. Hauterive.
3) Het stuk is geteekend door den griffier W. Stas.
4) No. 4728 a. Een brief van 30 Jan is even onbelangrijk.

4729. Aan M. Mersenne[1]. (K.A.)

(Nieuwe opmerkingen over de memorie der kanonschoten.) Ce 4 de l'an (1648).

4730. F. Spanheim. (L.B.)

Ik dank u zeer van uwe mededeeling. Ce 5 Janv. 1648. De Leiden.

4731. Anna van Eijck[2]. (L.B.)

Ik had u al eerder moeten bedanken voor uwe goede zorg voor mijn neef, maar nu ik oud ben, kom ik niet meer zoo gemakkelijk tot schrijven. Ik hoop, ‘dat ick UE. noch eens met allen UE. jonck geselschap sal mogen komen sien’. Mijn neef is nu te Amsterdam en zal binnen enkele dagen uitzeilen[3].

4732. Aan Maria de Gonzague, Koningin van Polen[4]. (K.A.) aant.

Le seul passage de V.M. a tellement parfumé l'air de ces Provinces, et vous y avez laissé de si fortes impressions de ce grand amas de vertus excellentes, et de ceste cognoissance universelle de tout ce qui passe soubs le nom de belles choses, qu'enfin, Madame, touts ceux qui font quelque profession de les aymer ont souhaitté de pouvoir rendre compte à V.M. de ce que l'art ou la nature en a departi. Mais V.M. n'a faict que voler, et tel a eu envie de la suivre qui s'est trouvé importuné par de ces chaines d'or qui luysent voirement, mais qui pesent à ceux qui ont vendu les cheres douceurs de la liberté pour le trop cher esclat des emplois. J'ose me presenter à V.M. comme l'un de ces heureux miserables, afin de luy tesmoigner que pour avoir perdu l'honneur de la veoir presente, je n'ay peu pourtant la perdre de veuë dans ses plus grands esloignemens, et qu'il y auroit trop peu d'icy au dernier septention pour nous empescher de la veoir et reverer à tousjours, comme si elle n'avoit bougé d'Amsterdam. C'est ce que j'entreprens, Madame, soubs ce petit pretexte d'un enfant de ma production, lequel, quoyqu' engendré en Hollande, pour avoir esté mis au monde à Paris, m'a semblé authorisé de quelque privilege à se prosterner devant V. M.[té]. Je la supplie tres-humblement d'aggreer la liberté d'un estranger, qui se fust bien passé d'importuner

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 75.
2) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, I, 1883, blz. 107. - Zie III, blz. 380.
3) De brief heeft plaats, datum, noch jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. 6 Jan. 48.
4) Zie blz. 266. - De brief begeleidde een exemplaar der *Pathodia*.

V.M. de ses songes, s'il n'eust creu debvoir prevenir ceux qui l'ont menacé du dessein de le faire à son desceu, et de luy enlever en suitte l'occasion qu'il a guettée aveq tant de soing de pouvoir informer V.M. à quel point il honore la grace qu'il luy demande aveq tout respect et submission d'estre estimé ..... 6 Jan. 1648[1].

4733. Aan H. Jermyn[2]. (K.A.)[aant.]

Je m'avance a vous charger d'un estrange employ. Un livre de musique en faict le subject. Vous auriez bien de la peine à m'en croire l'auteur, dans l'embaras de ceste profession esloignée des donceurs de la vie ou vous m'avez cognu. Ce sont cependant mes divertissemens d'apres soupper et, comme vous pourriez dire, ma respiration apres le travail de la journée. Ces choses de peu enfin ont recontré tant d'applaudissement icy et ailleurs, dans l'esprit de ceux qui me veulent infiniment plus de bien que je ne merite, que pour prevenir les fautes que les copistes alloyent adjouster aux mienes, il m'a fallu consentir qu'elles fussent imprimées. Ce qui venant de se faire si proche de la Reine[3], vostre maistresse, que par avanture elle en pourroit sentir quelque vent par des rapporteurs de nouveautez grandes et petites, j'ay creu, Monsieur, que la bienseance requeroit, que plustost S.M. en fust informée par l'auteur que par main tierce. Dont je m'acquitte par la lettre et l'exemplaire cy joinct. Si vous estes de mon sentiment, je vous supplie tres-humblement de les presenter à S.M. comme chose nouvelle ..... 6 Jan. 1648.

4734. Aan Henriette Marie, koningin van Engeland. (K.A.)

Ce n'est pas d'aujourdhuy que nous pleurons aveq V.M.[té]. Nous avons souspiré du long de vos infortunes, et en sommes hors d'haleine. Mais c'est d'aujourdhuy que je presume faire chanter V.M. aveq nous. Car, Madame, comme l'extreme joye pousse quelque larme de bonne grace, il y a une maniere de chanter qui ne sied pas mal au fort de l'affliction, et V.M. se souvient de l'auteur royal, où elle a apprins son *De profundis*, et ce qu'il y a de plus applicable à toute sorte de saincte melancholie. J'ay faict ma cour, Madame, chez ce mesme Roy, et m'y suis accommodé de ce qui s'y trouve de plus puissantes expressions de l'homme envers son Dieu. Mais ceste Majesté avoit entonné sa parole aveq majesté, et pour la suivre quel support ay-je peu trouver dans la foiblesse humaine, tres-humaine en moy, et qui n'a peu reuscir icy que par rencontre, approchant du miracle. Si done V.M. qui conçoit mieux ces choses qu'aucune teste couronnée, peut trouver un seul endroit où sa bonté luy puisse faire advouer que je n'ay pas failly, je m'estimeray au dessus du sort de l'humanité. Je la supplie tres-humblement de s'en vouloir informer au moyen de ces belles voix qui sont autour d'elle ..... 6 Janv. 1648.

1) Er staat 1647.
2) Kopie. - Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 15. - Zie III, blz. 159.
3) Henriette Marie was sedert lang naar Frankrijk uitgeweken.

4735. Aan M. Mersenne[1].*

Je voy bien que vous ne lisez pas mes lettres, qu'en passant *et aliud agens*. Voyci, je pense, la 3 ou 4e fois que je vous rememore les questions que je vous avoy proposées, touchant la conformation et bonté des luths, et vous n'avez jamais daigné m'en dire un seul mot. Cependant je persiste dans le dessein de vous satisfaire par mes propres experiences sur la pluspart de vos questions touchant le canon[2]. Mais comme cela se doibt faire au rivage de la mer, où il ne faict pas bon se proumener par la rudesse de ceste saison, je croy que vous me donnerez le loysir de veoir un peu remonter plus le soleil, devant que d'y hazarder ma santé, qui s'esbransle aysément, et est subjecte aux defluxions. Ainsi je vous pourroy envoyer des experiences mechaniques et moy mesme m'embarasser aux medicinales. C'est, comme dit un cavalier romain, entendant lire, teste nue, dans une sale ouverte, où il faisoit grand froid, certaine bulle d'indulgence pour autant de mil ans, *et un catarrho di più*, en mettant son chapeau et sortant de là, de peur de se morfondre, et que le pape ne fust capable de le guerir. Vous ne seriez pas bien ayse de me veoir dans ce predicament là. Par ainsi nous attendrons quelque temps à vous regaler de ces experiences ..... A la Haye, le 13e Janvier 1648.

Hastez vous de nous produire vostre phisique *de vacuo*[3] mais cependant voyez ce que m'en mande M. Descartes.

4736. Aan C. Saumaise[4].*

Pour demeurer beaucoup en faulte du remerciment que je vous doibs, je ne suis pas des moins sensibles de la faveur que vous faictes à ceux que vous daignez honorer de vos tres-riches presens[5]. J'ay tout subject de nommer ainsi ce dernier dans l'admiration où je me trouve d'une infinité de belles choses que vous nous apprenez à l'occasion d'une niaiserie qui a tant passé pour matiere d'importance, et qui a eu le credit de faire trembler jusqu'aux sçavans. Je vous rends graces, pour ma part, de ce desabusement si fondé, et si Dieu me laisse en vie jusqu'an 63e, vous en rendray un homage climacterique, dans la bonne mine qu'on me fera faire contre la folie des siecles, et la sotte impression des idiots. C'est qu'en somme je m'en declareray tout hault ..... 16 Jan. 1648.

4737. M. Mersenne[6]. (K.A.)

(Nog eens opmerkingen over de kanonschoten.) Janvier 1648.

Wat zegt gij van de *Anni climacterici* van Saumaise[7]?

1) De brief bevindt zich in de Bibliothèque Nationale te Parijs.
2) Zie No. 4722, 4723 en 4729.
3) Dit werkje is niet bekend.
4) De brief bevindt zich in de Bibliothèque Nationale te Parijs; in K.A. is eene kopie.
5) Nl. *De annis climactericis et antiqua astrologia diatribae*, Lugd. Bat., 1648. - Zie No. 4534.
6) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 78.
No. 4737 a. Een brief zonder datum en jaar (K.A.) handelt ook over de kanonschoten.
7) Zie No. 4736.

4738. M. Bruno[1]. (A.B.)

Het rectoraat aan de Latijnsche school te Breda is open[2]. Wilt gij mijn zoon Hendrik niet helpen, die betrekking te krijgen? ‘Si quid per juvenilem temeritatem forte commiserit, et vel rerum tuarum vel suarum minus satagerit, supplex precor, ignoscatur ipsi. Apud nos certe modestam, piam, sobriam et studiosam vivit vitam[3]’. Ik roep uwe hulp in als vader, die 57 jaren predikant is geweest. Almeriae, 18 Jan. 1648.

4739. A. Bubbenius[4]. (L.B.)

Traudenius, de rector te Gouda[5], is gestorven. Wilt gij mij daar aanbevelen[6]? Bredae, 19 Jan. 1648.

4740. J. Spronssen[7]. (K.A.)

In de laatste weken heb ik niet geschreven, maar er is dit heele jaar ‘soo weynich van importantie in haer Ho. Mo. vergaderinge gepasseert, dat het ongeloofflick is.’ Nu is de resolutie genomen, waarmede de gedeputeerden morgen om 9 uur bij Z.H. zullen komen, terwijl Holland de zaak zoo maar wilde afdoen. De heer de la Thuillerie[8] zond een stuk in, waarvan het afschrift hierbij gaat. De zes provincies zijn ontevreden, omdat zij niets hooren van de afgevaardigden te Munster, maar Holland houdt hun de hand boven het hoofd. Er zal naar hen geschreven worden. In den Haghe, den 20 January 1648.

4741. A. Rusius[9]. (B.M.)

Ik dank u hartelijk voor uwe moeite. Dat A. Dauber[10] bij de curatoren genoemd is, heb ik ook gehoord. Maar hij heeft eene positie in Hessen en heeft een professoraat in de rechten te Groningen van de hand gewezen. Daarom heb ik nog hoop, als gij voortgaat mijne zaak te bepleiten bij den machtigen man. Hoe de zaak ook afloopt, ik ben u dankbaar voor de weldaden, aan mij en mijn broeder[11] bewezen. Amstelodami, A.D. CIↃIↃCXLVIII. XI Cal. Febr. (= 22 Jan.)

1) Zie III, blz. 72.
2) Zie No. 4639.
3) Bruno was in het voorjaar van 1647 uit zijne betrekking bij Huygens ontslagen - den 30sten Mei van dat jaar leverde hij te Alkmaar zijne attestatie in (mededeeling van Juffr. C.E.C. Bruining) - nu Constantijn zijne studies te Leiden had voltooid, Christiaan en Lodewijk te Breda studeerden en Philips elders zijne opvoeding ontving.
4) Zie blz. 314 en 417.
5) Mr. Cornelis Traudenius was in 1634 rector der Latijnsche School te Gouda geworden.
6) Bubbenius heeft de betrekking niet gekregen.
7) Zie blz. 431.
8) Zie III, blz. 185.
9) No. 4741 a. Een brief van 26 Febr. (B.M.) is zonder belang. Rusius (zie blz. 284) wilde professor worden te Leiden.
10) Misschien was hij een broeder van Johann Henryk Dauber; zie blz. 343.
11) Zie blz. 294.

4742. P. de Wilhem[1]. (L.B.) Ned.

Mijn meester[2] heb ik uw brief en het advies van het Hof Provinciaal meegedeeld; hij wil nu het proces staken ..... 23 Januario 1648.

4743. Rozenn[3]. (L.B.)

Ik hoop, dat gij dit werkje, het geschenk van een theoloog, die reeds drie jaren als balling in uw vaderland verblijf houdt, zult willen aannemen. Hierbij gaan getuigschriften van u bekende geleerden[4].

4744. G. de Bie. (L.B.)

Uw brief en boek met muziek heb ik bij mijne t'huiskomst gevonden. Ik heb het den Aartshertog overhandigd, die ‘s'est faict chanter les airs italiens un soir a sa table, lorsqu'il n'est pas accoustume d'entendre la musique, car cela ne se faict que les jours de feste, dimanches, mardy et jeudy de la semaine, et l'on m'a rapporte que Son Alt.^{e} en estoit extremement satisfaict, et louoit grandement vostre estude’[4] .....

4745. Aan M. Bruno[5]. (K.A.)

Rectoratum scholae Bredanae, si vacaret, committendum ego saepe censui A. Bubbenio[6], ut qui antehae eadem praefectura malis artibus excidisset. Certe si quam plurimae eiusmodi vacarent spartae, nunquam ego adducar, ut credam Henrico tuo ullam exornandam tradi debere. Literatorem esse, et quidem valde eximium, uterque novimus. Moderandae autem iuventuti parem aut idoneum si hactenus credidisti. patere dedoceri, et observa me, quoties de illo cogito, altius collimare, qui commodis boni viri integerrimo affectu faveo. Novit ipse, quos lapides movere coeperim, quo ad professionem Athenaei Gelrici promoveretur[7]. Eandem vicem porro insistendam arbitror, ut habeat, ubi lectione publicâ simul defungi possit et versus facere, et dabit hora quod horae negaverunt. De mea quidem benevolentia securi estote. Tu imprimis, vir amice, sive te Deus saeculo subducat, sive tuis interesse diutius patiatur. Quod aeternae sapientiae ac bonitati, non sine tuo suffragio, ut confido, pie et constanter committendum moneo. Vale. Hagae Com., IV Cal Feb. (= 29 Jan.) CIↃIↃCXLVIII.

1) Zie II, blz. 112.
2) Paul de Wilhem was factor of agent van den Koning van Denemarken.
3) Op 21 Febr. 1645 werd te Leiden als student ingeschreven: Sigismundus Rosen, licentiatus quondam Theol., Polotiensis. - Polotz is eene provincie van Polen.
4) Het briefje mist plaats, datum en jaar.
4) Het briefje mist plaats, datum en jaar.
5) Zie No. 4738.
6) Zie blz. 314 en 417.
7) Zie No. 4667.

4746. J. van Paffenrode[1]. (A.B.)

Ik heb u niet t'huis gevonden en bedank u daarom schriftelijk voor uwe welwillendheid. Mijn vader[2] laat u groeten. Gorcum, metter haest, den 31 January 1648.

4747. H. Bruno. (L.B.)

'Priusquam de me meisque loquar, accipe in antecessum salutem ab heroina nostra Tessela, quae, quanquam in valetudinario tota *sub Divae febris regno* vapulat, morbum tamen atque ejus molestias patiendi constantia ulciscitur. Aderam ei heri, ut soleo adesse frequens et frequentior aliquanto huic uni viduae, quam omnibus quicquid est puellarum, quae in hoc oppido quam paucae, ad meum genium, ad elegantiam factae aut urbanitatem; explicabam lachrymas meas in excessum Barlaei[3] - heu quondam - nostri; adeo autem erat hisce meis qualibusque versibus intenta, ut febrim tum quidem vel non senserit, vel eluserit'. Mijn vader dankt u voor uw antwoord op zijn brief[4]. Als ik thuis geweest was, zou hij hem niet geschreven en niet gevraagd hebben om het rectoraat van Breda voor mij; het is beter, dat Bubbenius in dat ambt hersteld wordt. Almeriae, Cal. (1) Febr. CIↃIↃCXLVIII.

4748. M. Zuerius Boxhorn. (L.B.)

Ik sta met twee anderen op de nominatie voor rector magnificus; kunt gij mij helpen, om dat ambt te verwerven[5]? Lugd. Bat., CIↃIↃCXLVIII, ipsis Kal. (1) Febr.

4749. Barones van Bocholt en Eysden[6]. (K.A.)

Ik heb Z.H. verzocht, dat de Rhijngraaf onze dorpen Eysden en Fouron zou sparen, die al zooveel van den oorlog geleden hebben. Mijn man, baron de Lamargelle, zou gaarne een 'sauve conduitte' voor beide plaatsen hebben. Wilt gij daarvoor uw best doen bij Z.H.? La Haye, le 2 Fevrier 1648.

Hierbij gaan eenige kaasjes.

1) Joan van Paffenrode (1618-1673), vrijheer van Ghussigny, geboren te Gorcum, werd in 1650 kapitein en later luitenant-kolonel; in 1652 werd hij commandant van zijne geboortestad en in 1673 is hij bij het beleg van Maastricht gesueuveld. Hij heeft een treurspel, twee kluchten, vele gedichten en een boek over *Der Grieken en Romeynen Krygs-Handel* (1675) geschreven.
2) Jacob van Paffenrode; zie II, blz. 242.
3) Barlaeus was den 14den Januari gestorven.
4) No. 4745.
5) Niet Boxhorn, maar Otto Heurnius is in 1648 rector magnificus geworden.
6) Maria van Amstenrade was de echtgenoote van Jean Guillaume de la Margelle, een Bourgondisch edelman, die in 1625 beleend werd met de heerlijkheid Eysden, welke aan de familie zijner vrouw behoorde.

4750. A. Crocq[1]. (L.B.)

Ik hoor, dat het niet gaan zal, tenzij ik de majoorsplaats weer opgeef, wat ik liever niet doe. Toch zou ik wel gaarne kwartiermeester willen worden. Breda, den 4^{en} Feb. 1648.

4751. A. Rivet aan Huygens en Heenviet. (L.B.)[aant.]

Je suis il y a longtemps en attente de ce que vous nous avéz faict esperer pour l'establissement entier de cette eschole, par une autorisation pleine de Son Altesse; et en ce delay je me trouve en peine pour contenter et retenir ceux qui se pensent estre comme un oyseau sur la branche, et qui seront susceptibles des changemens qu'on leur pourra presenter. Je ne doubte pas que vous n'y pensiéz, et jusques ici representant les grandes affaires qui regardent le public et son Altesse, je les ay repeus de meilleures esperances. Mais d'oresnavant s'ilz ne voyent les effects, je ne scauray plus que leur dire. Cela mesme faict tort à nostre peuplade. Car il se trouve asséz de gens qui destournent ceux qui veulent venir, leur representans qu'il n'y a point d'establissement certain, tellement que plusieurs s'en vont, et nous y voyons peu de remplacement. Cependant la pluspart des professeurs font leur debvoir. Mons. Renesse[2] faict ce qu'il peut. Le sousregent[3] reussit fort bien et est aimé des escholiers, mais j'apprehende que ceux de Gueldre le nous ravissent. Monsr Dauber[4] est diligent et adroit, Mons. Kipper[5] continuë en sa diligence pour sa medicine et physique, Mons. Philemon[6] travaille avec soin, et est ouï des escholiers et autres de dehors. Mons. Pellius[7] a fort peu d'escholiers, non qu'il ne se presente pour faire ses leçons, mais peu embrassent cette estude, et semble qu'l soit trop speculatif pour ceux qui commencent. Reste Mons. Bostruysen[8], duquel j'ay a vous parler plus particulierement. Je vous dis - j'entens a Monsieur de Zuylicheim lorsqu'il estoit ici - qu'il avoit dans le College en son departement une femme de 35 ans laquelle le gouverne entierement et sa bource. J'apprens qu'il y a longtemps qu'il vit avec elle, et elle avec luy comme mari et femme, et que ses proches mesmes en font plainte. Il dit qu'a la verité il luy donne la conduite absoluë de son mesnage, mais que ce n'est pas a dire qu'il couche avec elle, quoyqu'ilz soient *sub eodum tecto*. Personne neantmoins ne croid qu'il n'y ait entre eux du concubinage. Je l'ay donques exhorté entre luy et moy de lever ce scandale, en renvoyant cette femme; apres plusieurs defaites et difficultéz il me le promit. On l'exhorta aussi de la part des consistoires flamand et françois; je le fi mesme appeller en presence du recteur et sousregent, ou il contesta fort, qu'il y avoit plusieurs ministres non mariéz qui se gouvernoient par servantes, allegua mesme l'un de vous qui conduit sa maison

1) Zie I, blz. 231.
2) Zie III, blz. 7.
3) Nl. Prof. Bornius (zie blz. 301), die tevens subregent was van het College.
4) Zie blz. 343.
5) Zie blz. 288.
6) Zie blz. 344.
7) T.a.p.
8) Nl. Brosterhuisen.

par une fille sa cousine[1]. A cela luy fut respondu comme il appartenoit, et je luy di enfin que s'il n'obeissoit, je vous en escriroy, afin qu'on purgeast l'Eschole et l'Eglise de cette ordure. Jusques ici il n'en a rien faict. Cette femme se vente qu'il ne le peut, et luy a quitté la communion des eglises flamande et françoise, et s'accommode avec les Anglois qui sont sans discipline, soufflant avec eux le tabac qui est son principal exercice, tant que cette femme dit qu'il luy faut tous les ans pour 400 ℔ de vin et de tabac. Au reste hors qu'il faict planter et semer quelques herbes au jardin, le reste de sa profession n'est rien du tout. Pour le grec il ne faict rien. Il dit qu'il n'a point d'escholiers. Il en est cause. Car quand il a faict au commencement quelques leçons d'un quart d'heure, au lieu de leur exposer la phrase grecque, il s'amusoit a leur dire qui a esté Achille, etc., et ne s'est jamais offert de faire aucun college particulier, pour attirer des escholiers a ses leçons. Pour les drogues aussi qu'il avoit promis de descrire et monstrer, il ne s'en parle plus. Vous verréz donques quel remede nous y pourrons apporter, et dans quinze jours Mons. Hosman[2], nostre secretaire, ira a la Haye, avec lequel vous en pourréz communiquer. J'apprens que cet homme est si parresseux, et si adonné a ses plaisirs, qu'il n'en faut pas attendre grand chose, bonhomme d'ailleurs pour la compagnie. Mais cela n'attire pas les bons escholiers, et les autres se rient et mocquent de ce qui se dit et void. Je vous doibs dire aussi que l'escrimeur est un homme qui s'enyvre, et lequel en cet estat est dangereux et brutal. Homme insolent, et qui a par plusieurs fois indignement traicté Mr. le recteur avec injures et outrages, comme il vous en pourra faire plainte. Homme d'ailleurs qui n'a aucun entregent[3], et qui est plus capable de gaster les escholiers que de leur enseigner. Je viens à present a un autre affaire, duquel Mons. Renesse vous doibt avoir escrit. Il a experimenté que la charge de l'oeconomie qu'il avoit entreprise, est un fardeau qu'il ne peut porter, qu'elle l'avilist et diminuë son autorité, qu'elle l'assubjettist a plusieurs choses qu'il ne peut bien faire, etc. Et je trouve qu'il a raison. Restera maintenant qu'on pourvoye la table de quelque oeconome, homme de bien et entendu en ces choses, et qu'on luy donne ses regles exactes, a quoy je voudroy joindre une moderation de la pension, puisqu'il ne donne que la table, car tout le monde dit ici, qu'avec les privileges dont jouist le College, avec 300 ℔ ou peu plus, les escholiers peuvent estre traictéz par un homme qui s'y entendra mieux qu'ilz n'ont esté, et cela feroit du bien pour remplir le College, pour ce que plusieurs se retiennent d'y envoyer leurs enfans pour l'exces de la pension, puisque d'ailleurs ilz se fournissent de tout. Et je pense que Mons. Renesse en estant venu là de luy mesme, sera facilement amené a un autre degré de ceder la regence a quelque autre, et se contenter de la profession de theologie avec son ministere, qui est bien asséz pour luy. Car il a experimenté la difficulté de cette conduite, qui luy a engendré du mespris et de la haine dehors et dedans. Et ce qu'on l'a decrié a la Haye et ailleurs, mesme parmi les personnes de condition, est cause que peu d'escholiers viennent au College. Il sera fort expedient, et mesme necessaire qu'au beau temps vous faciéz ici une visite, pour ce que *ex αὐτοψίᾳ* vous pourrez mieux cognoistre le tout, et adviser aux remedes, et cependant

1) Huygens' huishouding werd bestuurd door zijne nicht Catharina Zuerius.
2) Zie blz. 364.
3) manieren

je vous recommande le plus hasté, car je ne puis rien faire en ces choses sans vos advis et ordres communs. Mais je suis obligé de vous declarer ce qui se passe et ce que je voy, et vous prier de m'aider, et me donner le moyen [de] retenir ce que nous avons, et de l'accroistre pour l'advenir. Ce qui se pourra par le moyen d'une bonne paix, si elle se faict, et par un establissemement des privileges necessaires. Je vous supplie donques d'y penser, afin que par Mons. Hausman nous recevions les effects de vos sollicitations et diligences, et des à present me faire sçavoir vostre advis sur les desreglemens que je vous ai proposéz en quelques uns, sans aucune passion ou animosité, *cujus causas procul habeo*, et Dieu le sçait, a la grace duquel je vous recommande et tous les vostres, et suis ..... De Breda, le 4 Febvrier 1648.

4752. J. Brosterhuisen[1]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor de *Pathodia*. Hierbij gaat een platte grond van den medicinalen hof[2]. In het midden van de groote paden zou ik gaarne mastboomen en hulst planten uit de bosschen van Z.H. In één gedeelte van den tuin zal ik, met toestemming van den heer Rivet, allerlei ‘wilde boomen’ laten zetten; het is eene zaak van ƒ 25. Al de planten van de lijst heb ik van verschillende menschen ten geschenke gekregeu. Over eenige jaren, als er nog een stuk land bij aangetrokken is, zal de tuin ‘een groot cieraedt voor d'Illustre Schole en dese stadt’ zijn, die de studenten hierheen zal lokken. ‘Duijsenden van menschen souden haer leeven om Enchuisen niet ghedacht hebben, 't en waer dat Doct.r Paludanus[3] aldaer sijn cabinet van vreemdicheden ghehadt hadde. En waerom soude men hier oock gheen coonen maecken, dat het sijne verre overtrof’? Als Z.H. maar één woord spreekt, zullen de bewindhebbers der Indische Compagnieën en anderen allerlei zeldzaamheden afstaan. Zelf bezit ik ook eene kast vol, die ik daarvoor zou willen geven ..... In Breda, den 6 Febr. 1648.

4753. Aan Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Je vous requiers d'une estrange faveur; et en voyci l'histoire. L'on vient d'imprimer à Paris en beau charactere une quarantaine de pieces de musique de ma façon, faictes pour la voix et la tiorbe, et comme l'on en a voulu faire plus d'estat qu'elles ne meritent, des gens de condition de pardelà m'ont fait dire que j'én voulusse faire relier quelques livres en belle forme, parce que leur intention estoit de les envoyer aux Reines de Suede, de Pologne et ailleurs. Je leur ay mandé, que si cela valoit la peine, mon devoir estoit de faire moy mesme ces depesches par des lettres de ma main, et ensuitte en ay envoyé premierement un livre à la Reine de la Grande Bretaigne[4], et un autre à

1) Gedeeltelijk uitgegeven door Van Vloten in *Nederlandsche Volks-almanak voor* 1858, blz. 93.
2) De plattegrond is aan den brief toegevoegd.
3) Zie I, blz. 472.
4) Zie No. 4734.

celle de Poloigne[1], le tout adressé par de si bounes et seures mains, et si bien accompagné de lettres d'amis, qu'il ne peut estre que bien pris et accueilly. J'ay un semblable pacquet et lettre preste pour la Reine de Suede, vostre bonne amie[2], Monseigneur. Auriez vous pas la bonté de l'accompagner d'une adresse de vostre main, en sorte que ce fust comme vous en effect qui m'eussiez persuadé à ne frustrer pas ceste Maj.^{té} de ce qui se produict en nostre monde de nouveau en matiere de beau passetemps, et que là dessus j'avoy prins la hardiesse de luy en envoyer un exemple comme aux dites autres Reines? Ou bien, Monseigneur, aymeriez vous mieux ne vous en mesler du tout point? Je vous supplie de le faire ou non faire franchement. Car au fonds, la chose m'est assez indifferente, et ce n'est qu'un compliment que je fay par plaisir, et mesme par quelque desir de n'estre pas tousjours incognu à une Princesse de si eminentes vertus. Mais notez, s'il vous plaist, que si vous prenez la peine de le faire, il fault mentir à outrance, et me declarer pour personnage de fort grand merite et consideration, comme je sçay que d'autres ont faict. Mais, sans raillerie, il faudroit donner de fortes impressions à la bonne dame, de ce que je suis nullement musicien de profession, et ne fay que me delasser là dessus d'un peu de plus importantes affaires qui me sont à charge, afin qu'au moins on ne me prenne pas pour un faiseur de petits livrets, et qui me mesle d'en gueuser aupres les grands. Car enfin je ne regarde qu'à divertir un peu ces femmes; et si vous craignez qu'on l'interprete à autre sens dans le Septentrion, je vous supplie tres-humblement de m'en preadvertir, et je me garderay bien de m'y hazarder. Surtout, Monseigneur, pardonnez moy ceste impudence et ceste prolixité. Je n'ay peu m'expliquer plus briefvement; et pour vous, si le moindre point de ma proposition vous deplaist, croyez que je ne vous ay rien dit. Car, comme j'ay dit, elle vient d'un coeur fort indifferent, hormis ou il pourra estre jamais question de vous tesmoigner par mes services, que je suis ..... A la Haye, le 7e Febvr. 48.

J'envoyeray aussi un volume de mes Poemes latins à ceste Reine, puisqu'on dit qu'elle entend parfaictement ceste langue. C'est feu le Sr Barlaeus qui les a mis en lumiere, aveq une grande preface que j'avouë ne meriter point. Ainsi, Monseigneur, si vous escriviez, il faudroit se souvenir de deux livres. Celuy de musique est dedié à Mad.^{le} Ogle ou Swann.

4754. Cl. Saumaise[3]. (L.B.)

Vous m'avez fait un remerciment dont je fais plus d'estat que vous ne deves faire du present que vous aves receu, puisque vostre approbation me doit estre bien plus avantageuse, et m'est en effect, qu'a vous ou le plaisir ou le proffit que vous en aves pu tirer, par la lecture que vous en aves faicte. Je vous puis asseurer et je le dis, afin que vous me croies, que je suis extremement glorieux de ce que vous juges que j'aye dit quelque chose d'importance

1) Zie No. 4732.
2) Hendrik van Nassau kende het Zweedsche hof; zie III, No. 3233.
3) Zie No. 4736.

sur un subject qui n'est gueres important. La credulité du monde fondee sur une opinion receue par touts les temps qui ont precedé mesme la creation (?) de plus de trente mille ans, si nous en croions les Chaldeens, et les Aegyptiens, sembloit asses forte pour ranger de ce parti les plus scavants du siecle. Puisque vous estimes que ce [que] j'en ai escrit est suffisant pour les destromper, je me trouve asses satisfait de la peine et du temps que j'y ai employé. Mais saves vous bien que je n'ai pas la gloire d'estre tout seur de ce siecle a qui cette pensee est venue touschant la vanité des climacteriques? Un certain Anglois, nomme Thomas Browne, a escrit depuis peu en sa langue un livre intitulé *Pseudodochia Epidemica*, ou il a mis un chapitre *de anno climacterico*[1], qu'il monstre n'estre qu'une machine par plusieurs raisons, quelques uns desquelles je n'ai pas touchees. On m'a dit que l'autheur demeure a la Haye. Vous pourres, si cela est, avoir ven son livre. Je n'ai plus qu'une priere a vous faire qui est de me continuer l'honneur de vos graces et me vouloir croire tousjours ..... A Leyden, ce 10 Fevrier 1648.

4755. Aan A. Rivet[2]. (H.A.) *

'Le S.r Renesse nous a donné une ample paraphrase du texte de vostre lettre qui le regarde, et se demeine aveq autant de chaleur a estre dechargé de l'oeconomie, qu'il en a employé à s'en faire accommoder. Et nous sommes tres-portez à le gratifier lá dedans, mesmes il s'est presenté quelque successeur d'apparence pour cest employ; mais nous desirons veoir au preallable tout nostre establissement reglé, qui ne tient plus qu'á la signature de S.A., Prince jeusne et bouïllant, pour les exercices, par oû, Dieu sçait, beaucoup de choses plus pressées se different de mauvaise grace. Il y a plus de trois mois, qu'il me promet ceste signature du soir au lendemain[3]; et cependant le greffier, qui n'est pas ny des plus expedits, ny des plus entendus amateurs des bonnes lettres, en doibt faire la depesche, qui, j'ose dire, sans moy, ne se trouveroit pas au point où je la luy ay transmise.

J'escris au S.r Brosterhuijsen[4] en des termes aussi aigres et pressans, que s'il n'est ladre [et] desesperé il m'escouttera, *et ad frugem redibit*. Autre sermon y fay-je adjouster par la main de Mons.r van Campen, son ancien amy, et bienfaicteur, qui, je m'asseure, le testonne comme il fault. Par conclusion nous luy renonçons toute assistence et secours, s'il encourt la disgrace dont nous le menaçons, et il sçait bien qu'en tel cas il ne reste plus ressource ny refuge pour luy.'

Ook den schermmeester moet gij uit naam van ons drieën waarschuwen. Hij is soms wel een paar weken achtereen bij mij aan huis geweest, en toen heb ik nooit gemerkt, dat hij dronk. Gij moet hem het drinken verbieden en dreigen, hem anders weg te jagen. Ik heb geen tijd gehad met mijn collega hier over deze dingen te spreken. A la Haye, le 13e Febvr. 1648.

4756. Graaf Hendrik van Nassau[5]. (H.A.)

Hierbij gaat de brief aan de Koningin van Zweden ..... 'j'ay usé d'un

1) Sir Thomas Browne (1605-1682), een bekend geneesheer te Oxford, schreef o.a *Pseudodoxia Epidemica or Enquiries into very many received tenets and commonly presumed truths, which examined prove but Vulgar and Common Errors* (1646).
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 79. - Zie No. 4751.
3) Zie No. 3710.
4) Die brief is verloren gegaan.
5) No. 4756 a, b. Brieven van 11 Febr. en 30 Maart (beide H.A.) zijn zonder eenig belang. - Zie No. 4753.

stile le plus relevé et conforme à vostre intention, qu'il m'a esté possible'. Ik hoop, dat zij hem goed zal vinden, al is hij dan ook maar door een krijgsman geschreven. 'Je veux croire, que voudrez apres les autres envoyer aussy un livre à ma femme[1], qui fait assez d'estat de la musique'. De Hulst, ce 13 Febvrier 1648.

4757. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Madame la princesse de Ligne[2], vostre niepce, a mis vostre credit à l'espreuve, sur un subject peu ordinaire. Le vieulx maistre se fust bien laisser tirer l'oreille, premier que de consentir à un passeport pour tant de Dons Diegos à la fois. Mais nous vivons en autre siecle, et si sommes sur le point de l'amitié publique aveq ces Dons. Ainsi ceste consideration en partie, et en partie celle de ce que vous pouvez et devez pouvoir sur moy, nous en ont mené à bout. Je vous supplie tres-humblement de disposer de mon peu de service en toute autre occasion de mon pouvoir. Car tout vous est acquis, et je suis plus qu'homme du monde ..... A la Haye, le 19e Febvr. 1648.

Voyci justement que Niclas *mich aber* me porte la depesche, Monseigneur, qu'il vous a pleu faire pour moy à la jeusne Maj.^{té} de Suede[3], dont je vous rends graces tres-humbles. Il y a deux jours que nous avons veu representer en particulier devant la Reine[4] et Son Alt.^{e} la belle et plaisante comedie du *Menteur*[5], par nos nouveaux comediens de France[6], qui font des merveilles. Pardonnez moy si je vous dis, que ceste lettre se pourroit joliment approprier à une partie du role de ce cavalier enemi de la verité. Mais enfin je l'ay desirée telle, et confesse d'en avoir besoing. Il n'y a qu'un article qui m'inquiete, ou vous dites esperer 'que S.M. ne desdaignera pas de respandre sur moy sa bienvueillance et bonnes graces, en sorte qu'elles me puissent servir d'esperon'. Cela me semble un peu sentir le soupçon de gueuserie, qui est si esloignée de mon intention, que si je sçavoy que le Septentrion deust interpreter ma galanterie de cette sorte là, j'aymeroy mieux que toute la musique fust an fond de la mer. Je hazarderay toutefois le pacquet, en esperant qu'on y voudra estre plus sage. Voyci un de mes almanacs pour Madame la comtesse, vostre compagne, mais elle n'en sçauroit tirer aucune satisfaction, si elle ne trouve quelque personne qui en puisse faire l'execution par la voix et le tiorbe, au moins par la voix accompagné[e] de l'espinette ou orgues. Cela me faict souvenir de l'organiste de Loqueren, qui est si niais et si brave homme. Vous ne

1) Nl. Sophia Margaretha gravin van Limburg Stirum; zie blz. 353.
2) Zie III, blz. 255.
3) Zie No. 4756. De brief van graaf Hendrik is uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 16.
4) Zeker de Koningin van Boheme.
5) P. Corneille's *Menteur* is in 1612 voor het eerst gespeeld en in 1644 te Parijs gedrukt. In 1645 gaven de Elsevier's te Leiden een nadruk (herdrukt in 1647), waarin een Fransch en een Latijnsch lofdicht van Huygens werden opgenomen (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 11, 12). Die lofdichten zijn overgenomen in de Fransche uitgaven van het blijspel van 1648, 1652 en 1655.
6) De Prins had juist een gezelschap Fransche tooneelisten in dienst genomen voor ƒ 6000 jaarlijks, behalve de reiskosten.

debvriez pas negliger de le tirer à vous, et cela se peut pour peu d'argent. Notez que la belle et rare musique de l'archiduq Leopold me chante desjà à sa table[1]. Ce n'est pas mauvais augure de bonne paix, quand nous regalons ainsi nos bons amis de Bruxelles, apres les avoir tous voulu envoyer au diable, s'il nous eust esté possible.

4758. C. de Beauvays[2]. (L.B.)

Ik ben van woonplaats veranderd, nu er zooveel in kerk en staat veranderd is. Ik kan met evenveel gemak in het Engelsch als in het Fransch preeken. Is er soms eene plaats als buitengewoon predikant in den Haag open? Dan zou ik gaarne overkomen. Kunt gij mij door uw invloed niet helpen? Als de gezant Van Aerssen[3] nog leefde, zou hij dat zeker doen. Ik bezit nog altijd het 'benefice', dat Koning Karel mij geschonken heeft, maar ik zal het wel moeten opgeven. 'Car je ne suis point taillé à la mode de ce temps. Et on m'accuse desja de sentir le fagot. Au reste, Monsieur, je vous diray que j'ay eu l'honneur de voir une fois Monsieur vostre fils[4], et de l'entretenir bien au long. Je loue Dieu qu'il aye adjousté ceste benediction a tant d'autres qu'il vous a departies. Car s[on] merite devance son aage. Et il paroist evidemment que c'est vostre chef d'oeuvre pour le regard de son education et grand avancement. Je le visiteray le plus souvent que je pouray, et souhaiterois estre assez heureux de luy pouvoir rendre du service.' Als gij mij antwoordt, zend den brief dan aan uw zoon. De heer Rivet kent mij wel; wilt gij hem groeten? De Londres, le 9 de Febv. v. st.[5] 1648.

4759. C. Vllffeldt[6]. (K.A.)

Si je ne cognoisois vostre gentil humeur, je craindrois d'estre de vous taxé d'arrogant et d'oubliant, veu qu'il y a tant de temps que je ne coresponds pas à la courtoisie que me monstrez par vos lettres. La raison de mon silence a esté que j'estois desja à mi chemin pour cercher mon repos et m'estois desja à demi desambarazé des troubles que les affaires publiques causent à ceux qui leur sont subjects, et m'estois desja mis en train d'estre à moy mesme, et de loin regarder la farce des farçans de ce monde. Si ce bonheur m'eust peu durer, je vous asseure bien que jamais plus je n'eusse esté importun à personne, ny par lettres, ny par autre maniere, et cela n'eust pas esté faict par un desdain ou desespoir, mais par vives raisons, de sçavoir que tout nostre travail, principalement pour les autres, est vain et sans fruict et subject à tant d'opinions qui ont pouvoir d'effectuer ce que leur opinion et fantasie leur dicte; autrement ce ne seroit qu'un terreur panicque de se soucier d'opinions d'autruy, mais

1) Zie No. 4744.
2) Zie I, blz, 74.
3) Nl. François van Aerssen; zie I, blz. 44.
4) Nl. Constantijn, die zich een poos te Londen ophield.
5) Dus 19 Febr. n. st.
6) Zie blz. 173.

quand les opinions peuvent blesser, ils sont dangereux et s'en[1] faut donner de garde. Il me semble que vous dictes à part vous, voicy bien des circumbilivaginations(?); quelle sera la conclusion?

La voicy; veu que de nouveau je me suis faict l'esclave des affaires de ma patrie, je viens à vous avec cette miene lettre pour vous recommender le porteur de cettre lettre, pourveu qu'il l'aporte luy mesme, à sçavoir Pierre Rocco, lequel est constitué en la place de nostre resident Tancke[2], lequel aura plus de capacité pour sçavoir avec respect se comporter en ce lieu, pour mieux entretenir la bonne amitié entre nostre estat et le vostre, que n'a faict l'autre[3]. Car sçaschant qu'il importe beaucoup d'avoir des ministres capables, nous tacherons de nostre costé de monstrer l'estime que nous faisons de l'amitié de vostre estat. Par quoy je vous prie qu'il vous puisse estre recommendé et avoir acces aupres de vous, quand les affaires le requierent. Sa personne se recommendera assez luy mesme, quand il sera cognu, et je suis asseure qu'il ne vous desagreera pas; il a de l'estude un peu plus qu'un teston rogné et cognoist le monde. Voila pas bien des lignes pour recommender une personne, ce qu'an trois mots on pouroit dire. Vous devez estre bien aise de trouver des personnes long[s] et tedieux en leur stile, afin que vostre stile succint et court aye tant plus de lustre. Vivez joieux, paisible en vos pensees, sans chagrin ny melancolie; cela je vous soushaite de bon coeur ..... Kopueh[ague], le 22 de Febv. 1648.

4760. D. Graswinckel. (L.B.)

Het gunt U W E op de dood van wylen onsen ghemeenen vriend Barlaeus heeft ghemaekt[4] ende my jonstelyck ghelieft heeft ghehad mede te deelen, is recht U W E werck, een waerdigh afsettsel van desselfs geest ende gheestigheyt, met een woord, verre t'alderbeste, dat ick op dat subject hebbe ghesyen. Byaldien myn dankzegging wegens de gedaene communicatie soo groot konde zyn als het vers onovertreflyck, vol oordeels, ende zinryck is, ick en behoufde nyet bekommert te zyn; nemaer nyet grooter konnende syn dan als haer myne gheringheyt toelaeten kan, werd ick ghenoodsaeckt, t gunt hierinne ontbreeckt, van U W E beleeftheyt tot vervullinge ghedienstelyck te versoeken.

My selfs aenlangende, moet ick my ook anderwerf - naer sooveele voorighe moeielyckheden, die nochtans by U W E altyd mewaerdelyck aenghenoomen ende t mynen beste, by deselve, des Gode de lof, U W E den danck voor altyd blyve, syn ghereddert - importuyn aenstellen ende raed vraeghen. Het is onder personen van oordeel ende verstant onseker, of een dienaer van een groot heer recompense te eyschen heeft wegens syne ghetrouwe diensten, of nyet. Die neen seggen, gheven voor reden, *qu'assez demande qui bien sert*, [en] allegueren t'exempel

1) Er staat: *sans*
2) Er was geene goede verstandhouding tusschen den Deenschen rijkshofmeester Ulefeld en Tancken, den Deenschen resident hier te lande (zie blz. 180); de laatste werd in Februari teruggeroepen en in zijne plaats Christiaan Roch gezonden.
3) Tancken was gewikkeld in een proces tegen eenige voorname Nederlanders.
4) Den 18den Januari had Huygens een versje *In mortem Barlaei* geschreven (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 130).

van den Coningh Louis aen syn chancellier: *fay mes affaires*, *je feray les vostres*. Die jae seggen, geeven voor, dat men derghelycke heeren, als in extractie booven anderen, in grootheyd naest aen God komende, nyet beter en bejegent dan men God selfs, die op versoucken, op ghebeden zyne gunsten toesegt, syn genaden uytdeelt, jae uytstort, ghewoon is te bejegenen; dat uyt soodanighe versouken derselver grootheyt ten toon staet, ende uyt de veelvuldigheyt van haere weldaeden de uytmuntentheit van die magnificentie, dewelke als eene vry eygen deugd, den grooten toekoomende, by geen particulieren erlanght nochte bereyckt en kan werden. Waerby sy ook voeghen, dat de ghestaedigheyt van soodaenighe versouken een waerborgh verstreckt van der minderen plichtbaerheyt ende desselfs erkentenisse; jae, dat d heeren reden hebben om dien afgunstigh te syn, die niet en versoeken, in schyn of sulk ghelaeten wiert uyt een verwaende selfbestendigheyt, ende of men des gunsts ende ghenaedes onbehoeftigh waere, ende sich als soodaenig socht aen te stellen.

Hierin, wel E E Heer, stae ick still. Ick hebbe t eerste - behalven t gemeen met myn heeren confreres, waeroover ick gedeclareert hebbe ende ten dancke gheloont sy - met onghemeene trouwe, vlyt, arbeit, expeditie ende alle anderen naerlaetende betracht, tot contentement van onsterflyker ghedachtenis syn Hoogheid[1)], ende ook sedert, en dat nu vele jaeren langh, soo in de saeke van Chasteaubelin[2)], als Gulick en Gelre, en de pretensien uyt den hoofde van prins Philibert[3)] hercoomstigh, dogh sonderlingh in t proces tegens den hertog van Longuevile[4)], ende booven alles van den Koning van Vranckryck zelfs, uyt wiens cabinet ick twee gheschriften hebbende door myn beleyt weten te bekoomen, by dewelke syn Maj.^{t} syne pretensien op t prinsdom van Orange hebbende doen justificeren door d'heeren Du Puy[5)] ende du Peireisc[6)], twee - soo U W E ten beste bekent is - de gheleerste van dat ryck nyet alleen, maer onder de uytmuntenste van onse eeuwe, ende die daeroover voor haer leven langh seer heerlyck erkent ende gherecompenseert syn gheweest, ick syne Hoogheyt die schriften nyet alleen in oitmoedigste ghediensticheyt ter hande ghestelt hebbe, maer daer ook byghevoeght myne wederlegginge, die ick - sonder roem - tegens alle ende een yder bereyd ende machtigh ben staende te houden. Waerinne ongelooflycken arbeyt, naersouken ende tyt by my ten dienste van syn hoogstgemelde Hoogheyt besteedet ende aenghewendet is, ook onkosten hebben gedaen moeten werden, soo van t copieren, als t'bekomen van de behoefticheden, waervan men sich andersints billicklyck soude verschoonen hebben koonen.

Naer recompense en heb ick noit getracht, als de eere van den dienst ende van hoogst glorioser ghedachtenis syne Hoogheids bevelen, de genade ende gunst my daeruyt hercomstigh in oitmoedigste danckbaerheid omhelsende, in plaetse van de erkentenis, die hoogst gemelde syne Hoogheyt my telken

1) Graswinckel was 16 April 1632 aangesteld als ‘advocaat ordinaris’ van den Prins.
2) Eene heerlijkheid der Oranjes in Bourgondië.
3) Philibert van Chalon (1502-1530), prins van Oranje.
4) Zie II, blz. 298.
5) Waarschijnlijk Pierre Dupuy (1582-1651), een historicus, die eene betrekking bekleedde aan de Bibliotheek des Konings. Hij heeft zitting gehad in eene commissie, wier taak het was op te komen voor de rechten des Konings op bezittingen der bisdommen Metz, Toul en Verdun.
6) Zie II, blz. 225.

ghenadigstlycken gheliefde te versekeren. Soo hierin myne faulte mochte syn, t soude my leed zyn. Ick spreke nyet van myne voorouders, die in dienst ende dienstbaerheyt aen den doorluchtichsten huyse ende Prince van Orange in de alderbeswaerlyckste tyden nyemand geweken [zijn, ende] sich neevens de voortref-felycksten hebben gesignaleert, maer verseekere van my selven, dat, soo langh ick adem ende zieltoogen sall, d'ootmoedigsten, ghetrouwste ende meest yverende dienaer sal zyn, soodanigh altyt gheweest hebbe ende zy, ende in alles ende allesins myn eere, voordel, gheluck ende voortsettinge, bereyt, puyrlyck, absolutelyck ende alleen te releveeren van de munificentie, genade ende weldadigheyt van syn Hoogheyt.

Ick werpe my in uwe armen, Wel E Heer, myn hoogst gunstige patroon; wat staet my te doen? Oordeelt U W E t laetste, dat de recompense billyck is, weest ook hierin myn bystant. Booven de diensten, die ick gedaen heb, kan ick noch seer goede doen, des U W E gelieve versekert te syn, en sy daertoe volbodigh. Hier is stoff, om hem oneyndelyck aen U W E te verplichten, die van alle tyden voor de eer ende gunst geacht heeft en achtende is, sich U W E ten aengenamen dienste te konnen gedraegen. Vale .... Hag., in pervigilio D. Mathiae (= 23 Febr.) 1648.

4761. A. Crocq[1]. (K.A.)

Ick hebbe verstaen van den heer Marlot[2], dat sijn Hoocheijt hadde gelast, om de acte van quartiermeester Geul op te maecken; verhoope, het is geschiet; soo niet, bidde U E gelieffe so onerabel te maecken laeten, als t behoort, volgens mijn voorige bidden; sal dan nu ende al mijn leven hoopen UEd. gunst..... Breda, den 23 Feb. 1648.

4762. Aan Utricia Swann[3]. (K.A.)

We doe live in so well policed an age, that the ravishing of honest wenches is held a notable crime. Lett the Princesse Royall her High.^{s} bee pleased to consider what she has done in stealing from us, out of the middest of the Haghe, a marryed lady, that, to my knowledge, passeth for honest till this very day. If I were disposed for the journey, I could find in my heart to bee revenged of the affront by an entreprise upon Teilingen, there to trouble the feast with the harshnesse of a certain tiorbe and the hoarsnesse of a certain voice, both of them fitt to dash and dazzle the perfect harmony her High.^{s} hath deprived us of something tirannically. But finding myselfe not able to goe and discharge my cholere so farr from home, I come to tell you for some mortification, that in your absence, Lady, wee are not alltogether

1) Zie No. 4750.
2) Zie I, blz. 151.
3) Gedeeltelijk uitgegeven door J.A. Worp in *Tijdschr. der Vereen. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, V, 1897, blz. 133.

out of tune, but that M[r]. Stöfkins[1)] and I are doing a kinde of wonders upon two leereway (?) viols, which could bring us in danger of ravishing, if there were another Teilinghen capable of the mischiefe, and that in time of necessitie I have hands enough to playe a wofull *Lachrimae* and such other stuffe upon my organs, to have that wonderfull bow rowle upon my bases. See if you will make hast te heare ou[r] miracles. And now my gall is out, beleeve, that either staying or running, ravished or ravishing - which is your part - you will find me, *Ravissante ou ravie, Tous les jours de ma vie* ..... 23 Feb. 1648.

4763. A. van der Capellen[2)]. (H.A.)

Z.H. heeft mij beloofd, mijn neef, Jhr. Reinier van Keppel tot Langen[3)], te zullen benoemen tot luitenant van kapitein Swarte[4)]. Wilt gij daar eens over spreken? Het zou aardig zijn voor de ridderschap van Zutphen, wanneer, tijdens het verblijf van Z.H. op het huis te Dieren, één van hen die plaats kreeg. Op t thuys Boedelhof, 15/25 Febr. 1648.

4764. P.L. Buch[5)]. (B.M.) Lat.

Ik moet naar Noorwegen en zou gaarne een vrijgeleide van den Prins hebben. Gij zijt zoo dikwijls vriendelijk voor mij geweest; wilt gij mij ook nu weer helpen?

4765. H. Bruno. (L.B.)

Ik hoor, dat de gezant Joachimi voor zijn kleinzoon[6)] een gouverneur vraagt. Die betrekking zou ik gaarne hebben, om Engeland te leeren kennen en later met den jongen man te reizen, zooals ik hoor, dat het plan is. En de zoon van den heer van Beverweerd[7)] gaat naar Frankrijk; ook met hem zou ik wel meewillen. Kunt gij mij aanbevelen? Alcmariae, Cal. (1) Mart. CIↃIↃCXLVIII.

'Misit mihi heri Leida Joannes quidam sine nomine, neque nota manu, hanc *Therianthropologiam*[8)], quam nescio an videris.' Mijn vader[9)] sukkelt erg.

1) Zie blz. 427.
2) Zie III, blz. 105.
3) Hans Reynier van Keppel tot Langen werd in 1654 kapitein en diende tot 1666. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie II, blz. 469.
5) De brief heeft plaats, jaartal noch datum.
6) Nl. de jonge Albert Snouckaert van Schauburg; zie III, blz. 234.
7) Waarschijnlijk Maurits van Nassau (1631-1683), heer van de Leck en Beverweerd, oudste zoon van Lodewijk v.N. en van Elisabeth gravin van Hornes. Hij werd kolonel, later brigade-generaal en is in 1679 in den rijksgravenstand verheven door Keizer Leopold I.
8) Een werk van Boey; zie No. 4038.
9) Zie III, blz. 72.

4766. C. Calandrini[1]. (L.B.)

Tot mijn spijt heb ik door toevallige omstandigheden uw zoon maar eenmaal gezien. Nu gij vraagt naar mijne familie, zal ik u uitvoerige mededeelingen doen. Mijne oudste dochter is getrouwd met den Engelschen dominee Giles Archer te Farnham in Essex en heeft vijf kinderen. Mijn oudste zoon is Engelsch dominee te St Crosse bij Winchester, de tweede is in den handel. Dan zijn er nog drie meisjes, van wie de oudste 16 jaar is. Burlamacchi[2] is twee jaren geleden gestorven en zijn vrouw, mijne zuster[3], een jaar daarna; hunne kinderen bleven in slechten toestand achter. Een paar van de meisjes zijn getrouwd, de anderen zijn gouvernante. Mijn broer Pompeius, die in de zaak van Burlamacchi was, heeft hier eene betrekking bij den postmeester. David Papillon[4], de man van mijne zuster, die vroeger juwelier is geweest, woont op het land, maar is tijdens den oorlog naar Londen gevlucht; de zoons zijn in den handel.

Het vonnis over den hertog van Hamilton[5], graaf Holland[6], lord Goring[7], Capel[8] en Sir John Owen[9] is nog niet geveld. Er is ook allerlei ander politiek nieuws ..... Het doet mij erg veel genoegen, dat ik uw zoon heb leeren kennen. De Londre, ce 2 de Mars 1648/9.

4767. J. Brosterhuisen[10]. (L.B.)

Ik danck U' Ed. seer voor die scherpe en gunstighe vermaninghe, maer het deedt mij seer, dat ick tot mijn onschuldt bij U' Ed. soo uijtghemaeckt ben gheweest. Aengaende de Griecksche professie, die heb ick bij ghebreck van toehoorders eenighe tijdt niet coonen oeffenen; evenwel heb ick mij altijdt ghereedt ghehouden om te leesen, al had 'er maer eene toehoorder ghecomen; jae, ick heb verscheijden mael voor eene toehoorder alleen les ghedaen - niemandt van mijn medebroeders soude voor minder als drije willen leesen - maer daernae niemandt meer verschijnende, soo ben ick ghenoodsaect gheweest slil te staen tot nu toe, dat ick door U' Ed. bevel weder toehoorders ghekreghen heb. Aengaende de gheruchten van mijn huijshouden, die steunen alleen op een onghegrondt achterdencken, uijtghestroijdt door eenighe, die mij of mijn huijshoudster quaedt willen en afgunstigh sijn. Daer sijn een menichte van predicanten, die onghetrouwt sijnde op die wijse huijshouden, en niemandt spreect 'er een woordt op; de heer Rivet evenwel heeft mij ghedronghen haer te laeten gaen, of haer te trouwen. Sij heeft anderhalf jaer bij mij ghewoondt, in welcke tijdt ick volcomen heb coonen leeren, dat sij seer eerlick

1) Zie I, blz. 15.
2) T.a.p., blz. 23.
3) T.a.p.
4) David Papillon (1581-1655) kwam als kind met zijne moeder, die uit Frankrijk vluchtte, naar Leiden. Volgens den *Dictionary of National Biography* was hij architect en militair ingenieur, schreef over dat vak en gaf ook godsdienstige boeken uit. Maria Calandrini was zijne tweede vrouw.
5) Zie III, blz. 315.
6) Henry Rich, graaf van Holland (1590-1649), zoon van Robert, graaf van Warwick, was hoveling en militair. Hij heeft in den burgeroorlog eene dubbelzinnige rol gespeeld en is 9 Maart 1649 onthoofd.
7) Zie III, blz. 329.
8) Zie blz. 135.
9) Sir John Owen (1600-1666) was kolonel in het leger des Konings. Hij is in 1649 ter dood veroordeeld, maar kreeg gratie.
10) Uitgegeven door Van Vloten in *Nederlandsche Volks-almanak voor* 1858, blz. 95. Zie No. 4751 en 4755.

is, ongheveijnst-godvruchtich, verstandich en suijnigh in 't huijshouden; soodat ick alle

jaer een merckelijcke somme van mijn tractement can aen een sij legghen tot betalinghe van mijn schuldt; soodat haer te laeten gaen soude mij schaede, en haer schande weesen, welcke - als schijnende daertoe oorsaeck ghegheven te hebben - mijn ghemoedt in een eewighe onrust soude houden. Soodat ick met haer oovereenghecomen ben haer te trouwen. Sij is van al soo goede luijden als ick, en can sooveel bijbrenghen, dat sij haer selven can onderhouden, en heeft noch meer te erven; sij is nedrigh en stil van aerdt; ick ben oudt en heb - als 't all nae de ghewoone loop der sterffelickheijdt soude gaen - maer weijnigh jaeren te leeven; ick werdt altemet eens aenghetast van 't graveel, soodat mij voortaen niet anders noodigh is als in gherustheijdt, stillicheijdt en eerlickheijdt uijt te leeven; ick ben verseeckert, dat Godt, in wien ick van der jeugdt aen mijn vertrouwen ghesteldt heb, mij in mijn ouderdom niet verstooten sal, en naest Godt, dat U' Ed. mij in mijn onschuldt sult verdedighen, en mij in sijn gunst en in die van Haere Hooch.^{n} sult behouden. Ick blijf altijdt .....

U' Ed.^{t} ghelieve dit den heer Campen te laeten leesen, aen wien ick mijn ootmoedighe ghebiedenisse doe. Ick weet voorseecker, dat ick U' Ed. hier sijnde volcomen ghenoeghen sal gheven van mijn doen. In Breda, den 2^{en} Mart. 1648.

4768. Aan juffr. Van Osmael[1]. (K.A.)

Op uw verzoek heb ik aan Mevr. de Baignols geschreven. De brief gaat hierbij; is hij zoo overeenkomstig uw verlangen? Het spijt mij, dat gij iets hebt, dat u kwelt. 2^{e} Mars 1648.

4769. Aan de abdis van Baignols[2]. (K.A.)

De zaak, die u mij hebt meegedeeld, heb ik onderzocht, maar zij heeft geen kans van slagen. Met Juffr. van Osmael heb ik er over gesproken; ook zij zal u schrijven. 2e Mars 1648.

4770. Aan de prinses van Hohenzollern[3]. (K.A.)

La couleur naturelle de ce pauvre livre est de noir sur blanc. S'il rougit au dehors, c'est de honte qu'il a, de paroistre seulement aux yeux de la cousine de Madame Swann. Ayez la bonté, s'il vous plaist, Madame, de ne vous demasquer pas devant luy, de peur que ceste presence trop illustre ne le jette dans l'extreme confusion, ou vous avez desjà mis son miserable auteur, quand vous avez commencé à luy faire esperer l'honneur de se pouvoir dire ..... 3 Mars 1648.

4771. Fr. de la Reist[4]. (B.M.)

Uw boek met liederen is mij ter hand gesteld; ik bewonder uwe composities zeer. Hierbij zend ik u eenige van de mijne; zij zijn zeker niet zoo fraai, maar misschien

1) Kopie. - Zie blz. 113.
No. 4768 a. In een briefje van 20 April (K.A.) betuigt hij zijn spijt, weer niets voor haar beschermeling te Oranje te kunnen doen.
2) Kopie van andere hand. - Zie No. 4768.
3) Zie III, blz. 505.
4) I. Franciscus de la Reist was dirigent van de muziek der Jezuieten te Antwerpen.

wilt gij ze wat verbeteren. Daarom waag ik het ze u aan te bieden. Antwerp., 4 Martij 1648.

4772. G.F. Duarte[1]. (L.B.)

U E aengenamen van den 27 Febr. hebbe ontfanghen; tot antwoorde sal seggen rakende het discours van de groote clavesinglen met een volle clawier tot de octave van G sol re ut onder. U E gelieft te weten, als dat den neve van Joannis Rukarts[2] sal.er, by name Couchet[3], denwelken by desen synen oom sesthien jaren gevrocht heeft, ende bevonden hebbe veel studieuser van geest, daer myne instructien veel toe gedaen hebben, met ondersoekinghen, waernaer synen vorschreven oom noot naer en trachte, want de snelle handelinghen van toucheren moeten dat ondersoecken, om de groote instrumenten te doen luystren om prontelyken te obedieren, waerdoor de subtylheden ende delicatessen ontdeckt werden, soo om de mate van de lengde van de pennen clawir ende teniente, als soeticheyt van de armonie, dicte ende lengde van snaren, d'welck te lange soude vallen te verhaelen. D'uyterste groote van de lengde van de groote clavesingels syn acht voet, wat min of meer; den thoon corista met dry registers, dat syn dry diferente snaren, te weten twee snaren van unison ende een in octave, die alle dry ook te samen connen gespe[e]lt worden, alsmede elke snare besonder me[t] de octave, ende sonder octave gelykerwys d'ordinarisse clavesingelen, die U E mentioneert, maer heeft beter armonie, doordien alsdan de stilstaende snare, die niet en spe[e]lt, haer evenwel van selfs moveert, maekende altyts een soete stille armonie door t vorgaende geluyt van haerschelyke[4], d welck niet en ges[c]hiet, als alle dry de snaren seffens gespeelt worden. De twee snaren unison is d'een wat scherper als d'ander luydende, d'welk ook een aengenaem soeticheyt causeert, doordien d'eene een groot stroijb[r]eet langer als d'ander is; de deucht van de instrumenten ges[c]hiet ook dat de snaren liver dunder ende langer als dick te wesen, soodat men met dese dry snaeren op vyf a ses diversche manieren spelen mach, ende seer naer so sacht in toucheren moeten syn als een cleyne clavesingel, waerin noch d'aldermeeste conste consisteert, dat weynighe meesters weten; dit is soo ve[el] als aengaet de groote instrumenten, van dewelke tot heden toe maer vier gemaekt en syn geweest; de leste de beste werden vercocht ontrent 300 ende daernaer 20 a 30 gul. min, soodat men diergelyke expresselyk soude moeten doen maeken. Nu wat aengaet de cleyne steertstukxkens van unison oft met een octave, dat is elck naer syn schontheyt (?), syn gemeynelick eenen thoon hooger, ende is myne inventie eertyts geweest over eenighe jaren, dienende in cleyne camers voor couranten, alemanden ende sarabanden te spelen. Soo U E soo hierin als in eenighe andere dinghen my gelieft te comanderen, sal altyts thoonen, dat ick ben ..... In Antwerpen, den 5 Meert 1648.

4773. F. Clouet[5]. (A.B.)

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXC. - Zie III, blz. 160.
2) Deze instrumentmaker was in 1642 gestorven.
3) Jean Couchet was een beroemd vervaardiger van piano's te Antwerpen. Huygens schatte den kunstvaardigen, mismaakten man zeer hoog en teekende zijn sterfdag, 2 April 1655, in zijn *Dagboek* (blz. 57) aan.
4) Lees: *haers ghelyke*
5) François Clouet, geb. te Sedan, werd in 1641 aangesteld tot veldprediker bij de Fransche troepen in dienst der Staten. In 1643 werd hij geschorst wegens slechte geruchten aangaande zijn gedrag en 3 April 1647 door de Synode uit zijn ambt ontzet. In April 1648 berichtte de Synode, dat Clouet tot het catholicisme was overgegaan.

Wilt gij den ingesloten brief aan Z.H. geven? De ziekte, waaraan ik lijd, zal spoedig mijn dood ten gevolge hebben. A Delft, ce ...[6)].

6) Niet ingevuld, maar Huygens teekende op den brief aan: R. 6 Mart. 48.

4774. Aan graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Apres avoir failly à vous damner pour l'amour de moy envers nostre Dame de Suede[1], c'est une excellente recompense qu'une patente que je vous envoye, pour vous ravir une de vos compagnies que, peut estre, auriez vous bien envie de retenir. Mais j'y adjouste ce mot, pour vous adviser, que je ne suis nullement complice du crime, que Mons.r Roorda[2] l'a commis, et que je n'ay presté que la main au commandement du maistre, de mesme que je feray tousjours à ceux qu'il vous plaira de mettre en oeuvre, pour sonder si c'est sans fard et sans hypocrisie que je me nomme ..... A la Haye, le 6e Mars 1648.

Ne songez vous pas à l'organiste de Lokeren?

4775. Aan Christina, koningin van Zweden[3]. (K.A.)

Nous sçavons si bien ce que sçait V.M.té, et elle sçait si bien tout ce qui se peut sçavoir, qu'enfin j'ay osé croire qu'elle ne desagreeroit pas les offres que s'avance à luy faire la main estrangere d'un des plus passionnez admirateurs de ses grandes vertus, en une matiere, qui voirement possede quelque rang au nombre des arts, mais qui au fonds ne peut tenir lieu que de divertissement à V.M. dans ce peu d'intervalle que nous jugeons rester entre son grand livre et sa couronne, entre la meditation des plus haultes sciences, et la conduitte de ses royaumes..... 6 Mars 1648.

4776. Aan B. Kesselius[4]. (K.A.)

Z.H. heeft uw verzoek toegestaan. Hagae C., Prid. Non. (6) Mart. 1648.

4777. G. Wendelinus[5]. (L.B.)

Het is ongeveer een jaar geleden, dat ik u schreef, maar ik heb ook niet veel te melden. Steeds ben ik nog bezig met de quaestie der Salische wet. ‘Et procedit cum bono Deo haec cura, ijs argumentis suffulta, quae se mortalibus omnibus - etiam et ipsis Gallis quamlibet invitis - luculenter probent, atque illa quidem, quotidie plura, magis atque magis sub manu mihi nascuntur, locorum seu Mallobergiorum[6] indicio, quae nobis ad singulos ferme paragraphos subministrat editio Heroldina[7], depromta ex bibliothecis Germanicis ante

1) Zie No. 4756.
2) Waarschijnlijk Abraham Roorda; zie III, blz. 70.
3) Zie No. 4753 en 4757.
4) Zie blz. 244.
5) Zie No. 4658.
6) De zoogenaamde ‘glossae Malbergicae’.
7) Basilius Johannes Herold (geb. 1511) woonde te Bazel. Hier wordt gedoeld op zijn werk *Originum ac Germanicarum antiquitatum libri* ....., *Basileae*, 1557.

annos centum, cum qua Lindenbrogius[1], postremus eorum editor ac nuperus, fatetur congruisse ad amussim plures item codices, quos contrectavit vetustissimos, quamquam huic praetulerit recentiores ac *secundae*, *ut autumat*, *praelectionis*, quod ego facinus acri scrutica (?) vindicandum censuerim. Interim autem, quia labor meus omnis in tuam - si me hoc agere pateris - gloriam desudat, neque autem alio tibicine sustentatur hactenus quam editione Heroldinâ, non satis ubique accuratâ, quantum ago, *nihil* ago, nisi ope aliqua codicis alterius Ms. adiuver. Nam ex coniectura atque ingenio hic velle aliquid audere, insanum sit et ridendum me propinem emunctae naris saeculo. Profero tamen ex ducentis amplius Mallobergiorum commemoratis nominibus loca supra LXX, quae clare atque exscite supersunt, hodieque ijsdem ad unguem et syllabam nominibus in Taxandria, Francorum Saliorum prima cis Rhenum ac Mosam sede, quam nunc Kempiniam vocitant, in qua recte *Saleheimium* tuum eminet.

Atque haec quidem per totam superiorem hiemem me occupatum habuerunt Bruxellae habentque hic Herkae, visura lucem publicam, spero, propediem, ad quam ipsam si tu quoque facem allucere potes codicis alicuius communicatione, hoc ut velis per te ipsum te oro atque obtestor, aut si hoc non datur, saltem ut submittere velis, quem audio exstare *ad Leges Frisicas* interpretem[2], antiquitatis istius vindicem. Is mihi Bruxellae per omnes bibliothecas frustra fuit quaesitus, et est tamen, quantum odoror, doctus atque antiquitatis nostratis probe gnarus, ideo, cum *Frisicae leges* sint *Salicarum* Germanae, mihi quadamtenus necessarius'. Kunt gij mij dat werk niet doen toekomen? Hercâ, Nonis (7) Mart. 1648.

4778. J. de Knuijt. (H.A.)

Hierbij gaan de punten, waarover de Staten van Zeeland den 12^{den} dezer zullen beraadslagen. Wilt gij mij spoedig de bevelen van Z.H. doen weten? 'Gelyck over de Munstersche negotiatie, insunderheyt over het teyckenen van ons tractaet, by een yder seer verscheydentlyck gediscoureert wert, soo en sal, naer myn oordeel, oock niet te verwachten syn, d'advysen van de leden eenparich sullen ingebracht, veel min op voorn. poincten hier een finale resolutie sal genomen werden. Hoe onsen voorn. vrede by den praedicant Teelinck[3] onlancx op den stoel hier affgeschildert is, sal U Ed. voor desen vernomen hebben; is niet gelooffbaer, sulcx sonder correspondentie aengevangen heeft. Evenwel wert tselve by een yder, by zyne medebroeders ende insunderheyt by syn neeff, d heer pensionaris van t lant[4], in allen deelen geimprobeert.' Middelb., den 8 Marty 1648.

1) Friedrich Lindebrog (1573-1648), geb. te Hamburg, studeerde te Leiden, reisde veel en vestigde zich daarna als advokaat in zijne geboortestad. Tot zijne vele werken behoort ook eene uitgave der *Lex Salica* met aanteekeningen, in 1602 te Parijs uitgegeven.
2) Hij heette Sibrandus Siccama; zie beneden.
3) Maximiliaan Teeling, geb. te Zierikzee, werd 19 Oct. 1623 op 21-jarigen leeftijd als theologisch student te Leiden ingeschreven. Hij werd predikant bij de Engelsche kerk te Vlissingen, in 1628 bij de Hervormde kerk te Zierikzee en in 1640 te Middelburg, waar hij in 1653 is gestorven.
4) Nl. Stavenisse; zie II, blz. 50.

4779. Lod. Huygens. (L.B.)

Mitto, dilectissime pater, quas hodie a Kesselio[1] accepi litteras, ut ex iis penitius periculum, in quo nunc versatur, propter defectum salviconductus, possis cognoscere. Dubitat, ut vides, acceperisne quas una cum veteri salvoconductu ante septimanas aliquot ad te exaravit litteras; sive itaque eas acceperis, sive non, rogo te, ut optimum hunc virum ab instanti hoc discrimine quantocyus liberes. Vale. Raptim, Bredae, 9 Mart. 1648.

4780. Aan I.F. Reist[2]. (K.A.)[aant.]

Ik dank u zeer voor uw geschenk, dat heel wat anders is dan mijne prullen. ‘Quaeso te, si quid porro ejusmodi produxeris, tertio me adire ne graveris; praecipue si qua ad melancholiam propius quam ad alacritatem accesseris. Illâ enim prae hac alterâ capi soleo, ex ipso corporis animique temperamento. In verbis gaudeo te delectum adhibere vulgo vix observatum. Nam ut hodie perversi mores obtinent, omnibus promiscue sententijs omnia tenorum intervalla videas applicari. Est ubi canitur: *venit mulier peccatrix e civitate*, *et attulit alabastrum unguenti*, caet. Hujusmodi historijs equidem fateor nullos me tonos aptare didicisse, neque ijs qui hoc tentant rei gestae gloriam invidere. Ac proinde pathica quam maxime selegisse, quibus exprimendis operam dare cum fructu posset et energia. Sati'n hoc alicubi successerit, penes te arbitrium esto’ ..... Hagae Com., VI Id. (10) Mart. XLIIX.

4781. Graaf Hendrik van Nassau[3]. (H.A.)

Volgens het bevel heb ik de compagnie van kapitein Herema[4] dadelijk bevolen te verhuizen. Het garnizoen wordt steeds kleiner. Als nu de 22 compagnieën, die wij nog over hebben van de 34, maar blijven. ‘Touchant l'organiste de Loqueren, je n'en ay pas oublié et je tasche soigneusement de le tirer à moy, afin que par son industrie nous pourrions jouir de la douce et charmante harmonie et delices de vostre belle et rare musique; principalement Madame ma femme[5] l'attend avec impatience et elle vous rends mille graces pour ce beau livre, qu'il vous a plen de luy envoyer’. Mijn zwager, de graaf van Witgenstein[6], zou gaarne zijn verlof verlengd zien. d'Hulst, ce 13 Mars 1648.

4782. Aan den hertog de Chastaudey[7]. (K.A.)

Niet alle brieven van Uwe Hoogh. heb ik ontvangen en niemand heeft

1) Zie No. 4776.
2) Zie No. 4771.
3) Zie No. 4774.
4) Er waren drie kapiteins van dien naam. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Zie No. 4756.
6) Zeker kapitein Bernard graaf van Wittgenstein; zie blz. 237.
7) Kopie van andere hand. De naam is niet duidelijk geschreven.

mij mondeling meegedeeld, wat gij mij te bevelen hadt. ‘J'en ay protesté, Monseigneur, au gentilhomme qui m'a veu de vostre part, il y a peu de jours, et comme nous sommes entrez en conference de ce que Monseigneur le Prince, mon maistre, pourroit contribuer icy à l'acheminement des affaires de V. Alt..^{e}, je luy ay parlé si clair, et aveq tant d'ingenuïté, que je pense qu'il tesmoignera de n'avoir rien trouvé en moy qui sente la[1] flatterie, ceste piece si inutile, voire si nuisible au service des Princes. Il me reste, Monseigneur, de supplier V.A. de considerer le rapport que ce dit gentilhomme vous va faire’ ..... 14 Mars 1648.

4783. J. de Knuijt. (H.A.)

Dewyle alle de leden van de vergaederinge haere Gecommitteerde Raden provisionelyck gelast, ofte selfs aengecomen syn, ende alleen op den last, die Syn H.^{t} op de pointen my sal believen toe te senden, werd gewacht, dat oock mits d'aenstaende verpachtinge van de middelen de vergaderinge niet langer als de toecomende weecke over soovele hoogh wichtige pointen kan by den anderen blyven, bidde door Uw Ed. voorsienige directie, soo haest eenichsints mogelyck, Syn H.^{t} last my mach toegesonden werden ..... In Middelb., den 14 Marty 1648.

4784. Th. Willeboirts[2]. (L.B.)

Ick hebbe niet gelaeten ondertusschen Sr Musson aen te spreken, al is t dat ick t'selve UEd. niet hebbe laeten weten, want syne antwoorde is tot noch toe niets, als dat hij verwacht antwoorde van den prince Radzivel[3] op t gene hij geschreven heeft, ende die ontfangende, sal mij terstonts adverteren. T'schijnt, dat hij t, naer syn seggen, niet mach doen sonder meerder ordre; ick dencke ommers niet, dat hij UEd. in plaetse van een luijt met een fluyt sal paijen. Ick betrouwe hem heters toe; altoos ick sal hem continuelijck in actie honden, totdat ick eene finale antwoordt become, ende altyts trachten te sijn ..... Antw[erpen], 15 Mart. 1648.

Ick hebbe Mynheer Buijcx[4] de syde bloemen betaelt ende hebbe den schipper t'rekeninxken aen UE. dienaer van Hulst[5] doen geven met het surplus.

4785. J.C. Puteanus[6]. (L.B.)[aant.]

Agit me fiducia beneficiorum, ut post obitum optimi parentis mei, *τοῦ μακαρίτου*, me tuum esse nunquam non depraedicem. Hagam redeunte optimo cognato meo Antonio Oem[7], quidni scribam? Et quidni amem eum, qui, ut

1) Er staat: *sa*
2) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 203. - Zie III, blz. 241.
3) Misschien is hier en ook vroeger (dl. II, III en IV) niet Janus Radziwill bedoeld, maar Boguslaw R., hertog van Bierze en Dubinsky, die in 1647 deel uitmaakte van den stoet bij de begrafenis van Frederik Hendrik.
4) Zie I, blz. 147.
5) Waarschijnlijk Samuel van Huls, die verbonden was aan de secretarie van den Prins.
6) Zie II, blz. 41.
7) Ook genoemd I, blz. 329, 331; II, blz. 422, 423.

saepius legeret Puteani epistolas ad se scriptas, prodire in lucem eas passus est[1)]? Unâ cum amplissimo Heinsio te nunc complector, quorum consilio uti cupio, ut opera omnia, suis voluminibus comprehensa, praelo mox subjiciantur, de qua re separatim ad ipsum Heinsium hic scribo[2)]. Bibliothecam interim paternam in nummos commutavimus, quam emptor in Hispaniam secum auferet, qui hic supremi iudicis militaris personam sustinet. Nomen ei Michael de Luna y Arellanno, olim in Academia Salmanticensi primarius iuris professor[3)]. Ubi pax promulgata erit, urbs Venlona, quae patria parentis est, sumptus epitaphij faciet, quod, nisi videris, mittam, mansurus quoad vixero ..... Mechliniae, Eidibus (15) Martij M.IↃC.XLVIII.

4786. Aan C.B. Morisot[4)]. (K.A.)

Ik ben den heer Tassin[5)] dankbaar, dat hij voor mij bij u gesproken heeft, en zal mij uwe gunst waardig maken. Ik ben zeer nieuwsgierig naar uw nieuw boek, want ik ken de waarde uwer vroegere werken. 16e Mars 1648.

4787. M. Mersenne[6)]. (L.B.)

'Je fus hier pour visiter Monsr. Beringhuen, vostre grand amy, pour me conjouir avec luy de vostre voyage futur[7)], et luy dis que vous ne vouliez estre icy que trois jours, affin de l'exciter à vous y retenir davantage; un matin ne sera point trop, et il n'y a point d'aparence que vous refusiez un petit Bourbon[8)] qui vous logera sur la riviere, où vous verrez mille passetemps, pour choisir vostre croix de fer'. Uw Archimedes[9)] moest meekomen, dan zouden wij hem een en ander kunnen laten zien. Hebt gij het wiskundige werk van Pascal[10)] gezien? ..... Ce 17 Mars 1648.

4788. Chr. Justel[11)]. (A.B.)

Mijn eenige zoon komt naar Holland met den prins van Talmont[12)]; ik heb hem bevolen u op te zoeken. Paris, le 17 Mars 1648.

1) Zie No. 4620.
2) Die volledige uitgave der werken van Puteanus is niet tot stand gekomen.
3) Hij was daarna rechter te Sevilla en intendant van het leger in de Nederlanden. De Luna heeft eenige juridische werken geschreven en is in 1672 gestorven.
4) Claude Barthélemy de Morisot (1592-1661), geb. te Dyon, schreef Latijnsche gedichten, lofreden en wetenschappelijke werken.
5) Zie II, blz. 444.
6) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 83.
7) Er was dus sprake van, dat Huygens naar Parijs zou gaan, zeker met eene politieke opdracht van den Prins. Van die reis is niets gekomen.
8) Het hôtel van den opperstalmeester, welk ambt de Beringhen bekleedde.
9) Nl. Christiaan Huygens.
10) Blaise Pascal (1623-1662), de beroemde schrijver van Port Royal, heeft ook over wiskunde geschreven.
11) Zie blz. 303.
12) Zie II, blz. 487.

4789. P. de Wilhem[1]. (R.A.)

Gaarne zou ik van u eene aanbeveling hebben aan graaf Willem, gouverneur van Friesland, om van die provincie te mogen ontvangen ‘den verloopen interest van de penningen, soo mij waaren competerende van de armade deser landen tot secours van Portugaal[2]’, en eene andere aanbeveling aan den Keurvorst van Brandenburg voor mijn schoonzoon Matteus Lies, aan wien men in Koningsbergen eene groote som schuldig is. 18 Meert 1648, Haga.

4790. B. Gerbier[3]. (K.A.)

Wilt gij bijgaand verzoekschrift[4] aan Z.H. geven? Twee jaren geleden hebt gij beloofd mij te zullen helpen, als ik het verzocht. Paris, 20me Mars 1648.

4791. Chr. Gravio[5]. (H.A.)

Dat ik u heb mogen ontmoeten, beschouw ik als eene verlichting van mijn lot; door uwe bescherming zal ik zeker vooruit komen. En la Haya, à los 21 de Março 1648.

4792. Aan A. Rivet. (H.A.)*

Brosterhuisen schrijft mij uitvoerig over het geval[6]; hij wil de vrouw trouwen. Wij moeten hem, dunkt mij, vergiffenis schenken. ‘J'en fay leçon

1) Zie II, blz. 112.
2) In 1641, nadat Portugal weer zelfstandig was geworden, hadden de Staten er eene vloot, onder bevel van Arnoud Gysels, heengezonden, om de Portugeezen tegen de Spanjaarden te helpen.
3) Sir Balthasar Gerbier (1591?-1667), geb. te Middelburg, was schilder, architect en diplomaat. Nadat hij een deel van zijne jeugd in Gascogne had doorgebracht, ging hij met Noël de Caron (zie I, blz. 21) in 1616 naar Engeland, bouwde daar voor den hertog van Buckingham en ging met dezen naar Spanje en naar Parijs. In 1628 kwam hij in dienst van den Koning van Engeland, werd in 1631 diens agent te Brussel en in 1641 ‘master of ceremonies’ aan het Engelsche hof. Hij heeft tal van pamfletten geschreven en eene menigte plannen gemaakt. Van 1653 tot 1660 woonde hij in de Zeven Provinciën, maar keerde na de restauratie naar Engeland terug en is toen weer als architect opgetreden.
4) Het verzoek is, om in de Zeven Provinciën een regiment van 1000 voetknechten te mogen lichten.
5) Zie II, blz. 421. - Waarschijnlijk is hij dezelfde, die in 1654 buitengewoon professor in de Fransche taal te Luneburg werd, daar in 1671 een boek over de studie van die taal, en in 1674 te Hamburg eene vertaling naar een Spaansch werk heeft uitgegeven.
6) No. 4767.

bien expresse à mes enfans, et leur defens serieusement d'avoir part à l'insolence de jeunes ou de vieulx, qui se plaisent à insulter à ce pauvre garçon, duquel il faict moins bon se rire que d'en avoir pitié; que ceux qui sont debout ont à se garder de trebucher, *nihil humani a quoquam alienum esse*, et choses semblables, que vous sçaurez, Monsieur, leur imprimer de meilleure grace que moy'. A la Haye, le 23e Mars 1648.

Brosterhuisen heeft geene colleges over Grieksch gegeven uit gebrek aan toehoorders.

4793. P. de Schilder[1]. (B.M.)

Ik ben erg verkouden geweest en heb daardoor mijn woord niet kunnen houden met betrekking tot Mevr. Swann. 'Quod si tamen decessum meditetur hoc mundi miraculum, crastino die, si ita tibi visum fuerit, illam invitare curabo et citharoedos, quacunque placuerit hora, domi meae sistam'. Ben ik zelf verhinderd, dan zal mijne vrouw mij vervangen. Ex musaeo, 24 Martii 1648.

4794. C. de Beauvaijs[2]. (L.B.)

Dank voor uw brief. Wanneer de toestand bij u zoo is, is het voor mij beter hier te blijven. Maar, als ik u niet zal zien, wil ik toch gaarne met u in briefwisseling blijven; de secretaris van den heer Joachimi wil wel voor onze brieven zorgen. De Londres, le 16e de Mars 1648, v. stil.[3]

4795. A. Rivet[4]. (L.B.)

Ik heb den heer Brosterhuisen over de zaak onderhouden in het bijzijn van den rector en den heer Bornius[5], 'et luy enjoigny en vos nom[s] et au mien, de lever ce scandale, congediant cette femme au plustost, sinon qu'il luy eust telle obligation qu'il la voulust prendre a femme. Il me dit avec emotion qu'il aimeroit mieux mourir, que ce seroit sa ruine, et qu'elle n'avoit rien, qu'il la renvoyeroit après les gelees passées. Cependant des lors il la cognoissoit *intus et in cute*. A present, puisqu'elle est sa femme, je n'ay rien à dire, n'y ayant interest que pour le devoir de nos charges. J'ay dit a vostre fils ce que luy et ses compagnons devoient en cette occurrence. Vous scavez qu'en telles choses il est malaisé de retenir les langues, mais apres un jour ou deux cela

1) Ten deele uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschr. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, 1891, blz. 227.
Pieter de Schilder was van 1638-1678 lid van den Raad van Brabant en daarna tot zijn dood (16 Sept. 1689) president van dat college.
2) Zie No. 4758.
3) Dus 26 Maart n. st.
4) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 562. - Zie No. 4792.
5) Zie blz. 301.

s'esvanouist. S'il faict bien son devoir d'ailleurs, il ne s'en parlera plus'. Intusschen voert hij bijna niets uit. Twee uren Grieksch en twee uren in den botanischen tuin per week. En dat laatste dan nog maar gedurende een paar maanden van het jaar. Hij moest geregeld college geven in de botanie. Er is kans, dat Bornius hier vandaan gaat. - Mijne vrouw[1] en hare nicht[2] laten u zeer groeten; de laatste is knap in het Hebreeuwsch. De Breda, le 28 Mars 1648.

4796. J.H. Dauber[3]. (L.B.)

Uwe zoons hebben zich in alles voortreffelijk gedragen en hem, die bij mij aan huis woont, kan ik niet genoeg prijzen. A Breda, ce 3 Avril 1648.

4797. Aan M. Mersenne[4]. *

Het weer is te slecht voor nieuwe proefnemingen met het kanon. Laat de jonge Pascal toch voortgaan met zijne proeven, maar hij zal, denk ik, tot dezelfde resultaten komen als Descartes. Van die merkwaardige goochelaars in Indië kan ik u niets meer meedeelen. Naar de vliegmachine ben ik nieuwsgierig. A la Haye, le 6 Avril 1648.

Door bemiddeling van een Engelschman heb ik uit Frankrijk een prachtige luit van Bologna gekregen.

4798. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Op het verzoek namens mijn zwager, den graaf van Witgenstein[5], heb ik nog geen antwoord ontvangen. Gisteren kreeg ik bevel de compagnie van kapitein Wterwijck[6] naar Aardenburg te zenden. Er blijven hier nu slechts 20 compagnieën over; de officieren klagen over al den wachtdienst, dien zij moeten doen. Kan Wterwijck, die naar een ander garnizoen verlangt, niet alleen gaan en zijne uitstekende compagnie hier laten? Kon ik maar eens naar den Haag komen, daar toch mijn verzoek aan de Provinciën om hooger tractement als gouverneur 'seer weijnich avanceert.' Hulst, den 12 Aprilis 1648.

1) Noot 5 op blz. 375 is dus foutief; Marie du Moulin leefde nog.
2) Ook zij heette Marie du Moulin; zie II, blz. 89, Noot 4.
3) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 87. No. 4796a. Een brief van 14 Juni (L.B.) is zonder eenig belang.
4) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 561. - Zie No. 4787.
5) Zie No. 4781.
6) Jacob van Uyterwyk deed 24 Jan. 1645 den eed als kapitein en diende tot 1668. (Meded. van den Heer Wakker.)

4799. H. Bruno. (L.B.)

Brenger dezes, Corn. Kuchlinus uit 's Hertogenbosch[1], verzekert mij, dat er daar in de buurt vele goede betrekkingen zijn, o.a. die van secretaris van Oosterwijk. Wilt gij mij daarvoor aanbevelen? Ik kan niet weg, omdat mijn vader zoo sukkelt. Alcmariae, XIV[2] CIↃIↃCXLVIII.

4800. R. Descartes[3].

Een boer bij mij in de buurt heeft iemand gedood, maar er zijn vele verzachtende omstandigheden. Zijne verwanten willen zich tot Z.H. richten. Kunt gij ook iets voor hem doen?

4801. T. Tegneius[4]. (L.B.)

Kunt gij brenger dezes, die kapitein wenscht te worden, ook voorthelpen[5]?

4802. D. Stöeffken[6]. (L.B.)

Ik heb een zoontje gekregen en zou gaarne willen, dat de Prins en de Prinses getuigen waren bij den doop. Wilt gij uw best daarvoor doen? (April 1648)[7].

'I desire you will bee pleased to remember the deduction of the 200 reichsdollers, in casse there bee any monnyes payd out. The promised lessons for one viol shall bee send with the next oportunity. I would willingly have my two books with the first, when you shall have done with them hoever'.

4803. Aan graaf Hendrik van Nassau[8]. (H.A.)

Het verlof van den graaf van Witgenstein is op uw bevel dadelijk verlengd. Z.H. heeft, zonder iets te zeggen, eene van uwe compagnieën uitgekozen, om naar Aardenburg te gaan; daaraan is niets meer te doen. Zoodra Z.H. van de jacht terug is, zal ik spreken over uw verlof, om naar den Haag te komen. A la Haye, le 17^{e} Apvril 1648.

Z.H. vindt het goed, dat gij hier komt.

1) Cornelis Kuchlinus (1616-1688), geb. te Leiden, was ontvanger der gemeene middelen in den Bosch, in 1652 en later ook schepen van die stad.
2) De maand is weggelaten.
3) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is gedrukt, zonder adres, bij Clerselier, I, blz. 488. Zie ook *Oeuvres de Descartes*, V, blz. 262. - Het is niet zeker, dat de brief aan Huygens is gericht en ook het jaartal staat niet vast.
4) Zie III, blz. 70.
5) Zonder plaats, datum en jaar.
6) Zie blz. 427.
7) Zonder plaats, datum en jaar. Zie het briefje van 25 April.
8) Zie No. 4798.

4804. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Ik vraag u altijd om raad, ‘als mijnen grootsten vrund ende patron’. De heer Giseling, schepen van Vlissingen, zou gaarne burgemeester worden en, daar de keuze aan Z.H. staat, verzoekt hij mij, hem aan te bevelen. Hij heeft mij, en nog meer mijn broeder graaf Maurits, zeer aan zich verplicht, vooral door zijn optreden in West-Indië[1]. Daarom hoop ik, dat gij iets voor hem wilt doen. Hulst, den 17 April 1648.

4805. J. Sluysken[2]. (L.B.)

..... Je vous envoye par iceluy une petite curiosite, a scavoir la bible de Francois Vatablus[3] qui surpasse toutes aultres a la langue latine, mesmes selon le tesmoignage que m'en a donné feu le professeur Bogerman[4], lequel avoit consumé une bonne parthie de sa vie a la version de la bible flamande. En quoy me rapporte a la lecture de ladite bible de Vatablus ensemble ses tres doctes commentaires ou annotations, et surtout l'imprimerie bien delicate de Henry Stephanus[5] ..... Arnhem, ce 20/10 d'Avril 1648.

4806. J. Evertsen[6]. (H.A.)

Ick neme de vryecheyt dese regulen aen] UEd. te schryven voor mijn oom, den heer Joan Ghijselin[7], dewelcke is genomineert tot het burgemeesterschap deser stede Vlissingen, nevens de heeren Joan Cardon, Jan Pietersen Zeijlmeester en Adriaen van Hecke, ende alsoo ick versekert ben, dat UEd. allerwegen by Zyn Hoocheyt vele vermach, bidde UEd. derhalven den voorsz. heer Ghijselin in desen aen Zyn Hoocheyt favorabel gelieve voor te draegen ende recommanderen, ten eijnde hij tot het voorsz. burgemeesterschap mochte werden gepromoveert, als synde een out, voorsichtich regent deser stede, die daernevens oock vele goede diensten aen de landen heeft gedaen ende sonderlinge aen de West Indische Compagnie in Brasil, soo met Zyn Ex.tie Graeff Maurits van Nassau, ende oock de vorige voijage selfs als generael aldaer heeft gecommandeert den tyt van drie jaren[8]. UEd. soude mogen vreemt vinden, dat ick dit schrijven lichtveerdichlyck onderwinde, als synde buyten mijn beroep, doch bidde daerjegens te considereren, dat ick nevens de nae bloetverwant-

1) Zie No. 4806. Hij is tot burgemeester benoemd.
2) Zie II, blz. 67.
3) François Vatablus († 1547) was professor in het Hebreeuwsch te Parijs.
4) Johannes Bogerman (1576-1637), de bekende godgeleerde en voorzitter der Synode in 1618. Hij heeft een belangrijk aandeel gehad aan de Statenvertaling.
5) In 1545 had de beroemde Parijsche drukker Robert Estienne aan een bijbel van Léon de Juda aanteekeningen toegevoegd, die van Vatablus heetten te zijn, maar waarschijnlijk door anderen waren geschreven. Zijn zoon Henri Estienne (1528-1598) noemde zich als drukker Henricus Stephanus.
6) Zie II, blz 186.
7) Zie No. 4804.
8) Johan Gysselingh was van Dec. 1632 tot Sept. 1634 ‘gedelegueerde bewindhebber’ in Brazilië geweest en keerde in 1636 met Johan Maurits daarheen terug als ‘Hooge ende secrete Raad’. Ook in den oorlog heeft hij zich zeer onderscheiden. In 1640 vertrok hij naar patria.

schap daertoe hebbe noch eene consideratie, naementlyck dat ick verhope, daerdoor te beter te geraecken tot de nominatie van eene der vacerende compagnieen alhier in Zeelant, off andere avancement, ende soo ick mij versekere, UEd. mij in mijn particulier altijt gunstich zijt, vertrouwe van gelycken, hierinne mij zal vruntschap bewijsen, hetwelck nevens andere mij ten hoochsten aen UEd. zal obligeren om altijt te blyven ..... Vlissinghen, den 25^{en} April 1648.

4807. D. Stöeffken[1]. (L.B.)

Lady Stanhope[2] zou Z.H. en de Prinses Royale verzoeken getuigen te zijn bij den doop van mijn zoon, maar ik heb geen antwoord gekregen. Gaarne zou ik weten, of iemand hen bij dien doop zal vertegenwoordigen. Cleve, the 25 day of April A^{o} 1648.

4808. A. Rivet. (L.B.)

..... 'Je vous fay cette ci, Monsieur, sur une lettre que j'ay reçeuë d'un mien fillieul, nepveu de feu ma femme[3], lequel depuis deux ou trois ans a esté employé es affaires de la cour par Mons. d'Ostervoye[4]. Il me mande avoir eu soin d'envoyer à son Altesse tout ce qu'il pouvoit apprendre des intrigues de la cour, et des belles pieces qui se faisoient, et qu'il a pris cette hardiesse par l'advis de Madame la duchesse de la Tremoille[5] qui luy a dit que son Altesse avoit dessein de donner quelque appointement a un honneste homme capable de ce commerce. Si cela est, Monsieur, j'ose vous asseurer qu'en toute la France on n'en sçauroit trouver un plus propre. Il a de fort bonnes lettres, ayant esté gouverneur du baron de Blet[6]. Il est seul et sans charge, portatif, et diligent a escrire, et a[7] des habitudes et cognoissances partout, et se plaist a cela. Si son Altesse le vouloit employer et luy donner moyen de subsister là, il la serviroit fidelement' ..... De heer Bornius is getrouwd[8]. Wij wachten uwe zoons en de andere jongelui ..... De Breda, le 28 Apvril 1648.

4809. Graaf Hendrik van Nassau[9]. (H.A.)

Als de graaf van Solms, gouverneur van Maastricht, die ernstig ziek is, mocht komen te sterven, hoop ik, dat Z.H. aan mij zal denken. Door de afwezigheid van mijn sergeant-majoor kan ik niet zelf naar den Haag komen. Hulst, le 28 Apvril 1648.

1) Zie No. 4802.
2) De vrouw van Heenvliet.
3) Nl. Rivet's eerste vrouw.
4) Willem van Liere, heer van Oosterwijk, gezant te Parijs.
5) Zie III, blz. 449.
6) Waarschijnlijk Louis Chalon du Blé, marquis d'Huxelles, comte de Bussy et de Tenare (1619-1658). Hij is Fransch generaal geweest.
7) Er staat: *qui a*
8) Zie blz. 301. In Maart 1648 huwde hij te Amsterdam Catharina van Ceulen.
9) No. 4809 a. Een brief van 30 Apr. (H.A.) is ook zonder belang.

4810. A. Rivet. (L.B.)

Brenger dezes heb ik het College laten zien; men zal zorgen voor het meubileeren van de kamers. ‘On luy a dit les moyens qu'il y a ici pour les exercices et la langue française. Cela peuplera nostre College, et luy donnera reputation. J'ay dit au precepteur qu'incontinent apres son arrivée, il doibt donner advis au regent du temps de leur arrivée, afin qu'ilz trouvent toutes choses prestes. Monsieur le gouverneur[1] ne manquera a leur rendre toutes sortes de civilitéz, non seulement pour leurs qualitéz, mais aussi pour le soin que Son Alt. Madame en prend. Pour moy je veilleray autant que je pourray a ce qu'ilz y trouvent du contentement. Il y a quelques petites reparations necessaires pour deux ou trois cents florins. Il faudra autoriser M.r Renesse pour y employer Brefaut et au plustost’ ..... De Breda, le 30 Apvril 1648.

4811. M. Mersenne[2]. (L.B.)

(Wetenschappelijke nieuwtjes.) Ce l.r May 1648.

4812. G.F. Duarte[3]. (L.B.)

U E seer aengenaemen van den 27en der voorleden maent Aprilis hebbe ontfanghen ende U.E. intentie wel verstaen, desirerende een steertstuck in unison met een volle clawier, gelyck dat van Mevrouwe Swan, maer van lenghde gelyck desen M.r Couchet aldaer aen eenen genoempt Pater[4] gesonden heeft, waerover aen ditto Couchet gesproken hebbe, doordien dickwils tot sijnen huyse gaen, gelyck hij van gelijken tot mynent compt. Nu wat aengaet deselve twee thoonen leeger soude moeten luijden dan die van Mevrouwe Swan, dat can qualyck wesen ende gans geen mode, noch bequaem tot eenich concert van voisen, maer wel van den naturelycken thoon van dit lant, dat men heet chorista, ende dat is just eenen thoon leeger als die van Mevrouwe Swan, dienende voor gemeyn stemmen, ende die van dita Mevrouwe voor extraord[inaris] goede stemmen die hoogh singhen, ende om allemanden en courranten te spelen. Van dien selven thoon hebbe ick tot myn gebruyck vier oft vijf, wtgenomen myn clavesingel van t' orgel, die chorista van den rechten thoon is, ende soo sal die voor U.E. moeten luyden, ende moet oyck wat langer wesen als die van Pater, hebbende oyck corts bevonden, dat wy elcke voorste snaer van de twee, die scherp luyt, door de tweede tanient behoort gespe[e]lt te worden, ende d'ander snaer, die wat meer meehelt, met de voorste tanient, want het geeft een ander hermonie, doordien dit corts met een clavesingel geprobeert hebbe. Gelieft de brugge van de clavesingel van Pater op te heffen, ende t selve te considereren met eenen sterk te raeken, U.E. sal datelycke mijne meyninge verstaen; diergelycke dinghen, alsmede meer andere subtylheden te lanck te schrijven, en hebben noyt by andere meesters ondersoeght geweest, doordien deselve wt oorsaeke van seer snelle handeling gevoelt worden, aen dewelcke de gemeyne instrumenten qualyck willen obedieren ..... In Antwerpen, den 3 Mayo 1648.

1) Nl. Hauterive.
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 87.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXCII. - Zie No. 4772.
4) Misschien Albert Dircksz Pater (1602-1654), raad en in 1654 burgemeester van Amsterdam.

4813. Aan M. Mersenne[1]. aant.

Mijn Archimedes meent het te kunnen verklaren, dat een platte blaas in luchtledige ruimte zwelt. Ik ben zeer nieuwsgierig naar het werk van den jongen Pascal. A la Haye, le 3 May 1648.

4814. M. Puteanus[2]. (L.B.)

Terwijl ik in Diest woon en de privileges behoor te genieten, door wijlen den Prins van Oranje aan deze stad geschonken, word ik steeds lastig gevallen, omdat ik vroeger vaandrig geweest ben hij de cavalerie van den Koning. Ik zou daar gaarne van verschoond blijven. Escrit a le chasteau Louvain, le 4 de May, An^{o} 1648.

4815. J. van Bodeck[3]. (A.B.)

Mijne vrouw[4] is overleden; ik hoop, dat gij 2/12 Mei op de begrafenis zult komen. Utrecht, den 24en Aprill 1648, ouden styl[5].

4816. Amalia van Palts-Landsberg[6]. (H.A.) Fr.

Hartelijk dank voor uwe troostwoorden bij den dood van mijne zuster, de gravin van Hanau[7], en voor uw aanbod, om mij te helpen. May 1648[8].

4817. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Je vous prie, mandes moy souvant de nouvelles de la Hay; vous ores de sujet qui ne seront pas fort agreable a la Frans, y samble que le tout chansce pour eux, ce je prie a dieu que l'estast et mon fils prenet bien garde a yn temps si denschereux come celle si, et que nous voirons pas perder a l'estast et a la memoir de Monsieur le Prince la gloire qu'il a donne a cest heureusce bevée (?) dens laquelle nous vievons. Mon esprit n'est pas eslogne encor que je va a Spa, je vous asure, et ne sera pas en repos que je ne sasche le tout en bon order que j'espre de trouver a mon retour, et demeurera a jamais .....[9].

1) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, II, 1889, blz. 567.
2) Zie III, blz. 255.
3) Jhr. Johan van Bodeck, heer van Marwits en Hirtsveld, woonde te Utrecht. Waarschijnlijk is hij dezelfde als de schrijver van No. 1522 (II, blz. 221) en is de aanteekening daarbij foutief.
4) Zij heette Susanna van Uffelen en was eene dochter van Huygens' nicht, Susanna de Vogelaer, en haar eersten man, Hieronymus van Uffelen.
5) Dus 4 Mei n. st.
6) Zie I, blz. 363.
7) Catharina Belgica, dochter van Willem van Oranje en Charlotte van Bourbon, werd in 1578 geboren en huwde met Lodewijk II, graaf van Hanau.
8) Plaats en datum zijn doorgeschrapt.
9) Zonder plaats, datum en jaar.

4818. P. Saenredam[1].

Dat Sijne Hoogh.t hem begint in schilderijen te vermaken, hoore seer gaerne, daernevens dat wel begeerte hadde, om mijn laest gemaeckte groote kerck te sien, en deselve nu eens soude oversenden, waerinne ick door doorgaende besochte ondervindingh sodanighe swaricheden zie, te lange om verhalen, dat ixe niet en darff oversenden, nochte sulcx te avontuuren etc.; niettemin wensche van harten, Sijn Hoogh.t oogen 't selve hadde gesien, gelijck bij UE, Mijnheer, is geschiedt. Hebb dit stuck, neffens noch vijff andere van de grootste, tot Mons.r Vroom[2] doen brengen; de stamboom van de Brandenburghe geslacht sal nu weder mede voortvaren. Wat de prijs der kerck belanght, vertrouwe, UE noch wel het mondelingh discours indachtich is. Hiermede wensch van harte te mogen blijve in de goede gratie, ende wil altoos naer vermoogen bethoonen te weesen ..... te Haerlem, den 21 May 1648.

Woon jegenwoordich in de Soetemelck-wittebroot-straet in de groene swaen.

4819. P. van de Perre[3]. (K.A.) Ned.

Als de Prins in Zeeland komt en gij gaat mee, kom dan bij mij logeeren. Middelb., 22 Maij 1648.

4820. A. de Pollot. (L.B.)

De Prinses[4] bedankt u voor uwe felicitatie met de geboorte van haar kleinzoon[5]; zij heeft het te druk met de zorg voor de Keurvorstin, om zelve te schrijven. ‘Elle est bien ayse que S.A. vous aye choisy pour le voyage de Bourgogne[6], et s'asseurant que vous mettrez les affaires au meilleur estat que la disposition du temps le pourra permettre, elle n'en a[7] a vous prescrire la dessus. Mais devant vostre despart elle vous prie d'aller a Breda et tascher en toute façon de porter S.A. de mettre l'academie au point que fu S.A. d'immortelle memoire croyoit l'avoir establie, et dit qu'il y auroit trop de honte de laisser perir un edifice, fait par une si excellente main, et surtout en un temps qu'il devroit recevoir plus de lustre et de splendeur, et m'a commendé par deux ou trois fois de vous dire d'en faire l'office avec toute chaleur, employant son nom, lorsque vous le jugerez necessaire, comme en un affaire qu'elle prend extremement a coeur.

Pour le particulier du S.r van Campen et autres peintres qui sont employez pour la sale du Bois, S.A. croit qu'il n'y aura rien a ordonner de nouveau devant son retour

1) Het is onbekend, waar het Hs., dat vroeger tot de collectie van den Heer Schinkel behoorde, zich thans bevindt. De brief is uitgegeven door M.r C. Vosmaer in *De Nederlandsche Spectator*, 1866, blz. 149.
Pieter Saenredam (1597-1665), geb. te Assendelft, schilderde vooral het inwendige van kerken.
2) Zie III, blz. 151.
3) Zie III, blz. 326.
4) De Prinses Douairière.
5) Den 21sten Mei was Louise Henriette, de Keurvorstin van Brandenburg, te Kleef van een zoon bevallen.
6) Zie No. 4787.
7) Er staat: *n'a n'en*

a la Haye, et en tout cas on pourra s'adresser au S.r Serwouters[8)], selon que vous proposez, reeonnoissant en luy l'habilité requise pour tel sujet' ..... Cleves, le 28e May 1648.

8) Zie II, blz. 252.

4821. Aan G. Wendelinus[1]. (K.A.)

'Ecce quem tantopere expetisti Frisicarum legum interpretem, Sibrandum Siccamam[2], scriptorem eruditum, sed a quo non id omne perdoceberis, quod fortasse sperasti. Est iste amici codex, non meus; restituendus proinde mox atque nulli amplius usui futurus videbitur. Succedet olim alius, quem plane tui juris faciam, si tanti videbitur.' Ik heb het druk, want Z.H. zendt mij naar Bourgondië. Hagae Com., III Cal. Jun. (= 30 Mei) 48.

4822. W. Swann[3]. (B.M.)

Ik hoor van uw zoon[4], dat gij spoedig te Breda zult komen, en heb dit aan mijne vrouw meegedeeld. Als hare gezondheid het toelaat, zal zij van Utrecht hierheen komen en zullen wij beiden het genoegen hebben u te zien, zonder dat wij naar Antwerpen of Brussel behoeven te reizen. Breda, the 2 of Iune 1648.

4823. J. baron van Schellart en Dorewert[5]. (L.B.)

De heer Eck[6], met wien ik onderhandeld heb, heeft zijn ambt van groot jagermeester in handen gesteld van Z.H., die mij verzekerde, dat ik het zou krijgen. Ik hoop, dat gij de zaak tot een goed einde zult brengen en dat de heer Eck zich tevreden zal stellen met de som, die hij zelf betaald heeft, nl. 14000 gld. Dorewerdt, se 4 Juin 1648.

4824. G. Behr[7]. (B.M.)

Ik weet niet, of mijne brieven verloren zijn gegaan, of dat gij minder goed over mij denkt, maar ik heb noch uw portret, noch uwe liederen ontvangen. Toch zou ik beide zeer op prijs gesteld hebben. Copenhagen, the 7 of Iune a^{o} 1648.

1) Zie No. 4777.
2) Sibrandus Siccama († 1622) studeerde te Franeker, werd secretaris van Hattem en in 1602 van Bolsward. Zijn boek *Lex Frisonum sive antiquae Frisiorum leges* ..... zag in 1617 te Franeker het licht.
3) Uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschr. der Vereeniging voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 228.
4) Christiaan of Lodewijk.
5) No. 4823 a, b. Met een briefje van Mei (L.B.) vraagt hij verlof aan, met een ander van 19/9 Juni (K.A.) bedankt hij voor de moeite.
   Jan, vrijheer van Schellart, heer tot Doornwerth, deed 20 Juni 1644 den eed als ritmeester. (Meded. van den Heer Wakker.) In 1641 was hij beleend met de heerlijkheid Doornwerth. Hij is gehuwd geweest met Anna gravin van Hoorn († 1646) en daarna met Dorothea Theresia van Celle.
6) Hendrik van Eck tot Medler en Harselo († 1655) was afgevaardigde ter Staten Generaal, schout van Zutphen en sedert 1630 opperjagermeester van Gelderland. (Meded. van den Heer J.W.G. van Haarst te Arnhem.)
7) Zie No. 4479.

4825. Johanna gravin van Hanau[1]. (H.A.)

Nu met den vrede de compagnieën worden ingekrompen, hoopten wij, dat die van mijn man daarvan zou worden uitgezonderd, ‘veu qu'il n'a autre moyen au monde pour vivre que ceste compagnie et de laquelle nous vivons encor assez sobrement’. Maar nu er geene uitzondering wordt gemaakt, smeek ik Z.H. ons op andere wijze eene gunst te bewijzen, b.v. door avancement. De vader van Z.H. is ook altijd goed voor ons geweest. Mijn man zou Z.H. een bezoek brengen, als hij niet ziek te bed lag. Wilt gij onze voorspraak zijn? Steenwick, le 1/11 de Juin 1648.

4826. D. Stöeffken[2]. (L.B.)

‘Being remembered, I would not neglect by this good opportunity to send some of the long promised lyra lessons, which you may please to make use of at your good leisure; I would have sent more, but the time was to short. I have received the two bookes from her Highness[3] groome of her chamber, who also intimated unto mee the intention you had in the forthering and accomplishing the businese, which I left in trust with your worthy selfe at my last departure’. De landsrentmeester Mol denkt bepaald, dat ik het geld al van u heb ontvangen[4].

4827. Adriaen van Utrecht[5]. (L.B.)

Ick neem de stouticheyt U Ed. de handen te kussen, beneffens een geaffecxtioneerde toewenschinge van gesontheyt, alsoo Mons.r Willeborts[6] my geseyt hadde, U Ed. sieck te bedde lach, biddende den almogenden door syn genade U Ed. wederom te verleenen eene goede dispositie ter salicheyt. Voorder alsoo U Ed. bekent is t gene ick voor syn doorlu[chtige] Hoocheyt gedaen heb in t stuck van mons.r Willeborts, versoecke seer ootmoedelyck op U Ed., my de vrintschap te doen van sorge te dragen, dat ick tot myn betalinge mach geraecken, want den loon versoet den arbeyt. Datter in is, heb ick naer myn kranck vermogen met grooten lust wtgevoert, my selven geluckich achtende d'eere te mogen genieten, iets van myn cleyn effect op te offeren aen soo een doorluch[tigh] prins als syne Hoocheyt is. Mons.r Willeborts heeft my geseyt, dat syn doorlu[chtige] Hoocheyt geordoneert heeft, dat men my 400 guldens soude geven, ende alsoo ick een man ben, die eenen swaeren last van tien levende kinderen heb te onderhouden, bid U Ed. my de eere te doen van te maecken, dat ick met den eersten myn gelt mach bekomen, want ick 't nu grotelycx van doen heb. T is voor syn doorlu[chtige] Hoocheyt een cleyn, ende voor my is t veel. Dit doende sal U Ed. my verobligeren altoos bereyt te syn, om U Ed. ten dienste te staen in alles, dat U Ed. my sal gelieven te comanderen, naer vermogen. Biddende U Ed. my te vergeven d'inportuniteyt, die ick ben gebruyckende, maer niet wetende tot imant

1) Zij was eene dochter van Albert, graaf van Hanau-Münzenberg, en in 1646 getrouwd met Emanuel, prins van Portugal (vgl. II, blz. 195).
2) Zie No. 4802.
3) De Prinses Royale.
4) Zonder plaats, datum en jaar.
5) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 199. - Zie No. 4306.
6) Zie III, blz. 241.

myne toevlucht te nemen, als in den schoot van UEd. aengeboren beleeftheyt, heb de stouticheyt gebruyckt t selve ootmoedelyck op UEd. te versoecken, met protestatie, UEd. my dese vrypostichеyt niet qualyck af en sal nemen. Hiermede wensche U.Ed. onder de protecxtie des alderhoochsten, blyvende ..... In Antverpen, 21 Junio an.^{o} 1648.

4828. J. van den Broeck[1]. (A.B.).

Ik hoor, dat gij naar de ‘salins’ in Bourgondië zult gaan[2]. Hierbij zend ik u eene memorie, waaruit blijkt, op welke wijze men die bezitting zeer zou kunnen verbeteren. Haage, 21 Juni 1648.

4829. W. Goesius[3]. (B.M.).

Mijn broeder[4] zond mij eenige exemplaren van de gedichten, die hij in Italië geschreven en uitgegeven heeft, om ze onder zijne vrienden te verdeelen. Hij verzoekt mij u, dien hij zoozeer vereert, een exemplaar aan te bieden. Amstelodami, 22 Juny a.^{o} 1648.

4830. Don Emanuel van Portugal[5]. (H.A.)

Je vous prie bien humblement de me vouloir faire ceste faveur de parler pour moy a son Altesse a ce qu'il luy plaise me faire ceste faveur de me vouloir encores avancer trois annees et ce pour la derniere fois[6] .....

4831. J. Hensius[7]. (K.A.)

Gister naemiddach heb ick uit naeme der Omlanden met Sijn Hoocheit gesproken; iss geneicht te undertiekenen de ordre van revysie over Lieutenant ende Hoofftemannen sententien, om bij den Omlanden in archyvis te konen werden bewaert, oock te konen uit 't selve werden gedruckt als uit sijn originael, correct. Hebbe Sijn Hoocheit gevraegt, off ick an U S S om deselve te doen schriven ende vervaerdigen soude vermanen; seide van jae. Begeere,

1) Misschien Johan van den Broeck, die in 1627 voorkomt als commies van financiën.
2) De Oranjes bezaten zoutgroeven - ‘salines’ - in Bourgondië, waarin ook de aartshertogen van Oostenrijk deel hadden.
3) Zie over Willem Goes, blz. 286.
4) Zeker bedoelt hij zijn zwager Nicolaus Heinsius, die in 1644 eene lange reis buiten 's lands was gaan maken, naar de Z. Nederlanden, Frankrijk en Italië. Hij hield zich lang te Rome op en keerde in 1648 naar het vaderland terug.
5) No. 4830 a, b. Brieven van Febr. en van 4 Maart (beide H.A.) bevatten aanbevelingen voor militairen. - Zie II, blz. 195.
6) De brief mist plaats, datum en jaartal, maar Huygens teekende er op aan: R. 26 Jun. 48.
7) No. 4831 a. Een brief van 28 Juni (L.B.) handelt over hetzelfde onderwerp.
Jodocus Hensius was advokaat en sedert 1640 syndicus van de Ommelanden. In 1653 werd hij afgezet. (Meded. van Juffr. W. Canter Cremers te Groningen.)

Mijnheer wil deselve vervaerdigen geheel perfect ende correct. Oock eene authentique copie vor mij. Sall werden in t af halen erkent nae behoir. 17/27 Junij 1648.

4832. A. Clant tot Stedum[1]. (H.A.).

Kunt gij er ook iets aan doen, dat de compagnie van kapitein Reint Huijnga[2] te Kampen in garnizoen komt? In Munster, den 28^{en} Junij 1648.

4833. J. Sluysken[3]. (L.B.)

Op raad der medici ben ik eenigen tijd aan zee geweest bij Nijkerk. Hierbij gaat op uw verlangen de resolutie van 1618 aangaande de verkiezing van den magistraat van Nijmegen. Het doet mij genoegen, dat een ander en niet gij naar Bourgondië gaat. Arnhem, ce 20/30 de Juin 1648.

4834. Margarite Olivers Gaston y Ayala. (A.B.)

'Je suis marri de mon importunite, et le plus que je recens est que Peres ne se trouve presentement dans ceste ville pour certifier la verite du tout et, ce que plus est, de l'abus, et d'avoir change mon nom; la dame qu'il dit ne peut estre autre que madame Strozzi, laquelle doibt estre la dame mariee qu'il aura declare a V.S., nonobstant que je l'avois defendu; jamais ceste dame ne s'at mesle de ces affaires; c'est un tour de stratageme de Perez: il m'at faict tousjours raport de mille recomandations de part de V.S. Si j'avois pense les difficultez que me suivent, j'aurois porte lettres escrips de sa propre main, pour temoigner la verite. Et le plus grand regret que j'ay est qu'il n'i a plus de memoire des grands services faictes de ma personne a Son Alteze defunct en Brabant, come j'ay declare a V. S, et pour doner plus de souvenance a V.S. suivent ici les nombres de aucunes listes qui me sont venus au memoire de [ce] que Son Alteze estoit curieux a scavoir.

Tous les premieres nouveautez d'Espagne, de Catalonie et d'Alemanie et du Pais bas lesquels je luy ay fait scavoir punctuellement.

Item suivent icy les listes des armees contre la Hollande, a savoir les gouverneurs et coronels.'

(Opsomming van allerlei inlichtingen, eene bladzijde lang.)

'Asseurant de n'avoir jamais eu recompense, si ne plait a Son Alteze le reconoitre, que au moins elle soit servi de me ferre l'onneur du reboursement de me depenses, ou au moins de me pourevuoir a mon voiage' ..... le 30 de Juin 1648[4].

1) Adriaen Clant was afgevaardigde ter Staten-Generaal voor Stad en Lande en gevolmachtigde bij den vredehandel te Munster. In 1660 is hij op 60-jarigen leeftijd gestorven.
2) Reinold Huinga was van 1638 tot 1663 kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zie II, blz. 67.
4) Zonder plaats.

4835. G. Wendelinus[1]. (L.B.)

Ik heb mijn stuk gereed en dus het Hs. niet meer noodig. Gelukkig, dat nu eindelijk de vrede is gesloten na dien langen oorlog. Tot mijn spijt hoor ik, dat het met uwe gezondheid niet goed staat[2]. Bruxella, Kalendis (1) Iulys[3].

4836. G. de Bie[4]. (L.B.)

De heer Wendelinus verzoekt mij u bijgaanden brief[5] te zenden en verheugt zich met mij, dat gij weer herstellende zijt. Maar het bedroeft mij ‘que peut estre vostre maladie nous privera de l'honneur de vous veoir pardeca, d'autant que j'apprens que pendant vostre indisposition Son Alt.e le Prince d'Orange auroit chargé quelqu'autre de la commission pour Bourgogne dont il vous avoit honnoré. J'avois, soubs l'espoir de vous veoir icy, desja prevenu nos plus excellens musiciens pour vous les faire ouyr, et veux croire que ce divertissement vous auroit esté tres agreable’. Als gij hier komt, moet gij bij mij logeeren. B[russelles], le 5 Jullet 1648.

4837. D. Cassiopijn[6]. (A.B.)

Er zijn hier in het magazijn niet genoeg geweren, om de compagnie van den heer van Asperen[7] te wapenen, maar ik heb naar Dordt geschreven. De omgevallen muur wordt hersteld. Een soldaat, die van verraad verdacht wordt, heb ik gevangen laten nemen. G[eertruyden] Berge, den 7 July 1648.

De heer Buysero is hier voor de tienden.

4838. D. Stöeffken[8]. (L.B.)

Van den heer Gravio[9] hoor ik, dat gij gezond zijt. De landsrentmeester had de 200 rijksdaalders moeten betalen, maar hij denkt zeker, dat ik ze van u heb ontvangen. Hier heb ik geen geld en kan Gravio dus niet helpen. De Keurvorst gaat spoedig naar Berlijn. This 11 of July Ao 1648.

1) Zie No. 4821.
2) Dat Huygens in dezen tijd ziek is geweest, is van elders niet bekend.
3) Het jaartal is weggelaten.
4) No. 4836 a. In een brief van 17 Maart (L.B.) verzoekt hij een paspoort.
5) No. 4835.
6) Zie I, blz. 480.
7) Jhr. Philips Jacob van Boetselaer, heer van Asperen, werd in 1628 kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
8) Zie No. 4826.
9) Zie No. 4791.

4839. W. Swann[1]. (L.B.)

Ik dank u voor het paspoort, om met mijne vrouw naar Spa te gaan tot herstel van hare gezondheid. ‘I must tell you now of my journey I hadd at Antwerp and Brussels, for Mon.r De Warty[2] and his daugters I have heard to the fulle; indeed they make a fyne consort and harmony for luts, viols, virginals and voyces; I doubt not but you will fynde great contentement by hearing them, for the incommodees (?) of Brussels are beyond my expression, especially for a violin and basse. Mon.r Hogendorp[3] is a witnesse, whose good compagney I have enyoid.’ Ik hoop, dat wij, uit Spa komende, u in Antwerpen zullen ontmoeten; in die stad en in Brussel kan ik u als gids dienen. Breda, the 13 of July 1648.

4840. A. Rivet. (L.B.)

De professoren hebben nog geen tractement ontvangen. De schermmeester[4] heeft een dag gevangen gezeten, omdat hij een student beleedigd heeft. Uwe zoons, vooral de oudste, doen zeer hun best en zijn de eersten van de inrichting. De Breda, le 14 Juillet 1648.

‘Mons. Conrart[5] est en peine si vous avéz reçeu les deux tomes de *Lettres de Balzac*[6] qu'il vous a envoyéz il y a longtemps.’

4841. J. de Knuijt. (H.A.)

Hierbij gaan de punten, waarover de Staten van Zeeland den 20sten dezer zullen beginnen te beraadslagen; wilt gij er Z.H. spoedig mee in kennis stellen en zijne bevelen zenden aan den ‘heere Stavenisse, pensionaris van 't land[7], met ordre ende comissie, de plaetse van den eersten Edele geduyrende de vergaederinge waer te nemen[8], ten aensien Syn Hoogh.t my belieft heeft te gelasten metten eersten naer Venlo te verreysen, om aldaer de aengevangen negotiatie over de particuliere contracten tusschen den Coningh van Spaingen ende Syn H.t met de gedeputeerde van d andere zyde te continueren’[9]. Wilt gij spoedig antwoorden? In Middelb., den 16e July 1648.

1) Uitgegeven door Jonkbloet en Land, t.a.p., blz. CCL.
2) Nl. Duarte.
3) Zie No. 4846.
4) Zie No. 4761.
5) Zie II, blz. 171.
6) Waarschijnlijk zijn hier bedoeld de *Lettres choisies*, die in 1648 bij Elzevier te Leiden zijn uitgegeven.
7) Zie II, blz. 50.
8) De Knuyt was vertegenwoordiger van den eersten Edele (den Prins) in Zeeland.
9) Aan de Knuyt in het bijzonder was opgedragen, om bij de vredesonderhandelingen te Munster zorg te dragen voor de belangen van den Prins. Dit afzonderlijk verdrag kwam 27 Dec. 1647 tot stand; in artikel 45 van het vredesverdrag wordt daarop gedoeld,

4842. M. Huygens Jr.[1] (A.B.) Lat.

Nu het briefje van mijn broer[2] u zooveel genoegen heeft gedaan, schrijf ik u ook[3].

4843. G.F. Duarte[4]. (L.B.)

Het doet mij genoegen, dat uw zoon vindt, dat hij hier veel moois heeft gehoord. ‘De clavesingel sal dese weeke gedaen wesen in unisono van den leegsten ordinarisen thoon chorista, die men maekt met een vollen clawier beneden tot de octave van *ef fa ut* toe, ende boven tot de cadentie van *de la sol re*, niet twyfelende of t sal U E behaghen; het decsel van binnen wit, alsmede den bodem onder de snaren en van voren boven het clawir om alles te laten schilderen naer U E geliefte, den rant van t tgeel stuck ronsom vergult, alsmede de brugge sal dese weke gedaen syn. Verhope, aldaer by U E noch sal connen wesen voor syn vertreck naer Cleve, alwaer U E myne ootmoedighe groetenisse sal gelieven te doen aen Mevrou de Princesse van Oranien voor de eere, die ick van Haere Hoocheyt ontfanghen hebbe’ ..... In Antwerpen, den 19^{en} Jullio 1648.

Het verheugt mij, dat wij u dezen zomer hier zullen zien.

4844. Aan M. Mersenne[5].*

Er komt niets van mijne reis naar Bourgondië; wij zullen elkander dus niet ontmoeten. De proeven met het kanon zullen worden herhaald, zoodra het weder beter is. Ik moet spoedig naar Cleve voor den doop van den jongen Keurvorst van Brandenburg[6]. A la Haye, le 20 Juillet 1648.

4845. Aan mad.^{le} De la Barre[7]. (K.A.)

Je marche sur les pas de Monsr de Verpré[8], quand je m'avance à vous

1) Maurits Huygens was de tweede zoon van Maurits H. en Petronella Campe en in 1625 geboren. De jonge man heeft later niet willen deugen.
2) Waarschijulijk Christiaan, de oudste zoon, geboren in 1634. Hij is in 1655 te Brussel getrouwd met Jeanne Catharina van Bergaigne, die hij geschaakt had, en is drost van Cranendonq en schepen van 's Hertogenbosch geweest.
3) Zonder plaats, datum of jaar, maar eene andere hand teekende op het briefje aan: Juli 1648.
4) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXCIII. - Zie No. 4812.
5) Het Hs. is in de Bibliothèque Nationale te Parijs. De brief is uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huggens*, II, 1889, blz. 568.
6) Zie No. 4820.
7) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 17.
Anne de la Barre was eene dochter van De la Barre, ‘epinette et organiste du Roy et de la Reyne’, en tevens componist. Zijne dochter was eene bekende zangeres. Hare reis naar het Zweedsche hof is uitgesteld tot 1653.
8) De Verprè was misschien verbonden aan het Fransche gezantschap in den Haag, waar hij zich nog in 1663 ophield. Hij speelde luit, maar was zoo buitengewoon ijdel, dat Huygens zich gedrongen voelde een paar versjes op hem te maken (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 208 en 211).

importuner de mon entretien. Il a tant de peine à se saouler du recit de vos vertus, qu'enfin nous les connoissons de mesme que si vous aviez beaucoup vescu parmi nous. Mais pour verifier ces belles impressions, il nous faict esperer, Mad.[le], que vous auriez dessein de passer par nos païs en Suede. C'est de quoy je vien m'informer chez vous mesme, pour vous dire que, si ny la difficulté d'un si grand voyage septentrional, ny les tendresses de ce digne pere qui vous a mis au monde, ne vous destournent, je vous guetteray au passage, et en vous faisant un peu reculer pour mieux saulter, vous prieray de reposer quelques sepmaines dans mon logis, qui peut estre n'est pas des plus incommodes de la Haye, et dans lequel au moins vous trouverez luths, tiorbes, violes, espinettes, clavecins et orgues à vous divertir, quasi autant que toute la Suede vous en pourra fournir. Et, si vous souffrez que je vienne en ligne de compte, vous m'y trouverez, si non arbitre competent de vostre grand sçavoir, certes admirateur passionné de ce que vous produisez au delà des dernieres capacitez de vostre sexe. J'attendray sçavoir, s'il vous plaist, pour quand vous nous promettez ce bonheur, et quoyqu'il nous arrive ou point, vous supplieray de croire que j'honoreray esgalement vostre merite à toute distance, et vous en asseureray par tous les services de mon pouvoir qui vous puissent faire connoistre que je suis ..... 21 Juïll. 1648.

4846. D. van Hogendorp[1)]. (A.B.)

Uijt uwen aengename verstae ick met groot contentement, dat de compagni, in denselfven gementioneert, nevens uwe Ed. de moeijte sullen geliefven te nemen van onse Rotterdamse musicanten met haer presentie ende aengenaeme stemmen te vereeren. Uwe Ed. sal se vinden niet wraeckgierich over de laeste neerlaech, maer verlangende alleen met gelijcke soeticheijt overwonnen te werden. Indien de vrienden den dach van toekomende Vrijdach daertoe geliefven bequaem te oordeelen, ick hoop mij gereet te houden, om haer EE. op het voorgeslagen uijer aen de Delfse poort met een caros op te passen, ten waere uwe Ed. goet vont een bequamer tijt uijt te picken, waervan niet naeder verstaende, sal ick mij geluckich achten, dat uijer te gemoet te sien, ende ondertusschen blijfven aen de gansche compagni ende uwe Ed..... Rotterodami, 21 Julij 1648.

4847. J.H. Dauber[2)]. (L.B.)

Van uwe zoons zult gij alles hooren over onze school. Zij zelf maken groote vorderingen. Uw oudste is al ver in het Hebreeuwsch. Mijn zoontje, Constantijn Hendrik, genoemd naar u en naar mijn vader, heeft maar drie weken geleefd. A Breda, ce 28 Juillet 1648.

1) De voorletter is niet heel duidelijk. Misschien was de schrijver Daniel van Hogendorp († 1673), die schepen, vroedschap en burgemeester van Rotterdam is geweest en in 1650 trouwde met Ida Maria Hooft. - Zie No. 4839.
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 102.

4848. J. van Reede[1]. (H.A.)

De vrouw van luitenant-kolonel Keerweer[2] in Brazilië zou gaarne Z.H. spreken, omdat haar man, door luitenant-generaal Schoppe[3] aangesteld in plaats van Kerpentier[4], nog geen acte heeft[5]. 29 July 1648.

4849. G.F. Duarte[6]. (L.B.)

Desen sal alleenelyck dienen om aen U.E. te laeten weten, als dat de clavesingel nu gemaeckt is, seer soet ende liefelyck van harmonie, wort van alle de liefhebbers seer gepresen. Mr Couchet[7] heeft syn wtterste debvoir daerinne gedaen, principalyck het clauwier seer soet voor twee groote snaeren. Hy sal het U.E. morghen oft overmorghen seynden. Seijt, hetselve niet minder geven en can als dertich pont Vlems. Sy is van acht voet. Ick hadde hem geseyt van 28 £ Vl., dan men sal hem moeten contenteren. U.E. advis van den ontfanck als syn gevoelen over t selve sal geren vernemen ..... In Antwerpen, den 30 July 1648.

4850. Anne de la Barre[8]. (L.B.)

J'ay creu estre obligée de vous faire paroistre ici le ressentiment que j'ay de l'honeur que vous me faittes par l'estime que vous avés de moy dans la lestre que vous m'aves fait l'honeur de m'escrire, outre l'ofre si liberale que vous me faictes de vostre maison, ou je me souhaitterois pour vous faire entendre ce que nous avons de vous. J'ay fait entendre vos oeuvres a Monsieur Lambert[9], qui est le mellieur maistre de Paris pour le chant, et a quantite d'autres personnes qui s'y cognoissent, qui les ont trouve admirables. J'espere un de ces jours de les faire entendre à Monsieur le marquis de Mortemart[10] et a Monsieur de Bellingant[11]. Je croy que vous entendés parfaittement les langues ou vous composés, veu la belle expression de la parole, laquelle je tasche de bien exprimer. Je finieray en vous suppliant de croire que je suis ..... ce 31me de Juillet (1648)[12].

1) No. 4848 a, b. Brieven van 24/14 Juni 1648 en van 25 Febr. z.j. (beide H.A.) zijn van even weinig belang.
2) Zeker Pieter Keerweer, die in 1638 kapitein werd en 17 Sept. 1647 den eed deed als luitenant-kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Zie II, blz. 214.
4) Eduard Carpentier werd in 1625 kwartiermeester, in 1628 kapitein, in 1633 majoor, in 1644 sergeant-majoor te Rijnberk en deed 17 Sept. 1647 den eed ‘als colonel en capitein over de compagnie colonelle van een der te formeeren vijf regimenten te voet van 12 compagniën, elk van 100 coppen, tot secours vande geoctroijeerde West-Ind. Cie.’ Hij stierf in 1648. (Meded. van denzelfden.)
5) Den 30sten Juli deed Keerweer den een als kolonel. (Meded. van denzelfden.)
6) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXCIV. - Zie No. 4843.
7) Zie blz. 465.
8) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXLVII. - Zie No. 4845.
9) Zie beneden.
10) Zie III, blz. 500.
11) De Beringhen.
12) Plaats en jaartal ontbreken, maar de brief is in 1648 te Parijs geschreven.

4851. J. Couchet[1]. (L.B.)

Discreten Menheer, my onbekent, soo laete U E weten, als dat ick U E dees claversingel gemaeckt hebbe naer U E orden, te weten een unison den reghten toon ende het clauwier tot effaut(?), de octaef leeger is met menheer Duartens sin oock soo doen maecken. T is d eerste, die ick soo gemaeckt hebbe; U E magh wel peijsen, al betaelden U E 100 pattekons, dat U E niet een stuijver te veel sout betaelen van kunst wegen ende resonantie, die het heeft, soo sal U E believen te sorgen, die se sal stellen, welck ick verstaen S.r Pater[2] U E vrindt is, die just nu tot Brussel is, ende heeft se noch niet gehoort; verwaght hem alle daegen wederom tot mijnen huijse, dat als hij se sal stellen altijt op den rechten toon stelt, waervan U E een fluijtien, sijnde om gisolreut (?) daer op te stellen, soo sal U E altijt de resonantie volcomen hooren, want staet se te leegh oft te hoogh, soo corompeert de resonantie ende niet coreckt, dan en spreckt als se gemaeckt woort; dit doende sal mij eer geschieden van mijn werck; niet eens en twijfel oft se sal U E te vollen contenteren, waervan een letter sullen antwort verwachten, ende U E belieft of t alles oock naer U E sin is gemaeckt. Voorts soo d ocasie noch eens quam, om voor een ander liefhebber noch een te moeten maeken, sou hem raeden, om deselve sorte met een octaefken te laeten maeken, dat sou mijnen sin sijn; die gaen snelder ende scherper dan den unison, is suet ende liefelijck van clanck, dan sou U E eens de defferentie hooren. Heb een met een octaefken gemaeckt als dese is van clauwier, maer is een toon hooger, ende met een octaefken niet unison is in Antwerpen noch; menheer Duart is noot weke (?) bijnaer oft gaet dien liefhebber besoeken om sijn claversingel te hooren, ende cost hij se wt sijn handen crijgen, hij sou niet lanck mede toeven; moet voor hem nu soo een gaen maeken. Hiermede van herten seer gegroeijt ende godt bevolen[2].

4852. J.L. Calandrini[3]. (L.B.)

Brenger dezes is de heer Morus[4], predikant en hoogleeraar hier, ook een zeer goed dichter. Hij is een vriend van mij en ik beveel hem bij u aan. De Geneve, le 3 Aoust 1648.

4853. Anna Catharina Bax[5]. (L.B.)

Uit uw schrijven hoor ik, dat mijn broeder[6] gestorven is. Die arme kinderen! Wegens de kosten is het beter, dat de begrafenis in den Haag plaats heeft. Isselstien, den 11 [Au]gustie 1648.

1) Zie No. 4849.
2) De brief mist plaats, datum en jaartal, maar is van dezen tijd.
2) De brief mist plaats, datum en jaartal, maar is van dezen tijd.
3) Zie II, blz. 492.
4) Alexandre More (1616-1670), geb. te Castres, studeerde te Geneve, werd daar in 1642 predikant en hoogleeraar in de godgeleerdheid, bekleedde sedert 1649 die zelfde ambten te Middelburg, werd in 1651 professor in de geschiedenis te Amsterdam en in 1659 predikant te Charenton.
5) Zie No. 4856.
6) Ritmeester Bax; zie t.a.p.

4854. Aan M. Mersenne[1].*

J'ay veu aveq desplaisir et non sans apprehension la main empruntée qui m'a escrit vostre derniere lettre. Dieu, j'espere, vous aura encor remis de ce mal, qui est *de acutis*, et ne peut estre negligé. Mon Archimede est à la Haye, et j'en suis dehors depuis quinze jours, desquels une partie a esté employée aux solemnitez du baptesme de nostre jeusne Electeur de Brandenbourg à Cleve[2]. Ce que j'ay à vous rapporter de ce voyage là, c'est que j'y ay eu tout mon saoul de tres-excellente musique instrumentale, que possede cet Electeur, de toutes façons, et nommément de violes de gambe incomparables, de harpes d'Yrlande et autres, de dolcians[3], cornets, positifs[4] et autres pieces de tresbon concert, toutes maniées en grande perfection; pensez si je m'y suis trouvé *simia inter nuces*. Au moins, j'ay bien exercé ces Messieurs, qui sont tousjours de bonne sorte non mechanique, et nous sommes devenus grands amis, quand je les ay faict taster de quelques mienes compositions, qui ne sont jamais parvenues à vostre cognoissance, ny ne la meritent pas. Le Sr de la Barre[5] me tesmoigne de l'inclination à dedier le service de sa fille et fils à nos Altesses. Si une consideration ne me retenoit, je travailleroy à ce marché, et verray pourtant ce qu'il y aura moyen d'y faire à la Haye, que nous sommes taillez de ne reveoir pas de cinq ou six sepmaines, ayans à roder encor par d'autres provinces esloignées plus que celle cy. Ledit Sieur la Barre m'escrit d'un certain clavier d'espinette mouvant, qu'il a inventé, à faire changer de ton; si vous sçavez comment cela se prattique, je vous en demande la science, mais soyez bien gueri et de loysir, avant que de vous y amuser, et me croyez passionnement ..... A Nimmeghe, *quod est verum Taciti oppidum Batavorum*, en despit de plusieurs pedans qui s'y sont mespris. 14 Aoust 1648.

4855. Aan Anna Maria Schurman. (K.A.)

Scribe tui gregis hanc, uno verbo, praestantissimam virginém, quam si ab ingenio commendem omnium bonarum rerum capacissimo, a modestia et humanitate utraque exemplari, a pietate supra caeteras virtutes singulari, injurius quodammodo sim et supervacui sermonis. Famae id commissum esto. Hanc si praesentiâ minuit, per me licet ut cum ipsa sim tiro tuae semper amicitiae. Nihil est quod gravius utrivis imprecer. Dum tamen profiteor, quâ hanc humanitate exceperis, in me collatam fore, ne indignare, si mei philosophi tria verba adscribo, et hoc audacule te doceo: qui mihi prodest, ut per me prosit et tibi, non dedisse beneficium, quia me instrumentum utilitatis suae fecit. Explicabis hoc tibi, mox atque Mariam Casembrotiam[6] perspexeris. Id unum

1) De brief bevindt zich in de Bibliothèque Nationale te Parijs.
2) Huygens was op 30 Juli uit den Haag gereisd, woonde den 2^{den} Aug. de plechtigheid te Kleef bij, kwam den 8sten te Zuilichem, begaf zich den 12^{den} naar Nijmegen en ging daarna met den Prins naar Groningen. Eerst den 27sten October kwam hij in den Haag terug.
3) Dulciaan = fagot
4) = klein orgel
5) Zie blz. 485.
6) Maria Casembroot, misschien een buurmeisje van Huygens, was in 1621 geboren en leefde nog in 1683. Zij is ongehuwd gebleven.

ut facias, a te contendo, de ijs quae sequuntur valde securus. Vale, saeculi illustre sidus. Scribo raptim quod cominus expositurus eram, nisi me vis major aureae servitutis procul a vobis abegisset. In vero Batavorum oppido Neomago. Postrid. Id. Sext. (= 14 Aug.) CIↃIↃCXLIIX.

4856. D. de Wilhem. (L.B.)

De weduwe Dimmer[1] zal u in IJselstein wachten; zij wil liever niet naar Nijmegen reizen. Zij meent, dat haar broeder, ritmeester Bacx, even eenvoudig begraven kan worden als kolonel Douglas[2]; het lijk kan 's nachts te IJselstein begraven worden, nadat het per schip van Nijmegen daarheen is gebracht. A la Haye, ce 18 d'Aoust 1648.

Meerman[3] van Delft wil ƒ 20000 geven voor de betrekking van ritmeester; op die wijze zouden de kinderen van Bacx gebaat kunnen worden.

4857. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

Wij hooren nog niet ‘de la revision qu'on veut intenter de la part de Lorraine pour le marquisat[5]. Nous sommes ici a sec de toutes nouvelles; peut estre que le jour critique de Samedi nous en fournira. Je ne vous puis celer une chose, c'est qu'on scait pardeça d'estranges particularitez des desseins et intentions du Prince de Galles et de nostre maistre, dont je ne me puis assez estonner, quand quelquefois j'en entende parler de la sorte. Que Son Altesse de Lorraine[6] fournit l'argent pour faire quatre regimens, que nostre maistre fournira les hommes et ce qui faut pour l'embarquement. Il semble que M. Wicquefort aye quelque commission de S.A. nostre maistre pour ce subject. Pour vous dire le vray, ce meslange des Lorrains et autres estrangers pourra grandement nuire aux desseins et ces violens conseils de prendre les vaisseaux qui vont et viennent de Londres; on l'emporteroit plus facilement par les moderés et plustost. C'est ce que je me suis enhardi de representer a S.A. par une mienne lettre ces jours passez. Si vous pouvez decouvrir que cela n'est pas de son goust, je vous supplie de m'en advertir, afin que je change de stile et de matiere. Je le fais pour son bien et du public, et serois bien marri que S.A. s'engageast plus avant dans ce labyrinte d'Angleterre’ ..... A la Haye, ce 19 d'Aoust 1648.

1) Zie No. 4853. - Misschien was Anna Catharina Bacx de tweede vrouw geweest van Willem Dimmer († 1637), rentmeester der domeinen te IJselstein; zie No. 4244.
2) Waarschijnlijk Archibald Douglas, die in 1622 kapitein, in 1632 sergeant-majoor, in 1638 luitenant-kolonel en in 1639 kolonel werd. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Officieren van dien naam komen in deze jaren niet voor in de Staten van Oorlog.
4) No. 4857 a. Een briefje van 20 Aug. (L.B.) is zonder beteekenis.
5) Nl. van Bergen op Zoom. In 1659 heeft Béatrix de Cusance, de zoogenaamde echtgenoote van den hertog van Lotharingen, daarop aanspraak gemaakt.
6) Reeds vroeger was er sprake van geweest, dat hij met zijne troepen in dienst zou treden van Karel I.

4858. Machaut[1]. (H.A.)

Ik heb vergeten Z.H. verlof te vragen voor dezen trompetter, dien ik gaarne naar Frankrijk zou meenemen. Wilt gij daarvoor zorgen? Rees, le 20me d'Aoust 1648.

4859. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

De Franschen hebben het Spaansche leger verslagen tusschen Lens en Basse[3], velen gedood en velen gevangen genomen, o.a. Beck[4] en den prins van Ligni; aartshertog Leopold[5] heeft zich met moeite gered. In Antwerpen maakt men zich bezorgd. Men is daar ook zeer boos, omdat de licenten weer ingevorderd worden. Het was eene mooie gelegenheid voor ons, maar die laten wij nu weer voorbijgaan. En wij gebruiken altijd hardheid tegen hen, die het niet verdienen, zooals nu weer blijkt uit het besluit der Staten tegen de ambtenaren in de Meierij, die nu allen van de religie moeten zijn, enz..... 25 d'Aoust 1648, a la Haye.

4860. A. Rivet. (L.B.)

Den 16^{den} September is de plechtige dag der Illustre School en er is nog geen nieuwe rector benoemd. De heer Renesse heeft dat ambt nu twee jaren bekleed en de heer Dauber is het meest geschikt om hem op te volgen. Het is te hopen, dat de benoeming spoedig zal plaats hebben. De Breda, le 28 Aoust 1648.

4861. D. de Wilhem[6]. (L.B.)

Z.H. beveelt, aan prins Radziwil[7] drie kanonnen uit het magazijn te geven. Wij hebben ook alles gegeven, wat bij die kanonnen hoort. Gij schrijft niets over den heer de la Primaye[8], noch over de overwinning der Franschen. ..... De maatregel van de Staten-Generaal aangaande de ambtenaren in de Meierij is uitgesteld tot de terugkomst der andere afgevaardigden; de Raad van State denkt er ook milder over. 28 d'Aoust ..... 1648.

1) Zie II, blz. 480.
2) No. 4859 a. Een briefje van denzelfden datum (L.B.) is zonder eenig belang.
3) Den 20sten Aug. versloeg Condé het Spaansche leger bij Lens.
4) Hij is in den slag gesneuveld.
5) Zie blz. 433.
6) No. 4861 a. Een briefje van 29 Aug. (L.B.) is zonder eenig belang. Zie No. 4859.
7) Zie blz. 469.
8) Zie I, blz. 364.

4862. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

'Le Prince de Galles sera demain a Helvoet; son dessein n'est pas reussi dans la province de Kent, ou il pensoit surprendre le chasteau de Deale; l'affaire a este decouvert par ceux qu'il employoit ..... Ledict Prince se veut hazarder et commander l'armee escossoise, a ce que j'entens. Il est mal servi et pas trop bien conseillé. On peut, par sage douceur et moderation, vainere et surmonter beaucoup de difficultez. Son Altesse le duc de Jorck est aussi environne de beaucoup de personnes, lesquelles je n'entends pas estre dans l'approbation des gens de bien. Ils ont este a Teylingen, a ce qu'on m'a dit, ou ils ont fait de l'exercice des armes et les uns estoient pour le Roy, les autres pour le Parlement; en tirant l'un contre l'autre, ils ont tue un païsan. On avoit dit que ce seroit sans bale, et cependant, par erreur ou nonchalance, l'arquebuse estoit charge de plomb, comme il a apparu. L'on a accommode secretement l'affaire, donne mille livres a la femme et promis d'avoir soin des enfans et de la femme, les nourrir et leur procurer de l'employ et de l'advancement. Ceci est vray, mais ne m'en faites pas l'autheur'. De zaak van Nymegen is bevredigend voor Z.H. afgeloopen. Is de heer Verbolt[2] raad van Z.H. geworden? 30 d'Aoust 1648, a la Haye.

4863. D. de Wilhem[3]. (L.B.)

..... Le Prince de Galles sera demain à Helvoet et de la viendra ici, a ce qu'on dit. Si jamais il a este temps de songer a quelque expedient pour faire restablir le Roy, c'est maintenant qu'il le faudroit entreprendre par une ambassade non suspecte. Et il y auroit moyen de sonder la disposition de ces gens, pour n'y avoir envoyez a la bubulaq (?). J'ay escrit l'autre jour a S.A. quelque peu de mon sentiment sur cest affaire. Mais je ne scay s'il l'aura gouste. J'ay satisfait en cela au devoir que j'ay au service de S.A. et ne pense pas avoir mal rencontre. Le temps present ne me permet pas de vous deduire mes raisons. Mais, si cela ne se fait, notez ce que je vous dis; nous encourrerons risque de boire de leur vin d'estourdissement. Dieu nous en garde ..... Ce dernier d'Aoust 1648, en haste, a la Haye.

4864. B. van Kessel[4]. (L.B.)

Ik zou gaarne naar Loon terugkeeren; wilt gij mij daarvoor een vrijgeleide verschaffen? In Hagha Comitis, 1^{a} 7bris (Sept.) 1648.

4865. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

Bien que tout le monde croit que S.A. sera ici aujourdhui ou demain, je ne laisse pas de vous escrire la presente, estimant que S.A. aura tire tout droit vers Groningue, et qu'elle ne se pourra desvelopper si tost des affaires qu'il a a manier en ladite province. Au reste le Prince de Galles est arrive a la Briele, a ce qu'on dit, et est attendu ici. Messrs les Estats Generaux ont resolu de le faire recevoir selon sa

1) Gedeeltelijk uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2^{e} *serie*, IV, blz. 263.
2) Zie III, blz. 382.
3) Gedeeltelijk uitgegeven t.a.p., blz. 264.
4) Zie blz. 244.
5) Uitgegeven t.a.p., blz. 265.

haute naissance et qualite, et traicter huict jours a leurs despens, de mille francs par jour. J'estime qu'il ne fera pas grand sejour ici, et qu'il

sera bien aise de voir S.A. et conferer avec elle sur le subject de son dessein et voyage en Escosse, ou les esprits s'alterent bien fort. Et certes il est du tout necessaire que S.A. se desrobe pour se trouver ici quelques jours et apporter quelque moderation au bien de l'affaire dudit Prince, comme de plusieurs autres. Je vous asseure qu'on a tort d'engager un Prince heritier de trois couronnes d'applaudir et courre a sa propre ruine. Les affaires sont partout en une grande crise, notamment en Angleterre et Escosse. Que n'attend on l'evenement, pour prendre la dessus ses mesures? Si les Anglois gaignent, jugez a quoi en sera le pauvre Prince. Il y a des divisions et factions en Escosse, et ceux qui en sont sortis auront de la peine de pouvoir subsister, sans avoir recours et secours de leur pays. Or scachez qu'il y a la un monde nouveau, qui n'a garde de leur y vouloir assister, ains arment et engagent tous contre eux. Ce qui n'est pas pour affermir la condition dudit Prince. Le plus seur seroit d'envoyer bientost une deputation bien nottable et non suspecte, pour establir les affaires au contentement reciproque des deux parties. Je n'ay loisir de continuer ce discours..... A la Haye, ce 2 de 7b. (Sept.) 1648.

4866. O. van Styrum[1]. (K.A.)

Ik hoor, dat Z.H. beloofd heeft, eene compagnie ruiterij in Lochem te leggen. Wilt gij uw best doen, dat dit aan mijne compagnie te beurt valt? Ik heb ook eene aanbevelingsschrijven van de Keurvorstin. De Clèves, le 2^{esme} 7bre (Sept.) 1648

4867. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

De Staten van Holland keuren het besluit aangaande de ambtenaren in de Meierij af[3]. ‘Je vous escrivis hier au soir sur le subject du dessein du Prince de Galles, et ne scay si, en la grande haste je me suis assez bien expliqué. On luy donne esperance de pouvoir restablir le Roy par l'armee escossoise. Elle est entree en Angleterre avec esclat, et celle des Anglois s'y oppose, et peut estre la troussera. Ils sont pour venir a une bataille, selon toute apparence, et d'icelle depend le milieu et la fin du dessein du Prince de Galles. S'ils sont battus, les Escossois, ledit dessein est tari tout a faict. Car en Escosse ils sont divises en factions, et le marquis d'Argueil[4] avec ses adherens, s'il n'est le plus fort, au moins pourra il facilement empescher qu'on ne leur envoye du secours. Car desja le parti du duc de Hamilton[5] a pene se remue en Escosse. Il seroit donc expedient d'attendre l'evenement des armees, qui ne peuvent demeurer longtemps sans venir aux mains. Je m'afflige en moy mesme d'entendre de quel pied ledit Prince procede et que son conseil a si peu d'esgard a sa qualite. Les affaires sont en une crise, et pourtant il convient d'attendre, afin de ne frayer le chemin a une perilleuse combustion et sa ruine. Peut estre que, par le traicte personnel avec le Roy, sera minute quelque esperance de paix; pourquoi aigrir temerairement les humeurs et les matieres? On voit souvent pris qui cuidoit prendre; il viendra assez a temps pour faire minuter une nouvelle

1) Otto graaf van Limburg Styrum († 1679), de oudste zoon van Herman Otto (zie II, 521), was ritmeester, ging in 1655 in vreemden dienst, maar keerde later naar zijn vaderland terug en werd kolonel en daarna luitenant-generaal der ruiterij. Hij was gehuwd met Elisabeth Charlotte, burggravin van Dohna (1625-1691).
2) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 266.
3) Zie No. 4859.
4) Archibald Campbell (1598-1661), graaf van Argyll, heeft ruim deel genomen aan de Schotsche politiek van zijn tijd.
5) Zie III, blz. 315.

confusion. *Deus judicium tuum Regi da*, *et justitiam tuam filio Regis*'. A la [Haye], ce 3 de 7b. (Sept.) 1648.

4868. Aan A. Rivet. (H.A.)*

Z.H. zal Dauber tot rector benoemen. ‘S.A. eut hier la bonté d'assister trois grosses heures aux harangues du viel et nouveau recteur de ceste Academie, que M. Descartes souloit nommer des *Cogitanti mihi*. Si un jour il en vouloit tant faire à Breda, cela serviroit de beaucoup.’ Voordat ik uit den Haag ging, heb ik mij bezig gehouden met de quaestie tusschen Verelst en de andere ontvangers. De Prins reist overmogen naar den Haag, omdat de Prins van Wales in het land is, maar keert hier spoedig terug wegens de groote oneenigheid, die hier heerscht. Pater Mersenne ligt zeer gevaarlijk ziek. A Groninghen, le 3 Sept. 1648.

4869. D. de Wilhem. (L.B.)

.... Monsieur Genouer[1] est ici de retour, mais je ne voy point qu'il aye rien fait pour les affaires d'Orange. Cependant la ferme expire, les fermiers ne viennent point et personne autre ne comparoist; quelle bonne apparence pour ladite ferme? Je vous dis ceci pour ma descharge. Le Prince de Galles est attendu ici. Mais il y en a qui croyent que ceux de la flotte ne lairront partir ledit Prince que le frere n'y soit; d'autres estiment qu'on aye projecte quelque autre dessein sur lequel on attend la responce de Paris. Les lettres de Londres nous disent qu'il y a apparence de quelque accommodement..... A la Haye, ce 4 de Sept. 1648.

4870. Graaf Johan Maurits van Nassau[2]. (H.A.)

Ik moet Z.H. lastig vallen met betrekking tot mijne compagnie cavalerie, opdat zij kan blijven, zooals zij was. Vele der Heeren Staten Generaal zeggen, dat, als Z.H. er voor is, de zaak in orde komt. A la Haye, ce 11me de Septembre 1648.

4871. D. de Wilhem[3]. (L.B.)

Mijn broeder[4] meldt mij uit Brussel, dat de Zweden Oostende zoo goed als belegeren. ‘Nos Messieurs les Hollandois se souviendront a la fin que S.A. de glorieuse memoire leur avoit dit vray, que c'est manquer de prudence que de hazarder la perte d'un bien asseure, pour en pourchasser un incertain, quand il leur a plû de favoriser le parti des Suedois, au lieu

1) Waarschijnlijk wordt de la Primaye (zie No. 4861) daarmede bedoeld.
2) No. 4870 a. Met een brief van 1 Oct. (H.A.) bedankt hij voor de moeite.
3) Gedeeltelijk uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2^{e} *serie*, IV, blz. 269.
4) Paulo de Wilhem; zie II, blz. 112.

qu'ils se debvoient tenir neutres, et les laisser frotter l'un et l'autre et abattre les cornes, s'ils n'aimasse n t d'assister et obliger le plus foible. C'est a eux de tascher a reparer les defauts qui se trouvent en leurs alliances et resolutions precipitees. *Nimirum Batavae auris est*, *non ratione*, *sed impetu agere*, et passer neantmoins pour des grands politiques. Quand ils auront acheve, alors ils commenceront, et quand ils auront cesse, alors ils ne scauront ou ils en seront ..... Je suis ici pour nolizer deux *fluites* par commandement de S.A. et auroy trouve belle commodite, si M. Ketting[1] se rendoit tant peu gardien et observateur de sa promesse et l'ordre de S.A.' ..... D'Amsterdam, ce 15 de Sept. 1648.

4872. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik ben juist teruggekomen en schrijf u morgen over de zaak. 'Je ne m'estonne pas que les desseins du parti royal vont en fumee. Car tous ces gens sont divisez et ont divers buts et dessins eccentriques. J'ay nolise les deux *fluijtes* pour aller en Angleterre[2]; a cest heure ils parlent de vouloir aller en Escosse, et jamais je ne vis une confusion pareille a celle ci ..... Le docteur Gofe[3], un *goffo*, et ses folies cousteront beaucoup a S.A. Car il y a encores un depost et les vaisseaux sont nolisez et prests a partir'. A la Haye, ce 17 de 7b (Sept.) 1648.

4873. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

..... 'M. Goring[5] a desire de me parler; cela sera cause que je ne vous diray encore rien et que je me retiendray d'escrire a S.A., jusques a ce que je scache ce qu'ils ont voulu. Mais je vous advertis que leur grand dessein a avorte. Pleust a Dieu que nostre maistre ne s'engageast plus avant avec ses gens *sine luce*, *sine cruce*, *sine deo*; jamais de ma vie je ne vis un tel desordre et confusion. Suspendez tant soit peu vostre jugement et je vous feray voir plus clair dans cette matiere.' ..... 18 de Sept. 1648, a la Haye.

De Schotten zijn verslagen[6].

4874. B. von Wittgenstein[7]. (H.A.)

Ik heb mijne zaken in Duitschland nog niet in orde kunnen brengen en zou dus gaarne mijn verlof met vier of vijf maanden verlengd zien. Homburchausen, ahm 18/8 Septemb. 1648.

1) Zie II, blz. 109.
2) Zie No. 4871.
3) Zie III, blz. 497.
4) No. 4873 a. Een brief van 20 Sept. (L.B.) bevat eene aanbeveling.
5) Zie III, blz. 329.
6) Zie No. 4875.
7) De onderteekening is bijna geheel onleesbaar geworden. - Zie blz. 237, 473 en 474.

4875. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

..... J'ay fait achepter a Amsterdam les munitions et les armes qu'il a pleu a S.A. envoyer a l'armee escossoise; il y en a pour trente mille francs. S.A. a veu le compte et la reconnoissance de M. Bellenden[2], et je tiens les connoissemens et autres documens, pour m'en servir au besoin, et j'en voudrois estre dechargé, pourveu qu'on payast la somme deboursee. Peut estre que ces armes tomberont es mains des Anglois Parlementaires, comme sont tombez ceux auxquels elles estoient destinees. On n'a guerre ouï parler d'une si prodigieuse defaite[3]. Les Anglois vendent les Escossois a un demi escu par teste, et on les met sur les navires qui vont vers Italie, Barbarie et ailleurs. S'ils sont pris, les voila esclaves pour tout jamais. Car ils n'ont rien, et personne se souciera d'eux pour les faire rachepter. Je plains cependant ces pauvres gens. Car une grande partie a este forcee a porter les armes, et ont este violentés en leur[s] consciences. Cependant voila le jugement de Dieu et sa main encores eslevee, et Lui scait quelle vengeance nous verrons ci apres.

Du depuis S.A. m'ayant commande d'aller nolliser deux *fluites*, pour aller prendre 500 hommes a Borcum et les debarquer en quelque lieu sur les costes d'Angleterre, je m'en suis alle a Amsterdam et les ay frette aux pris et conditions cy jointes. Je me fusse pas tant haste a les noliser, bien que l'ordre de S.A. y estoit, afin de faire le service de nostre maistre avec tant plus de mesnage, mais Monsieur Gof, que je vous donne pour un vray *Goffo sfacciato et amico del suo interesse*[4], me vint quereller en mon lict d'infirmite, en presence de ma femme - qui m'avoit voulu accompagner, me voyant pas trop remis - disant que je faisois le malade et taschois a mettre des obstacles a la favorable occasion qu'ils avoient d'executer quelque grand dessein pour le bien et la delivrance du Roy; que les soldats pourroient minuter un desbandement, se voyant frustrez en leur esperance et attente, que tout estoit prest, qu'il feroit, diroit etc. Je repliquay que je ne manquerois d'effectuer en deube forme, temps et lieu, ce que S.A. m'avoit commande, et que je n'estois point pour apprendre de luy mon mestier. J'ay nollise les vaisseaux, stipule, contre son attente, huict a dix jours de terme a Borcum, pour prendre illec les gens et ce qu'ils pourroient avoir de besoin. Les vaisseaux sont pour partir apres demain, et on commence a cest heur de parler de la provision des vivres, et je croy qu'il en a escrit a M. Heylersig[5] aujourdhui, et il pretend d'engager S.A. pour faire l'emplete a ses despens. Ce n'est pas chose qui me regarde; je laisse faire et peux souffrir qu'on tire l'advantage du jeu. Mais je tiens pour chose asseuree qu'ils se mescontent, tant au fait des vivres que des hommes. Les vaisseaux s'en iront a Borcum, et voyant qu'il y a manquement, lorsqu'ils y auront sejourne leur huictaine, ils s'en iront en France a faire leur poursuite. C'est pourquoi, si S.A. estoit oblige de procurer les vivres a ses despens, ce que je ne croy pas, il seroit plus a propos de les faire achepter a Embden, ville proche de Borcum, ou on les pourroit achepter a meilleur, et transporter a moindre frais et y estre encores a temps. Et la S.A. trouvera, soit a Embden ou en la province de Groningue, plus de credit qu'ici pour trouver de l'argent, puisqu'on ne scait pas la que S.A. paye mal ou bien son thresorier. Et les vivres pourront estre rendus a temps, comme aussi la provision d'eau pour ladite soldatesque. *Mea nihil*

1) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 269.
2) Waarschijnlijk William Bellenden, lord Bellenden (1606?-1671), die meer bekend is geworden na de restauratie. Hij was toen lid van den Bijzonderen Raad van Schotland.
3) De nederlaag, den 18den Aug. bij Preston door Cromwell aan een royalistisch Engelsch en Schotsch leger toegebracht.
4) Zie No. 4872.
5) Zie II, blz. 469.

refert, *viderint cuja res est*. Je dis ceci pour me descharger, et d'ailleurs faire connoistre que j'ay par trop estudie la lecon de Socrate *de nihilo nihil in nihilum. Mai pui l'amache*, disoit la servante qui en avoit mange trop. Je fais de mesme, et si je suis un jour si heureux que de me voir hors de ce labyrinte, je vous asseure bien qu'on ne m'y tirera plus.

C'est aujourdhui le dernier jour du defroyement de l'Estat pour les gens du Prince de Galles. Messeig.rs les Estats Generaux avoient delibere de leur continuer quelque petit defroy de 300 franc[s] par jour. Mais ceux d'Hollande se sont oppose, de facon que tout ce fais tombe sur les

bras de S.A., comme on nous vient de menacer. Mais, quand a moi, je leur dis librement que nous ne trouvons pas cela dans nos instructions, auxquelles il nous convient tenir. Et je scay que nostre maistre se passeroit bien de ceste feste. *Contentaque sidera paucis Numinibus miserum urgerent Atlanta minori Pondere*.

Ils ont joue une comedie; le Prince de Galles et toute sa cour y estant, de l'entendement sans argent. Il seroit a souhaitter que ces Mamugnes(?) eussent l'esprit de vivre et contenter leur avidite, sans estre a charge d'autrui. Ils tiennent souvent conseil, comme s'ils vouloient engloutir toute l'Angleterre. Mais vous verrez qu'ils ne feront rien qui vaille. Monsieur Goring le jeune[1], que vous connoissez, le boiteux, c'est celuy qui a une bonne partie de la direction des affaires. Il y demande pour neuf a dix jours seurete de corps, afin de n'estre ici affronte par ses creanciers; je l'ay entretenu l'espace d'un demi heure et ay reconnu que c'est luy mesme encor. Vous pouvez juger de quel conseil le Prince est environne et ce que telles gens luy peuvent conseiller de bon. Et sans l'appui de ce Prince, *utro se verteret*? Voire le Prince mesme, ne croyez vous pas qu'il feroit mieux de quitter tous ces conseils violens et cercher de gaigner, par voye de moderation et douceur, ce qu'ils ont perdu par violence? Dieu luy veuille applanir la voye d'entrer en soi mesme et en son païs, et vous benir de ses meilleures et plus saintes benedictions ..... A la Haye, ce 21 de Septembre 1648.

4876. D' Ouchant[2]. (H.A.)

De vaandrig van eene mijner compagnieën wil gaarne verlof hebben. De la Haye, ce 22 Ceptambre 1648.

4877. A. van Hilten. (H.A.)

De heer Nellesteijn[3] staat op de nominatie voor de vroedschap van Utrecht; kunt gij iets voor hem doen? A Utrecht, le 24^{e} de Septemb. 1648.

4878. A. van Wassenaer[4]. (K.A.)

Zoudt gij mij willen meedeelen, of de compagnie, die naar Maastricht gaat, daar zal blijven? Hagae ...., den 25 Sept. Anno 1648.

4879. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

..... ‘Si le Roy d'Angleterre ne preste maintenant l'oreille a quelque accommodement, il est apparent qu'on changera le royaume en une republique. Et c'est ce que la Royne mesme et plusieurs de son conseil apprehendent, et pourtant ils souhaittent que le Roy s'advise a faire la paix et donner le repos a ses royaumes. Dieu luy donne sapience et science pour se bien conduire en

1) Zie III, blz. 329.
2) Zie II, blz. 188.
3) Jan van Nellesteyn († 1667) was reeds in 1634 raad van Utrecht.
4) Zie blz. 209.
5) Uitgegeven in *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2e *série*, IV, blz. 273.

cest affaire'. Te Constantinopel is Sultan Ebrahim[1] afgezet en, volgens sommigen, vermoord. Ook loopt het gerucht, dat de Koning van Spanje vermoord en de prins van Condé[2] aan zijne wonden is gestorven. 'Dieu semble espandre le mespris sur les princes, pour rendre sages les autres et Luy servir en crainte. Je vous rens graces de vos beaux vers[3]' ..... Ce 28 de Septembre 1648, a la Haye.

4880. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

Men zegt, dat luitenant-kolonel Hontstein zijne diensten aan de Landgravin heeft aangeboden. 'Au reste je ne voy pas que les forces du Prince de Galles sont pour le present assorties pour faire quelque effort, et je ne scay ce qu'il entreprendra avec une poignee de gens, si ce n'est qu'il puisse avoir l'heur de se mettre a la teste d'une bonne armee avec ces gens, qui se trouvent presentement a Borcum'. De Koning van Frankrijk is heel stil uit Parijs verdwenen en de ministers en de Raad zijn hem gevolgd naar Ruel..... De prinses van Zollern[5] wil stukken land bij haar markiezaat liggende verkoopen; voor Z.H. is dit misschien eene geschikte gelegenheid voor ruiling. Maar ik krijg van hem nooit antwoord op mijne brieven .... 29 7b (Sept.) 1648, a la Haye.

4881. G. Behr[6]. (B.M.)

Toen ik uit Holstein terugkwam, vond ik uw geschenk. Wat spijt het mij, dat ik geen stem heb, om uwe liederen te zingen zooals zij verdienen. En al lijkt uw portret ook niet, zooals gij schrijft, toch zult gij mij groot genoegen doen door het te zenden. Copenhagen, the 29 of Sept. a^{o} 1648.

4882. J. van Wassenaer. (H.A.)

Wilt gij uw invloed aanwenden, dat de heer Ruysch[7] tot burgemeester van Utrecht wordt benoemd? Ik ga hier een dag of veertien jagen en hoop Mons. de St Ravy eens te gaan bezoeken. Ik heb een klein reisje in Brabant gedaan, maar niet verder dan Mechelen. Te Antwerpen was iedereen gedrukt door de tijding van den veldslag[8]. Ik ben bij den heer Duarte geweest, maar vond hem niet; zijn zoon toonde ons een gedeelte van het huis met vele mooie schilderijen; 's avonds bezocht de vader mij in mijn logies en wilde mij alles laten kijken en hooren, maar ik moest den volgenden dag weg. Een kwartier vóór mijn vertrek 'wierden door den marckgraeff[9] drie van de

1) Zie III, blz. 464.
2) T.a.p., blz. 393.
3) Waarschijnlijk een paar verzen gedurende zijn verblijf te Groningen geschreven (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 137 en 138).
4) No. 4880 a. Een brief van 8 Oct. (L.B.) bevat eene aanbeveling.
5) Zie III, blz. 505.
6) Zie blz. 193.
7) Frederik Ruysch was eerst schepen en van 1639 tot 1643 burgemeester van Utrecht. De volgende jaren stond hij steeds op de nominatie, maar werd eerst in 1651 weer tot burgemeester gekozen.
8) De slag bij Lens.
9) Zeker de markies van Castelrodrigo; zie III, blz. 496.

treffelyckste Portugeesce coopluyden van de beurs naer t casteel gebracht, twelck onder de andere grote verslaegenheyt gaff .... Nieus weet ik UEd. van hier niet te scryven; indien het fray weer geweest waer, sou ick UEd. mogelyck een loop van een haes kunnen relateren, doch sou een tedieuse materie wesen voor iemant, die dat exercitie niet en mint.' Cernhem[1], desen 1 8bris (Oct.) 1648.

4883. L. Craen[2]. (K.A.)

'Dese tongh sal dienen om uijt te spreeken den iever, die ick hebbe om U Edelheijt te comen welcom heeten, mijnen dinst presenteren ende door dit giftich present mijn jonghe fortuyn in U gratie te vervoorderen', enz.[3]

4884. J. van Sevender. (B.M.)

Daar er in de brieven aan aartshertog Leopold en aan den magistraat van Antwerpen iets niet geheel in orde was, heeft Z.H. ze niet willen teekenen. Ik heb ze nu veranderd en zend ze met mijn knecht naar Groningen, om ze met anderen in handen te stellen van den heer de Schombert[4]. Wilt ge zoo vriendelijk zijn, ze mij spoedig terug te zenden? Er is haast bij de zaak. Utrecht, ce 4 Octobre 1648.

4885. G. Wendelinus. (L.B.)

Qui literas ante menses istos tuas ad me pertulit, vir nobilissime, neque me domi, ubi non eram, neque, ubi eram, Bruxellae invenit, ut non potuerim sic esse felix, quo de narrantis ore haurirem te totum. Favit tamen casus alius bonus, quo factum est, ut eruditissimus iuvenum Isacius Vossius[5], ille magni Vossii filius, Bruxellae dies plusculos contereret viseretque praestantes illic viros, Rubenium[6] cum primis, et subinde me quoque anserem numeraret inter illos olores. A quo quidem, etsi nihil praecipuum de te deque tua valetudine - et quae sunt his affinia, serio amantium, vota - discere potui, hoc tamen abstuli, non fuisse me falsum voti, cum bene semper de te fui ominatus, de quo nihil intelligere potui quod aegre mihi foret. Ac vicissim etiam in partem felicitatis primam deputavi, quod ille, dum me invisit, quasque sub manibus tractabam *Leges Salicas* inspicere dignatus est, in illis quasi librante casum Apolline primum

1) Een landgoed bij Ede.
2) Laurens Craen was een schilder van stillevens en woonde te Middelburg.
3) Boven den brief staat alleen het jaartal.
4) Waarschijnlijk Schomberg; zie blz. 155.
5) Zie II, blz. 428.
6) Albert Rubens (1614-1657), een zoon van den beroemden schilder, was een bekend oudheidkundige, die o.a. een werk over Romeinsche munten en *De re vestiaria veterum* (1665) heeft geschreven.

tuum nomen adoravit, quod et relaturum se recepit, et quod pollicitus est id ipsum praestitisse prolixe, audeo credere. Utrumque est: nominis tui veneratio eiusmodi obhaeret pericardijs meis, meis quoque chartis illinitur, sed quibus illis, colluctantibus cum typographi Moreti[1] phlegmate? Quia enim Chifletius archiatrus *Salicas* meas *Leges*, earumque *natale solum demonstratum* exoptat agmen claudere suarum *Vindiciarum*[2], ac velut ultimam fibulam ponere Gallorum buccis, dum morosus est Moretus erga illum, et mihi mora ista est nociva, tantoque magis etiam, quando iam absum Bruxellâ longius. Eece enim me tractum inde. Illustrissimus ac reverendissimus, quâ nobilitate, quâ dignatione, baro de Rasseghem, Tornacensis episcopus[3], apud se voluit officialem agere suum, et iuri sacro dicundo praeesse[4], quod volupe tibi de me sperare audeo, atque adeo vel hinc adfectum illum tuum, quo in omnes ferres, qui de me aliquid subinde nunciant, referentibus credo. In hunc utique tantum sanguine, tantum infulâ, tantum - quod illis est maius, quodque testor praefiscine - eruditione virum, exporrigendum, laxandumque pectore tui candorem, spem bonam certamque iam reporto. Et est, ubi possis in illum benignus esse .... Inter haec - quod paene exciderat - grates merito gratias a me habe pro transdito ad me Sibrando à Siccama in *Leges Frisicas*[5], cuius ego abditas cogitationes et reconditam eruditionem suspicio magis, quam adsequi posse in meis *Salicis* confido. Scribebas, ut remitterem quam primum, et dudum est, cum id factum oportuit. Suspendit hactenus illa, de qua supra dixi, Moreti mora, qui si porrho perget molestus esse, erit ut ipsus ego excurram in Batavos, atque illic cum typographis conveniam, et de hoc et de alijs, quae habeo adfecta pluscula, edendis, atque etiam ante communicandis tecum ..... Tornaco, Nonis (7) Octobribus 1648.

4886. De la Barre[6]. (K.A.)

J'ay receu celle qu'il vous a pleu de m'escrire dattée .....[7] par laquelle j'apprends que vous estes en voiage, ce que j'avois desja appris de Mr. de Verpré[8] auquel j'avois escrit en vostre absence pour quelques affaires particulieres, ne luy ayant rien communiqué de la recherche que vous faitte d'un excellent luth de Bologne, joint qu'il me semble qu'il estime plus les luths neufs de Desmoulins. Ce n'est pas l'opinion de Mrs. les Gautiers[9] et autres excellents joueurs de luth. Chacun a son gout. Suivant donc ce que vous m'avez mandé, j'ay fait perquisition chez tous ceux qui ont des luths de Bologne a vendre. J'en ay trouvé deux de la mesme taille de la mesure que vous m'avez envoyez, dont l'un est de Laux Maler[10] a neuf costes. Il est excellent d'harmonie, mais comme il est fort vieil, il est bien cassé et mesme il y a quelques pieces. Son prix est de quinze pistolles pour le plus. L'autre luth est de la mesme taille a neuf costes et de Hens Fri[11], de mesme prix, mais beaucoup plus beau et entier que l'autre. Je ne vous

1) Balthasar II Moretus, uit het beroemde drukkersgeslacht, leefde van 1615 tot 1674.
2) Jean Jacques Chifflet (vgl. I, blz. 288) heeft verscheiden werken over dit onderwerp geschreven.
3) François de Gand, dit Vilain, baron van Rassenghien, was sedert 1644 bisschop van Doornik.
4) Wendelinus is 'Canonicus et Officialis Tornacensis' geworden.
5) Zie No. 4828.
6) De brief is uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXLVII. - Zie blz. 486.
7) Dit is opengelaten in het Hs.
8) Zie blz. 486.
9) Zie over J. Gautier, I, blz. 301. Er waren meer bekende luitenisten van dien naam.
10) Zie blz. 140.
11) Zie blz. 141.

puis rien dire de sa bonté, parce qu'il n'a point de manche; on travaille appres. Dans huit jours je le pourray entendre et vous manderay ce qui en est. Il appartient a un M^re^ feseur de luth qui se nomme Lesselier et demeure en la rue de St. Martin proche St. Mederic. J'advertiray de tout cecy Mr. Tassin[1)], intendant de Mr. le Premier[2)] qui a cette affaire en recommendation. Je suis aussy appres a en voir quelques autres qui appartienent a un curieux home de qualité, nommé Mr. de la Nouë[3)] lequel, quand il sera revenu de la campagne, je sçauray combien il veut vendre un luth qu'il a comme vous les demandez, que l'on dit estre le plus excellent qui soit a Paris, avec trente ou quarante autres de grande valeur. C'est un home qui trocque, qui achepte, qui revend pour son plaisir, et qui n'espargne rien en ce passetemps la. Un de mes intimes amis en achepta un comme vous le demandez, il y a trois mois, quarante pistolles et plus, lequel ne me semble pas si bon que le premier dont je vous ay parlé; mais en cette affaire, de peur de se mesprendre, suivant la resolution que vous manderez, je prieray Mr. Gautier et d'autres excellents maitres, de me dire leurs advis, car j'ay tousjours ouy dire qu'il vaut mieux faillir avec conseil que de bien faire de soy mesme. Pour ce qui est du prix des clavesins de Paris, suivant ce que vous m'avez escrit, j'ay creu vous en avoir mandé la verité, mais peut estre me suis je mal expliqué contre mon intention. Car la verité est que ce maitre qui est encore jeune, au commencement qu'il eust trouvé l'invention de faire des clavesins a deux claviers, non pas a la mode de Flandre, qui ne jouent que les mesmes cordes, mais differents en ce que ceux cy font sonner differentes cordes sur chacque clavier, et a proprement parler, ce sont deux clavesins joints en un, et par consequent le travail en est double. A la nouveautè les premiers qu'il fist furent vendus deux cent escus, quoyqu'a mon gré ils ne fussent guaire bons. Et a present depuis qu'il a fait le mien et quelques autres, ils me semblent baucoup meilleurs, et si il les vent moins du tiers. Je vous puis bien avoir mandé, et il est vray, que le mien ne m'a cousté que deux cent cinquante livres sans la peinture, mais aussy est il vray qu'il m'en a fait meilleur marché accause que je luy fais quelquefois gaigner de l'argent. Et pour ceux qu'il ne vent que soixante escus, ils ne sont qu'a un clavier, comme je vous puis avoir mandé. Et je luy en ay proposé un de quelque autre invention plus jolie, duquel il me demande jusques a six ou sept cent livres, ce qui se pourra peut estre achever cette année. Je vous remercie tres humblement de la bonne volonté que vous m'avez tesmoigné avoir pour mes enfans; cela les obligera avec moy de rechercher les occasions de vous tesmoigner que je suis veritablement .....[4)] ce Jeudy, 15eme Octobre 1648.

4887. Aan B. van Kessel[5)]. (K.A.)

Ik kan Z.H. niet overreden, om uw verzoek in te willigen; beproef gij het zelf eens. Ik hoop u dan in den Haag te zien. Groning[ae], XV Cal. Nov. (= 18 Oct.) CIↃIↃCXLIIX.

4888. D. de Wilhem. (L.B.)

1) Zie II, blz. 444.
2) Nl. Henri de Beringhen.
3) Misschien Claude de la Nouë, zoon van Odet de la Nouë, geb. in 1601; hij diende reeds op jeugdigen leeftijd als kolonel in Duitschland, maar moest wegens hardhoorigheid zijne militaire loopbaan opgeven en leefde daarna op zijn landgoed in Frankrijk.
4) De plaats is weggelaten; het is Parijs.
5) Zie No. 4864.

Gij hebt dus Friesland met veel genoegen bezocht[6]. Mijn eenige broeder[7] is den 12^{den} dezer aan eene beroerte gestorven. Ook de graaf van Solms[8] is

6) Tijdens zijn verblijf te Groningen van 1 Sept. tot 24 Oct. maakte Huygens uitstapjes naar Oostfriesland en Friesland.
7) Paulo de Wilhem; zie II, blz. 112.
8) Zie I, blz. 363.

gestorven. Onze neef Schade[1] denkt er over ‘de poursuivre la nomination d'esleu; il est alle consulter son oracle Musch qui le renvoyera en sa province d'Overyssel, comme je croy. On concoit quelque esperance de l'issue du traicte avec le Roy d'Angleterre[2]. Dieu le doint par sa grace’. In Frankrijk schijnt alles weer terecht te zullen komen. 19 Octob. 1648, a la Haye.

4889. Don Emanuel van Portugal[3]. (H.A.)

J'escrips a son Altesse de se vouloir souvenir de moy comme il m'a promis quand j'eus le bonheur de la saluer a Assen[4], voiant que l'occasion se presente astheure par la mort du conte de Solmes[5]; c'est pourquoy je vous prie de me recommender à son Altesse et luy representer le peu de moyen que j'ay de vivre .....[6].

4890. M.C. de Licques[7]. (K.A.)

Wilt gij Z.H. versoeken om ‘een sauvegarde voor ons clooster tot Oosterhout; de coupie van de oude sauvegarde, die wij tot Breda gehadt hebben, heeft Mons.r Spijck[8], alleen dat de namen daerin verandert sijn van plaetsen en offisiren’. Hierbij gaat ‘een cleen present van wat fijn lijwaet voor mejuffrouwe u dochter’. Met haest, den 26 October (1648)[9].

4891. H. Bruno. (L.B.)

Ds. Michael Middelhoven[10], predikant te Renswoude en een vriend van mij, wordt misschien te Buren beroepen; wilt gij een goed woord voor hem doen bij Z.H.? Grinnibus, sive Rhenis[11], ipsis Calend. (1) Novembr. CIↃIↃCXLVIII.

1) Mr. Caspar Schade te Utrecht, sedert 1642 kanunnik van Oudmunster, werd 22 April 1649 tot geëligeerde benoemd. In 1671 werd hij president der Staten van Utrecht en stierf in 1692.
2) Ook die laatste poging tot verzoening is door de hardnekkigheid van Karel verijdeld.
3) Zie No. 4830.
4) Den 31sten Aug. had de Prins op reis naar Groningen te Assen overnacht.
5) Zie No. 4888.
6) De brief heeft plaats, datum noch jaartal.
7) Zie III, blz. 202.
8) Misschien is hier een zoon van den dienaar van Huygens, Joannes Spyck, bedoeld, die in Jan. 1648 gestorven was.
9) Plaats en jaar ontbreken, maar Huygens schreef het jaar er bij.
10) Michael van Middelhoven werd 5 Sept. 1628 op 15-jarigen leeftijd te Leiden als student ingeschreven. Hij werd predikant te Castricum, in 1638 te Renswoude, in 1648 te Kloetinge en in 1650 te Buren, waar hij in 1652 gestorven is.
11) Bruno was op 27 Juni benoemd tot rector te Rhenen, maar heeft het er niet lang uitgehouden, want reeds in het voorjaar van 1649 werd zijn opvolger gekozen.

4892. F. van Schooten[1]. (A.B.)

Ick heb niet konnen naerlaten U E ten hoochsten te bedancken voor dattet U E belieft heeft syn gedachten te laten vallen op een epigramma, hetwelcke ick van UE gewenscht hebbe, dienende om gestelt te worden onder het conterfeijtsel van den H. des Cartes[2]. Ick en twijffel niet, oft hetselve sal by een ijder, bij wien syn schriften aengenaem syn, van gelycken aengenaem wesen, ende oorsaeck syn, dat sy iet meerder van Mynheer sullen hebben te verwachten, daervan U E noch lof toekomende is. Vorders aengesien U E schrijft, hetselve al over vyf of zes maenden gemaeckt te hebben, ende darom oordeelt, datselve my nu niet meer te sullen dienstich wesen, soo isset dat ick daermede gheen haest gehadt en hebbe, gemerckt de plaet op t' lest alleen afgedruckt wort. Ende, want desen tot gheenen anderen eijnde dienende is, so wil ick eijndigende mijn selven in Mijnheer syne goede gunst ende gratie recommandeeren, hem biddende mij daerin te willen continueren ..... Leyden, den 3 November 1648.

4893. H. Bruno. (L.B.)

Ik heb maar niet geschreven, want gij hebt het toch te druk. Toch hoor ik, dat gij te Groningen nog eenige gedichten hebt geschreven[3]. Ik doe heelemaal niet meer aan de poëzie; hier is toch niemand, die een Latijnsch vers zou begrijpen, en ook het geschreeuw van de schooljeugd is voor een dichter niet dienstig. Grinnibus sive Rhenis, IIV Cal. Nov. (= 30 Oct.) stylo Juliano[4] CIↃIↃXLVIII.

4894. G.P. Foscarini[5]. (B.M.)

E gran tempo ch'io non hò scritto à V.S. Illma temendo d'incommodarla negli suoi gravi affari, non ho però mancato di mettere in esecutione quel tanto, che lei mi ha commandato per il mezo del sig.^{r} Tassin, dal quale hò ricevuto più volte degli suoi honori, et io versavice non ho mancato di consegnargli molte mie operette, le quali spero che le seranno capitate a salvam, in piu volte. Il medesimo sig. Tassin mi communicò un desiderio che lei hà di havere un liuto picolo di Lausmaler[6] di Bologna, le pregai a sospender g^{a} compra, poiche fra poche settimane à Dio piacendo passero in Italia, la dove io tengo una musica di cinque liuti di Lausmaler di Bologna, tanto ben conservati, che per esser tanti anni che sono fatti, non vi è una minima macula, che furono trovati nella guardarobba del buona memoria del Duca d'Urbino. Io stimo g^{o} à gran fortuna d'incontrare occasione di servirla..... Parigi, li 20 di Novembre 1648.

1) Zie blz. 265.
2) Het vers *In effigiem Renati Cartesii* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 143), is echter eerst den 7^{den} Jan. 1649 geschreven. Waarschijnlijk is hier dus sprake van een ander vers, dat verloren schijnt.
3) Zie *Gedichten*, IV, blz. 137-141.
4) Dus 9 November n. st.
5) Uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschrift der Vereen. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 223. - Zie blz. 413.
6) Zie blz. 140.

4895. Frederik Rhijngraaf[1]. (H.A.)

De heer de Cardonel zendt mij eenige gedichten op den Prins van Wales, met het verzoek ze u te doen toekomen. A l'Escluse, 23 Novemb. 1648.

4896. Routart[2]. (L.B.)

Je porte envie a Monsieur de Bie[3] pour le bonheur qu'il aura bientost de vous veoir en mon absence au voyage qu'il faict pardela. Je l'ay supplié de vous presenter mes tres humbles baisemains et les offres de mon service. Monsieur le comte de Penaranda[4] m'a tesmoigné du regret de ne vous avoir veu dernierement, et faict une estime particuliere de vostre merite, comme aussy les autres Seigneurs qui en ont cognoissance. Quant a moy, je vous proteste qu'il ne se presentera jamais occasion de vostre contentement que je n'embrasse de toute mon affection. Je vous prie de me prester voz bons offices vers Son Alteze Monseigneur le Prince d'Orange, Madame la Princesse Royale et Madame la Douagiere Princesse d'Orange et autres que par vostre prudence trouverez convenir, afin de tirer lettres de leurs Altezes a Monseig.^{r} le Prince Palatin[5], estant presentement a Londres, afin que lorsqu'il se traictera de la restitution du Palatinat Inferieur en vertu de ceste paix d'Allemaigne, l'on aye souvenance des services que j'ay autrefois rendu aupres de feue la Ser.^{me} Infante et Monsieur le marquis Spinola pour l'accommodement des affaires du Palatinat les annees 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627 dans les negotiations que feue Sa Ma.^{e} de la Grande Bretaigne at entretenu pardeca dont je vous pourrois bien envoyer des preuves authentiques dans les lettres dudit Seigneur Roy, et que pour ceste consideration ledit Seigneur Prince Palatin soit servy(?) d'aggreer la resignation de l'oberamptmanie que j'ay a Oppenheym et vallee d'Inghelheym aux environs de Mayence audit Palatinat Inferieur, en faveur de l'un de ses serviteurs ou domesticqz aggreable, tirant de cette personne une somme d'argent telle que merite cest office qui m'at esté donné et conferé par feue l'Infante pour salaire de mes services et dont jusques a present j'ay tiré bien peu de chose. Vous m'avez une fois renvoyé la patente interceptee des soldats en l'an 1639[6], et si vous m'obligez de cette grace a la faveur d'un brevet dudit Seigneur Prince Palatin, je la recognoistray comme de raison vers ceulx que trouverez a propos, et m'acquiteray des obligations que je vous auray, attendant un mot de response de vostre courtoisie. Monsieur de Bie, a ce qu'il m'at dict, joindra ses prieres aux miennes et je vous en demeureray a jamais ..... De Bruxelles, le 4 de Decembre 1648.

1) Zie II, blz. 32.
2) No. 4896 a. Een briefje van 24 Nov. (L B.) is zonder eenige beteekenis. - Zie II, blz. 409.
3) Zie III, blz. 378.
4) Zie blz. 175.
5) Karel Lodewijk; zie I, blz. 476.
6) Zie II, No. 1966, 1986 en 1992.

4897. A. Rivet. (L.B.)

Z.H. heeft mij beloofd alles te zullen doen voor het welzijn der Illustre School en ook de Prinses beloofde haar best te doen. Wilt gij nu het uwe doen, om te zorgen, dat die beloften vervuld worden? Ik kan op mijn leeftijd moeilijk in dit jaargetijde weer naar den Haag reizen. Het gaat goed met de inrichting en het zal nog beter gaan, wanneer de zekerheid bestaat, dat Z.H. zich om haar bekommert. Uwe zoons zijn een sieraad van de school. De Breda, le 4 Decemb. 1648.

4898. F. Calandrini[1]. (L.B.)

Na den dood van mijne vrouw zijn er onaangenaamheden gerezen met mijn schoonvader aangaande het testament. Ik zend u hierbij de stukken; wilt gij mij eens raad geven, hoe ik in deze zaak moet handelen? D'Amst., 9 Dec.^{bre} 1648[2].

4899. Aan C.B. de Morisot[3]. (K.A.)

Ik ben u zeer dankbaar voor uwe beleefdheden, maar heb uwe brieven niet eerder kunnen beantwoorden, omdat ik in den laatsten tijd veel moest reizen. En als ik niet ziek was geworden, zou ik u in Bourgondië zelf gezien hebben. Le 14^{e} Dec. 1648.

4900. Jo. Ern. von Rautenstein. (L.B.)

Ik hoop, dat gij mij onder uwe vereerders wilt opnemen. Reeds als jonge man heb ik uwe gedichten bewonderd en later heb ik u door Oxenstiern, vader en zoon[4], en door Van der Burgh dikwijls hooren roemen. Aurici, ad d. XXII Decembr. CIↃIↃCXLVIII.

4901. Amalia van Palts-Landsberg[5]. (H.A.)

Op mijne brieven aan den Prins en aan u krijg ik geen antwoord. En

1) Hij was een zoon van Jean Louis Calandrini; zie II, blz. 492.
2) Het jaartal is niet duidelijk.
3) Kopie van andere hand. - Zie blz. 470.
4) Zie I, blz. 445, en III, blz. 427.
5) Bij dezen brief is de kopie van haren brief aan den Prins, waarin de schrijfster er op aandringt, dat haar verschillende sommen worden uitbetaald, dat haar door den Prins hulp verleend zal worden, en dat deze, nu het vrede is, bij de stad Antwerpen hare voorspraak zal zijn, dat aan haar de lijfrente zal worden betaald, haar bij hare geboorte gegeven.
Zie over Amalia, I, blz. 363.

toch ben ik in de grootste ellende. Daarom zend ik nu mijn secretaris, die u over alles zal inlichten. Help mij toch! De Landsberg, ce 23 Dessembre 1648.

4902. Aan G. Mercator[1]. (K.A.) Lat.

Hierbij zend ik u het versje veranderd terug[2]. 24 Dec. 1648.

4903. G.F. Duarte[3]. (L.B.)

Wij zijn zeer vereerd geweest door uw bezoek[4] en dankbaar voor de gezonden muziek; mijne dochter Leonora zal ze zingen. ‘Die Italiaensche madrigaletten syn oyck goet, dan presumerende, dat U.E. heyt van die coopmanschap dagelyx versien wert, soo den overlast hem niet te swaer en valt, soude wenschen noch iet raers van eenige nieuwe airs van Petit Lambert[5], alsmede iet van La Chapelle voor mynen organist door U.E. faveur te moghen becomen, dat geloove door Mynheer, broeder van Mons.r de Bellingam[6] - aen wien bidde U.E. mynen oytmoedighen dinst te laeten aendienen - lichtelyck sal connen verkregen werden, biddende U.E. te willen vergeven de impertinentie van dese onversaedelycke liedens, ende die wateren eens open synde, met U.E. gevoechelycke comoditeijt, sullen geren sien de musickboecken van den hertogh van Boeckingam[7], om iet daeruyt te laeten schryven, dewelcke met behoorelycke sorge aen U.E. terugge sullen beschickt werden.’ Wilt gij uw zoon en juffr. Casembroot[8] groeten? In Antwerpen, den 27 Dezem.r 1648.

4904. G.P. Foscarini[9]. (B.M.)

Het verheugt mij zeer, dat gij mijne compositie prijst; ik zal u spoedig eene andere zenden, die goed is afgeschreven, zoodat gij ze zonder moeite zult kunnen zingen. Den 20sten Januari ga ik naar Italië, om de tweede gemalin van Philips IV van Spanje naar Madrid te begeleiden[10]. Ik weet, dat er te

1) Zie III, blz. 321.
2) Huygens bracht op verzoek eene verandering aan in het vers *Constantini Hugeni a Zuylichem ad Duisburgam*, *Gerardi Mercatoris urbem natalem*, *παράκλησις* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 196), dat hij 28 Juli 1642 had geschreven.
3) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXCV.
4) In November was Huygens te Antwerpen en te Brussel geweest, om er namens den Prins den eed af te leggen als markgraaf van Antwerpen. Hij had met één zijner zoons tien dagen te Antwerpen vertoefd.
5) Waarschijnlijk Michel Lambert (1610-1696), die de luit, de theorbe en het clavecymbel bespeelde, en ook zanger was. Hij was te Parijs als muziekmeester zeer in de mode, werd ‘maître de la musique de la chambre du roi’ en heeft ook liederen en kleine cantates gecomponeerd. Lambert werd de schoonvader van Lully.
6) Misschien is de Beringhen bedoeld.
7) Nl. George Villiers (1628-1687), hertog van Buckingham, de bekende gunsteling van Karel II.
8) Zie blz. 490.
9) Gedeeltelijk uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschrift der Vereen. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 223. - Zie No. 4894.
10) Nl. Maria Anna van Oostenrijk.

Florence nog een paar voortreffelijke luiten zijn, die er zeker goedkooper te krijgen zijn dan te Parijs; van de luiten kunnen de ouderwetsche korte halzen naar de nieuwere mode verlengd worden. Uit Madrid zal ik u de muziek, die bij de kroningsfeesten gemaakt wordt, overzenden. Di Parigi, il primo di Genaro 1649.

4905. Juliane van Oostfriesland[1]. (R.A.)

De heeren Hogenhoeck[2] en Nyevelt heb ik afgezonden met brieven aan Hare Hoog Mog., om de kopie van het testament over te leggen. Ik heb hun gezegd, dat zij met u moesten overleggen en het advies inwinnen van Z.H. Verder refereer ik mij aan de memorie, die gij van hier hebt meegenomen. Op het Huijs tot Aurich, den 28 December a.^{o} 1648[3].

4906. Aan prins Willem II. (K.A.)

N'ayant eu ni subject ny moyen d'escrire à V.A. premier que d'arriver à Aurich[4], qui fut le dernier de Decembre, j'eus soin de m'acquitter de ce debvoir des le lendemain, et me donnoy l'honneur d'informer V.A. assez amplement de l'estat où j'y avoy trouvé les affaires, et des resolutions que j'avoy aydé à prendre sur les occurrences tant de l'Estat que de la Maison. Je croy fermement que ceste lettre aura beaucoup vielly dans la main du porteur, qui ne sçavoit par quel endroit sortir du païs, à cause du degel, ou de la gelée, parce que la riviere entre les deux se trouvoit passable et non passable, mais enfin j'espere que mon malheur ne l'aura pas destournée jusques à l'arrivée de ceste cy, que j'envoye par un messager qui a faict le voyage aveq moy, et qui, s'il en valoit la peine, pourroit tesmoigner à V.A. que je n'ay rien negligé en nulle part pour obeïr promptement et, par d'estranges embaras et difficultez de chemins, n'ay pas laissé de faire, et de parfaire, comme je croy, les choses que V.A. a daigné me commander. Au moins Madame la Comtesse d'Ostfrise

1) De brief is door een ander geschreven, maar door Juliana onderteekend.
Juliana van Hessen-Darmstadt (1606-1659) was eene dochter van den Landgraaf Lodewijk V. In 1631 was zij gehuwd met Ulrich II, Graaf van Oostfriesland. Na den dood van haar echtgenoot (1648) regeerde zij Oostfriesland als voogdes van haar zoon Enno Lodewijk, maar maakte zich gehaat door haar vertrouwen op haar hofmeester Johan Marenholz, die tevens haar geliefde was. Toen Enno Lodewijk in 1651 van zijne lange reis terugkeerde en kort daarna Marenholz na een schijnproces liet onthoofden, vluchtte zij uit Oostfriesland en stierf in 1659 in den vreemde.

2) Zie blz. 364.

3) Dit moet oude stijl zijn, dus 7 Jan. 1649. Den 3^{den} Jan. nl. was Huygens, die den 31sten Dec. 1648 met eene opdracht te Aurich was gekomen, weer afgereisd.

4) Den 26sten Dec. 1648 reisde Huygens naar Aurich, met eene opdracht van Amalia en Willem II, bleef enkele dagen in het stadje en kwam 12 Jan. in den Haag terug. Die opdracht had ten doel, om te spreken over de opvoeding van Enno Lodewijk, den oudsten zoon van Graaf Ulrich II van Oostfriesland. De jonge man was sedert 1641 verloofd met Henriette Catharina, ééne der dochters van Frederik Hendrik. Zijne opvoeding werd grootendeels geregeld door Amalia van Solms en door Willem II; de laatste was door Ulrich tot voogd over zijn zoon benoemd.

a voulu faire paroistre qu'elle en demeuroit satisfaicte et, si elle me faict justice, la lettre cy joincte en tesmoignera quelque chose. J'ay creu, Monseigneur, qu'estant icy le premier lieu, où pour toute enqueste, j'ay pû apprendre de quel costé se trouvoit V.A., elle auroit aggreable que je luy rendisse compte de mon retour par lettre et, ne pouvant croire qu'elle ayt beaucoup à sejourner en Gueldre, que j'allasse attendre sa venue à la Haye, où desembarassée des fascheries qui peuvent l'occuper presentement, elle pûst avoir loisir d'entendre au long les particularitez que j'ay à luy rapporter de ma petite negociation. Je me rends donc de ce pas vers Utrecht, et de là vers la Haye, pour un peu reposer d'un voyage qui n'a nullement senti la promenade, et entretemps[1] supplie tres-humblement V.A. de veoir mon fils[2] de bon oeil. Quand elle aura cogneu sa desjà bien grande capacité, et sa probité, qui sont les deux premieres qualitez que l'on doibt estimer en un bon serviteur, je m'asseure qu'elle en voudra faire quelqu'estat, et puisque le pere ose se vanter de la derniere, je supplie tres-humblement V.A. de luy permettre de vivre et mourir ..... Amersfort, où il y a un quart d'heure que je vien d'arriver ce 10 Janv.^{r} 1649.

4907. Aan Anna Maria Schurman. (K.A.)

Vide quam nulla mihi neque corporis neque animi digressio evellere illas vel interrumpere valeat perpetuas de virtute tua cum stupore cogitationes. Parum fuit quod, te faciente, Musas plaustro vexerim; ecce nunc inter famulos, quos a tergo et a fronte habui, medius discurrens eques, totis non quatuor horis Leidam vectus, de te et ad te hos mecum sermones habui; hos, inquam, volando versus feci, quos nec Mercurio credas in mentem hactenus venisse, ut nec ipsum alatum patrem pulcherrimos illos questus, *quâ te regione requiram*[3], et quae sequebantur, aliâ quam prosâ oratione protulisse[4]. At Aethiopes nimirum Musae neutri ne fando quidem innotuerant, quibus ergo tu currenti fidelissime succurristi[5]. Ut ex hoc stadio me proripiam, nummos mitto ecce Gallicos, quos in pretio mihi esse dicebam, Warini[6] alterum, alterum *τοû* Du Pré[7], praestantissimorum artificum, atque in illo regno maxime celebrium, dubito an superstitum. Utra manus utri praestet, tu judicabis et, ni fallor, illam tuam omnipotentem, ut in versu dixi, aegre continebis ab hisce tantis viris imitandis vel superandis. Eius quid acciderit, aliquando certior fieri avebo .... Hagae Com., 4/14 Jan. CIↃIↃCXLIX.

1) Er staat: *entre tant*
2) Nl. Constantijn Jr., die reeds door Frederik Hendrik tot zijn secretaris was gekozen.
3) Ovid., *Metam.*, XII, vs. 232.
4) Huygens had op de terugreis eenige Latijnsche versjes geschreven op belangrijke gebouwen te Utrecht (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 144-147), en ook vijf verzen aan Anna Maria gericht (t.a.p., blz. 143-147).
5) Den 18^{den} Jan. schreef Huygens twee versjes op hare studie van het Aethiopisch, die Anna Maria met een Latijnsch vers heeft beantwoord (t.a.p., blz. 147, 148).
6) Jean Varin, of Warin (1604-1672), geb. te Luik, ging op jeugdigen leeftijd naar Frankrijk en werd een beroemd medailleur.
7) Er waren twee medailleurs Dupré, Guillaume en George; de laatste was het meest bekend.

4908. Th. Willeboirts[1]. (L.B.)

Ick hebbe niet willen naerlaeten met dese occasie van den haechsen schipper UEd. dit kasken met de ivoiren beeldekens te seijnden; ick hope, dat se wel sullen sonder letsel overkomen, want ick se wel hebbe doen packen. Ick hebbe S.r Musson aengesproken van wegen de luyt van S.r Appels, ende heeft mij gelooft syn devoir daer soo in te doen, dat hij niet twijfelt, oft de luyt sal UEd. gewerden; sal hem gestadich aenporren. Ick hebbe gesproken aen Mons.r Buijcx[2], dat hy soude gelieven om het gelt te seynden van die bloemen, die syne huysvrouwe[3] aen UEd. heeft gesonden; seyde hetselfde te sullen doen; sal UEd. daer pertinente rekeninge van doen. Hiermede mij recommanderende in UEd. goede gratie, sal altyts trachten te syn .... Antw[erpen], 18 Januari 1649.

4909. A. Rivet. (L.B.)

Uw zoon heeft mij verteld van de moeiten en gevaren, die gij hebt doorgestaan[4]. Ik heb al de stukken over onze school aan de Prinses gezonden[5]. Welk een vreemd geval in Parijs, dat het Parlement een arrest gewezen heeft tegen den Kardinaal en een prijs op zijn hoofd heeft gesteldf[6]. En nu rukken de troepen tegen de stad op. De Breda, le XVIIIe de l'an 1649.

4910. G.F. Duarte[7]. (L.B.)

U.E. aengenaemen met de afgesonden boecken worden my nu datelyck gelevert; U.E. bedanckende van 't faveur, sullen eenige stucken die ons best gevallen laeten coppieren, dat niet buytens huys en sal geschieden, opdat die niet in t gemeijn en comen, ende alsdan werden U.E. met behoorelycke sorge wederom beschickt. Dan hadde wel gewenst, dat, in plaets van desen bas, den teneur gesonden hadde geweest, alsoo gevonden hebben twee bassen ende eenen superius, doch oft by gevalle U.E. aldaer de twee teneuren mochte hebben, ende desen bas manqueren, hebbe goet gedocht denselven wederom te seijnden, om in retour den teneur te mogen ontfangen, welck, soo het met U.E. groote gevoechelyckheijt niet en conde geschieden, sullen ons alsdan behelpen met denselven wt de originale boecken te laeten copieren. - Voorders hebben met groot genoegen vernomen U.E. wedercompste in gesontheijt van die moeijelycke reyse[8], alsoo 't selve met sorge waeren verlanghende, 't saysoen van 't jaer sijnde soo onbequaem; dan sien, U.E. hem ondertusschen gesoulageert heeft met iet aerdighs voor den dach te brenghen tot sijn vermaekelyck tijtverdryf, 't welck ons te meer animeert, om d'eere noch eens te moeghen hebben van 't selve te hooren. - Aengaende myn nieu instrument, is extraordinair wel geluckt, alsoo daer wat meer als ordinaris industrie in gebruyckt is geweest, wenschende noch eens d'eere te hebben, dat het U.E. hooren sal.

1) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 204. - Zie No. 4784.
2) Zie I, blz. 147.
3) Isabella Buycx-Alewijn; t.a.p., blz. 126.
4) Op de reis naar Aurich.
5) De brief, welke die stukken begeleidde, is van 11 Jan.
6) Dit was den 8sten Jan. gebeurd.
7) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. CXCVI. - Zie No. 4903.
8) Zie No. 4906.

Myne dochteren doen aen U.E. haere oytmoedige gebiedenisse, als van gelycke aen de vermaerde joffr.e Casembroot[9)], blyvende met verlanghen van haer eens te moghen rescontreren,

9) Zie blz. 490.

om d'eere te mogen genieten van sulcken vertueusen geselschap, ende ick particulierlycken van in alle occurrentien van U.E. dinst en genoech metter daet te mogen bewysen, hoe grootelijx ick ben ..... In Antwerpen, ad 16mo Febr.^{ij} 1649.

4911. J.G. Schurman[1]. (K.A.)

Mijne zuster heeft uwe fraaie lofdichten op ‘de publijcke ornamenten van onse stadt’ ontvangen en ook vele kundige regenten prijzen ze zeer[2]. Zij zouden gaarne zien, dat gij er bij Z.H. op aandrongt, dat de heer Mr Gerrit Decker[3], vroeger ‘buytenschepen’, in de vroedschap kwam. Gij weet zeker wel, hoe het bij de laatste verkiezing gegaan is met den heer van der Hollick[4], die toch ook verdiend had er in te komen. - Welke droevige tijdingen uit Engeland! - Mijne zuster had u willen bedanken voor ‘het overseynden van U. Ed. seer konstige medalien’[5], maar zij is niet heelemaal goed in orde. Zij zendt u ‘dese weenige verskens neffens haer Ed. groettenisse’. Utrecht, den 7 Feb. Anno 1649.

4912. H. Bruno[6]. (L.B.)

Den heer de Casembroot, die naar den Haag gaat, geef ik dezen brief mee, om te getuigen, dat ik nog in leven ben. Proprid. Cal. Febr. (= 30 Jan.) styl Jul.[7] CIↃCXLIX, Grinnibus sive Rhenis.

4913. J. van Wijnbergen[8]. (H.A.)

Nu de heer van Weelandt, commandeur van Philippine, gestorven is, hoop ik, dat brenger dezes hem zal opvolgen. Mijne voorgangers benoemden de commandeurs en vroegen dan de goedkeuring van Z.H.; ik wil dat niet doen. ‘De flaemsche locht heeft my tot noch toe niet beschaedicht; setter twee of drie glaeskens aen vierenveertsiger Overmoselaer teegen[9]’. Sluys, den 20 Feb. 1649.

1) De brief is uitgegeven door Dr. G.D.J. Schotel, *Anna Maria van Schurman*, '*s Hertogenbosch* ..... 1853, blz. 113 der *Aanteekeningen en Bijlagen*. - Zie I, blz. 273.
2) Zie No. 4907.
3) Hij was in 1644 en 1645 schepen, maar werd in 1649 niet gekozen.
4) Zeker Van der Hoolck, zie blz. 307.
5) Zie No. 4907.
6) No. 4912 a. Een brief van 11 Dec. (L.B.) bevat eene aanbeveling.
7) Dus 9 Febr. n. st.
8) No. 4913 a, b. Brieven van 11 April en 9 Mei (beide H.A.) zijn even onbelangrijk.
9) Hij was gouverneur van Sluis geworden en had Rhijnberk, waar hij jaren lang hetzelfde ambt bekleed had, verlaten.

4914. Juliana van Oostfriesland[1]. (H.A.)

Met genoegen hooren wij, dat de Prins vindt, ‘dat wy de tutele ende administratie van eersten an met courage hebben angenomen. Wij verhoopen, met advys van den heere overste[2] daerbij, als specialicken meede bij de reformatie van het hoff ende van de mesnage, te continueren, alles ten besten van onsen heere soon ..... Angaende Haer Ho. Mog. resolutie op het gepresenteerde testament ende op de propositie van ons raeden ende agenten met UE. advys gedaen, syn wij deselve met devotie verwachtende, alsoo den expresse, hierom uijtgesonden, noch deese uijre niet en is wedergecomen’. Op het Huijs tot Aurich, den 21/11 Februar. ann. 1649.

4915. J. van Wassenaer. (H.A.)

Hierbij gaat een boek, dat ‘Madamoiselle de Nassau’ mij heeft opgedragen u te zenden. Door de vorst kan ik mijne familie niet wegbrengen. Ik ben vijf volle weken te Brussel geweest, maar kan u weinig van dien tijd vertellen. Heusden, ce 24^{e} de Fevr. 1649.

4916. Marq. de Mortemart[3]. (B.M.)

Ik zou niet zoo lang gewacht hebben met u te bedanken voor het zenden uwer liederen, wanneer ik niet tevens mijn oordeel had willen zeggen. En daar ik mij daartoe niet volkomen in staat gevoel, heb ik gewacht tot Signor Marco genezen was. Hij heeft ze gezongen en vindt ze erg goed, vooral *Già ti chiesi un sospir*[4]. Als er hier iets goeds is, zal ik het den heer de Beringhen geven, om het u te zenden. A Paris, le 27 Febvrier 1649.

4917. M. Huygens Jr.[5].

Ik hoor, dat neef Constantijn in Engeland is met den gezant[6], en zal hem spoedig eens schrijven, maar ik heb het druk met het leeren van Grieksch. 4 Mart. anno 1649.

1) Zie blz. 508.
2) Kolonel Ernhard Erentreiter, bevelhebber der Staatsche troepen in Oostfriesland, was door Willem II benoemd als zijn plaatsvervanger in de uitoefening der voogdij over Enno Lodewijk.
3) Zie III, blz. 500.
4) No. XXVIII van de *Pathodia*.
5) Het is niet bekend waar het Hs. zich bevindt, maar de Heer J.H.W. Unger maakte indertijd een afschrift van den brief. - Zie No. 4842.
6) Hij was 1 Febr. met Adriaen Pauw naar Engeland vertrokken en kwam den 11den Maart terug.

4918. de Winter. (K A.)

Den laatsten keer, dat mijn meester, vorst Radziwil[1)], in Holland was, heeft de Prins hem beloofd, aan één zijner vrienden een drossaardschap te schenken. Dat werd beloofd aan Alexander Downe. Nu is er eene plaats open te 'Warnant'. Wilt gij er met Z.H. eens over spreken? De Bruxelles, ce 6 Mars 1649.

4919. P. Corneille[2)]. (B.M.)

Je ne scay ce que vous dires de moy d'avoir attendu si longtemps a vous remercier de vostre souvenir, et du present que vous m'aves fait de ces precieux Moments[3)] dont vous aves enrichy le public. Ce n'est pas que je ne sois tres sensible aux obligations de cette nature et à la gloire qui me vient d'une main si scavante a la distribuer. Vostre present m'a esté tres cher et par sa propre valeur, et par ce qu'il vient de vous, et par l'estime que vous y tesmoignes pour mon bon amy Lucain[4)]; mais j'avois honte de vous en rendre graces sans m'en revancher en quelque sorte, et j'esperois que cet hyver me mettroit en estat d'accompagner mes remerciements de quelque piece de theatre qui du moins eust esté considerable pour sa nouveauté. Les desordres de nostre France[5)] ne me l'ont pas permis, et ont resserré dans mon cabinet ce que je me preparois a luy donner[6)], si bien que pour ne paroistre pas devant vous tout a fait les mains vuides, je me trouve reduit a vous envoyer deux recueils de mes ouvrages qui n'ont rien de nouveau que l'impression[7)]. Je croy toutefois que le premier n'a pas eu asses de reputation pour aller jusqu'à vous[8)]. Ce sont les peches de ma jeunesse et les coups d'essay d'une Muse de province qui se laissoit conduire aux lumieres purement naturelles, et n'avoit pas encore fait reflexion qu'il y avoit un art de la tragedie, et qu'Aristote en avoit laissé des preceptes. Vous n'y trouveres rien de supportable qu'une Médée[9)], qui veritablemenl a pris quelque chose d'asses bon a celle de Seneque et ne l'a pas tellement defigurée, qu'il ne luy reste une partie de ses graces.

> Hanc, si fas veterum videre naevos
> Graiis Euripides dedit trementem,
> Nec digna prece supplicem Creonti;
> Annaeus Latio, malam et tremendam
> Iasoni nimis, et nimis Creüsae;
> Nos Gallis tumidam, atque sic furentem,
> Et per crimina tanta dum recurrit,
> Multiplex scelus, aut magis scelesti
> Multiplex meritum exprobrans amoris,

1) Zie blz. 469.
2) Uitgegeven in de *Revue indépendante*, 1859, blz. 148, in *Revue des provinces*, VI, blz. 322, door Edouard Fournier, en in *Oeuvres de Corneille ..... par M.* Ch. Marty-Laveaux, X, *Paris*, 1862, blz. 448.
3) De *Momenta desultoria*.
4) Dit doelt op Huygens' gedicht *Ad R Honerdum in suprema Curia Senatorem*, *de Virgilio et Lucano inter pocula collatis, animi autem gratiâ hoc illi a me et aliis praelato* (vgl. *Mom. desult.*, blz. 23; *Gedichten*, II, blz. 247). Het gedicht was 9 Maart 1633 geschreven.
5) Het was de tijd van de Fronde, tijdens het regentschap van Anna van Oostenrijk.
6) De *Andromède*. Zij heeft eerst in 1650 het licht gezien.
7) In 1648 waren de *Oeuvres de Corneille* in 2 dln. verschenen.
8) Het eerste deel bevat de eerste werken van den dichter.
9) Corneille's *Médée* is van 1635.

Ferox spiritus absit a minaci,
Paratae metus absit ultionis.
Haec Graio nihil, at nimis nimisque
Debet Ausonio, venena, planctus,
Diros conjugis impetus relictae
Materna in pietate fluctuantes,
Quotquot induit, exuitve motus,
Qua mater doluit, vel ausit uxor,
Et quicquid tragicum sonans cothurnum
In scena juvenis stupet senexque,
Id totum facili ac fluente vena,
Leni carmine, nec tamen jacenti,
Interpres malefidus inde nostros
Detorsit stylus artifex ad usus;
Addidit sua multa, sed recoctis
Nunquam non male comparanda furtis.
Hanc sic et veterem simul novamque
Frequens murmure non malo probavit
Coetus, hanc lege, forsan et probabis.

Vous voyes, Monsieur, quelle peine je prens a me decrediter aupres de vous, puisque au mauvais francois que je vous envoye, j'ose joindre cette eschappée en une langue qu'il y a trente ans que j'ay oubliée. Aussy ay je grand interest que vous me cognoissies tout entier, et que vous rabaties un peu de cette trop bonne opinion pour moy dont vos deux epigrammes vous accusent[1)], afin que je la puisse remplir, quand vous l'aures mise a son juste point; mais en vous demandant cette diminution d'estime je ne consens pas que vous me facies rien perdre de la part qu'il vous a plu me donner en vos bonnes graces; ma plus haute ambition est de m'y conserver et je m'imputerois a un bonheur extraordinaire une occasion qui me donnast lieu de vous faire cognoistre par les effets que je suis veritablement .... A Rouen, ce 6 de Mars 1649.

4920. A. van Hilten. (H A.)

Mijne tantes Kinschot en Broucqsaut waren zulke groote vriendinnen van uwe moeder, dat ik het waag u iets te verzoeken. De heer de Rollé[2)], gehuwd met mijne nicht Anna de Broucqsaut, is luitenant en zou gaarne kapitein worden van eene der vacante compagnieën ter repartitie van de Staten van Zeeland. Hij is een der oudste officieren in dienst van die provincie, evenals vóór hem zijn vader, die kommandant van IJsendijke is geweest en het verraad ontdekt heeft van den Schot, die de stad Campvere aan den vijand wilde overleveren[3)]. Kunt gij iets voor den luitenant doen? A Utrecht, le 26e Fevrier[4)] 1649.

1) *A Monsieur Corneille*, *sur sa comedie*, *le Menteur*, en *In praestantissimi poetae Gallici Cornelij comoediam*, *quae inscribitur Mendax* (vgl. *Gedichten*, IV, blz. 11, 12). - Zie over die beide lofdichten, blz. 457.
2) Emericus de Boulant, gezegd Rollé, deed 1 April 1649 den eed als kapitein en diende tot 1663. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) In Dec. 1596 had James Wimes, een Schotsch edelman, getracht den hopman Rollé te bewegen, om de stad aan den vijand over te leveren. Segelin de Rollé was van 1595 tot 1617 kapitein. (Meded. van denzelfden).
4) Waarschijnlijk oude stijl, dus 9 Maart n. st.

4921. S.P. van der Straten[1]. (L.B.)

Ick heb verstaen [uyt] UE antwoorde aen mijn diennaer t gewelt van de fortuijn en mijnne vijanden, die mij wederhouden om te comen in eren en mijnne goederen, ende de kracht van myn geleuck doet mij andermael aen UE keren, als oft ick UE om almoes badt; helpt mij met eennige penningen, terwijlen de saecke met sijn Hooch^{t} also gelegen is, dat hij mij niet kan betalen d'ordonnantie, by syn Hooch^{t} aen mij verleent, van de 9000 guldens van oover twee jaren, dat mijn heel aen steucken breect, en oock den grouwel en oploop van duijvels daerneffens. Ondertusschen dat UE wist, wadt ick heb gesien en gevonden in mijn labboreren, t welck mij getroubelleert werdt, ick weedt, dat UE geen ander dijngen ter werrelt en soude connen oft coemen te wenschen, en als ick maer in Vlaenderen ben, so ben wel en sal geen menschelycke heulp als Godt van doen hebben. Bidde derhalven, helpt mij aen 400 guldens, dat ick vanhier kan; UE sal myn danckbaerheyt so gevoelen, neffens de restitutie van de voorn. vierhondert guldens in drij maenden, dat het UE sal genoegen mij te hebben geholpen. Oft so UE duisendt conde doen, ick sal UE die twee treffelijcke steucken schencken en, eer t geldt hebbe, UE thuijs senden ende de duisendt guldens metten intrest in ses maenden met danck weder beschicken. UE neme mijnne inportuniteijt ten goede. Ick soude wel verstaen in sommige gelegentheyt voor UE eennige dienst te connen doen. Hierop verwacht ick UE goede, genesende antwoorde en, so UE belieft, ick daerop t'eenniger ure by UE com, sal d'ordere verwachten ende waerop sal verblijven .... [M]art 1649[2].

4922. J.H. Dauber aan de curatoren der illustre school te Breda[3]. (L.B.)

Er heeft een duel plaats gehad tusschen een student en een militair; niemand is gewond. Den student en zijne getuigen hebben wij gevangen gezet en hen de degens afgenomen. De heer de Hauterive[4] heeft den militair gevangen laten nemen. Het zal echter wel noodig zijn, dat hier door Z.H. een verbod tegen het duel wordt uitgevaardigd, evenals dat van de Staten van Holland voor Leiden, waarin dan tevens de militairen worden gelast, zich niet te bemoeien met de zaken der studenten. Wij moeten ook een carcer hebben. A Breda, le 14 Mars 1649.

4923. Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Eenige weken geleden heb ik bij Z.H. aanbevolen Dr. Buijs, schoonzoon van den burgemeester van Wesel, voor het ambt van ontvanger der domeinen

1) Zie II, blz. 204.
2) De datum is afgescheurd.
3) Nl. aan Huygens, Heenvliet en Rivet.
4) De gouverneur van Breda.

en der geestelijke goederen van het graafschap Meurs, vroeger bekleed door wijlen Daniel Knude. Wilt gij daarvoor uw best doen? A Cleves, le 17me de Mars 1649.

4924. Aan A. Rivet[1]. (H.A.) *

Met verontwaardiging hoor ik, dat mijn zoon Lodewijk geduelleerd heeft[2]; daarvoor heb ik hem geen les laten geven in den wapenhandel. De regent van het College moest zulke dingen voorkomen; de inrichting krijgt daardoor een zeer slechten naam. En een officier is, hoor ik, getuige geweest; de heer de Haulterive zal zoo iets toch wel niet goedkeuren, anders zend ik mijne zoons naar elders. Wilt gij hen hunne degens afnemen? Dat moest men trouwens bij alle studenten doen. A la Haye, le 18e Mars 1649.

Wilt gij ernstig met den heer de Haulterive spreken?

4925. Anna Beeck[3]. (L.B.)

Ick hebbe my op t hoochste verwondert, dat U Ed. sich met andre lieden saecken soo verre bemoeit, omme imant een kint thuys te senden, sonder deselve alvoren de behoorlycke kennisse daervan te geven; de wet van caritaet en is myn, godt loff, niet onbekent; hebbe oock tot noch toe niet ledich geweest omme deselvege in t werck te stellen, oock in t regart van degene, die haer naecomelinge soo schandelyck abandonneert ende t enemael desart laet loopen. Wat ons maeghschap aengaet, soo langh daer naerder vrinden syn, ende oock van vermogen, soo en behoort men myn niet moeyelyck te vallen, insonderheyt daer ick by de grootvaeder ende hare barbarisch ontrouwe grootmoeder sooveel schade geleden hebbe, dat het op het houden van een kint of twee niet aenkomt. De deucht, die uw Ed. aen t selvige kint gedaen hebt, obligeert my tot danckbaerheyt ende wenste wel, dat ick sulcx mochte refonderen, maer en kan myn niet bewegen, om in een last te treden, die ick niet en ben geresolveert myn van imant in de werelt te laten opdringen. U Ed. vergeve my, soo de scherpigheyt van myn penne den fuer ende colere van myn herte wat breeder wtdruckt, als myn naturel ende myn conditie andersins wel medebrengt, want indien uwe Ed. sich het minste conde inbeelden van t gene my van haer gebeurt is, ick durve my verseeckeren ende soovele van uwe discretie, die alle menschen bekent is, wel beloven ende vertrouwen, dat men nooyt en soude gepoocht hebben met sulcken alteratie te laten overvallen eene, die voor de reste bereyt is te toonen, dat se is en blyft ..... Dordrecht, 1649, den 19 Martius.

1) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 103.
2) Zie No. 4922.
3) Zie beneden.

Aanvullingen en verbeteringen.

Blz. 4, No. 3611, regel 4, *CIↃIↃCVLIV* lees: *CIↃIↃCXLIV*
Blz. 13, No. 3636, Noot 9. De in den brief genoemde Mario was waarsehijnlijk niet de kapitein Johan Hendrik M., maar een oude naamgenoot.
Blz. 18, No. 3642, reg. 17, *Worchesterhir* lee: *Worchestershir*
Blz. 44, No. 3700. Lees achter het opschrift: *Lat.*
Blz. 47, No. 3705, reg. 5, *seb* lees: *sed*
Blz. 50, No. 3712, reg. 3, *fauldroït* lees: *fauldroit*
Blz. 54, No. 3722. Hierbij behoort de Noot: Huygens beantwoordde den 12^{den} Sept. den brief met het vers: *Antwoord op eenen brief tot Muijden aen mij geschreven* 30 *Aug*..... (vgl. *Gedichten*, III, blz. 321).
Blz. 86, No. 3798, reg. 3, *de faire* lees: *le faire*
Blz. 89, No. 3808, Noot 5, het woord *Lees*: moet vervallen.
Blz. 101, No. 3844 is niet van het jaar 1644, maar van 1646; toen viel 6 December op een Donderdag.
Blz. 104, No. 3849, Noot 2, *brief is* lees: *brief*
Blz. 104, No. 3850, reg. 8 en 9, *Xbris* (*Dec.*) lees: *IXbris (Nov.*) De brief is dus verkeerd geplaatst; hij is van 16 Nov. n. st.
Blz. 113, No. 3866, Noot 2, reg. 1, *1642* lees: *1644*
Blz. 113, No. 3867, opschrift, (*L.A.*) lees: (*L.B.*)
Blz. 119, No. 3876, reg. 6, *producendom* lees: *producendam*
Blz. 127, No. 3895, reg. 14, *invades* lees: *invadis*
Blz. 131, No. 3906, reg. 15, '*Quod* lees: *Quod*
Blz. 135, No. 3915, Noot 2, *Screwsbury* lees: *Shrewsbury*
Blz. 139, No. 3925, reg. 1, *Maximilaan* lees: *Maximiliaan*
Blz. 144, No. 3940, Noot 6, *Mirabeau* lees: *Mirebeau*
Blz. 146, No. 3943, reg. 1, '*J'ay* lees: *J'ay*
Blz. 217, No. 4135, Noot 3. De eerste zin moet vervallen.
Blz. 229, No. 4154, Noot 5 moet aldus worden gelezen: John Henderson werd in 1639 sergeant-majoor, in 1644 luit.-kolonel en in 1660 kolonel. Hij stierf in 1662. (Meded. van den Heer Wakker.)
Blz. 233, No. 4161. Aan Noot 1 moet worden toegevoegd: In 1655 werd hij tot baron verheven en stierf in 1680.
Blz. 233, No. 4163, reg. 15, *oficiers* lees: *officiers*
Blz. 235, No. 4165, reg. 14, *cause* lees: *causa*
Blz. 237, No. 4168, reg. 7, *passer* lees: *faire passer*
Blz. 245, No. 4181 moet volgen op No. 4196.
Blz. 248, No. 4186, reg. 5, *meer* lees: *meen*
Blz. 248, No. 4187 is waarschijnlijk niet van 1645, maar van 1646. Noot 5 vervalt dus. Ook in 1646 waren hier gezanten van den Keizer der Russen.
Blz. 252, No. 4196. Zie op No. 4181.
Blz. 260, No. 4214, reg. 11, *ant* lees: *aut*
Blz. 267, No. 4234, reg. 4,[2]) lees:[3])

Blz. 268, No. 4235, reg. 28, *nous laissions prier* Misschien moet worden gelezen: *nous* [*nous*] *laissions priver*
Blz. 270, No. 4243 moet later geplaatst, want de brief is van 8 Jan. o. st., dus van 18 Jan. n. st.
Blz. 288, No. 4293 moet later geplaatst, want de brief is van 15 Maart o. st., dus van 25 Maart n. st.
Blz. 298, No. 4321, reg. 3, *e* lees: *je*
Blz. 302, No. 4330, reg. 2 v.o., *de Roy* lees: *le Roy*
Blz. 305, No. 4339, Noot 4, *onderstreepte* lees: *gecursiveerde*
Blz. 318, No. 4370, reg. 9, *deselve will* lees: *deselve* [*sich*] *wilt*
Blz. 321, No. 4380, reg. 1, '*Wy* lees: *Wy*
Blz. 339, No. 4420, Noot 6 moet vervallen en in plaats daarvan gelezen: Er waren verschillende graven de Noyelles, die hooge ambten bekleedden in de Zuidelijke Nederlanden.
Blz. 340, No. 4421, reg. 1, *querenti* lees: *quaerenti*
Blz. 340, No. 4421, reg. 2, *cadat*, lees: *cadat;*
Blz. 340, No. 4421, reg. 5, *tradux* lees: *tradux*(*?*)
Blz. 351, No. 4453. Bij *den zoon van Verbolt* (reg. 2) behoort de volgende Noot: Cornelis Verbolt is van 1648 tot 1651 rentmeester geweest van de domeinen van Grave. (Meded. van Dr. L. Lasonder, Rijksarchivaris te 's-Gravenhage.)
Blz. 352, No. 4458, reg. 11, *auxquels* lees: *auxquels il*
Blz. 371, No. 4512, reg. 14, *loco* lees: *loca*
Blz. 375, No. 4524, Noot 5 is foutief; zie blz. 473, Noot 1.
Blz. 378, No. 4531, reg. 30, *faict ou*, lees: *faict, ou*
Blz. 384, No. 4538, reg. 9, *jay* lees: *j'ay*
Blz. 386, No. 4538, reg. 20, *pus cher* lees: *plus cher*
Blz. 396, No. 4562, reg. 4, *devant* lees: *vant*
Blz. 408, No. 4610, Noot 8 en 9 moeten worden omgezet.
Blz. 422, No. 4654, reg. 10, *j'emancipay* lees: *j*[*e m*']*emancipoy*
Blz. 424, No. 4657, reg. 7, *animi* lees: *animo*
Blz. 429, No. 4678, reg. 4, *qnaestie* lees: *quaestie*
Blz. 430, No. 4679, Noot 8. Het woord *Waarschijnlijk* moet wegvallen.
Blz. 440, No. 4714, reg. 9, *de Haag* lees: *den Haag*
Blz. 443, No. 4720, reg. 8, (*Dec.*) lees: (*Nov.*) De brief moet dus vroeger worden geplaatst.
Blz. 446, No. 4732, reg. 13, *septention* lees: *septentrion*
Blz. 447, No. 4733, reg. 3, *donceurs* lees: *douceurs*
Blz. 452, No. 4751, reg. 18, *qu'l* lees: *qu'il*
Blz. 468, No. 4780, reg. 11, *dare* lees: *dari*
Blz. 470, No. 4785, reg. 7, *Arellanno* lees: *Arellano*
Blz. 478, No. 4813. Achter het opschrift moet het teeken * staan.

Registers.

Alphabetisch Register Der Brieven[1].

Aerssen, C. van, 4471.
Aiguebere, 3704.
Akerlaeken, Maria Magdalena van, 4630.
Amalia, Prinses van Oranje, 3762, 4042, *4063*, 4072, *4148*, *4199*, 4413, 4817.
Amalia, Keurvorstin van Palts-Landsberg, 4816, 4901.
Amersfoort, Regeering van, 4293.
Arnhem, G. van, 3604, 3604 a, 3671.
Assendelft, Adryana van, 4642.
Aulnoy, J. d', 4051, 4444, 4444 a.
Aumale de Haucourt, Ch. d', 4325.
Avril, D', 4647, 4685.

Bacx, Anna Catharina, 4853.
Baeckx van Baerlandt, A., 4300, 4664.
Ballard, R., *4546*, 4562, *4625*.
Barlaeus, C., *3835*, *3872*, *3880*, *3884*, *3895*, *3905*, *3909*, *3998*, *4214*, 4280, *4312*, *4362*, *4419*, *4461*, *4498*, *4593*, *4704*.
Barre, De la, *4686*.
Barre, Anne de la, *4850*.
Bawyr Franckenbergh, J. van, 3855, 3931, 3931 a.
Beaumont, H. van, 4514.
Beauvays, C. de, 4758, 4794.
Becker-van Baerle, Jacomina, 4315.
Beeck, Anna, 4925.
Behr, G., 4198, 4479, 4824, 4881.
Berchem, J. van, 3731, 3787, 3795, 3837, 4381.
Beuckelaer, C., 4244.
Beverwyck, J. van, 4018, 4115, 4115 a.
Bie, G. de, 3690, 3783, 3790, 4376, 4400, 4409, 4499, 4535, 4744, 4836, 4836 a.
Bie-Huygens, Catharina de, 4373.
Bielcke, H., 4596, 4628, 4644.
Blon, M. le, 4259.
Bocholt en Eysden, Barones van, 4749.
Bodeck, J. van, 4815.
Boetselaer, A. van, 3648, 3735, 3735 a, b, 4508.
Boey, C., 3748, 3891, 4038, 4048, 4347.
Boheme, Prinses Elisabeth van, *3638*.
Boreel, J., 3697.
Boreel, Th., 3672, 3672 a, 3992, 4024, 4024 a, 4095, 4716.
Boreel, W., 3642, 3711, 3778, 3816, 4390.
Bornius, H., 4493.
Bouckhorst, L.K. van, 4457.
Boudaen-Velt, Susanna, 3713.
Boxhorn, M. Zuerius, *3692*, *3831*, *3908*, *4563*, *4620*, *4633*, 4748.
Brandt, G., *4640*.
Brasser, W., 4394.

1) De brieven, die vroeger reeds zijn gedrukt, zijn door cursieve cijfers, die, welke alleen in de noten zijn vermeld, door kleine cijfers aangewezen.

Brasset, J., *3606*.
Breda, Drossaard, president-burgemeester en schepenen van, 4727.
Broeck, J. van den, 4828.
Brosterhuisen, J., 3673, 3848, 3927, *3968*, *3985*, 4026, 4186, *4481*, 4665, 4752, *4767*.
Brune, J. de, 3656, 4103.
Bruno, H., 3617, 3628, 3641, 3649, 3661, 3662, 3670, 3675, 3688, 3695, 3700, 3716, 3732, 3743, *3810*, 4050, 4050 a, 4137, 4167, 4636, 4657, 4669, 4717, 4747, 4765, 4799, 4891, 4893, 4912.
Bruno, M., 4738.
Bubbenius, A., 4360, 4639, 4739.
Buch, P.L., 4764.
Burgh, J. van der, 3618, *3643*, *3664*, *3706*, *3712*, *3725*, *3960*, *3963*, *3964*, 3970, *4030*, *4074*, *4100*, *4155*, *4226*, *4286*, *4302*, *4321*, *4326*, *4339*, *4341*, *4609*.
Buysero, L., 3601, 3614.

Cabeliau, W.J., 3612.
Calandrini, C., 4766.
Calandrini, F., 4898.
Calandrini, J.L., *3914*, 4025, 4212, 4367, 4852.
Callenfels, H.G. van Stein, 3939.
Canther, W., 3952.
Capellen, A. van der, 3873, 3938, 3938 a, 4763.
Caron, F., 4172, 4172 a.
Casembroot, S., zie: Sille, De.

Casselens., zie: Hamilton.
Cassiopijn, D., 4837.
Cats, J., 3654.
Cauwerve, Van, zie: Wissekercke, Van.
Chabrey, 4603.
Clant tot Stedum, A., 4832.
Cleist, E. von, 4387, 4558.
Clouet, F., 4773.
Cnoffelius, A., 4135.
Cocq, M. de, 4283.
Condulmer, D., 4371, 4371 a, b.
Conrart, V., 3950.
Coques, G., *4066*.
Corbet, D., 4261.
Corneille, P., *4919*.
Couchet, J., 4851.
Craen, L., 4883.
Cral, A., 4243.
Cranevelt, J. van, 4713, 4713 a.
Crocq, A., 3817, 4263, 4750, 4761.
Croeser, D., 4262.

Dauber, J.H., 4431, 4489, 4522, *4542*, *4576*, *4608*, 4635, *4796*, 4796 a, *4837*, 4922.
Descartes, R., *3974*, *4055*, *4271*, *4465*, *4800*.
Desmarets, S., *3633*.
Desselius, V.A., *3653*.
Dias, J.G. Vas, 3916, 3961, 3961 a, 3965.
Dimmer-Vico, zie: Vico-Dimmer.
Dinglen, F., 4392.
Doesburg, Doetichem, Lochem en Groenlo, Magistraat van, 4372.
Dordrecht, Burgemeesters en regeerders van, 4021.
Dorp, F. van, 4388.
Doze, 4441.
Drenthe, Drost en gedeputeerden van, 4407.
Duarte, G.F., *4772*, *4812*, *4843*, *4849*, *4903*, *4910*.
Duyck, Cornelia, 3650.

Empereur, C. l', 3912.
Evertsen, J., 4270, 4806.
Eyck, Anna van, *3932*, 3932 a, *4731*.
Eyck, J. van, *3699*, *4310*.

Ferrier-van Nassau, Anna de, 4598, 4661.
Foreest, J. van, 3775, 4237, 4573.
Foscarini, G.P., 4627, 4655, 4709, *4894*, *4904*.
Frederik Lodewijk van Palts-Landsberg, 4170, 4234, 4290, 4328, 4350.
Fruutheere, J.J.D., 4239, 4239 a.

Gaston y Ayala, Margarite Olivera, 4834.
Gaultier, J., 3708, *3928*, *3953*, *4687*.

Gent, B. van, 3818, 3818 a-d.
Gerbier, B., 4790.
Gilenius, J., (aan H. en Junius), 3863.
Gilpin, Ph., 4291.
Gobert, Th., *4356*, *4402*, *4428*, *4473*, *4487*, *4511*, *4547*, *4613*, *4626*.
Goes, W., 4288, 4829.
Goethals, J., 4385.
Goethem, J.C.K. van, 3600.
Goffe, St., 3844, 3900, 3919, *4056*, *4070*, *4110*, 4110 a, *4123*, 4149, 4192, 4228, 4248, 4255, 4272, 4285, 4551, 4560, 4567, 4569.
Goldman, N., 4284, 4323.
Golius, J., *3630*.
Golstyn, Sophia, wed. van Bure, 3766.
Goris, L., *3684*, 4515, 4515 a.
Graswinckel, D., 3824, 3824 a, b, 4189, *4190*, 4359, 4414, 4421, 4588, 4760.
Gravio, Chr., 4791.
Griffith, Elizabeth, 4166, 4166 a.
Gronovius, J.F., *3627*.
Gruterus, I., 3764, 3858, 4085, 4581, 4581 a.

Haersolte, R. van, 4334, 4405, 4502, 4506, 4701.
Haersolte, W. van, 3752, 3752 a.
Hamilton Cassellensis, A., 3923, *4227*.
Hanau, Johanna gravin van, zie: Portugal.
Heereboort, A., *3634*.
Heilersieg, J., *3599*.
Henny, E., *3619*.
Hensius, J., 4831, 4831 a.
Herle, Jenne, 4269.
Hilten, A. van, 3750, 3750 a-d, 3833, 3836, 3836 a, 3871, 3888, 3888 a, b, 4106, 4106 a, 4229, 4229 a, b, 4329, 4329 a, b, 4349, 4361, 4365, 4566, 4595, 4612, 4614, 4877, 4920.
Hoefnagel, A., 4303.
Hoefnagel, J., 3856, 3901, 4132, 4719.
Hoefnagel, J.G., 3979, 3979 a.
Hogelande, C. van, 4246.
Hogendorp, D. van, 4846.
Hogenhouck, C. van, 4491.
Hondius, H., 3834, *3839*.
Honywood, R., 3605.
Hooft, P.C, *3722*, *3869*, *3899*.
Hubert, H. de, 4147, 4399, 4399 a.
Huibert, A. de, 3826.
Hume, A., 4660.
Huygens aan Amalia, Prinses van Oranje, 3608, 3632, 3636, 3639, 3640, 3644, 3646, 3652, 3658, 3659, 3665, 3666, 3669, 3676, 3679, 3689, 3691, 3696, 3701, 3707, 3714, 3720, 3728, 3738, 3740, 3741, 3744, 3746, 3751, 3760, 3772, 3774, 3784, 3785, 3789, 3791, 3799, 3806, 3806 a, 3811, 3971-3973, 3975-3978, 3980, 3984, 3987, 3988, 3990, 3993, 3995, 3997, 4000, 4002, 4002 a, 4004, 4007, 4010, 4013, 4014, 4017, 4019, 4023, 4029, 4034, 4037, 4040, 4044, 4044 a, 4046, 4047, 4049, 4052, 4053, 4060, 4061, 4061 a, b, 4068, 4071, 4075,

4078, 4081, 4084, 4086, 4089, 4092, 4092 a, 4094, 4096, 4097, 4099, 4101, 4102, 4104, 4108, 4111, 4112, 4116, 4118, 4122, 4125, 4128, 4130, 4131, 4133, 4134, 4140, *4141*, *4143*, *4144*, 4146, 4150, 4152, 4154, 4157, 4159, 4163, 4165, 4168, 4173, 4175, 4180, 4183, 4185, 4191, 4193, 4194, 4202-4204, 4207, 4210, 4213, *4452*, *4538*.
Huygens aan Arundel, Graaf van, 3734.
Huygens aan Avaux, Graaf d', 4282.
Huygens aan Baignols, Abdis van, 4769.
Huygens aan Balzac, J.L. Guez de, *3668*.
Huygens aan Barlaeus, C., 3625, 3843, 3849, 3868, 3876, 3882, 3893, 3906, 4435, 4711.
Huygens aan Barre, Anne de la, 4845.
Huygens aan Berchem, J. van, 3776, 3803.
Huygens aan Beringhen, H. de, 3726, 4235.
Huygens aan Beverwyck, J. van, 3999, 4033.
Huygens aan Bie, G. de, 3702.
Huygens aan Boheme, Prinses Elisabeth van, 3624, 3991, 4425.
Huygens aan Boxhorn, M. Zuerius, 3611.
Huygens aan Brandt, G., *4675*.
Huygens aan Brasset, J., 3686, 4054.
Huygens aan Bruno, M., 4745.
Huygens aan Burgh, J. van der, 3602, 4057, 4366.
Huygens aan Calandrini, J.L., 3723.
Huygens aan Chastauday, Hertog van, 4782.
Huygens aan Christina, Koningin van Zweden, 4775.
Huygens aan Cimenes, Marchese R., 4692.
Huygens aan Couvrelles, Baron de, 3667.
Huygens aan Dauber, J.H., 4437.
Huygens aan Descartes, R., *4012*.
Huygens aan Elisabeth, Koningin van Boheme, 4178.
Huygens aan Estrades, G. graaf d', 4335.
Huygens aan Foreest, J. van, 3813.
Huygens aan Foscarini, G.P., 4663.
Huygens aan Frederik Hendrik, 3981, 4313.
Huygens aan Golius, J., 3677.
Huygens aan Graswinckel, Th., *4174*.
Huygens aan Groeningh, H., 3852.
Huygens aan Heinsius, D., 3613, 3890, 4698, 4706.
Huygens aan Henriette Marie, Koningin van Engeland, 4734.
Huygens aan Hohenzollern, Maria Elisabeth, vorstin van, 4770.
Huygens aan Hooft, P.C., *3867*.
Huygens aan Hooft-Hellemans, Leonora, *4592*.
Huygens aan Jamoigne, Baron de, 3986.
Huygens aan Jermyn, H., *3894*, 3898, 3934, *4733*.
Huygens aan Johnson, Dr. S., 4462.
Huygens aan Kessel, B. van, 4179, 4610, 4776, 4887.
Huygens aan Knightly, F., 3814.
Huygens aan Loewenstein, Elisabeth gravin van, 3815.
Huygens aan Lootius, E., 4523.
Huygens aan Maria, Koningin van Polen, 4732.
Huygens aan Mazarin, Kardinaal, *4724*.

Mercator, G., 4902,
Huygens aan Mersenne, M., 3694, 4446, *4448*, *4503*, *4520*, 4707, *4722*, *4720*, *4735*, *4797*, *4813*, *4844*, 4854.
Huygens aan Morgan, Anna, 4438.
Huygens aan Morisot, C.B. de, 4786, 4899.
Huygens aan Mortemart, Markies de, 3830.
Huygens aan Nassau, Graaf Hendrik van, 3620, 3620 a, 3651, 4305, 4374, 4450, 4464, 4622, 4623, 4753, 4757, 4774, 4803.
Huygens aan N.N., 4544, 4696.
Huygens aan Noot, L. van der, 3800.
Huygens aan Ogle, Utricia, 3710, *3862*. Zie ook: Swann.
Huygens aan Osmael, Margaretha van, 3866, 4768, 4768 a.
Huygens aan Paravicino, P., 4001.
Huygens aan Petersdorff, C.B. de, 3798.
Huygens aan Pilius, J., 4067.
Huygens aan Polyander van Kerckhoven Sr., J., 3607.
Huygens aan Prada y Muxica, Don A. de, 3681, 3681 a, 3709, 3718.
Huygens aan Puteanus, E., 4342, 4430.
Huygens aan Puteanus, J.C., 3678.
Huygens aan Reist, I.F. de la, 4780.
Huygens aan Revius, J., 3887.
Huygens aan Rivet, A., 3770, 4416, 4470, 4474, 4524, 4536, 4559, 4559 a, 4585, 4629, 4637, *4755*, 4792, 4868, *4924*.
Huygens aan Rumph, Chr., 3621.
Huygens aan Salm, Margaretha gravin van, 4702.
Huygens aan Santen, J. van, 3724.
Huygens aan Saumaise, C., 3772, 3812, 4534, 4736.
Huygens aan Schurman, Anna Maria, 4617, 4715, 4855, 4907.
Huygens aan Scriverius, P., 4548.
Huygens aan Secretaris van baron Beck, 4091.
Huygens aan Servient, A. de, 4298.
Huygens aan Smithius, J., 3935, 4507.
Huygens aan Spanheim, F., 3879, 3889.
Huygens aan Swann-Ogle, Utricia, *4242*, 4762.
Huygens aan Tulden, S. van, 4327.
Huygens aan Tuldenus, D., 3944.
Huygens aan Vautier, F., 4357, 4423.
Huygens aan Vico, P., 4539.
Huygens aan Vlefelt, C., 4586.
Huygens aan Vlitius, J., 4181.
Huygens aan Wendelinus, G., 3933, 4344, 4667, 4821.
Huygens aan Wicquefort, A. de, 3845.

Huygens aan Wilhem, D. de, 3792, 4015, 4035, 4397, 4422, 4696(?).
Huygens aan Willem II, Prins, 4710, 4906.
Huygens en Heenvliet aan rector en professoren der Illustre School te Breda, 4571.
Huygens, L., 4555, 4779.
Huygens Jr., M., 4892, 4917.
Huyghens, R., 3885.

Inthiema, H.F. van, 4500.

Jàmoigne, Baron de, 4209.
Jonge, A. de, 3805, 3805 a.
Juliana, gravin van Oostfriesland, 4905, 4914.
Junius, Alijt en Juliana, 4016.
Justel, Chr., 4333, 4788.

Kessel, B. van, 4231, 4316, 4606, 4864.
Kessel, J. van, 4472.
Kinschot, C. van, 4277.
Kinschot, L. van, 4266.
Kleist, Von, zie: Cleist, Von.
Knuyt, J. de, 3598, 3623, 3674, 3788, 3911, 3911 a, 4020, 4079, 4088, 4107, 4127, 4215, 4268, 4337, 4348, 4353, 4358, 4364, 4370, 4380, 4383, 4383 a, b, 4391, 4393, 4403, 4432, 4440, 4443, 4449, 4454, 4455, 4509, 4516, 4579, 4579 a, 4666, 4682, 4778, 4783, 4841.

Lampe, J., 4553, 4690, 4690 a, b.
Lanier, N., *3904*, 4295, 4304.
Lansame, Maria, douair. van Zomerghem, 3758, 4311, 4565.
Lemens, J.B.V., 3892.
Licques, M.C. de, 4265, 4265 a, b, 4890.
Liebergen, W., 4008.
Liefferts, Helena, 3736.
Liefvelt, Anna Maria van, 3645.
Liere, W. van, 3847.
Liere Jr., W. van, 4590.
Lintelo, W. van, 4378.
Lion-de Marigny, D. le, 4126.
Lockhorst, A. van, 3954, 4607.
Loeffeldt, E. van, 4651.
Loewenstein, Elisabeth gravin van, 3727, 4484, 4484 a, 4495.
Lootius, E., *3693*.
Lopes de Villanova, Johanna, 3747.

Machaut, 3860, 3860 a-d, 4250, 4250 a-d, 4480, 4483, 4530, 4530 a-d, 4712, 4858.
Manmaker, A. van, 3737.
Marigny, De, zie: Lion, Le
Martinaye, De la, 4572, 4604, 4604 a.
Maubus, Anna van, 4028, 4245, 4245 a.
Maurice, T., 4289, 4389, 4398, 4427.

Mazarin, Kardinaal, *3685*.
Mersenne, M., *3698*, *4456*, *4469*, *4510*, *4518*, *4723*, *4737*, 4737 a, *4787*, *4811*.
Meijer, J.F., 4451.
Moll, Chr., 4648.
Mortemart, Markies de, 4916.
Moyre, 4297.
Musch, C., 3703, 3749, 3762, 3762 a, 4076.
Myerop, J. van, 4424.
Myle, A. van der, 4142.

Nannir, J., 4621.
Nassau, Graaf George Frederik van, 4386.
Nassau, Graaf Hendrik van, 4221, 4221 a, b, 4236, 4274, 4296, 4296 a, 4438, 4438 a, b, 4448, 4448 a, 4459, 4459 a, 4622, 4623, 4679, 4756, 4756 a, b, 4781, 4798, 4804, 4809, 4809 a.
Nassau, Graaf Johan Maurits van, 3886, 3902, 3920, 4032, 4201, 4317, 4340, 4340 a, 4699, 4726, 4870, 4870 a, 4923.
Nassau, Gravin Ernestine van Nassau, geb. prinses van Ligne, 4276, 4645.
N.N., 3637.
Nobel, H., 3857, 3857 a, 4765.
Noot, L. van der, 3781.
Noot-van Stakenbroeck, Lucresse van der, 3745, 3802, 3838, 3838 a, 4153, 4599, 4599 a, b.

Ogle, J., 4345, 4368, 4368 a, 4526, 4561, 4725.
Osmael, Anna de Hertoghe van, 4703.
Otterus, Chr., 4545.
Ouchant, D', 4876.

Paffenrode, J. van, 4746.
Paravicino, P., 3959, 4158.
Payne, S., 4264, 4264 a.
Perre, P. van de, 4819.
Petersdorff, C.B. de, 3663, 3940, 4045, 4177, 4602, 4641.
Philemon, J., *4490*, *4582*.
Pieters, Van, 4251.
Pilius, J., 4062.
Plante, F., 3755, 4208, 4219, 4219 a.
Ploos van Amstel, G., 3820, 3820 a, 3918, 4578, 4578 a.
Ploos van Amstel-van Byler, Agnes, 3859, 3897, 3897 a, b, 4504.
Pollot, A. de, 3603, 3610, 3759, 3771, 3796, 3966, 3966 a, 3983, 3983 a, 4011, 4058, 4058 a, b, 4169, 4200, 4205, 4254, 4820.
Polyander van Kerckhoven, J., heer van Heenvliet, 3615.
Pompei, L., 3687, 3951, 3955, 3955 a-c, 4252, 4252 a-d, 4513, 4529, 4688, 4688 a-c.
Portugal, Eleonore Maurice prinses van, 3989, 4653.

Portugal, Don Emanuel prins van, 4670, 4830, 4830 a, b, 4889.
Portugal, Johanna prinses van, geb. gravin van Hanau, 4825.
Prada y Muxica, A. de, 3717, 3948.
Puchler, E., 3829, 3930, 3930 a, 4273, 4273 a, b, 4674, 4674 a, b.
Puteanus, E., *3767*, 3925, 3962, *4384*, 4408.
Puteanus, J.C., 3729, 3825, 4785.
Puteanus, M., 4575, 4575 a, 4814.

Raesvelt, J. van, 3996.
Rautenstein, I.E. von, 4900.
Rechtenbach, P., 3957, 3957 a.
Reede, J. van, 3616, 3631, 3657, 3680, 3733, 3765, 3793, 3794, 3828, 3840, 3842, 3846, 3851, 3861, 3865, 3870, 3877, 3883, 3883 a, b, 3907, 3915, 3917, 3921, 3924, 3929, 3937, 3937 a, 3956, 4073, 4114, 4138, 4138 a, 4343, 4343 a-i, 4673, 4848, 4848 a, b.
Regius, H., 4439.
Reist, I.F. de la, 4771.
Renesse, L.G. van, 4188, 4292, 4301, 4307, 4322, 4363, 4433, 4445, 4463, *4482*, *4494*, 4497, 4521, 4533, 4540, 4549, 4554, 4554 a, 4589, 4605, 4634, 4634 a.
Retnesson Soutt, J., 4258.
Revius, J., 3878, 4583, 4597.
Reynst, J., 4136, 4318.
Rhenen, Regeerders van, 3769.
Ripperda, W., 3823.
Rivet, A., 3655, 3777, 4171, 4260, 4375, 4375 a, 4412, 4429, 4466, 4466 a, 4477, 4492, *4517*, 4531, 4543, *4556*, 4556 a, 4564, *4574*, 4574 a, 4577, 4587, 4587 a, b, 4601, 4618, 4619, 4632, 4632 a, b, 4751, *4795*, 4808, 4810, 4810, 4860, 4897, 4909.
Rivet, F., *3942*, 3958, 4043.
Rosier, Th. de, 4496.
Rottermont, A., 3779, 4069, 4082.
Routart, 4896, 4896 a.
Roij, J. van, 3622.
Rozenn, S., 4743.
Rumph, Chr., 3626, 3629, 3635.
Ruse, J., 4355, 4377, *4570*.
Rusius, A., 4309, 4382, 4584, 4741, 4741 a.

Saenredam, P., 4818.
Salm, Frederik graaf van, Rhijngraaf, 4216, 4287, 4697, 4895.
Santen, J. van, 3827.
Saumaise, C., 4120, 4552, 4754.
Schellart en Doorwert, J. baron van, 4823, 4823 a, b.
Schilder, P. de, 4793.
Schonenborch, W. van, 4039, 4039 a.
Schooten de Jonge, F. van, 4230, 4267, 4369, 4892.
Schurman, Anna Maria, *4718*.
Schurman, J.G., 4911.
Sevenaer, A.A. van, 3763.
Sevender, J. van, 4884.

Siboni, G., 4672.
Sille-Casembroot, Sophia de, 4410.
Slichtenhorst, A., 4631.
Sluysken, J., 4247, 4594, 4594 a, 4638, 4638 a, 4805, 4833.
Smithius, J., *3705*, 3850, 3850 a, 4505, 4519, 4650.
Solms, J.A. graaf van, 3943, 3943 a,b, 4241, 4241 a,b, 4319, 4324, 4324 a-f, 4436, 4436 a-h, 4659, 4659 a.
Sonnevelt, J. van, 4340.
Sorbière, S., *3660*.
Spanheim, F., 3874, 3913, 4281, 4294, 4475, 4550, 4591, 4611, 4615, 4615 a, 4654, 4676, 4676 a, 4730.
Spronssen, J., 4684, 4689, 4691, 4693, 4695, 4740.
Spijck, J. van, 4708.
Stapele, C. van, 4093.
Stakenbroeck-van den Broecke, Walburgh van, 3945, 4331, 4541.
Stakenbroeck-de Risoir, Lucresse van, zie: Noot, Van der.
Starckenborgh, A. van, 4218, 4278, 4278 a.
Stavenisse, C. van, 3875, 3875 a,b, 4336, 4352, 4352 a-g, 4649, 4649 a-m, 4728, 4728 a.
Stoeffken, D., 4668, 4721, 4802, 4807, 4826, 4838.
Straten, S.P. van der, 4257, 4308, 4346, 4921.
Straten, W. van der, 4222, 4501, 4600.
Styrum, O. graaf van Limburg, 3926, 4866.
Styrum, Sophia Margaretha gravin van Limburg, geb. gravin van Nassau Siegen, 4460.
Swann, W., *4256*, *4299*, *4320*, *4527*, *4656*, *4662*, *4822*, *4849*.

Tancken, M., 4151.
Tassin, *4332*.
Tegneius, T., 4801.
Thysius, A., 3822, 4224.
Tiel, Burgemeesters, schepenen en raad van, 4476.
Tollius, J., 4229, *4299*.
Triest, A., 4420.
Tromp, M.H., 4098.
Tulden, S. van, 4253, 4525, 4537.
Tuldenus, D., *3768*, 3936.
Tulp, N., 4225.
Tuthill, H., 3946, 4351.

Utrecht, A. van, *4306*, *4827*.

Vaisse, J.E., 4528.
Vas Dias, zie: Dias.
Vautier, F., 4406.
Verneuil, 4580.
Vianen, C. van, 4680.

Vic, De, 3854, 4275, 4275 a, 4686.
Vico, P., 4442.
Vico, Th. de, zie: Vico, P.
Vico-Dimmer, Jenne Marie, 4232.
Vinnius, A., 4182.
Vlefeldt, C., 4759.
Vlitius, J., 4196, 4211.
Volbergen, F., 3994, 4022, 4041, 4064, 4077.
Vondel, *3757*, *4379*.
Vorstius, A., 3853, 3896, 3903, *3910*, *3947*, 3947 a.
Vosbergen, G. van, 4468, 4568, 4671.
Vossius, G., 3841.
Voys, P. de, 4880, 4121.
Vries, J. de, *3719*.

Waldeck, George Frederik graaf van, 4485, 4677.
Wassenaer, A. van, 4117, 4878.
Wassenaer van Obdam, J. van, 3821, 3982, 4090, 4090 a, 4129, 4195, 4217, 4220, 4233, 4240, 4279, 4279 a,b, 4411, 4486, 4652, 4652 a, 4720, 4882, 4915.
Wendelinus, G., 3922, 3941, 4124, 4512, 4532, 4616, 4643, 4658, 4777, 4835, 4885.
Wesel, Regeering van, 3753.
Westerbaen, J., *3809*.
Wilhelm, Constance de, 4006.
Wilhem, D. de, 3647, 3682, 3683, *3715*, 3730, *3739*, *3742*, 3742 a, 3754, 3754 a, b, 3780, 3780 a, 3786, 3801, 3807, 3808, 4003, 4005, 4005 a, 4009, 4027, 4031, 4036, 4059, 4065, 4083, 4087, 4105, 4105 a, 4109, 4113, 4119, 4139, 4139 a, b, 4145, 4156, 4160, 4162, 4164, 4176, *4184*, 4187, 4197, 4197 a, 4206, *4395*, *4396*, 4396 a, *4401*, 4404, 4415, 4417, 4417 a, 4434, *4447*, *4453*, 4458, *4467*, 4478, 4646, 4678, 4681, 4681 a, 4856, 4857, 4857 a, 4859, 4859 a, 4861, 4861 a, *4862*, *4863*, *4865*, *4867*, 4869, 4871-4873, 4873 a, *4875*, *4879*, 4880, 4880 a, 4888.
Wilhem, P. de, 4742, 4789.
Willeboirts, Th., *3782*, *4784*, *4908*.
Winsemius, P., 3609.
Winter, De, 4918.
Wissekercke van Cauwerve, J. van, 4161, 4161 a.
Wittgenstein, B. graaf van, 4874.
Wouwere van Quenaste, R. van den, 4714.
Wynbergen, J. van, 3756, 3797, 3832, 3832 a, b, 3864, 3864 a-c, 3949, 3949 a-c, 4238, 4314, 4314 a-c, 4683, 4683 a,b, 4694, 4700, 4700 a, 4913, 4913 a, b.
Wyngaerden, J. Oem van, 4354, 4426.

Zaltbommel, Regeering van, 3881.
Zierikzee, Burgemeesteren, schepenen en raden van, 4557.
Zurck, A.S. van, *3721*.
Zwolle, Regeering van, 3804.

Alphabetisch register van persoonsnamen[1].

A.

ABT (Van der), scheepskapitein, 261.
AERSSEN (Cornelis van), heer van Sommelsdijk, kolonel, 42, 357.
AERSSEN (François van), diplomaat, 458.
AERSSEN (Johan van), heer van Wernhout, drossaard van Breda, 225, 226, 349, 374.
AESOPUS, 191.
AIGUEBERE (D), Fr. officier, vroeger in dienst der St., 6, 39, 47.
AKERLAEKEN (Maria Magdalena van), 414.
ALBRANTSWEERT (Heer van), zie: Bye (Abraham de).
ALEXIS MICHAËLOVITS, Czaar van Rusland, 248, 302.
ALPHEN (Daniel Symonsz van), schepen van Leiden, **58**, 59, 78, 79.
AMALIA, Keurvorstin van Palts-Landsberg, 238, 267, 310, 478, 506, 507.
AMALIA, Prinses van Oranje, 2-5, 7, 9-21, 23-25, 27-30, 34-36, 39-46, 48, 51-54, 57, 58, 61-69, 71, 72, 75, 76, 80-82, 86-88, 90, 112, 129, 153-157, 160-168, 170-184, 187, 188, 190-209, 211, 213-217, 220-251, 253-260, 296, 314, 323, 327-330, 335, 336, 344, 345, 349-351, 355, 356, 364, 365, 367, 379, 382-387, 390, 400, 402, 416, 421-423, 477-479, 486, 505, 506, 510.
AMALIA ELISABETH, Landgravin van Hessen, 47, 89, 109, 434, 499.
AMMIANUS MARCELLINUS, Rom. geschiedschrijver, **145**, 392.
ANACREON, Grieksch dichter, 30.
ANDLA (Dr. Anchises), lid van den Raad van State, **353**.
ANNA VAN OOSTENRIJK, Koningin van Frankrijk, 28, 75, 84, 85, 103, 136, 243.
ANSTRIM (?), luitmaker, 140.
ANTRIM (Markies van), zie: Macdonnell.
APELDOORN (Pieter van), luit.-kolonel, **117**.
APOLLONIUS VAN PERGA, Grieksch mathematicus, **367**.
APPELS, 510.
AQUILIUS (Laurens), commissaris van de monstering, 52, 232, 240, 264.
AQUINO (Thomas van), Ital. wijsgeer, 122.
ARCHER (Giles), Eng. predikant, 463.
ARCHIMEDES, Grieksch geleerde, 370.
ARDUINUS, 392.
ARGYLL (Graaf van), zie: Campbell.
ARISTOTELES, 17, 295, 513.
ARNHEM (Gerrit van), afgevaardigde ter St.-Gen., 3, 32.
ARNHEM (Robert van), landdrost van de Veluwe, **32**.
ARSKIN (James), Eng. kolonel in dienst der St., **15**, 17.
ARUNDEL (Graaf van), zie: Howard.
ASCH VAN WIJCK (Jacob van), lid der St. van Utrecht, **208**.
ASPEREN (Heer van), zie: Boetselaer (Van den).
ASSENDELFT (Adryana van), **418**.
AUBERMONT (Gaspard Antoine d'), S.r de Ribaucourt, Z.-Nederl. diplomaat, 361, **362**.
AUBESPINE (François d'), markies de Hauterive, Fr. kolonel in dienst der St., 28, 155, 183, 225, 240, 328, 373, 378-380, 394, 396, 445, 477, 515, 516.

1) De cijfers der bladzijden, waar levensbijzonderheden worden meegedeeld, zijn vet gedrukt, waar de personen in de noten worden vermeld, cursief.

AUBIGNY (Mad.e d') 266.
AUGUSTUS, Rom. Keizer, 366.
AUKEMA (Antoni), 38, 103, 247.
AULNOY (Jean d'), Fr. kapitein in dienst der St., **183**, 348, 432.
AUMALE (Charles d'), S.r de Haucourt, Fr. ritmeester, later kolonel in dienst der St., **13**, 17, 299.
AUMALE (Nicolas S.r d'), kapitein, **13**, 17.
AUSONIUS, Rom. dichter, 132, 514.
AVAUX (Graaf d'), zie: Mesmes (De).

AVRIL (D'), Fransch zangmeester, **363**, 366, 370, 371, 374, 376, 420, 432.
AYLVA (Vrijheer van), zie: Meckema.

B.

BACKERE (Daniel de), jurist, **315**.
BACX, ritmeester, 489, 491.
BACX (Anna Catharina), zie: Dimmer.
BADENS (Francesco), schilder, **285**.
BAECK (Joost), koopman te Amsterdam, 42.
BAECX VAN BAERLANDT (Adriaen), deken te Oirschot, 291, 426.
BAERLE JR. (Van), 290.
BAERLE (Anthony van), militair, **315**, 339, 345, 354.
BAERLE (Van), zie ook: Barlaeus.
BAERSDORP (Mr. Clement van), burgem. van Leiden, **194**.
BAIGNOLS (Abdis van), 464.
BALDE (Jacob), Jezuïet en Lat. dichter, **131**, 132.
BALFOUR (David), kapitein, **424**.
BALFOUR (Philip), Eng. luit.-kolonel in dienst der St., 240.
BALGOYEN (Heer tot), zie: Maschereel.
BALLARD (Robert), muziekuitgever te Parijs, **303**, 330, 352, 358, 363, 370, 373, 389, 390, 395, 396, 413, 434.
BALZAC (Jean Louis Guez de), Fr. schrijver, 29, 485.
BANCKERT (Adriaen), scheepskapitein, later admiraal, **37**.
BANCKERT (Joos), gez. van Trappen, admiraal, **37**, 174.
BANNIUS (Johan Albert), kath. geestelijke en musicus, **27**.
BARCKSHIRE? (Graaf van), 135.
BARLAEUS (Caspar), prof. te Amsterdam en Lat. dichter, 8, 9, 28, 55, 97, 100, 101, 104, 108, 114, 116-127, 129-132, 151, 153, 165, 183, 260, 284, 294, 295, 315, 339, 345, 353, 354, 366, 368, 369, 404, 437, 439, 440, **451**, 455, 459.
BARLAEUS JR. (Caspar), 354, 404.
BARLAEUS (Lambertus), prof. te Leiden, 42, 405.
BARRE (De la), organist te Parijs, **486**, 487, 490, 501, 502,
BARRE JR. (De la), 490.
BARRE (Anne de la), zangeres, **486**, 487, 490.
BARTOLOTTI (Guilielmo), koopman te Amsterdam, 42, 193.
BASELAER, burger van Middelburg, 344.
BASENBURCH, 360.
BASSUM (Johan Hendrik), later kapitein, **147**.
BATTEM (Hendrik), serg.-majoor op Moermont, 281.
BATTEN (Sir William), Eng. vlootvoogd, **143**.
BAUME (Charles de la), markies de St-Martin, 283.
BAUME (Albertine de la), markiezin de St-Martin, geb. prinses de Ligne, 270, 283.
BAWYR (Johan van), heer van Franckenbergh, 35, 108, 141.
BAYNHAM (Theophile), Eng. koopman te Rotterdam, **37**.
BAZOCHES (Alexander de Fullières), kapitein, **227**.
BEAUFORT (Pierre de), commissaris van de monstering, 182.

BEAUMONT (Aernout van), raad en rekenmeester van den Prins, 187, 195, 349, 419.
BEAUMONT (Herbert van), secret. en chartermeester van Holland, 371.
BEAUMONT (Johan van), kapitein, later kolonel, **240**.
BEAUVAIS (Charles de), Fransch predikant in Engeland, 458, 472.
BEAUVIEUX (Graaf de), 283.
BECK (Jean), S.r de Beaufort, keizerlijk generaal, 52, 55, 66, 152, 153, 171, 178, 184, 196-198, 220, 222-224, 227, 229, 237, 246, 255, 256, 492.
BECKER (Steven), burgem. van Middelburg, **343**.
BECKER-VAN BAERLE (Jacomina), 296.
BEECK (Anna), 516.
BEECKMAN (Isaac), rector te Dordrecht, 42, 47.
BEER, zie: Behr.
BEHR (Godschalk), Deensch musicus, **193**, 211, 253, 360, 361, 376, 395, 480, 499.
BEIEREN (Keurvorst van), zie: Maximiliaan.
BELCKUM (Gerard van), ingenieur, **244**, 279.
BELLENDEN (William), lord Bellenden, **497**.
BEMMELEN (Cornelis van), militair, 68.
BENTHEM (Christiaan), 420.
BENTINCK (Eusebius Burchart), serg.-majoor, later kolonel, **108**.
BENTINCK (Karel), burgem. van Arnhem, **272**.
BERCHEM (Jan van), lid der rekenkamer van Zeeland, 59, 76, 81, 84, 87, 88, 98, 321, 322.
BERCK (Mr. Johan), pensionaris v. Dordrecht, **375**.
BERCK (Mr. Matthys), pensionaris v. Dordrecht, **375**.
BERENDRECHT (Heer van), officier, 435.
BERG (Graaf Herman van den), kolonel, **207**.
BERGAEUS (Vincentius), pred. te Wijk bij Duurstede, 247.
BERGEN (Johan van), schepen van Breda, **78**.
BERINGHEN (De), 213, 507.
BERINGHEN (Henri de), opperstalmeester van den Franschen Koning, 38, 56, 57, 63, 171, 261, 267, 268, 331, 470, 488, 502, 507.
BERINGHEN-DU BLÉ (Anne de), **267**, 268.
BERKELEY (John), baron Berkeley, Eng. generaal, **135**.
BERLAIMONT, 26.
BETSES (Mistress), 326.
BEUCKELAER (Arnoldus), pred. te Veere, **271**.
BEVEREN (Cornelis van), staatsman, 138.

BEVEREN (Familie van), 429.
BEVERWEERT (Heer van), zie: Nassau (Lodewijk van).
BEVERWIJCK (Johan van), Med. Dr. en schrijver, 165, 173, 174, 178, 208.
BÈZE (Théodore de), Fr. geleerde en dichter, 204.
BIE (Guillaume de), griffier der financiën te Brussel, 40, 46, 79, 82, 319, 320, 330, 333, 334, 366, 380, 381, 450, 484, 505.
BIE (Mevr. de), 330.
BIE-HUYGENS (Catharina de), 319, 320, 333, 334.
BIELCKE (Hinrick), Deensch kapitein in dienst der St., 405, 414, 418, 419.
BLAEU (Johan), boekdrukker en schepen te Amsterdam, 47, 114, 121, 126.
BLÉ (Louis Chalon du), Fr. generaal, **476**.
BLITTERSWIJK (Willem van), kanselier in het Hof van Opper-Gelderland, **89**.
BLON (Michiel le), plaatsnijder en diplomaat, 276.
BLONDEL (David), prof. te Saumur, later te Amsterdam, **335**.
BLUMENTHAL (Joachim Friedrich von), Duitsch diplomaat, 141.
BOCCANERA (Don Ambrosio Messia), Spaansch kapitein, 347, 387.
BOCHOLT EN EYSDEN (Baron van), zie: Margelle (De la).
BODECK (Jhr. Johan van), 478.
BODECK-VAN UFFELEN (Susanna van), **478**.
BOER (Jacob Cornelisz de), scheepskapitein, **127**.
BOËSSET (Antoine), intendant der muziek aan het Fransche hof, 303.
BOETSELAER (Van den), militair, 45.
BOETSELAER (Jhr. Assuerus van den), heer van Leeuwen, kapitein, 20, 45, 60, 61, 369.
BOETSELAER (Philips Jacob van den), heer van Asperen, kapitein, 13, 353, **484**.
BOEY (Mr. Cornelis), advokaat, later advokaat-fiskaal van Holland, 22, 67, 125, 180, 181, 308, 315, *462*.
BOGERMAN (Johannes), prof. theol. te Franeker, **475**.
BOHEME (Eduard prins van), **74**, 243, 256, 423.
BOHEME (Elisabeth prinses van), 8, 9, 15, 42, 162, 279, 324, 335, 341.
BOHEME (Koningin van), zie: Elisabeth.
BOHEME (Maurits prins van), 10, 23, 36, 77, 80, 84, 102, 423.
BOHEME (Philips prins van), 297, **323**-325, 329, 335, 338, 340.
BOHEME (Rupert prins van), 6, 10, 11, 23, 36, 60, 84, 100, 102, 139, 230.
BOISVERT, vrijwilliger, 156.
BONAVENTURA, kanunnik, 270.
BOR (Paulus), schilder, **161**.
BOREEL (Jacob), burgemeester van Middelburg, 33, 43, 175, 199.
BOREEL (Theodoor), baljuw van Middelburg, 18, 32, 33, 43, 79, 163, 175, 199, 200, 441.
BOREEL (Willem), staatsman, 18, 32, 43, 49, 50, 59, 77, 78, 92, 325.
BORGIA (Don Juan de), Spaansch officier, 165.
BORNIUS (Henricus), prof. te Breda, later te Leiden, **301**, 364, 372, 397, 399, 400, 452, 472, 473, 476.
BORNIUS-VAN CEULEN (Catharina), 476.
BOSMAN (Charles), 202.
BOSWELL (Sir William), Eng. gezant, 336.
BOTHOVEN (Heer van), zie: Ymmerzeele.
BOUCHET (Jean), Fransch geleerde, **335**.
BOUCHORST (Amelis van den), heer van Wimmenum, afgevaardigde ter St.-Gen, 209, 264, 265, 279.

BOUCKHORST (L.K. van), 352.
BOUCKHOVEN, kapitein, 178.
BOUDAEN (Balthasar), lid van den Raad van Brabant, *50*, 58.
BOUDAEN (Constantia), 50, **51**, 52, 58, 59, 62, 78, 79, 215, 239.
BOUDAEN (Susanna), **62**, 78, 79, 215.
BOUDAEN-VELTT (Susanna), **50**-52, 58, 59, 62.
BOUILLON (Hertog van), zie: Tour d'Auvergne (De la).
BOULANT (Emericus de), gezegd Rollé, kapitein, **514**.
BOULANT-BROUCQSAUT (Anna de), 514.
BOURBON (Henri de), prins van Condé, 26.
BOURBON (Louis II de), hertog van Enghien, later prins van Condé, 26, 56, 194, 201, 499.
BOURDEILLE (Claude de), graaf van Montrésor, **200**.
BOURGEOIS (Jacques), instrumentmaker te Parijs, 356.
BOURICIUS (Hector van), afgevaardigde ter St.-Gen., 249.
BOURICIUS (Jacobus), later gedeputeerde van Friesland, **249**.
BOYUS, zie: Boey.
BOXHORN (Marcus Zuerius), prof. te Leiden, 4, 5, 41, 96, 124, 128, 132, 288, 368, 392, 393, 396, 412, 415, 416, 451.
BRACCAMONTE en Gusman (Don Gaspar de), graaf van Peneranda, Sp. staatsman, **175**, 305, 505.
BRACHET (Théophile), Sr de la Milletière, Fr. polemisch schrijver, 22.
BRAID (Du), serg.-majoor, **227**.
BRANDENBURG (Keurvorst van), zie: Frederik Willem.
BRANDENBURG (Elisabeth Charlotte, Keurvorstin van), geb. prinses van de Palts, **342**.
BRANDT (Geraert), predikant, dichter en geschiedschrijver, **417**, 418, 428, 429.

BRASSER (W.), 327.
BRASSET (Jean), secret. van het Fransche gezantschap, 3, 6, 39, 76, 184, 196, 212, 284, 290, 352.
BRAU, 436.
BREDERODE (Johan Wolfert graaf van), veldmaarschalk, 12, 14, 16, 24, 27, 34, 39, 43, 153-156, 175, 176, 179-181, 184, 206, 224, 226, 227, 231-233, 235, 241, 244, 246, 247, 250, 251, 430.
BREDERODE (Louise Christina gravin van), geb. gravin van Solms, 4, 238.
BREECKEVELT (Ludolph), boekdrukker in den Haag, **68**.
BREFAUT, 477.
BRERETON (William), Eng. geleerde, **416**.
BRIENEN (Wolter van), kolonel, 227, **297**.
BROECK (Johan van den), commies van financiën, **482**.
BROSTERHUISEN (Johan), dichter en geleerde, 33, 103, 140, 153, 160, 161, 176, 247, 248, 294, 353, 361, 366, 400, 426, 452-454, 456, 463, 464, 471-473.
BROUART (Thomas), vroeger thresorier van den Prins, 337.
BROUART-VAN CLOOTWIJCK (Johanna), 337.
BROUCQSAUT (Mevr.), 514.
BROWNE (Sir Richard), Eng. generaal, 10.
BROWNE (Sir Thomas), Eng. medicus, **456**.
BRUN (Antoine), Spaansch diplomaat, **88**, 89, 372, 381, 431.
BRUNE (Johan de), raadpensionaris van Zeeland en dichter, **22**, 203, 204.
BRUNO (Aeltjen), **416**, 424.
BRUNO (Hendrik), gouverneur der zoons van Huygens, 6, 9, 17, 20, 21, 25, 30-34, 39, 42, 44, 53, 59, 65, 70, 73, 90, 100, 130, 183, 218, 219, 236, 252, 416, 424, 427, 442, 449-451, 462, 474, 503, 504, 511.
BRUNO (Joannes), pred. te Egmond aan Zee, **59**.
BRUNO (Martinus), pred. te Alkmaar, 17, 59, 65, 442, 449-451, 462, 474.
BRUSSEL (Jellis van), 73.
BUAT (De), zie: Culan (De).
BUBBENIUS (A.), rector te Breda, 314, 417, 449-451.
BUCH (P.L.), 462.
BUCHANAN (David), Schotsch geestelijke, **134**.
BUCKINGHAM (Hertog de), zie: Villiers (De).
BUPHERNIUS (?), 133.
BURCH (Reinaert ter), luitenant, 311.
BURGERSDIJK (Franco Petri), prof. te Leiden, 34, 44, 53, 90.
BURGH (Jacob van der), diplomaat en dichter, 2, 6, 18, 26, 27, 47, 50, 55, 56, 151-153, 177, 186, 192, 197, 198, 202, 229, 230, 252, 264, 285, 286, 291, 295, 298-300, 305, 306, 316, 407, 408, 506.
BURGSTORF, Brandenburgsch diplomaat, 248.
BURLAMACCHI (Philippe), koopman en bankier te Londen, **463**.
BURLAMACCHI-CALANDRINI (Juffr.), **463**.
BUYCX (Jacob), 274, 469, 510.
BUIJS (Dr.), 515.
BUYSERO (Laurens), raad en griffier van den Prins, 1, 2, 5, 195, 239, 299, 305, 349, 351, 352, 456, 484.
BYE (De), officier, 17.
BYE (Abraham de), heer van Albrantsweert, luit.-kolonel, **16**, 17, 20.
BYE (Arend de), burgem. van Zalt-Bommel, 274, 427.
BYE-VAN ZUYLEN VAN NYEVELD (Mechtelt de), 17.

BIJMA, luitenant-kolonel, 12, 17.
BYRON (John), lord Byron, Eng. cavalier, **83**.

C.

CABAU (Heer van), zie: Nobelaer.
CABELIAU (Jhr. Willem J.), kapitein, 5.
CABELJAUW (Johan), prof. in de rechten te Amsterdam, 284.
CAESAR, 17.
CALANDER (Graaf van), zie: Livingstone.
CALANDRINI (Cesare), Eng. predikant, 463.
CALANDRINI (François), koopman te Amsterdam, 259, 506.
CALANDRINI (Jean Louis), koopman te Genève, 55, 134, 175, 176, 254 (?), 259, 316, 489.
CALANDRINI (Pompeius), 463.
CALANDRINI, koopman te Amst., 282, 391, 395, *397*, 398.
CALANDRINI JR., koopman te Amsterdam, 134, 316.
CALANDRINI JR., Eng. predikant, 463.
CALLENFELS (Hartmann Gottfried baron von Stein), luit.-kolonel, 26, 144.
CAMDEN (William), Eng. geschiedschrijver, **32**.
CAMPBELL (Archibald), graaf van Argyll, Schotsch staatsman, **494**.
CAMPE (Jacob), burgemeester van Veere, 351.
CAMPEN (Jacob van), bouwmeester, 161, 176, *178*, 456, 464, 479.
CANTELMO (Don Andrea), Ital. kolonel in Sp. dienst, 87.
CANTHER (Willem), 148.
CAPEL (Arthur), lord Capel of Hadlam, Eng. diplomaat, **135**, 463.
CAPELLE, zie: Carbonnieres (De).
CAPELLEN (Alexander van der), heer van Aertsbergen, afgev. ter St.-Gen., 117, 143, 462.
CARACENA (Markies de), Spaansch generaal, 152.

CARANCY, Spaansch commissaris, 6.
CARBONNIERES (Jean de), S.r de la Chapelle-Biron, Fr. luit.-kolonel in dienst der St., 12, **51**, 57.
CARDON (Joan), burger van Vlissingen, 475.
CARDONEL (De), 505.
CAREW (Sir Alexander), Eng. officier 57, **115**, 119.
CAREW-ROLLE OF HEANTON (Jane), **57**, 120.
CARLINI (Lallie Peregrino), diplomaat, 247.
CARON (François), ambtenaar der O.-Ind. Compagnie, **51**, 52, 58, 59, 78, 239, 442.
CARPENTIER (Eduard), kolonel in Brazilië, **488**.
CARTESIUS, zie: Descartes.
CASEMBROOT (Johan), commissaris van de schepen, **165**.
CASEMBROOT (Maria), **490**, 507, 510.
CASEMBROOT (Sophia), zie: Sille (De).
CASEMBROOT (De), 511.
CASSIOPIJN (Dominicus), luit.-kolonel, 484.
CASTELRODRIGO (Markies van), zie: Moura-Cortereal.
CATS (Jacob), 22, 67, 122, 353.
CATSHUYSEN (Simon van), rentmeester van Honselaersdijk, 1.
CAUWERVE (Van), zie: Wissekercke (Van).
CHABOT (Henri de), markies van Mirebeau, 160, *200*.
CHABREY, syndicus van Genève, 407.
CHALON (Philibert van), prins van Oranje, **460**.
CHAMARAN (De), Fransch edelman, 85.
CHANUT (Pierre), Fransch diplomaat, **71**.
CHAPELLE (De la), zie: Carbonnieres (De).
CHAPELLE (La), Fransch musicus, 507.
CHASTAUDEY (Hertog van), 468, 469.
CHAUCER (Geoffroy), Eng. dichter, **33**.
CHAUSSEGROS (Honoré d'Estienne de), S.r de Lions, genaamd Mimet, Fr. officier in dienst der St., **244**.
CHÉVREUSE (Hertogin de), zie: Lotharingen.
CHIFFLET (Jean Jacques), Z.-Nederl. medicus en oudheidkundige, 145, 335, 371, 501.
CHRISTIAAN IV, Koning van Denemarken, 38, 64, 180, 207, 227, 450.
CHRISTINA, Hertogin van Savoye, 407.
CHRISTINA, Koningin van Zweden, 116, 124, 205, 209, 306, 454-457, 466.
CIMENES (Marchese R.), 434.
CLANT TOT STEDUM (Adriaen), afgev. ter St.-Gen., 321, **483**.
CLAUDIANUS, Rom. dichter, 183.
CLEIST (Ewald von), Brandenburgsch diplomaat, **323**, 394.
CLOECK (Christoffel), majoor op het fort S.t Anna, **314**.
CLOUET (François), Fransch veldprediker, **465**.
CNOFFELIUS (Andreas), Duitsch medicus, 2, 193, 217, 218.
COBBE (Juffr.), 62.
COCQ (Frans Banning), kapitein der schutterij van Amsterdam, **115**.
COCQ (Marten de), schilder, 284, 285, 308.
COECKEBACKER (N. Lenartss), schepen van Delft, **58**, 59, 78, 79.
COENEN (Pieter), klerk aan de secretarie van den Prins, 384, 385.

COLE (?), scheepskapitein, 395.
COLEPEPER (Sir John), Eng. officier, 135.
COLIGNY (Gaspard IV de), markies d'Andelot, Fr. kolonel in dienst der St., 51.
COLONIUS (Daniel), later prof. jur. te Leiden, **315**.
COLTERMAN, 161.
COLVIUS (Andreas), pred. te Dordrecht, *20*.
CONDÉ, zie: Bourbon.
CONDULMER (Domenico), Venetiaansch diplomaat, **318**, 319.
CONRART (Vincent), secret. van den Koning van Frankrijk, 148, 415.
COOLS (Daniel), rentmeester van Diest, later ook van Zeelhem, 144, 145, 306, 307, 371, 379, 419, 441.
COPES (Willem), majoor van Wesel, 337.
COQUES (Gonzales), Z.-Nederl. schilder, **189**, 190.
CORBET (D.), 276, 277.
CORDUAN (Louis de), S.r de Moyre, Fr. kapitein in dienst der St., 290.
CORNEILLE (Pierre), 113, *457*, 513, 514.
COUCHET (Jean), clavecymbaalmaker, **465**, 477, 488, 489.
COULSTER (Willem van), scheepskapitein, **29**, 126, 395.
COURTIN, Fransch diplomaat, 362.
COUVRELLES (Baron de), zie: Docok.
COUWENBURGH VAN BELOIS (Pieter), lid van het Hof van Holland, 8, 22.
COUWENBURG (Pieter van), burgem. van Zierikzee, **193**.
COYET (Frederik), ambtenaar der O.-Ind. Compagnie, *62*, 215.
CRAEN (Laurens), schilder, **500**.
CRAL (Arnoldus), pred. te Wehe, **270**, 271.
CRAMER (Barent Barents), scheepskapitein, 201.
CRANEVELT (Jhr. Joost van), **440**.
CRAVEN (William), graaf van Craven, hoveling der Koningin van Boheme en kolonel in dienst der St., 36, 116, 226, 240, 243.
CRAY (Du), Fr. kapitein in dienst der St., 227.
CREUSEN (Johan), kapitein, **297**.
CRIMNITZ (Ernst von), Duitsch kapitein in dienst der St., **121**.
CROCQ (Anthonie), ritmeester; later kolonel, 92, 202, 237, 277, 452, 461.
CROESER (Daniel), student te Leiden, 277.
CROESER (Dirk), medicus te Vianen, 277.

CROÏ (Jean de), Fransch prof. en pred., 62.
CROMBALCH (Maria Tesselschade), **424**.
CROMMON (Gerard), lid van het Hof van Holland, 8, 205, 430.
CROMMON JR., 205.
CROMWELL, 77, 93, 102, 105.
CULAN (Henry Fréderic de), S.r de Buat, **13**.
CULEMBORGH (Graaf van), zie: Waldeck (Graaf van).
CULEMBURGH (Willem van), Duitsch agent, **436**.
CULPEPER, zie: Colepeper.
CURE, 116, 120.
CURTIUS, Rom. geschiedschrijver, 17, 34, 90.
CUSANCE (Béatrix de), 229.
CUYSTER (De), burger van Middelburg, 343.

D.

DAGH (Dr. Johan), 308.
DANCKELMAN (Sylvester), rechter te Lingen, 333.
DASYPODIUS (Konrad), Duitsch natuurkundige, **396**.
DATHENUS (Petrus), prediker en psalmberijmer, 120, 123.
DAUBER (A.), 449.
DAUBER (Johann Henryk), professor te Breda, 315, 335, **343**-346, 348, 361, 363, 364, 375, 388, 400, 403, 408, 411, 412, 416, 417, 452, 473, 487, 492, 495, 515.
DAUBER-DONALDSON (Anna), **388**.
DECKER (Gerrit), schepen van Utrecht, **511**.
DEDEL (Johan), lid van het Hof van Holland, 6, 38, 58, 236, 252, 328, 430.
DELAFONTAINE, predikant te Genève, 407.
DELAY (Jean), 263.
DEMOCRITUS, Grieksch wijsgeer, 43.
DENEMARKEN (Koning van), zie: Christiaan IV.
DENHOF (Graaf Gerard van), Poolsch gezant, **239**.
DESCARTES (René), 11, 17, 25, 34, 42, 43, 47, 54, 75, 154, 155, 167, 170, 171, 185, *197*, 281, 354-356, 442, 473, 474, 495, 504.
DESLOGES (Charles), Fr. kolonel in dienst der St., 156, 183, 236.
DESMARETS, zie: Maresius.
DESMOULINS, luitmaker, 501.
DESSELIUS (Valerius Andreas), prof. en bibliothecaris te Leuven, 21, 146.
DEUVERDEN (Cornelis van), kapitein, **273**.
DEVEREUX (Robert), graaf van Essex, Eng. generaal, 10, 23, 36, 73, 77-79, 83, 84, 95, 135, 136, 139.
DIAS DE FERRERA (Gaspar), Portugeesch koopman, **234**.
DIAS (J.G. Vas), 135, 151, 152.
DIENSSART (Francesco), Z.-Nederl. beeldhouwer, 296.
DIGBY (John), graaf van Bristol, Eng. staatsman, 186.
DIMMER (Dirk), kapitein, **265**.
DIMMER-BAX (Anna Catharina), 489, 491.
DIMMER-VICO, zie: Vico-Dimmer.

DINGLEN (F.), 326.
DOCOK (Jean Casimir), baron de Couvrelles, 28, 32.
DOCOK JR., vrijwilliger, 28, 40, 57, 237.
DOEDYNS (Johan), schepen van den Haag, 109, 438.
DOES (Wigbold van der), heer van Noordwijk, kolonel, 12, 17, 24, 27, 222, 330.
DOHNA (Christoph Delphicus baron van), later Zweedsch veldmaarschalk, **45**.
DOHNA (Frederik baron van), kolonel, later gouverneur van Oranje, **45**, **235**, 236.
DOHNA (Ursula barones van), geb. gravin van Solms, 236, 340.
DOLMAN (Thomas), Eng. luit.-kolonel in dienst der St., **251**.
DOMINICY (Marc Antoine), Fr. rechtsgeleerde, **371**.
DONIA (Franciscus van), afgevaardigde ter St.-Gen., 321.
DORP (Arend van), hofmeester van den Prins, 290, 409.
DORP (Frederik van), lid van het Hof van Holland, 323, 324.
DORP (Philips van), vroeger admiraal, 212, 226, 250, 261, 286, 290.
DOUBLET (George Rataller), lid van den Hoogen Raad, 264.
DOUBLET (Philips), ontvanger-generaal der Unie, 51, 58, 59.
DOUBLET-HUYGENS (Geertruid), 295, 352.
DOUGLAS (Archibald), Eng. kolonel in dienst der St., **491**.
DOUW (Jan), landmeter, **2**.
DOVER (Graaf van), 14.
DOWNE (Alexander), 513.
DOZE, militair, 347.
DUARTE SR. (Gaspar F.), koopman te Antwerpen, 289, 292, 465, 477, 485, 486, 488, 489 499, 510, 511.
DUARTE JR., 499, 507.
DUARTE (Leonora), 507.
DUARTE (Dames), 510.
DUPRÉ (George), Fr. medailleur, 509.
DUPRÉ (Guillaume), Fr. medailleur, 509.
DUPUY (Pierre), Fransch historicus, **460**.
DURAS, 26.
DURÉ, Schotsch vrijwilliger, 237.
DUVELAER (Pieter Jansen), burgem. van Middelburg, 41.
DUYCK (Adriaen), vaandrig, 21.
DUYCK (Johan), heer van Oudkarspel, 21.

DUYCK-DUYCK (Cornelia), 21.
DUIJFKENS, 436.
DYCK (Anthonie van), schilder, 289.

E.

ECK (Hendrik van), tot Medler en Harselo, grootjagermeester van Gelderlaud, **480**.
ECK (Jan van), kapitein, **304**.
EDING, secret. van den Deenschen gezant, 345.
EEDEN (Hendrik van), heer van Woudenberg, ritmeester, **405**.
EGMOND (Lodewijk graaf van), prins van Gaveren, 247.
ELBEUF (Hertog d'), zie: Lotharingen.
ELFDIJCK (Cornelis Claesz), burgem. van Middelburg, **343**.
ELISABETH, Koningin van Boheme, 3, 57 (?), 80, 213, 243, 244, 287, 314, 324, 326, 457.
ELISABETH, Koningin van Spanje, **103**.
ELISABETH CHARLOTTE, Keurvorstin van Brandenburg, **342**.
ELST (Van), 273.
ELSEVIER (Lodewijk), uitgever te Amsterdam, **389**.
ELSEVIER, uitgever, 180, 259, 360.
ELTER (Baron van), 421, 443.
EMPEREUR (Constantijn l'), prof. te Leiden, 42, 133.
ENGHIEN (Hertog van), zie: Bourbon.
ENTENS (Bernard), ritmeester, later serg.-majoor, **240**, 252.
ERASMUS, 82, 83, 183, 230, 260.
ERENTREITER (Ernhard), kolonel, 206, 225, 237, 361, **512**.
ESPINAY (Graaf l'), stalmeester der Koningin van Boheme, **324**.
ESPINOSA (Estevan Montero d'), Sp. hoofdofficier, 41, 43.
ESSEN (Johan van), kapitein, 117, 178.
ESSEX (Graaf van), zie: Devereux.
ESTAMPES VALENÇAY (Leonor d'), aartsbisschop van Reims, **22**.
ESTIENNE (Henri), boekdrukker te Parijs, 475.
ESTRADES (Godefroi graaf d'), Fr. diplomaat en kolonel in dienst der St., 40, 41, 45, 51, 52, 54, 57, 142, 157, 179, 186, 190, 193, 201, 212, 214, 226, 303, 304.
ESTRADES (Anne Henriette gravin d'), **51**.
EUCHARIUS, bisschop van Tongeren, 379.
EURIPIDES, 513.
EVERTSEN (Johan), vice-admiraal, 81, 133, 281, 475, 476.
EYCK (Anna van), 141, 446.
EYCK (Jhr. Jacob van), musicus te Utrecht, 44, 294.
EYCK (Steven Harmansz van), organist in den Haag, **194**.
EYCKBERG (Gijsbert), **416**.

F.

FAILLE (Bernard de la), rentmeester van de Klundert, **257**.
FAIRFAX (Thomas), lord Fairfax, Eng. generaal, 10, 23, 139.
FALCKENHAEN (Erasmus van), kapitein, 222, 355.
FALCO, bisschop van Tongeren, 379.
FARNESE (Alexander), 374.
FARNESE (Odoardo), Hertog van Parma, **50**.
FAYAN LE Coq, 400.
FERDINAND III, Keizer van Oostenrijk, 141, 298, 300, 306, 313, 445.
FERDINAND VAN BEIEREN, bisschop van Luik en Keurvorst van Keulen, 165, 367.
FERENTS (Enno), kolonel, 244, 269, 377.
FERENTS (Thomas), kolonel, 28, 48, 67, 254, 255, 269, 430.
FERRERA (Gaspar Dias de), koopman in Brazilië, zie: Dias.
FERRIER (De), Fr. ritmeester in dienst der St., **394**, 396, 400, 405, 406, 425.
FERRIER (Anna de), geb. jonkvr. van Nassau, *394*, 405, 406, 425.
FERTÉ PONT St PIERRE (Baron de la), Fr. ritmeester in dienst der St., 64.
FEVRE (Le), 261.
FLORENTIUS (Henricus), medicus te Leiden, 2, 4, 5, 9, 12.
FLORUS, Rom. geschiedschrijver, 17.
FLOYD (Godefroy), ingenieur, **237**.
FLUDD, zie: Floyd.
FORANT (Jacques), Fransch scheepskapitein in dienst der St., 282, 397.
FORCE (Markies de la), Fr. kolonel in dienst der St., 240.
FOREEST (Johannes van), lid van den Hoogen Raad, 76, 91, 269, 399.
FOSCARINI (Giovanni Paolo), Ital. luitenist, 413, 423, 425, 438, 504, 507, 508.
FRANCKENBERGH (Heer van), zie: Bawyr.
FRANKRIJK (Koningin van), zie: Anna van Oostenrijk.
FREDERIK V, Koning van Boheme, 324.
FREDERIK CASIMIR, Keurvorst van Palts-Landsberg, 309.
FREDERIK HENDRIK, Prins van Oranje, 1-5, 7, 8, 11-21, 24-28, 30, 32-37, 39-41, 43, 45-48, 50-54, 56, 58-67, 71-73, 75, 76, 80-92, 94, 96-103, 106, 107, 109, 112-116, 118, 120, 123, 124, 126-129, 131-133, 135, 137-144, 146-149, 151, 153-160, 162-165,

168-184, 186-188, 190-206, 209, 211-235, 237-249, 251-257, 259-281, 283, 285-292, 294-300, 303, 305-307, 309-311, 313-316, 318-321, 323-329, 331-351, 353-368, 371, 375-380, 382-388, 390, 391, 394-396, 399, 401-405, 407, 409, 412, 416, 421, 426-428, 436, 440, 460, 478, 481, 483.
FREDERIK LODEWIJK, Keurvorst van Palts-Landsberg, 85, 238, 267, 287, 300, 309, 310.
FREDERIK WILLEM, Keurvorst van Brandenburg, 78, 306, 361-363, 366, 369, 370, 372, 374, 420, 433, 471, 485.
FREMONT (De), 148.
FREY (Hans), luitmaker, 140, 501.
FRUUTHEERE (J.J.D.), 269.
FURSTENBERGH, luitenant, 227.

G.

GALLAS (Matthias graaf), keizerlijk generaal, 37.
GAMARRA (Don Stefano de), Sp. kolonel, 15, 19.
GAND, dit VILAIN (François de), baron de Rassenghien, bisschop van Doornik, 501.
GARDE (Noé la), ingenieur, **245**.
GASSENDI (Pierre), Fransch geleerde, 138.
GASSION (Jean de), Fr. maarschalk, 4, 6, 7, 19, 39, 65, 71, 75, 103, 160, 166, 171, 182, 200, 214-217, 220, 221, 232, 238, 240, 255, 260, 271.
GASTON Y AYALA (Margarite Olivera), 483.
GAUTIER (J.), Fransch luitenist, 48, 49, 140, 145. 148, 150, 432, 501, 502.
GEERLOFS (Paul), burger van Enkhuizen, 21.
GELDEN (Van), 111.
GENT (Barthold van), raad en rekenmeester van Gelderland, 92, 203, 232, 233.
GENT (Joachim van), later kapitein, 92.
GENTILLOT (Elie de), Fr. kapitein, later luit.-kolonel in dienst der Staten, **13**, 17.
GENTIUS (Georgius), Orientalist, 39.
GERALDIN, Iersch kolonel in Sp. dienst, 234, 240.
GERBIER (Balthasar), schilder, bouwmeester en diplomaat, **471**.
GESVRES (Markies de), zie: Potier.
GEUL (Johan), advokaat, 177.
GEUL, kwartiermeester, 461.
GEVAERTS (Jacob Caspar), griffier van Antwerpen en Lat. dichter, **375**, 382.
GEVERSHAEN, luitenant, 156.
GIBBONS (Orlando), organist te Londen, **146**.
GIESSENBURGH (Heer van), 339, 340.
GILENIUS (Johannes), jurist, **111**.
GILOT, ingenieur, 279.
GILPIN (George), lid van den Raad van State, **287**.
GILPIN (Philip), 287.
GLANAEUS (Joannes), theolog. stud., **316**, 397.
GLARGES (Corneille Montigny de), resident der Staten te Calais, 8, 32.
GLEMHAM (Sir Thomas), Eng. officier, **93**.

GLESER (George), kolonel van de garde, 34, 36, 167, 222, 223, 231, 246, 247, 265, 328.
GLOUCESTER (Henry hertog van), **50**.
GOBERT (Thomas), Fr. musicus, **312**, 330, 331, 342, 352, 358, 362, 363, 367, 370, 371, 373, 374, 390, 409, 413.
GODTSCHALCK (Franciscus), Z.-Nederl. botanicus, 147.
GOES (Willem), lid van het Hof van Holland, **286**, 287, 482.
GOETHALS (Johannes), predikant te Delft en in het leger, **161**, 172, 195, 211, 213, 323, 338.
GOETHEM (J.C.K. van), 1.
GOFFE (Stephen), Eng. geestelijke en diplomaat, 30, 101, 108, 126, 128, 129, 136, 137, 142, 185, 186, 190, 191, 206, 211, 212, 214, 226, 250, 261, 264, 272, 273, 275, 282, 285, 310, 391, 395, 397, 398, 496, 497.
GOLDTMAN (Nicolaus), schrijver over vestingbouw, **285**, 299.
GOLIUS (Jacob), prof. te Leiden, 10, 30, 31, 35, 133, 138, 213, 307, 317, 367.
GOLSTEIN, wed. VAN BURE (Sophia), 73.
GOLTZIUS (Hendrik), schilder en graveur, **275**.
GOMARUS (Franciscus), theol. prof. te Groningen, 124.
GONZAGUE (Anne de), hertogin van Nevers en Mantua, 243.
GONZAGUE (Marie Louise de), hertogin van Nevers en Mantua, Koningin van Polen, 171, **266**, 267, 269, 270, 446, 447, 454, 455.
GORING (George), lord Goring, 139, 234, 463, 496, 498.
GORING (George), graaf van Norwich, 423, 425.
GORIS (Jacobus), schepen van Nijmegen, **372**.
GORIS (Lambertus), syndicus van Nijmegen, 38, 263, 372.
GOUDT (Hendrik), schilder, **411**.
GRAEF (Jacob de), burgemeester van Amsterdam, 115.
GRAHAM (James), markies van Montrose, Schotsch generaal, 105, 110, 191, 204, 219.
GRANNUS, 392.
GRANVELLE, Spaansch officier, 202.
GRASWINCKEL (Dirck), advokaat, 55, 58, 94, 196, 232, 241, 246 249, 252, 314, 335, 339, 340, 403, 459-461.
GRATIUS, Rom. schrijver, 245.
GRAVIO (Christiano), Duitsch geleerde, **471**, 484.
GRENU (Maurice de), kapitein, later serg.-majoor, **252**.
GRENU (Philippe Charles de), kapitein, **252**, 350.
GRENVILLE (Sir Richard), Eng. cavalier, **23**, 350.

GRIFFITH (Elisabeth), **236**.
GROENINGH (H.), kommies te Lillo, 106.
GRONOVIUS (Johannes Fridericus), prof. te Deventer, later te Leiden, 25, 424, 427.
GROOT (De), schepen(?) van Antwerpen, 259.
GROOTENHUIJS (Dr. Jan ten), hoofdschout van Amsterdam, **115**.
GROTIUS (HUGO), 22, 34, 81-83, 87, 89, 132, 205, 207-209, 224, 234, 239, 242, 257, 334, 336, 357.
GROVESTINS (Sjoerd), kapitein, **14**.
GRUTERE (Jhr. Philips de), luitenant-kolonel, **437**.
GRUTERE-DE HERTOGHE VAN OSMAEL (Anna de), **437**.
GRUTERUS (Isaacus), philoloog, 73, 109, 195, 196, 401.
GRUTERUS (Janus), Duitsch philoloog, **392**.
GUÉBRIANT (Renée, maréchale de), **266**.
GUISE (Hertog van), zie: Lotharingen (Henri II van).
GYSSELINGH (Johan), ambtenaar der W.-Ind. Comp. en burgem. van Vlissingen, **475**.

H.

HACKET (John), luitenant, **66**.
HACKFORT (Johan), commissaris van de monstering, 148, **149**, 170.
HACQUET (Maurits), Eng. kapitein in dienst der St., **66**.
HAERSOLTE (Rutger van), drost van Lingen, 274, 304, 333, 367, 368, 436.
HAERSOLTE (Simon van), ritmeester, later kolonel, 94, 304.
HAERSOLTE (Willem van), later commissaris van de monstering, **69**.
HAERSOLTE JR., militair, 304.
HAGA (Cornelis), vroeger gezant te Constan tinopel, 42, **200**, 202, 255.
HAGENDOORN, kapitein, 398.
HAGENWOLT, ritmeester, **269**.
HALCKET (Robert), Eng. kapitein in dienst der St., **66**.
HAMERSVELDT (Amsen Bol van), heer van Rijnestein, **273**.
HAMILTON (James), markies van Hamilton, 463, 494.
HAMILTON Cassellensis (Archibald), aartsbisschop der Anglikaansche kerk, 138, 264.
HANAU (Catharina Belgica gravin van), geb. prinses van Oranje, **478**.
HANAU (Johanna gravin van), zie: Portugal.
HARCOURT (Graaf d'), zie: Lotharingen.
HARDENBROECK (Gijsbert van), kapitein, later sergeant-majoor, 99, 105, 208, 219.
HARINGTON (Juffr.), 237.
HASSELAER (Dirck), kapitein-majoor van 't krijgsvolk te Amsterdam, **113**, 115.
HASSELAER (Pieter Pietersz.), burgemeester van Amsterdam, 115, 128.
HATTEM (Hendrik), opzichter van Honselaersdijk, **248**.
HATTON (Christopher), lord Hatton, Eng. cavalier, **14**.
HAUCOURT (S.^{r} de), zie: Aumale (Charles d').
HAUSMAN (Jan Jacob), schepen van Breda en secretaris der Illustre School, **364**, 453, 454.

HAUTAIN (De), 257.
HAUTERIVE (Markies de), zie: Aubespine (D').
HAVERMANS (Adriaen), griffier van Breda, **314**.
HAYNIN, (J. de), Spaansch gouverneur van Hulst, 228, 231, 234, 238, 240, 241, 246, 249, 251, 255, 256.
HECKE (Adriaen), burger van Vlissingen, 475.
HEEMSTEDE (Heer van) zie: Pauw.
HEENVLIET (Heer van), zie: Polyander van Kerckhoven.
HEERDT (Gijsbert van), kapitein van 's Prinsen jacht, 90, 112, 211.
HEERDT (Reinier van), kapitein, **350**.
HEEREBOORT (Adrianus), prof. te Leiden, 11, 31, 32, 424.
HEIDANUS (Abraham), theol. prof. te Leiden, 31.
HEILERSIEG (Johannes), leermeester van Willem II, 1, 252, 497.
HEINSIUS (Daniel), 3-5, 25, 31, 35, 62, 117, 124, 128, 151, 270, 286, 287, 435, 438, 470.
HEINSIUS (Nicolaus), philoloog en dipl., 42, **482**.
HELLEMANS (Don Francisco), **276**.
HELMBREKER (Cornelis Jansz.), organist te Haarlem, **210**.
HENDERSSON, Eng. luit.-kol. in dienst der St., 229, **517**.
HENDRIK IV, Koning van Frankrijk, 56.
HENNY (Egidio), kanunnik en kapelmeester te Luik, 6, 18.
HENRIETTE MARIE, Koningin van Engeland, 10, 14, 23, 29, 30, 33, 49, 71, 74, 75, 84, 85, 90, 126, 128, 136, 137, 185, 186, 190, 191, 193, 206, 226, 250, 282, 398, 447, 454, 498.
HENSIUS (Jodocus), syndicus der Ommelanden, **482**, 483.
HERBERT (François), afgev. ter St.-Gen., 45, 52.
HERBERT Jr., militair, 45, 52.
HERBERT (Sir Henry), Eng. kolonel in dienst der St., 34.
HEREMA, kapitein, 468.
HERLE (Jenne), 281.
HERMITE (L'), raadsheer te Gent, 294.
HEROLD (Basilius Johannes), Duitsch geleerde, 371, **466**, 467.
HERTFORD (Markies van), zie: Seymour.

HESSEN (Landgravin van), zie: Amalia Elisabeth.
HILTEN (Antonie van), secret. der Staten van Utrecht, 68, 96-98, 116, 123, 124, 205, 273, 300, 301, 309, 314, 316, 355, 397, 405, 409, 410, 498, 514.
HILTEN (Jacobus van), student te Utrecht, 316, 355, 397.
HIPPOCRATES, Grieksch geneesheer, 123.
HOEFNAGEL (Alexander), kapitein in Sp. dienst(?) en schilder, **291**, 292.
HOEFNAGEL (Balthasar), secret. van den Grooten Raad te Mechelen, **20**.
HOEFNAGEL (Jacob), 108, 109, 129, 215, 239, 443.
HOEFNAGEL (Jacob Gilles), serg.-majoor in Sp. dienst, **20**, 155, 157.
HOEFNAGEL (Joris), schilder, **440**.
HOEFNAGEL-VAN LIEFVELT (Anna), 20.
HOEFNAGEL-VAN LIEFVELT (Anna Maria), 19, **20**.
HOENSBROECK (Conrad Ulrich baron van), 238, 239, 267.
HOEVENAER, ontvanger te Willemstad, 360.
HOFWEGEN (Heer van), zie: Manmaker.
HOGELANDE (Cornelis van), Med. Dr. in den Haag, **167**, 271, 272.
HOGENDORP (Daniel van), schepen van Rotterdam, 485, **487**.
HOGENHOUCK (Cornelis van), agent van Oost-friesland, 364(?), 508.
HOGERBEETS (Rombout), lid van den Hoogen Raad, later pensionaris van Leiden, **116**.
HOGEVEEN (Mr. Gerard van), burgem. van Leiden, **194**.
HOHENZOLLERN-HECHINGEN (Maria Elisabeth vorstin van), 464, 499.
HOLLAND (Graaf van), zie: Rich.
HOLLANDUS (Isaac), alchymist, 268, 270, 271, 273, 341.
HOLSTEIN (Hertog van), ritmeester in dienst der St., 367.
HOLTZAPPEL, zie: Melander.
HOMERUS, 17, 34, *442*.
HONDIUS (Hendrik), teekenaar, 97-99.
HONDIUS (Lodewijk), predikant te Huizen, **99**.
HONTSTEIN, luit.-kolonel, 499.
HONYWOOD SR. (Robert), 3.
HONYWOOD JR. (Sir Robert), Eng. kapitein in dienst der St., 3.
HOOFT (Pieter Cornelisz.), 9, 54, 55, 98, 99, 107, 113-115, 117-121, 123, 125, 127-130, 165, 261, 295, 320, 339, 366, 404, *417*, 418, 428.
HOOFT-HELLEMANS (Leonora), 55, 114, 117, 119, 125, 127, 330, 404.
HOOLCK (Gijsbert van der), afgev. ter St.-Gen., 128, **307**, 511.
HOORN (Jan graaf van), kolonel, 63, 64.
HOORST (Van der), domdeken te Spiers, 282.
HOPTON (Ralph), lord Hopton, Eng. generaal, 23, 135, 139.
HORATIUS, 44, *106*, *119*, *122*, 165, 183, *208*, *295*, *298*, *299*.
HOSPITAL (Michel de l'), Fransch staatsman, **25**.
HOTHAM SR. (Sir John), Eng. officier, 110, 115, 119.
HOTHAM JR. (Sir John), Eng. officier, 110, 115, 119.
HOTHAM (Mevr.), 120.
HOWARD (Thomas), 354.
HOWARD (Thomas), graaf van Arundel, Eng. diplomaat, **60**, 293.
HOWARD (William), viscount Stafford, 129.
HOWARD (Alathea), gravin van Arundel, geb. Talbot, **289**.
HUBERT (Anthony de), kapitein, **330**.
HUBERT (Mr. Herman de), lid van het Hof van Holland, 8, 225, 330.
HUINGA (Reinold), kapitein, **483**.

HULS (Samuel van), klerk van Huygens, 469.
HUME (Sir Alexander), hofmeester der Prinses Royale en kapitein in dienst der St., **13**, 424.
HUME (George), Eng. ritmeester in dienst der St., **13**.
HUME (Henry), Eng. kapitein in dienst der St., **13**, 394.
HUYBERT (Adriaen de), burgemeester van Zierikzee, **371**.
HUYBERT (Anthonie de), rechtsgeleerde en dichter, 31, 94.
HUYGENS (Catharina), zie: Bie (De).
HUYGENS SR. (Christiaan), 46, 158, 287.
HUYGENS JR. (Christiaan), 71, 90, 130, 133, 150, 151, 166, 176, 183, 245, 348, 355, 357, 361, 363, 370, 373, 374, 388, 389, 407, 408, 415, 416, 470, 472, 473, 476, 477, 480, 485, 487, 490, 506, 510, 516.
HUYGENS MZ. (Christiaan), **486**.
HUYGENS JR. (Constantijn), 8, 25, 71, 90, 108, 130, 133, 150, 151, 166, 176, 181, 183, 186, 208, 219, 245, 286, 295, 306, 438, 458, 463, 509, 512.
HUYGENS (Lodewijk), 17, 183, 348, 355, 361, 363-366, 373-375, 388, 390, 393, 400, 401, 407, 408, 415, 416, 468, 472, 473, 476, 480, 485, 487, 506, 516.
HUYGENS JR. (Maurits), **486**, 512.
HUYGENS (Philips), 90, 183, **393**, 433.
HUYGENS (Susanna), 281, 503.
HUYGENS-VAN BAERLE (Susanna), 71.
HUYGENS-CAMPE (Petronella), 295.
HUYGENS-HOEFNAGEL (Susanna), 514.
HUYGHENS (Dirk), sergeant-majoor, 123.
HUYGHENS (Rutger), afgev. ter St.-Gen., 123.
HYDE (Robert), Eng. hoveling, **135**.

I.

IBRAHIM, Sultan van Turkije, 301, 499.
INNOCENTIUS X, Paus, 87, **91**.
INTHIEMA (Hendrik Frederik van), kapitein, **367**.
ISABELLA CHARLOTTE, prinses van Oranje, 277.
ISABELLA CLARA EUGENIA, aartshertogin van Oostenrijk, 505.
ISELSTEIN (Philips van), hoofdofficier, 269.
ISELSTEIN (Vincent van), hoofdofficier, 269.
ISEMBURG (Graaf van), Sp. hoofdofficier, 6, 15, 40, 48, 53, 54, 64.
ISENDOORN, 248.

J.

JACOBUS I, Koning van Engeland, 505.
JAMOIGNE (Baron de), 161, 258.
JANSZ (Frans), Zeeuwsch schipper, 110, 112.
JANSZ (Govert), schilder, **285**.
JERMYN (Henry), graaf van St. Albans, Eng. hoveling, 30, 84, 85, 108, 126, 128, 142, 185, 190, 191, 226, 447.
JOACHIMI (Albert), gezant in Engeland, 99, 100, 131, 135, 137, 138, 208, 261, 430, 462, 472.
JOHNSON (Dr. Samuel), Eng. predikant te Breda, **9**, 290, 354, 376.
JOHNSTON (Archibald), lord Warriston, Schotsch staatsman, **49**.
JONGBLOEDT (Adolf), 408.
JONGE (Mr. Anthony de), burgem. van Zierikzee, griffier der rekenkamer van Zeeland, 88, 193, 197, 199, 420.
JONVILLIERS, Fransch kapitein, 45, 156, 157.
JULIANA, Gravin van Oostfriesland, **508**, 509, 512.
JULIANUS, Rom. keizer, 145.
JUNIUS (Jacob), secret. en raad van den Prins, 111, 158, 172, 173, 176, 177, 180, 181, 186, 189, 262, 265.
JUNIUS (Juliana), 173.
JUSTEL (Christophe), Fransch genealoog, **303**, 304, 340, 470.

K.

KAREL, Hertog van Gelder, 354.
KAREL I, Koning van Engeland, 6, 14, 18, 23, 29, 33, 36, 37, 49, 50, 60, 73, 75, 77, 78, 81, 83-85, 93, 95, 99, 100, 102, 105, 110-112, 119, 122, 128, 131, 133-139, 141-143, 171, 185, 186, 191, 206, 208, 226, 230, 234, 275, 282, 289, 395, 397, 398, 458, 493, 494, 497, 498, 503.
KAREL, Prins van Wales, 50, 135, 139, 186, 234, 310, 427 (?), 443, 491, 493-495, 497-499.
KAREL LODEWIJK, later Keurvorst van de Palts, 50, 75, 81, 84, 87, 102, 338, 505,

KECHELIUS (Samuel Carolus), mathematicus te Leiden, **317**.
KEERWEER (Pieter), luit.-kolonel in Brazilië, **488**.
KEMPIS (Thomas a), 94.
KEPPEL TOT LANGEN (Hans Reynier van), kapitein, **462**.
KERCKHOVEN, scheepskapitein, 36.
KERCKHOVEN (Van), zie: Polyander.
KERSTEIN, kapitein, 48.
KESSEL (Benedictus van), pastoor te Loon op Zand, **244**, 265, 296, 358, 407, 408, 466, 468, 494, 502.
KESSEL (Johannes van), katholiek priester, 358.
KETH (Dirck Lenaertsz), burgem. van Leiden, **194**.
KETTING DE JONGH (Willem), thresorier en raad van den Prins, 419, 496.
KEULEN (Keurvorst van), zie: Ferdinand van Beieren.
KIEPER, zie: Kyper.
KILLIGREW (William), Eng. luit.-kolonel in dienst der St., **228**.
KILLIGREW (Mevr.), 261.
KINSCHOT (Caspar van), Lat. dichter, 278, **283**.
KINSCHOT (Lodewijk van), auditeur der rekenkamer van Holland, 42, 278, 310.
KINSCHOT (Mr. Nicolaas van), advokaat-fiskaal bij het Hof van Holland, **324**.
KINSCHOT (Mevr. van), 514.
KIRCKPATRICK (John), Eng. kolonel in dienst der St., 237.
KLEIST (Von)) zie: Cleist (Von).
KLETSCHER, 276.
KNIGHTLY (Ferdinand), Eng. kolonel in dienst der St., 91, 92.
KNUDE (Daniel), ontvanger te Meurs, 516.
KNUIJT (Johan de), raad van den Prins, vertegenwoordiger van den eersten edele in Zeeland, 1, 8, 33, 39, 41, 54, 81, 133, 163, 174, 193, 197, 203, 205, 212-214, 226, 240, 250, 261, 279, 280, 281, 295, 300, 305, 308, 309, 311, 313-315, 318, 321, 322, 325-327, 330-332, 337, 343, 344, 347, 349-352, 369, 370, 372, 401, 426, 431, 434, 435, 467, 469, 485.
KOUBERGEN, burger van Middelburg, 343.
KRIGER (Walter), musicus, 413.
KUCHLINUS (Cornelis), ontvanger in den Bosch, **474**.
KYPER (Albert), prof. te Breda, later te Leiden, **288**, 315, 373, 406, 452.

L.

LAET (Jan de), aardrijkskundige, 127.
LAMBERT (Michel), Fransch musicus, 488, **507**.
LAMBOY, generaal der keizerlijke troepen, 178, 203, 220, 223, 258, 260, 262, 299, 430, 432, 435,

LAMPE (Johannes), pred. te Poederoien, daarna te Prinsenhage, **393**, 433.
LAMPSINS (Adriaen), reeder te Vlissingen, **11**.
LAMPSINS (Cornelis), reeder te Vlissingen, **11**.
LANCELOT, Z.-Nederl. dichter, 382.
LANGDALE (Marmaduke), lord Langdale, Eng. cavalier, **136**.
LANGREN (Michiel Floris van), Z.-Nederl. kosmograaf, **151**, 162, 306, 307, 322, 333.
LANIER (Nicholas), Eng. luitenist, 130, 148(?), 289, 290, 292, 297.
LANNOY (Charles de), militair, 165(?), 199, 231.
LANSAME (Marie), douairière van Zomerghem, 71, 161, 294, 396.
LANSBERGEN (Jacob van), Med. Dr. te Middelburg, 344.
LAUD (William), aartsbisschop van Canterbury, **103**, 115, 120, 122.
LEDA (Baron de), Spaansch generaal, 209.
LEE (François van der), requestmeester van den Prins, **327**, 340, 385-387, 435.
LÉGER (Antoine), pred. te Constantinopel, later prof. te Genève, **22**, 74, 76.
LEMENS (J.B.V.), 125.
LENNEP (Jan van), rentmeester der domeinen, later burgem. van Nijmegen, **370**.
LEONORA (Signora), Ital. zangeres te Parijs, 56.
LESLIE (Alexander), graaf van Leven, Schotsch generaal, **10**, 23, 78.
LESSELIER, luitmaker, 502.
LEVEN (graaf van), zie: Lesley.
LICQUES (M.C. de), 277, 503.
LIEBERGEN (Willem), Med. Dr. in den Haag, **169**.
LIEFFERTS (Helena), 61.
LIEFVELT (Diederik van), kanselier van Brabant, **20**.
LIEFVELT (Van), zie: Hoefnagel.
LIER (Matteus), 471.
LIERE SR. (Willem van), gezant in Frankrijk, 103, 191, 256, 296, 297, 404, 476.
LIERE JR. (Willem van), **296**, 403, 404.
LIEVENS (Jan), schilder, 27(?).
LIGNE (De), 387.
LIGNY (Prins de), 492.
LIMONON, Fransch medicus, 394.
LINDEBROG (Frederik), Duitsch rechtsgeleerde, **467**.
LINTELO (Willem van), afgev. ter St.-Gen., **320**, 351.
LION (Govert le), kapitein, 213.
LION-DE MARIGNY (D. le), 213.
LIPSIUS (Justus), prof. te Leuven, *118*, 441.
LIRA (Don Juan de), 351.
LIVINGSTONE (James), graaf van Calander, Schotsch generaal, **77**.
LIVINGSTONE (John), Eng. sergeant-majoor in dienst der St., 237.
LIVIUS, 17.
LOCKHORST (Adam van), heer van de Lier, ritmeester, later serg.-majoor, **1**, 149, 408.
LODEWIJK XIV, Koning van Frankrijk, 125, 136, 144, 205, 284, 305, 308, 330, 460, 499.
LOEFFELDT (Eras. van), 420, 421.
LOEUFF (André), vaandrig, 297.
LOEWENSTEIN (Elisabeth gravin van), hofdame der Koningin van Boheme, 57, 91, 92, 243, 362, 365.

LONGUEVILLE (Hertog de), zie: Orleans.
LOO (Arend van), luit.-kol. van de garde, 231, **232**, 240.
LOOTIUS (Eleazar), pred. te 's Gravenhage, 41, 42, 338.
LOPES DE VILLANOVA (Johanna), zie: Zuerius.
LOSECATE (Christiaan), pred. te Breda, **293**.
LOTHARINGEN (Henri van), graaf d'Harcourt, Fr. generaal, 171, 182, 336.
LOTHARINGEN (Henri II van), hertog van Guise, aartsbisschop van Rheims, 179.
LOTHARINGEN (Karel II van), hertog d'Elbeuf, 65, 103.
LOTHARINGEN (Karel IV hertog van), 18, 24, 34, 40, 65, 75, 80, 142, 152, 153, 156, 157, 160-168, 170-173, 175, 178, 180, 182, 186, 194, 196, 200, 202, 203, 214, 215, 225, 227-229, 250, 255, 491.
LOTHARINGEN (Hertogin van), zie: Cusance (Béatrix de).
LOTHARINGEN (Marie van), hertogin van Chévreuse, 198.
LOUISE HENRIETTE, Prinses van Oranje, later Keurvorstin van Brandenburg, 209, 310, 363, 419, 479, 494.
LOVELACE (Richard), Eng. cavalier, **92**.
LOVELACE SR. (Sir William), **92**.
LOVELACE JR. (Sir William), Eng. officier in dienst der St., **92**.
LUCANUS, Rom. dichter, 183, 513.
LUCIANUS, Grieksch schrijver, 17.
LUCRETIUS, Rom. dichter, 43.
LUDLOW (Edmund), Eng. officier, **119**.
LUNA (Don Manuel de), Sp. officier, 35-37, 40.
LUNA Y ARELLANO (Michael de), prof. te Salamanca, **470**.
LUS (Pieter), schepen van den Bosch, **352**.
LUS, trompetter, 249.
LUTHER, 82.
LIJSEMAN (Jacob), kapitein, **95**.
LIJSEMAN (Lodewijk), officier, **428**.

M.

MACDONELL (Randal), markies van Antrim, Eng. hoveling, 60, **77**, 190, 191.

MAGNY (Baron de), kapitein van het keizerlijk leger, 262, 362.
MAHLER (Lucas), luitmaker, **140**, 148, 501, 504.
MAHLER (Sigismund), luitmaker, 140.
MAISSONNEUVE (Pierre de Perponcher de), Fr. kolonel in dienst der St., 30, **327**.
MALREN, Zweedsch commissaris in Engeland, 105.
MANCHESTER (Graaf van), zie: Montagu.
MANICAMP (De), Fr. officier, 54.
MANMAKER, 322.
MANMAKER (Adríaan van), 61.
MANMAKER (Charles van), heer van Hofwegen, kapitein, later kolonel, **59**, 61.
MANTEAU (Pieter), ingenieur, **17**, 68.
MANTUA (Maria prinses van), zie: Gonzague.
MARCHEVILLE (Graaf de), Fr. officier, 7, 16, 39, 40.
MARCO (Signor), Ital. zanger te Parijs, 512.
MARESIUS (Samuel), prof. theol. te Groningen, 11, 338.
MARGELLE (Jean Guillaume de la), heer van Eysden, **451**.
MARGELLE-VAN AMSTENRADE (Maria de la), barones van Bocholt en Eysden, **451**.
MARIA ANNA YAN OOSTENRIJK, Koningin van Spanje, 507.
MARIGNY (De), zie: Lion (Le).
MARINO (Giovanni Battista), Ital. dichter, 121, 123.
MARIO (Johan Hendrik), kapitein, later kolonel, **13**, **517**.
MARLOT (David de), S.r de Bavoy, president van den krijgsraad, 419, 461.
MARNIX (Philips van), heer van S.t Aldegonde, 384.
MAROT (Clément), Fransch dichter, 204.
MARSELAER (Frederik van), burgem. van Brussel en geleerde, **375**.
MARTIALIS, 44, *90*, *417*.
MARTINAYE (De la), hofbeambte, 399, 407, 432.
MARTINI (Luigi), 254, 256.
MASCHEREEL (Johan van), heer tot Balgoyen, 73.
MATHENESSE (Johan van), afgevaardigde ter St.-Gen., **203**, 321.
MAUBUS (Anna van), kasteleine van het kasteel van Breda, 176, 271.
MAURICE (Theobaldus), secretaris der Koningin van Boheme, 287, 324, 325, 329, 330, 338, 339, 341, 342.
MAURIER (Maurice Aubery du), S.r de Villaumer, Fr. kapitein in dienst der St., 237.
MAURITS, Prins van Oranje, 158, 294, 427, 440.
MAXIMILIAAN I, Keurvorst van Beieren, 6, 132, 356.
MAZARIN (Kardinaal), 19, 28, 38, 84, 85, 179, 243, 304, 390, 444, 510.
MECKEMA (Hessel), vrijheer van Aylva, kolonel, **227**, 247.
MECKLENBURG (Hertog van), 103.
MEERMAN, 491.
MEGEN (Graaf van), Spaansch hoofdofficier, 14, 15, 61, 63, 64, 184.
MEHEMET PACHA, Turksch generaal, 302.
MEILLERAYE (Hertog de la), zie: Porte (De la).
MELANDER (Alexander), heer van Poederoyen, secretarís van Prins Willem I, 158.
MELANDER (P. Holtzapfell de), generaal in dienst des Keizers, 367, 414.
MELLO (Don Francisco de), graaf van Assumar, gouverneur der Spaansche Nederlanden, 24, 25, 35, 40, 42, 43, 45-48, 51, 54, 67-69, 72, 80-82, 86.

MELSEN (Van), griffier van Hulst, 242.
MERCATOR (Gerard), secretaris van Duisburg, 507.
MERCK (Van), 197.
MERCY (Abt de), Z.-Nederlandsch diplomaat, 421.
MERODE, 26.
MERODE (Ferdinand Philips graaf van), markies van Westerloo, 243.
MERODE (Floris baron van), markies van Westerloo, **243**.
MERODE (Johan van), heer van Rummen, ritmeester, 155.
MERODE (Anna Maria Sidonia van), geb. gravin van Bronckhorst en Batenburg, 243.
MERODE (Jonkvr. van), 277, 314, 316.
MERSENNE (Marin), Fransch priester en geleerde, 25, 42-44, 54, 55, 75, 95, 175, 176, 185, 303, 331, 348, 352, 357, 362, 363, 367, 368, 370, 373, 374, 438, 444, 446, 448, 470, 473, 477, 478, 486, 490, 495.
MERWEN (Daniel van der), kapitein, **69**.
MESMES (Claude de), graaf d'Avaux, Fr. diplomaat, 280, 284, 298, 305, 313, 314.
METEREN (Adriaen Cuyck van), kapitein, 240.
MEYDE (Johan van der), burgemeester van Rotterdam, 117, 129, 404.
MEYDE-BARTOLOTTI (Constantia van der), 127.
MEYERUS (Joachimus Fredericus), theol. stud. te Leiden, **350**.
MIDDELHOVEN (Michael), pred. te Renswoude, later te Buren, **503**.
MILANDER, zie: Melander.
MILLETIÈRES (S.^{r} de), zie: Brachet.
MILTIADES, 260.
MIMET, zie: Chaussegros (De).
MIREBEAU (Markies de), zie: Chabot.
MODE (Dirk), lid van het Hof van Utrecht, **116**.
MOL, landsrentmeester, 481, 484.
MOLCKMAN (Pieter), kapitein, **283**.
MOLENAERS SR., 252, 253.
MOLENAERS (Christiaan), 252, 253.
MOLL (Christian), resident van Brandenburg, 419, **420**.
MONIER (Anthoine), commandant van Stralsund, 116, 123.

MONIER-MODE (Mevr.), **116**, 123.
MONTAGU (Edward), graaf van Manchester, Eng. diplomaat en generaal, 10, 23, 77, 83, 93, 102.
MONTEVERDE (Claudio di), Ital. componist, 331.
MONTROSE (Markies van), zie: Graham.
MORE (Alexandre), prof. te Middelburg, later te Amsterdam, **489**.
MORETUS (Balthasar), drukker te Antwerpen, **501**.
MORGAN, militair, 13.
MORGAN (Anna), **337**, 346.
MORGAN (Charles), Eng. kolonel in dienst der St., 79, 337.
MORISOT (Claude Barthélemy de), Fransch schrijver, **470**, 506.
MORTEMART (Hertog de), zie: Rochechouart (De).
MORY (Abraham de), Fr. veldprediker, 74, 179, **207**, 209.
MOSTART (Daniel), secretaris van Amsterdam en dichter, 261.
MOTERIE (Graaf de la), generaal in Sp. dienst, 234.
MOTHE-HOUDANCOURT (Philippe de la), hertog van Cardone, Fr. maarschalk, 85.
MOULIN (Charles du), rechtsgeleerde te Parijs, **422**.
MOULIN (Marie du), 473.
MOULIN (Pierre du), prof. te Sedan, 22, 76, 183.
MOURA-CORTEREAL (Emmanuel de), markies de Castelrodrigo, gouverneur der Spaansche Nederlanden, 68, 152, 168, 178, 184, 241, 420, 499.
MOUSCHE, 403.
MOUSCRON (Graaf de), kolonel in Sp. dienst, 234, 240, **256**.
MOUSSAYE (De la), 403.
MOYRE, zie: Corduan.
MUNNICH (Johan), ritmeester, **137**, 202, 429.
MUSCH (Cornelis), griffier der St.-Gen., 46, 67, 68, 72, 81, 89, 131, 159, 192, 353, 385, 503.
MUSSON, 469, 510.
MYEROP (Joachim van), ontvanger-generaal van Holland, 341.
MYEROP (Otto van), kapitein, **341**.
MYLE (Adriaen van der), hoofdofficier, 92, 222, 223.
MYLE (Cornelis van der), staatsman, 92.

N.

NANI (Giovanni Battista Felice Gaspare), Venetiaansch diplomaat en geschiedschrijver, **218**.
NANNIR (J.), kwartiermeester, 412.
NASSAU (Jhr. Frederik van), heer van Zuilestein, 19, 34, 172-174, 179, 180, 273.
NASSAU (Hendrik Casimir graaf van), 223.
NASSAU (Lodewijk van), heer van Beverweert, 13, 164, 177, 214, 215, 223, 235, 249, 271, 414, 462.
NASSAU (Maurits van), heer van Beverweert, later generaal, **462**.
NASSAU (Willem Frederik graaf van), stadhouder van Friesland 16, 27, 34, 63, 254, 255, 258, 471.

NASSAU (Mad.lle van), 512.
NASSAU-HADAMAR (Johan Lodewijk graaf van), **309**, 315.
NASSAU-SIEGEN (Clara Maria gravin van), 129, **198**.
NASSAU-SIEGEN (Ernestine gravin van), **198**.
NASSAU-SIEGEN (George Frederik graaf van), 270, 323, **421**.
NASSAU-SIEGEN (Hendrik graaf van), 7, 16, 21, 24, 35, 66, 129, 231, 256, 263, 269, 270, 282, 289, 292, 295, 297, 305, 319, 325, 349, 350, 353, 355, 412, 413, 430, 454-458, 466, 468, 473-476.
NASSAU-SIEGEN (Jan graaf van), Sp. generaal, 422.
NASSAU-SIEGEN (Johan Frans Desideratus graaf van), 198, 283.
NASSAU-SIEGEN (Johan Maurits graaf van), 24, 52, 70, 106, 107, **123**, 129, 131, 137, 143, 152, 156, 157, 161, 165, 178, 184, 198, 222, 234, 254, 258, 260, 270, 280, 295, 297, 306, 315, 354, 429, 436, 445, 475, 495, 515, 516.
NASSAU-SIEGEN (Willem graaf van), veldmaarschalk, 113.
NASSAU-SIEGEN (Christina gravin van), geb. gravin van Erpach, 113, 115, 128, 129.
NASSAU-SIEGEN (Ernestine gravin van), geb. prinses de Ligne, **198**, 214, 240, 252, 270, 283, 419, 422, 445, 457.
NASSAU-SIEGEN (Maria Magdalena gravin van), geb. gravin van Limburg Styrum, 305, 413, 457, 468.
NASSAU-SIEGEN (Sophia Margaretha gravin van), zie: Styrum (Limburg).
NEDERHORST (Heer van), zie: Reede (Van).
NELLESTEYN (Jan), raad van Utrecht, **498**.
NETZ (Phillippe de), kapitein, **152**, 156, 157.
NIEUWBURG (Hertog van), zie: Wolfgang Wilhelm.
NOBEL (Hendrik Willemsz), burgem. van Rotterdam, afgev. ter St.-Gen., 109, 438.
NOBELAER (Cornelis), heer van Cabau, **276**, 293.
NOIRMONT (De), Spaansch diplomaat, 286, 298.
NOORDWIJK (Heer van), zie: Does (Van der).
NOOT Sr. (Lamoraal van der), heer van Risoir, serg.-majoor, later kolonel, **79**, 87, 98.
NOOT JR. (Lamoraal van der), militair, 98.
NOOT-VAN STAKENBROECK (Lucresse van der), 46, 66, 87, 98, 228, 406.
NORTHGET, Eng. ambtenaar en muziekvriend, 290.

NORWICH (Graaf van), zie: Goring.
NOUË (Claude de la), Fransch kolonel, **502**.
NOYELLES (Hugues graaf de), gouverneur van Limburg, 339, 518.
NYEVELD (Van), zie: Zuylen van Nyeveld (Van).
NIJS (Juffr.), 151, 152.

O.

OBDAM (Heer van), zie: Wassenaer (Van).
OEM (Antonie), 469.
OENAMA (Jacques van), kolonel, **200**.
OGLE (John), Eng. officier in dienst der St., 36, 236, 307, 316, 376, 378, 380, 387, 395, 444.
OGLE (Utricia), 49, 57, 111, 125, 236, 243. - Zie verder: Swann-Ogle.
OLDENBORROW, Eng. harpenist, 443.
OMMEREN (Wijnand van), burgemeester van Amersfoort, **109**, 368.
OOSTENRIJK (Leopold Wilhelm aartshertog van), keizerlijk generaal, later gouverneur der Z.-Nederlanden, 420, **433**, 435, 441, 450, 458, 492, 500.
OOSTFRIESLAND, zie: Juliana en Ulrich.
ORANJE, zie: Amalia, Frederik Hendrik, Isabella Charlotte, Louise Henriette, Maurits, Philips Willem, Willem I en Willem II.
ORLEANS (Gaston Jean Baptiste hertog van), 7, 16, 19, 34, 39, 77, 157, 162, 166, 167, 171-173, 192, 200, 207-209, 250, 275.
ORLEANS (Henri II van), hertog van Longueville, 26, 144, 167, 175, 196, 298, 300, 394, 431, 460.
ORLEANS (Jean Louis Charles van), graaf van Dunois, **298**.
OSMAEL (Margaretha de Hertoghe van), **113**, 114, 121-123, 464.
OSSORIO (Don Juan d'), Spaansch kapitein, 43, 48, 53, 54.
OTTER (Christian), Duitsch wiskundige, 373, 389, **420**.
OUCHANT (D'), zie: Plessis (Du).
OVERSCHIE (Nicolaas Jacobsz), opperkoopman der O.-I. Comp., **78**, 79.
OVIDIUS, *95*, *208*, *218*, *419*.
OWEN (Sir John), Eng. cavalier, **463**.
OXENSTIERNA (Axel), rijkskanselier van Zweden, 81, 506.
OXENSTIERNA (Johan Axelsson), Zweedsch diplomaat, 506.
OXFORD (Graaf van), zie: Vere (De).
OXFORD (Gravin van), 292.

P.

PAEDTS (Mr. Willem), burgem. van Leiden, **194**.
PAEN, controleur der fortificatiewerken, **279**.
PAFFENRODE (Jacob van), drost van Gorinchem, 451.
PAFFENRODE (Joan van), kapitein, later luit.-kolonel, **451**.
PALTS (Catharina prinses van de), **323**-325, 329, 335, 338, 340, 342.

PALTS-LANDSBERG, zie: Amalia en Frederik Lodewijk.
PALUDANUS (Berend), dokter en verzamelaar te Enkhuizen, 454.
PANHUYS (Van), 398.
PANHUYS (Jacob van), kapitein, **428**.
PANHUYS (Johan Lodewijk van), heer van Voorn, 428.
PAPILLON (David), juwelier te Londen, **463**.
PAPILLON-CALANDRINI (Maria), 463.
PARAVICINO (Pietro), burger van Leiden, 130, **133**, 150, 151, 166, 231, 232.
PARMA (Hertog van), zie: Farnese.
PASCAL (Blaise), Fransch schrijver, **470**, 473, 478.
PATER (Albert Dircksz), raad van Amsterdam, **477**, 489.
PAUW (Adriaen), heer van Heemstede, staatsman, 300, 305, 308, 370, 434, 435, 512.
PAUW (Cornelio), raad en rekenmeester van den Prins, 195.
PAYNE (Stephanus), Eng. predikant te Bergen op Zoom, 189, 277.
PAYNE JR., 189, 277.
PEIRESC (Nicolas Claude Fabri de), Fransch geleerde, 460.
PELL (John), prof. te Breda, **344**, 348, 367, 368, 376, 452.
PELNITZ (Gerardt Bernard von), luitenant, 346.
PENERANDA (Graaf van), zie: Braccamonte.
PERCEVAL (Pierre de), kwartiermeester-generaal, 16, 154-156, 232, 235.
PEREZ, 483.
PERPONCHER DE MAISONNEUVE, zie: Maisonneuve.
PERRE (Mr. Johan van de), **117**, **404**.
PERRE (Mr. Paulus van de), burgem. van Middelburg, 479.
PERSIUS, Rom. dichter, *122*.
PETERSDORFF (C.B. de), baron de Camin, diplomaat, 26, 85, 86, 144, 181, 182, 242, 243, 407, 418.
PETERSDORFF JR., 242, 243, 407, 418.
PETRIEN (C.), zie: Rohan (Tancrède hertog de).
PHILEMON (Johannes), prof. te Breda, **344**, 348, 363, 373, 391, 401, 412, 452.
PHILIPS IV, Koning van Spanje, 63, 103, 151, 207, 321, 325, 381, 485, 499, 507.
PHILIPS WILLEM, Prins van Oranje, 422.
PICCOLOMINI (Ottavio vorst), keizerlijk generaal, 24, 39, 68, 80, 144, 152, 155, 162, 163, 165,

166, 168, 171, 173, 178, 182, 184, 192, 199, 200, 203, 207, 213, 215, 223, 231, 232, 235, 236, 241.
PIECK (Dirk Adriaen), lid der ridderschap van Nijmegen, **416**.
PIECK (Gijsbert), heer van Tienhoven, schepen van den Bosch, **416**.
PIERCY (Johannes de), 58, 94.
PIETERS (Van), 273, 274.
PILIUS, zie: Pyll.
PINDARUS, 30.
PISE (Joseph de la), griffier van het parlement te Oranje, 2.
PIZO (Willem), Med. Dr. en natuurkundige, **165**, 258.
PLANTE (Franciscus), pred. in Brazilië, later te Breda, **70**, 254, 258, 262.
PLANTIJN (Christoffel), drukker te Antwerpen, 417.
PLASSE (François), vicomte de Machaut, Fr. kolonel in dienst der St., 109, 273, 361, 362, 377, 440, 492.
PLAUTUS, 130.
PLESSIS (Louis du), S.^{r} d'Ouchant, Fr. kolonel in dienst der St., 45, 183, 227, 498.
PLESSIS-MORNAY (Philippe du), Fransch staatsman, 360.
PLETTENBURGH (Lodewijk van), kapitein, 61, **362**.
PLETTENBURGH JR., militair, 362.
PLOOS VAN AMSTEL (Gerard), kapitein, 69, 93, 109, 136, 256, 399.
PLOOS VAN AMSTEL-VAN BYLER (Agnes), 109, 128, 368.
POLLOTTI (Alfonso), Ital. kapitein in dienst der St., **2**, 4, 22, 51, 71, 74, 75, 81, 84, 85, 90, 152, 160, 167, 170, 186, 238, 254, 256, 265, 274, 314, 429, 479.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN SR. (Johannes), prof. theol. te Leiden, 3, 5, 42, **359**.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN JR. (Johannes), heer van Heenvliet, diplomaat, 5, 53, 334, 284, 329, 343-345, 349, 354, 356, 359, 372, 373, 375, 377-379, 399, 403, 406, 411, 412, 423, 452-454, 515.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN (Walburg), **354**.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN-WOTTON (Catharine), weduwe lord Stanhope, 423, 476.
POMPEI (Graaf Aluigi), militair, 274, 433.
POMPEI (Graaf Eleonoro), Ital. officier in dienst der St., 39, 148, 149, 170, 202, 274, 321, 371, 377, 433.
POOL (Leonard), pensionaris van Veere, **295**.
PORTA (Giambattista della), Ital. natuurkundige, 107.
PORTE (Charles de la), hertog de la Meilleraye, Fr. maarschalk, 4, 7, 19.
PORTUGAL (Don Christophe prins van), 335.
PORTUGAL (Don Emanuel prins van), 428, 481, 482, 503.
PORTUGAL (Don Louis Guillaume prins van), 335, 428.
PORTUGAL (Eleonore Maurice prinses van), 162, **421**.
PORTUGAL (Johanna prinses van), geb. gravin van Hanau, 335, **481**.
POST (Pieter), bouwmeester, 1, 2, 5, *178*.
POTIER (Louis), markies de Gesvres, 56.
PRADA Y MUXICA (Don Andres de), Spaansch gouverneur van Sas van Gent, 35, 37, 40, 48, 49, 53, 54, 56, 64, 67, 72, 147.
PRIMAYE (Elias de la), zaakwaarnemer te Genève, 492, 495(?).
PRINSES ROYALE, zie: Stuart (Maria).
PTOLEMAEUS (Claudius), Grieksch geleerde, **145**.
PUCHLER (Eustachius), kolonel, 12, 13, 15, 95, 141, 231, 250, 251, 282, 428

PUCHLER JR., militair, 428.
PUTEANUS (Erycius), prof. te Leuven, 35, 40, 58, 73, 94, 139, 143, 151, 306, 322, 333, 343, **360**, 371, 379, 396, 400, 412, 469, 470.
PUTEANUS (Justus Caecilius), lid van den Grooten Raad van Mechelen, 35, **58**, 94, 469, 470.
PUTEANUS (Maximiliaan), 139, 151, 400, 478.
PIJLL (Jacob), schepen van Dordrecht, **188**, 190.
PIJLL (Marten), Lat. dichter, **188**, 190.

Q.

QUAD (Mrs.), 362.
QUAET (Juffr.), 335.
QUAEY, kolonel in Brazilië, 143.
QUAY (Anne de), 319, 320.
QUELLINUS (Artus), beeldhouwer, **276**.

R.

RABENHAUPT (Carl), vrijheer van Suche, kolonel in Hessischen dienst, 96.
RADZIWILL (Boguslaw), hertog van Bierze en Dubinsky, 22, 199, 205, **469**, 492, 513.
RAESVELT (Johan van), raadsheer in het gerechtshof in Brazilië, 164.
RAEY (Jeremias de), koopman te Amsterdam, 133.
RAMMELMAN (Hendrik), schepen van den Haag, **109**.
RANTZAU (Josias graaf van), Fransch maarschalk, 157, 171, 178, 180, 214-217, 220, 221, 232, 238, 240, 255, 271.
RASSEGHEM (Baron de), zie: Gand (De).
RATTERMONT, zie: Rottermont.
RAUE (Christian), lector in de Oostersche talen te Utrecht, later te Amsterdam, **295**.
RAUTENSTEIN (Io. Ern. von), 506.
RAVIUS, zie: Raue.

RECHTENBACH (Petrus), Duitsch predikant, 149.
REEDE (Jhr. Frederik van), kapitein, **429**.
REEDE (Godard van), heer van Nederhorst, afgevaardigde ter St.-Gen. en gezant, **97**, 131, 203, 205, 209, 234, 242, 372, 409, 488.
REEDE (Johan van), heer van Renswoude, afgevaardigde ter St.-Gen. en gezant, 6, 10, 11, 23, 32, 36, 37, 59, 60, 73, 83, 84, 93, 95, 99, 100, 102-105, 110-112, 115, 116, 119, 120, 122, 131, 132, 134-141, 143, 149, 191, 192, 207, 208, 219, 307, 309, 314, 409, 410, 429.
REEDE-VAN REEDE (Johanna van), 100.
REGIUS (Henricus), prof. te Utrecht, **346**-348, 354, 356.
REIGERSBERCH (Nicolaas van), lid van den Hoogen Raad, 42.
REIST (I. Franciscus de la), Z.-Nederl. Jezuïet en musicus, 464, 468.
REMOND (Lancre de), Fr. kapitein in dienst der St., **200**.
RENESSE (Frederik Johannes van), later advokaat, **348**, 361, 366.
RENESSE (Lodewijk Gerard van), pred. en prof. te Breda, 248, 288, 291, 293, 299, 315, 329, 344, 345, 348, 355, 361, 365, 366, 373, 374, 379, 380, 382, 387, 388, 390, 391, 393, 394, 397, 399, 403, 407, 416, 452, 453, 456, 477, 492, 516.
RENI (Guido), Ital. schilder, **275**.
RETNESSON SOUTT (?) (J.), 276.
REVERCHON, luitenant, 327.
REVIUS (Jacobus), regent van het Staten-College te Leiden, 31, 65, 120, 123, 402, 405.
REIJNST (Gerrit), schepen van Amsterdam, **354**.
REIJNST (Jan), heer van Niel, koopman te Venetië, 189, 191, **218**, 297, **353**, 354.
RHIJNGRAAF, zie: Salm (Graaf van).
RIBAUCOURT (S.^{r} de), zie: Aubermont (D').
RICH (Henry), graaf van Holland, **463**.
RICH (Robert), graaf van Warwick, 23, 143.
RICHELIEU (Kardinaal), 50, 103, 317.
RICHMONT (Hertog van), zie: Stuart.
RIOMAL (Charles), bewoner van Oranje, 332, 340.
RIPPERDA (Willem van), heer van Hengelo, afgev. ter St.-Gen., 94, 321.
RISOIR (Heer van), zie: Noot (Van der).
RIVET (André), gouverneur van Prins Willem II, 22, 62, 74, 76, 179, 189, 209, 239, 276, 319, 329, 334, 336, 343, 353, 356-361, 364, 372, 373, 375, 377-380, 382, 388, 391, 394, 396, 397, 399, 400, 402, 403, 406, 411, 412, 414-417, 452-454, 456, 458, 471-473, 476, 477, 485, 492, 495, 506, 510, 515, 516.
RIVET (Frédéric), gezantschapssecretaris, 137, 138, 145, 146, 148, 150, 179, 181.
RIVET DE MONT DEVIS (Claude), ingenieur, 30, 34, **276**.
RIVET-DU MOULIN (Marie), 375, 473.
RIVIÈRE-DE WAHA (Marguérite de la), **221**, 223.
ROBARTES (John), graaf van Radnor, Eng. generaal, **77**.
ROBERVAL (Gilles Personne de), Fransch mathematicus, **317**.
ROCH (Christian), Deensch resident, 459.
ROCHECHOUART (Gabriel de), hertog de Mortemart, 56, 96, 488, 512.
ROCKFORD (Lord), 14.
ROCQUE (De la), kapitein, **201**.
ROELANTS (Barten), burgemeester van Luik, **346**.

ROELANTS (Jacques), militair, 346.
ROGIERS (Theodoor), goudsmid te Antwerpen, 365.
ROHAN (Anne hertogin de), **403**.
ROHAN (Henri hertog de), *160*, 187, *201*.
ROHAN (Marguérite hertogin de), **160**, 182, *200*.
ROHAN (Tancrède hertog de), 182, 187, 189, **200**, 201, 206.
ROHAN (Marguérite hertogin de), geb. de Béthune, *160*, 182, 189, *200*, *201*.
ROLLAND (Cornelis), griffier van het Hof van Holland, 193.
ROLLAND, zie: Roelants.
ROLLÉ (Segelijn de), hopman, **514**.
ROLLÉ, zie: Boulant (De).
ROMPH, zie: Rumph.
ROORDA (Abraham), gedeputeerde van Friesland, 466.
ROSA (Peter), Z.-Nederl. staatsman, 82.
ROSIER (Theodoor de), zie: Rogiers.
ROSSI (Luigi), Ital. componist, **358**, 368, 390.
ROTTERMONT (A.), muntmeester, 78, 190, 195.
ROTTERMONT (Willem), apotheker in den Haag, **190**, 195.
ROUTART, secret. van Staat van den Koning van Spanje, 505.
ROUVEAU (Graaf de), 105.
ROWE, 443.
ROY (Philippe le), Z.-Ned. diplomaat, **388**, 435.
ROIJ (J. van), 7.
ROYER, Spaansch kolonel, 48, 49.
ROZENN (Sigismund), Poolsch theoloog te Leiden, 450.
RUBENS (Albert), Z.-Nederl. oudheidkundige, **500**.
RUKARTS (Joannes), clavecymbaalmaker, **465**.
RUMPH (Christiaan), lijfarts van den Prins, 3-5, 7, 9, 10, 12, 163, 165, 169, 172, 174, 364.
RUMPH (Christiaan Constantijn), Med. Dr. en diplomaat, **163**.
RUSBORCH(?), Brandenburgsch diplomaat, 248.
RUSE (Johannes), schepen van Maastricht, **294**, 311, 320, 322, 399, 449.
RUSIUS (Albertus), prof. jur. te Amsterdam, **284**, 293-295, 322, 402, 449.

RUSLAND (Czaar van), zie: Alexis.
RUYSCH (Frederik), burgem. van Utrecht, **499**.
RUYSCH (Hugo Diederik, heer van Waeyenstein, **273**.
RUYVEN (Heer van), 351, 352.
RYCKAERT (Jacobus), koopman te Amsterdam, **117**.
RIJCKWAERT (Carel), schout van Beusechem en Zoelmond, 97.
RIJCKWAERT (Cornelis), pred. te Utrecht, **97**.
RIJNESTEIN (Heer van), zie: Hamersveldt.
RIJP (Cornelis), thesaurier van Alkmaar, 442.
RIJSWIJCK (Adolf van), kapitein, 305.

S.

SABRAN, Fransch resident te Londen, 10, 11, 95, 135, 136.
SAENREDAM (Pieter), schilder, **479**.
SAISAN (Mad.^{e} de), 214.
St IBAL, Fransch vrijwilliger, 421.
St MARTIN, zie: Beaume (De la).
St RAVY, 499.
St ROMAIN, Fr. resident te Hamburg, 362.
SALAMANCA (Don Michel de), Sp. diplomaat, 207.
SALAZAR (Graaf de), Spaansch officier, 259.
SALINAS (Francesco), Ital. muziekgeleerde, 147.
SALM (Frederik graaf van), Rhijngraaf, hoofdofficier in dienst der St., 57, 157, 183, 221, 261, 286, 289, 435, 451, 505.
SALM (Margaretha gravin van), geb. barones de Tournebeuf, 436.
SALMASIUS, zie: Saumaise.
SAMMER (Cornelis), **339**.
SAMMER (Jacob), **339**.
SANDERS, officier, 262.
SANTEN (Gerard van), schilder, **2**.
SANTEN (J. van), luitenant te Oranje, 55, 95, 303.
SAUMAISE (Claude de), prof. te Leiden, 6, 20, 31, 74-76, 90, 91, 210, 239, *287*, 334, 336, 348, 358-360, 380, 391-394, 396, 412, 414, 415, 448, 455, 456.
SAUVETAT, zie: Taillefer Sauvetat.
SAYER (John), Eng. kapitein, later kolonel in dienst der St., **45**, 286.
SAYN WITTGENSTEIN (Johan VIII, graaf van), Brandenburgsch diplomaat, **298**.
SCATO, ingenieur, 52.
SCHADE (Mr. Caspar), geëligeerde te Utrecht, **503**.
SCHAEP (Dr. Gerard), burgemeester van Amsterdam, **264**.
SCHELLART (Jan vrijheer van), heer tot Dorewert, ritmeester, **480**.
SCHELLERT, 406.
SCHEY Sr. (Dirk), scheepskapitein, **306**.
SCHEY Jr. (Dirk), scheepskapitein, **306**.
SCHILDER (Pieter de), lid van den Raad van Brabant, **472**.
SCHKOPPE (Sigesmundt von), kolonel in Brazilië, 488.
SCHLEZER, Brandenburgsch diplomaat, 248.

SCHOMBERGH (Frederik baron van), ritmeester, **155**, 500.
SCHONENBORCH (Walter van), afgev. ter St.-Gen., **180**.
SCHOOCK (Martinus), prof. te Groningen, *170*, **197**.
SCHOOCK SR., burgem. van Zalt-Bommel, 197.
SCHOOTEN Sr. (Frans van), prof. te Leiden, 42, 265.
SCHOOTEN Jr. (Frans van), prof. te Leiden, **265**, 278, 279, 317, 318, 504.
SCHOPPE (Caspar), Duitsch geleerde, **230**.
SCHOTTE, lid van den Raad van State, 337.
SCHURMAN (Anna Maria), 108, 111, 411, 441, 442, 490, 491, 509, 511.
SCHURMAN (J.G.), Med. Dr. te Utrecht, 411, 511.
SCHUYL (Wynand), koopman te Amsterdam, 117.
SCIOPPIUS, zie: Schoppe.
SCONUEL (?), luitmaker, 140.
SCREVELIUS (Ewald), med. prof. te Leiden, 6, **9**.
SCRIBONIUS, Rom. schrijver, 53, 65.
SCRINISKY (?), Duitsch kapitein in dienst der St., 424.
SCRIVERIUS (Petrus), geleerde te Leiden, 31, 53, 65, 390.
SECUNDUS (Janus), Lat. dichter, 411.
SEGERS (Daniel), Z.-Nederl. schilder, **292**, 367.
SELS (Johan), kapitein, 147.
SEMEINS, burger van Enkhuizen, 21.
SENECA, 90, 513.
SENGUERDIUS (Arnoldus), prof. te Utrecht, later te Amsterdam, **288**, 291, 299.
SERVIENT (Abel), markies de Sablé, Fr. diplomaat, 284, 290, 298, 300, 313, 314, 369, 370, 372, 381.
SERWOUTERS (Johan), hofbeambte, 163, 179, 479.
SETON (Alexander), luit.-kolonel in Brazilië, **116**.
SETON (Juffr.), 116.
SETTE(?), 236.
SEVENAER (A.A. van), hofdame van Prinses Amalia, 72, 73, 85.
SEVENDER (J. van), 500.
SEYMOUR (William), markies van Hertford, 135.
SHERWOUTERS, zie: Serwouters.
SIBELIUS (Adolphus), pred. te Warfhuizen, **124**.
SIBELIUS (Caspar), pred. te Deventer, **183**.
SIBEN (Martin), Jezuïet en Lat. dichter, **130**, 132.
SIBONI (Giacinto), 428.
SICCAMA (Sibrandus), rechtsgeleerde, 467, **480**, 501.
SIEGEN (Benjamin von), militair, 67.
SILLE (Jacob de), advokaat-fiskaal van den krijgsraad, **334**, 433, 440.

SILLE-CASEMBROOT (Sophia de), **334**.
SLICHTENHORST (Arend van), geschiedschrijver, **415**.
SLUYSKEN (Johan), griffier van het Hof van Gelderland, 272, 405, 417, 475, 483.
SMITHIUS (Johannes), pred. en oudheidkundige te Nijmegen, 47, 104, 142, 354, 368, 369, 373, 374, 420.
SNELLEN (Mr. W.), burgem. van Breda, **314**.
SNIPPENDAEL (Johannes), lector in de botanie te Amsterdam, **294**, 295.
SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG (Albert), later kapitein, 138, 208, 294, 430, 462.
SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG JR. (Martin), heer van Somerghem, 294.
SNYDERS (Frans), Z.-Ned. schilder, **365**.
SOCRATES, 497.
SOETENS (Jacob), commissaris van de monstering, **183**.
SOIGNIÉ (De), 53, 237.
SOIGNIÉ (De), vaandrig, 237.
SOLMS (Heinrich Maastricht graaf van), officier, later luit.-generaal, **206**.
SOLMS (Johann Albrecht II graaf van), kolonel, 14, 41, 43, 86, 146, 148, 173, 174, 187, 231, 270, 297, 299, 321, 322, 346, 424, 426, 476, **502**, 503.
SOLMS (Anna Elisabeth gravin van), geb. gravin von Falckenstein, 206, 270.
SOMERGHEM (Vrouwe van), zie: Lansame.
SOMMELSDIJK (Heer van), zie: Aerssen (Van).
SONNEVELT (Josua van), Nederl. consul te Venetië, **301**-303.
SONNIUS, 277.
SOPHOCLES, 107.
SORBIÈRE (Samuel), Fransch geleerde, **25**.
SOUSA CONTINHO (Francisco de), Portugeesch gezant, 433, 434.
SOUTHAMPTON (Graaf van), zie: Wriothesley.
SPANHEIM (Frederik), theol. prof. te Leiden, 31, 118, 120, 124, 134, 284, 288, 359, 391, 404, 409, 410, 421-423, 429, 446.
SPANJE (Koning van), zie: Philips IV.
SPANJE (Koningin van), zie: Maria Anna van Oostenrijk.
SPINOLA (Ambrosius), Spaansch veldheer, 505.
SPIRIDONOF (Madphe), Russisch diplomaat, 248.
SPRONSSEN (Johan), commies der St.-Gen., **431**-435, 449.
SPIJCK (Johannes), knecht van Huygens, 438.
SPIJCK Jr., 503.
STAFFORD (Graaf), zie: Howard (William).
STAKENBROECK (Jhr. Thomas van), luitenant-generaal der ruiterij, **72**, 79, 81, 87.
STAKENBROECK JR. (Van), 303.
STAKENBROECK-VAN DEN BROUCKE (Walburgh van), 146, 303, 387.
STAKENBROECK-DE RISOIR (Lucresse van), zie: Noot (Van der).
STAMPIOEN JR. (Jan Jansz.), rekenmeester in den Haag, 265, 279, 317, 318.
STANHOPE (Lady), zie: Polyander van Kerckhoven-Wotton.
STAPELE (Cornelis van), lid van den Raad van Brabant, **199**.
STARCKENBORCH (Jhr. Epko Tjarda van), kolonel, 13, 172, 262, 283, **333**.
STARCKENBORCH-JUNIUS (Aleida van), *171*, 172.
STAVENISSE (Cornelis van), raadpensionaris van Zeeland, 118, 197, 199, 281, 304, 310, 311, 420, 445, 467, 485.
STAVEREN, resident van Brandenburg te Brussel, 420.
STEEN (Marten van), majoor, 427, 428.

STEIN-CALLENFELS, zie: Callenfels.
STEPHANUS (Henricus), zie: Estienne.
STEWARD, zie Stuart.
STEIJN, zie: Steen (Marten van).
STIPHELIUS, Duitsch musicus, 363, 374.
STOEFFKEN (Ditrich), Duitsch musicus, 394 (?), 395, **427**, 443, 444, 462, 474, 476, 481, 484.
STONE (Sir Robert), Eng. ritmeester in dienst der St., **57**, 180.
STRAFFORD (Graaf van), zie: Wentworth.
STRATEN (Samuel Piets van der), 275, 284,285, 293, 296, 308, 515.
STRATEN (Willem van der), med. prof. te Utrecht, lijfarts van den Prins, **3**, 4, 9, 263, 367, 406.
STRICKLAND (Walter), afgevaardigde van het Parlement, 192, 219.
STROZZI (Mad.e), 483.
STRUIJVING, vaandrig in Spaanschen dienst, 249.
STUART (James), hertog van Richmond, 105, 116, 135.
STUART (Maria), Prinses Royale, 189, 236, 461, 474, 481, 490, 505.
STYRUM (Agnes Marie gravin van Limburg), 140.
STYRUM (Herman Otto graaf van Limburg), commissaris-generaal der ruiterij, **90**, 92, 94.
STYRUM (Jurriaen Ernst graaf van Limburg), 297.
STYRUM (Maria Magdalena gravin van Limburg), 282, **289**.
STYRUM (Otto graaf van Limburg), ritmeester, later generaal, 140, **494**.
STYRUM (Sophia Margaretha gravin van Limburg), geb. gravin van Nassau-Siegen, 353.
SUERIUS, zie: Zuerius.
SURCK (Anthonis Studler van), 54, 155, 442.
SUIJS (Barones), 221.
SWANN (William), Eng. kapitein in dienst der St., **173**, 240, 243, 253, 275, 290, 297, 298, 348, 376, 395, 423, 425, 444, 480, 485.

SWANN-OGLE (Utricia), 270, 275, 290, 297, 348, 360, 376, 395, 423, 441, 442, 444, 455, 461, 462, 464, 472, 477, 480, 485.
SWART (Peter de), kapitein, 462.

T.

TACITUS, *113*, *286*.
TAILLEFER SAUVETAT (Charles de), Fr. kapitein in dienst der St., **201**, 412.
TALMONT (Prins van), zie: Trémoïlle (Henri Charles de la).
TANCKEN (Martinus), resident van Denemarken, **180**, 227, 459.
TASSIN, zaakwaarnemer van den Prins in Frankrijk, 32, 303, 330, 363, 370, 390, 470, 502, 504.
TEELING (Maximiliaan), pred. te Middelburg, **467**.
TEGNEIUS (Tobias), predikant te 's-Gravenhage, 474.
TERENTIUS, *179*.
TERTULLIANUS, kerkvader, 392.
TESSELSCHADE, zie: Visscher.
THIBAUT (Hendrik), burgem. van Middelburg, 199.
THUILLERIE (Matthie Coignet de la), graaf de Courson, Fr. gezant, 78, 205, 303, 345, 380, 449.
THYSIUS (Antonius), litt. prof. te Leiden, **94**, 263.
THIJSSEN (Maerten), vlootvoogd, 64.
TIBERIUS, Rom. Keizer, 113.
TOLLIUS (Johannes), 265.
TOLLIUS JR., 265
TOLNER (Johan Karel), raad in Brazilië, 230.
TORCK (Lubbert), kapitein en drost van Wageningen, **3**, 32, 95.
TORCK (Lubbert), later rechter te Wageningen, 32.
TORCK-VAN ARNHEM (Jacoba), 32.
TORSTENSON (Lennart), Zweedsch generaal, 37.
TOUR D'AUVERGNE (Fréderic Maurice de la), hertog van Bouillon, 50, 76, 304.
TOUR D'AUVERGNE (Henri de la), vicomte de Turenne, 26, 75, 440.
TOUR D'AUVERGNE (Eléonore Cathérine Febronia de la), hertogin van Bouillon, geb. gravin van den Berg, 76, 440.
TRAUDENIUS (Mr. Cornelis), rector te Gouda, **449**.
TRAUTTMANNSDORFF (Maximiliaan graaf van), keizerlijk diplomaat, **298**, 306, 309, 315, 318.
TRELLO (Lucretia van), *402*.
TRÉMOÏLLE (Henri Charles hertog de la), prins van Talmont en Tarente, 144, 156, 221, 470.
TRÉMOÏLLE (Marie hertogin de la), geb. de la Tour d'Auvergne, 476.
TREUTLER (Hieronymus), prof. in de rechten te Marburg, 245.
TRIEST (Antoon), bisschop van Gent, 339.
TRIGLAND (Dr. Cornelius), pred. in den Haag, **359**.
TRIGLAND (Jacobus), pred. te Monster, later te Amsterdam, **359**.
TROMP (Cornelis), later admiraal, 37, 201.
TROMP (Maerten Harpertsz), 37, 131, 166, 167, 173, 182, 199, 201, 207.
TULDEN (Simon van), schepen van Antwerpen, **274**, 300, 375, 382.

TULDEN-VAN GREVENBROECK (Catharina Clara van), 274.
TULDENUS (Theodorus), prof. te Leuven, 73, 74, 143, 146, **274**, 300.
TULP (Dr. Nicolaes), burgem. van Amsterdam, **263**, 264, 377.
TULP Jr., 263.
TULP Jr., 377, 378.
TURENNE, zie: Tour d'Auvergne (Henri de la).
TUTHILL (Henry), boekverkooper te Rotterdam, 147, 310.

U.

UBBENIUS (Martinus), pred. te Warfum, **124**.
ULEFELDT, zie: Vlefeldt.
ULRICH II, Graaf van Oostfriesland, 63, *508*.
URBANUS VIII, Paus, 50.
UTRECHT (Adriaen van), schilder, **293**, 481, 482.
UYTENBOGAERT (Johannes), predikant, 64, 87.
UYTERWYK (Jacob van), kapitein, **473**.

V.

VAISSE (J.E.), 376.
VALCK (Frederik Jacobs de), scheepskapitein, 201.
VALEREA, Ital. kapitein in dienst der Staten, **235**, 240, 243.
VALETTE (De la), 302.
VANE (Sir Henry), Eng. staatssecretaris, 36.
VARIN, zie: Warin.
VAS DIAS, zie: Dias.
VATABLUS (François), prof. te Parijs, **475**.
VAUTIER (François), Fransch medicus, **312**, 313, 333, 341.
VÉLADA (La), Fransch schrijver, 336.
VENOSA (Gesualdo don Carlo, prins van), Ital. componist, 331.
VERBOLT (Cornelis), 351, **518**.
VERBOLT (Nicolaas), later raad en rekenmeester van den Prins, 351, 352, 419, 493.
VERE (Aubrey de), graaf van Oxford, serg.-majoor, later kolonel in dienst der St., **60**, 365.
VEREEM (Johannes), predikant te Meeden, **124**.
VERELST, ontvanger, 495.
VERGILIUS, *30*, 120, *185*, *260*, *286*, 320, 366, *437*.
VERNEUIL (De), Fr. kolonel in dienst der St., 240, 377, 401.
VERPRÉ (De), **486**, 501.
VIANEN (Christiaen van), goudsmid, **430**.

VIC (De), resident van den Koning van Engeland te Brussel, 108, 282, 395, 432.
VICO (Pietro), Venetiaansch diplomaat, 265, 347, 387.
VICO (Thad. de), zie: Vico (Pietro).
VICO-DIMMER (Jenne Marie), 265.
VILLAUMER (S.r de la), zie: Maurier (Du).
VILLIERS (George de), hertog van Buckíngham, **507**.
VINNIUS (Arnoldus), jur. prof. te Leiden, 6, 245.
VINNIUS Jr., 245.
VIRY (François de), Fr. kapitein in dienst der St., **13**, 15.
VISSCHER (Anna), 125, 424.
VISSCHER (Maria Tesselschade), 9, 55, 104, 116, 117, 121, 122, 125, 130, 132, 295, 339, 345, 354, 366, 424, 451.
VISSCHER (Roemer), 230.
VITRUVIUS, Rom. bouwkundige, 369.
VIVIEN (Robert), kapitein, later serg.-majoor, 68.
VLEFELT (Corfits), kanselier van Denemarken, **173**, 345, 402, 414, 418, 458, 459.
VLIET (Fabiaan van), lid van den Raad van Brabant, **218**.
VLIET (Johannes van), jurist en philoloog, **218**, 219, 236, 245, 252, 259.
VOETIUS (Gisbertus), prof. theol. te Utrecht, 142, 171, 185, 197, 295, 411.
VOETIUS (Paulus), prof. jur. te Utrecht, **295**.
VOGEL (Hieronymus), boekverkooper te Leiden, **44**, 53, 65.
VOGELAER (De), 70.
VOGELAER (Marcus de), koopman te Amsterdam, 419.
VOGELSANG (Barones van), 362, 421.
VOLBERGEN (Thymen van), thresaurier van den Prins, 163, 169, 174, 177, 179, 180, 187, 189 193, 194, 209, 236, 242, 275, 336, 337, 430.
VONCK, 287.
VONDEL, 70, 71, 101, *242*, 261, 320, 366.
VONDEL (Anna van den), **70**.
VOORT (Jacob van), ingenieur, **232**.
VORSTIUS (Adolphus), prof. in de botanie te Leiden, 31, 65, 106-108, 127, 128, 130, 132, 133, 147, 150, 151, 353.
VOSBERGEN (Gaspar van), afgev. ter St.-Gen., 356, 357, 398, 427, 428.
VOSBERGEN (Wilhelm van), later ritmeester, **357**.
VOSS (Jan de), militair, 123.
VOSSIUS (Gerardus), prof. te Amsterdam, 9, 94, 100, 151, 183, 261, 500.
VOSSIUS (Isaac), philoloog, 500.
VOYS (Alewijn Pietersz de), organist te Utrecht, **194**.
VOYS (Pieter Alewijnsz de), organist in den Haag, **193**, 194, 210, 211.
VRIES (Albert Albertss de), glasschrijver, **33**.
VRIES (Johan de), rector te 's-Gravenhage, **33**, 53.
VROE (Pieter de), pensionaris van Tholen, 295.
VROOM (Cornelis Hendricks·), schilder, 479.
VULTEJUS (Johann), Hessisch diplomaat, **434**.

W.

WALDECK (George Frederik graaf van), hoofdofficier, 273, 362, 429.
WALDECK (Jacob graaf van), vrijwilliger, 156, 157.
WALDECK (Philip Theodoor graaf van), graaf van Culemborgh, 4, 273.
WALDECK (Maria Magdalena gravin van), geb. gravin van Nassau-Siegen, **421**.
WALEN (Mr. Johan), advokaat te Dordrecht, **430**.
WALES (Prins van), zie: Karel.
WALLER (Sir William), Eng. generaal, 6, 10, 18, 23, 36, 83, 102, 139, 143.
WARFUSÉ, 26.
WARIN (Jean), Fransch medailleur, **509**.
WARWICK (Graaf van), zie: Rich.
WASSENAER (Arend van), heer van Duvenvoorde, serg.-majoor, later kolonel, **209**, 498.
WASSENAER (Jacob baron van), heer van Obdam, 87, 92, 93, 159, 192, 197, 198, 214, 229, 252, 262, 266, 267, 270, 284, 334, 362, 421, 443, 499, 500, 512.
WASSENAER-VAN RENESSE VAN DER AA (Agnes barones van), 334.
WATERLAET (Lambertus van den), predikant, 141, 142.
WAYENSTEIN (Heer van), zie: Ruysch (Hugo Diederik).
WEBSTER (John), Eng. koopman te Amsterdam, **391**, *397*, 398.
WEELANDT (Van), commandeur van Philippine, 511.
WEES, luitenant, 297.
WEHRT (Johann graaf van), keizerlijk generaal, 213.
WELDEREN (Van), 374.
WELDEREN (Johan van), kapitein, 121.
WENDELIN (Gotfried), Z.-Ned. priester en sterrenkundige, 35, 73, 138, 142, 144, 145, 212, 213, 307, 355, 356, 371, 379, 410, 411, 418, 424, 426, 466, 467, 480, 484, 500, 501.
WENDELIN (Marcus Friedrich), rector te Zerbst, **34**.
WENTWORTH (Thomas), graaf van Strafford, Eng. staatsman, 107.
WERCKHORST (Jan), Med. Dr. te Leiden, **272**.
WESENBEKE (Mattheus), Jur. Prof. te Wittenberg, **245**.
WESTERBAEN (Jacob), dichter, 89, 90.
WEIJER (Johan Hendrik), kapitein, **52**, 161.
WEIJER JR., militair, 52.

WICQUEFORT (Abraham), resident van den Keurvorst van Brandenburg te Parijs, **101**, 102.
WICQUEFORT (Joachim), agent van Saksen-Weimar en Hessen-Cassel, 9, 34, 39, 70, 89, 101, 102, 104, 115, 118, 123, 125, 130, 163, 169, 174, 179, 257, 264, 336, 337, 434, 435, 437, 491.
WICQUEFORT (Mevr.), 104.
WILHEM (Constance de), 168, 295.
WILHEM (David le Leu de), raad van den Prins, 2, 20, 37, 38, 51, 52, 58, 59, 62-64, 69, 70, 78-83, 87-89, 133, 167, 169, 172, 176, 177, 179, 187, 189, 195-197, 204, 205, 207, 209, 219, 224, 230, 232-234, 242, 246, 247, 252, 253, 257, 327-330, 332, 333, 335-338, 340-342, 344, 345, 349-353, 356, 360, 403, 414, 419, 429-431, 435(?), 491-499, 502, 503.
WILHEM (Paul de), koopman te Amsterdam en agent van Denemarken, 450, 471, 495, **502**.
WILHEM-HUYGENS (Constantia de), 168, 179, 209, 340, 352, 498.
WILHUIJSEN (Heer van), 135.
WILLEBOIRTS BOSSCHAERT (Thomas), Z.-Nederl. schilder, 79, 292, 293, 469, 481, 510.
WILLEM I, Prins van Oranje, 158, 230, 252, 265, 360, 461.
WILLEM II, Prins van Oranje, 61, 76, 85, 88, 135, 155, 165, 181, 190, 209, 219, 222, 248, 254, 273, 299, 310, 329, 330, 387, 399-408, 410, 411, 413-415, 417, 419, 421-433, 435, 438-440, 443, 445, 449, 451, 452, 454, 456, 457, 461, 462, 465-467, 469, 471, 474-476, 479-485, 488, 490-500, 502, 503, 505, 506, 508, 509, 511-513, 515.
WILLEMSEN (Willem), zeeofficier, 336.
WIMES (James), Schotsch edelman, 514.
WINSEMIUS (Pierius), prof. te Franeker en Lat. dichter, 4, 25.
WINSHEIM (Enno van), kapitein en serg.-majoor van Rees, **377**.
WINTER (De), 513.
WINTEROY (Willem van), ritmeester, **80**.
WISSEKERCKE VAN CAUWERVE (Jan van), 233.
WITT (Jacob de), burgemeester van Dordrecht, 124, 430.
WITTE (Pieter de), burgem. van Zierikzee, **193**.
WITTGENSTEIN, zie: Sayn Wittgenstein.
WITTGENSTEIN (Bernard Graf zu), Duitsch kapitein in dienst der St., **237**, 244, 468, 473, 474, 496.
WLADISLAUS IV, Koning van Polen, **171**, 217, 218, 239, 302.
WOLF, kapitein, 67.
WOLFGANG WILHELM, Hertog van Nieuwburg, 79, 296.
WOUWERE (Rogier van de), heer van Quenaste, lid van den Raad van oorlog te Brussel, **440**, 441.
WRIOTHESLEY (Thomas), graaf van Southampton, Eng. officier, **105**, 110, 135.
WYCK (Asch van), zie: Asch.
WYNBERGEN (Johan van), kolonel, 13, 70, 85, 96, 111, 147, 222, 235, 296, 431, 434, 436, 510.
WYNBERGEN (Johan van), heer van 't Zandt, burgem. van Amersfoort, 103, **105**, 416, 427.
WYNGAERDEN (Joris Johan Oem van), voorzitter van het Hof van Holland, 42, 311, 341, 342.

Y.

YMMERZEELE (Graaf Hendrik van), heer van Bothoven, **408**.
YORK (Jacob hertog van), 50, 493.
YSEMBURG (Graaf van), zie: Isemburg.

Z.

ZAMMER, zie: Sammer.
ZAS (P. Florens), apotheker te Utrecht, **367**.
ZEIJLMAKER (Jan Pietersen), burger van Vlissingen, 475.
ZUERIUS (Catharina), 30, 236, 453.
ZUERIUS (Jacob), rentmeester-generaal van Brabant, 67, 338, 415.
ZUERIUS-LOPES DE VILLANOVA (Johanna), 67.
ZURCK (Van), zie: Surck (Van).
ZUYLEN VAN NYEVELD (Jhr. Frederik van), 307.
ZUYLEN VAN NYEVELT (Herman), raad en agent van Oostfriesland, 508.
ZUYLESTEIN (Heer van), zie: Nassau (Jhr. Frederik van).
ZWART (Claes de), schout te Huizen, 98, 99.
ZWENTIBOLD, Hertog van Lotharingen, **379**.